

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΘΕΙΣΑ.

Εκ τῆς ἀρχ. βιβλιοθήκης

ΤΟΜΟΣ Α.

“Καλλίστην παιδείαν ἡγητέον πρὸς ἀληθινὴν
βίον τὴν ἐκ τῆς πραγματικῆς ἱστορίας περιγι-
γνομένην ἐμπειρίαν· μόνη γὰρ αὕτη χωρὶς βλάβης
ἀπὸ παντὸς καιροῦ καὶ περιστάσεως κριτὰς ἀλη-
θινούς ἀποτελεῖ τοῦ βελτίονος.”

Ἐκ τῶν τοῦ Πολυβίου.

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝῳ·

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ Τῇ ΑΥΛῇ, ΤΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΤΑΪΔΟΡΟΥ ΚΑΙ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ.

αωξ.

ΜΕΤΑ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐξεδόθησαν διὰ τοῦ τύπου, καὶ ἐκοινοποιήθησαν καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδιαιτέρως, διατριβαὶ καὶ ὑπομνήματα περὶ ἧς διεπραγματεύθην ὕλης, καὶ περὶ τινων χωρίων ἧ ὡς ἔλλειπὼν ἢ ὡς ἐσφαλμένων.

Περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον καὶ πληρέστερον διήγησιν τῶν γεγονότων προθύμως παρεδέχθην ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει ὅ,τι ἐξ ὧν ἐγράφησαν ἡῦρα ὀρθὸν καὶ ἄξιον γενικῆς ἱστορίας, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πρὸς τὸν σκοπὸν κυρίως τοῦτον ἐξέδωκα τὸ σύγγραμμά μου ζωῆς εἰσέτι τῆς γενεᾶς τῶν ἀγωνιστῶν ἐπεμελήθην δὲ νᾶ βελτιώσω καὶ τινα οἰκοθεν ὅπως δευτέραι μελέται καὶ νέαι ἔρευναι ὑπηγόρευσαν.*

Ἐπιμελῶς καὶ εὐσυνειδήτως ἐπιλαβόμενος τοῦ ἔργου μου ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἀπρεπὲς ἐνόμισα χάριν παρανενοημένης φιλογενείας ν' ἀποκρύψω ἢ νᾶ παραμορφώσω ἐν τῇ διηγῇ τῶν συμβάντων τὰ κακῶς ἔχοντα. Ἡ μὲν ἀληθὴς καὶ μὴ ἀμερόληπτος ἱστορία εἶναι ἀναξία ἔθνους, οὗτινος ὁ ἐν μέσῳ παντοίων δεινῶν πολυένδοξος καὶ μοναδικὸς ἀγὼν μεγαλύνει τὸν ἄνθρωπον, δοξάζει τὸν καθ' ἡμᾶς αἰῶνα καὶ εὐαγγελίζεται τὸ αἶσιον τέρμα τοῦ εἰσέτι ἀτελοῦς μεγάλου ἔργου.

* Παρέπεμψα εἰς τὸ τέλος τοῦ συγγράμματος, ὡς εἰς οἰκειότερον τόπον, τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν περὶ τοῦ χαρακτήρος τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καθὼς καὶ τὴν ἐν τῷ Ζ κεφαλαίῳ γενικὴν ἐπιθεώρησιν τῆς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα πολιτικῆς τῶν μεγάλων Δυνάμεων.

“Αν παντὸς ἔθνους ἱστορικὸς χρεωστῇ νὰ εἴπῃ ἐν παντὶ
καιρῷ τὴν ἀλήθειαν, χρεωστεῖ ὑπὲρ πάντα ἄλλον καὶ ὑπερ-
άλλοτε νὰ τὴν εἴπῃ ὁ ἐν τοῖς σημερινοῖς καιροῖς συγγραφέων
τὴν ἱστορίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως “Ἕλληνας καὶ νὰ
δείξῃ δι’ αὐτῶν τῶν πραγμάτων πρὸς τοὺς πασιφανῶς ὀργῶντας
πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὁμογενεῖς καὶ ὁμοπίστους ποῖα τὰ αἰρετὰ
καὶ ἐπαινετά, καὶ ποῖα τὰ φευκτὰ καὶ μεμπτά, “ὡς εἶποτε
“ καὶ αὖθις τὰ ὅμοια καταλάβοι, ἔχοιεν, πρὸς τὰ προγε-
“ γραμμένα ἀποβλέποντες, εὖ χρῆσθαι τοῖς ἐν ποσίν.”

Σ. ΤΡΙΚΟΤΗΣ.

Ἐκ Λονδίνου, 1860.

Π Ι Ν Α Ξ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Περὶ συγχρόνων ἱστοριῶν καὶ συλλογῆς τῆς ὕλης τοῦ συγγράμματος.—Περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος κακῶν πράξεων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.—Περὶ τῆς σημερινῆς γλώσσης ια'

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Αἷτια τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἑταιρία τῶν Φιλικῶν καὶ διάδοσις αὐτῆς.—Ἀποκήρυξις τοῦ Ἀλήπασα Τεπελενλή 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καθίσταται ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν.—Ἐνέργειαι α' τοῦ καὶ προετοιμασίαι εἰς ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἀποστασία Θεοδώρου Βλαδιμιρέσκου. — Μετάβασις Ῥψηλάντου εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ τὰ κατ' ἐκείνας τὰς ἡγεμονείας συμβάντα μέχρι τῶν ἀρχῶν ἀπρι- λίου	32
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐποψις τῆς Πελοποννήσου καὶ κατάστασις αὐτῆς ἐπὶ τῶν παραμονῶν τῆς ἐπαναστάσεως	46
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου	58
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

Τραγικὰ συμβάντα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαγῇ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας	75
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ διαγωγὴ τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὸν Ῥψηλάντην	98
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Τὰ κατὰ τὸν Ῥψηλάντην διατρίβοντα ἐν Κολεντίνῃ. — Φυγὴ τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου. — Τὰ κατὰ τὸν Πεντε- δέκαν. — Μετάβασις Ῥψηλάντου εἰς Τυργόβιστον. — Συμβάντα ἐν Μολδαβίᾳ. — Μάχη Γαλατσίου	103
---	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Εἵσοδος Τουρκικῶν δυνάμεων εἰς Βουκουρέστι.—Ἐπι-
βουλὴ Σάββα.—Φόνος Βλαδιμιρέσκου ὡς προδότου.—
Μάχαι Νουτσέτου καὶ Δραγασανίου.—Ἀπέλευσις
Ἑψηλάντου.—Οἱ ἐναπομείναντες ὅπλαρχηγοί.—Τὰ
κατὰ τὴν Μολδαυίαν.—Θάνατος Γεωργάκη Ὀλυμ-
πίου.—Ἐπιθεώρησις τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἑψηλάντου 115

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Καταστασις τῶν νήσων, Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν.—
Αἷτια τῆς εὐτυχίας των.—Ἀποστασία αὐτῶν καὶ τῶν
τοῦ Αἰγαίου πελάγους.—Ἐκπλοὺς τοῦ ἐλληνικοῦ
στόλου 143

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Κατάστασις τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος 166

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Ἀποστασία Φωκίδος καὶ Βοιωτίας.—Ἐκστρατεία εἰς
Πατρασίκι.—Ἀποστασία Ἀττικῆς.—Περιγραφὴ
καὶ ἀποστασία Θετταλομαγνησίας καὶ Εὐβοίας.—
Ἀποστασία Μακεδονίας καὶ Κρήτης 170

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Διασκορπισμὸς τῶν περὶ τὴν Καρύταιναν Ἑλλήνων.—
Συγκρούσεις Τούρκων καὶ Ἑλλήνων περὶ τὴν Τρι-
πολιτάν.—Ἀπόβασις τοῦ κεχαγμᾶ τοῦ ἡγεμόνος
τῆς Πελοποννήσου εἰς Πάτρας καὶ εὐτυχὴς αὐτοῦ
ἄνοδος εἰς Τριπολιτάν.—Μάχαι Βαλτετσίου καὶ
Δρλιανῶν 204

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

Μάχαι Θερμοπυλῶν καὶ Γραβιάς 225

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

Πτώσις Ἀντώνη Οἰκονόμου.—Πλοῦς ἑλληνικῆς μοίρας
πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἄλλης εἰς τὸν Κο-
ρινθιακὸν κόλπον.—Ἐμπρησμός τουρκικοῦ δικρότου
ἐν Ἐρισῶ.—Καταστροφὴ Κυδωνιῶν 233

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ.

Παθήματα τῶν Σμυρναίων, Κυπρίων καὶ Κῶν Χρι-
στιανῶν 248

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Ἐπανάστασις τῆς Αἰτωλοακαρνανίας.—Εἰσβολὴ Ἑλλή-
νων εἰς Βραχῶρι καὶ κυρίενσις αὐτοῦ, τοῦ Τεκέ, τῆς
Πλαγιάς καὶ τοῦ Ζαπαντίου.—Μάχαι Μακρυνόρους
καὶ Πέτα.—Καταστροφὴ Καλαρρύντων καὶ Συράκου.
—Τὰ κατὰ τὸ Καρπενήσι καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον.—
Ἀποτυχία τῆς πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Πάργας ἐκ-
στρατείας. 259

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

Οἱ Λαλιῶται.—Ἀπόβασις Ἐπταννησίων εἰς Γαστούνην.—
Μάχαι.—Μετάβασις Λαλιωτῶν εἰς Πάτρας.—Πο-
λιτικὴ τῆς ἀγγλοῖονικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἑλ-
λάδα 280

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

Συνέλευσις ἐν Καλτετσιαῖς καὶ σύστασις πελοπον-
νησιακῆς γερουσίας.—Ἐλευσις τοῦ Δημητρίου Ἑψη-
λάντου εἰς Ἑλλάδα καὶ διενέξεις αὐτοῦ καὶ τῆς
γερουσίας 301

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 311

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Περὶ συγχρόνων ἱστοριῶν καὶ συλλογῆς τῆς ὕλης τοῦ συγγράμματος.—Περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος κακῶν πράξεων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.—Περὶ τῆς σημερινῆς γλώσσης.

ΠΟΛΛΑΚΙΣ ἀνέγνωσα καὶ ἤκουσα, ὅτι εἰς ἄκρον δύσκολον, ἂν ὄχι καὶ ἀδύνατον, εἶναι τὸ ἔργον τοῦ ἐπιχειροῦντος νὰ συγγράψῃ ἀπαθῶς τὴν ἱστορίαν τῶν συγχρόνων του, καὶ μάλιστα τῶν πρὸς οὓς ἔτυχε, δι' ἣν ἔλαχε μεταξὺ αὐτῶν θέσιν, νὰ σχετισθῇ ἢ ν' ἀντιπολιτευθῇ. Ὁ λόγος οὗτος δὲν μ' ἐφάνη ἱκανὸς εἰς ἀποτροπὴν τοῦ ἔργου μου. Παρετήρησα, ὅτι ὁ Θουκυδίδης, περιττὸν ν' ἀναφέρω ἄλλους, συνέγραψεν ὄχι μόνον τὴν ἱστορίαν τοῦ καιροῦ του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων μεθ' ὧν ἐπολιτεύθη καὶ ἐπολέμησε, καὶ ὑφ' ὧν ἔπαθε καὶ ἡττήθη· καὶ ὅμως ὅλοι ὁμοφώνως τῷ ἀπέδωκαν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ φιλοδικαίου ἱστορικοῦ, ὡς προτιμῶντι τὴν ἀλήθειαν τῶν συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν του. Δὲν εἶναι ἄρα ὁ συγχρονισμὸς ὁ βλάβπτων τὴν οὐσίαν τῆς ἱστορίας, ὅ ἐστι τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλά, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι προέρχεται ἐντεῦθεν ζημία εἰς τὴν εὔρεσιν ἢ τὴν διήγησιν τῆς ἀληθείας, δὲν ἀναπληροῖ ταύτην ἡ ὠφέλεια ἢ ἐκ τῆς καθαρᾶς προερχομένη γνώσεως, ἣν ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς ἔχει καὶ

τῶν ἀνθρώπων μεθ' ὧν ἔζησε καὶ εἰργάσθη, καὶ τῶν πραγμάτων, ὅσα εἶδεν αὐτοψί, ἢ ἔμαθε παρ' αὐτόπτου; Ἐξαιρετικὸν καὶ μέγιστον πλεονέκτημα τοῦ συγχρόνου ἱστορικοῦ, καὶ μάλιστα ὁμοεθνοῦς καὶ συνεργασθέντος ἐν οἷς ἱστορεῖ, εἶναι ἢ οὕτως εἰπεῖν συνενσάρκωσίς του, διότι ἐξ αὐτῆς ἀπορρέει ζῶσα καὶ ἀκμαία ἢ ἀφήγησις τῶν γεγονότων. Ἡ σύγχρονος ἱστορία ἔχει καὶ ἄλλο μέγα καλόν· ἀναγινώσκεται καὶ ἐπικρίνεται παρὰ τῶν εἰδότων ὅσα ἀναφέρει, καὶ μάλιστα παρ' αὐτῶν τῶν προσώπων τοῦ ἱστορικοῦ δράματος, μέγιστον συμφέρον ἔχοντων ν' ἀνακαλύπτωσι τὰ λάθη τῆς, καὶ ὅλων τῶν εἰς διόρθωσιν εὐπορούντων ἐξ ὧν οἱ ἴδιοι καὶ εἶδαν καὶ ἤκουσαν καὶ ἔπραξαν καὶ ἔπαθαν. Ἡ σφαλερὰ ἄρα ἔκθεσις τῶν συμβάντων πηγάζει ἐκ τῆς κακῆς διαθέσεως καὶ μεροληψίας τοῦ γράφοντος, ἐξ ὧν ἀπαντᾷ δυσκολιῶν εἰς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἐκ τῆς ἀνικανότητός του ἢ τῆς σφαλερᾶς του καὶ ἀδυνατοῦ κρίσεως. Ἄλλ' ὁ κίνδυνος οὗτος, κίνδυνος τῷ ὄντι πραγματικός, δὲν εἶναι μόνον τῆς συγχρόνου ἀλλὰ καὶ παντὸς ἄλλου καιροῦ ἱστορίας, ὡς προερχόμενος ἐκ τῆς φύσεως, τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων ὅλων τῶν καιρῶν.

Ἐπικεῖται καὶ ἄλλος κίνδυνος ὡς πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἀληθείας. Πᾶς ἄνθρωπος ἔχει τὰς πολιτικές του δοξασίας, ὥστε δύσκολον γράφων νὰ μὴ ἐπιρρεάζεται ἐντεῦθεν ἀνεπαισθήτως. Ἀλλὰ καὶ ὁ κίνδυνος οὗτος προέρχεται ἐκ τῶν φρονημάτων τῶν ἀνθρώπων παντὸς καιροῦ, καὶ ὅχι ἐκ τῶν περιστάσεων μόνον καθ' ἃς τὰ ἱστορούμενα συνέβησαν.

Ἄν ἀφήσωμεν μόνους τοὺς μεταγενεστέρους νὰ συγγράψωσι τὴν σημερινὴν ἱστορίαν, δὲν δύνανται

νὰ τὴν συγγράψωσι βεβαίως ἐκ προσωπικῶν γνώσεων, ὡς μὴ σύγχρονοι, ἀλλ' ἐκ παραδόσεως καὶ ἀπλῆς ἀκοῆς· οἱ δὲ μέλλοντες νὰ ἐπικρίνωσι τὴν συγγραφὴν ταύτην, ἢ σύγχρονοι θὰ εἶναι τοῦ μεταγενεστέρου τούτου συγγραφέως, ἢ μεταγενέστεροὶ αὐτοῦ· ὃ ἐστίν, οὐδεὶς ἐκ τῶν αὐτοπτῶν. Δύνανται νὰ συγγράψωσιν οἱ μεταγενέστεροι τὴν ἱστορίαν καὶ ἐκ τῶν σωζομένων ἐγγράφων τοῦ καιροῦ τούτου. Ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, διηγοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄλλ' ἀντ' ἄλλων, ποτὲ μὲν ἐν γνώσει, ποτὲ δὲ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθείας; Ποίας λοιπὸν πίστεως ἀξία ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἱστορία γραφείσα τοιουτοτρόπως, ὃ ἐστίν ἀνεξέλεγκτος, ἀναπόδεικτος καὶ ὑποπτος;

Ταῦτα πάντα λαβὼν ὑπ' ὄψιν, δὲν ἐδίστασα νὰ ἐπιχειρήσω τὴν συγγραφὴν τῆς συγχρόνου μου ἐπαναστάσεως, καὶ τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον εἴκοσι καὶ τριάντα ἐτῶν παρέλευσις ἀφ' οὗ τοῦτα ἱστορούμενα συνέβησαν ἀρκεῖ καὶ τὸν σάλον τῶν παθῶν, ὅσα διήγειραν οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι, νὰ κατευνάσῃ, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν συμβάντων τούτων παθοῦσαν, ἴσως καὶ νοσήσαν, τοῦ ἀνθρώπου κρίσιν σώαν καὶ ὑγιᾶ ν' ἀποκαταστήσῃ. Ἄν ἔσφαλα, δὲν ἔσφαλα ὡς σύγχρονος, ἀλλ' ὡς παντός καιροῦ ἄνθρωπος, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ ἱστορικὴ αὕτη ὕλη ἦτο καὶ εἶναι εἰσέτι ἀσύνακτος καὶ ἀκαθάριστος.

Ἔρχομαι τώρα νὰ εἶπω καὶ ποίας ἀρχὰς ἡκολούθησα ὡς πρὸς τὴν εὕρεσιν καὶ ἐκθέσιν τῆς ἀληθείας.

Ὅσον μεμπτὸν εἶναι νὰ παραβάλλωνται οἱ μικροὶ πρὸς τοὺς μεγάλους, τόσον ἐπαινετὸν νὰ τοὺς μιμῶνται. Ὁ μέγας ἱστορικός, ὃν ἀνέφερα πρὸ ὀλίγου,

διηγούμενος ἐν τῷ ἀξιοθαυμάστῳ προοιμίῳ του πόθεν καὶ πῶς συνέλεξε τὴν ὕλην τῆς ἱστορίας του, λέγει·

“Τὰ δὲ ἔργα τῶν πραχθέντων ἐν τῷ πολέμῳ οὐκ
 “ἐκ τοῦ παρατυχόντος πυνθανόμενος ἡξίωσα γρά-
 “φειν, οὐδ’ ὥς ἐμοὶ ἐδόκει, ἀλλ’ οἷς τε αὐτὸς παρῆν
 “καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὅσον δυνατὸν ἀκριβείᾳ περι-
 “ἐκάστου ἐπεξελθών· ἐπιπόνως δὲ εὗρίσκετο,
 “διότι οἱ παρόντες τοῖς ἔργοις ἐκάστοις οὐ
 “ταῦτ’ ἀπερὶ τῶν αὐτῶν ἔλεγον, ἀλλ’ ὥς ἐκα-
 “τέρων τις εὐνοίας ἢ μνήμης ἔχοι.”

Τοὺς λόγους τούτους τοῦ ἱστορικοῦ εἶχα καὶ ἐγὼ παντοτεινὸν ὁδηγόν μου συγγράφων· τούτους παρα-
 καλῶ καὶ τὸν ἀναγνώστην νὰ ἔχη ὑπ’ ὄψιν, ὡς ἂν
 τύχῃ ν’ ἀκούσῃ αὐτόπτας ὧν διηγείται ἡ παρούσα
 ἱστορία ἔργων μὴ λέγοντας τὰ αὐτὰ περὶ τῶν
 αὐτῶν.

Πᾶς ὁ καλὰ πράττων εἶναι ἀξιέπαινος, καὶ πᾶς ὁ
 κακὰ πράττων ἀξιόμεμπτος· καὶ χρέος δικαίου ἱστο-
 ρικοῦ εἶναι τὰς μὲν καλὰς πράξεις νὰ ἐπαινῇ, τὰς
 δὲ κακὰς νὰ κατακρίνῃ, εἴτε φίλος εἴτε ἐχθρὸς εἶναι ὁ
 πράξας· Ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ἐπέκρινα ἀμερολήπτως
 τὰς πράξεις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Ἀλλά, ἂν ᾖναι
 δίκαιον νὰ ἐπικρίνωνται οἱ ἄνθρωποι καθ’ ἣν ἔλαβαν
 ἀνατροφὴν, καθ’ ἧς ἀπέκτησαν γνώσεις, καθ’ οὓς ἔζη-
 σαν καιροὺς, κατὰ τοὺς σκοποὺς πρὸς οὓς ὠρμήθησαν,
 καὶ καθ’ ἧς περιστάσεις εὐρέθησαν, ἂν ᾖναι ἀληθές,
 ὅτι τὰ ἀθεμιτουργήματα τῶν καταστρεφουσῶν τὰς
 κυβερνήσεις ἐπαναστάσεων εἶναι καρποὶ τῶν κατα-
 στρεφομένων κυβερνήσεων, ὁφείλομεν νὰ μὴ με-
 τρώμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τὰς κακὰς πράξεις τῶν
 καταθλιβόντων ἀρχόντων καὶ τῶν ἐξανισταμένων
 ὑπεξουσίων, μηδὲ νὰ ζητῶμεν παρὰ τοῖς δούλοις τῶν

δούλων τοῦ κορανίου τὰς ἀρετὰς δι' ὧν ἐδοξάσθησαν οἱ γεννηθέντες, τραφέντες καὶ ἀποθανόντες ὑπὸ τὴν νομοθεσίαν τῶν Λυκούργων καὶ τῶν Σολῶνων. Τὰ ἀθεμιτουργήματα τῶν Ἑλλήνων εἶναι μαθήματα τῆς τουρκικῆς σχολῆς καὶ ἀποκυήματα τῆς δουλείας· τὰ δὲ τῶν Τούρκων εἶναι ἔργα τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐξουσίας των, καὶ ὡς τοιαῦτα ἀσυγκρίτῳ λόγῳ ἀξιωμαμπτώτερα· διὰ τοῦτο δίκαιον νὰ κατακρίνωνται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀθεμιτουργημάτων οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ κύριοι μᾶλλον ἢ οἱ διδασκόμενοι καὶ οἱ δούλοι. Ἄν χρέος ἀπαραίτητον πάσης κυβερνήσεως ἦναι νὰ καθοδηγῇ τὸν λαόν της εἰς τὰ ἠθικὰ καθήκοντά του, ἂν ἀξιοκατάκριτος ἦναι πᾶσα κυβέρνησις ἀμελοῦσα τὸ πρῶτιστον τοῦτο πρὸς τὸν λαόν της χρέος, δὲν εἶναι ἄρα πολλῶ μᾶλλον ἀξιοκατάκριτος ἢ δίδουσα ἐκ συστήματος ἢ ἰδίᾳ διὰ τῶν βδελυρῶν καὶ ἀπανθρώπων πράξεών της τὸ αἰσχιστον παράδειγμα πάσης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀκολασίας; Τοιαύτη ἦτον ὁμολογουμένως ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μήτε θεῖα τιμῶσα μήτε ἀνθρώπινα, καὶ ὡς τοιαύτη ἀξία πάσης κατακρίσεως· διότι, ἀντὶ νὰ ἐξημερόνῃ, ἐξηγρίονεν αὐτοθελήτως τὸν φανατικὸν λαόν της, καίτοι ζῶσα ἐν μέσῳ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ φιλανθρωπισμοῦ.

Νομίζω ἀναγκαῖον νὰ εἶπω ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς σημερινῆς γλώσσης, καθ' ὅσον μάλιστα ἔλαβα ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀνὰ χεῖρας συγγραφῆς νὰ μελετήσω τὰ κατ' αὐτὴν βαθέως.

Τὴν μέσσην ὁδόν, τὴν μεταξύ, λέγω, τῶν χυδαῖζόντων καὶ τῶν ἐλληνίζόντων, ἐβουλήθην συγγράφω νὰ βαδίσω, διότι ἐθεώρησα καὶ θεωρῶ ὅτι ἐν τῇ μέσῃ ὁδῷ κεῖνται τὰ εἰσέτι ἀφανῆ ὅρια τῆς γλώσσης, ἂν

θέλωμεν οὐδ' ἡμποροῦμεν νὰ μὴ θέλωμεν, νὰ καταντήσῃ ἡ λαλουμένη καὶ ἡ γραφομένη γλῶσσα μία καὶ ἡ αὐτή.

Πολλὰς χάριτας ἔχει ἡ κοινὴ γλῶσσα, καὶ ἀφιλόκαλος εἶναι ὅστις δὲν τὰς αἰσθάνεται καὶ δὲν εὐφραίνεται ἀναγινώσκων τὰ ἐν αὐτῇ καθαρῶς γραφόμενα. Ἡ γλῶσσα αὕτη δὲν εἶναι θυγάτηρ τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς, ὡς ἡ ἰταλικὴ τῆς λατινικῆς· εἶναι αὕτη ἡ παλαιά, ἧς τὸ ἀπαράμιλλον κάλλος παρήλλαξεν ὀλίγον ὁ πολὺς χρόνος· ἔλαβε δ' ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ λαμβάνει καθ' ἐκάστην τὴν ἀνάπτυξιν ἕνεκα τῶν πολυειδῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀναγκῶν, ἃς ἐγέννησεν ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι, καὶ ἕνεκα τῆς ἀφθονοπαρόχως διαδιδομένης γνώσεως τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς καὶ τῆς μελέτης τῶν ἐπιστημῶν, ὥστε κατέστη ἤδη ἱκανὴ καὶ ὅλα τὰ διανοήματα τοῦ ἀνθρώπου νὰ διερμηνεύῃ, καὶ ὅλα τὰ πάθη του νὰ ἐκφράξῃ ὅπως καὶ αἱ τῶν ἄλλων ἐθνῶν σοφαὶ γλῶσσαι· ἀλλὰ χρειάζεται, νομίζω, εἰς τὸ ἐξῆς πολλὴ προσοχὴ μὴ ἀπομακρυνθῶμεν τῆς κοινῆς γλώσσης πέραν τοῦ δέοντος, ὑπερελληνίζοντες, καὶ μὴ καταντήσωμεν ἀνεπαισθήτως νὰ ἔχωμεν διττὴν γλῶσσαν, τὴν μὲν τοῦ λαοῦ, τὴν δὲ τῶν λογίων, ὡς εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι διττὰ γράμματα, τὰ μὲν ἱερά, τὰ δὲ δημοτικά.

Σφάλλει ὅστις φρονεῖ, ὅτι ἀρκεῖ μόνον νὰ καταλαμβάνῃ ὁ λαὸς ὅ,τι λαλεῖ καὶ ὅ,τι γράφει ὁ πεπαιδευμένος. Ὁ λαὸς ἀνάγκη πᾶσα νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ ὅπως λαλεῖ καὶ ὅπως γράφει ὁ πεπαιδευμένος. Δὲν λέγω ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν οὗτος ἐκφράζεται, διότι τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς τριβῆς του, τῆς παιδείας του καὶ τῆς μελέτης του, οὐδ' ὡς πρὸς ἃς λέξεις

μεταχειρίζεται, διότι δὲν ἔλαβεν ἐκεῖνος τὴν ἀνατροφὴν τούτου· ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὰς κλίσεις τῶν μερῶν τοῦ λόγου. Ὡς παρατηρήσωμεν ὅτι, ἂν καὶ διαφοροτρόπως ἐκφράζωνται οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἀπαιδευτοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν ἐθνῶν, μίαν ὁμῶς καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουν γραμματικὴν, οἱ μὲν θεωρητικῶς, οἱ δὲ πρακτικῶς, συντάττοντες κλίνοντες καὶ σχηματίζοντες καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅλοι καὶ ὀνόματα καὶ ῥήματα. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὀλίγον ὠφελεῖ τὸν λαὸν ἀναγινωσκομένη ἢ ἀκουομένη γλῶσσα, ἥτις δὲν τὸν θέλγει· καὶ δὲν τὸν θέλγει βεβαίως ἢ εἰς τὴν ἀκοήν του ἀσυνήθης.

Λυπηρὸν ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἡμετέρων λογίων, γοητευόμενοι ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀττικῶν συγγραφέων, καὶ παραγνωρίζοντες ἢ ὀλιγοροῦντες τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης των, ἐξέκλιναν τῆς ὁδοῦ ταύτης μετασχηματίζοντες ἐπὶ τὸ ἀττικώτερον τὴν αἰολοδωρίζουσαν γλῶσσάν των, ὡς ἂν δὲν ἦσαν οἱ αἰολοδωρισμοὶ τῆς ἐλληνισμοί. Ἡ ἄσκεπτος αὕτη ῥοπή εἰς τὸ ἀττικίζειν εἶναι ἔτι μᾶλλον λυπηρά, διότι ἀπομακρύνει ὑπὲρ τι ἄλλο τῆς καθομιλουμένης τὴν γραπτὴν γλῶσσαν μῆτε πλουτίζουσα μῆτε καθαρίζουσα αὐτήν, ὡς μηδεμίαν χρεῖαν ἔχουσαν τοιούτου καθαρισμοῦ. Τοιαύτη ῥοπή, μηδὲν ὠφελοῦσα καὶ πολὺ βλάπτουσα, ἔχει κατ' ἐμὲ ἀνάγκην ἀναστολῆς, ὡς ἀδίκως καὶ παραλόγως τοὺς ἐν κοινῇ χρήσει ιδιωτισμοὺς ἐλληνικῆς καὶ ζώσης διαλέκτου εἰς τοὺς μὴ ἐν κοινῇ χρήσει ιδιωτισμοὺς ἄλλης ἐλληνικῆς καὶ μὴ ζώσης διαλέκτου μετατρέπουσα. Ἄλλ' ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἀττικίζειν τόσον ἐπλεόνασεν, ὥστε καὶ ἐγὼ, ἂν καὶ τὸν ἀποδοκιμάζω, ἠναγκάσθην, ὡς ἐπικρατήσαντα παρὰ τοῖς λογίοις, νὰ τὸν ἀκολουθήσω

πολλάκις παρὰ τὰς ἀρχὰς ἅς θεωρῶ μόνας ὑγιεῖς. Ἀλλὰ πάλιν τὸ λέγω, τὸ “μὴ περαιτέρω” φαίνεται ὀρθὸν καὶ σωτήριον παράγγελμα, ὅχι βεβαίως ὥς πρὸς τὸν πλουτισμὸν τῆς κοινῆς γλώσσης, ἥτις καλὸν νὰ πλουτίζεται ἀφθόνως ἐκ τῶν θησαυρῶν τῆς παλαιᾶς, ἀλλ' ὥς πρὸς τὸν μηχανισμόν καὶ τὸν ἰδιωτισμὸν τῆς. Δυσκολεύεται ὁ λαὸς ν' ἀλλάξῃ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ λόγου του, ἀλλὰ δὲν δυσκολεύεται νὰ μανθάνῃ λέξεις τῆς προγονικῆς του γλώσσης μὴ τὴν σήμερον ἐν χρήσει. Ἐπὶ τῇ παρατηρήσει ταύτῃ συνεισέφερα καὶ ἐγὼ πλουσιοπαρόχως διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας συγγραφῆς εἰς τὸν ὑλικὸν τοῦτον τῆς σημερινῆς γλώσσης πλουτισμόν· ἀλλὰ ἐτήρησα ὅσον ἔπρεπε τὸν τρόπον τοῦ σχηματίζειν καὶ συντάττειν τὰ μέρη τοῦ λόγου κατὰ τὴν κοινῶς ἐπικρατοῦσαν τάξιν. Ἡ γλῶσσα εἶναι κτῆμα ὅλου τοῦ ἔθνους, καὶ ὅσον ἀξιέπαινος εἶναι ὁ πλουτίζων τὸ ἔθνικόν τοῦτο κτῆμα, τόσον ἀξιόμειπτος σφετεριστῆς εἶναι ὁ μεταποιῶν καὶ διαχειριζόμενος αὐτὸ κατὰ τὴν ὀρεξίν του. Ὁ τοιοῦτος, ἀντὶ νὰ ἐπιταχύνη, παρεμποδίζει τὴν τελειοποίησιν τῆς γλώσσης του, καὶ ἀναστέλλει, ἀντὶ νὰ ἐνισχύῃ, τὴν διανοητικὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους του. Ὡς ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ Δάντης καὶ οἱ σοφοὶ τοῦ καιροῦ του, οἱ πατέρες τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας, εὑρεθέντες ὥς πρὸς τὴν γλῶσσάν των εἰς ἅς εὕρισκόμεθα καὶ ἡμεῖς περιστάσεις σήμερον ὥς πρὸς τὴν ἡμετέραν, ἐπλούτισαν, ἐλάμπρυναν, ἐκαθάρισαν καὶ ἐκανόνισαν τὴν τόσον μητρώζουσαν γλῶσσάν των· ἀλλ' ἀκριβῶς ἐτήρησαν τὸν ἰδιαζοντα χαρακτήρᾳ τῆς, καὶ δὲν ἀπεπλανήθησαν ἐπὶ λόγῳ τῆς πρὸς τὴν μητέρα τῆς στενῆς συγγενείας τῆς. Αὐτὰ ταῦτα ἔπραξαν καὶ οἱ σοφοὶ

τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὧν ἡ γλῶσσα ἔχει τὴν αὐτὴν τῆς ἰταλικῆς παραγωγὴν. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀείμνηστος Κοραΐς, ὁ φιλολογώτερος καὶ κριτικώτερος τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ὁ τὰ περὶ γλώσσης ὑπὲρ τινα ἄλλον καὶ μελετήσας καὶ διδάξας, τὴν αὐτὴν ἐβάδισεν ὁδόν, καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν νὰ βαδίσωμεν καὶ ἡμεῖς μεγάλη τῇ φωνῇ μᾶς ἐσυμβούλευσεν.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τῶν ἀρχῶν τούτων, ἃς θεωρῶ μόνας ὑγιεῖς, συνέταξα κ' ἐγὼ τὸ σύγγραμμά μου, καὶ πᾶσαν κατέβαλα φροντίδα ὥστε ὁ λόγος μου νὰ ᾖ καθαρός, εὐληπτος, ὁμαλός, ὁμοιόμορφος καὶ κανονικός, μὴ ἀποχωριζόμενος τῆς κοινῆς συνηθείας εἰμὴ καθ' ὅσην ἔλαβεν ἤδη ἀνάπτυξιν ἡ γλῶσσα, καὶ δεχόμενος μετὰ πολλῆς συστολῆς τοὺς παλαιοὺς ἐλληνισμοὺς ὅσων ἐθεώρησα τὴν γλῶσσαν δεκτικὴν.

Μέμφονται τινες τῶν καθαριστῶν τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὡς γαλλίζουσαν ἐν πολλοῖς ἢ ἰταλίζουσαν. Χάρις τῷ Θεῷ, ἡ γλῶσσα ἐκαθαρίσθη ἤδη ὕλων τῶν ξένων λέξεων· ἀλλὰ ποία γλῶσσα εἶναι ἄμικτος ξένων ιδιωτισμῶν; μήπως καὶ αὐτὴ ἡ ἀττικὴ καθαρεύει; ἰδοὺ τί λέγει περὶ αὐτῆς ὁ ἀττικώτατος Ξενοφῶν. “Φωνὴν δὲ τὴν πᾶσαν ἀκούοντες οἱ Ἀθηναῖοι “ἐξελέξαντο τοῦτο μὲν ἐκ τῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς· καὶ “οἱ μὲν Ἕλληνες ἰδίᾳ μᾶλλον καὶ φωνῇ καὶ διαίτῃ “καὶ σχήματι χρῶνται· Ἀθηναῖοι δὲ κεκραμένη ἐξ “ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων.” Τὸ περίεργον δὲ ὅτι λέγει ταῦτα ὁ Ξενοφῶν πρὸς ἔπαινον τῆς ἀττικῆς φωνῆς του· ἀλλ' ἡμεῖς οἱ μὴ ἀττικοὶ θέλομεν νὰ φανῶμεν καὶ τῶν ἀττικῶν αὐτῶν ἀττικώτεροι.

Κάπου ἀνέγνωσα καὶ πολλάκις ἤκουσα, ὅτι οἱ εἰσαγόμενοι σήμερον εἰς τὴν γλῶσσαν ἀσυνήθεις

ἑλληνισμοὶ θὰ καταντήσουν μετὰ πεντηκονταετίαν χυδαῖσμοί. Ἀλλοίμονον, ἄν, ἐλεύθεροι ὄντες καὶ ἐλευθέρως φιλολογοῦντες φιλοσοφοῦντες καὶ πολιτευόμενοι ἐν τοῖς κόλποις τοῦ σημερινοῦ φωτὸς τοῦ φωτίζοντος τὸν κόσμον ὅλον, δὲν ἀξιωθῶμεν ν' ἀποκτήσωμεν πρὸ τῆς λήξεως τῆς θαυματουργοῦ ταύτης ἑκατονταετηρίδος συγγραφεῖς ἀξίους νὰ μᾶς εἴπωσιν ἀποφθεγματικῶς, “ἰδοὺ ἡ ὁδός,” καὶ τὴν ὁδὸν αὐτῶν ἀπαρεγκλίτως ὅλοι νὰ βαδίσωμεν.

Ἰδού, φιλίστορ ἀναγνώστα, ὅσα ἐνόμισα σκόπιμον νὰ εἴπω προοιμιάζων περὶ τοῦ ἀνὰ χεῖρας συγγράμματος· διερχόμενος δὲ σὺ αὐτὸ, φανοῦ ἐπιεικῆς πρὸς τὰς ἀτελείας τοῦ συγγραφέως, συλλογιζόμενος ὅτι μετὰ τὴν τούτων σοφωτέρων καὶ ἱκανωτέρων μου, ἀλλ' ὅχι, τολμῶ εἰπεῖν, καὶ ἀπροσωποληπτοτέρων μου, μόνος ἐγὼ ἀνεδέχθην καὶ ἔφερα εἰς πέρας τὴν γενικὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μεγάλων συμφορῶν καὶ μεγάλων ἀνδραγαθημάτων τῶν συγχρόνων ὁμογενῶν, ὧν ἡ μνήμη, δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῆς πατρίδος καρτέροψύχως ὑπέμειναν ἢ φιλοκινδύνως κατάρθωσαν, διαμένει ἐν γενεαῖς, καὶ τὸ ὄνομα ζῇ ἐν εὐλογίαις.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Αἷτια τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως (α).

ἘΑΔΥΝΑΤΟΝ νὰ διατηρηθῇ ἀμετάβλητος ἡ πολιτικὴ θέσις δύο ἐθνῶν, κατοικούντων ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον, ὅταν τὸ μὲν δεσπότην διαμένῃ στάσιμον, τὸ δὲ δεσποζόμενον προοδεύῃ. Ἡ πολιτικὴ τῶν ἐθνῶν τούτων μεταβολὴ καθίσταται ἔτι μᾶλλον βεβαία, ἂν τὰ ἔθνη ταῦτα ἔχωσι διάφορον καταγωγὴν, πρεσβεύωσι διάφορον θρησκείαν, λαλῶσι διάφορον γλῶσσαν, ζῶσι μακρὰν πάσης πρὸς ἄλληλα συγγενικῆς ἐπιμιξίας, θεωρῶνται ἀμοιβαίως ὡς βέβηλα καὶ μισῶνται.

Τοιαύτη ἦτον ἡ θέσις τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους· ἡ δὲ ταχεῖα ἢ βραδεῖα φορὰ τῆς μεταβολῆς ἀπέκειτο εἰς τὸν καιρὸν καὶ εἰς τὰς περιστάσεις. Σημειώσεως ἄξιον, ὅτι ἡ Ἑλλάς, πεσοῦσα ὑπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν ὑπέστη ὅ,τι ὑπέστησαν τὰ ὑπὸ ξένην Ἀρχὴν πεσόντα ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, ὅπου δορυκτῆτορες καὶ δορυκτῆτοι συνεμίγησαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν θρησκείαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, καὶ ἀποκατέστησαν, τοῦ

καιροῦ προϊόντος, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κλήσιν. Ἦκμαζεν ὁ ἰσλαμισμὸς μέχρι φανατισμοῦ ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν πρεσβευόντων τὰ τοῦ κορανίου, ἐν ᾧ ἡ εἰδωλολατρεία τῶν ἐθνῶν, ὅσα διεχύθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἦτον εἰς τὴν παρακμὴν της ὅτε τὴν ὑπέταξαν· διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν τούτων ὑπερίσχυσε ὁ χριστιανισμὸς καὶ συνέχεε κρατοῦντας καὶ κρατουμένους, ἐπὶ δ' ἐκείνων δὲν ὑπερίσχυσε, καὶ Μωαμεθανοὶ καὶ Ἕλληνες διέμειναν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἄμικτοι διὰ παντός, οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἐβάδισαν ὁδὸν ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν των. Τῷ ὄντι οἱ Τούρκοι οὐδὲν ἔμαθαν καὶ οὐδὲν ἀπέμαθαν ἀφ' οὗ ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα· ἀφιλέμποροι, ἀβιομήχανοι, ἀμαθεῖς, οἰηματῖαι καὶ καταφρονηταὶ πάσης εὐρωπαϊκῆς βελτιώσεως καὶ ἦσαν καὶ διέμειναν, διότι ἡ ἀντικοινωνικὴ θρησκεία των ἐθεωρεῖτο πρόσκομμα πάσης κοινωνίας πρὸς τὰ ἑτερόθρησκα ἔθνη τὰ μισούμενα παρ' αὐτῶν καὶ καταφρονούμενα. Διὰ τοῦτο διέβησαν δι' αὐτοὺς ὡς τέσσαρες ἡμέραι οἱ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τέσσαρες θαυματουργοὶ αἰῶνες, οἱ διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ διὰ τῆς προόδου τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων μετενεγκόντες τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς βαρβαρότητος εἰς τὸν πολιτισμόν, οἱ βελτιώσαντες τὰ πολιτικὰ συστήματά της, οἱ εἰσαγαγόντες τὴν τακτικὴν εἰς τὰ στρατεύματα καὶ εἰς τὸ ναυτικόν της καὶ οἱ καταστήσαντες τὸν πόλεμον τέχνην καθ' ἣν ἡ καλλιέργεια τοῦ νοὸς νικᾷ τὴν ἰσχὺν τοῦ σώματος.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες, κύψαντες ὡς νενικημένοι τὸν αὐχένα ὑπὸ τοὺς Τούρκους ὡς νικητάς, δὲν ὑπεδούλωσαν ὀλοτελῶς καὶ τὸν νοῦν των· πρεσβεύοντες θρησκείαν διδάσκουσιν τὴν ὑψηλὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ὑψηλότερον τέλος τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ συντελοῦσαν θαυμασίως εἰς τελειοποίησιν τοῦ ἀν-

θρωπίνου νοός, δὲν ἔπαυσαν πλατύνοντες, ὅσον ἐπέ-
 τρεπεν ἡ δουλική των κατάστασις, τὸν κύκλον τῶν
 ἰδεῶν των· καταγόμενοι δὲ καὶ ἐκ μεγάλων προ-
 πατόρων, ὧν τὰ συγγράμματα καὶ τὰ ἔργα οὐδέποτε
 τοῖς ἦσαν ὀλοτελῶς ἄγνωστα, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ
 φανῶσι διόλου ἀνάξιοι τῆς λαμπρᾶς καταγωγῆς των.
 Κινούμενοι ἐκ τῶν δύο τούτων ὑψηλῶν ἀρχῶν, τῆς
 θρησκευτικῆς, λέγω, καὶ τῆς γενεαλογικῆς, ὠφελού-
 μενοι καὶ ἐκ τῆς νωθρότητος, τῆς ἀβελτηρίας καὶ τῆς
 ἀπρονοησίας τῶν κρατούντων, ἐσχετίζοντο πρὸς τὰ
 σοφὰ καὶ βιομήχανα ἔθνη διὰ τῆς ναυτιλίας τῆς
 τόσον καταλλήλου εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς
 Ἑλλάδος, καὶ διὰ τοῦ ἐμπορίου, πλουτοῦντες ὑλικῶς
 καὶ φωτιζόμενοι νοερῶς. Σοφώτεροι οἱ κρατούμενοι
 Ἕλληνες τῶν κρατούντων Τούρκων ὥς ἐκ τῆς σχέσεώς
 των πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ τῆς πρὸς τὰ γράμματα
 κλίσεώς των, εὐκαμπτοὶ καὶ ὑπουλοὶ ὥς ἐκ τῆς πολι-
 τικῆς θέσεώς των, προσεκτικοὶ καὶ ἐπιτήδειοι νὰ
 ὠφελῶνται ἐκ τῶν συμπιπτουσῶν περιστάσεων, καὶ
 ἔχοντες συνήγορον ἣν αἰσθάνεται ἀνάγκη ὁ ἠθικῶς
 κατώτερος ἄνθρωπος τῆς συνδρομῆς τοῦ ἠθικῶς ἀνω-
 τέρου, παρεισέδυσαν κατ' ὀλίγον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ
 πολιτικὰ συμβούλια τῶν κρατούντων ὑπὸ διαφόρους
 ὑπηρεσίας, ἂν καὶ πάντοτε ὑποβλεπόμενοι καὶ κινδυ-
 νεύοντες.

Ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἔμφυτος ἐν ταῖς
 καρδίαις τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὅσάκις ἡ κοινωνία δὲν
 παρέχει ἀποχρώσας ὑπὲρ αὐτῆς ἐγγυήσεις, ὁ κοινω-
 νικὸς βίος καταντᾷ ζυγὸς βαρὺς. Πολλοὶ τότε,
 προτιμῶντες παντὸς ἄλλου καλοῦ τὴν ἀπόλαυσιν
 τῆς ἐλευθερίας ἂν καὶ ἀγρίας καὶ ἀκανονίστου, ἀπ-
 αρνοῦνται οἰκειοθελῶς πᾶσαν συμβίωσιν μετὰ τῶν
 ὁμοίων, καὶ πλανώμενοι ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς ἀγρίους
 τόπους, καταντοῦν διὰ τὴν συντήρησιν τῆς προσω-
 πικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φυσικῆς υπάρξεως λυμεῶνες

καὶ ὅλης τῆς κοινωνίας. Τοιαύτη κατάστασις τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας, ἐπικρατήσασα ἐν Ἑλλάδι, ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλὰς ὑπεδουλώθη, προήγαγε τάξιν ἀνθρώπων γνωριζομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα κλεπτῶν. Ἡ τάξις αὕτη διεκρίνετο τῶν ἄλλων τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν ἰδιαίτερον πολεμικὸν χαρακτῆρα, ὡς ἔχουσα μόνον τὸ ὄπλον καὶ πόρον καὶ δόξαν καὶ ἀσφάλειαν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον τοῦ κλέπτου παρὰ τοῖς νεωτέροις, καθὼς τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον τοῦ ληστού παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὅχι μόνον δὲν ἐθεωρεῖτο αἰσχρόν (β), ἀλλ' ἐνομιζέτο καὶ ἔνδοξον, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν διαπρεψάντων μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τούτων μετεδίδοντο εὐσεβάστως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ τὰ ἀθλά των ἦσαν ἡ γλυκεία ᾧδὴ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, θεωρούντων πάντοτε τὴν τάξιν ταύτην τῶν ὁμογενῶν ὡς ἄγκυραν ἐλπίδων πρὸς τὴν μέλλουσαν πολιτικὴν ἀναγέννησίν των.

Ἡ τάξις τῶν κλεπτῶν, ὅ ἐστιν, ἐνόπλων Χριστιανῶν βλαπτόντων τοὺς τόπους οὓς περιέτρεχαν καὶ ἐνοχλούντων καὶ τοὺς ἐγκατοίκους, προήγαγεν ἄλλην ὁμοίαν, τὴν τῶν ἀρματωλῶν, ὅ ἐστιν, ἐνόπλων καὶ αὐτῶν Χριστιανῶν ταττομένων ὑπὸ τῶν ἰδίων τουρκικῶν Ἀρχῶν εἰς προφύλαξιν τῶν τόπων καὶ τῶν ἐγκατοίκων ἀπὸ τῆς κακώσεως τῶν κλεπτῶν. Τοιουτοτρόπως ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ ἐνοπλοι Χριστιανοί, ἐγυμνάζοντο τὰ τοῦ πολέμου, καὶ ὑψοῦτο ὁ νοῦς των ὑπεράνω τῆς δουλικῆς καταστάσεώς των.

Ὑψοῦτο ὁ νοῦς καὶ πολλῶν μὴ ἐνόπλων Χριστιανῶν ὑπεράνω τῆς δουλικῆς καταστάσεώς των ἐξ αἰτίας τοῦ δημογεροντικοῦ συστήματος, διαμείναντος ἐν ἰσχύϊ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς Κρήτης, ἐπὶ τουρκοκρατίας, χάρις εἰς τὴν ἀμάθειαν, τὴν ὀκηνηρίαν καὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν κρατούντων. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ δύναται τις εὐλογως νὰ ὀνομάσῃ ἡμιαυτονομίαν, ἰσχυροποιεῖ τοὺς εἰρηνικοὺς προὔχοντας τῶν πόλεων καὶ χωρίων ἐνώπιον τῆς τουρκικῆς

ἐξουσίας καὶ ἐξωποιοίει ὁπωσοῦν τὸν τόπον ἐν μέσῳ τοῦ πολιτικοῦ θανάτου(γ).

Ἀτενίζων ὁ παρατηρητὴς εἰς τὴν ὑλικὴν καὶ νοερὰν βελτίωσιν τοῦ ἀδικουμένου καὶ προοδεύοντος ἔθνους ἀπέναντι τοῦ ἀδικούντος καὶ μὴ προοδεύοντος, προέβλεπε πρὸ πολλοῦ καὶ προέλεγε τὴν πολιτικὴν σύγκρουσίν των, καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς τύχης των. Ἐδόθησαν δὲ καὶ περιστάσεις καθ' ἃς ἔγειναν καὶ ἀπόπειραι καὶ κινήματα ἔνοπλα τῶν ἀδικουμένων κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐπὶ μεταβολῇ τῆς πολιτικῆς θέσεώς των· ἀλλ' ὅχι μόνον δὲν εὐδοκίμησαν, ἀλλὰ καὶ μυρία δεινὰ ἐπροξένησαν, διότι οὔτε ἡ πρόοδος ἐκείνων οὔτε ἡ στασιμότης τούτων ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ φέρωσι τὴν ἐκ τῆς νοερᾶς καὶ ὑλικῆς καταστάσεως ἐκατέρων πολιτικὴν μεταβολήν(δ). Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὃ ἐστίν, ὁ ἀπαιτούμενος βαθμὸς τῆς προόδου τοῦ ἑνὸς καὶ τῆς στασιμότητος τοῦ ἄλλου τῶν δύο συζώντων ἀλλὰ μὴ συμμιγνυομένων ἔθνων, τότε οὔτε ἡ τελεία ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος κατὰ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονείας(ε), οὔτε ἡ ἀποκήρυξις τῆς Ῥωσσίας, οὔτε ἡ κατάκρισις τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, οὔτε οἱ ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης ἀφορισμοὶ καὶ αἱ κατάραι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, οὔτε οἱ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως μέγιστοι κίνδυνοι, οὔτε αἱ παντὸς εἵδους στερήσεις ἀνέστειλαν τὴν πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· διότι ὁσάκις ἡ πάσχουσα ἀνθρωπότης, αἰσθανομένη τὴν κάκωσίν της συναισθάνεται καὶ τὴν δυνάμιν της, ἡ ὁρμή της εἰς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς της καταντᾷ ἀκράτητος. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς Ἑλλάδος ἐπήγασε μᾶλλον ἐκ τῆς στασιμότητος τῶν Τούρκων ἢ ἐκ τῆς προόδου τῶν Ἑλλήνων. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία, ὥς μόνη δυναμένη νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ πολλὰ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως συμβάντα, μὴ ἐξηγούμενα ἢ παρεξηγούμενα ἂν ἄλλως πως θεωρηθῶσιν.

Ἄφ' οὗ δὲ ὁ πολὺς καιρὸς καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀρμόδιαί περιστάσεις προετοιμάσωσι τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τινος ἔθνους, χρειάζεται καὶ ἀφορμὴ τις εἰς τὴν πρώτην κίνησιν. Τὴν ἀφορμὴν ταύτην, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τῆς Ἑλλάδος, ἔδωκεν ἡ σύστασις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἥς ἐρχόμεθα τώρα νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρόοδον. Διὰ τῆς ἐξετάσεως δὲ ταύτης, δι' ἥς ἀνακαλύπτεται ἡ μυστηριώδης ἀλήθεια καὶ τῆς εὐτελοῦς τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν εὐτελεστέρων τῆς τρόπων δι' ὧν προήχθησαν ἀποτελέσματα τόσον γιγαντιαία, ὁ μὲν εὐλαβὴς θὰ ψηλαφήσει τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ, οὗ ἡ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται· ὁ δὲ πολιτικὸς θὰ παρατηρήσει, ὅτι μικρὰ ἀφορμὴ ἀρκεῖ ν' ἀνατρέψῃ ἐκ θεμελίων πολυχρόνιον Ἀρχὴν μὴ ἔχουσαν βάσιν τὴν δικαιοσύνην, ἀλλ' ἐξουθενούσαν καὶ καταθλίβουσαν τὸ ὑπῆκοον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἑταιρία τῶν Φιλικῶν καὶ διάδοσις αὐτῆς.—Ἀποκήρυξις τοῦ Ἀλήπασα Τεπελενλή.

ΠΕΡΙ τὸ 1813 ἤκμαζεν ἡ ἐν Ἀθήναις Φιλόμουσος Ἑταιρία, ἥς κύριος σκοπὸς ἦτον ἡ διατήρησις τῶν φθειρομένων ὑπὸ τὴν τότε ἄμουςον κυβέρνησιν ἀρχαιοτήτων, καὶ ἡ νοερὰ καὶ ἠθικὴ βελτίωσις τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας διὰ τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συστάσεως σχολείων. Ὁ φιλομαθὴς καὶ οὐδόλως πολιτικὸς σκοπὸς τῆς καὶ τὸ λαμπρὸν ὄνομα τῆς γῆς ὅπου ἔλαβε τὸ εἶναι, τὴν διέδοσαν ταχέως καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐν μέσῳ καὶ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δεσποτικῶν ἐπικρατειῶν. Τῷ ὄντι, εὐγενεῖς καὶ σοφοί, ὑπουργοὶ καὶ βουλευταί, ἡγεμόνες καὶ βασιλόπαιδες, ὅλοι ἐσεμνύνοντο φοροῦντες τὸ χαλκοῦν ἢ τὸ χρυσοῦν δακτυλίδιον, τὸ γνῶρισμα τῶν συνηγόρων ἢ τῶν εὐεργετῶν τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας.

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 1814 Νικόλαός τις Σκουφᾶς, ἐξ Ἀρτης, ἄνθρωπος τιμίου χαρακτῆρος, πολύπειρος, ἀλλ' ὀλίγης παιδείας καὶ μικρᾶς σημασίας, ὑπάλληλος ἄλλοτε ἐμπορικῷ οἴκου, συνέλαβε πρῶτος ἐν Ὁδησσῷ τὴν ἰδέαν συστάσεως πολιτικῆς ἑταιρίας, ἣν ὠνόμασεν “Ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν.” ἀρκεῖ δὲ μόνῃ ἡ ὀνομασία αὕτη ἵνα δείξῃ ἣν εἶχε μικρὰν γνῶσιν καὶ αὐτῆς τῆς μητρικῆς γλώσσης του. Ὁ ἀσημαντος οὗτος θεμελιωτὴς ἀσημάντους παρέλαβε συμπράκτορας κατ' ἀρχάς (α), καὶ ἀφ' οὗ τοῖς ἀνεκάλυψε τὸν σκοπὸν του συνενοήθη περὶ τοῦ τρόπου τῆς προόδου του. Ἡ ὑποπτος δὲ αὕτη καὶ ἐπικίνδυνος

Ἑταιρία συνεχέετο ἐπιτηδείως ἐνώπιον πολλῶν μετὰ τῆς ἀνυπόπτου καὶ ἀκινδύνου τῶν Φιλομούσων· ὁ δὲ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ πασίγνωστος προστάτης τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας, ἐψιθυρίζετο ἐπιτηδείως ὡς μυστικὸς καὶ ταύτης προστάτης. Ἄν καὶ ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρία οὐδένα ἔτρεφε κρυπτόν σκοπόν, οἱ φροντίζοντες τὴν διάδοσιν τῆς Φιλικῆς διέδιδαν, ὅτι ἔτρεφεν ὃν ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ αὕτη· ὥστε ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς πρώτης ἀνεφαίνετο ἡ δευτέρα καὶ ἠϋξάνεν ὡς παραφυάς. Τοιοῦτοτρόπως ἡ σύμπτωσις αὕτη καὶ ἡ μυστηγορία συνέτρεξαν ὅχι ὀλίγον κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς μυστικῆς ταύτης Ἑταιρίας. Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ παντὸς ἄλλου ἐκράτυνε τὴν ὑπόληψίν της καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸν σκοπὸν της ἦτο τὸ ἑξῆς.

Θρησκευτικὴ ὁμοδοξία καὶ ἄσπονδον μῖσος πρὸς τοὺς Τούρκους συνέδεαν πάντοτε Ἕλληνας καὶ Ῥώσους. Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἑλλήνων ἐθεώρει δικαίως ὡς προστάτριάν της τὴν Ῥωσσικὴν αὐλήν. Ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν σημαίαν οἱ ναῦται Ἕλληνες, διαρκούσης τῆς δουλείας των, ἠῦρισκαν πολλὰς ὠφελείας, καὶ οἱ ἔμποροι ἐντὸς τῆς πατρίδος των ἰσχυρὰν προστασίαν, οἱ δὲ μεταναστεύοντες εἰς Ῥωσσίαν πάντοτε ἄσυλον καὶ παραμυθίαν, πολλάκις δὲ τιμὰς καὶ πλούτη. Παραδόσεις, Ἀποκαλύψεις, καὶ Ἀγαθάγγελοι προέλεγαν σωτήρα τῆς Ἑλλάδος τῶν Ξανθῶν τὸ γένος, καὶ οἱ συχνοὶ καὶ εὐτυχεῖς πόλεμοι τῶν Ῥώσων κατὰ τῶν Τούρκων ἀνεπτέρουν πάντοτε τὰς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεώς της ἐλπίδας. Ἄν καὶ συνέπεσεν ἐκ περιστάσεως νὰ λάβῃ τὴν ὑπαρξίν της ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας, συνέτρεξε τοῦτο μέγας εἰς διάδοσίν της· οἱ δὲ πρῶτοι συστήται της, ὄντες ὅποιοι ἦσαν, ἠσθάνθησαν ὅτι δὲν ἐνέπνεαν παραμικρὰν πίστιν, καὶ ἔθεσαν τὴν Ἑταιρίαν ὑπὸ τὸ

μυστηριώδες ὄνομα ἀγνώστου καὶ ἀνυπάρκτου ὑπερτάτης Ἀρχῆς, ὑπαινιττόμενοι τὴν αὐτὴν τῆς Ῥωσσίας. Ἄνευ τοῦ συνετοῦ τούτου στρατηγήματος, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία θὰ διέμενεν ὅ,τι ἦτο, μηδέν. Συνέτρεξαν δὲ πολλὰ καὶ εἰς πιθανολογίαν τῆς ὑποτιθεμένης ὑψηλῆς καταγωγῆς της. Πρῶτον, ἡ ἐπικρατοῦσα παλαιόθεν γενικὴ ἰδέα, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἔμελλε ν' ἀπελευθερώσῃ μίαν ἡμέραν τὴν Ἑλλάδα· δεύτερον, ἡ σύστασις τῆς Ἑταιρίας ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας· τρίτον, ὁ συνεταρισμὸς τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα προξένων Ῥώσσων· τέταρτον, ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ ὑψηλὴ πολιτικὴ θέσις τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, θεωρουμένου ὡς συνδέσμου ταύτης καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τελευταῖον, ἡ ἐπὶ τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων ἀρχηγία στρατηγοῦ καὶ ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν θεωρήσῃ τις τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, οἰαδήποτε καὶ ἂν ὑπολάβῃ τὰ αἷτια ἐξ ὧν κινούμενοι οἱ συστήται της συνέλαβαν καὶ ἐπραγματοποίησαν τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεώς της, καὶ ὅποια τεχνάσματα εἰς διάδοσιν αὐτῆς καὶ ἂν μετεχειρίσθησαν, ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι συνέδεσεν αὐτὴ ὅλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ της, καὶ προητοίμασε καὶ ἤνοιξε τὸν ἀγῶνα διὰ τῆς μυστηριώδους συνεργείας της.

Ἡ Ἑταιρία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν εἶχεν ἀξιοσύστατον. Ὁ ὀργανισμὸς της ἦτον ἀσύνετος καὶ ἀνεπιτήδειος. Εἶχεν ἑπτὰ βαθμούς (β): τῶν βλάμιδων (ὡς ἂν δὲν εἶχεν ἡ γλῶσσα τὴν λέξιν "ἀδελφοποιητῶν"), τῶν συστημένων, τῶν ἱερέων, τῶν ποιμένων, τῶν ἀρχιποιμένων, τῶν ἀφιερωμένων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀφιερωμένων. Τῶν ἑπτὰ δὲ τούτων βαθμῶν οἱ δύο τελευταῖοι ἐθεωροῦντο ὡς στρατιωτικοὶ καὶ ἐσυστήθησαν μετὰ ταῦτα.

*Αν ἡ βαθμολογία εἰσῆχθη διὰ τὴν κατὰ τοὺς βαθμοὺς ἀνακάλυψιν τοῦ μυστηρίου, δὲν φαίνεται ὅτι διὰ ταύτης ἐπληροῦτο ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας. Οἱ τῶν κατωτέρων τάξεων Φιλικοὶ ἐγνώριζαν ὅσα οἱ τῶν ἀνωτέρων· διότι ὁ μὲν βλάμης κατηχούμενος παρηγγέλετο νὰ ἔχῃ ἕτοιμα τὰ ὄπλα του καὶ 50 φυσέκια ἐν τῷ κιβωτίῳ του εἰς χρῆσιν, ὅταν προστάξῃ ὁ ἀρχηγός του· ὁ δὲ συστημένος μυσταγωγούμενος ἤκουε “μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ ὑπὲρ “πατρίδος, νὰ μισήσῃς, νὰ καταδιώξῃς, καὶ “νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς ἐχθροὺς τῆς θρη- “σκείας τοῦ ἔθνους καὶ τῆς πατρίδος σου.” τὸ δὲ δίπλωμα ἔφερεν ἐπὶ κορυφῆς σταυρὸν ἐφιστάμενον ἡμισελήνου κάτω κυπτούσης· ὁ δὲ ἱερεὺς κατηχούμενος ἐμάνθανεν, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας ἦτον ἡ ἐλευθερία τοῦ ἔθνους· τὰ αὐτὰ ἐμάνθαναν καὶ οἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων μέχρι τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἀφιερωμένων. Καθ’ ἣν δὲ ὥραν κατηχεῖτο οὗτος, τῷ ἐνεχειρίζεν ὁ κατηχητὴς σπάθην καὶ τῷ ἔλεγεν, “ἡ πατρίς σου σοὶ τὴν δίδει διὰ νὰ τὴν με- “ταχειρισθῇς δι’ αὐτήν.”

Ἡ τάξις τῶν ἱερέων ἦτο πολυπληθής. Ὁ ἱερεὺς εἶχεν ἐξουσίαν νὰ εἰσποιῇ ἀδελφούς καὶ ἀπονέμῃ καὶ αὐτὸν τὸν βαθμὸν τοῦ ἱερέως· καὶ ἐπειδὴ οἱ μυσταγωγούμενοι ὥφειλαν νὰ παρακαταθέτωσι χρήματα εἰς χεῖρας τοῦ κατηχητοῦ, πολλοὶ ἐλάμβαναν τὸν βαθμὸν τοῦ ἱερέως ἐπὶ ἀργυρολογία, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθε κυρίως ἡ τόση πλημμύρα κατηχούντων καὶ κατηχουμένων. *Αν ἀσύνητος ἦτον ἡ κατήχησις θεωρουμένη πολιτικῶς, τερατῶδες μίγμα ἀληθείας καὶ ψεύδους, εὐσεβείας καὶ ἀσεβείας, ἦτο θεωρουμένη θρησκευτικῶς· διότι, ἐν ᾧ ὁ ἀγὼν ἦτον ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως καὶ ὑπὲρ πατρίδος, καὶ οἱ ὅρκοι ἐγίνοντο ἐπὶ τοῦ ἀγίου εὐαγγελίου ἢ ἐπὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὁ κατηχῶν ἱερεὺς ἔλεγε τῷ κατηχουμένῳ,

ὅτι τὸν παρεδέχετο καθ' ἣν τῷ ἔδωκαν δύναμιν οἱ μεγάλοι ἱερεῖς τῶν Ἑλευσινίων. Ἡ Ἑταιρία τῶν Φιλικῶν, καθὼς καὶ ὅλαι αἱ μυστικαὶ ἑταιρίαι, εἶχε σημεῖα καὶ λέξεις εἰς ἀναγνώρισιν τῶν συναπαντωμένων μελῶν· εἶχε δὲ καὶ μυστικὰ γράμματα εἰς χρῆσιν τῶν ἀπόντων· ἀλλὰ μόνοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τὰ ἐγνώριζαν· εἰς ἀποφυγὴν δὲ προσωπικῶν κινδύνων ὑπεγράφοντο ὑπὸ πλαστὰ ὀνόματα καὶ ὑπὸ τινα σύμβολα. Τόσαι δὲ ἦσαν αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις τῶν συστητῶν καὶ ὀργανιστῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ὥστε οἱ κατηχούμενοι ἡρωτῶντο παρὰ τοῦ κατηχητοῦ ἂν ἐγνώριζαν ἐφεύρεσιν τινα ἀκοινολόγητον. Ἡρωτῶντο δὲ τὴν ἀλλόκοτον ταύτην ἐρώτησιν, διότι οἱ συστημαὶ τῆς Ἑταιρίας ἐπίστευαν τὴν ὑπαρξίν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου, καὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῶν ποταπῶν μετάλλων εἰς πολῦτιμα.

Ἀφ' οὗτου ἡ Ἑταιρία ἐσυστήθη μέχρι τοῦ 1817 ὀλίγον προώδευσεν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐντὸς δὲ αὐτῆς ἔμεινεν ὀλυτελῶς ἄγνωστος, καὶ ἐκινδύνευσεν ἐν τῇ προόδῳ της διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

Νικόλαός τις Γαλάτης, Ἰθακήσιος, νέος πνευματώδης ἀλλ' ἄσωτος καὶ κομπαστής, ἀπερχόμενος εἰς Πετροῦπολιν πρὸς εὔρεσιν τύχης, διέβη τὸ 1816 διὰ τῆς Ὁδησσοῦ, ὅπου ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἑταιρίας Σκουφᾶς, ὅστις, ἀναβὰς εἰς Μόσχαν ἐπὶ τῇ συστάσει τῆς Ἑταιρίας πρὸς διάδοσιν αὐτῆς, εἶχεν ἐπανέλθει εἰς Ὁδησσὸν τὸ ἔτος τοῦτο, ἐπροθυμήθη νὰ τὸν μυσταγωγήσῃ ὅχι μόνον τὰ τῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Ἀρχῆς, ὃ ἐστι, τὸν παρέλαβε μέλος τῆς Ἀρχῆς. Ὁ Γαλάτης ὅλως ἐνθουσιῶν, καὶ θεωρῶν ὅτι τῷ ἀνεκαλύφθη ὡς συντελεστικὸν εἰς εὔρεσιν τῆς τύχης ἣν ἐθήρευεν, ἐνήργει ἐντὸς τῆς Πετροπόλεως ἀπερισκέπτως ὑπὲρ τῆς διδοόμενης τῆς Ἑταιρίας, ἕως οὗ ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις, λαβοῦσα

γνώσιν τῶν ἐνεργουμένων, τὸν ἐξώρισε, καὶ διέταξε τὸν ἐν Βλαχία πρόξενόν της, ὅπου μετέβαινε, νὰ ἐπιτηρῇ τὴν διαγωγὴν του.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἀπριλίου τοῦ 1818 μετέβη ὁ Σκουφᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου αὐτὸς καὶ οἱ ἐκεῖ συμμῦσταί του ἤρχισαν σπουδαιότερον καὶ εὐτυχέστερον νὰ ἐργάζονται ὑπ' αὐτὴν τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν τυφλώττουσαν περὶ τὰ τοιαῦτα, ὥς μὴ ἔχουσιν ἀστυνομίαν πρὸς ἀνακάλυψιν. Ἐν ᾧ δὲ διέτριβεν ὁ Σκουφᾶς ἐν Ὁδησσῷ, ἔτυχε νὰ διαβῶσιν ἐκεῖθεν, ἀπερχόμενοι εἰς Πετροῦπολιν ἐπὶ ἀντιμισθίᾳ τῶν κατὰ τὴν Ἑπτάνησον στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν των καθ' ὃν καιρὸν ἐτέλει αὕτη ὑπὸ τοὺς Ῥώσους, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Περῤῥαῖβός, ὁ Χρυσοσπάθης, ὁ Π. Δημητρόπουλος καὶ ὁ Γ. Φαρμάκης, οἵτινες κατηχήθησαν ὑπὸ τοῦ Σκουφᾶ ἐπὶ δὲ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανόδου των ἐνεπιστεύθησαν καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἔργον ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐχειροτονήθησαν μετὰ ταῦτα ἀπόστολοι καὶ ὁ Καμαρινός, ὁ Πελοπίδας, καὶ ἄλλοι. Διασπαρέντες οὗτοι, οἱ μὲν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ ἐκτὸς ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, καὶ κατηχοῦντες ὅλοι ὑπὸ τὸ μυστηριῶδες ὄνομα τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, διέδιδαν κατὰ πρῶτον προσεκτικῶς καὶ συνεσταλμένως τὸ μυστικόν· ἀλλ' εὐτυχήσαντες κατὰ τὰς πρώτας δοκιμὰς, ἔγειναν θαρῤῥαλεώτεροι, ἐνήργουν ἀπερισκέπτως, ἐχειροτόνουν καὶ διέσπειραν ἄλλους ἀποστόλους, καὶ οὗτοι ἄλλους, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἡ Ἑταιρία ἦτο τὸ κοινὸν θέμα τῶν λόγων καὶ τῶν σκέψεων τῶν Ἑλλήνων, πιστευόντων ὅτι δάκτυλος ῥωσσικὸς διέταττε τὰ πάντα ἀοράτως.

Ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ δυνάστου τῶν Ἰωαννίνων ἡ Ἑταιρία ὀλίγον προώδευσεν ἐν τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι· ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος, ὅπου δὲν ἐπῆλθε τόσοις τὸ ὑπήκοον ἢ σιδηρὰ χεῖρ τοῦ δεσποτισμοῦ, καὶ αἱ νῆσοι, ὅπου οὔτε Ἀρχαὶ οὔτε κάτοικοι Τοῦρκοι

ἴσαν, ἐγέμισαν Φιλικῶν· ὥστε ὁ ἐνθουσιασμός πολλῶν, ἡ ἀκρισία καὶ ἡ ἀθυροστομία τῶν πλείστων, καὶ ἡ ἀτιμωρησία ὅλων ἔβαλαν πολλάκις εἰς κίνδυνον τὴν ἀδελφότητα. Ἐν τοσούτῳ οὔτε Ἀρχὴ οὐδαμοῦ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου ἢ τῶν νήσων εἰς συστολὴν τῶν ὑπερπλεονασάντων καταχραστῶν ἐφαίνετο, οὔτε κανονισμός τις ὑπῆρχε εἰς τακτικὴν τοῦ ἔργου πρόοδον· διὰ τοῦτο οἱ φρονιμώτεροι καὶ ἐλυπούντο καὶ ἀνησύχαζαν. Ἦρχισαν δὲ καὶ τινες, ἐξ ὧν ἔβλεπαν, νὰ διστάζωσι καὶ περὶ τῆς Ἀρχῆς, ἃν ἦτο τῷ ὄντι ὁποία ὑπετίθετο.

Ἦδη κατὰ τὸ 1819 κατηχηθεὶς ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης τὰ τῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ γνωρίμου του Καμαρινοῦ, καταβάντος ἐξ Ὀδησοῦ καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέστειλε τὸν αὐτὸν κατηχητὴν εἰς Πετρούπολιν πρὸς τὸν Καποδίστριαν ὃν ἐπίστευαν ἀμφότεροι Ἀρχὴν τῆς Ἑταιρίας, καὶ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὃν ὑπέθεταν ὑποκινοῦντα τὸν ἀγῶνα· δι' ὧν δὲ γραμμάτων ἐφωδίασε τὸν ἀποστελλόμενον ἐμαρτύρει τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν μελετώμενον ἀγῶνα καὶ ἐξῆτει τὰ εἰς ἐξόπλισιν καὶ ἐκστρατείαν τῶν Μανιατῶν ἀναγκαῖα. Ὁ Καποδίστριας, ἀναγνώσας τὰ γράμματα, δὲν ἐδίστασε καὶ τὸν Καμαρινὸν νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ τὸν Μαυρομιχάλην δι' αὐτοῦ ἐγγράφως νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ οὔτε αὐτὸς ἐνείχοντο εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια, οὐδὲ τὰ ἐνέκριναν. Ἐξ ὅσων δὲ ἤκουσεν ὁ Καμαρινὸς ἐνόησε τὴν ἀπάτην, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς ἔπεσε καὶ τὸν Μαυρομιχάλην παρέσυρε, καὶ ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς φωτισμὸν τῶν ἄλλων λέγων ἀνυποκρίτως καθ' ὁδὸν ὅλην τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐπισφραγίζων τοὺς λόγους του δι' ὧν ἔφερεν ἀπαντήσεων τοῦ Καποδιστρίου. Τοῦτο μαθόντες οἱ μὴ θέλοντες τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας ἀρχηγοὶ τῆς Ἑταιρίας, ὡς ἀνατρεπτικὴν τῶν

σχεδίων των, καὶ ἀναλογισθέντες ὅτι, ἂν ἠκούοντο ἐν Ἑλλάδι οἱ λόγοι τοῦ φιλαλήθους Καμαρινοῦ, καὶ ἀναγινώσκοντο αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Καποδιστρίου, θὰ ἐθεατρίζετο τὸ ψεῦδος καὶ θὰ ἐματαιοῦντο οἱ σκοποὶ τῆς Ἑταιρίας, ἐδολοφόνησαν τὸν Καμαρινὸν καθ' ὁδόν, ἠφάνισαν καὶ τὰ γράμματα καὶ οὕτω διέμειναν οἱ περὶ τὸν ἡγεμόνα ἐν σκότει καὶ ἀπάτῃ ὥς καὶ πρότερον.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ 1820, συνήλθαν εἰς Τριπολιτσαν πολλοὶ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου διὰ κοινὰς ὑποθέσεις μεμνημένοι τὰ τῆς Ἑταιρίας. Ἡ συνέντευξις αὕτη τοῖς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ συσκεφθῶσι καὶ περὶ τῆς ὑπενέργουμένης πολιτικῆς μεταβολῆς. Πατριωτισμὸς καὶ ἀδελφικὴ ἀγάπη διέκριναν τὴν πρώτην συνέντευξίν των. Ἐπειδὴ οἱ προὔχοντες Τοῦρκοι ἦσαν εἰς δύο κόμματα διηρημένοι, διηρημένοι εἰς δύο κόμματα ἦσαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προὔχοντες Χριστιανοί. Ἄλλ' ὁ δεσμὸς τῆς Ἑταιρίας καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου ἀγώνος ἀπῆλθον τὴν ἑνωσιν ὅλων τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπόσπασίν των. Ἡσθάνθησαν οἱ συνελθόντες τὴν ἀνάγκην ταύτην, καὶ ἀφήσαντες τὰ τοπικὰ καὶ προσωπικά, ἠνώθησαν ὅλοι διὰ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀσπασμοῦ, καὶ ἠρκίσθησαν κρυφίως καὶ τὰς διχονοίας των νὰ λησμονήσωσι, καὶ ἀπὸ τῶν ἁλλοπίστων ν' ἀποσπασθῶσι συμβοηθούμενοι εἰς τὸ ἐξῆς ὥς ἀδελφοί. Τούτου δὲ γενομένου, ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσιν εἰς Ῥωσσίαν ἄνδρα τῆς ἐμπιστοσύνης των εἰς ἀνίχνευσιν τῆς ὑψηλῆς καὶ ἀγνώστου Ἀρχῆς, εἰς κοινοποίησιν πρὸς αὐτὴν τῶν ἰδεῶν των περὶ τοῦ μελετωμένου ἀγώνος, καὶ εἰς αἵτησιν τῶν διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν της. ἠῦραν δὲ ὥς τοιοῦτον τὸν Ἰωάννην Παπαρρήγοπουλον, καὶ τῷ ἐνεπίστευσαν καὶ δύο ἔγγραφα, ἅτινα, ἀφ' οὗ ὑπέγραψαν, ἀπέστειλαν μυστικῷ τῷ τρόπῳ εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ συνυπέγρα-

ψαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτες· καὶ τὸ μὲν συνίστα παρὰ τῇ ὑπερτάτῃ Ἀρχῇ τὸν ἀποστελλόμενον καὶ ἐξήγει τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του· τὸ δὲ ἦτον ἄγραφον, ἵνα ἐγγράψῃ ὁ ἀποστελλόμενος ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ ὧν ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν ὅτι ἡ περίστασις τὸν ὠδήγει, ἀφ' οὗ ἀνεκάλυπτε τὴν ἀληθινὴν Ἀρχήν, τὰ σχέδιά της καὶ τοὺς πόρους της.

Πρὸ τινος δὲ καιροῦ, πρὶν ἀποφασισθῇ ἡ παροῦσα ἀποστολή, ὁ Ἀλήπασας, ὑποπτεύων καταδρομὴν, ἐπεθύμει νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ὡς τὴν ἀδιάλλακτον πάντοτε ἐχθρὰν τῆς Πύλης· καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ἄλλοτε τὸν Παπαρῤῥηγόπουλον, τελούντα ἔργα διερμηνέως παρὰ τῷ ἐν Πάτραις Ῥώσσω προξένῳ, διενεόθη νὰ κοινοποιήσῃ δι' αὐτοῦ τοὺς στοχασμούς του πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Ῥωσσίας, καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς Πρέβεζαν, ὅπου διέτριβεν. Ὁ Παπαρῤῥηγόπουλος ὑπῆγε καὶ συνδιελέχθη, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν ἐπὶ λόγῳ ὅτι εἰς μάτην ἠλπίζε τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας κινούμενος κατὰ τοῦ κυριάρχου του· ἐπανελθὼν δὲ εἰς Πάτρας, εἰδοποίησε τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γερμανόν, συνεταῖρον, περὶ τούτων. Ὁ Γερμανὸς ἐθεώρησεν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπελπισθῇ ὁ Ἀλῆς, καὶ παρεκίνησε τὸν Παπαρῤῥηγόπουλον ν' ἀναδεχθῇ τὴν ἀποστολήν. Ὁ Παπαρῤῥηγόπουλος ἐπείσθη καὶ εἰδοποίησε τὸν Ἀλῆν ὅτι, καθ' ὥς ἐπανελθὼν εἰς Πάτρας ἔλαβεν εἰδήσεις, ἐφρόνει ὅτι ἡ Ῥωσσικὴ αὐλή, ἃν ἔβλεπε σταθερὰν τὴν ἐπιμονὴν του κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἦτο πολὺ πιθανὸν νὰ τὸν βοηθήσῃ, καὶ ὅτι ἔτρεφε τόσον χρηστὰς ἐλπίδας περὶ τούτου, ὥστε ἔτοιμος ἦτο ν' ἀναδεχθῇ ἢν ἀπεποιεθῇ πρὸ ὀλίγου ἀποστολήν. Ἐχάρη ὁ Ἀλῆς ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ, καὶ πλήρης ἐλπίδων τῷ ἔστειλεν ὁδηγίας περὶ τῆς εἰς Πετρούπολιν ἀπελεύσεώς του· ὥστε ὁ ἀπόστολος οὗτος τῶν Πελοποννησίων πρὸς τὴν Ἀρχήν, ἦτο καὶ ἀπόστολος τοῦ Ἀλῆ πρὸς τὴν

ῥωσικὴν αὐλήν, ἀγνοοῦντος τὴν ἄλλην ἀποστολήν. Αἱ δὲ προτάσεις τῆς πελοποννησιακῆς ὁμηγύρεως διὰ τοῦ ἀποστόλου τούτου ἦσαν ἐν περιλήψει αἱ ἑξῆς.

Α. Ἡ Ἀρχὴ νὰ διορίσῃ ἐφορίαν ἐκ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀδελφῶν ἐνεργοῦσαν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Ἀρχῆς, καὶ πληροφοροῦσαν αὐτὴν περὶ πάντων.

Β. Νὰ διατάξῃ ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς νὰ πείθωνται καὶ ἀναφέρωνται εἰς τὴν ἐφορίαν περὶ παντός, καὶ νὰ μὴ ἐνεργῶσιν τι ἄνευ ἀδείας αὐτῆς ἐπὶ ποινῇ ἀποβολῆς ἐκ τῆς Ἑταιρίας.

Γ. Νὰ δώσῃ διαταγὴν νὰ συναχθῶσιν εἰς κοινὸν ταμεῖον ἐν Πελοποννήσῳ, ὑπὸ τὴν φροντίδα τιμίων ἀνδρῶν, ὅλαι αἱ συνεισφοραὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀδελφῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς ἰονίοις νήσοις εἰ δυνατόν, καὶ νὰ μὴ δαπανᾷται τι ἄνευ τῆς γνώμης τῶν προκρίτων ἀδελφῶν καὶ ἄνευ ἀδείας τῆς Ἀρχῆς.

Δ. Νὰ διαταχθῇ τις τῶν ἐν Ὑδρᾷ ἀδελφῶν ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς ἀσφαλοῦς ἀλληλογραφίας τῆς Ἀρχῆς καὶ τῆς συστηθησομένης πελοποννησιακῆς ἐφορίας.

Τοιοῦτοτρόπως ἐφωδιασμένος ὁ Παπαρρήγόπουλος, καὶ παραγγελίαν ἔχων ἰδιαιτέρως νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ ἀνακαλύψεως τῆς μυστηριώδους Ἀρχῆς ἀπεδήμησεν.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ἀνάγκη συστάσεως ἐφοριῶν εἰς συστολήν καὶ ἐπιτήρησιν τῆς διαγωγῆς τῶν ἀδελφῶν, ἣν ἠσθάνθησαν οἱ Πελοποννήσιοι, ἔγεινε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἐπαισθητὴ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις· καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἑταιρίας, πρὶν λάβωσι τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος προσκλήσεις, ἔσπενσαν νὰ τὰς συστήσωσι κατὰ τόπους μυστικῶς.

Ἀλλ' ὅσον προώδευεν ἡ Ἑταιρία καὶ ἐπλησίαζεν ἡ ὥρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, τόσον ἠσθάνοντο οἱ πατέρες αὐτῆς τὴν ἀνάγκην ν' ἀνατεθῇ ἡ ἀρχηγία εἰς

ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ σέβας, καὶ ἔστειλαν ἓνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Ἑμμανουήλ Ξάνθου, εἰς Πετρούπολιν διατάξαντές τον νὰ δοκιμάσῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, καὶ τῷ προσφέρῃ τὴν ἀρχηγίαν, ἂν τὸν εὑρίσκειν εὐδιάθετον, ἐκθέτων αὐτῷ τὰς μεγάλας προόδους τῆς Ἑταιρίας ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐσκέπτοντο καὶ ἐνήργουν περὶ τούτου, παρενέπεσε τὸ ἀκόλουθον μέγα πολιτικὸν συμβάν ἐπιταχύναν τὸν μελετώμενον ἀγῶνα.

Συντελεστικὸν εἰς στερέωσιν τοῦ κλονιζομένου ὀθωμανικοῦ κράτους ἐθεώρησεν ὁ σουλτάνος τὴν ἐξόντωσιν τῶν δυνατῶν τοπαρχῶν του· ἐπερρέαζετο δὲ πρὸς τοῦτο ὅχι μόνον ὑπὸ τῆς πολιτικῆς του, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἐπιθυμίας του νὰ σφετερισθῇ τοὺς θησαυροὺς των.

Ὁ Ἀλῆς ἦτο καὶ δυνατὸς καὶ πλούσιος· πλήρης δὲ καὶ τόλμης, ἣν ἐμπνέει ἡ εὐτυχία, καὶ σύστημα ἔχων ν' ἀπαλλάττεται ἐχθρῶν καὶ ἀντιζήλων διὰ παντὸς θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου τρόπου δὲν ἐβράδυνε νὰ δώσῃ τῷ καιροφυλακτοῦντι κυριάρχῃ του δικαίαν ἀφορμὴν τῆς μέχρι θανάτου καταδρομῆς του διὰ τοῦ ἐξῆς τολμήματος.

Ἐπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ σατράπου τούτου καὶ κατεδιώκετο μέχρι θανάτου ὁ συγγενὴς του καὶ ἄλλοτε ἐπιστήθιος φίλος του καὶ συνεργὸς τῶν σκοπῶν του Ἰσμαήλμπεης ὁ καὶ Πασόμπεης. Κατέφυγεν ὁ μπέης οὗτος πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν του εἰς πολλὰ μέρη, ἀλλὰ παντοῦ ἐκινδύνευσεν· μετέβη ἐπὶ τέλους εἰς Κωνσταντινούπολιν διψῶν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ θανασίμου ἐχθροῦ του, καὶ εὐτύχησε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ συμβούλια τῆς Πύλης ὡς καπουτσήμπασης, νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοίαν καὶ νὰ κινήσῃ κατὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν ὀργὴν τοῦ τότε παντοδυνάμου Χαλέτ-ἐφέντη. Ὁ Ἀλῆς κατεταράχθη μαθὼν τὴν ὑψωσιν τοῦ ἐχθροῦ

του, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀφ' οὗ εἶδε μετ' ὀλίγον, ὅτι ὁ δευτερότοκος υἱὸς του, Βελήπασας, ἡγεμὼν τῆς Λαρίσης, μετετέθη ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης ἡγεμονείας εἰς τὴν ποταπὴν τῆς Ναυπάκτου διὰ τῆς παρὰ τῷ σουλτάνῳ ἐνεργείας τοῦ Χαλέτη. Ἀκολουθῶν δὲ τὴν ἐπίβουλον καὶ ἀσυνείδητον πολιτικὴν του ἀπεφάσισε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Πασόμπεην ἐντὸς τῆς βασιλευούσης, καὶ ἐμίσθωσεν ἐπὶ τούτῳ τρεῖς Ἀλβανούς, οἵτινες καιροφυλακτήσαντες τὸν ἐπιστόλισαν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔβλαψαν, καὶ συλληφθέντες ὡμολόγησαν, ὅτι ἦσαν ὄργανα τῆς θελήσεως τοῦ Ἀλῆ. Καὶ οὗτοι μὲν ὡς κακοῦργοι ἐκρεμάσθησαν, ὁ δὲ Ἀλῆς μετεπέμφθη ἐντὸς ῥῆτῆς προθεσμίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἀπολογηθῇ. Παρήκουσε, καὶ ἡ Πύλη ἐκίνησεν ὅπλα κατ' αὐτοῦ, ὡς ἀπειθοῦς καὶ ἀποστάτου, καὶ ἀνέδειξε τὸν Πασόμπεην ἀρχιστράτηγον τῶν κατ' αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἡγεμόνα Ἰωαννίνων καὶ Δελβίνου.

Κατετάραξε τὴν Ἑλλάδα τὸ κατὰ τοῦ Ἀλῆ κίνημα, καὶ ὥπλισε τοὺς Ἕλληνας, τοὺς μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ, τοὺς δὲ κατ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ διευθύνοντες τὰ τῆς Ἑταιρίας ἐθεώρησαν τὴν περίστασιν τῆς τουρκικῆς ταύτης ἀλληλομαχίας ἀρμοδίαν εἰς ἐναρξιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ δὲν ἐσυλλογίσθησαν ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἀνέτοιμα, οὐδὲ πόσον ἐναντίαι πρὸς τὸν μελετώμενον σκοπὸν ἐφαίνοντο αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις, καθ' ὃν καιρὸν ἡ ἱερὰ συμμαχία, καταπτοηθεῖσα δι' ὅσα ἐνήργησεν ὁ καρβοναρισμὸς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εἰς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, ὃχι μόνον ἐκινήθη ἔνοπλος κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐκηρύχθη καὶ ἐπισήμως κατὰ πάσης πολιτικῆς καινοτομίας γινομένης παρὰ γνώμην τῶν κρατούντων, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦσαν τὰ κινοῦντα αἷτια, καὶ πρὸς οἰονδήποτε σκοπὸν καὶ ἂν ἀπέβλεπαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καθίσταται ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν.—Ἐνέργειαι αὐτοῦ καὶ προετοιμασίαι εἰς ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος.

ΕἶΠΑΜΕΝ, ὅτι οἱ διευθύνοντες τὰ τῆς Ἑταιρίας ἔστειλαν ἓνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Ξάνθον, πρὸς τὸν Καποδίστριαν προσφέροντές τῳ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἑταιρίας. Ἀλλ' ὁ ἀπόστολος οὗτος ὄχι μόνον δὲν ἠῦρεν εὐμενῇ ὑποδοχὴν παρὰ τῳ Καποδιστρίᾳ, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἀπεπέμφθη ὡς συνεργῶν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔθνους του, καὶ ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ πρὸς ἄλλον τὰ βλέμματά του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔζη ἐν Ῥωσσίᾳ ἦτο βλαστὸς λαμπρᾶς οἰκογενείας καὶ υἱὸς ἡγεμόνος καταδιωχθέντος ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ πρόσφυγος εἰς Ῥωσίαν· διέπρεψε μαχόμενος ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν σημαίαν· ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῆς Δρέσδης ἀπεκόπη καὶ ἡ δεξιὰ του. ἔφερε τίτλον πρίγκηπος καὶ βαθμὸν στρατηγοῦ, καὶ ἐδείκνυε πάντοτε πολλὴν φιλογένειαν καὶ μέγαν ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Τοιαῦτα χαρακτηριστικὰ ἐθεώρησεν ὁ πρὸς τὸν Καποδίστριαν ἀποσταλεὶς καὶ ἀποβληθεὶς Ξάνθος ἄξια τῆς γενικῆς ἀρχηγίας τῆς Ἑταιρίας. Ὡς μυστικὸς δὲ καὶ αὐτὸς ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην τῶν συναρχηγῶν του· ἔφερεν ὑπογεγραμμένην παρ' αὐτῶν σύμβασιν, ἣν ἔπρεπε νὰ προσυπογράψῃ ὁ Καποδίστριας, ἃν ἐδέχετο τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν (α). Κατ' αὐτὴν ὥφειλεν ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς νὰ συμβουλευέται καὶ αὐτοὺς περὶ πάντων.

Ὁ ἀποσταλεῖς, εὐρών τὸν Ὑψηλάντην πρόθυμον νὰ τὴν προσυπογράψῃ, τὸν ἐχειροτόνησεν ἐπίτροπον τῆς Ἀρχῆς· ὁ δὲ Ὑψηλάντης, λαβὼν ἐντεῦθεν τὴν ἀπαιτουμένην ἐξουσίαν, καὶ κατανοήσας ὅποιοι ἦσαν οἱ συνιστῶντες τὴν Ἀρχήν, ἐσφετερίσθη ὅλην τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν τῶν πραγμάτων, ὀλιγωρήσας μὲν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἑταιρίας καὶ δοτῆρας τῆς ἐξουσίας του, καὶ θεωρήσας τὴν ὑπογραφείσαν πρᾶξιν ὡς χαρτίον ἄγραφον, προσποιούμενος δὲ πάντοτε, ὅτι ἐνήργει ὑπὸ διαταγὰς ἀνωτέρων εἰς πλάνην τῶν μὴ εἰδόντων τὸ μυστήριον τῆς ἀνυπάρκτου Ἀρχῆς· ἀνέλαβε δὲ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τὴν 20 ἰουνίου 1820, καὶ ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ ἐνεργῇ ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας ὅ,τι ἐνόμιζεν ὠφέλιμον πρὸς τὸν σκοπὸν του.

Ὁ δὲ Γαλάτης μετὰ τινὰ διατριβὴν ἐν Βλαχία, ὅπου πρῶτος εἰσῆξε τὴν Ἑταιρίαν, ἀφίχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὑποπτεύσαντές του οἱ ἐκεῖ συνάδελφοί του ὡς ἐπίβουλον, ἢ ὡς προσπαθοῦντα νὰ σφετερισθῇ τὴν Ἀρχήν, τὸν ἔπεισαν ν' ἀπέλθῃ, ἐπὶ προετοιμασίᾳ δῆθεν τοῦ ἀγῶνος, εἰς Πελοπόννησον ἐν συνοδίᾳ τινῶν συνεταίρων· ἀλλὰ φθάσας παρὰ τὴν Ἑρμιόνην (Καστρί) ἀντικρὺ τῶν Σπετζῶν ἐδολοφονήθη παρ' αὐτῶν, ὑπερμεσουῦντος τοῦ ἔτους. Τόσον δὲ ὁ ζῆλος τῆς Ἑταιρίας κατέτρωγε τοὺς μύστας αὐτῆς, ὥστε ἐπλήγωσέ τις αὐτῶν καιρίως ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἀναγνώσῃν Δηληγιάννην ὡς ἀποδοκιμάζοντα τὰ τῆς ἑταιρίας.

Ἐν τούτοις, ὁ Παπαρρήγόπουλος ἐφίχθεις εἰς Κωνσταντινούπολιν παρέστη ἐνώπιον τῶν ἐκεῖ ἐφόρων τῆς Ἑταιρίας, καὶ ἀπεστάλη εἰς Πετρούπολιν πρὸς συνέντευξιν τοῦ Ὑψηλάντου ὅπως μυσταγωγηθῇ δῆθεν παρ' ἐκείνου τὰ τῆς Ἀρχῆς καὶ τῷ ἐγχειρίσῃ τὰ πρὸς αὐτὴν γράμματα. Ὡς δὲ διπλοῦς ἀπόστολος, ἐπεσκέφθη καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινου-

πόλει ἐπίτροπον τοῦ Ἀλῆ πρὸς ὃν ἦτο συστημένος, καὶ δι' αὐτοῦ ἐθάρρυνεν αὐτὸς τὸν Ἀλῆν νὰ ἐπιμείνῃ εἰς ἣν ἐμελέτα πρὸς τὸν σουλτάνον ἀντίστασιν, καὶ νὰ ἐλπίζῃ πάντοτε εἰς τὴν ῥωσσικὴν ὑπεράσπισιν· τὰ αὐτὰ τῷ ἐγνωστοποίησε καὶ ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, καὶ τῷ προανήγγειλεν ὡς ἄφευκτον τὸν πρὸς τὴν Πύλην ῥωσσικὸν πόλεμον. Μὴ εὐρὼν δὲ τὸν Ὑψηλάντην ἐν Πετροπόλει, ἔτρεξε κατόπιν του εἰς Μόσχαν, κάκειθεν εἰς Ὀδησσὸν, ὅπου τὸν συνήντησε καὶ τῷ ἀνεκάλυψε τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του. Ἐρωτήσας δὲ αὐτὸν καὶ περὶ τῆς Ἀρχῆς πρὸς ἣν ἐστέλλετο, ἤκουσεν, ὅτι ἦτον ἀφανής, ὅτι αὐτὸς ἦτον ὁ πληρεξούσιός της, καὶ ὅτι αὐτῷ ἔπρεπε τὰ πρὸς αὐτὴν γράμματα νὰ ἐγχειρίσῃ, καὶ τοὺς στοχασμοὺς του νὰ ἀνακοινώσῃ, καὶ ὅτι διὰ τοῦ πληρεξουσίου της θὰ ἐμάνθανεν ἡ Ἀρχὴ τὰ πάντα καὶ δι' αὐτοῦ θὰ ἔδιδε τὰς ἀναγκαίας διαταγάς. Ὁ Παπαῤῥηγόπουλος τῷ ἔδωκεν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις τὸ συστατικὸν τῶν Πελοποννησίων, τῷ εἶπεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀνέμεναν ὅλα τὰ τοῦ πολέμου παρὰ τῆς Ἀρχῆς, καὶ τὸν ἐπληροφόρησεν ἀκριβῶς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἠπόρησεν ὁ Ὑψηλάντης ἀκούσας, ὅτι οὔτε στρατεύματα ἦσαν μυστικῶς προωργανισμένα, οὔτε χρήματα ἀποτεταμιευμένα, οὔτε πολεμεφόδια οὐδαμῶ συσσωρευμένα. Εἰς τόσῃν δὲ ἀπάτην τὸν ἔρριψαν οἱ ἀπόστολοί του, ὥστε ἐδίσταζε νὰ πιστεύσῃ ὅσα ἀληθῶς τῷ ἔλεγεν ὁ Παπαῤῥηγόπουλος, ὅστις θεωρήσας ἐθνοφθόρον τὸν δισταγμὸν του ἔγραψε δι' ἄλλης χειρὸς ἐπὶ τοῦ ἀγράφου καὶ παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τῆς Πελοποννήσου ὑπογεγραμμένου χαρτίου ὅσα ἐνόμισε συντελεστικά εἰς παύσιν τοῦ δισταγμοῦ καὶ εἰς ἀναίρεσιν τῶν ψευδολογιῶν ἐφ' ὧν ὁ ἀτυχὴς πληρεξούσιος ἐσάλευε τὰς ἐλπίδας του καὶ ἐρρίψοκινδύνευε τὴν

ὑπαρξίν τοῦ ἔθνους του· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ τὸ ἔγγραφον ἰσχυσε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν Ὑψηλάντην τῆς ἀπάτης του.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1820 ἐπανήλθεν ὁ Παπαρρηγόπουλος εἰς Πάτρας καὶ ἐνεχείρισε τῷ Παλαιῶν Πατρῶν (β) τὰ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὡς πληρεξουσίου ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς ἀποκριτικὰ γράμματα πραγματοποιοῦντα τὰς αἰτήσεις τῆς πελοποννησιακῆς ὁμηγύρεως δι' ἀδείας ἐγκαταστάσεως γενικῆς ἐφορίας διοικουμένης ἐν Πελοποννήσῳ τὰ τῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τὴν Ἀρχὴν καὶ ἐχούσης τὴν ἀπαιτουμένην ἰσχὺν ἐφ' ὅλων τῶν ἀδελφῶν, καὶ διὰ συστάσεως γενικοῦ ταμείου τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον, καθ' ὅλον τὸ Αἰγαῖον καὶ κατὰ τὴν Ἑπτάνησον συνεισφορῶν αὐτῶν. Τὰ αὐτὰ γράμματα ἀνήγγελλαν ὡς ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀρχῆς καὶ τὴν ἀναγόμευσιν τοῦ Ὑψηλάντου ὡς πληρεξουσίου αὐτῆς. Οἱ Πελοποννήσιοι λαβόντες ταῦτα, ἀκούσαντες καὶ τοὺς θαρρύντικούς λόγους τοῦ ἀποστόλου τῶν ὑποπτεύσαντος τὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὡς σαθρά, ἀλλὰ μὴ στηλιτεύσαντος αὐτά, καὶ ἀναγνώσαντες μάλιστα καὶ φράσιν τῶν πρὸς αὐτοὺς γραμμάτων λέγουσαν, “ἐζητήθη καὶ ὅθεν “ἔδει ἢ ἀνήκουσα βοήθεια καὶ ὑπεράσπισις “καὶ ἐχορηγήθη ἀφθόνως,” ἐθαρρύνθησαν καὶ ἐσύστησαν τὴν ἐφορίαν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰωάννου Βλασοπούλου προξένου τῆς Ῥωσσίας, ἐκ τῶν ἀρχιερέων, Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, Μονεμβασίας Χρυσάνθου, Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ, καὶ ἐκ τῶν προκρίτων Ἀσημάκη Ζαήμη, Σωτήρη Χαραλάμπη καὶ Θεοδώρου Ῥέντη· διώρισαν δὲ καὶ ταμίας τὸν Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον καὶ τὸν Παναγιώτην Ἀρβάλην. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐψύχρανέ τινας μὴ συμπαρηληφθέντας ἐν τῇ ἐφορίᾳ, καὶ ἐντεῦθεν ἀνεφύη ἔρις καὶ ἀντίπραξις πρὶν ἀρχίσῃ ὁ ἀγών, καὶ ἡ ἐφορία ἔμεινεν ἐξ αὐτῆς τῆς συστάσεώς της νεκρά.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ὁ ἐν Ῥωσσίᾳ Ὑψηλάντης ἤτησε παρὰ τῆς Ῥωσσικῆς κυβερνήσεως ἄδειαν ἀπουσίας, καὶ μετέβη εἰς Βεσσαραβίαν, ὅπου πολλάκις διελέχθη μετὰ διαφόρων μελῶν τῆς Ἑταιρίας ἐλθόντων πολλαχόθεν εἰς ἔντευξίν του, προετοιμάζων τὰ πάντα πρὸς ἑναρξιν τοῦ ἀγῶνος. Οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἑταιρίας, οἱ γενικῶς τὴν ταχεῖαν ἑναρξιν τοῦ ἀγῶνος ἐπιθυμοῦντες, τοὺς μὲν Ἕλληνας, πρὸς οὓς ἐστέλλοντο, ἐβεβαίουν ὅτι πᾶσα βοήθεια θὰ ἤρχετο ἔξωθεν ἅμα ἤρχιζεν ἐντὸς ὁ ἀγών, τὸν δὲ Ὑψηλάντην ἐθάρρυναν λέγοντες, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐζήτουν εἰ μὴ ἀρχηγὸν ἔξωθεν εἰς ἑναρξιν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπίστευεν ὅσα τῷ ἔλεγον, διότι ἦσαν ὅσα ἐπεθύμει, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀνεγείρῃ θρόνον, ἀλλὰ νὰ καθήσῃ ἐπὶ ἡδῇ ἀνεγερθέντος. Ἀν δέ τις τῷ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἐπιστευέτο· τόσον ἐφάνη εὐαπάτητος. Ἀπεφάσισε δὲ ἐν πρώτοις νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα, καὶ ἔστειλε καὶ τινας φέροντας μυστικὰ γράμματα εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ ἔχοντας ἐντολὴν νὰ προκηρύξωσι τὴν ταχεῖαν ἔλευσίν του καὶ προετοιμάσωσι τὴν ὁδόν του· διενοεῖτο δὲ ἄγνωστος νὰ καταβῇ εἰς Τεργέστην ὅπουθὰ τὸν περιέμενεν ἐλληνικὸν πλοῖον περὶ τὴν 20 νοεμβρίου, καὶ ἄγνωστος νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὰ παράλια τῆς Μάνης, ὅθεν ἐμελέτα ν' ἀρχίσῃ τὰ ἔνοπλα κινήματά του τὴν 25 μαρτίου, ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὡς εὐαγγελιζομένην τὴν πολιτικὴν λύτρωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους· ἀλλ' ἐν ᾧ κατεγίνετο παρασκευάζων τὴν εἰς Ἑλλάδα κατάβασίν του, τινὲς τῶν περὶ αὐτὸν ὑπερίσχυσαν συμβουλευόντες τον νὰ μεταβῇ εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ ἐκεῖθεν ν' ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα. Εἰς ὑποστήριξιν δὲ τῆς γνώμης των τῷ ἔλεγον, ὅτι αἱ δύο αὗται ἡγεμονεῖαι ἐθεωροῦντο ὡς ἄλλη Ἑλλάς, διότι καὶ ἡγεμόνες καὶ αὐλικοὶ ἦσαν

Ἕλληνες, καὶ ὁ λαὸς ὡς ὁμόδοξος ἦτο πρόθυμος νὰ συναγωνισθῇ τὸν ὑπὲρ πίστεως ἀγῶνα, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας τὸν ἐδέχετο προθύμως, ὅτι ἡ ἡγεμονεία τῆς Βλαχίας, χηρεύουσα διὰ τὸν μεσοῦντος τοῦ ιανουαρίου θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ἐτέλει ὑπὸ ἀδύνατον μεσηγεμονίαν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀναρχίαν, ὅτι εὐρίσκετο ἐν ταῖς ἡγεμονείαις μέγας ἀριθμὸς Φιλικῶν, ὅτι Τοῦρκοι δὲν ἐνυπῆρχαν, ὅτι ὁ τόπος εἶχεν ἀφθόνους τροφὰς εἰς διατήρησιν πολυπληθῶν στρατευμάτων, καὶ ὅτι τὸ ταμεῖον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας δὲν ἦτο κενόν. Τὸν ἐβεβαίουν δὲ ἐξ ὧν εἶχαν πληροφοριῶν, ὅτι ἔτοιμοι ἦσαν νὰ συναγωνισθῶσιν ὅλοι οἱ Ἀρβανῖται. Ἀρβανῖται δὲ ἐλέγοντο οἱ ἐν ταῖς δύο ἡγεμονείαις σύμμικτοι Ἕλληνες, Βούλγαροι καὶ Σέρβοι συνδεόμενοι διὰ τοῦ αὐτοῦ δόγματος καὶ ποριζόμενοι τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ὀπλοφορίας, τινὲς δὲ διὰ μισθώσεως προσόδων. Οἱ Φαναριῶται αὐθένται, ἐξ ὅτου ἡ ἡγεμονία μετέπεσεν εἰς χεῖράς των, τοὺς μετεχειρίζοντο εἰς ἰδίαν φρουρὰν καὶ εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Τὸ παράδειγμα τῶν αὐθέντων μιμούμενοι οἱ ἐντόπιοι ἄρχοντες εἶχαν καὶ οὗτοι Ἀρβανῖτας καὶ εἰς ὑπηρεσίαν των καὶ εἰς φύλαξιν τῶν γαιῶν των. Οἱ σύμμικτοι δὲ οὗτοι, πολεμικώτεροι τῶν ἐντοπίων, ἐλογίζοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τετρακισχίλιοι. Ἐθάρρυναν τὸν Ὑψηλάντην ἵνα μεταβῇ εἰς τὰς ἡγεμονείας καὶ οἱ ἐξῆς λόγοι.

Διέτριβαν ἐν Βλαχίᾳ δύο σημαντικοὶ ὀπλαρχηγοὶ Ἕλληνες, ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ὑπηρετήσας ἄλλοτε ὑπὸ τοὺς Ῥώσους, καὶ ὁ Πάτμιος Σάββας Καμινάρης, ἔχοντες ἀμφοτέρω ἱκανὸν ἀριθμὸν ὀπλοφόρων· καὶ ὁ μὲν Ὀλύμπιος, νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ περιφήμου Σέρβου Χαϊδούκου Βέλκου καὶ πολεμήσας ἄλλοτε ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Σερβίᾳ, εἶχεν ἐκεῖ μέγα κόμμα· ὁ δὲ Σάββας εἶχε πολλὴν ἐπὶ ῥοὴν ἐν Βουλγαρίᾳ· ἀμφοτέρω δὲ οὗτοι, μέλη ὄντες τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν,

εἰδοποίησαν τὸν Ὑψηλάντην, ὅτι ἦσαν καὶ ἔτοιμοι καὶ εὐέλπιδες νὰ κινήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς τόπους ἐκείνους. Ἐκτὸς τούτου, ἀπηγορεύετο κατὰ τὰς συνθήκας Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πᾶσα εἰσβολὴ τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς ἡγεμονείας ἄνευ προηγουμένης συγκαταθέσεως τῆς Ῥωσσίας, καὶ εὐλόγως ἐσυλλογίζετο ὁ Ὑψηλάντης ὅτι ἂν ἐτάραττε τὰς ἡγεμονείας, ἡ Πύλη μανθάνουσα τὰς ταραχὰς ἢ θὰ ἔστελλεν ἀμέσως διὰ τὸ κατεπεῖγον τῆς περιστάσεως κατὰ τῶν ἀποστατῶν δυνάμεις ἄνευ προηγουμένης συγκαταθέσεως τῆς Ῥωσσίας, καὶ τότε παρέβαινε τὰς συνθήκας καὶ ἔδιδε δικαίαν ἀφορμὴν πολέμου, ἢ θὰ ἐζήτει τὴν σύγκαταθεσὶν τῆς εἰς ἀποστολὴν στρατευμάτων, καὶ τότε παρήρχετο πολὺς καιρὸς· ὥστε ἐδύνατο ὁ Ὑψηλάντης ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, μένων ἀνεπηρέαστος, νὰ ὀργανίσῃ ἱκανὰς δυνάμεις ἐν ταῖς ἡγεμονείαις καὶ εὐτυχῶς νὰ προοδεύσῃ· ἐπίστευε δὲ ὡς κατορθωτὸν καὶ σχέδιόν τι σταλὲν παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφορίας καὶ ἐπιδιορθωθὲν καὶ ἐγκριθὲν παρ' αὐτοῦ, καθ' ὃ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐν ῥητῇ ἡμέρᾳ θὰ ἐκαίετο, ὁ σουλτάνος θὰ ἐφονεύετο, ὁ στόλος θὰ ἐκυριεύετο ἢ θὰ κατεστρέφετο, καὶ οἱ βασιλικοὶ θησαυροὶ θὰ διηρπάζοντο. Τοιοῦτοι λόγοι ἔπεισαν τὸν Ὑψηλάντην νὰ προτιμήσῃ τὴν εἰς τοὺς παράδουναβίους τόπους μετάβασιν ἐπὶ σκοπῷ πάντοτε νὰ μὴ διαμείνῃ ἐν Μολδοβλαχίᾳ, Σερβίᾳ ἢ Βουλγαρίᾳ, ἀλλὰ νὰ καταβῇ εἰς Ἑλλάδα ἀνάπτων παντοῦ καθ' ὁδὸν τὴν φλόγα τῆς ἀποστασίας. Ἐπετάχυναν δὲ τὴν ἑναρξιν τοῦ ἀγῶνος πρὸ τῆς προσδιορισθείσης ἡμέρας τῆς 25 μαρτίου αἱ ἐξῆς αἰτίαι.

Μεταξὺ τῶν ἀποστολῶν οὓς ὁ Ὑψηλάντης ἔπεμψεν εἰς διάφορα μέρη φέροντας τὰς περὶ τῆς ἀποστασίας ἐντολὰς του, ἦσαν καὶ ὁ Δημήτριος Ὑπατρος Μετσοβίτης, καὶ ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς ἡ

Πῶπ Θεσσαλός, καὶ οἱ δύο ἄλλοτε κληρικοί. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος διέβη εἰς Θεσσαλονίκην φέρων γράμματα τοῦ Ὑψηλάντου, ἐν οἷς καὶ ιδιόχειρα αὐτοῦ, πρὸς πολιτικούς καὶ πολεμικούς τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ σκοπεύων ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἑπειρον· ὁ δὲ δεύτερος ἐστέλλετο εἰς Σερβίαν φέρων καὶ αὐτὸς γράμματα πρὸς ἐπανάστασιν τῆς ἡγεμονείας ἐκείνης. Ἀμφότεροι δὲ συλληφθέντες καθ' ὁδόν, ἀρχομένου τοῦ ἱανουαρίου, ἐφονεύθησαν, καὶ τὰ γράμματα ἔπесαν εἰς χεῖρας τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας. Ὁ Ὑψηλάντης, ἐν ἀγνοίᾳ εἰσέτι τῶν κατὰ τὸν Ἀριστείδην, ἀλλ' ἐν πλήρει γνώσει τῶν κατὰ τὸν Ὑππατρον, κατεθορυβήτο ἀναλογιζόμενος ὅτι, ἂν ἡ Πύλη ἐστελλε τὰ γράμματα ταῦτα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον παραπονουμένη, ὅτι στρατηγὸς τοῦ ὠργάνιζεν ἐπανάστασιν ἐντὸς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἀπαιτοῦσα τὴν ματαίωσιν τοῦ σχεδίου του, θὰ ἠναγκάζετο ὁ αὐτοκράτωρ νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ ἐκ Βεσσαραβίας καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ διόλου ἄχρηστον· ἀρθέντος δὲ αὐτοῦ ἐκ μέσου, ἐματαιοῦντο ὅλα τὰ σχέδια τῆς Ἑταιρίας. Ἐκτὸς τοῦ δεινοῦ τούτου συμβάντος, ἐγνώσθη ὅτι καὶ τις Ἀσημάκης Θεοδώρου Πελοποννήσιος ἐπρόδωκε τὴν Ἑταιρίαν τῷ σουλτάνῳ, καὶ τις Διόγος Ἐπτανήσιος, μέλος τῆς Ἑταιρίας, τὴν ἐπρόδωκε καὶ αὐτὸς τῷ Ἀλῇ, οὗτος δὲ τὴν ἀνεκάλυψε τῷ κυριάρχῃ του ἐπ' ἐλπίδι νὰ εὕρῃ χάριν ἐνώπιόν του· ἔλαβε δὲ καὶ ἐξ Ἑλλάδος ὁ Ὑψηλάντης κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας γράμματα λέγοντα, ὅτι ἡ Ἑταιρία ἦτο πασίγνωστος, ὅτι τὸ ἔθνος εὕρισκετο ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς ἀβύσσου ἐξ αἰτίας τῆς ἀνακαλύψεώς της, καὶ ὅτι ὥφειλε νὰ καλέσῃ τοὺς λαοὺς ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀναβολῆς εἰς τὰ ὄπλα.

Λήγοντος δὲ τοῦ δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατέβη εἰς Πελοπόννησον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψηλάντου ὁ ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Λεονταρίου ἀρχι-

μανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος Φλέσσας, ὁ κατ' ἀρχὰς ἀπόστολος καὶ μετὰ ταῦτα μέλος τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, ἥτοι εἰδὼς τὸ μυστήριον τῆς ἀπάτης, ἄνθρωπος νεωτεριστῆς, μεγαλότολμος καὶ πνευματώδης, ἀλλ' ἀνίκανος νὰ ἐμπνεύσῃ σέβας διὰ τοῦ χαρακτῆρός του ἢ τῆς διαγωγῆς του· διὰ ταῦτα, καὶ διότι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προεστῶτες τῆς Πελοποννήσου, γινώσκοντες τον πρὸ ὀλίγου μικρόν, τὸν εἶδαν διὰ μιᾶς μέγαν, κακίστην ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν ὁ ὑψηλὸς διορισμός του ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων.

Ἡ δὲ ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικὴ ἐξουσία εἶχε συλλάβει πρό τιμος καιροῦ μεγάλας ὑποψίας περὶ τῶν μελετωμένων. Πᾶσα ἄλλη ἐξουσία θὰ ἐξιχνίαζεν ἀκόπως καὶ ἀκριβῶς ὅλην τὴν ἀλήθειαν ἐξ ὅσων ἀσυστόλως ἐλέγοντο καὶ ἐνηργοῦντο καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου· ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὴν Πύλην ἡγεμόνες, καταγινόμενοι εἰς τὸ ν' ἀργυρολογῶσι μᾶλλον ἢ νὰ διοικῶσιν, ἔχοντες δὲ καὶ ἔξιν νὰ σφάζωσι καὶ καταστρέφωσι ὅσάκις συνελάμβαναν πολιτικὰς ὑποψίας, συγχέοντες πταίστας ὑπόπτους καὶ ἀθῶους, δὲν ἐφρόντιζαν συνήθως νὰ προασφαλίσωσι τὴν ἐπικράτειαν καθ' οὓς ἀπαιτεῖ ἡ προνοητικὴ πολιτικὴ τρόπους. Τὴν φύσει δὲ τυφλὴν ὡς πρὸς τὰ τοιαῦτα τουρκικὴν ἐξουσίαν ἀπετύφλωσε ἡ ἀποστασία τοῦ Ἀλῆ, ἣν δράξαντες ὡς ἀφορμὴν οἱ Ἑλληγες διέσπειραν ἐπιτηδεῖως παντοῦ, ὅτι ὁ Ἀλῆς, ὃν παρωνόμαζαν ἐπονειδίστως Καραλῆν, ἡρέθιζε τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὅτι ἀρχιερεῖς καὶ ἄρχοντες κατεγίνοντο εἰς ματαιώσιν τῶν σχεδίων του. Ἀλλὰ μόλις διεσκεδάζοντο αἱ ἐπικρατοῦσαι ὑποψίαι, καὶ ἀνεφύοντο τὴν ἐπαύριον νέαι ἰσχυρότεραι, ὥστε οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι, ἔχοντες ἄλλα συμφέροντα παρὰ τὰ τῶν ἡγεμόνων, ἦσαν πάντοτε ἔμφοβοι. Διὰ τὰς αἰτίας ταύτας, καὶ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Δικαίου, καὶ σπουδαίαν σύσκεψιν περὶ τοῦ πρακτέου,

συνῆλθαν εἰς Βοστίτσαν, ὡς εἰς ἀπόκεντρον μέρος, ἀρχιερεῖς τινες καὶ προεστῶτες συναινέσει καὶ τῶν μὴ παρόντων, εἰς ἀποφυγὴν ὑποψιῶν. Θέλונτες δὲ νὰ κρύψωσι καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς συνελεύσεως, διέδοσαν ὅτι συνείρχοντο κατὰ διαταγὴν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας πρὸς ἐπιτόπιον ἐπιθεώρησιν ἀγροῦ τινος σταυροπηγιακοῦ διαφιλονεικουμένου. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦτο συνεδρίασαν κατὰ πρώτην φοράν τὴν 26 ἰανουαρίου, καὶ ἠκροάσθησαν τὸν Δικαῖον διαδίδοντα ἀσκέπτως καὶ ἀσυστόλως ἐπὶ τῆς εἰς Ἑλλάδα καταβάσεώς του καὶ τῆς εἰς Βοστίτσαν ἐλεύσεώς του, ὅτι ἤγγιζεν ἡ ἑναρξίς τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὅτι ἐστέλλοντο ἔξωθεν ἄφθονα καὶ πολυειδῆ πολεμικὰ βοηθήματα. Ἐδειξε δὲ ἐν Βοστίτῃ καὶ τὰς ὁδηγίας του καὶ τὰ πιστωτήριά του, δι' ὧν ἀπεκαλείτο παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου “ ἄλλος ἐγώ.” Ἐἰς ἀπόδειξιν δὲ τῆς πολλῆς ἀπάτης τοῦ Ὑψηλάντου περὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῆς σφαλερᾶς κρίσεώς του, σημειοῦμεν ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὁδηγιῶν τὰ ἀκόλουθα.

“ Ἀρθρ. β'. Οἱ ἀρχιερεῖς οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ δημογέροντες τῆς Πελοποννήσου νὰ ἐκλέξωσιν ἀπὸ ὅλον τὸ σύστημα τῶν προεστῶτων δύο τοὺς δοκιμωτέρους καὶ ὑποληπτικωτέρους, οἱ ὅποιοι καθήμενοι εἰς Τριπολιτσὰν νὰ θεωρῶσι τὰς συμπιπτούσας κοινὰς τῆς πατρίδος ὑποθέσεις μὲ καθαρὰν συνείδησιν, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ διοργανίσωσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας τὸ πρᾶγμα εὐτάκτως καὶ ταχέως.

“ Ἀρθρ. γ'. Τὸ στρατιωτικὸν νὰ διοργανισθῇ εὐτάκτως ἡ εὐταξία φέρουσα τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὅπλων, τότε θέλει φυλαχθῇ, ὅταν καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας διορισθῶσι χιλιάρχοι οἱ πλεον φρόνιμοι καὶ δόκιμοι εἰς τὸ νὰ ὀπλοφορῶσι καὶ νὰ διοικήσωσι στρατόν. Πρέπει νὰ γενῇ κατὰ ἐπαρχίαν ἡ ἐκλογή ἐνὸς χιλιάρχου ἔχοντος τὴν ἄδειαν

“ νὰ στρατολογήσῃ καὶ νὰ ἐπιστήσῃ κατὰ τὴν τάξιν
 “ τῆς χιλιαρχίας τοὺς ἀξιωματικούς, ἥτοι ἑκατον-
 “ τάρχους, πεντηκοντάρχους καὶ δεκάρχους. Εἰς
 “ αὐτοὺς θέλει ὑπόκειται νομίμως δίοικούμενος ὁ
 “ στρατός.

“ Ἄρθρ. στ'. Ὁ γενικὸς ἔφορος (Ὑψηλάντης)
 “ δὲν κρίνει εὐλογον, νὰ ἀρματωθῇ ὁ τυχὼν διὰ τὴν
 “ προξενουμένην σύγχυσιν καὶ ζημίαν ἀπὸ τὴν ἀπει-
 “ ρίαν τοῦ ὄχλου. Νὰ ἐκλεχθῶσι δὲ ἀπὸ τὴν Πελο-
 “ πόννησον ὅλην εἴκοσι πέντε μόνον χιλιάδες
 “ στρατὸς ἀπὸ ἀνδρας ἐκλεκτοὺς καὶ ἐμπεί-
 “ ρους εἰς τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ὀδηγηθῶσι τακτικῶς
 “ ἀπὸ τοῦτον μὲ τὴν ἀνήκουσαν ὑπακοὴν εὐθὺς
 “ ὁποῦ φανῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

“ Ἄρθρ. η'. Ἀνάγκη πᾶσα νὰ γίνῃ κατάλογος
 “ καθαρὸς τῆς ἀδελφότητος ὅλης διὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ
 “ κατάστασις τοῦ καθ' ἑνὸς καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ
 “ συνεισφέρει ἀναλόγως, ὥστε ἡ καταβολὴ νὰ γενῇ
 “ ἐπέκεινα τοῦ ἐνὸς μιλιουνίου. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη
 “ τοῦ γενικοῦ ἐφόρου καὶ τῆς σεβαστῆς Ἀρχῆς.

“ Ἄρθρ. θ'. Οἱ χιλιάρχοι καὶ ἀξιωματικοὶ ἔχουν
 “ χρέος νὰ ὀρκίσωσι τοὺς στρατιώτας τῶν ἐν ὀνόματι
 “ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κ.τ.λ.”

Κατὰ τὰς ὀδηγίας ταύτας ὁ Ὑψηλάντης ἐπίστευεν
 ὅτι ἡ Τριπολιτσά, καθέδρα τῆς Πελοποννήσου, ὅλη
 σχεδὸν ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένη καὶ ὑπὲρ πάσαν
 πελοποννησιακὴν πόλιν φρουρουμένη, ἦτον ὁ καταλ-
 ληλότερος τόπος εἰς ἐγκατάστασιν ἐπαναστατικῆς
 Ἀρχῆς καὶ εἰς μυστικὴν διεξαγωγὴν τῶν συμπίπτου-
 σῶν τῆς πατρίδος ὑποθέσεων, καὶ ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ
 ἐκλεχθῶσι μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων, ἀνθρώπων
 καταγινομένων εἰς εἰρηνικὰς ἐργασίας, νὰ ὀργανι-
 σθῶσι μυστικῶς καὶ ὀρκισθῶσιν ἐνώπιον τῆς ἀκμα-
 ζούσης τουρκικῆς ἐξουσίας στρατεύματα εἴκοσι πέντε
 χιλιάδων ἐξ ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔλεγον αἱ ὁδηγαίαι. Ὁ δὲ ἄλλος ἐγὼ Δικαῖος ἐπρόσθετεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκίνει τὸν Ὑψηλάντην, ὅτι θὰ ἐκήρυττε πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης ἅμα ἤρχιζεν ὁ ἀγὼν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὅτι θὰ ἔστελλε τότε καὶ στόλους καὶ στρατεύματα καὶ πολεμεφόδια καὶ θησαυρούς. Ἰδὼν δέ, ὅτι ὅσα ἐκομπορῶν μόνει δὲν ἐπιστεύοντο, δὲν ἐσυστάλη νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἔφθασεν ἤδη εἰς Ὑδραν ἰκανὴ ποσότης καὶ ὅπλων καὶ χρημάτων καὶ πολεμεφοδίων ἐκ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅτι ἡτοιμάζοντο καὶ πλοῖα τῆς νήσου ἐκείνης εἰς ἔκπλουν. Ἠγανάκτησεν ἡ συνέλευσις διὰ τὰς ἀναιδεῖς ψευδολογίας τοῦ Δικαίου, τὸν ἐπέπληξεν αὐστηρῶς καὶ τὸν ἐφοβέρισεν, ὅτι θὰ τὸν ἐφυλάκιζεν, ἂν δὲν ἔπαυεν ἐρεθίζων τὰ πνεύματα, διαδίδων τόσῳ ψευδεῖς φήμας καὶ ῥιψοκινδυνεύων τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἔθνους. Πάντα ταῦτα ἔδωκαν κακίστην ιδέαν καὶ περὶ τοῦ προσωπικοῦ καὶ περὶ τῶν πόρων τῆς Ἀρχῆς. Ὅχι ὀλιγώτερον εἶχε κλονίσει τὴν πεποίθησιν τῶν συνελθόντων καὶ ἡ πρότινος καιροῦ γενομένη καὶ ἀπορρίφθεισα ἀπαίτησις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενικῆς ἐφορίας τοῦ ν' ἀποστείλωσιν οἱ Πελοποννήσιοι ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν τῆς Ἀρχῆς ὅλας τὰς συνεισφοράς των. Ἀλλὰ, καὶ ἂν ὑπώπτευσαν ὅτι αἱ μεγάλαι ἐλπίδες αὐς συνέλαβαν ἦσαν ἀπατηλαί, δὲν ἐδύναντο μήτε αὐτοὶ νὰ ὀπισθοδρομήσωσι μήτε τὴν ὁρμὴν τῶν πολλῶν ἐνθουσιῶντων νὰ ἀναστείλωσιν. Πεντάκις δὲ συνεδριάσαντες διέλυσαν τὴν συνέλευσιν ἀποφασίσαντες τὰ ἐξῆς.

“Ὁ Δικαῖος ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὰ ἴδια καὶ νὰ ἡσυχάσῃ.

“Νὰ γένῃ φροντὶς περὶ καταγραφῆς καὶ συλλογῆς τῶν συνεισφορῶν, καὶ νὰ κατατεθῶσι παρὰ τῷ ἐν Πάτραις γενικῷ ταμίᾳ Παπαδιαμαντοπούλῳ.

“Ἡ Πελοπόννησος νὰ μὴ κινηθῇ μηδὲ ἀφ' οὗ

ἔλθῃ ὁ προσδοκώμενος πληρεξούσιος, ἂν δὲν κινηθῶσι προηγουμένως τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

“Νὰ ἐξιχνιασθῇ διὰ νέας ἀποστολῆς εἰς Ῥωσίαν καὶ Πίσαν, ὅπου διέτριβεν ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος, ὁποῖα ἡ γνώμη τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ὡς πρὸς τὸν μελετώμενον ἀγῶνα, καὶ ποίαν βοήθειαν ἐδύναντο οἱ Ἕλληνες νὰ προσδοκῶσιν ἐκείθεν.

“Νὰ ἐξετασθῇ ἡ διάθεσις τῶν προκρίτων Ὑδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ὡς πρὸς τὸν ἀγῶνα.

“Νὰ ἀποποιηθῶσιν εὐσχήμως οἱ προεστῶτες τὴν εἰς Τριπολιτσάν ἀπέλευσίν των ἂν ἐκαλοῦντο παρὰ τῆς ἐξουσίας· καὶ ἂν αὕτη ἐπέμενε, νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς Κυκλάδας ἐπὶ λόγῳ μὲν ὅτι ἀπῆρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ σκοπῷ δὲ νὰ ἀναμείνωσιν ἐκεῖ τὰς ἐξῶθεν ἀπαντήσεις καὶ ὁδηγηθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου.”

Ταῦτα ἐβουλεύθησαν, καὶ παρηγγέλθησαν καὶ τινες αὐτῶν, ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ἴδια, νὰ τὰ κοινοποιήσωσι τοῖς πλησιεστέροις συναδέλφοις των, διέταξαν δὲ καὶ τὸν μεγασπηλαιώτην Ἱερόθεον νὰ περιέλθῃ τὴν Πελοπόννησον μυστικῶς ἐπὶ καταγραφῇ καὶ εἰσπράξει τῶν συνεισφορῶν.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ περιστάσεις καὶ αἱ διαθέσεις τῶν ἐν Ἑλλάδι, ὅτε ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισε νὰ κινήσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐν ᾧ δὲ κατεγίνετο προετοιμάζων καὶ προετοιμαζόμενος, συνέβη τὸ ἐξῆς εἰς ἐπιθάρρυνσίν του.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἀποστασία Θεοδώρου Βλαδιμιρέσκου.—Μετάβασις Ὑψηλάντου εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ τὰ κατ' ἐκείνας τὰς ἡγεμονείας συμβάντα μέχρι τῶν ἀρχῶν ἀπριλίου.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ τις, γεννηθεὶς ἐν τινι χωρίῳ τῆς μικρᾶς Βλαχίας, καὶ ἐξ οὗ ἔφερε παρασήμου τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου παρονομαζόμενος Βλαδιμιρέσκος, ἐστράτευσεν ὑπὸ τοὺς Ῥώσσους ἐπὶ τοῦ ἐν ἔτει 1812 παύσαντος ἑξαετοῦς Τουρκοῤῥώσσικου πολέμου· μετὰ δὲ τὴν γενικὴν ἀμνηστειὰν διωρίσθη, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Ἰωάννου Καρατσᾶ, κατὰ σύστασιν τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ γενικοῦ προξένου τῆς Ῥωσσίας τοῦ προστατεύοντος αὐτόν, Ὑποθεματάρχης, καὶ ὡς τοιοῦτος διετέλει καὶ ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Καρατσᾶν Ἀλεξάνδρου Σούτσου, γνωστὸς διὰ τὸν φιλαντοχθονισμόν του καὶ τὴν ἀνδρίαν του.

Ὁ Θεόδωρος οὗτος μετέβη δι' ἰδιαιτέρας του ὑποθέσεις εἰς Βουκουρέστι καθ' ὃν καιρόν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναφυεῖσης ἀλληλομαχίας τῆς Πύλης καὶ τοῦ Ἀλῆ, ἐφαίνετο ἐγγίζουσα ἡ ἐναρξίς τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ Φιλικοὶ κατεγίνοντο προετοιμάζοντες τὸν ἀγῶνα κατ' ἐκείνα τὰ μέρη δι' ἐσωτερικῶν ταραχῶν ὑπ' ἄλλο πρόσχημα. Ὁ καταλληλότερος ταραξίας τοῖς ἐφάνη ὁ Βλαδιμιρέσκος, καὶ ὁ ἀρμοδιώτερος τῶν ταραχῶν καιρὸς ἡ συμπεσοῦσα μεσηγεμονία. Μεταξὺ τῶν ἐν Βλαχίᾳ σημαντικῶν Φιλικῶν διέπρεπεν ὁ ὀπλαρχηγὸς Γεωργάκης Ὀλύμπιος διὰ τὸν πατριωτισμόν, τὴν σύνεσιν, τὴν ἀν-

δρίαν, καὶ τὴν ἐπιρρόην του. Ὁ ὀπλαρχηγὸς οὗτος, ὁ ὑπὸ τὸν τίτλον γκιουλέρ-άγασῃ ὑπηρετῶν παρὰ τῷ ἡγεμόνι Σούτσφ, κατήχησε πρό τινων μηνῶν διὰ προτροπῆς τῶν Φιλικῶν τὸν Βλαδιμιρέσκον τὰ τῆς Ἑταιρίας ἐπὶ τῇ βεβαιώσει ῥωσικῆς συμ-
 πράξεως, καὶ τὸν ἐβεβαίωσεν ὡς φιλόπατριν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἦτο νὰ ἐπαναστα-
 τήσῃ καὶ ἐλευθερώσῃ ὅλους τοὺς ὑπὸ τὸν τουρ-
 κικὸν ζυγὸν χριστιανικοὺς λαοὺς ὁποίας καὶ ἂν ἦσαν φυλῆς. Συμβάντος δὲ τοῦ θανάτου τοῦ Σούτσου, τὸν ἐσυμβούλευσε ν' ἀπέλθῃ εἰς μικρὰν Βλαχίαν, νὰ κινήσῃ τὸν λαὸν τῆς εἰς τὰ ὄπλα, καὶ μὴ ἀνακαλύπ-
 των ὅλον τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ κινήματός του νὰ κηρύξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅτι ἐκινεῖτο εἰς ἀπόσεισιν τῆς φαναριωτικῆς ξενοκρατίας καὶ ἀνάκτησιν τῶν ἀρχαίων προνομίων τῆς πατρίδος του ὑπὸ τὴν κυρι-
 αρχίαν πάντοτε τοῦ σουλτάνου. Ὁ Βλαδιμιρέσκος, σεβόμενος εἰς ἄκρον τὸν κατηχητὴν του, ἐδέχθη προ-
 θύμως τὰς συμβουλὰς του, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὅχι πλειοτέρους τῶν 30 στρατιωτῶν καὶ τίνα χρήματα παρὰ τῆς ἐφορίας, ἐπανῆλθεν εἰς μικρὰν Βλαχίαν, ἐκάλεσε τὸν λαὸν εἰς τὰ ὄπλα, καὶ διέδωκεν ὅτι ἦτο πιστὸς ὑπήκοος τῆς μεγάλης καὶ κραταιᾶς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι δὲν ὤπλισθη εἰ μὴ εἰς παῦσιν τῶν καταχρήσεων καὶ εἰς ἀνάκτησιν τῶν ἀρχαίων προνομίων τῆς πατρίδος του καταπατηθέντων ἢ εἰς ὠφέλειαν μόνον τῶν ἀρχόντων ἀποβάντων, καὶ ὅτι ἐπάναγκες ἐθεώρει νὰ στείλωσιν αἱ ἐπαρχίαι πρὸς αὐτὸν πληρεξουσίους εἰς σύσκεψιν περὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ· ἐξέδωκε δὲ καὶ προκηρύξεις καὶ ἀπέστειλε καὶ ἱκετήριον ἀναφορὰν πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς αὐτῆς ἐννοίας.

Διάδοχος τοῦ ἀποθανόντος ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας διωρίσθη ὁ Σκαρλάτος Καλλιμάχης. Οὗτος ἀκούσας, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔτι διατρίβων, τὰ κατὰ τὸν

Βλαδιμιρέσκον ἔστειλεν ἀμέσως ἀνθηγεμόνας, τὸν Ἰωάννην Σαμουρκάσην, τὸν Κωνσταντῖνον Νέγρην καὶ τὸν Στέφανον Βογορίδην πρὸς καθυσύχασιν τῆς ταραχθείσης ἡγεμονείας του. Φθάσαντες οἱ ἀνθηγεμόνες εἰς Βουκουρέστι ἔστειλαν τὸν Γεωργάκην καὶ τὸν φίλον του καὶ συστρατιώτην Φαρμάκην Μακεδόνα μετὰ 600 κατὰ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, τὸν δὲ Σάββαν ἐκράτησαν παρ' αὐτοῖς ὡς ἀρχηγὸν τῆς φρουρᾶς τῆς πρωτευούσης, ἀγνοοῦντες ὅτι οἱ ὀπλαρχηγοὶ οὗτοι ἦσαν μέλη τῆς Ἑταιρίας. Ἐκστρατεύσαντες οἱ περὶ τὸν Γεωργάκην καὶ τὸν Φαρμάκην, ἀντὶ νὰ κατατρέξωσι τὸν Βλαδιμιρέσκον, τὸν συνέτρεχαν κρυφίως δίδοντές τῳ πᾶσαν εὐκαιρίαν ὑπὸ διαφόρους προφάσεις νὰ ἐνδυναμωθῇ ἔτι μᾶλλον καὶ προοδεύσῃ. Φθάσαντες δὲ εἰς Κραϊόβαν, πρωτεύουσαν τῆς μικρᾶς Βλαχίας, ἤϋραν ἐτοιμοὺς νὰ κινηθῶσιν ἐπὶ τὸν Βλαδιμιρέσκον κατὰ διαταγὴν τῶν ἀνθηγεμόνων τὸν Ἰωάννην Σολωμὸν καὶ τὸν Διαμαντὴν Σιρδάρην μετὰ πολλῶν στρατιωτῶν· ἀλλ' ὁ φιλόπατρις Γεωργάκης κατήχησε καὶ αὐτοὺς τὰ τῆς Ἑταιρίας καὶ τοὺς οὐδετέρωσεν. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Βλαδιμιρέσκος, ἀσφαλισθεὶς τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ πάσης προσβολῆς, ἔχων ἱκανὸν ἀριθμὸν Πανδούρων (α) καὶ συλλέξας καθ' ὁδὸν πλῆθος ἄλλων ὀπλοφόρων καὶ ῥοπαλοφόρων, ὥδευεν ἀφόβως εἰς Βουκουρέστι. Ἡ εὐτυχὴς καὶ ἀκώλυτος πρόοδος του καὶ ἡ προσέγγισις του εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἠνάγκασαν τοὺς ἄρχοντας νὰ καταφύγωσιν εἰς Τρανσυλβανίαν, τοὺς δὲ ἀνθηγεμόνας εἰς Ῥουτσοῦκι, παραδουνάβιον πόλιν τῆς Τουρκίας. Ἀπομακρυνόμενοι δὲ οὗτοι τῆς πρωτευούσης, διέταξαν τὸν Σάββαν θεωρούμενον πιστὸν ν' ἀσφαλίσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἀποστάτου. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἔφθασε παρὰ τὸ Βουκουρέστι τὴν 15 μαρτίου μέγας καὶ πολὺς, καὶ κατέλυσεν ἐν Κοτροτσανίῳ, μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ὁρους, ἡμι-

ώριον πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς πόλεως. Τὴν δὲ 17 ἐξέδωκε κήρυγμα πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Βουκουρεστίου(β) λέγων ὅσα ἔλεγε καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοιπορίας του, καὶ προσθέτων, ὅτι εἰς εὐόδωσιν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ σκοποῦ του συνήχθησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του δεκαεξακισχίλιοι ὀπλοφόροι, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἐσκόπευε νὰ στείλῃ ἀντιπρόσωπόν της εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον ἦτο νὰ στείλωσι καὶ οἱ λαοὶ πρὸς αὐτὸν πληρεξουσίους, νὰ ἐνωθῶσιν ὡς Χριστιανοὶ μετὰ τοῦ κινήθεντος πλήθους ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ, καὶ νὰ ἐτοιμάσωσι καὶ τὰ ἀναγκαῖα καταλύματα. Κατόπιν τοῦ Βλαδιμιρέσκου ἀφίχθησαν εἰς Βουκουρέστι ὁ Γεωργάκης καὶ ὁ Φαρμάκης, καὶ κατέλυσαν ἐντὸς τῆς πόλεως ὅπου διέτριβε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς Σάββας· ὅλοι δὲ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς ἤρχοντο συχνάκις εἰς λόγους χωρὶς νὰ συγκρούωνται.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν διετάραττεν ὁ Βλαδιμιρέσκος τὴν Βλαχίαν, ὁ Ὑψηλάντης, ἔχων ἐν τῇ συνοδίᾳ του τοὺς δύο νεωτέρους ἀδελφούς του, Νικόλαον καὶ Γεώργιον, τὸν συνταγματάρχην τοῦ ἐλαφροῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ Γεώργιον Καντακουζηνόν (γ), τὸν ταμίαν του, Γεώργιον Μάνον, ἀξιωματικόν τινα Πολωνόν, Γαρνόφσκη, καὶ δύο ὑπηρέτας, ἐπέρασεν ἐν ῥωσσικῇ στολῇ τὸν Προῦθον τὴν 22 φεβρουαρίου περὶ τὴν 1 ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, καὶ ὑποδεχθεὶς ἐπὶ τῆς ἀποβάσεώς του καὶ συνοδευθεὶς παρά τινων στρατιωτῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ διὰ τῆς μυστικῆς ἐνεργείας ὁπαδῶν του προσταλέντων ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἰάσι, εἰσῆλθε δύνοντος τοῦ ἡλίου εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔστησε τὸ στρατοπεδαρχεῖόν του ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Καντακουζηνῆς, αὐτὸς δὲ κατέλυσεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Γαλατᾶ ἐπὶ λόφου κειμένῳ εἴκοσι λεπτὰ μακρὰν τῆς πόλεως. Μόλις δ' ἐφθασε, καὶ ὅλοι οἱ ἐν τῇ πόλει ὀπλοφόροι Ἀρβανίται, ὄντες μυστικῶς

προωργανισμένοι, ἀφῆκαν πᾶσαν ὑπηρεσίαν κοινὴν καὶ ἰδιωτικὴν, καὶ ἐτάχθησαν διὰ μιᾶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καὶ ἄλλοι, καὶ πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοπροαίρετοι καὶ ἐνθουσιῶντες.

Κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἡγεμόνευεν ἐν Μολδαβίᾳ ὁ Μιχαήλ Σουτσος πρὸ ὀλίγων μόνον ἐβδομάδων κατηχηθεὶς τὰ τῆς Ἑταιρίας. Ὁ κατηχητής του, εἴτε θέλων νὰ τὸν ἐλκύσῃ, εἴτε ἀγνοῶν καὶ αὐτὸς τὰ σχέδια τῆς Ἑταιρίας, τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι μήτε αἱ ἡγεμονεῖαι θὰ ἐταράττοντο μήτε ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐξερρήγγνυετο ἐν Ἑλλάδι πρὸ τοῦ 1825. Ὁ Σουτσος θεωρῶν τὸ τέρμα τοῦτο βραχύ, ἐπρότεινε διὰ τοῦ κατηχητοῦ του τῇ ὑπερτάτῃ Ἀρχῇ παράτασιν μέχρι τοῦ 1827, καὶ ἔγραψε τὰ αὐτὰ κατ' εὐθείαν τῷ Ὑψηλάντῃ διατρίβοντι ἐν Βεσσαραβία. Ὁ Ὑψηλάντης, ὑποπτεύσας ὅτι διὰ τῆς προτάσεως ταύτης ὁ Σουτσος διανοεῖτο ν' ἀποκαρπωθῇ ἐν ἀνέσει τὴν ἐπταετὴ ἡγεμονίαν του, καὶ φοβούμενος μὴ τὸν εὖρη ἀντίπαλον ἂν ἠναντιούτο, ὑπέκρυψε τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς του· ὥστε ὁ Σουτσος ἠπόρησε καὶ ἐταράχθη ὅτε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἔμαθε τὴν 21 φεβρουαρίου κατὰ πρῶτον, ὅτι ὁ Ὑψηλάντης θὰ ἐπέρα τὸν Προῦθον τὴν ἐπαύριον· ἀλλ' οὔτε ἀντεῖπεν οὔτε ἀντέπραξεν· ἐξ ἐναντίας ἔδωκε πᾶσαν βοήθειαν, πιστεύων καὶ αὐτὸς ἀδιστακτως, ὡς καὶ οἱ λοιποί, ὅτι ἡ Ῥωσσία τὸν ὑπεκίνει. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ ἡγεμόνος ἔπεισε τοὺς ἐντοπίους ἄρχοντας, ὅτι τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου δὲν ἦτον ἀπροστάτευτον ἔξωθεν, καὶ ὅτι προανήγγελλε ταχεῖαν εἰσοδὸν εἰς τὰς ἡγεμονεῖας ῥωσσικῶν δυνάμεων, καὶ μεταβολὴν τῆς πολιτικῆς τύχης των. διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οὔτε ἀντεῖπαν οὔτε ἀντέπραξαν. Ἀλλ' ἔβλαψαν τὸν ἀγῶνα ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων του αὐτοὶ οἱ ἀγωνισταί. Τὰ πλείστα τῶν ἐπὶ τῶν ὁρίων τῶν ἡγεμονειῶν φρούρια ἦσαν καὶ

ἀνώχυρα καὶ ἀπροφύλακτα καὶ ἀνεφοδιάστα ἐξ αἰτίας τῆς συνήθους ἀμελείας τῶν Τούρκων ἐνισχυομένης ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἐπικρατούσης τότε βαθείας εἰρήνης· διὰ τοῦτο ἦσαν εὐάλωτα προσβαλλόμενα αἰφνης. Ἄλλ' ἀντὶ νὰ προσβληθῇ αἰφνης καὶ ἄλωθῇ ἡ Βραίλα, ὡς ἔχουσα μικρὰν καὶ ἀδύνατον φρουράν, ὁ διατελὼν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου Βασίλης Καραβιάς, ὁπλαρχηγὸς καὶ αὐτὸς τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονείαις μὴ ἐντοπίων, ἐξύπνησε τοὺς Τούρκους, πράξας ἔμπροσθεν οὕτως εἰπεῖν τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου τούτου πρᾶξιν ἀπολίτευτον, ἀπάνθρωπον καὶ ἀδικαιολόγητον.

Καθ' ὅλας τὰς πόλεις τῆς Μολδοβλαχίας ὅπου ἐσύχναζαν Τούρκοι, ὡς διαβάται ἢ ὡς ἔμποροι, διέτριβεν ἀξιωματικὸς Τούρκος, ἔχων παρ' ἑαυτῷ καὶ τινας στρατιώτας πρὸς συστολὴν τῶν ἀτακτούντων ὁμοπίστων του μὴ σεβομένων συνήθως τὴν χριστιανικὴν φρουράν. Τοιοῦτός τις διέτριβε καὶ ἐν Γαλατσίῳ, παραδουναβίῳ ἐμπορικῇ πόλει τῆς Μολδαυίας, ὅπου ἦσαν καὶ τινες Τούρκοι φιλήσυχοι καὶ φιλέμποροι. Τὸν ἀξιωματικὸν τούτον, τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ ὅσους ἐκ τῶν ἐμπορευομένων Τούρκων ἐδυνήθη νὰ συλλάβῃ ὁ Καραβιάς, ὁ ὡς ἀρχιχωροφύλαξ ἐκεῖ σταθμεύων, ἐφόνευσε σχεδὸν ὅλους ἐπιπεσὼν αἰφνης ἄνευ διαταγῆς τοῦ Ὑψηλάντου τὴν προτεραίαν τῆς εἰς Μολδαυίαν περαιώσεώς του. Ἐναβρυνόμενος δὲ ἐπὶ τῷ κατορθώματί του ἐσώβει διὰ τῆς ἀγορᾶς φορῶν τὴν μηλωτὴν τοῦ φονευθέντος ἀξιωματικοῦ ὡς τὴν λεοντὴν ὁ Ἡρακλῆς.

Ἡ εἰδησις τῆς αἰμοσταγοῦς ταύτης πράξεως, τῆς πρώτης πράξεως τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ εὐνομίας ἀγῶνος, ἔφθασεν εἰς Ἰάσι καθ' ἣν ἐσπέραν εἰσῆλθεν ὁ Ὑψηλάντης, καὶ τὴν διεδέχθη ἄλλη ὁμοίας φύσεως ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ τοῦ Ὑψηλάντου. 40 Τούρκοι ὑπὸ Ὀθωμανὸν ἀρχιφρουράρχον τῆς ἡγε-

μονείας διέτριβαν ἐν Ἰασίῳ δι' οὓς λόγους διέτριβαν τοιοῦτοι καὶ ἐν Γαλασίῳ καὶ ἄλλου. Εἰσελθόντος τοῦ Ὑψηλάντου, οἱ Τοῦρκοι οὗτοι ἀφωπλίσθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐφυλακίσθησαν· ἐφυλακίσθησαν καὶ 30 ἔμποροι Ὀθωμανοὶ εὐρισκόμενοι ἐν τῇ αὐτῇ πόλει· ἀλλὰ τὴν νύκτα οἱ πλείστοι ἐφονεύθησαν ἀνηλεῶς καὶ ἀναιτίως. Αἱ δύο δὲ αὐταὶ πράξεις δείξασαι ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, ὅτι οὔτε σύνεσις ὠδήγει τοὺς ὀπλαρχηγούς, οὔτε πειθαρχία ἐπεκράτει, δυσηρέστησαν εἰς ἄκρον καὶ τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς αὐλικούς καὶ τοὺς ἐντοπίους ἄρχοντας. Ἄλλ' ὁ Ὑψηλάντης, ἀντὶ νὰ ἐκφράσῃ πανδῆμως τὴν δυσαρέσκειάν του καὶ ἐλέγξῃ ἂν ὅχι καὶ παιδεύσῃ τοὺς αἰτίους, περὶ μὲν τῶν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του συμβάντων ἐσιώπησε, περὶ δὲ τῶν ἐν Γαλασίῳ ἐξέδωκεν ἡμερησίαν διαταγὴν εὐφημῶν τὴν ἀθέμιτον πρᾶξιν τοῦ Καραβιᾶ ὡς λαμπρὸν κατόρθωμα. Παρόμοιοι πράξεις ἐξ αἰτίας τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Καραβιᾶν ἐπαναληφθεῖσαι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἡγεμονείας ἠϋξήσαν ἔτι μᾶλλον τὴν γενικὴν καὶ δικαίαν δυσαρέσκειαν, καὶ ἐσύστησαν κάκιστα ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τὸν ἀγῶνα. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ὁ Ὑψηλάντης ἐπέσε καὶ εἰς ἄλλο ἄτοπον. Ἦκουσεν ὅτι πολλὰ χρήματα τῆς Ἑταιρίας ἀπετέθησαν παρὰ τῷ ἐν Ἰασίῳ τραπεζίτῃ Παύλῳ Ἀνδρέου. Διατεινομένου δὲ τούτου, ὅτι τὸ ἄκουσμα ἦτο ψευδές, διέταξεν ὁ Ὑψηλάντης οὗτος μὲν καὶ ὁ παρανιός του νὰ φυλακισθῶσι, τὰ δὲ βιβλία του νὰ ἐξετασθῶσι. Γενομένης δὲ τῆς ἐξετάσεως ἀπεδείχθη τὸ ἄκουσμα πάντῃ ψευδές. Ἄλλ' ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀπεφυλάκισε τοὺς ἀδίκως φυλακισθέντας εἰμὴ ἐπὶ πληρωμῇ γροσίων 60000 εἰς χρῆσιν τοῦ στρατοῦ. Ἡ βία καὶ ἡ ἀρπαγὴ αὕτη ἔβαλαν εἰς ἀνησυχίαν τοὺς πλουσίους τῆς ἡγεμονείας καὶ συνήργησαν μεγάλως εἰς τὴν μετ' ὀλίγας ἡμέρας συμβᾶσαν αἰφνίδιον φυγὴν τοῦ Ῥοσ-

νοβάνου καὶ τοῦ Στούρτσα Σαντουλάκη, δύο τῶν πρωτίστων ἀρχόντων τῆς Μολδαβίας· ἀνεκάλυψαν δὲ καὶ τὴν μηδαμινότητα τῶν πόρων τοῦ Ὑψηλάντου καὶ διήγειραν πολλὰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς πιστευομένης ὑποκινήσεως τῆς Ῥωσσίας, ἥτις, ἂν ἐνείχετο, δὲν θ' ἄφινε τὸν Ὑψηλάντην ἄπορον. Ἴδου καὶ ἄλλο κακὸν χεῖρον τῶν πρώτων. Ὁ Ὑψηλάντης ἦλθε ν' ἀνοίξῃ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα ἐντὸς ξένων τόπων χωρὶς νὰ ἔχῃ προεσχεδιασμένον τί νὰ πράξῃ ὡς πρὸς τοὺς ἐγκατοίκους. Πασίγνωστον εἶναι, ὅτι ἐν ταῖς ἡγεμονεαῖς λαὸς δὲν ὑπάρχει· ὑπάρχουν μόνον αὐθένται καὶ δοῦλοι· οἱ δὲ δοῦλοι τόσον ἐξευτελίσθησαν ἐκ τῆς δουλείας, ὥστε ἔχασαν καὶ αὐτὸν τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ὑψηλάντης, ἀντὶ νὰ ἐγκολπωθῇ τὴν ἰσχυρὰν μερίδα, τὴν τῶν ἀρχόντων, καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἀγῶνα, ἐμελέτησε νὰ καταργήσῃ τὰ προνομία των καὶ νὰ κηρύξῃ πολιτικὴν ἰσότητα, ὃ ἐστὶ, νὰ ἐφελκύσῃ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν δυνατῶν χωρὶς καὶ νὰ ὠφελήσῃ ἢ νὰ προσοικειωθῇ τοὺς δούλους ὄντας ὁποίους τοὺς ἐδείξαμεν· ἀλλὰ πεισθεῖς περὶ τῆς δεινότητος τῶν ἀποτελεσμάτων τοιαύτης πράξεως παρητήθη, δὲν ἐξέδωκεν ἢ ἐμελέτα προκήρυξιν, ἀλλ' ἐξέδωκεν ἄλλην τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφίξεώς του, δι' ἧς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Μολδαvoὺς, τοῖς ἔλεγεν, ὅτι διέβαινεν ἀπλῶς πορευόμενος εἰς Ἑλλάδα, ὅπου τὸν ἐκάλει ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ δράξαντος τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ τυράννου, καὶ τοὺς ἐθάρρυνε ν' ἀσχολῶνται ἀφόβως εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα των καὶ νὰ ὑπακούωσι τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς νόμους των· ἐπρόσθετε δὲ, ὅτι, ἂν τινες ἀπηλπισμένοι Τοῦρκοι ἐτόλμων νὰ πατήσωσι τὸ ἔδαφός των, “Ἰσχυρὰ Δύναμις” εὐρίσκετο ἐτοίμη διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν τὸλμην των.” Τὴν δὲ 24 φεβρουαρίου ἐξέδωκεν ἄλλην προκήρυξιν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρεπιδημοῦντας Ἑλληνας, λέγουσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις,

“Κινηθῆτε, καὶ θέλετε ἰδεῖ μίαν κραταίαν
 “Δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαιά μας,”
 αἰνιπτόμενος τὴν Ῥωσσίαν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατὰ
 προτροπὴν αὐτοῦ ὁ αὐθέντης Σοῦτσος, συγκαλέσας
 τὸ συμβούλιον, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ πρίγκηψ Ὑψη-
 λάντης διέβαινε μόνον ἀπερχόμενος εἰς Ἑλλάδα,
 ἀλλ’ ὅτι ἐνδεχόμενον ἢ Πύλη ὀργισθεῖσα νὰ στείλῃ
 στρατεύματα καὶ ἀφανίσῃ τὸν τόπον· διὰ τοῦτο
 ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἰκετεύσωσι τὴν προστάτριαν
 Δύναμιν ἵνα μὴ ἐπιτρέψῃ εἰσβολήν. Τὸ συμβούλιον
 ἔγραψε τὴν προβληθεῖσαν ἀναφορὰν συστηθεῖσαν
 καὶ δι’ ἰδιαιτέρας τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸν διατρίβοντα
 τότε ἐν Λαῦβάχῃ αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ἔγραψε
 πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὑποστηρίζων τὴν
 αἴτησιν τοῦ κοινού, ὁμολογῶν, ὅτι τῷ ὄντι ἀνεδέχθη
 τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα καὶ
 ἐκθέτων τοὺς λόγους. Τὴν δὲ 26 ἐξέδωκε στρατιω-
 τικὸν ὀργανισμόν, καθ’ ὃν ἐπλάττοντο στρατηγοὶ
 σωματάρχαι, ὡς τοὺς ἐκάλει ὁ ὀργανισμός, στρατηγοὶ
 φαλαγγάρχαι, στρατηγοὶ ταγματάρχαι, χιλίαρχοι,
 συνταγματάρχαι, ἐκατόνταρχοι καὶ τοιοῦτοι· ἔταξε
 δὲ εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοὺς δύο ἀδελφούς του καὶ
 τὸν Καντακουζηνόν, οὐδένα εἰς τὴν δευτέραν, εἰς τὴν
 τρίτην τὸν Ὀρφανὸν καὶ τὸν Δοῦκαν, καὶ εἰς τὰς
 κατωτέρας ἄλλους. Ἐτοιμασθεῖς δὲ νὰ ἐκστρα-
 τεύσῃ εἰς Βλαχίαν διέταξε καὶ ἐψάλη τὴν 28 ἐν τῷ
 ναῷ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν δοξολογία, ἐν ᾗ παρέστη
 ὅλος ὁ στρατὸς καὶ αὐτὸς ὡς ἀρχιστράτηγος. Κατὰ
 τὴν τελετὴν δὲ ταύτην ὁ μητροπολίτης τὸν ἔζωσε
 τὴν σπάθην εἰπὼν μεγαλοφώνως τὸ προφητικὸν
 λόγιον “Περίζωσε τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν
 “σου δυνατὲ τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλει σου;
 “καὶ ἔντεινε καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε.” Εὐλό-
 γησε δὲ καὶ τὴν σημαίαν του φέρουσαν ἔνθεν μὲν τὸ
 σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὰ ὁμοιώματα τοῦ ἁγίου Κων-

σταντίνου καὶ τῆς ἀγίας Ἑλένης καὶ τὸ “ ἐν τούτῳ
 “ νίκα.” ἔνθεν δὲ τὸν φοίνικα καὶ τὸ “ ἐκ τῆς κόνεώς
 “ μου ἀναγεννώμαι.” Ὅλοι δὲ ὠρκίσθησαν πανδήμως
 τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ὅρκον.

Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ἀφ’ οὗ διέτριψεν ἕξ ἡμέρας ἐν
 Ἰασίῳ, καὶ διένειμε χρήματα εἰς τοὺς στρατιώτας,
 ἐξεστράτευσεν εἰς Βουκουρέστι μετὰ 800 ἱππέων
 προδιατάξας νὰ ἐτοιμασθῶσι παντοῦ τροφαὶ εἰς
 χρήσιν δεκακισχιλίων στρατιωτῶν. Ἀλλ’ ἡ ἐν
 Ἰασίῳ ἐξαήμερος διατριβὴ του οὔτε τὸ ἐπιχείρημά
 του ἐσύστησεν, οὔτε αὐτὸν ὑψώσεν ἐξ αἰτίας τῆς
 ἀναξίας ὑπαλληλίας του καὶ τῆς κακοθείας τοῦ
 συρφετώδους στρατοῦ, ὅστις ἀχαλίνωτος εἰς τὰς
 ὁρέξεις του ἔπραττε παντὸς εἶδους καταχρήσεις ἀσυ-
 στόλως καὶ ἀφόβως ὑπὸ τὰς ὀψεις τοῦ ἀρχιστρατήγου
 καὶ ἐκίνει μέγαν γογγυσμόν· μόνῃ ἡ ἰδέα τῆς ῥωσ-
 σικῆς ὑποκινήσεως διεσώζετο καὶ κατεῖχε τὴν γενικὴν
 καὶ δικαίαν ἀγανάκτησιν. Πολλοὶ δὲ τῶν κατοίκων
 τῆς Βλαχίας, μαθόντες ὅτι τὰ ἄτακτα ταῦτα στρατεύ-
 ματα μετέβαιναν ἐκεῖ, ἐφοβήθησαν μὴ πάθωσιν ὅσα
 οἱ Μολδανοὶ καὶ ἔφυγαν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ὑψηλάντης
 καθ’ ὁδόν, ἐξέφρασέ πρὸς τὸν μητροπολίτην καὶ τοὺς
 συγκροτοῦντας τὴν Ἀρχὴν προκρίτους τῆς Βλαχίας
 τὴν ἀπορίαν του, ὡς διατηρουμένης, κατὰ τὸ λέγειν
 του, αὐστηρᾶς εὐταξίας ἐν Μολδαυίᾳ· τοῖς ἔστειλε
 δὲ, ἐπ’ ἐλπίδι νὰ τοὺς καθησυχάσῃ, καὶ τὰς πρὸς τοὺς
 Βλάχους προκηρύξεις του εἰς δημοσίευσιν, καὶ τοῖς
 ἔλεγεν ὅτι ἡ προστατεύουσα τὰς Ἡγεμονείας μεγάλη
 Δύναμις θὰ ἐμπόδιζε τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων· εἰς
 πίστῳσιν δὲ τούτου ἐπρόσθετεν, ὅτι ὁ στρατηγὸς
 Βιτγενστέης διετάχθη νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν ὁρίων τὰ ἐν
 Βεσσαραβία στρατεύματα, καὶ ὅτι οὐδ’ αὐτὸς θὰ
 διέμενεν ἐν τῇ Βλαχίᾳ· τοὺς διέταττε δὲ νὰ ἐτοιμά-
 σωσιν εἰς χρήσιν τῶν μεγάλων δυνάμεών του τροφὰς
 καὶ καταλύματα ἐπὶ τῆς διαβάσεως.

Μετὰ ἑπταήμερον δὲ ὁδοιπορίαν ἔφθασεν εἰς Φωξάνην, πόλιν ἐπὶ τῶν ὁρίων Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ὅπου ἦρε τοὺς ὀπλαρχηγούς Ἀναστάσην Ἀργυροκαστρίτην καὶ Καραβιᾶν ἀναμένοντάς τον. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἔφερεν ἐκ Γαλασιῶν δύο κανόνια καὶ ἔσυρε κατόπιν του καὶ πολὺν ὄχλον, ὃν ὀπλίσας διὰ τοῦ παρατυχόντος, καὶ παρατάξας καθ' ἣν ὥραν εἰσῆρχετο ὁ Ὑψηλάντης ἐφείλκυσε τόσον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ὥς ἄνθρωπος μεγάλης ἀξιότητος, ὥστε ἀνεδείχθη στρατηγὸς ταγματάρχης (ε). Ἐπὶ τὰς ἡμέρας διέμεινεν ὁ Ὑψηλάντης ἐν Φωξάνῃ, καθ' ἃς κατεγίνετο γυμνάζων κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν τάξιν πολλοὺς νέους, πεπαιδευμένους ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀγαθῶν γονέων, συρρέοντας καθ' ἡμέραν πολλαχόθεν ὑπὸ τὰς σημαίας του, ἐξ ὧν συνεκροτήθη τάγμα ἐπονομασθὲν “ἱερὸς λόχος.” Ἐλέγοντο δὲ οἱ ἱερολοχῖται οὗτοι καὶ μαυροφορίται, διότι ἐμελανοφόρουν· ἔφεραν δὲ ἐπὶ τοῦ πύλου κατὰ μέτωπον ὁμοίωμα κρανίου ἐπὶ δύο κοκκάλων ἐν χιαστῷ σχήματι ὑφ' ὃ ἐπιγραφὴ “Ἐλευθερία ἢ θάνατος.” ἐφόρουν δὲ καὶ ἐθνόσημον τρίχρουν.

Ἐκστρατεύσας ὁ Ὑψηλάντης ἐκ Φωξάνης ἔφθασε τὴν 16 μαρτίου εἰς Βουζέον, πόλιν παρὰ τὸν ὁμόνυμον ποταμόν, κακεῖθεν ἐπροχώρησεν εἰς Πλοέστι, ὅπου διέμεινεν ὥς δέκα ἡμέρας. Τὴν δὲ 28 ἐστρατοπέδευσεν ἐν Κολεντίνῃ ἡμιώριον ἀπὸ Βουκουρεστίου· ὥστε ἐχρονότριψε καθ' ὁδὸν ἀπὸ Ἰασίου εἰς Κολεντίναν τέσσαρας ἐβδομάδας. Ἡ τόση χρονοτριβὴ καθ' οὓς καιροὺς ἢ ταχύτης συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς πρόοδον τοιούτων τολμημάτων, ἐπήγασε κυρίως ἐξ ὅσων ἐλάμβανεν ἐπὶ τῆς ὁδοιπορίας του μυστικῶν εἰδήσεων, ὅτι ὁ μὲν Βλαδιμιρέσκος ἐμελέτα κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλήν, ὁ δὲ Σάββας ἐκλονίζετο· διὰ τοῦτο ὁδοιπορῶν ἐταλαντεύετο ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ εἰς Βουκουρέστι, ὅπου ἦσαν ὁ Βλαδιμιρέσκος καὶ ὁ

Σάββας ἔχοντες ἱκανὰς δυνάμεις, ἥ νὰ στρατοπεδεύσῃ ἐν Τυργοβίστῳ, ἀρχαία μητροπόλει τῆς ἡγεμονείας.

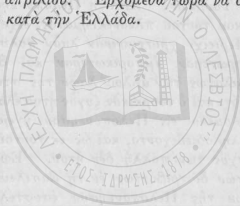
Τὸ Βουκουρέστι ἔκειτο ὑπὸ στρατιωτικὴν μάστιγα καθ' ὃν καιρὸν προσήγγισεν ὁ Ὑψηλάντης· διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἐχάρησαν ἐπὶ τῷ ἐρχομῷ του ἐλπίζοντες ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν, οἱ δὲ σημαντικώτεροι τῶν ἐναπομεινάντων ἀρχόντων, ἐν οἷς καὶ ὁ μητροπολίτης, ὑπῆγαν εἰς προὑπάντησίν του παρακαλοῦντές του νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν δι' αὐς συνέλαβεν ὑποψίας. Ἐκ δὲ τῶν ὀπλάρχηγῶν ὁ μὲν Γεωργάκης προὑπήντησε τὸν Ὑψηλάντην κατὰ τὴν Μενζίλην, τὸν συνώδευσε εἰς Κολεντίαν καὶ διέμεινε παρ' αὐτῷ καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς του μετὰ τῶν στρατιωτῶν του· ὁ δὲ Βλαδιμιρέσκος καὶ ὁ Σάββας δὲν προσῆλθαν οὐδ' ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς Κολεντίαν. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἐστάλη πρὸς τὸν Σάββαν ὁ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ Ὑψηλάντου Λασσάνης εἰς γνῶσιν τῆς αἰτίας. Ὁ Σάββας ὑπεκρίθη κατ' ἀρχὰς τὸν ἄρρωστον, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς νὰ ἐξηγηθῇ σαφέστερον ὡμολόγησεν, ὅτι τὸ κίνημα τοῦ πρίγκηπος δὲν ἦτον ὅποιον ἐφημίζετο, ὅτι ἐπὶ τῇ βεβαιώσει ῥωσικῆς συμπράξεως ἀνεδέχθησαν ὅλοι τὸν ἀγῶνα, ὅτι παρῆλθαν πέντε ἐβδομάδες ἀφ' οὗ ὁ πρίγκηψ ἐπέρασε τὸν Προῦθον, καὶ ῥωσικὴ σύμπραξις δὲν ἐφάνη, ὅτι ἔβλεπεν ἄφευκτον τὸν ἀφανισμόν τῶν δύο ἡγεμονειῶν καὶ τὸν παντελῆ ὄλεθρον τῶν πρωταγωνιστῶν, καὶ ὅτι ἐδίσταζε περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Λασσάνης ἐπροσπάθησε νὰ τὸν θαρρύνῃ εἰπὼν ὅτι αἱ ἐλπίδες τῆς ῥωσικῆς συμπράξεως ἦσαν βάσιμοι, ἀλλ' ἡ ὥρα δὲν ἦλθε, διότι δὲν εἰσέβαλαν εἰς τὰς ἡγεμονείας τουρκικὰ στρατεύματα, ὥστε νὰ λάβωσιν ἐντεῦθεν ἀφορμὴν νὰ ἐσβάλωσι καὶ ῥωσικά. Διὰ τούτων καὶ τοιούτων λόγων ἔφερε τὸν Σάββαν ὁ Λασσάνης πρὸς τὸν Ὑψηλάντην,

ὅστις τὸν ἐδέχθη φιλοφρονέστατα καὶ ὑπεστήριξε καὶ αὐτὸς τὰς δοθείσας αὐτῷ ἐλπίδας. Γενομένου δὲ λόγου περὶ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, ὁ Ὑψηλάντης ἐξεμυστηρέυθη ὅσας ὑποψίας συνέλαβε κατ' αὐτοῦ, προσθέσας, ὅτι δις ὑπῆγεν ὁ Γεωργάκης νὰ τὸν φέρῃ εἰς Κολεντίναν καὶ ἀπέτυχε. Ὁ Σάββας ἀνεδέχθη νὰ τὸν πείσῃ, καὶ τῷ ὄντι τὸ κατώρθωσε μείνας ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βλαδιμιρέσκου εἰς ἀσφάλειαν αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐπανόδου του. Ὁ δὲ Βλαδιμιρέσκος, παρὰ τὰς ἐνώπιον τοῦ Ὑψηλάντου, ὑπεκρίθη τελείαν ἀφοσίωσιν εἰς αὐτὸν καὶ ζῆλον πρὸς τὸν ἀγῶνα· ἐξέφρασε δὲ ἐπιθυμίαν νὰ μείνῃ αὐτὸς ὡς ὀπισθοφυλακὴ ἐν Βλαχία, ὁ δὲ Ὑψηλάντης νὰ μεταβῇ εἰς Βουλγαρίαν, ὡς προεσχεδιάσθη· ἐπέμενε δὲ τόσῳ μᾶλλον εἰς τὸ νὰ προχωρήσῃ ὁ Ὑψηλάντης ὅσον τάχιον, καθ' ὅσον εἶχεν ἐλθεῖ εἰδησις, ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐτοίμη ἦτο νὰ δράξῃ τὰ ὅπλα ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐστάλη ἐκεῖθεν καὶ ἔφθασεν ἤδη εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ἀντικρὺ τοῦ Σιστόβου Ζέμνιτσαν ὁ Χρίστος Πάγκας, εἰς τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Βουλγαρίας, μετὰ 400 στρατιωτῶν καὶ τῶν εἰς περαιῶσιν τοῦ στρατοῦ ἀναγκαίων πλοιαρίων. Ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ Βλαδιμιρέσκου δὲν ἴσχυσαν· καὶ αὐτὸς μὲν ἐπανῆλθεν ἀβλαβὴς εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Σάββας ἀπελύθη εὐφημούμενος διὰ τὸν ζῆλόν του.

Ὅσον δὲ τὸ σχέδιον τοῦ Ὑψηλάντου ἦτον ἐξ ἀρχῆς σαθρόν, τόσον ἡ θέσις του καθίστατο καθ' ἡμέραν κινδυνωδεστέρα. Συνέρρυσαν ὑπὸ τὰς σημαίας του καὶ καθ' ὁδὸν καὶ ἐν Κολεντίνῃ πολλοὶ ἔνοπλοι, καὶ ἐλογίζοντο ὅλοι τρισχίλιοι· ἀλλ' ἄτακτοι ἐν γένει καὶ καταχρασταί· καὶ ἔχοντες ὑπ' ὅψιν τὸ σκανδαλῶδες παράδειγμα τῶν πλείστων ὀπλαρχηγῶν, ὧν τὰ ἐν Βλαχία ἀθεμιτουργήματα ὑπερέβησαν καὶ αὐτὰ τὰ ἐν Μολδαβίᾳ, ἐγίνοντο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἔτι

μᾶλλον ἀκράτητοι. Μεταξὺ δὲ τῶν τριῶν ὀπλαρχηγῶν, τῶν ἐχόντων καὶ ἐπὶ ῥοὴν καὶ ἰκανότητα καὶ τὰ ἀνδρειότερα καὶ πολυπληθέστερα σώματα, πιστὸς ἦτο καὶ πιστὸς διέμενε μέχρι τέλους ὁ Γεωργάκης, ἀλλ' ὁ Σάββας καὶ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἦσαν ἐπίβουλοι καὶ προδότες. Οἱ ἐντόπιοι ὅλοι ἠχθρεύοντο τὸν Ὑψηλάντην, διότι ὁ ἀγὼν ἦτον ἐπ' ὠφελείᾳ ξένης γῆς καὶ ἐπὶ φθορᾷ τῆς πατρίδος των· πᾶσα δὲ ἠθικὴ δύναμις, ἐξ ὧσων ἔβλεπαν καὶ ἔπασχαν, ἐξέλειψεν· ὥστε ἡ τελεία καταστροφή τοῦ ἀγῶνος ἐφαίνετο ἄφευκτος ἐπερχομένης ἐχθρικῆς δυνάμεως.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ κατὰ τὴν Βλαχομολδαυίαν ἀρχομένου τοῦ ἀπριλίου. Ἐρχόμεθα τώρα νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

*Εποφίς τῆς Πελοποννήσου καὶ κατάστας αὐτῆς ἐπὶ τῶν
 παραμονῶν τῆς ἐπαναστάσεως.

ΚΑΘ' ὅλα τὰ μέρη τῆς ἑλληνικῆς γῆς ὁ ἀριθμὸς
 τῶν ἐντοπίων Χριστιανῶν ἦτον ἀνώτερος τοῦ τῶν
 ἐντοπίων Τούρκων. Ἄλλ' ἢ Πελοπόννησος, ἐκτὸς
 τοῦ γενικοῦ τούτου πλεονεκτήματος, εἶχε καὶ ἰδιαί-
 τερα. Περιεῖχε χριστιανικὸν λαὸν πολυπληθέστε-
 ρον εὐπορώτερον, ἐμπορικώτερον καὶ βιομηχανώ-
 τερον ἀναλόγως τῶν ἄλλων λαῶν τῆς στερεᾶς Ἑλ-
 λάδος, διότι καὶ ὁ τουρκικὸς ζυγὸς ἦτον ἐλαφρότερος.
 Οἱ στελλόμενοι εἰς Πελοπόννησον ἡγεμόνες συχ-
 νάκις ἀλληλοδιεδέχοντο, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἢ ἐπὶ τοῦ
 τόπου ἰσχύς των πολλὴ δὲν ἦτον. Ἐφορευόμενοι
 δὲ ὑπὸ τῶν διατριβόντων ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἀντι-
 προσώπων τῆς Πελοποννήσου ἐσυστέλλοντο ἔτι
 μᾶλλον ἐν ταῖς κακοεργίαις των. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
 προεστῶτες εἶχαν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ὁμο-
 πίστων αὐτῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦσαν ἰσχυροὶ παρὰ
 τῇ ἐξουσίᾳ· συνήρχοντο δὲ περὶ κοινῶν ὑποθέσεων
 εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου δις τοῦ
 ἔτους, συνενισχυόμενοι ἐνώπιον τῆς τουρκικῆς ἐξου-
 σίας. *Ἀν καὶ γενικῶς οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου,
 καταγινόμενοι εἰς εἰρηνικὰ ἔργα, δὲν ἦσαν μάχιμοι,
 διέπρεπαν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν ἄνδρες ἐκ τῆς τάξεως
 τῶν κλεπτῶν φημιζόμενοι ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ πολεμικῇ
 ἐμπειρίᾳ. *Ἐξῆ καὶ λαὸς πρὸς τὴν μεσημβρινὴν
 ἄκραν αὐτῆς διασώσας πολλὰ λείψανα τῆς σπαρτια-

τικῆς καταγωγῆς του. Ἐπιτηδειοτάτῃ εἰς ἀμυντικὸν πόλεμον εἶναι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς. Θαλασσοτείχιστος ἡ χώρα αὕτη παρέχει μόνον τὸν στενὸν Ἴσθμὸν εἰς εἰσβολὴν ἐχθρικῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν βουνώδη πρὸς τὴν Μεγαρίδα καὶ δυσπρόσιτον. Βουνώδη καὶ δυσπρόσιτα εἶναι καὶ πάμπόλλα ἐντὸς αὐτῆς μέρη. Τὰ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους στενὰ τὰ κοινῶς λεγόμενα Δερβενάκια καὶ τὸ Ἁγιονόρι, τὸ μεταξὺ Ἄργους καὶ Τριπολιτσᾶς Παρθένι, τὸ μεταξὺ Τριπολιτσᾶς καὶ Καλαμάτας Μακρυπλάγι, τὸ μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Πύργου Κλειδί, τὰ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Βοστίτισης στενὰ τῆς Ἀκράτας, τὰ μεταξὺ Πατρῶν καὶ Βοστίτισης Σελλά, ὁ διατέμνων τὴν Μάνην Ταῦγετος καὶ τόσαι ἄλλαι ὀρειναὶ καὶ δύσβατοι θέσεις εἶναι εὐὐπεράσπιστοι, καὶ δι' ὀλίγων ἐπιτηδειόταται εἰς παρεμπόδισιν τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβάσεως πολλῶν· φρουρεῖται δὲ ἡ χερσόνησος αὕτη ὑπὸ μεγάλων προμαχόνων, ἔνθεν μὲν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ἔνθεν δὲ τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ τῆς Κρήτης· βοηθεῖται καὶ ὑπὸ τῆς παραλίου περιφερείας τῆς εἰς εἰσαγωγὴν ἄλλοθεν τῶν ἀναγκαίων. Ὅλα ταῦτα ἀνεδείκνυναι τὴν Πελοπόννησον, ἣν δικαίως θεωρεῖ ὁ Στράβων ἀκρόπολιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, τὴν καταλληλοτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν βάσιν τοῦ μελετωμένου ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Δύο ἦσαν αἱ ἐν αὐτῇ ἐστίαί τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Ἀχαΐα καὶ ἡ Μάνη· ἐκείνη μὲν πολιτικὴ, αὕτη δὲ πολεμική.

Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ἤκμαζεν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τῆς Πελοποννήσου διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ πολύτιμον προῖον τῆς σταφίδος· εὐρωπαΐζε δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς ἄλλας διὰ τὴν συχνὴν μετὰ τινων παραθαλασσιῶν τῆς Εὐρώπης πόλεων ἐξ αἰτίας τοῦ ἐμπορίου ἐπιμιξίαν, καὶ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ διαμονὴν προξένων ἰσχυόντων

παρὰ ταῖς τουρκικαῖς Ἀρχαῖς καὶ πολλὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐντοπίους ἔχοντων· εἶχε καὶ φιλομούσους καὶ φιλοκάλους πολίτας Χριστιανοὺς καὶ ἡμέρους πολίτας Τούρκους. Τρεῖς πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἀχαΐας, ὁ Π. Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ἀνδρέας Ζαήμης προεστὼς τῶν Καλαβρύτων, καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος προεστὼς τῆς Βοστίτισης, ἦσαν εἰλικρινῶς συνδεδεμένοι πρὶν ἔτι γνωσθῶσιν ἐν Πελοποννήσῳ τὰ τῆς Ἑταιρίας. Οἱ συνετοὶ δὲ καὶ φιλοπάτριδες οὗτοι ἄνδρες ἐν πολλῇ ὄντες ὑπολήψει ἴσχυαν ἐξ αἰτίας τοῦ δεσμοῦ τῶν καὶ τῆς ἀξίας τῶν καὶ παρὰ τοῖς τοπικοῖς συμβουλίοις καὶ παρὰ τοῖς γενικοῖς· ἔμειναν δὲ μέχρι τέλους ζωῆς, ἐν μέσῳ τόσων πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν περιπετειῶν τοῦ ἀγῶνος, πιστοὶ πρὸς ἀλλήλους πολιτευόμενοι πάντοτε τὴν αὐτὴν πολιτικὴν. Ἡ ὑπόληψις τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν συνέτεινεν ὅχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ κατασταθῇ ἡ πόλις τῶν Πατρῶν πολιτικὸν κέντρον τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ Μάνη, ἐξ αἰτίας τῆς ὀρεινῆς θέσεως καὶ τῆς ἀκαρπίας τῆς γῆς, δὲν ἔπescen εἰς τὰς αὐτὰς πολιτικὰς περιπετείας, οὔτε διήγειρε τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν τῶν δορυκτητόρων, ὥς ἡ λοιπὴ Πελοπόννησος. Ὁ λαὸς τῆς πτωχοῦ ὡς ὁ τόπος ὃν κατοικεῖ, ἀφιλέμπορος, ἀβιομήχανος, ἄμικτος, καὶ διαβίων ἐν σκληραγωγίαις καὶ τῇ χρήσει τῶν ὄπλων, ἐθήρευε πολλάκις τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ἀρπαγῶν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οὔτε Ἀρχὴν τουρκικὴν, οὔτε κατοίκους Τούρκους εἶχε ποτε ἡ Μάνη· ἀπελάμβανε δὲ πλήρη αὐτονομίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ κατὰ καιροῦς καπητάμπασα ἐπὶ ἐτησίῳ φόρῳ, σπανίως καὶ αὐτῷ ἀποδιδομένῳ, τεσσάρων μὲν χιλιάδων γροσίων κατ' ἀρχάς, δεκαπέντε δὲ μετὰ ταῦτα. Εἶχεν ἑπτὰ ἀρχιερεῖς· καὶ ἀρχήθεν μὲν διηρεῖτο εἰς ὀκτὼ καπητανάτα, ἔπειτα δὲ εἰς ἑνδεκα· πᾶς δὲ καπητάνος ἦτο σχεδὸν ἀνεξάρτητος, καὶ διεδέχετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

τὴν ἀξίαν τοῦ ὁ κληρονόμος τοῦ ἀνεδεικνύετο δὲ εἰς ἐξ αὐτῶν ἀνώτερος τῶν ἄλλων, παρ' αὐτῶν μὲν κατ' ἀρχάς, φέρων τὸν τίτλον Μπὰς-καπητάνος, μετὰ δὲ τὸ 1770 παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς καπητάμπασα ὑπὸ τὸν τίτλον Μπὰς-μπογούς, ἀλλ' ἔκτοτε κοινῶς προσαγορευόμενος “Μανιατμπέης.” δικαίως δὲ ἐθεωρεῖτο ὁ τόπος διὰ τὰ πλεονεκτήματά του πολεμικὸν κέντρον τῆς Πελοποννήσου· ἐπρόκειτο δὲ νὰ κινηθῶσιν οἱ κάτοικοί του πρὸ τῶν ἄλλων, διότι εἰς ἐκείνους ἀπέβλεπαν κυρίως οἱ λοιποὶ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν φήμην τῆς ἀνδρίας των. Ἀλλ' ἡ Ἀρχὴ τῆς Ἑταιρίας, καίτοι θεωροῦσα καὶ αὕτη τὸν τόπον τοῦτον ἐστίαν τῆς ἐπαναστάσεως, οὔτε ὄπλα, οὔτε τροφάς, οὔτε πολεμεφόδια, οὔτε χρήματα ἐναποταμίευσεν, ἀλλ' ἔστειλε μόνον κατηχητάς καὶ ἔδωκεν ὑποσχέσεις (α).

Τὸν δὲ νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς ἡγεμὼν αὐτῆς ὁ Χουρσήδπασας, ἄνθρωπος μεγαλοπρεπὴς ὡς σουλτάνος, σκληροκάρδιος, πολυδάπανος ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἡγεμόνων τῆς Πελοποννήσου καὶ τρόμον τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐμπνέων (β). διέπρεψε δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λαμπροτέρων ὑπουργιῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ὑπηρετήσε καὶ ὡς μέγας βεζίρης· ἐστάλη δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον κυρίως πρὸς παρατήρησιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου καὶ τοῦ πνεύματος τῶν κατοίκων, καὶ διετάχθη, ἂν εὑρίσκειν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἐμελετᾷ τι κατὰ τοῦ κράτους, νὰ ἐνεργήσῃ τρία τινά· τὴν ἀφόπλισαν τῶν Χριστιανῶν, τὴν μετάπεμψιν εἰς Τριπολιτῶν τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων καὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατευμάτων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐξουσίας. Πολλὰ ἐθρυλλοῦντο κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὅτε ἔφθασεν ὁ Χουρσήδης εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλ' αὐτὸς οὔτε πίστιν οὔτε προσοχὴν πολλὴν ἔδωκε· καὶ ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ἡ Πύλη εἶχε μέχρι τοῦδε ἀπλᾶς μόνον ὑποψίας, ἀποδίδουσα

ἴσως καὶ αὕτη τὴν φαινομένην ἀνησυχίαν καὶ κίνησ-
 τῶν ἐλληνικῶν πνευμάτων εἰς τὰς ῥαδιουργίας τοῦ
 ἀποστάτου Ἀλήπασα. Ἀλλ' ὁ ἄγριος χαρακτήρ τοῦ
 νέου τούτου ἡγεμόνος, ἡ αἰμοβόρος διάθεσις του καὶ
 ἡ δραστηριότης του διέσπειραν τόσον φόβον, ὥστε ἡ
 Πελοπόννησος ἢ δὲν θὰ ἐκινεῖτο καθ' ὅλην τὴν
 διάρκειαν τῆς ἡγεμονίας του, ἢ, ἂν ἐκινεῖτο, θ' ἀπε-
 τύγγανεν ἀφεύκτως παρόντος αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ Πύλη,
 δυσареστηθεῖσα ἐπὶ τῇ διαγωγῇ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς
 κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἐκστρατείας, ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρα-
 τηγίαν ἐκείνην εἰς τὸν Χουρσήδην, ὅστις ἐξῆλθε τῆς
 Πελοποννήσου ὀλίγας ἐβδομάδας ἀφ' οὗ εἰσῆλθεν.
 Ἐκλήθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελο-
 ποννήσου ὁ οἰκεῖός του Κιοσὲ Μεχμέτπασας, ἀλλὰ
 καὶ αὐτὸς συνηκολούθησε τὸν Χουρσήδην, ὥστε ἡ
 ἡγεμονία ἔμεινεν ὑπὸ διοίκησιν ἀνθηγεμόνος, τοῦ
 Μεχμέτ-Σαλήχαγα, μήτε πολλὴν ἱκανότητα ἔχοντος,
 μήτε τὴν προσήκουσαν συστολὴν ἐμπνέοντος. Τόσον
 δὲ ἀνύποπτοι ἦσαν πρὸς ὅσα συνέβησαν μετ' ὀλίγον
 ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ὁ Χουρσήδης καὶ ὁ Μεχμέτης,
 ὥστε ἀμφοτέρω ἀφῆκαν ἐν Τριπολιτσᾷ καὶ τὰς
 γυναῖκας καὶ τὰ πλοῦτη των ὡς ἐν τόπῳ ἀσφαλεῖ καὶ
 ἡσυχῇ· θέλοντες δὲ νὰ καθησυχάσωσι τὰ πνεύματα
 τῶν ἐντοπίων Τούρκων, ὑποπτευόντων καὶ φοβου-
 μένων, ἀπέστειλαν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τὴν ἐξοδόν
 των χιλίους στρατιώτας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐξουσίας
 καὶ ματαιώσιν ἐνδεχομένου ἀνιарοῦ συναντήματος.
 Τοιουτοτρόπως ἡ Πελοπόννησος ἡλευθερώθη τοῦ
 Χουρσήδη, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀνέπνευσαν. Ἀλλ'
 οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι ἦσαν πάντοτε ἔμφοβοι, σχεδιά-
 ζοντες πῶς νὰ ματαιώσωσι τὰς βουλὰς τῶν Ἑλλήνων·
 ἐφοβοῦντο δὲ πρὸ παντὸς ἄλλου τοῦς λεγομένους
 κλέπτας, ὧν ἐσώζοντο λείψανα ἐν Πελοποννήσῳ·
 διὰ τοῦτο ἠξεύροντες, ὅτι ὁ ποτὲ κλέπτης Ἀναγνω-
 σταρᾶς εἶχεν εἰσέλθει πρό τινος καιροῦ κρυφίως εἰς

Πελοπόννησον, καὶ ὅτι ὑπενήργει τι ἐν ταῖς μεσσηνιακαῖς ἐπαρχίαις, βουλὴν ἔβαλαν ἢ νὰ τὸν συλλάβωσιν ἢ νὰ τὸν φέρωσιν εἰς Τριπολιτσὰν διὰ φιλικῶν τρόπων, ἀλλ' ἀπέτυχαν. Βουλὴν ἔβαλαν νὰ συλλάβωσιν καὶ τοὺς τῇδε καθεῖσε ὀλίγους ἄλλους καπητάνους, ὡς τοὺς Κουμανιώτας καὶ τοὺς Πετμεζάδας· καὶ διαδόσαντες ἐπιτηδεῖως καὶ πανούργως ὅτι τινὲς τῶν ἀγάδων τοῦ Λάλα, ἀπειθήσαντες εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἐξουσίας, ἐξωπλίσθησαν, διέταξαν τοὺς ῥηθέντας νὰ ἐπιστρατεύσωσιν ἐπὶ μισθῷ, σκοπὸν ἔχοντες νὰ τοὺς συλλάβωσιν ἀπροφυλάκτους ἢ νὰ τοὺς δολοφονήσωσιν. Ἀλλ' οἱ ἐπιβουλευόμενοι δὲν ἐπαγιδεύθησαν. Ἡ ἀπειθεία καὶ ἡ προφύλαξις τῶν Ἑλλήνων ἀνησύχαζαν ἔτι μᾶλλον τοὺς Τούρκους· ἀλλ' ὅ,τι ὑπερῆυξεν τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἡτο τὸ ἐξῆς.

Ὁ μέχρι θανάτου καταδιωκόμενος ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, καὶ καταφυγὼν πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς Ἑπτάνησον, ἦλθε τὴν 6 ἰανουαρίου εἰς τὴν Μάνην τὴν γενναίως καὶ φιλοφρόνως τοὺς καταδιωκομένους ὁμογενεῖς καὶ ὁμοπίστους ἀείποτε δεχομένην. Ἡ εἰδησις τοῦ ἐρχομοῦ του κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας ἐφάνη τρανὸν προμῆνυμα ταραχῶν, καὶ ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἠρώτησε τὸν Μαυρομιχάλην περὶ αὐτοῦ καὶ τὸν παρεκίνησε νὰ τὸν συλλάβῃ ἢ ἀποδιώξῃ ὡς κακεντρεχὴ καὶ ἐπικίνδυνον, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης καθήμενος ἐκεῖ ἄφοβος μέχρις οὗ ἐξέσπασεν ἡ ἐπανάστασις δὲν ἔπαιεν ἀνταποκρινόμενος μετὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ οἰκείων του, καὶ προδιαθέτων αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα τὴν 25 μαρτίου, καθ' ἣν, ὡς προεσχεδιάσθη, θὰ ἐκινεῖτο ἡ Μάνη πρὸ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου εἰς ἐμφύχωσιν καὶ παράδειγμα αὐτῶν. Ἀλλ' ὅσον παρήρχοντο αἱ ἡμέραι, τόσον τὸ πρᾶγμα ἐγίνετο σπουδαιότερον· δὲν ἔλειπαν δὲ καὶ περιστάσεις εἰς αὐξησιν

τῶν ὑποψιῶν τῶν Τούρκων, καὶ ἡ ἀκόλουθος ὄχι ὀλίγον τοὺς ἐτάραξε.

Διάφοροι νερόμυλοι ἦσαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν κατηδαφισμένοι ἐν Δημισιάνῃ, κωμοπόλει τῆς Καρυταίνης. Οἱ ἀδελφοὶ Σπηλιωτόπουλοι ἀνήγειράν τινας, καὶ φέροντες ἄλλοθεν ὕλην ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσι κρυφίως πυρίτιδα. Ἀνεκάλυψε τοῦτο ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ τῆς Καρυταίνης ἀρχομένου τοῦ φεβρουαρίου, κατεταράχθη, ἐπάτησε τὰ ὑποπτα μέρη, ἐν οἷς, ἂν δὲν ἦϋρε πυρόκοινιν, ἦϋρε τὰ εἰς κατασκευὴν τῆς, καὶ ἀνέφερε τὰ πάντα εἰς τὸν ἐν Τριπολιτσᾷ ἀνθηγεμόνα, ὅστις διέταξε καὶ κατηδαφίσθησαν οἱ ἀνεγερθέντες ὑποπτοι μύλοι.

Ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ ὅσάκις συνελάμβανε πολιτικὰς ὑποψίας, συνείθιζε ν' ἀσφαλίζεται λαμβάνουσα ὁμήρους· ἐν τῇ παρούσῃ ὁμῶς περιστάσει φοβηθεῖσα τὴν παρακοὴν τῶν Χριστιανῶν ἠρέεσθη εἰς τὴν ὑπ' ἄλλην πρόφασιν κλῆσιν εἰς Τριπολιτσὰν ἐν πρώτοις μὲν τῶν προεστώτων, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἀρχιερέων προσκαλουμένων συνήθως ὅσάκις ἡ πόλεμος ἐξωτερικὸς ἐπέκειτο, ἡ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ἀνεφύοντο. Σκοπὸς δὲ τῆς ἐξουσίας ἦτο μηδενὸς νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξοδὸν καὶ νὰ ματαιώσῃ τοιοῦτοτρόπως ὅ,τι ἐτεκταίνετο. Ἡ συγκάλεσις αὕτη κατεθούρησεν ὅλους συνειδότας τὴν ἐνοχὴν καὶ εἰκάζοντας τὴν αἰτίαν. Μέχρι τινὸς ἀμφίβαλλαν περὶ τοῦ πρακτέου· εἶχαν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Βοστίτῃ συνλεύσεως τοῦ νὰ μὴ ὑπάγωσιν εἰς Τριπολιτσὰν προφασιζόμενοι ἄλλ' ἀντ' ἄλλων· ἀλλ' ἐσυλλογίζοντο ἐν ταύτῳ ὅτι, ἂν παρήκουαν, ἔσχιζαν τὸ προσωπεῖον, καὶ ὤφειλαν νὰ ὀπλισθῶσιν ἀμυνόμενοι, καὶ τοὶ ἀνέτοιμοι, ἀνεφοδίαστοι, διέσκορπισμένοι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ μήτε κὰν νὰ συννοηθῶσι δυνάμενοι διὰ τοὺς εἰς σύλληψιν ἀποστόλων ἢ γραμμάτων παραφυλάττοντας Τούρκους· διὰ τοῦτο νομίσαντες ἀδύνατον ἢ ὀλεθρίαν τὴν ἀντί-

στασιν, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπακούσωσιν, ἐλπίζοντες διὰ τοῦ ἐμφανισμοῦ των νὰ ἐμπνεύσωσι θάρρος καὶ διασκεδάσωσι τὰς ὑποψίας. Ἡγγίζε δὲ καὶ τὸ Πάσχα, καθ' ὃ ἐπανήρχοντο συνήθως εἰς τὰ ἴδια, ὥστε ἤλπιζαν καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν νὰ μὴ μείνωσιν ἐν Τριπολιτσᾷ εἰμὴ ὀλίγας ἡμέρας. Οἱ Τούρκοι ἠθέλησαν νὰ λάβωσι τὰ πιστὰ καὶ παρὰ τῆς Μάνης, ἣν ὑπὲρ πάσαν ἄλλην ἐπαρχίαν ὑπώπτευαν· ἀλλ' ἡ Μάνη δὲν ἐκρέματο ἀπὸ τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς τῆς Πελοποννήσου· διὰ τοῦτο ὁ Πετρόμπεης παρηγγέλθη περιποιητικῶ τῷ τρόπῳ ν' ἀναβῇ καὶ αὐτὸς ὡς πιστὸς ὑπήκοος εἰς Τριπολιτσὰν πρὸς διασκέδασιν διὰ τῆς παρουσίας του τῶν πρὸς βλάβην αὐτοῦ καὶ τοῦ τόπου του φημιζομένων. Ὁ Πετρόμπεης ἀπεποιήθη εὐσχήμως ν' ἀπέλθῃ, ἀλλ' ἔστειλε λήγοντος τοῦ φεβρουαρίου ἑνα τῶν υἱῶν του, τὸν Ἀναστάσην, καὶ ἑνα τῶν ἀνεψιῶν του, τὸν Πανάγον Πικουλάκην (γ), ὧν ἡ ἐν Τριπολιτσᾷ παρουσία ἐνέπνευσε μέγα θάρρος. Τὸ θάρρος τοῦτο ἠΰξησεν ἔτι μᾶλλον ἢ κατόπιν ἀλληλοδιαδόχως εἰσοδος ἀρχιερέων καὶ προεστώτων, ὑποκρινομένων ὅλων ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ραδιουργίαι τοῦ Καραλή.

Οὐδεμία ἐπαρχία ἦτο τόσον τεταραγμένη ὅσον ἡ τῶν Πατρῶν. Τούρκοι καὶ Χριστιανοὶ ὑπέβλεπαν καὶ παρετήρουν ἀλλήλους. Λόγοι ἀπειλητικοὶ παρ' ἐκείνων καὶ ὑποπτοι παρὰ τούτων ἐλέγοντο συχνάκις, καὶ τὸ πᾶν ἐπρομήνυε ταχείαν καὶ βαρεῖαν ρῆξιν· καὶ ἄλλοι μὲν τῶν Πατρέων Χριστιανῶν μετέφεραν τὰ φίλτατά των εἰς τὰ χωρία, ἄλλοι δὲ τὰ διεβίβαζαν εἰς τὴν Ἐπτάννησον. Οἱ δὲ Τούρκοι, περιφερόμενοι ἔνοπλοι, τοὺς ἐμπόδιζαν, καὶ ἐντεῦθεν συνέβαιναν λογοτριβαὶ καὶ συγχύσεις. Ἀνίκανος ὁ Π. Πατρῶν νὰ καθησυχάσῃ τοὺς τεταραγμένους Τούρκους, καὶ φοβούμενος ρῆξιν ἀνετοίμων τῶν Ἑλλήνων ἔτι ὄντων, ἐκάλεσε τὸν ἐν Βοστίτση φίλον του Λόντον εἰς σύ-

σκεψιν, καὶ τὴν ἐπαύριον τῆς ἀφίξεώς του ἐπεσκεψ-
θησαν ἀμφότεροι τὸν διοικητὴν τῶν Πατρῶν Σεκήρ-
αγαν, ἐντόπιον, καὶ ἤρσαν παρ' αὐτῷ πλήρη συνέ-
λευσιν τῶν ἐντοπίων ἀγάδων σκεπτομένων περὶ τῶν
πραγμάτων. Ὁ Λόντος ἐνόησεν ὅτι οἱ Τούρκοι
ἦσαν μᾶλλον φοβισμένοι ἢ ὠργισμένοι· διὰ τοῦτο
τοῖς ἐλάλησε θαρράλέως. “Ἀγάδες,” τοῖς εἶπεν,
“ἐπανάστασις τῶν ραγιάδων δὲν γίνεται χωρὶς νὰ
“θέλωμεν ἡμεῖς, οἱ πρόκριτοι· καὶ ἡμεῖς, χάρις εἰς τὸν
“μεγαλοδύναμον Θεὸν καὶ εἰς τὸν πολυεύσπλαγχ-
“νον αὐθέντην μας, εἴμεθα πλούσιοι καὶ κτηματῖαι
“ὥς καὶ σεῖς. Ἡμεῖς ἐνθυμούμεθα ὅτι ἔμειναν
“γυμνοὶ καὶ πεινῶντες οἱ ἀποστατήσαντες πρό τινων
“ἐτῶν πατέρες μας, καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ πάθωμεν
“τὰ αὐτά. Ἐπειτα τότε ἤκμαζεν ὁ πρὸς τὴν ὑψη-
“λὴν Πύλην ῥωσσικὸς πόλεμος, σήμερον ἐξ ἐναντίας
“εἶναι παντοῦ βαθεῖα εἰρήνη καὶ καταδίωξις τῶν
“ἀποστατούντων. Ὁ ἀποστάτης Ἀλλῆς, Ἀγάδες,
“κινεῖ τὰς ταραχάς, καὶ σεῖς, χρεωστῶ νὰ εἶπω,
“τὰς ὑποθερμαίνετε δι' ὧν πράττετε, ἂν καὶ ἐν
“ἀγνοίᾳ. Ἰδού, ἐσκορπίσθη ὁ ραγιάς· πῶς θὰ
“πραγματοποιηθῇ ἡ εἰσπραξις τῶν βασιλικῶν εἰσο-
“δημάτων; Ἄν δὲν ἀλλάξετε διαγωγὴν, ἡμεῖς οἱ
“προεστῶτες δὲν ἐγγνώμεθα τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου·
“καὶ ἐπειδὴ χρεωστοῦμεν καὶ ἡμεῖς λόγον τῇ ὑψηλῇ
“Πύλῃ περὶ τούτου, ἴσως ἀναγκασθῶμεν ν' ἀπολο-
“γηθῶμεν κατ' εὐθείαν καὶ νὰ φανερώσωμεν τοὺς
“αἰτίους.”

Οἱ Τούρκοι ὅχι μόνον δὲν ὠργίσθησαν ἀκούσαντες
τοὺς ἀποτόμους τούτους λόγους ἐκ στόματος ραγιά,
ἀλλὰ καὶ ἐζήτησαν εὐμενῶς τὰς συμβουλὰς αὐ-
τοῦ. “Ἀγάδες,” ἐпанέλαβεν ὁ Λόντος, “μὴ περι-
“φέρεσθε ἑνοπλοὶ· ἀφήσατε τοὺς ραγιάδας ἐλευθέ-
“ρους νὰ μεταφέρωσι τὰς οἰκογενείας καὶ τὰ
“πράγματά των ὅπου εὐαρεστοῦνται, καὶ ἡμεῖς σᾶς

“ἐγγνώμεθα τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου, καὶ σὰς προσ-
 “φέρομεν καὶ πᾶσαν συνδρομὴν εἰς τὴν εἰσπραξίν
 “τῶν βασιλικῶν εἰσοδημάτων, κινδυνευόντων νὰ
 “χαθῶσιν.” Οἱ Τοῦρκοι εἰσήκουσαν τοὺς λόγους
 τοῦ Λόντου, καὶ ἐφάνησαν ἀνυποπτότεροι μαθόντες
 μετ’ ὀλίγον, ὅτι ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτες ἄλλων
 μερῶν τῆς Πελοποννήσου ἀπῆρχοντο πρόθυμοι εἰς
 Τριπολιτσάν, καὶ ὅτι καὶ οἱ τῆς Ἀχαΐας ἐμελέτων
 καὶ αὐτοὶ ν’ ἀπέλθωσι. Τῷ ὄντι καὶ ὁ Π. Πατρῶν
 καὶ ὁ Λόντος ἐκίνησαν πρὸς τὴν Τριπολιτσάν, ἀφ’
 οὗ ἔμαθαν ὅτι ἀπῆρχοντο ἐκεῖ οἱ ἄλλοι, καὶ ἀνέβησαν
 καὶ εἰς Καλάβρυτα· ἀλλὰ συσκεφθέντες μετὰ τοῦ
 ἀρχιερέως καὶ τῶν προεστώτων τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης,
 δὲν ἤϋραν εὐλογον νὰ ὑπακούσωσι τὴν πρόσκλησιν
 τῆς ἐξουσίας, διότι οἱ σκοποὶ τῆς ἐφαίνοντο ὀλέθριοι.
 Ἐφρόνουν δὲ ὅτι ἡ παρακοή των θὰ ὠφέλει μᾶλλον
 ἢ θὰ ἔβλαπτε καὶ τοὺς ἤδη προαπελθόντας, διότι θὰ
 ἐσυστέλλοντο οἱ Τοῦρκοι, ἐν ὧσ’ ἔμεναν οὗτοι ἔξω,
 νὰ κακοποιήσωσι τοὺς ἔσω, φοβούμενοι δικαίως μὴ
 τοὺς ἐρεθίσωσι, καὶ συμβῇ ὅ,τι ἐπροσπάθουν νὰ
 ἐμποδίσωσιν. Ἐπεθύμουν δὲ νὰ λάβωσι καὶ τὰς
 ἔξωθεν ἀπαντήσεις, ὡς προεσχεδιάσθη, καὶ νὰ πρά-
 ξωσιν ἔπειτα ὅ,τι θὰ τοὺς ὑπηγόρευεν ἡ περίστασις·
 ἀλλὰ δὲν ἤθελαν καὶ νὰ σχίσωσιν εἰσέτι τὸ προσω-
 πεῖον· ὅθεν ἐμεθοδεύθησαν τὸ ἀκόλουθον τέχνασμα.
 Ἐπλασαν ἐπιστολὴν ἀνώνυμον ὡς στελλομένην πρὸς
 αὐτοὺς παρὰ τινος τῶν ἐν Τριπολιτσᾷ Τούρκων
 φίλων των καὶ λέγουσαν, ὅτι θάνατος τοὺς ἀνέμενεν
 ἐν Τριπολιτσᾷ, καθὼς θάνατος ἀνέμενε καὶ τοὺς
 προεισελθόντας· διέταξαν δὲ τὸν κομιστὴν νὰ προ-
 πορευθῇ κρυφίως κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Τριπολιτσᾶς,
 καὶ ἐπανέλθῃ εἰς ἀπάντησίν των ὡς ἐρχόμενος ἐκ τῆς
 πόλεως ἐκείνης. Ταῦτα προετοιμάσαντες ἀπεχαιρέ-
 τησαν τὸν διοικητὴν τῶν Καλαβρυτῶν, συμπάρελαβαν
 δύο τρεῖς Τούρκους καὶ ἀνεχώρησαν τὴν 9 μαρτίου

ὡς εἰς Τριπολιτσάν. Ἦσαν δὲ ὁ Π. Πατρῶν, ὁ ἐπίσκοπος Κερνίτσης Προκόπιος, ὁ Ζαήμης, ὁ Χαραλάμπης, ὁ Λόντος, ὁ Φωτίλας καὶ ὁ Θεοχαρόπουλος. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπλησίασαν ταῖς Κατσάναις ἀπήντησαν, ὡς προεσχεδιάσθη, τὸν ἐπιστολιοφόρον καὶ ἔλαβαν τὴν ἐπιστολὴν παρόντων τῶν συνακολουθούντων Τούρκων, ἣν ἀναγνώσαντες εἰς ἐπήκοον πάντων, ὑπεκρίθησαν ὅτι ἡγανάκτησαν καὶ ὑπῆγαν ὅλοι ὁμοῦ εἰς Καρνέσι· ἐκεῖθεν ἀνήγγειλαν τοῖς ἐν Τριπολιτσᾷ καὶ τῷ διοικητῇ τῶν Καλαβρύτων ὅσα τοῖς ἐκοινοποιήθησαν καθ' ὁδόν, παραπονούμενοι διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἄδικον ἀπιστίαν τῶν ἀγάδων, καὶ ζητοῦντες ἄδειαν νὰ μένωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις των ὡς φοβούμενοι, ἔτοιμοι πάντοτε νὰ ἐκτελέσωσιν ὅσα κοινῇ γνώμῃ τῶν συνελθόντων θ' ἀπεφασίζοντο ἐν Τριπολιτσᾷ. Τὴν δὲ ἐπιούσαν μετέβησαν εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Λαύρας, καὶ ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καλόγηρον φέροντα πρὸς τὸν πατριάρχην γράμματα εἰς καθυσύχασιν τῆς Πύλης, ἃν τυχὸν διεβάλλοντο παρὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικῶν Ἀρχῶν ὡς ἀπειθεῖς καὶ κακὰ βουλευόμενοι. Διὰ τοῦ αὐτοῦ γραμματοκομιστοῦ ἐκοίνωσαν καὶ τοῖς ἐφόροις τῆς Ἑταιρίας τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων αἰτούμενοι τὰς ὁδηγίας των. Λαβόντες οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ ἀγάδες τὰ πρὸς αὐτοὺς γράμματα τῶν Ἀχαιῶν δὲν τὰ ἐξέλαβαν ὡς ἀπατηλά, καὶ κατεταράχθησαν, ζητοῦντες νὰ μάθωσι τίς ἐφόβησε τοὺς γράψαντας, ὑποθέτοντες ὅτι ἦτο Τούρκος. Ἐν τούτοις ἐστάλη πρὸς αὐτοὺς διατρίβοντας ἐν τῇ ἁγίᾳ Λαύρᾳ ἀπάντησις τῶν ἀγάδων, τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν προεστώτων λέγουσα ὅτι ἦσαν ὅλα ψευδῆ, καὶ θαρρύνουσα αὐτοὺς νὰ σπεύσωσιν εἰς Τριπολιτσάν ἀνυπόπτως. Αὐτὰ ταῦτα τοῖς ἔγραψε καὶ ὁ διοικητὴς Καλαβρύτων· ἀπεστάλη δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ παρὰ τῶν ἐν Τριπολιτσᾷ καὶ ὁ Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης ἀναβὰς εἰς τὴν πόλιν ἐκεῖ-

νην καθ' ὃν καιρὸν ἀνέβησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προεστῶτες. Ἀλλ' αὐτοὶ καὶ τὸν πρέσβυν ἀπέστειλαν ἄπρακτον, καὶ ἐπανάλαβαν ὅσα καὶ πρότερον προσθέσαντες, ὅτι ἐνόμιζαν ἀναγκαῖον κατὰ τὴν παροῦσαν ταραχὴν τῶν πνευμάτων ν' ἀποσταλῶσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτες πρὸς καθησύχασιν τοῦ λαοῦ, πρὸς εἰσπραξιν τῶν βασιλικῶν φόρων καὶ πρὸς εὐόδωσιν τῆς λοιπῆς ὑπηρεσίας. Ἀφ' οὗ δὲ ἔστειλαν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος γράμματα καὶ ἀπέπεμψαν καὶ τὸν Καλαμογδάρτην, μὴ ὄντα ἐκ τῶν Φιλικῶν, ἐπέμειναν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ γνώμῃ, ὃ ἐστὶ, μήτε νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν, μήτε νὰ ἐπιτεθῶσιν ἕως οὗ ἔλθωσιν αἱ ἔξωθεν ἀναμενόμεναι ἀπαντήσεις. Ὑποπτεύοντες δ' ἔνοπλον καταδίωξιν διὰ τὴν παρακοήν, ἀπεφάσισαν νὰ στρατολογήσωσι μυστικῶς εἰς ὑπεράσπισιν, ἣν ἡ χρεία τὸ ἐκάλει. Ἐπειδὴ δὲ ἀσύμφορον ἐνόμισαν νὰ συνδιατρίβωσιν ὅλοι μὴ τύχῃ αἴφνης καὶ συλληφθῶσιν, διεχωρίσθησαν· καὶ ὁ μὲν Π. Πατρῶν καὶ ὁ Ζαήμης ἀπῆλθαν εἰς Νεζερά, ὁ δὲ Κερνίτσης καὶ Φωτίλας εἰς Κερπινήν, ὁ δὲ Χαραλάμπης καὶ Θεοχαρόπουλος εἰς Ζαρούχλαν, ὁ δὲ Λόντος εἰς Διακοφτόν. Ἀνεκλήθη παρ' αὐτῶν καθ' ὁδὸν καὶ ὁ εἰς Τριπολιτσάν ἀπερχόμενος Γεώργιος Σισίνης προεστὼς τῆς Γαστούνης. Οἱ δ' ἐν Τριπολιτσᾷ μετὰ τὴν ἐπ' ἀνοδὸν τοῦ Καλαμογδάρτου καὶ τὴν παραλαβὴν ὧν ἀνεφέραμεν γραμμάτων ἔστειλαν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς δεύτερον πρέσβυν, τὸν Νικόλαον Μοθωνιόν, καὶ δεύτερα γράμματα, δι' ὧν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προεστῶτες τοὺς ἐβεβαίουν περὶ τῆς ἀσφαλείας των ὡς ἂν ἦσαν οἱ δυστυχεῖς ἀσφαλεῖς αὐτοί· ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ δευτέρα αὕτη ἀποστολὴ εὐτύχησεν, οὔτε οἱ πρὸς οὓς ἔγεινεν ἀπῆντησαν, διότι δὲν συνδιέτριβαν· καὶ ὁ πρέσβυς Μοθωνιὸς ἰδὼν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων οὐδ' αὐτὸς ἐπανῆλθεν εἰς Τριπολιτσάν (δ).

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου.

“ΟΤΑΝ ὕλη εὐφλεκτος συσσωρευθῇ, σπινθὴρ ἀρκεῖ νὰ πέσῃ καὶ τὴν ἀνάπτει. Τοιοῦτόν τι συνέβη ἐν Πελοποννήσῳ παρὰ τὴν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν ὅλων.

Ὁ γέρων Ἀσημάκης Ζαήμης, προεστὼς τῶν Καλαβρύτων καὶ πατὴρ τοῦ Ἀνδρέου, εἶχε παρ’ αὐτῷ δύο παλαιούς κλέπτας, τὸν Χονδρογιάννην καὶ τὸν Πετιώτην, οὓς ἄλλοτε λυτρώσας τοῦ θανάτου ἠγάπα, ἐπιστεύετο, κατήχησε τὰ τῆς Ἑταιρίας καὶ προ-
παρεσκεύαζεν εἰς τὸν μελετώμενον ἀγῶνα. Τὴν 15 μαρτίου, ἐν ᾧ ἐγευμάτιζε μόνος ἐν τῷ χωρίῳ του, τῇ Κερπινῇ, ὑπηρετούντων τοῦ Χονδρογιάννη καὶ τοῦ Πετιώτη, τοὺς ἠρώτησε “τί νέον;” Ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὴν ἐπαύριον ἀνεχώρει εἰς Τριπολιτσάν, φέρων χρήματα τοῦ δημοσίου, ὁ Σεηδῆς Λαλιώτης, σπαῆς, καὶ ὅτι, ἂν τοῖς ἔδιδε τὴν ἄδειαν, ἔτοιμοι ἦσαν νὰ τὸν κτυπήσωσι καθ’ ὁδόν, καὶ ἀρπάσωσι καὶ φέρωσι τὰ χρήματα πρὸς τὸν αὐθέντην των ἐπ’ ὠφελεία τοῦ γένους. Ὁ γέρων Ζαήμης, ὀλιγολογώτερος καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν Σπαρτιατῶν, τοὺς ἐκύτταξεν ἀσκαρδαμυκτί, τοῖς ἔνευσε νὰ τὸν κεράσωσι, καὶ ἀφ’ οὗ ἔπιεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ τοῖς εἶπε, “ὅς τὴν εὐχὴν μου παιδιά.” (α). Οἱ δύο κλέπται, λαβόντες τὴν εὐχὴν τοῦ ἄρχοντος καὶ παραλαβόντες καὶ τινες ἄλλους, παρεμόνευσαν ἐπὶ τῆς εἰς Τριπολιτσάν ὁδοῦ κατὰ τὴν

Χελονοσπηλιάν, καὶ ἐτουφέκισαν τὸν Σεηδὴν διαβαίνοντα ἀνύποπτον καὶ ἔχοντα συνοδὸν τὸν Ταμπακόπουλον ἀναβαίνοντα καὶ αὐτὸν δι' ὑποθέσεις του εἰς Τριπολιτσάν. Ὁ Σεηδὴς δὲν ἐβλάβη, καὶ ἔφιππος ὢν ἔφυγε καὶ διεσώθη εἰς Τριπολιτσάν διασώσας καὶ ὅσα ἔφερε χρήματα· διεσώθη ἀβλαβὴς καὶ ὁ συνοδοιπὸρος του Ταμπακόπουλος, ἀφαρπασθέντος μόνου τοῦ σκευοφόρου ἵππου του. Ἐτυχε δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Τριπολιτσάν καὶ ὁ διοικητὴς τῶν Καλαβρύτων Ἰβραήμης Ἀρναούτογλους. Ὁ δὲ καταλυματίας του, προπορευόμενος εἰς ἀριστοποίησιν, καὶ πλησιάσας ὅπου ἐτουφεκίσθη ὁ Σεηδὴς, ἔμαθε τὸ γεγονός, καὶ φοβηθεὶς κατὰ τοῦ αὐθέντου του ἔνεδραν ἐπέστρεψεν ἔντρομος καὶ διηγῆθη ὅσα συνέβησαν αὐθημέρον. Ὁ Ἀρναούτογλους, πλήρης καὶ πρότερον ὑποψιῶν, ἐθορυβήθη ἀκούσας τὸ γεγονός, ὡπισθοδρόμησεν εἰς Καλαβρυτα, ἐφόβισε τοὺς ἐντοπίους Τούρκους παραστήσας τὸ τόλμημα ὡς ἐπαναστατικὸν μᾶλλον ἢ ληστρικόν, καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐκλείσθη καὶ ὠχυρώθη ἐντὸς τριῶν δυνατῶν πύργων τῶν Καλαβρύτων, ὡς ἂν ἤρχοντο κατόπιν του ἐχθροί. Συγχρόνως ἐφονεύθησαν καὶ δύο σπαῖδες Τριπολιτσῶται κατὰ τὸ Λιβάρτσι, χωρίον τῶν Καλαβρύτων. Ἡγουμένου δὲ τοῦ Νικολοῦ Σολιώτη ἐφονεύθησάν τινες γυφτοχαρατσίδες κατὰ τὸ Ἀγρίδι, χωρίον τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, καὶ τρεῖς κομισταὶ γραμμάτων τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς Τριπολιτσᾶς πρὸς τὸν Χουρσήδην· ἐκτυπήθησαν καὶ τινες ἄλλοι Τούρκοι ἀποβιβασθέντες ἐκ Σαλώνων εἰς Ἀκράταν, καὶ ἀπερχόμενοι εἰς Τριπολιτσάν, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ συνελήφθησαν. Τὰ συμβάντα ταῦτα, ἃ καὶ μὴ ἐπαναστατικά, ηὔξησαν τὰς δικαίας ὑποψίας τῶν Ὀθωμανῶν.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἐκλείσθησαν οἱ περὶ τὸν Ἀρναούτογλου ἐντὸς τῶν πύργων, οἱ προεστῶτες τῶν

Καλαβρύτων ἀπουσίαζαν. Πρῶτος τῶν ἄλλων, ὁ Χαραλάμπης, μαθὼν τὸ γεγονὸς καὶ ἀγνοῶν ὅτι φοβηθέντες οἱ περὶ τὸν Ἀρναούτογλου ἐκλείσθησαν εἰς ἄμυναν μᾶλλον ἢ εἰς βλάβην, παρέλαβεν ὅσους ἐδυνήθη ἐκ τοῦ προχείρου ἐνόπλους ὑπὸ τοὺς Πετμεζάδας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς ἐν τοῖς πύργοις κλεισθέντας, οἵτινες παρεδόθησαν. Γενομένου δὲ γνωστοῦ τοῦ συμβάντος τούτου, ὅπερ καὶ ἡ φήμη καὶ οἱ ἐπικρατοῦντες φόβοι ἐμέγαλυναν, οἱ μὲν ἐν Βοστίτση Τούρκοι διεπορθμεύθησαν ὅλοι ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεμπόδιστοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Γαλαξείδι, καὶ κατέφυγαν εἰς Σάλωνα ὅπου ἦσαν ἱκανοὶ Τούρκοι· οἱ δὲ ἐν Πάτραις, οἵτινες, καὶ ἀφ' ὅτου ἔμαθαν, ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ ἀπεποιήθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Τριπολιτσάν, εἶχαν ἀρχίσει νὰ μεταφέρωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν καὶ συνεκλείσθησαν τὴν 21 μαρτίου, μῆτε πολεμοῦντες μῆτε πολεμούμενοι. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνέβησαν ἐνοπλοὶ ἕως 100 Τούρκοι ἐκ τοῦ Ῥίου εἰς τὴν πόλιν τουφεκίζοντες· τινὲς δὲ αὐτῶν ἐμβάντες εἰς τι ῥακοπωλεῖον κατὰ τὴν ἐνορίαν τῆς ἀγίας Τριάδος, ἀφ' οὗ ἐμέθυσαν, ἔχυσαν ῥακὴν ἐν τινι λεκάνῃ, καὶ ἐμβάψαντες τὰ παρευρεθέντα παλαιόπανα, τὰ ἄναψαν, καὶ δι' αὐτῶν ἔκανσαν τὸ ῥακοπωλεῖον· ἐφόνευσαν δὲ καὶ τὸν ῥακοπώλην· ἐκείθεν ὑπῆγαν νὰ πατήσωσι τὴν οἰκίαν τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου. ἄλλ' εὐρόντες ἀντίστασιν αὐτοὶ μὲν τὴν ἐπολέμουν κάτωθεν, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει τὴν ἐκανονοβόλουν ἄνωθεν. Ἐν τοσούτῳ, αἱ φλόγες τοῦ ῥακοπολείου διεδόθησαν καὶ πολλαὶ οἰκίαι ἐκάησαν. Ἦσαν παμπολλοὶ Ἑπτανήσιοι ἐν τῇ πόλει, ἐξ ὧν πολλοὶ Φιλικοί. Οὗτοι ἀκούσαντες τὸν τουφεκισμὸν καὶ βλέποντες τὰς φλόγας, ὥπλίσθησαν καὶ ἔτρεξαν εἰς διάφορα μέρη· τινὲς δὲ αὐτῶν, παραλαβόντες καὶ τινας Πατρεῖς, ἐπροχώρησαν εἰς τὸ

Τάσι ὅπου συνήθως συνηθροίζοντο οἱ Τούρκοι· ἐκεῖ συνεκρούσθησαν κατὰ πρώτην φοράν, καὶ ἐσκοτώθη ὁ Κεφαλλὴν Βασίλης Ὁρκουλάτος. Ἐκείθεν ἀπεσύρθησαν οἱ Ἑπτανήσιοι πρὸς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἀγίου Γεωργίου κατοικουμένην ὅλην ὑπὸ Χριστιανῶν κατὰ τὰ ἄκρα τῆς πόλεως, ὅπου ἦσαν τὰ προξενεῖα. Τὸ δ' ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας Βλασσόπουλος, καὶ ὁ πρόξενος τῆς Σουηδίας Στράνης, κοιτοικοῦντες ὄχι μακρὰν τῆς ἀκροπόλεως καὶ φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τῶν Τούρκων ὑποπτευόντων αὐτούς, καὶ δικαίως, ὡς συνωμότας, ἐγκατέλιπαν τὰς οἰκίας των καὶ διεσώθησαν εἰς τὰ πλοῖα· ἀπέπλευσαν δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, καὶ συναπέπλευσε καὶ ὁ πρόξενος τῆς Πρωσσίας Κοντογούρης, φίλος καὶ αὐτὸς τοῦ ἀγῶνος. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἦλθεν εἰς τὸ μέσον ἔνοπλος ὁ ἐντόπιος Παναγιώτης Καρατσᾶς, ἀπλοῦς τεχνίτης ἕως τότε, καὶ πολλὴν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ κινήματος ὑπόληψιν ἀποκτῆσας διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν του. Οὗτος, θέλων νὰ δώσῃ καιρὸν νὰ παραμερίσωσιν οἱ Πατρεῖς τὰ φίλτατα καὶ τὰ πράγματά των διὰ νυκτός, συνηθηθεῖς καὶ μετὰ τοῦ Ν. Γερακάρη, ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἑπτανησίων, διέσπειρεν ἀνθρώπους εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως φωνάζοντας δι' ὅλης τῆς νυκτός, “ γρηγορεῖτε,” ἐπὶ σκοπῶ νὰ ὑποθέτωσιν οἱ Τούρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν πολλοὶ καὶ προσεκτικοί, καὶ νὰ μὴ τολμήσωσι νυκτικὴν ἐπέξοδον. Τοιουτοτρόπως κατωρθώθη ὁ φιλάνθρωπος οὗτος σκοπός. Τὴν δὲ ἐπαύριον (22 μαρτίου) οἱ Τούρκοι εὐρέθησαν ὅλοι συνηγμένοι ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅπου διέμειναν κανονοβολοῦντες τὴν πόλιν. Ἐντοσούτῳ οἱ πέριξ σημαντικοὶ Ἀχαιοί, μαθόντες τὰ ἐν Πάτραϊς συμβάντα, ἔσπευσαν νὰ εἰσέλθωσι συμπαραλαβόντες ὅσους ἐδυνήθησαν ἐκ τοῦ προχείρου ὀπλοφόρους· καὶ πρῶτος μὲν εἰσῆλθε περὶ τὴν μεσημβρίαν ὁ Παπαδιαμαντόπουλος·

μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Λόντας ὑπὸ ἐρυθρὰν σημαίαν, ἣν κατεσκεύασεν ὡς ἔτυχε καὶ ὡς ἤθελε τὴν ὥραν ἐκείνην, ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ μέλανα σταυρὸν ἐφ' ἐνὸς μόνου προσώπου. Ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ χρώματος τῆς σημαίας οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Τούρκοι ἐξέλαβαν τοὺς εἰσερχομένους ὡς Λαλιώτας Τούρκους, διότι ὁ ἐπὶ τοῦ ἐνὸς προσώπου τῆς σημαίας σταυρὸς δὲν ἐφαίνετο ἐκ τῆς ἀκροπόλεως· τοὺς ἐχαιρέτησαν δὲ καὶ ὡς συναδέλφους των κανονοβολοῦντες. Εἰσῆλθαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Κερνίτσης, ὁ Ζαήμης, καὶ ὁ Ροῦφος, ἐπισύροντες πλήθη ὀπλοφόρων καὶ ῥοπαλοφόρων· ἐπὶ δὲ τῆς εισόδου οἱ Πατρεῖς καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες ἐκραύγαζαν ἐνθουσιῶντες, Ζήτω ἡ ἐλευθερία· ζήτωσαν οἱ ἀρχηγοί· καὶ εἰς τὴν Πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός. Εἰσελθόντες δὲ οἱ ἀρχηγοὶ κατέλαβαν τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, τὸ πρὸς τὸν ἅγιον Γεώργιον, ὅπου ἦσαν οἱ Ἑπτανήσιοι. Ὁ δὲ Π. Πατρῶν διέταξε καὶ ἔστησαν ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ ἁγίου Γεωργίου σταυρόν, ὃν ἔτρεχαν καὶ ἡσπάζοντο οἱ παρευρεθέντες, ὀρκιζόμενοι τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὄρκον. Ἐμοίρασαν δὲ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ἐθνόσημα ἐξ ἐρυθροῦ ὑφάσματος φέροντα σταυρὸν κυανόχρουν, διέταξαν καὶ τοὺς ἱστοποιοὺς νὰ τυπώσωσι σημαίας πρὸς χρῆσιν τῶν παρόντων ὀπλοφόρων, καὶ ἀποστολὴν εἰς ἄλλα μέρη, ἐξέδωκαν παντοῦ ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις, ἔγραψαν τοῖς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα, καὶ ἔστειλαν πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις ἐδρεύοντας προξένους τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον.

“ Ἡμεῖς, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες ὅτι μᾶς καταφρονεῖ τὸ ὀθωμανικὸν γένος, καὶ σκοπεύει ὀλεθρον ἐναντίον μας πότε μ' ἔνα πότε μ' ἄλλον τρόπον, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς ἢ νὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν,

“ καὶ τούτου ἔνεκα βαστοῦμεν τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας
 “ ζητοῦντες τὰ δικαιώματά μας. Ὅντες λοιπὸν βέ-
 “ βαιοι ὅτι ὅλα τὰ χριστιανικὰ βασίλεια γνωρίζουν
 “ τὰ δίκαιά μας, καὶ ὅχι μόνον δὲν θέλουν μᾶς ἐναν-
 “ τιωθῇ, ἀλλὰ καὶ θέλουν μᾶς συνδράμει, καὶ ὅτι
 “ ἔχουν εἰς μνήμην ὅτι οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας ἐφά-
 “ νησάν ποτε ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ
 “ τοῦτο εἰδοποιοῦμεν τὴν ἐκλαμπρότητά σας, καὶ σᾶς
 “ παρακαλοῦμεν νὰ προσπαθήσετε νὰ ἡμεθα ὑπὸ τὴν
 “ εὐνοίαν καὶ προστασίαν τοῦ μεγάλου κράτους
 “ τούτου.”

* Ἄν καὶ οἱ ἐν Πάτραις Τοῦρκοι καὶ προέβλεπαν
 καὶ προέλεγαν τὰς ταραχάς, ἡμέλησαν διόλου τὸ
 φρούριόν των ἐξ αἰτίας τῆς συνήθους ἀπρονοησίας
 των, καὶ μηδὲ τὰς δεξαμενὰς του καὶ ἐφρόντισαν νὰ
 καθαρίσωσι καὶ γεμίσωσιν ὥστε μετὰ δύο ἡμέρας
 ἀφ' οὗ ἐκλείσθησαν, ἐδίψασαν, διότι οἱ Ἕλληνες
 ἔκοψαν τὸ ὕδραγωγεῖον, ἐκυρίευσαν καὶ τὰς παρὰ τὸ
 φρούριον τουρκικὰς οἰκίας, καὶ δὲν τοὺς ἄφιναν μήτε
 νὰ προκύπτωσι μήτε τὰ κανόνια νὰ γεμίζωσιν εἰμὴ
 ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτός. Διεκρίνετο ὡς τολμη-
 ρότερος τῶν ἄλλων ὁ Καρατσᾶς· τὰ μέγιστα δὲ
 διέπρεψε καὶ ὁ Σταμάτης Κουμανιώτης, θῦμα πεσὼν
 τῆς τόλμης του τὴν ἡμέραν τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου.
 Τολμηροὶ οἱ Ἕλληνες τὰς πρώτας ἡμέρας καὶ ἐνθου-
 σιῶντες ἔστησαν κατὰ τοῦ φρουρίου ἐξ κανόνια
 μετακομισθέντα ἐκ τῶν ἐν τῷ λιμένι ἰονίων πλοίων,
 καὶ ἤρχισαν νὰ ὑπονομεύωσι μετὰ πολλῆς προθυμίας
 καὶ ἐπιτυχίας εἰς ἀνατροπὴν του· ἀλλὰ μαθόντες οἱ
 ἔμφρουροι ἐν καιρῷ πρὸς ποῖον μέρος διευθύνετο ἡ
 ὑπόνομος, τὴν ἐματαίωσαν δι' ἀνθυπονόμου ὀλίγον
 ἀπέχουσιν τῶν βάθρων τοῦ φρουρίου (β). Πρὶν δὲ
 ματαιωθῇ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, οἱ ἀρχηγοὶ ἔλαβαν
 γράμματα τοῦ Πανουργιᾶ, ἐνὸς τῶν ὀπλαρχηγῶν
 τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, λέγοντα, ὅτι ἐφόνευσε καθ'

ὁδὸν ταχυδρόμον τοῦ ἐκ Σερρών Ἰσούφη ἡγεμόνος τῆς Εὐβοίας ἐπανερχομένου ἐξ Ἰωαννίνων εἰς τὴν ἡγεμονείαν του, καὶ ἀνέγνωσε τὰ πρὸς τὰς τουρκικὰς Ἀρχὰς τῆς νήσου ἐκείνης γράμματά του διαλαμβάνοντα, ὅτι φθάσας εἰς Βραχῶρι ἔμαθε τὰ ἐν Πάτραις συμβάντα, καὶ ὅτι διέκοπτε τὴν ὁδοιπορίαν του καὶ μετέβαινεν ἐκεῖ εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ὁμοπίστων του. Κατεταράχθησαν ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ οἱ Ἀχαιοί, τὴν ἐφύλαξαν, μυστικήν, ἵνα μὴ φοβίσωσι τοὺς ὁπαδούς των, καὶ ἔσπευσαν νὰ εἰδοποιήσωσι τὸν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ζυγοῦ περιφερόμενον ὡς κλέπτην Μακρὴν καὶ νὰ τὸν παρακινήσωσιν ἐν ὀνόματι τῆς Ἀρχῆς, νὰ κτύπησῃ τὸν Ἰσούφην διαβαίνοντα τὰ πρὸς τὴν Ναύπακτον στενά. Ὁ Μακρὴς ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ τι ἄνευ τῆς γνώμης τῶν προεστώτων τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν ὀπλارχηγῶν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας· ἀλλ' ὁ Ἰσούφης κατῆλθε μετὰ τριακοσίων ὀπλοφόρων εἰς Μεσολόγγι, καὶ κατέπλευσεν εἰς Ἀντίρριον, ὅθεν ἔστειλεν εἰς Πάτρας τὸν κεχαγιάν του ὑπ' ἄλλο ὄνομα πενιχροφοροῦντα ἵνα μὴ κακοπάθῃ γνωρισθεῖς. Ἐφερε δὲ οὗτος πρὸς τινὰς τῶν προξένων γράμματα τοῦ πασᾶ αἰτοῦντος τὴν σύμπραξίν των εἰς κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν, καὶ εἶχεν ἐντολὴν νὰ καθησυχάσῃ τοὺς Χριστιανούς, ἐπὶ ὑποσχέσει, ὅτι θὰ ὑπεστήριζεν ὁ πασᾶς ἐντόνως τὰ δίκαια παράπονά των κατὰ τῶν ἐντοπίων Τούρκων.

Ὁ πρέσβυς οὗτος ἀνέβη ἀβλαβῶς ὑπὸ συνοδίαν Ἑλλήνων εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ἐν τῇ πόλει ἀνόδου πρωσσικὸν προξενεῖον, ὅπου ἀνεγνώσθησαν τὰ γράμματά του· ἀλλ' ἀπεπέμφθη ἄπρακτος καὶ ἀνενόχλητος, ἀποκριθέντων τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἐχλεύαζαν τὰς ὑποσχέσεις, κατεφρόνουν καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ πασᾶ του. Ὁ πασᾶς ἀκούσας τὴν ἀπόκρισιν τῶν Πατρῶν διεβιβάσθη εἰς Ῥίον ὅπου διέμεινε δύο ἡμέρας ἀγνοῶν

τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Μαθὼν δὲ τὰ πάντα καὶ ὅτι τὸ φρούριον ἔπιπτε διὰ λειψυδρίαν, ἂν δὲν ἐπρόφθανε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἐκίνησε τὴν κυριακὴν τῶν Βαΐων πρωΐ (3 ἀπριλίου), καὶ εἰσῆλθεν ἀνεμπόδιστος, διότι οἱ ἐπὶ τῆς μεταξὺ ὁδοῦ τοποθετηθέντες ὑπὸ τὸν Ῥοδόπουλον Βοσστιτσάνοι εἰς ἐμπόδιον τῆς μεταβάσεως ἔφυγαν ἀμαχητί, οἱ δὲ λοιποὶ οἱ πρὸς τὸ Βλατέρόν, τὸ κάτω μέρος τῆς πόλεως, ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των καὶ εἰσῆλθαν ἐπὶ λεηλασίᾳ εἰς τὴν πόλιν, ὅπου οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι, καθ' ἣν ἡμέραν κατέφευγαν ἐν βίᾳ εἰς τὸ φρούριον, ἀφήκαν τὰ δυσκόμιστα πράγματά των. Εἰσελθὼν δὲ ὁ πασᾶς ἤνρε τοὺς Τούρκους ἐν ἄκρᾳ ἀμηχανίᾳ, τοὺς ἐθάρρυνε, καὶ ἐπειδὴ ἡ λύσις τῆς πολιορκίας ἦτον ἡ μόνη σωτηρία των, τοὺς παρέλαβεν ὅλους, καὶ ἐξελθὼν ἤρχισε νὰ καίῃ πρῶτον τὰ πρὸς τὸ φρούριον ἄκρα τῆς πόλεως, καὶ πολεμῶν νὰ προχωρῇ καὶ νὰ καίῃ καὶ τὰ ἐνδότερα. Οἱ δὲ ὀπλοφόροι χωρικοὶ, ὅλοι ἀπειροπόλεμοι, ἀφιλότιμοι καὶ κωφεύοντες εἰς τὰς πατριωτικὰς φωνὰς τῶν ἀρχηγῶν, ἔφυγαν αἰσχυρῶς ἀπέμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ, ἀφήσαντες καὶ τὴν πόλιν καὶ τὰ κανόνια καὶ αὐτὰ τὰ πολεμεφόδια εἰς χεῖράς του. Μόνοι οἱ ἀδελφοὶ Κουμανιώται καὶ οἱ παρευρεθέντες Ξηρομερίται Χασαπαῖοι ἐκλείσθησαν μετ' ὀλίγων ἐντὸς τινων οἰκιῶν πρὸς τὴν Ἀλεξιώτισσαν καὶ τὴν ἀγίαν Παρασκευήν, καὶ ἀφ' οὗ ἐπολέμησαν γενναίως καὶ εὐτυχῶς φονεύσαντές τινας ἐχθροὺς, ἔφυγαν ἀβλαβεῖς. Οἱ δὲ ἀρχηγοί, βλέποντες τὴν λειποταξίαν τῶν οἰκείων καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἐχθρῶν, ἐγκατέλειψαν καὶ αὐτοὶ ἣν κατεῖχαν θέσιν κατὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον, καὶ κατέλαβαν ἄλλην κατὰ τὴν Ὁδηγήτριαν, ματαίως προσπαθοῦντες νὰ συγκεντρώσωσί τινας· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔφυγαν καὶ ἐκείθεν ἔμβοβοι καὶ περίλυποι διὰ τὴν ἀτυχῇ ἔναρξιν τῶν ἀγώνων των, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν πολεμικὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν ἐντεῦθεν δειλίαν τῶν

χωρικῶν, διὰ τὴν φιλάρπαγα καὶ ἀφιλότιμον διάθεσίν των, καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς ἀπειθείαν των. Τὸ ἐσπέρας δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐφάνη ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῶν Πατρῶν πλοῖον τουρκικόν, ἐχαιρέτησε τὸ φρούριον, ἀντεχαιρετήθη, καὶ ἠϋ΄ξησεν ἐμφανισθὲν τὸν πανικὸν φόβον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐμπορικωτέρα καὶ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Πελοποννήσου, ἡ μία τῶν δύο ἐπαναστατικῶν ἐστιῶν, καθ’ ἣν πρῶτον ὑψώθη τὸ σύμβολον τῆς ἐλευθερίας, κατεστράφη ἐκ πρώτης ἀφετηρίας παραδοθεῖσα εἰς πῦρ καὶ εἰς λεηλασίαν· καὶ οἱ μὲν δυστυχεῖς κάτοικοι, ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν, ἄλλοι ἐσφάγησαν, καὶ ἄλλοι διεσώθησαν φεύγοντες γυμνοὶ καὶ ἄποροι εἰς Ἑπτάνησον. Οἱ δὲ ὀλίγοι Τούρκοι, νικηταὶ τόσου πλήθους, διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ χωρία, συλλαμβάνοντες καὶ φονεύοντες τοὺς φεύγοντας, καὶ φρίκην διασπείροντες (γ).

Ἐπὶ τῶν δεινῶν δὲ τούτων περιστάσεων τινὲς τῶν προξένων, καὶ κατ’ ἐξοχὴν ὁ τῆς Γαλλίας, Πουκεβίλλος, ἐφάνησαν ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου, καὶ ἐτίμησαν τὰς σημαίας των ἀνοίξαντες τὰς οἰκίας των εἰς καταφυγὴν καὶ σωτηρίαν πλήθους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καταδιωκομένων καὶ κινδυνευόντων, καὶ εἰς διάσωσιν τῆς περιουσίας των. Ἄλλ’ ἐν ᾧ οὗτοι ἐφέροντο τόσον γενναίως καὶ φιλανθρώπως πρὸς τοὺς πάσχοντας, τινὲς, ἀπορρίμματα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑπτανήσου, ὀπλισθέντες δῆθεν ὑπὲρ ἐλευθερίας, κατήντησαν εἰς τόσην κακοήθειαν, ὥστε ἐφέροντο πρὸς τοὺς ἀθλίους Πατρεῖς ὡς Τούρκοι. Ἄλλοι δὲ, ἂν καὶ ὑπὸ γαλλικὴν προστασίαν, ἠσέβησαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν προστάτριαν σημαίαν, ἠγνωμόνησαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν εὐεργέτην των Πουκεβίλλον, ἥρπασαν παρρησίᾳ τὴν διασωθεῖσαν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων καὶ διατηρουμένην ἐν τῷ προξενεῖῳ περιουσίαν τῶν Πατρῶν, καὶ ἠνάγκασαν καὶ αὐτὸν τὸν Πουκεβίλλον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ προξενεῖον καὶ καταφύγῃ εἰς τι ἀγγλικόν

πλοῖον εὐρεθὲν ἐν τῷ λιμένι τῶν Πατρῶν, αἶροντες μαιφόνον χεῖρα καὶ κατ' αὐτοῦ.

Ἄν καὶ ἀπέτυχε τὸ ἐν Πάτραις πρῶτον τοῦτο ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἡ ἐπανάστασις διεδόθη ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου. Πρώτη ἡ Μάνη, μαθοῦσα τὰ συμβάντα ταῦτα, ἐχύθη τὴν 23 μαρτίου εἰς Καλαμάταν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἡγεμόνος της Πετρόμπης, ἀνδρὸς ἀξιοσεβάστου διὰ τὰς κοινωνικὰς ἀρετάς του καὶ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος χρῆσιν τῆς ἡγεμονίας του. Ἐξεπλάγησαν οἱ ἐν Καλαμάτα Τούρκοι ἰδόντες ἐν τῇ πόλει τόσα πλήθη ἐνόπλων, καὶ μαθόντες τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας, παρέδωκαν τὰ ὄπλα καὶ τὰ πράγματά των, παρεδόθησαν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς καὶ δὲν ἐκακόπαθαν. Τούτου δὲ γενομένου, ἐψάλη πάνδημος δοξολογία ἐπὶ τὸν παραρρέοντα ποταμὸν, καὶ ἔγεινε δέησις πρὸς τὸν Κύριον τῶν Δυνάμεων ὑπὲρ ἐνισχύσεως τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνιζομένων. Διεσπάρησαν δ' ἐκεῖθεν διάφοροι ὑπάρχοντες εἰς διάφορα μέρη. Ὁ δὲ Πετρόμπης, θεωρούμενος ὡς ὁ γενικὸς ἀρχηγός, ἐκάθησεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ὅπου ἐσυστήθη τοπικὴ διοίκησις (Γερουσία), ἣτις συνεδρίασε κατὰ πρώτην φοράν τὴν 28 μαρτίου, καθ' ἣν ἐξέδωκε κήρυγμα πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἐν ᾧ ἐξέθετε τὰ αἷτια τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς ἐπὶ τὴν συνδρομὴν τῆς Εὐρώπης ἐλπίδας τῆς ἀναδεχθείσης τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα Ἑλλάδος (δ).

Ἀφ' οὗ ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας ἤχησε καθ' ὅλην τὴν Πελοποννήσον, οἱ ἐνδιατρίβοντές Τούρκοι, πτοηθέντες καὶ ὑποπτεύοντες ξένην χεῖρα ὑποκινούσαν τοὺς Ἕλληνας, ἐγκατέλειψαν τὰς ἀτειχίστους πόλεις, καὶ ὑπὸ μηδενὸς καταδιωκόμενοι ἔτρεχαν εἰς τὰ διάφορα φρούρια σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις πρὸς ἀσφάλειαν.

Οἱ κατοικοῦντες τὰ Μπαρδουνοχώρια τῆς Λακεδαιμονίας Τούρκοι εἶχαν μεγάλην καὶ δικαίαν φήμην

ἀνδρίας, ἐτάρατταν συχνὰ τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐφόβιζαν καὶ αὐτὰς τὰς τουρκικὰς Ἀρχάς, ἄλλοτε ὡς ἀντιπολιτευόμενοι, ἄλλοτε ὡς ἀντάρται, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡς λησταί. Ἀλλὰ κατὰ ταύτην τὴν περίστασιν φόβος πανικὸς κατέλαβεν αὐτοὺς ὅλους. Εἶχαν πολλοὺς καὶ δυνατοὺς πύργους καὶ τροφὰς ἀφθόνους· ἀλλ' εἰς οὐδὲν τὰ ἐλογίσθησαν ἐξ αἰτίας τοῦ ἀκούθου περιστατικοῦ.

Παρευρέθησαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας πλοῖά τινα ἑλληνικὰ ἐμπορίου χάριν ἐν Μαραθωνησίῳ. Ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὅστις εἶχε σχέσεις πρὸς τοὺς Μπαρδουνιώτας καὶ δὲν ἔπαυε γράφων αὐτοῖς, ἀρξαμένης τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτι ἤρχετο ἡ Φραγκιὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι Φράγκοι ἐκίνησαν τὴν ἐπανάστασιν, διέτριβεν ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐν Μαραθωνησίῳ, καὶ κραιπαλῶν διέταξε τὰ πλοῖα νὰ κανονοβολήσωσιν. Ἀκούσαντες οἱ Μπαρδουνιώται τὸν βρόντον, καὶ ἔμφοβοι δι' ὅσα ἐμάνθαναν περὶ ἐπεμβάσεως τῆς Φραγκιᾶς, ἠρώτησαν τοὺς διαβαίνοντας τί ἐσήμαιναν οἱ τόσοι κανονοβολισμοί. Ἀγωγιᾶταί τινες, ἐρχόμενοι ἐκ Μαραθωνησίου, τοῖς εἶπαν, ὅτι ὁ Φραγκιᾶς ἐκανονοβόλει· Φραγκιᾶς δ' ἐλέγετο ὁ διοικητὴς ἐνὸς τῶν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μαραθωνησίου πλοίων, Μυκῶνιος. Οἱ Τοῦρκοι, ἢ κακῶς ἀκούσαντες, ἢ παρεξηγήσαντες τὴν ἀπόκρισιν τῶν ἀγωγιατῶν, καὶ προδιατεθειμένοι εἰς φόβον, καὶ ὑποπτεύοντες ἐρχομὸν Φράγκων, ἐπίστευσαν ἀκούσαντες τὸ ὄνομα τοῦ πλοιάρχου, ὅτι ἦλθε τῷ ὄντι Φραγκιὰ εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, γυναῖκες ἄνδρες, νέοι γέροντες, φωνάζοντες “Φραγκιὰ μᾶς ἐπλάκωσε,” ἐγκατέλειψαν οἰκίας καὶ περιουσίαν καὶ ἔτρεχαν εἰς Τριπολιτσὰν μὴ τοὺς προφθάσωσιν οἱ Φράγκοι καθ' ὁδόν. Ὅδοιποροῦντες δὲ ὅπως ἔτυχεν, ἐκλείσθησαν ἐν Τριπολιτσᾷ τὴν 27 μαρτίου. Πρὸ τῆς ἐκεῖ δὲ καταφυ-

γῆς των ἐπρόλαβαν καὶ κατέφυγαν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν καὶ οἱ Λεονταρίται Τούρκοι. Οἱ δὲ Καρυτινοὶ φοβηθέντες μὴ συλληφθῶσι καθ' ὁδόν, ἀπερχόμενοι εἰς Τριπολιτσάν, δὲν μετετόπησαν.

Οἱ δὲ Κορίνθιοι Τούρκοι, ἰδόντες ὅτι ἐκινήθησαν οἱ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ Δερβενοχωρίται, οἱ εἰς τὴν ὀπλοφορίαν ἕξ αἰτίας τῆς τοποθεσίας καὶ τῆς ὑπηρεσίας των ἡσκημένοι, συμπαρέλαβαν τὴν μητέρα τοῦ Κιαμήλμπεη ἀπόντος εἰς Τριπολιτσάν καὶ λοιποὺς οἰκείους του, καὶ ἀνέβησαν ὅλοι ἔντρομοι εἰς τὴν ἀκροκόρινθον, ὅπου ἐλθόντες τὴν ἐπαύριον οἱ Δερβενοχωρίται καὶ ἄλλοι ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους τοὺς ἐπολιόρκησαν ἡγουμένου τοῦ Ἀναγνώστη Πετμεζᾶ. Ἐξ μόνον ἐκλείσθησαν ἐν τινι πύργῳ ἐπὶ τῆς ἀναβάσεώς των καὶ παρεδόθησαν.

Οἱ δὲ Ἀργεῖοι Τούρκοι, ταλαντευόμενοι μέχρι τινός, ἐκυριεύθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ πανικοῦ φόβου, πεσούσης κατὰ περίστασιν ἐν τῇ πόλει μιᾶς καὶ μόνης πιστολίας, καὶ μετέφεραν τὰς οἰκογενείας των εἰς Ναύπλιον· αὐτοὶ δὲ διημέρευαν ἑνοπλοὶ ἐν Ἀργεῖ, καὶ διενυκτέρευαν ἐν Ναυπλίῳ. Εἰς πλειοτέραν δὲ ἀσφάλειαν, ἔβαλαν κατὰ νοῦν νὰ μεταφέρωσιν εὐσχήμως εἰς Ναύπλιον τὰς οἰκογενείας τῶν προκρίτων Χριστιανῶν, καὶ ἦλθαν μιᾷ τῶν ἡμέρων 150 ἵππεῖς ἑνοπλοὶ εἰς Ἀργος ἐκ Ναυπλίου ἐπὶ σκοπῷ νὰ τοὺς βιάσωσιν, ἂν δὲν τοὺς ἔπειθαν. Οἱ πρόκριτοι εὐχαρίστησαν ὑπούλως τοὺς Τούρκους διὰ τὴν περὶ αὐτῶν φροντίδα, καὶ ὑπεσχέθησαν προθύμως νὰ ἐτοιμασθῶσιν αὐθημερὸν καὶ μεταφέρωσι τὰ φίλτατά των τὴν ἐπαύριον εἰς Ναύπλιον. Οἱ Τούρκοι, πιστεύσαντες τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους των, ἐπέστρεψαν εἰς Ναύπλιον, σκοπεύοντες νὰ ἐπανέλθωσι τὴν ἐπαύριον εἰς Ἀργος καὶ νὰ τοὺς συνοδεύσωσιν· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι ἑδαπέτευσαν τὴν νύκτα σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ διασπαρέντες εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐνώπλιζαν τοὺς

ἐπαρχιώτας. Θέλונτες δὲ νὰ διακόψωσι πᾶσαν συγκοινωνίαν Ἀργους καὶ Ναυπλίου ἔστειλαν τὴν 2 Ἀπριλίου διὰ νυκτὸς ἱκανοὺς ἐνόπλους εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων χωρίον, τὴν Δελαμανάραν, ὅπου φθάσαντες ἐκ Ναυπλίου οἱ Τούρκοι τὴν ἐπαύριον, εἶδαν αἴφνης πολλῶν τουφεκιῶν στόματα πρὸς αὐτοὺς ἐστραμμένα, καὶ ἤκουσαν καὶ φωνὴν λέγουσαν, πίσω ἀγάδες, πίσω· Χριστιανοὶ καὶ Τούρκοι δὲν συζοῦν πλέον. Οἱ Τούρκοι ἐστράφησαν ὀπίσω καὶ δὲν ἐδοκίμασαν ἔκτοτε νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἀργος. Ἐπανῆλθαν τότε καὶ οἱ πρόκριτοι εἰς τὴν πόλιν, ὕψωσαν λευκὴν σημαίαν ὡς σημαίαν ἐλευθερίας, καὶ ἤρχισαν νὰ φροντίζωσι περὶ πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου.

Οἱ δὲ Γαστουναῖοι Τούρκοι ἀνεχώρησαν πανοικὶ τὴν 27 μαρτίου· εἰδοποιηθέντες δὲ καθ' ὁδὸν ὅτι δὲν ἦσαν δεκτοὶ εἰς τοῦ Λάλα, διότι οἱ ἐκεῖ Τούρκοι ὑπώπτευαν μὴ, ἀποκλεισθέντες τόσῳ πολλοὶ, ἀποθάνωσι τῆς πείνας, ἐστράφησαν πρὸς τὸ Χλουμουῦτσι, παλαιὸν φρούριον παρὰ τὴν Γλαρέντσαν, ἄφρουρον καὶ διόλου ἀκατοίκητον. Φθάσαντες δὲ εἰς τὰ χωρία Σαβάτια καὶ Ῥουβιάτα μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Γαστούνης ἐκτυπήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὑπερίσχυσαν καὶ ἔφθασαν ἀβλαβεῖς εἰς τὸ φρούριον, ὅπου τοὺς ἀπέκλεισαν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σισίνη καὶ τοῦ Χαραλάμπε Βιλαέτη. Ἀλλ' οἱ Λαλιῶται Τούρκοι προβλέποντες, ὅτι οἱ κλεισθέντες ἐν Χλουμουτσίῳ θὰ παρεδίδοντο μετ' ὀλίγον δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, ἐξεστράτευσαν εἰς βοήθειάν των, ὡς 400, ὑπὸ τὸν Κουτσοραῖπαγαν καὶ ἔλυσαν διὰ μιᾶς τὴν πολιορκίαν, καταδιώξαντες κακὴν κακῶς τοὺς Ἕλληνας μέχρι θαλάσσης, ὅπου τινὲς ἐπνίγησαν. Λυθείσης τοιουτοτρόπως τῆς πολιορκίας τοῦ Χλουμουτσίου, οἱ ἐν αὐτῷ Τούρκοι μετέβησαν ὅλοι εἰς Πάτρας, ὅπου εὐρόντες καλὴν ὑποδοχὴν διέμειναν μέχρι τέλους.

Οἱ δὲ Ἀρκάδιοι Τούρκοι (ε), ἀκούσαντες ὅτι Ἕλληνες ἔνοπλοι ὑπὸ σταυροφόρους λευκὰς σημαίας συνήχθησαν εἰς Κεφαλάρι τοῦ Σουλιμᾶ, ὅτι διήρπασαν τὰς ἀποθήκας, ὅτι ἐκακοποίησαν τοὺς ἐπιστάτας τῶν χωρίων, καὶ ὅτι ἐμελέτων νὰ πείσωσι τὴν νύκτα τῆς 25 (στ) εἰς τὴν πόλιν, ἀνεβίβασαν αὐθεςπερὶ τὰς οἰκογενείας τῶν εἰς τὸ παλαιοφρούριόν των· πρῶίᾳ δὲ γενομένης μετέφεραν αὐτὰς εἰς Μεθώνην καὶ Νεόκαστρον μῆτε ἐνοχλούμενοι ἐπὶ τῆς μεταβάσεως, μῆτε ἐνοχλοῦντες τοὺς Χριστιανούς, οὓς καὶ ἐπαρηγόρουν ὑποκρινομένους, ὅτι ἐλυποῦντο ἐγκαταλειπόμενοι. Ὡπλίσθησαν τῷ ὄντι οἱ τοῦ τμήματος τοῦ Σουλιμᾶ Χριστιανοί, ἀλλ' εἰς ἄμυναν· διότι ἐξ ὧσων ἔλεγαν παρρησίᾳ οἱ Ἀρκάδιοι Τούρκοι, ἐφοβήθησαν, ὅτι ἐμελέτων οὗτοι νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὰ χωρία, νὰ σφάξωσι καὶ νὰ καταστρέψωσιν. Ἐφοβήθησαν δὲ οἱ τοῦ τμήματος τοῦ Σουλιμᾶ μᾶλλον ἢ οἱ τῶν ἄλλων τῆς ἐπαρχίας τμημάτων, διότι ἐπ' αὐτοὺς κυρίως, ὡς πολεμικωτέρους, ἐλέγετο ὅτι θὰ ἐπιπτεν ἡ αἰμοχαρὴς ὀργὴ τῶν Τούρκων.

Τὴν δὲ 26 ἐκίνησαν πρὸς τὴν Τριπολιτσὰν οἱ Φαναριῖται Τούρκοι, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, μεθ' ὧν καὶ οἱ τοῦ Ζούρτσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀρκαδίας ὡς γειτνιάζοντες· ἦσαν δὲ ὅλοι 2600 ψυχαί.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ὁ καθήμενος καὶ καιροφυλακτῶν ἐν τῇ Μάνῃ, ἐθεωρεῖτο δικαίως ὡς ἐν τῶν στοιχείων τῆς πελοποννησιακῆς ἐπαναστάσεως διὰ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ φήμην του. Οὗτος συνώδευσε τοὺς Μανιάτας κατελθόντας εἰς Καλαμάταν· ἐκεῖθεν, λαβὼν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του 300 ἐξ αὐτῶν, ἐστράτευσε τὴν 24 πρὸς τὴν Σκάλαν, 4 ὥρας ἀπέχουσιν τῆς Καλαμάτας. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τῆς πορείας αὐτοῦ ἦτο μέγας. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες τὸν ὑπεδέχοντο διαβαίνοντα εὐφημοῦντες· οἱ δὲ ἱερεῖς τὸν προϋπήντων φέροντες

εἰκόνας καὶ θυμιάματα καὶ ψάλλοντες τὸ “Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ.” Ὁ Κολοκοτρώνης φθάσας τὸ ἐσπέρας εἰς Σκάλαν ἔμαθεν, ὅτι οἱ Καρυτινοὶ Τούρκοι καὶ ὁ διοικητὴς τῶν Ἑμβλακίκων Μουσταφᾶς Ῥιζιώτης ἐκλείσθησαν ἐν τῷ παλαιοφρουρίῳ τῆς κώμης ἐκείνης ἐκτὸς ὀλίγων ἀπομεινάντων ἐν τῇ κώμῃ. Προχωρήσας ἐκεῖθεν, διεγείρων παντοῦ τὸν λαόν, θαρρύνων αὐτὸν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ στρατολογῶν ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του Καρυτινῶν ἔφθασε τὴν ἐπαύριον εἰς Δεδέμπεη, χωρίον μεταξὺ Λεονταρίου καὶ Καρυταίνης, ὅπου τῷ ἐδόθη γράμμα εὔρεθὲν παρὰ τινι πεζῷ στελλομένῳ παρὰ τῶν Φαναριτῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Καρυτινοὺς καὶ συλληφθέντι. Τὸ γράμμα τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι οἱ Φαναρίται θὰ διέβαιναν τὴν ἐπαύριον διὰ τῆς Καρυταίνης, καὶ ὅτι ἤλπιζαν νὰ εὕρωσιν ἐτοίμους καὶ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους πρὸς ἀσφαλῆ συμπορείαν εἰς Τριπολιτσάν, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἐστράτευσε μετὰ πολλῶν χιλιάδων Μανιατῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ τοὺς κτυπήσῃ καθ’ ὁδόν. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ ὁ Κολοκοτρώνης κατέλαβε τὴν ἐπιούσαν τὴν διόδον· ἀλλὰ μὴ φανέντων τῶν ἐχθρῶν, ἐπορεύθη πρὸς τὴν Καρύταιναν, ἐξ ἧς οἱ ἐναπομείναντες ὀλίγοι Τούρκοι, ἰδόντες αὐτὸν ἐρχόμενον, ἔφυγαν ἡσύχως καὶ ἐκλείσθησαν καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ παλαιοφρουρίῳ των.

Τὴν δὲ ἐπαύριον ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφήσας ὀλίγους συντρόφους του ἐν τῇ κώμῃ, μετέβη τὰ χαράγματα εἰς τὸ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον στενόν, παραφυλάττων τοὺς ἀναμενομένους ἐχθρούς. Οἱ ἐχθροὶ ἐφάνησαν μετ’ ὀλίγον ἐρχόμενοι καὶ ἀποτελοῦντες μακρὰν γραμμὴν ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν φορτωμάτων καὶ τῆς στενοτοπίας. Ἰδόντες δὲ μακρόθεν ὅτι οἱ Ἕλληνες προκατέλαβαν τὴν διόδον, ἤλθαν ἔμπροσθεν ὅλοι οἱ ἔνοπλοι, καὶ πλησιάσαντες ἐμάχοντο ἐξ ὥρας. Αὕτη ἦτον ἡ πρώτη ἐν τάξει μάχη

τῆς πελοποννησιακῆς ἐπαναστάσεως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, καὶ συνεκροτήθη κατὰ τύχην ὑπὸ τὸν πολέμαρχον τῆς Πελοποννήσου, Κολοκοτρώνην. Οἱ Τούρκοι ἐπολέμησαν γενναίως εἰς σωτηρίαν τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων, καὶ εἰς διαφύλαξιν τῆς περιουσίας. Οἱ Μανιάται διέπρεψαν ἐπίσης πολεμοῦντες ὀλίγοι πρὸς πολλούς· μέχρι δὲ τῆς μεσημβρίας ἐσκοτώθησαν 15 Τούρκοι καὶ 6 Μανιάται· ἐπληρώθησαν καὶ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ὁ Βοϊδῆς, καὶ ὁ Δουράκης. Οἱ Μανιάται καταναλώσαντες περὶ τὴν μεσημβρίαν τὰ φυσέκιά των, ἀφῆκαν ἢ ἕως τότε κατεῖχαν θέσιν καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τι παρακείμενον πετρῶδες ὕψωμα παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ· τινὲς δὲ αὐτῶν ἀνεχώρησαν συνοδεύοντες τοὺς πληγωθέντας εἰς τὰ ἴδια. Οἱ Τούρκοι διέβησαν τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν θέσιν, καὶ συναχθέντες ὅλοι εἰς τὸ Κομμένον Τσαμί, ἐπροχώρουν εἰς τὴν γέφυραν· ἀλλ' οἱ ἐπὶ τοῦ ὕψωματος ὀλίγοι Ἕλληνες, προμηθευθέντες πολεμεφοδίων, δὲν τοὺς ἀφῆκαν νὰ περάσωσι τουφεκίζοντές τους. Τότε οἱ Τούρκοι ὠπισθοδρόμησαν, ἐπανῆλθαν εἰς τὸ Κομμένον Τσαμί, ἐπὶ σκοπῶ νὰ περάσωσι διὰ τοῦ πρὸς τοῦ Χαλούλαγα καλοκαιρινοῦ πόρου· ἀλλ' ἔφθασαν οἱ ἀδελφοὶ Πλαπούται, Γεωργάκης καὶ Δημήτρης, μετὰ 400 καὶ τοὺς ἐκτύπησαν· τοὺς ἐκτύπησαν τότε ἐνωθέντες μετὰ τῶν περὶ τοὺς Πλαπούτας ἀναφανδὸν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Νικολὸν Ζαριφόπουλον καὶ Τσανέτον Χριστόπουλον Φαναρίται, συνακολουθοῦντες ἐξ ἀρχῆς μακρόθεν τοὺς συμπατριώτας των Τούρκους ὑπὸ πρόσχημα φίλων κατ' αἰτησιν αὐτῶν δι' ἀσφάλειάν των ἐπὶ τῆς πορείας. Ἐπειδὴ δὲ μόνη σωτηρίας ὁδὸς ἦτο ἡ ποταμοπορία, ἐρρίφθησαν εἰς τὸν πόρον ἐν πρώτοις ὅλοι οἱ ἄσπλοι, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, ἄλλοι ἔφιπποι καὶ ἄλλοι πεζοί· ἐρρίφθησαν καὶ τὰ πλεῖστα τῶν φορτηγῶν ζώων, οἱ δὲ ὀπλοφόροι ἔμειναν ὀπισθεν

μαχόμενοι καὶ ὑπερασπίζοντες τὴν περαίωσιν. Ἐν ᾧ δὲ ἐποταμοπόρουν τουφεκίζόμενοι καὶ φονευόμενοι, κατέβησαν οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἄνωθεν τοῦ παλαιοφρουρίου, ἀπεδίωξαν τοὺς ἀπομείναντας ἐν τῇ κώμῃ ὀλίγους Ἕλληνας, καὶ ἦλθαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ προστατεύοντες τοὺς συναδέλφους των. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις διεπέρασαν οἱ δυστυχεῖς Φαναριῖται τὸν Ῥουφιάν. Ἐκατὸν σχεδὸν ἐσκοτώθησαν, πλείότεροι ἐπνίγησαν, μάλιστα γυναῖκες, παῖδιά καὶ γέροντες, καὶ πολλὰ ζῶα ἐζωγρήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν τοὺς ἐχώρει ὅλους τὸ παλαιοφρούριον, διέμειναν οἱ πλείστοι ἔξω συσσωρεύτοι.

Τὸ δὲ ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔφθασεν ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης μετὰ διακοσίων ἔφθασε τὴν ἐπαύριον καὶ ὁ Κανέλλος Δηληγιάννης μετ' ἄλλων τόσων ἔφθασαν κατόπιν αὐτῶν καὶ ἄλλοι καὶ πλήθη χωρικῶν ὥστε τὴν 29 ἦσαν ἔξωθεν τῆς Καρυταίνης ἑξακισχίλιοι ὀπλοφόροι ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν. Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι, φοβούμενοι νὰ μείνωσι πλέον ἐν τῇ κώμῃ, κατέφυγαν ὅλοι περὶ τὸ παλαιοφρούριον, ὅπου οὔτε τροφὴ οὔτε πόσις σχεδὸν ἦτον· οἱ δὲ Ἕλληνες κυκλώσαντες αὐτοὺς ἀνέμεναν ὥρα τῇ ὥρᾳ τὴν παράδοσίν των. Τόσον δὲ τοὺς ἐστενοχώρησαν καὶ τοὺς ἀπήλπισαν, ὥστε τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἔλθωσι εἰς συνθηκολογίαν.

Τοιουτοτρόπως οἱ κατοικοῦντες τὰς ἀτειχίστους πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Πελοποννήσου Τοῦρκοι, κυριευθέντες ὑπὸ πανικοῦ φόβου, ἐγκατέλειψαν τὰς ἐστίας των καὶ συνεσωρεύθησαν ἐντὸς τῶν φρουρίων ἐν διαστήματι τριῶν ἐβδομάδων, ἀφ' οὗ τρεῖς τέσσαρες ὀπλοφόροι Καλαβρυτινοὶ ἕστησαν ἐνεδραν. Μόνοι δὲ οἱ Λαλιῶται, μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ των, διέμειναν τρεῖς μῆνας ἐν τῇ κωμοπόλει των πλήρεις θάρρους καὶ ἐλπίδων, λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες τὰ περίχωρα. (ζ.)

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

Τραγικὰ συμβάντα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς
Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ΠΥΛΗ εἶχεν ἀπό τινος καιροῦ ἀτελεῖς καὶ σύγκε-
χυμέναις ιδέαις περὶ τῆς Ἑταιρίας καὶ ἀπέδιδεν ἴσως
τὴν φαινομένην ἀνησυχίαν τῶν ἐλληνικῶν πνευμά-
των εἰς τὰς ραδιουργίας τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ· ἀλλὰ
τὰ συλληφθέντα γράμματα τοῦ Ὑψηλάντου, ὧν
κομισταὶ ἦσαν ὁ Ὑπαπατρος καὶ ὁ Ἀριστείδης, δὲν
ἀφῆκαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ σκο-
ποῦ τῆς Ἑταιρίας καὶ περὶ τῆς ὅσον οὐπω ἐνάρξεως
τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Ἀλλὰ τόση ἦτον ἡ
ἀπάθειά της, ὥστε, ἂν καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος γράμ-
ματα συνελήφθησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰανουαρίου
τοῦ 1821, δὲν ἔδωκε σημεῖα τῆς συνήθους θηριώδους
πολιτικῆς της εἰμὴ ἀρχομένου τοῦ μαρτίου. Ὅ,τι δέ,
ὡς φαίνεται, τὴν κατετάραξε καὶ τὴν ἠρέθισεν ὑπέρ-
μετρα ἦτον ἡ ἀνακάλυψις τοῦ σχεδίου τῶν Φιλικῶν
εἰς καταστροφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξ αἰτίας
τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἐδόθη προσταγὴ νὰ φύγωσιν
ἐκεῖθεν ὅσοι τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦσαν ἐγκατοικοὶ· ἔγει-
ναν δὲ καὶ κατ' οἴκους ἔρευναι εἰς εὗρεσιν κρυπτομέ-
νων, ὡς ὑπώπτευεν ἡ Ἀρχή, ὅπλων καὶ πολεμεφοδί-
ων· παρετηρήθησαν καὶ διάφορα μέρη τῆς πόλεως,
ὅπου ἐψιθυρίζετο ὅτι ὑπεσκάφθησαν ὑπόνομοι, ἐν οἷς
ἄνθρωποι ἐκρύπτοντο, καὶ ὅπλα ἀπεταμιεύθησαν εἰς
χρῆσιν, δοθέντος τοῦ σημείου· τόσος φόβος καὶ τρό-
μος κατέλαβε τὴν Πύλην· καὶ ἐντεῦθεν, φαίνεται,

προῆλθε κυρίως ἡ ἄπληστος αἱμάτων παραφροσύνη
της. Τὸ πρῶτὴ τῆς 1 μαρτίου ἔφθασεν ἐκ Μολδαβίας
ἑκτακτος ταχυδρόμος πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινου-
πόλει πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας, ὅστις ἐκοινοποίησε τῇ
Πύλῃ αὐθημερὸν τὰ κατὰ τὴν 22 φεβρουαρίου ἐν τῇ
ἡγεμονείᾳ ἐκείνῃ συμβάντα· αὐθεσπερὶ δὲ τῇ ἐδόθη
διὰ τῶν τακτικῶν ταχυδρόμων ἡ αὐτὴ εἶδησις καὶ κατ'
εὐθείαν. Τὴν ἐπαύριον ἔφυγαν κρυφίως σὺν γυναιξὶ
καὶ τέκνοις εἰς Ὀδησσὸν οἱ ἐπίτροποι τοῦ αὐθέντου
τῆς Μολδαβίας, Νικόλαος Σοῦτσος ἀδελφός του καὶ
Ἰωάννης Σχινᾶς ἐξ ἀδελφῆς γαμβρός του καὶ τινες
ἄλλοι. Τὴν 3 μαρτίου ἀνέγνωσεν ὁ μέγας διερμηνεύς
ἐν τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ φερμάνι διαλαμβάνον,
ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πύλη, μαθοῦσα τὴν κατὰ τὴν Μολδαβίαν
στάσιν τινῶν ἀπονενοημένων τοὺς ἐλυπεῖτο καὶ
παρεκίνει τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν νὰ συμβουλευσῇ
τοὺς ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν της πιστοὺς ὑπηκόους
τῆς κραταιᾶς βασιλείας νὰ μὴ ἀποπλανηθῶσι καὶ
πέσωσιν εἰς τὴν δικαίαν καὶ ἀδυσώπητον ἀγανά-
κτησιν καὶ αὐτῆς καὶ τῶν πιστῶν Ὀθωμανῶν.
Κατὰ τὴν βασιλικὴν ταύτην διαταγὴν ἐξέδωκεν ἡ
μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ συνοδικὰ καὶ πατριαρχικὰ ἔγ-
γραφα (α) καταρωμένη καὶ ἀφορίζουσα τὸν Ὑψη-
λάντην καὶ τὸν Σοῦτσον ὀνομαστί, καὶ παραινοῦσα
πατρικῶς τοὺς λοιποὺς Χριστιανοὺς ὅπως οἱ μὲν
πιστοὶ ἐμμείνωσι καὶ τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν πρὸς τὸν
σουλτάνον πίστιν, οἱ δὲ ἀποπλανηθέντες ἐπανέλθω-
σιν εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν· ἀπέλυσε δὲ καὶ τοὺς
Φιλικοὺς τοῦ πρὸς τὴν Ἑταιρίαν ὅρκου ὡς ἀσεβοῦς
καὶ ὀλεθρίου. Τὰ κεραυνοφόρα δὲ ταῦτα ἔγγραφα
ὑπεγράφησαν εἰς πλειοτέραν φρίκην ἐπὶ τῆς ἁγίας
Τραπεζῆς καὶ ἐστάλησαν δι' ἐξάρχων εἰς τὰς ἐπαρ-
χίας· καὶ ἐν μὲν ταῖς ἡγεμονείαις ἔφεραν ἀποτέλεσμα,
ἀλλ' ὅχι καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι· τοιαῦτα ἔγγραφα ἐκίνη-
σαν ἄλλοτε τοὺς εὐλαβεῖς λαοὺς τῆς Ἑλλάδος κατὰ

τῶν κλεπτῶν· ἀλλ' οἱ καιροὶ δὲν ἦσαν οἱ αὐτοί, καὶ ὁ σημερινὸς ἀγὼν ἦτον ὑψηλῆς φύσεως· διὰ τοῦτο οὔτε αἱ ἐκκλησιαστικαὶ αὐταὶ παραινέσεις ἠσύχασαν ὥς ἄλλοτε τοὺς Ἕλληνας, οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τοὺς ἐτάραξαν, οὔτε οἱ ἀφορισμοὶ καὶ αἱ κατάραι τοὺς ἀφώπλισαν. Τινὲς δὲ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βλέποντες τὴν διαγωγὴν τῆς Πύλης προεῖδαν τί τοῖς ἔμελε καὶ ὅτι ἡ φυγὴ ἦτον ἡ σωτηρία των. Τὴν 5 μαρτίου ἔφυγεν ὁ πρῶν ἀνθέντης Ἀλέξανδρος Χαντσερῆς πανοικὶ καὶ κατέφυγεν εἰς Ὀδησσόν. Πανοικὶ ἔφυγαν τὴν 6 καὶ κατέφυγαν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ ὁ Γεώργιος υἱὸς τοῦ πρῶν ἀνθέντου Καρατσᾶ, ὁ ἔμπορος Γεώργιος Χρηστόπουλος καὶ ἄλλοι. Τὴν 8 ἀνεγνώσθη μυστικὸν φερμάνι καθ' ὅλα τὰ ζαμιά τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' οὗ παρηγγέλλοντο ὅλοι οἱ πιστοὶ νὰ ᾔναι διὰ παντὸς ἄγρυπνοι καὶ ἔτοιμοι πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ κράτους ἐμφωλευόντων ἐχθρῶν, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ὅπλα ν' ἀγοράσωσι πωλοῦντες καὶ αὐτὰ τὰ σκεπάσματά των, διότι ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῶν ὅλων. (β.) Τὴν 9 διετάχθη ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης διὰ φερμανίου νὰ στείλῃ εἰς τὴν Πύλην τινὰς τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων, χωρὶς νὰ αἰτιολογηθῇ ἡ διαταγὴ αὕτη· ἐστάλησαν δὲ ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Δέρκων Γρηγόριος, ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος, ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὁ Τυρνόβου Ἰωαννίκιος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ καὶ Πρώϊος, καὶ ὁ Ἀγχιάλου Εὐγένιος. Παρορυσθέντες οἱ ἀρχιερεῖς οὗτοι ἐνώπιον τοῦ ρετζ-ἐφέντη ἀπεστάλησαν εἰς ὀθωμανικὴν τινα οἰκίαν ὑπὸ φύλαξιν, ἔχοντες μὲν τὰς ἀναπαύσεις των, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν ἄδειαν νὰ βλέπωσιν ἄλλους εἰμὴ τοὺς διακόνους των ὡς ὑπηρέτας. Συγχρόνως ἡ ἐξουσία ἔφερεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν πλῆθος Ἀσιανῶν στρατιωτῶν καὶ τὴν 14 διέταξε νὰ ὀπλισθῶσι καὶ ὅλοι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὀθωμανοί. Ἀφ' οὗ δὲ ἔστησε

παντοῦ φυλακάς, ἐκίνησεν ἀμέσως χεῖρα βαρεῖαν καὶ μαιφόνον καθ' ὅλων τῶν σημαντικῶν Ἑλλήνων ἀνεξετάστως καὶ ἀκρίτως· αἱ οἰκίαι καὶ οἱ γυναικωνῖταί των ἐπατήθησαν, αἱ φυλακαὶ ἐγέμισαν ὑπόπτων, αἰμοχαρεῖς Ἀσιανοὶ σείοντες γυμνάς τὰς ῥομφαίας καὶ φρυάττοντες περιέτρεχαν πληθηδὸν τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ἀγορὰς θύοντες καὶ ἀπολύοντες ὅσους τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀπήντων, ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἄνευ κωλύματος· ἡ πολιτικὴ δὲ λύσσα συνώμοσε μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν ἀπίστων. Ἄνευ ἀποδείξεων ἢ ἐνδείξεων ἀλλ' ἐπὶ ἀπλῇ ὑποψίᾳ εἴλκυαν κατὰ διαταγὴν τῆς ἐξουσίας τοὺς γνωστοὺς Χριστιανοὺς εἰς σφαγὴν καὶ εἰς ἀγχόνην· ἄλλους ἔσφαζαν ἐπὶ τῶν ὁδῶν, ἄλλους ἐκρέμων ἀπὸ τῶν παραθύρων τῶν οἰκιῶν των καὶ ἔμπροσθεν τῶν συγγενῶν των, ἄλλους παρέδιδαν εἰς τὰ βασανιστήρια· ἐκκλησίας ἐμίαιναν καὶ ἐγύμνοναν, οἰκίας κατηδάφιζαν, περιουσίας ἐδήμευαν, γυναῖκας καὶ κοράσια ἥρπαζαν, πλοῖα ὑπὸ εὐρωπαϊκὴν σημαίαν ἐπεσκέπτοντο, καὶ τοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας Ἕλληνας ἔσυραν εἰς τὴν ξηρὰν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πρέσβεων.

Τὸ ξίφος τοῦ σουλτάνου ἔπεσεν ἐν πρώτοις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων τὴν 22 μαρτίου, καθ' ἣν ἀπεκεφαλίσθησαν ὁ Νικόλαος Σκαναβῆς, ὁ Μιχαὴλ Μάνος πρῶην διερμηνεὺς τοῦ στόλου καὶ γαμβρὸς τοῦ Σκαναβῆ, ὁ Θεόδωρος Ρίζος καὶ ὁ Ἀλέκος υἱὸς τοῦ Φωτεινοῦ ἀρχιατροῦ τοῦ αὐθέντου τῆς Μολδαβίας. Τὰ πρῶτα ταῦτα σφάγια τῆς σουλτανικῆς μανίας διεδέχθησαν ἄλλα τὴν 26 καὶ 27, ἴγουν ὁ Λεβίδης ὁ καὶ Τσαλίκης, ὁ Στεργιαννάκης Τσουρπατσόγλους, τρεῖς καλόγηροι, τρεῖς ταχυδρόμοι τοῦ αὐθέντου τῆς Μολδαβίας καὶ ὀκτὼ ἄλλοι ὀλίγον γνωστοί. Τὴν 3 ἀπριλίου ἔφθασε ταχυδρόμος ἐξ Ἀθηνῶν ἀναγγέλλων δι' ὧν ἔφερε

γραμμάτων, ὅτι ἀπεστάτησεν ὅλη ἡ Πελοπόννησος. Παράφρων ἔτι μᾶλλον ἔγεινεν ὁ σουλτάνος ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ, καὶ ἤρχισε νὰ φονεύῃ ἀπονώτερον.

Μέγας διερμηνεὺς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦτον ὁ Κωστάκης Μουρούζης, οὗτινος ὁ φιλογενέστατος οἶκος διηνεκὲς καὶ προσφιλὲς ἔργον εἶχε τὸν φωτισμὸν τῶν ὁμογενῶν του. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἃν καὶ κατεῖχεν ὑψηλὴν θέσιν καὶ ὑπὸ τὴν μάχαιραν ἔκειτο τοῦ δημίου, εἰς οὐδὲν τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐλογίσθη προκειμένης τῆς ἀναστάσεως τῆς πατρίδος. Ἐν ᾧ δὲ εἰσῆρχετο μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν Πύλην κατὰ τὸ σύννηθες, τῷ ἐδόθη παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν γράμμα τοῦ Ὑψηλάντου λέγον τὰ κατὰ τὰς ἡγεμονείας συμβάντα, καὶ θαρρύνον αὐτόν, ὥς μεμνημένον τὰ τῆς Ἑταιρίας, εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὁ Μουρούζης λαβὼν τὸ γράμμα παρ' ἀγνώστου καὶ ἐνώπιον πολλῶν, καὶ νομίσας ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ἀποκρύψῃ μήπως κινήσῃ ὑποψία, τὸ ἐκοινοποίησε τῷ ρεῖζ-ἐφέντῃ ἀποδίδων αὐτὸ εἰς ραδιοουργίαν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνενόχλητος· ἀλλὰ τὴν 4 ἀπριλίου μεταπεμφθεὶς παρὰ τῷ ρεῖζ-ἐφέντῃ καὶ ἀποσταλεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχιβεζίρην ἀπήχθη ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μπάμπι-Χουμαϊοῦν, καὶ ἐκεῖ ἀπεκεφαλίσθη φορῶν τὴν στολὴν του. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπεκεφάλισεν ἡ Πύλη καὶ τὸν Ἀντωνάκην Τσιρᾶν ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας του· ἐκρέμασε καὶ ἄλλους ὀκτὼ ἐν οἷς καὶ τὸν τραπεζίτην τοῦ πρώην αὐθέντου Ἀλεξάνδρου Σούτσου Δημήτριον Παπαρρήγόπουλον ἀπὸ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας του· τὴν δὲ ἐπαύριον ἀπεκεφάλισε τὸν γαμβρὸν τοῦ Παπαρρήγοπούλου (γ) Δημήτριον Σκαναβῆν, τὸν Παναγιωτάκην Τσιγκῆν καὶ τὸν πρώην διερμηνέα τοῦ στόλου Μιχαλάκην Χαντσερῆν· ἐκρέμασε δὲ καὶ τὸν Γεώργιον Μαυροκορδάτον καὶ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας του. (δ.) Τὴν 8 ἀπεκεφάλισε τρεῖς νεροκράτας ὡς μελετῶντας δῆθεν νὰ φαρμακεύ-

σωσι τὰ νερὰ τῆς βασιλευούσης. Τὴν δὲ 9, ἦτοι τὸ μέγα σάββατον, ἀπεκεφάλισε δύο ἡμερίους τῆς μεγάλης ἐκκλησίας φύλακας τῆς δομνίτης Εὐφροσύνης Μουρούζη φυγούσης. Τὴν δὲ ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας διεσκορπίσθησαν καθ' ὅλην τὴν ἐνορίαν τοῦ πατριαρχείου, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Φαναρίου, πέντακισχίλιοι ὀπλισμένοι γενίτσαροι μηδενὸς εἰδότος τὴν αἰτίαν. Οἱ γενίτσαροι περιεφέροντο ὅλην τὴν νύκτα εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Φαναρίου μέχρι τῆς ἐνορίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῆς Ξηλόπορτας καὶ τοῦ Μπαλατᾶ μηδένα ἐνοχλοῦντες. Πρὸς δὲ τὸ μεσονύκτιον ἔκραξεν ὁ κράκτης τῆς ἐκκλησίας, καὶ οἱ Χριστιανοί, ἂν καὶ ἔμφοβοι, συνῆλθαν ἀκωλύτως καὶ ἀνενοχλήτως διὰ μέσου τοῦ πλήθους τῶν γενιτσάρων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ πατριαρχείου. Ἐλειτούργησεν ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν δώδεκα ἀρχιερέων κατὰ τὴν συνήθειαν, καὶ, ἀπολύσεως γενομένης, ἀνεχώρησαν ὅλοι εἰς τὰ ἴδια ὡς καὶ ἄλλοτε ἀνενόχλητοι. Ἀνέβη καὶ ὁ πατριάρχης εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἐν ᾧ ἤρχιζε νὰ φωτίζει. Ἀλλά, μόλις ἀνέβη, καὶ εἰδοποιήθη ὅτι ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης, ὁ διαδεχθεὶς τὴν προτεραίαν τὸν ἀποκεφαλισθέντα μέγαν διερμηνέα Μουρούζην, ἤρχετο εἰς τὸ πατριαρχεῖον. (ε.) Ὁ πατριάρχης διέταξε νὰ τὸν εἰσάξωσιν εἰς τὸ ἰδιαίτερον δωμάτιόν του· ἀλλ' ὁ Ἀριστάρχης ἀπεκρίθη, ὅτι ἐπρωτίμα νὰ εἰσαχθῇ κατ' εὐθείαν εἰς τὸ συνοδικόν, ὅπου καὶ εἰσῆχθη. Εἰσῆχθη μετ' ὀλίγην ὥραν εἰς τὸ συνοδικόν καὶ τις Ὁθωμανὸς γραμματεὺς τοῦ ρεῖζ-ἐφέντη, καὶ μετ' αὐτὸν εἰσῆλθε καὶ ὁ πατριάρχης εἰς ἔντευξίν των. Ἀφ' οὗ δὲ ἐχαιρετήθησαν καὶ ἐκάθησαν καὶ οἱ τρεῖς, ὁ μέγας διερμηνεὺς εἶπεν, ὅτι ὁ γραμματεὺς ἔφερε φερμάνι καὶ εἶχε διαταγὴν νὰ τὸ ἀναγνώσῃ αὐθωρεὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀρχιερέων, τῶν προϋχόντων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν συνετεχνίων. Ὁ πατριάρχης διέταξε νὰ συνέλθωσιν

οὶ ῥηθέντες, καὶ εἰς ἐπήκοον τῶν συνελθόντων ἀνε-
 γνώσθη τὸ φερμάνι λέγον, “Ἐπειδὴ ὁ πατριάρχης
 “Γρηγόριος ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου,
 “ἀχάριστος καὶ ἄπιστος πρὸς τὴν Πύλην καὶ ῥαδιοῦρ-
 “γος γίνεται ἑκπτώτος τῆς θέσεώς του, καὶ τῷ προσ-
 “διορίζεται διαμονὴ τὸ Καδδίκιοι μέχρι δευτέρας
 “διαταγῆς.” Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν συνοδευόμενος
 ὁ πατριάρχης ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου τοῦ πιστοῦ του
 ἀρχιδιακόνου, ἀπήχθη, παρὰ τὴν φράσιν τοῦ φερμα-
 νίου καὶ κατὰ διαταγὴν ὡς φαίνεται μυστικὴν, εἰς τὸ
 δεσμωτήριον τοῦ Μποσταντσήμπαση. Ἐξελθόντος
 δὲ τοῦ πατριάρχου ἐκ τοῦ συνοδικοῦ, ἀνεγνώσθη
 ἄλλο φερμάνι ἔχον οὕτως. “Ἐπειδὴ ἡ ὑψηλὴ Πύλη
 “δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ στερήσῃ τοὺς πιστοὺς τῆς ὑπηκό-
 “ους τῆς πνευματικῆς κηδεμονίας τοῦ κοινοῦ πατρός
 “των, διατάττει νὰ ἐκλέξωσι πατριάρχην κατὰ τὴν
 “ἀνέκαθεν συνήθειαν.” Ἐπὶ τῇ διαταγῇ ταύτῃ ἤρ-
 χισεν ἡ συζήτησις περὶ ἐκλογῆς πατριάρχου, σιωπών-
 των καὶ τοῦ διερμηνέως καὶ τοῦ γραμματέως, καὶ ἀπε-
 φασίσθη ν’ ἀνακληθῇ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ
 ἐν Ἀδριανουπόλει διαμένων πρῶτος πατριάρχης Κύ-
 ριλλος· ἀλλ’ ὁ γραμματεὺς ἀκούσας τὴν ἐκλογὴν
 εἶπεν ὅτι δὲν ἦτο δεκτὴ ἀπόντος τοῦ ἐκλεχθέντος,
 διότι ἡ ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἐπεθύμει κατὰ τὰς παρούσας
 περιστάσεις μηδὲ μίαν ὥραν νὰ μένῃ ὁ πατριαρχικὸς
 θρόνος κενός, καὶ ἀπήτει νὰ ἐκλέξωσιν ἐκ τῶν πα-
 ροντων ὁποῖον ἤθελαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον μετὰ
 δευτέραν μακρὰν καὶ ἐπίσης ἀνεπιρρέαστον συζήτη-
 σιν ἔπεσεν ἡ ψῆφος ἐπὶ τὸν Πεισιδιάς Εὐγένιον, ὃν
 ὁ μέγας διερμηνεὺς καὶ ὁ γραμματεὺς ἀπέστειλαν
 ἀμέσως εἰς τὴν Πύλην κατὰ τὴν συνήθειαν· οὗτοι
 δὲ ἀπέμειναν ἐν τῷ πατριαρχείῳ καθὼς καὶ ὅλοι οἱ
 συνελθόντες ἀναμένοντες τὴν ἐπάνοδόν του. Μετὰ
 παρέλευσιν δὲ τινων ὥρων ἐπανῆλθεν ὁ νέος πατρι-
 ἀρχης ὑπὸ λαμπροτέραν παρὰ τὴν συνήθη πομπήν.

Διήρκει ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος τελετή, ὅτε ἐξήχθη τῆς φυλακῆς ὁ Γρηγόριος, ὅστις νοήσας ἔκ τινων σημείων ὅτι ἤγγιζεν ἡ ὥρα τοῦ θανάτου του, προητοιμάζετο ἀδιαλείπτως προσευχόμενος· ἐμβὰς δὲ εἰς πλοιάριον ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ παράλιον τοῦ Φαναρίου. Ἐκεῖ ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, ὅπου ἔμελλεν ἂν ἀναβῇ μετ' ὀλίγον, ἔκαμε τὸν σταυρόν του, ἐγονάτισε, καὶ ἔκλινε τὴν μιξότριχα κεφαλὴν του ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ δημίου· ἀλλ' ὁ δῆμιος τὸν ἀνήγειρεν εἰπὼν αὐτῷ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, διότι δὲν ἦτον ἐκεῖνος ὁ τόπος τῆς ποινῆς του. Ὁδεύοντες ἐκεῖθεν ἔφθασαν εἰς τὰ πατριαρχεῖα. Ἐκεῖ ὁ δῆμιος τὸν ἐκρέμασε προσευχόμενον ἀπὸ τοῦ ἀνωφλίου τῆς μεγάλης πύλης μετὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς κυριακῆς τοῦ Πάσχα· ὥστε, καθ' ἣν ὥραν ἐφήμιζαν ἄνωθεν τοῦ πατριαρχείου καὶ ἐπολυχρόνον τὸν νέον πατριάρχην οἱ τρισάθλιοι Χριστιανοὶ ψάλλοντες τὸ εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα, ἐκρεμάτο κάτωθεν ὡς ληστής καὶ κακοῦργος ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, ὅστις πρὸ ὀλίγων ὥρων, προσφέρων τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἁγνοημάτων, εὐλόγει τοὺς πιστοὺς ἀσπαζομένους ἐν εὐλαβείᾳ καὶ κατανύξει τὴν ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων ἁγιασθεῖσαν καὶ ἁγιάζουσαν δεξιάν του. Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Γρηγορίου ἐφάνησαν στιγμαὶ ἀκραιφνοῦς πίστεως καὶ ἀνεξικακίας, ὁποίας προετοιμάζει ἀκηλίδωτος συνείδησις, ἀγαθοποιὸς καρδία, παράβλεψις τῆς προσκαίρου ζωῆς καὶ προσδοκία τῆς μελλούσης. Τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ λειψάνου ἔγγραφον τῆς καταδίκης ἔλεγε τὰς αἰτίας δι' ἃς ἐκρίθη ἄξιός θανάτου. Ἰδοὺ τὸ ἔγγραφον, τὸ τουρκιστὶ λεγόμενον “Γιαφτὰς.”

“Χρέος τῶν ἀρχηγῶν τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου
 “διαφόρων λαῶν εἶναι νὰ ἐπαγρυπνῶσι νύκτα καὶ
 “ἡμέραν τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των, νὰ παρατηρῶσι
 “τὴν διαγωγὴν των καὶ ν' ἀνακαλύπτωσι καὶ ἀνα-

“ φέρωσιν εἰς τὴν κυβέρνησίν μου τὰς ἀθεμίτους
 “ πράξεις των. Οἱ δὲ πατριάρχαι, ὡς ἀρχηγοὶ τῶν
 “ ῥαγιαδῶν ζώντων ἐν ἀσφαλείᾳ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς
 “ αὐτοκρατορικῆς μου ἐξουσίας, ὀφείλουν νὰ ᾔναι
 “ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀνεπίληπτοι, τίμιοι, πιστοὶ καὶ
 “ εἰλικρινεῖς. Ἐχοντες δὲ τὰς ἀρετὰς ταύτας ὀφεί-
 “ λουν, ὅσάκις παρατηρήσουν κακὰς κλίσεις τοῦ λαοῦ
 “ των, νὰ τὰς ἐμποδίζωσι δι’ ἀπειλῶν καὶ συμβου-
 “ λῶν, ἢ, ἂν ἀναγκαῖον, καὶ διὰ ποινῶν κατὰ τὰ
 “ ἔθιμα τῆς θρησκείας των, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ
 “ φαίνωνται εὐγνώμονες ἐν μέρει πρὸς τὴν ὑψηλὴν
 “ Πύλιν δι’ ἧς ἀπολαμβάνουν χάριτας καὶ ἐλευθερίας
 “ ὑπὸ τὴν ἀγαθοποιὸν σκιάν της.

“ Ἄλλ’ ὁ ἄπιστος πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων,
 “ ὁ δώσας ἄλλοτε δείγματα τῆς εἰς τὴν ὑψηλὴν Πύλιν
 “ ἀφοσιώσεώς του, ἀδύνατον νὰ θεωρηθῇ ἀλλότριος
 “ τῶν στάσεων τοῦ ἔθνους του, ἅς διάφοροι κακό-
 “ τροποι καὶ ἀναίσθητοι, παρασυρόμενοι ὑπὸ χιμαι-
 “ ρικῶν καὶ διαβολικῶν ἐλπίδων, διήγειραν· καὶ
 “ χρέος του ἦτο νὰ διδάξῃ τοὺς ἀπλοῦς, ὅτι τὸ τόλ-
 “ μεμα ἦτο μάταιον καὶ ἀτελεσφόρητον· διότι τὰ
 “ κακὰ διαβούλια δὲν εἶναι δυνατόν ποτε νὰ εὐδο-
 “ κιμήσωσι κατὰ τῆς μωαμεθανικῆς ἐξουσίας καὶ
 “ θρησκείας, αἵτινες ἔλαβαν ὑπαρξιν θεόθεν πρὸ
 “ ὑπερχιλίων ἐτῶν, καὶ θὰ διατηρηθῶν μέχρι τῆς
 “ συντελείας τοῦ αἰῶνος καθὼς μᾶς βεβαιοῦν αἱ ἀπο-
 “ καλύψεις καὶ τὰ θαύματα· ἀλλ’ ἐξ αἰτίας τῆς δια-
 “ φθορᾶς τῆς καρδίας του, ὅχι μόνον δὲν εἰδοποίησεν
 “ οὐδ’ ἐπαίδευσεν τοὺς ἀπατηθέντας, ἀλλὰ καθ’ ὅλα
 “ τὰ φαινόμενα ἦτο καὶ αὐτός, ὡς ἀρχηγός, μυστι-
 “ κὸς συμμέτοχος τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἀδύνατον
 “ νὰ μὴ ἀφανισθῇ καὶ πέσῃ εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ
 “ ὅλον σχεδὸν τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, ἂν καὶ ἐν
 “ αὐτῷ εἶναι καὶ πολλοὶ ἀθῶοι.

“ Καθ’ ὃν καιρὸν ἐγνώσθη ἡ ἀποστασία, ἡ ὑψηλὴ

“ Πύλη, συμπάθειαν λαβοῦσα πρὸς τοὺς ἀθλίους
 “ ῥαγιάδας της, ἡσυχολήθη νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς πλα-
 “ νηθέντας διὰ τῆς γλυκύτητος εἰς τὴν ὁδὸν τῆς
 “ σωτηρίας, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐξέδωκε πρόσ-
 “ ταγμα διατάττουσα καὶ συμβουλευούσα τὸν πατρι-
 “ ἀρχὴν τὰ δέοντα, καὶ προσκαλοῦσα αὐτὸν ν’ ἀφο-
 “ ρίσῃ ὅλους τοὺς ἀποστατήσαντας ῥαγιάδας ὅπου
 “ καὶ ἂν ἦσαν· ἀλλ’, ἀντὶ νὰ δαμάσῃ τοὺς ἀποστάτας
 “ καὶ δώσῃ πρῶτος τὸ παράδειγμα τῆς εἰς τὰ καθή-
 “ κοντα ἐπιστροφῆς των, ὁ ἄπιστος οὗτος ἐγεινεν ὁ
 “ πρωταίτιος ὅλων τῶν ἀναφνεισῶν ταραχῶν. Εἰ-
 “ μεθα πληροφορημένοι ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοπον-
 “ νήσῳ, καὶ ὅτι εἶναι συνένοχος ὅλων τῶν ἀταξιῶν
 “ ὅσας οἱ ἀποπλανηθέντες ῥαγιάδες ἐπραξαν κατὰ
 “ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων. Οὗτος λοιπὸν
 “ εἶναι ὁ αἴτιος τοῦ θεία βοηθεία ἐπικειμένου παν-
 “ τελοῦς ἀφανισμοῦ τῶν ἀποπλανηθέντων ῥαγιάδων.
 “ Ἐπειδὴ πανταχόθεν ἐβεβαιώθημεν περὶ τῆς
 “ προδοσίας τοῦ ὅχι μόνον εἰς βλάβην τῆς ὑψηλῆς
 “ Πύλης, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλεθρον αὐτοῦ τοῦ ἔθνους
 “ του, ἀνάγκη ἦτο νὰ λείψῃ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀπὸ
 “ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐκρεμάσθη
 “ πρὸς σωφρονισμόν τῶν ἄλλων.”

Δύο αἰτίαι τῆς καταδίκης τοῦ πατριάρχου ἀνα-
 φέρονται ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ· ἡ μὲν “ ὅτι δὲν ἐκί-
 “ νησε τὰ πνευματικά του ὅπλα κατὰ τῶν ἀποστα-
 “ τῶν.” ἡ δὲ “ ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτο συμμέτοχος τῆς
 “ ἀποστασίας.”

Ὀλίγον ἀνωτέρω διηγῆθημεν, ὅτι ἐπὶ τῇ προτάσει
 τῆς Πύλης καὶ τοὺς ἀρχαποστάτας ὁ πατριάρχης
 ἀφώρισε καὶ ἀνεθεμάτισε, καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν ποιμαν-
 τορίαν του λαοὺς εἰς τὴν προτέραν των πρὸς τὸν
 σουλτάνον ὑποταγὴν ἀνεκάλεσε, καὶ τοὺς Φιλικοὺς
 τοῦ πρὸς τὴν Ἑταιρίαν ὅρκου ὡς ἀσεβοῦς καὶ ὀλε-
 θρίου ἀπέλυσε. Σώζονται δὲ καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ

λόγος συνοδικὰ ἔγγραφα, ὥστε ἡ αἰτία αὕτη στηλιτεύεται ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων πάντῃ ψευδής. Πάντῃ ἀναπόδεικτος καὶ ἀνυπόστατος εἶναι καὶ ἡ ἄλλη αἰτία, δηλαδή, ὅτι ὁ πατριάρχης ἦτο συμμέτοχος τῆς ἀποστασίας. Τρία τινὰ ἐπιφέρει τὸ ἔγγραφον εἰς ἀπόδειξιν τῆς αἰτίας ταύτης, “ὅτι ὁ “καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἦτο καθ’ ὅλα τὰ φαινόμενα μυστικὸς συμμέτοχος τῆς ἀποστασίας, ὅτι “ἡ Πύλη πολλαχόθεν ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ἐνοχῆς του, καὶ ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ “ὅπου κατὰ πρῶτον ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις.”

Πρὸς Θεοῦ! οἱ λόγοι οὗτοι “καθ’ ὅλα τὰ φαινόμενα, — πολλαχόθεν ἐβεβαιώθη, — ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ,” εἶναι λόγοι σπουδαῖοι; εἶναι ἀποδείξεις; δικαιοῦν τοιοῦτον τόλμημα; Ἄν εἶχεν ἡ Πύλη ἀποδείξεις τῆς ἐνοχῆς τοῦ θύματός της, ὡς διετείνετο, διατί δὲν τὰς ἐδημοσίευσεν; διατί δὲν τὰς ἐκοινοποίει ταῖς πρεσβείαις κατὰ τὴν ῥητὴν ἀξίωσιν τοῦ παρ’ αὐτῇ πρέσβεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας εἰς δικαιολογίαν της καὶ ἀποτροπὴν τῶν δεινῶν ἐξ ὧν περιεστοιχίζετο; Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἀποδεικνύουν μᾶλλον τὸ μέγα ἀνόμημα τοῦ τιμωρήσαντος ἢ τὸ μέγα ἔγκλημα τοῦ τιμωρηθέντος; Ὁ πατριάρχης ἐγνώριζεν ἀναμφιβόλως τὰ τῆς Ἑταιρίας, οὐδ’ ἦτο δυνατόν ν’ ἀγνοῇ ὁ πνευματικὸς πατὴρ ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὅ,τι πλήθη πάσης τάξεως ἐγνώριζαν ἄλλ’ ἑταῖρος, ὃ ἐστὶ συνωμότης κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, δὲν ἦτο· καὶ ὅχι μόνον οὐδόλως ἐθάρρυνε τὴν ἐλληνικὴν ἐθνεγερσίαν, ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἀπέτρεπε τοὺς πρὸς οὓς διελέγετο φιλεπαναστάτας, θεωρῶν ἐθνοφθόρον τὸ τοιοῦτον τόλμημα, καὶ τὸν πρὸς ὃν ἔτεινε σκοπὸν ἀνεπίτευκτον. Μάρτυρες τῶν λεγομένων εἶναι οἱ αὐτήκοοι τῶν λόγων τοῦ ἁγίου ἀνδρός, ὃν τὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν παρελάβαμεν καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ παραδί-

δομεν ὅπως τὴν παρελάβαμεν εἰς τὴν ἱστορίαν· δὲν κατεμήνυσσε δὲ ὅσα πνευματικῶ τῷ τρόπῳ ἐγνώριζε, διότι ἐθεώρησεν ἀναμφιβόλως τὴν καταμήνυσιν καὶ ἀναξίαν τοῦ χαρακτῆρός του, καὶ ἐναντίαν τοῦ πνευματικοῦ καθήκοντός του, καὶ ἱκανὴν νὰ προκαλέσῃ τὸν ὄλεθρον τῶν ὁμογενῶν του ἐνόχων καὶ μὴ.

Ἐπὶ ταύταις ταῖς αἰτίαις ἐξετελέσθη ἡ καταπλήξασα καὶ καταταράξασα τὸν χριστιανικὸν ὅλον κόσμον μαιφονία τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τὸ ἐβδομηκοστὸν ἔτος διανύοντος.

Τούτου δὲ γενομένου, ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν πατριαρχείων ὁ μέγας διερμηνεύς, ὁ γραμματεὺς καὶ οἱ λοιποί. Τὸ δὲ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ Μπεντερλῆ-Ἀλήπασας, ὁ πρὸ ὀλίγου διορισθεὶς ἀρχιεπίσκοπος, (ε,) διέβη διὰ τοῦ Φαναρίου μεθ' ἑνὸς μόνου ὑπασπιστοῦ, καὶ ἐκάθησε πέντ' ἑξ λεπτὰ ἀντικρὺ τοῦ κρεμαμένου πατριάρχου, θεωρῶν αὐτὸν καὶ λαλῶν πρὸς τὸν ὑπασπιστὴν του. Διέβη ἐκεῖθεν μετὰ μίαν ὥραν παρενδεδυμένος καὶ ὁ σουλτάνος καὶ ἔρριψε καὶ αὐτὸς τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸν πατριάρχην. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ λείψανον κρεμάμενον· τὴν δὲ τετάρτην τὸ καθεῖλεν ὁ ἀγχονιστὴς ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὸ ρίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν, διότι οἱ κατὰ διαταγὴν τῆς ἐξουσίας κρεμάμενοι ἢ ἀποκεφαλιζόμενοι δὲν ἀξιοῦνται ταφῆς. Ἦλθαν τότε πρὸς τὸν ἀγχονιστὴν Ἑβραῖοι καὶ λαβόντες τὴν ἀδειάν του, κατὰ τινὰς δὲ καὶ φιλοδωρήσαντες αὐτόν, ἔδεσαν τοὺς πόδας τοῦ λειψάνου, τὸ ἔσυραν ἀπὸ τῶν πατριαρχείων μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ Φαναρίου χλευάζοντες καὶ βλασφημοῦντες, καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐγχειρίσαντες τὸ σχοινίον τῷ ἀγχονιστῇ, ἀναμένοντι ἐν πλοιαρίῳ. Ἀπομακρυνθεὶς οὗτος τῆς ξηρᾶς σύρων καὶ τὸ ἐπὶ τῆς θαλάσσης λείψανον, καὶ φθάσας ἐν μέσῳ τοῦ κερατίου κόλπου μεταξὺ Φαναρίου καὶ ναυστάθμου ἀπήρτησεν ἀπὸ τοῦ λειψάνου πέτραν εἰς καταποντισμὸν του.

ἀλλὰ τὸ λείψανον δὲν συγκατεποντίσθη, διότι δὲν ἦτον ἡ πέτρα ἱκανῶς βαρεῖα. Ἐπέστρεψε τότε ὁ ἀγχονιστὴς εἰς τὴν ξηράν, καὶ λαβὼν ἄλλας δύο πέτρας ἐπανῆλθεν ὅπου ἐκυματίζετο τὸ λείψανον, προσεπισυνέδεσε καὶ αὐτάς, τὸ ἐλόγχευσε δις καὶ τρίς εἰς ἀπορρόφησιν νεροῦ, καὶ οὕτω κατεβυθίσθη. Μεθ' ἱκανὰς δὲ ἡμέρας ἀνεφάνη πρὸς τὸν Γαλατᾶν μεταξὺ δύο πλοίων ἐλλιμενιζόντων ἔμπροσθεν τοῦ καρακιοῦ, τοῦ μὲν σλαβονικοῦ τοῦ δὲ κεφαλληναίου. Πρῶτος ὁ Σλαβόνος πλοίαρχος εἶδε τὸ λείψανον, καὶ τὸ ἐσκέπασεν ἐπιρρίψας ψάθαν, ἐπὶ σκοπῶ, ὅταν νυκτώσῃ, νὰ τὸ ἀνελκύσῃ καὶ τὸ θάψῃ οὕτινος καὶ ἂν ἦτον ὡς φιλόχριστος. Γενομένης δὲ ἐσπέρας, ἐπρόλαβεν ὁ ἄλλος πλοίαρχος, ὁ Κεφαλλήν, Σκλάβος ὀνόματι, καὶ τὸ ἀνείλκυσε. Ἰδὼν δὲ ἐκ τῆς γενειάδος καὶ τῆς ἀξυρίστου κεφαλῆς, ὅτι ἦτο λείψανον ἱερωμένου, ἔφερε τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ πλοῖόν τινας ἔξωθεν κρυφίως, καὶ βεβαιωθεὶς ὅτι ἦτο τὸ τοῦ πατριάρχου, τὸ ἐσαβάνωσε, τὸ μετεκόμισεν εἰς Ὀδησσόν, καὶ τὸ ἀπέθεσεν ἐν τῷ λοιμοκαθαρητηρίῳ. Ἐξετασθὲν δὲ αὐτόθι καὶ ἐκ δευτέρου κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικητοῦ ἀπεδείχθη καὶ τότε ὅτι ἦτο τῷ ὄντι τὸ τοῦ πατριάρχου.

Δοθείσης δὲ τῆς εἰδήσεως εἰς Πετροῦπολιν, ἐξεδόθη διάταγμα ἵνα ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν νεκρὸν δημοσίως ὅλαι αἱ προσήκουσαι τιμαί. Συνέδραμε καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν λαμπρότητα τῆς κηδείας, καὶ τὴν 17 ἰουνίου συνήχθησαν εἰς τὸ λοιμοκαθαρητήριον αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ Ἀρχαὶ τοῦ τόπου, οἱ δύο μητροπολίται ὁ Σιλιστρίας Κύριλλος καὶ ὁ Ἱεροπόλεως Γρηγόριος, ὁ ἐπίσκοπος Μπεντερίου καὶ Ἀκερμανίου Δημήτριος, ὁ κλῆρος ὅλης τῆς ἐπαρχίας, οἱ δυστυχεῖς πρόσφυγες Ἕλληνες καὶ μέγα πλῆθος λαοῦ, καὶ ὑπὸ τὸν νεκρῶσιμον ἦχον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδῶνων, τῶν ψαλμωδιῶν, τῶν πυροβόλων, τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς,

καὶ ὑπὸ τὰς ἀδιαλείπτους εἰς τὸν Ὑψιστον εὐχάς, συνάδενσαν τὸ ἱερὸν λείψανον ἀλώβητον καὶ ἄοδμον εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Ὁδησσοῦ, ὅπου διέμεινε τριήμερον μέχρι τῆς 19, καθ' ἣν, ἀφ' οὗ ἐψάλη πάλιν ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, καὶ ἐξεφωνήθη παρὰ τοῦ ἱεροκέρυκος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου κατανυκτικὸς λόγος, μετεκομίσθη ἐν μεγάλῃ καὶ αὐθις πομπῇ καὶ παρατάξει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπετέθη ἐν μνήματι καινῷ ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος πρὸς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τῆς ἁγίας τραπέζης ὡς λείψανον ἱερομάρτυρος.

“Τοιουτοτρόπως,” λέγει ἡ ἡμεπίσημος ἐφημερὶς τῆς Πετροπόλεως, “ἀπεδόθησαν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ “εὐλαβεστάτου αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν “Ἀλεξάνδρου τοῦ α', αἱ νενομισμέναι τιμαὶ τῆς “πίστεως καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης εἰς τὸν Γρη- “γόριον, τὸν ἅγιον πατριάρχην τῆς ἀνατολικῆς “ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῶν Ἑλλήνων, τὸν ὑπομεί- “ναντα τὸν θάνατον τοῦ μαρτυρίου.”

Τὴν αὐτὴν δὲ κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἐκρέμασεν ἡ Πύλη καὶ τρεῖς τῶν φυλακισθέντων ἀρχιερέων, τὸν Ἐφέσου, τὸν Ἀγχιάλου καὶ τὸν Νικομηδείας. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ὑπέργηρος ὢν, πρὶν φθάσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς ποινῆς, πεσὼν κατὰ γῆς ἐξεψύχησεν, ἀλλὰ καὶ νεκρὸς ἐκρεμάσθη· τόσον δὲ ἐλύσσω οἱ Τούρκοι κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὥστε ὅχι μόνον ἐφόνευσαν σωρηδὸν αὐθαιρέτως καὶ ἀφόβως ὅσους ἀπῆντων Ἑλλήνας, ἀλλὰ καί, ὡς ἂν δὲν ἤρκουν εἰς χορτασμόν τὰ αἵματα τῶν ζώντων, ἐπιστόλιζαν, περιφερόμενοι ἀχαλινώτως, καὶ αὐτοὺς τοὺς κρεμαμένους, καὶ διεμέλιζαν καὶ τοὺς ἐπὶ γῆς νεκρούς. Περιήρχοντο δὲ τὰς ὁδοὺς καὶ τινες ζητοῦντες ἀντιμισθίαν εἰς ἀπαγωγὴν τῶν ἐν αὐταῖς πτωμάτων. Οὐδαμοῦ δὲ τῆς πόλεως ἐτόλμα Χριστιανὸς νὰ φανῇ, ἢ τῶν παραθύρων

νὰ προκύψῃ. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐφαίνετο μᾶλλον καταγώγιον ληστῶν καὶ αἰμοβόρων θηρίων, ἢ καθέδρα βασιλέως καὶ διαμονὴ εὐρωπαίων πρέσβεων. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐδραπέτευαν καὶ κατέφευγαν ὑπὸ τὴν γενναίαν καὶ φιλόχριστον περίθαλψιν τῆς Ῥωσσίας εἰς ξένην γῆν ἀφανεῖς καὶ γυμνοὶ οἱ πρόων ἐπιφανεῖς καὶ βαθύπλουτοι.

Ὁ μανιώδης ὄχλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέμάνη καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἱερῶν ναῶν τῶν Χριστιανῶν, Τὴν 22 ἀπριλίου συνήχθησαν πρὸς τὰ χαράγματα νεανίαί Τοῦρκοι κατὰ τὸ Ἐδρηνέκαπη, ἠνώθησαν καὶ τινες ἡλικιωμένοι, καὶ εἰσῆλθαν ὅλοι εἰς τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν διὰ τῆς βίας, ἐσύντριψαν τὰ στασίδια καὶ ἤρπασαν τὰ ἀσημικά, τὰ σκεύη τῆς καὶ τὰ ἄμφια τῶν ἐφημερίων τῆς. Παρεκάθητο φυλακὴ καὶ τοὺς εἶδεν, ἀλλ' οὔτε τοὺς ἐπέπληξεν, οὔτε τοὺς ἐμπόδισεν. Θαρρύνθέντες οἱ ἄτακτοι, συμπαραλαβόντες καὶ ἄλλους ὁμοίους τῶν, καὶ φέροντες ἐπὶ δοκαρίων ἐν εἵδει σημαίων τὰ φελώνια, τὰ ἐπιτραχήλια καὶ ἄλλα ἱερὰ ἄμφια, ἀλαλάζοντες καὶ χλευάζοντες, ὑπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἐγρίκαπη, ὅπου ἐσύντριψαν τοὺς πολυελαίους, ἔρριψαν κατὰ γῆς τὰ εἰκονοστάσια, ἔσπασαν τὰς εἰκόνας, ἐποδοπάτησαν τὰ ἱερὰ σκεύη, καὶ ἤρπασαν τὰ ἀσημικά· ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τοῦ Μουχλιοῦ, τῆς Ξυλόπορτας, τοῦ πατριαρχείου τοῦ ἁγίου Τάφου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μπαλατᾶ ἀθεμιτουργοῦντες· ἐκεῖθεν ἐκίνησαν πρὸς τὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ὅπου φθάσαντες ἤνυραν τὰς πύλας κλειστὰς καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὰς ἀνοίξωσιν οὔσας σιδηρᾶς· δύο δὲ ἐφημερίους, παρευρεθέντας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πατριαρχείου, οἱ μανιώδεις οὗτοι ἐσκότωσαν. Τὸ συμβὰν τοῦτο ἰδοῦσαι γυναῖκες ἐκ τῶν πέριξ οἰκῶν ἤρχισαν νὰ ὀλολύζωσιν ὑποθέσασαι, ὅτι ἡ Πύλη ἀπεφάσισε γενικὴν σφαγὴν, ὡς ἐψιθυρίζετο· γενικὸς

δὲ φόβος κατέλαβεν ὅλην τὴν ἐνορίαν τοῦ πατριαρχείου, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Φαναρίου, ὥστε δὲν ἠκούοντο εἰμὴ ὀλολυγμοὶ Χριστιανῶν, καὶ στασιώδεις καὶ φονικαὶ κραυγαὶ ὑπερδιακοσίων Τούρκων. Οἱ Τούρκοι, μὴ δυνηθέντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὥρμησαν εἰς τὰ πατριαρχεῖα καὶ τὰ ἐγύμνωσαν· οἱ δὲ εὗρεθέντες ἐν αὐτοῖς καλόγηροι διεσκορπίσθησαν, καὶ πολλοὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τῆς στέγης καταφεύγοντες εἰς τὰς ὀπισθεν ὀθωμανικὰς οἰκίας. Ὁ δὲ νεοχειρότοντος πατριάρχης κατέφυγε πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοινου τοῦ πατριαρχείου, ὅπου εὐρόντες τὸν οἱ κακούργοι, οἱ μὲν τὸν ὑβρίζαν καὶ τὸν ἐφοβέριζαν, οἱ δὲ τὸν ἐπροστάτευαν λέγοντες, ὅτι ἦτο πιστός· τὸν συνώδευσαν δὲ καὶ εἰς τὴν ἀστυνομίαν τοῦ Φαναρίου ὅπου ἤϋρεν ἐπὶ τέλους ἄσυλον. Αἱ σκηναὶ αὗται ἤρχισαν περὶ τὸν ὄρθρον, καὶ μόλις ἔπαυσαν τὴν δ' ὥραν μετὰ μεσημβρίαν διὰ τῆς ἐνόπλου ἐπεμβάσεως τοῦ γενιτσάραγα. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἡ ἐξουσία ἔστειλεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὅσα τῶν διαρπαγέντων ἐδυνήθη νὰ διασώσῃ.

Μαινόμενος ὁ ὄχλος κατηδάφισε καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τοῦ Μπαλουκλή διαφερόντως τιμωμένην διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀγίασμα.

Ἡ λύσσα δὲ τῆς ἐξουσίας δὲν ἦτο μετριωτέρα τῆς τοῦ ὄχλου. Ἄν καὶ ἐφάνη ὅτι ἀπεδοκίμαζε τὰς προῖστοριθείσας κατὰ τῶν ἱερῶν ναῶν τοῦ ὄχλου πράξεις, οὔτε τινὰ τῶν ἀτάκτων ἐπαίδευσεν, οὔτε αὐτὴ ἔπαυσε χέουσα, ὡς καὶ πρότερον, τὸ αἷμα τοῦ κλήρου καὶ τῶν κοσμικῶν. Ἐν ᾧ δὲ ἔφριπτεν ὅλη ἡ Εὐρώπη δι' ὅσας προανεφέραμεν μαιφόνους πράξεις τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ὁ σουλτάνος ἐκάθηρε τὸν ἀρχιβεζίρην Μπεντερλῆ· Ἀλήπασαν διότι, ὡς διελάμβανε τὸ ἔγγραφον τῆς καθαιρέσεως, (στ) ἐφείδετο τοῦ αἵματος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀντικατέστησε τὸν Σαλήπασαν. Τὴν τρίτην δὲ τοῦ μαΐου,

ὁ ἔστι, τὴν ἡμέραν τοῦ διορισμοῦ τοῦ νέου ἀρχιβε-
 ζίρη, καὶ τὴν δωδεκάτην ἀφ' ἧς ἐβεβηλώθησαν οἱ ναοὶ
 καὶ ἐχλευάσθησαν πανδήμως τὰ ἱερά, ἀπεκεφάλισεν
 ἡ Πύλη τὸν ὑπερεκατονταετῇ ἐπίσκοπον Μυριου-
 πόλεως, καὶ τὸν ἐννεακαϊδεκαετῇ υἱὸν τοῦ πρώτου
 ἄρχοντος τῆς Ῥοδοστοῦ. Τὴν δὲ ἐπαύριον διέταξε
 νὰ κρεμασθῶσι καὶ οἱ λοιποὶ φυλακισθέντες ἀρχιερεῖς,
 ὁ Δέρκων, ὁ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Τυρνόβου καὶ ὁ
 Θεσσαλονίκης. Οἱ φιλόχριστοι οὗτοι ἀρχιερεῖς, ἐν
 ᾧ μετεκομίζοντο εἰς τὸν τόπον τῆς ποινῆς ἐντὸς ἐνὸς
 καὶ τοῦ αὐτοῦ πλοιαρίου, προητοιμάσθησαν πλήρεις
 πίστεως καὶ εὐλαβείας εἰς ἀποβίωσιν, ἔψαλαν οἱ
 ἴδιοι τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ἰκέτευσαν τὸν Θεὸν
 τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς ὑπὲρ ἀναπαύσεως
 τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ εὐλόγησαν ἀλλήλους εἰπόντες
 τὸ “Μακαρία ἡ ὁδὸς ἣ πορεύῃ σήμερον.” Ἀφ' οὗ δὲ
 προσώρμισε τὸ φέρον αὐτοὺς πλοιάριον εἰς τὸ Ἀρ-
 ναούτκιοι, ὁ ἀγχονιστής, συμπλωτὴρ καὶ αὐτός, διέ-
 ταξε τὸν Τυρνόβου ν' ἀποβῇ καὶ νὰ τὸν παρακολουθή-
 σῃ. Ὁ Τυρνόβου κλίνας τὴν κεφαλὴν ἀπεχαιρέτησε
 τοὺς ἐν τῷ πλοιαρίῳ συναδελφούς καὶ συλλειτουργούς,
 τοὺς ἡσπάσθη τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν, τοῖς εἶπεν
 ἐν συντριβῇ καρδίας “καλὴ ἀντάμωσις ἀδελφοὶ
 εἰς τὴν ἄλλην ζωήν,” καὶ παρακολουθήσας τὸν
 ἀγχονιστὴν ἐκρεμάσθη ἀπὸ τοῦ ἀνωφλίου τῆς οἰκίας
 παρακειμένου τινὸς κουρείου. Ὁ δὲ μέλας τὴν
 μορφήν καθὼς καὶ τὴν καρδίαν ἀγχονιστής, ἐπανελθὼν
 εἰς τὸ πλοιάριον, μετέφερε τὰ ἐν αὐτῷ ἀπολειφθέντα
 θύματα εἰς Μέγα-ρεῦμα ὅπου ἐκρέμασε τὸν Ἀδρι-
 ανουπόλεως· ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Νεοχωρί ὅπου ἐκρέ-
 μασε τὸν Θεσσαλονίκης, κακεῖθεν εἰς Θεραπεῖα πρὸς
 ποινὴν τοῦ Δέρκων. Ὁ ὑπεργήρως οὗτος ἀρχιερεὺς,
 ὁ ὑπὲρ πάντα ἄλλον τιμώμενος διὰ τὴν ἐμβρίθειαν,
 τὴν πολλὴν ἐλευθεροστομίαν καὶ τὴν γενναιοκαρδίαν
 του, φθάσας εἰς τὸν πυλῶνα τῆς μητροπόλεως του

ὅπου ἔμελλε νὰ κρεμασθῇ, ἐζήτησεν ἄδειαν νὰ προσευχηθῇ, προσευχήθη, παρεκάλεσε τὸν ἀγχονιστὴν νὰ μὴ τοῦ δέσῃ τὰς χεῖρας, καὶ λαβὼν ἦν ἐκράτει ἐκεῖνος θηλειάν, τὴν εὐλόγησε τρεῖς σταυροειδῶς ἐκφωνήσας τὸ “εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,” καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν ἀγχονιστὴν, εἶπε βαρεῖα τῇ φωνῇ, “ἐκτέλεσε τὴν ἐντολὴν τοῦ ἄσεβου κυρίου σου.” Εἶπε, καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ ἄσεβου ἐξετελέσθη.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκρέμασεν ἡ Πύλη καὶ τὸν πιστὸν ἀρχιδιάκονον τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, Νικηφόρον, καὶ τινες κασμικοὺς· μαθοῦσα δέ, ὅτι καὶ οἱ ἐν τῷ στόλῳ ὑπηρετοῦντες Ὑδραῖοι ἐβουλευόντο τὸν ἐμπρησμόν του, τὸν μὲν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κωνσταντῖνον Γκιούστον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἀδελφούς καὶ συγγενεῖς του ἀπεκεφάλισεν ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς τοῦ ναυστάθμου, τοὺς δὲ λοιποὺς τοὺς μὲν ἐκρέμασε, τοὺς δὲ ἐπνίξε. Μεληδὸν κατέκοψεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ ναυστάθμου μετὰ τινας ἡμέρας καὶ τὸν διερμηνέα τοῦ στόλου, Νικόλαον Μουρούζην, νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ προαποκεφαλισθέντος μεγάλου διερμηνέως. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν μεγίστων τούτων κακῶν, πολλοὶ ἐξωρίζοντο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ κατέστρεψεν ἡ Πύλη τινὰς τῶν ἐπισημοτέρων ἐν οἷς καὶ τὸν πρὸ ὀλίγου αὐθέντην τῆς Βλαχίας ἀναδειχθέντα Σκαρλάτον Καλλιμάχην. Ἐγένοντο δὲ καὶ φόνοι, ἄλλοι ἀντ’ ἄλλων, παρὰ τὴν διαταγὴν καὶ εἰς ἐμπαιγμὸν αὐτῆς τῆς Πύλης.

Ἐκ τῶν ἐξορισθέντων ἦσαν καὶ ὁ πρῶν μέγας διερμηνεὺς Γιαγκὸς Καλλιμάχης, ὁ Εὐστάθιος Ἅγας καὶ ὁ Γεώργιος Βογορίδης. Ἡ Πύλη διέταξε ν’ ἀποκεφαλισθῶσιν οἱ τρεῖς οὗτοι. Φθάσας ὁ δήμιος εἰς Καισάρειαν, ἀπεκεφάλισε τὸν Γιαγκὸν Καλλιμάχην· ἀλλὰ μὴ εὐρὼν τοὺς δύο ἄλλους, καὶ ὀφείλων νὰ φέρῃ τρεῖς κεφαλὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, συν-

απεκεφάλισε τοὺς δύο ὑπηρέτας τοῦ Γιάγκου Καλλιμάχη, καὶ ἔφερεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ὡς κεφαλὰς τοῦ Ἁγᾶ καὶ τοῦ Βογορίδου. Καὶ ὁ μὲν Βογορίδης ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ μετὰ ταῦτα· ὁ δὲ Ἁγας, ὁ λογιζόμενος μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἐξεφανερῶθη μετὰ τὴν κάθοδον τῶν ἐξορίστων ἐν μέσῳ τῶν ζώντων, καὶ ἐξετάσεως γενομένης, ἀνεκαλύφθη καὶ ἀπέδειχθη τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ δημίου.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ φόνοι ἦσαν ἀδιάλειπτοι ἐντὸς τῆς βασιλευούσης, οὐδένα Ἑλληνα ἄφινεν ἡ ἐξουσία νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τὴν 8 μαΐου ἀνεγνώσθη φερμάνι ἐν τῷ πατριαρχείῳ διατάττον τὸν πατριάρχην νὰ προσκαλέσῃ ὅλους τοὺς ὁμοπίστους τοῦ ραγιαῆδας, καὶ νὰ λάβῃ ἐγγύησιν τῆς μὴ φυγῆς τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως· νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ δὲ καὶ νὰ ἀλληλεγγυῶνται πέντε συνάμα, ὥστε, ἂν εἷς ἐκ τῶν πέντε ἔφευγεν, οἱ λοιποὶ τέσσαρες νὰ ἦναι ἔνοχοι θανάτου. Τοιουτοτρόπως οἱ ἐν τῇ βασιλευούσῃ δυστυχεῖς Ἑλληνες ἐκινδύνευαν πάντοτε· διότι ἢ ἐφονεύοντο ἂν δὲν ἔφευγαν, ἢ ἂν ἔφευγεν εἷς, ἐκινδύνευαν νὰ φονευθῶσι τέσσαρες ἀντ' αὐτοῦ.

Παύοντες τὴν αἰμοσταγὴ διήγησιν τῶν τραγικῶν συμβάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ᾗ καὶ μόνη δεκακισχίλιοι Χριστιανοὶ ἐθυσιάσθησαν, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὸν μέγαν χαρακτῆρα, ὃν ὁ κλῆρος, ὁ θεὸς τῷ ὄντι κλῆρος, καὶ οἱ ἄρχοντες ἐπὶ τῆς καταδιώξεώς των ἔδειξαν. Ἐν μέσῳ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν βασάνων, κατέμπροσθεν τῆς ἐπονειδίστου ἀγχόνης καὶ ὑπὸ τὴν ἀνθρωποκτόνον ἀξίνην, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρωρμῶντο ν' ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν πρὸς διαφύλαξιν τῆς ζωῆς καὶ ἀπόλαυσιν πολλῶν ἄλλων ἐπιγείων ἀγαθῶν, ἀλλ' ὅλοι μέχρις ἐνὸς ἐπρωτίμησαν τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον.

Ὅτε ἐν τῇ βασιλικῇ καθέδρᾳ ἐχέετο ποταμηδὸν

καὶ ἀνηλεῶς τὸ αἷμα τοῦ ἱεροῦ κλήρου, τῶν ἀρχόντων, τῶν ἐμπόρων, τῶν τεχνιτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄχλου· ὅτε διὰ μόνης τῆς φυγῆς, καὶ αὐτῆς ἐπὶ θανατικῇ ποινῇ ἀπηγορευμένης, οἱ μὲν ἄνδρες ἤλπιζαν ν' ἀποφύγωσι τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον, αἱ δὲ γυναῖκες τὴν ἀτιμίαν· ὅτε τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐμιαίνοντο, καὶ ὅ,τι ἐσέβετο καὶ ἐπροσκύνει ὁ Χριστιανὸς ἐσυντρίβετο, ἐποδοπατεῖτο ἢ ἐχλευάζετο· ὅτε αἱ οἰκίαι ἐπατοῦντο καὶ αἱ ἰδιοκτησίαι ἠρπάζοντο· ὅτε ὅλα ταῦτα ἐπράττοντο ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν καὶ τὰ πλείστα διὰ τῶν διαταγῶν αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου, εὐκόλον εἶναι νὰ συμπεράνῃ τις τὰς αἵματοχυσίας καὶ τὰ παντὸς εἶδους παθήματα τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἄλλα μέρη τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ὅπου Τούρκοι καὶ Ἕλληνες, ἐκεῖ καὶ σφαγαὶ καὶ ἀρπαγαὶ καὶ ἀτιμίαι· ἐκορυφούντο δὲ τὰ κακὰ ταῦτα ὅπου τυχὸν συνηθροίζοντο καὶ στρατεύματα.

Ἡ Σμύρνη, ἡ δευτερεύουσα πόλις τοῦ κράτους, ἐκινδύνευσε νὰ χαθῇ ὅλη τὸν καιρὸν ἐκεῖνον. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Τούρκοι, οἱ διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειάν της ἀφοπλισθέντες πρὸ πολλοῦ, ἐξωπλίσθησαν ὅλοι, ἔτοιμοι ἀφορμῆς δοθείσης νὰ καταστρέψωσι τοὺς Χριστιανούς. Ὅ,τι δὲ ἐρρίψοκινδύνευσεν ἔτι μᾶλλον τὴν πόλιν ἦτον ἡ συρροὴ πλήθους ἐνόπλων Τούρκων εἰς τὰ περίξ, ἐπὶ σκοπῶ νὰ πέσωσιν ἐκεῖθεν ὅπου ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις. Ὁ ἔνοπλος οὗτος ὄχλος, αἷσχος πάσης κυβερνήσεως καὶ θανάσιμος πληγὴ πάσης κοινωνίας, ἐζήτει ἀναφανδὸν τὴν γενικὴν σφαγὴν τῶν ἐν Σμύρνῃ Χριστιανῶν· ἀλλ' οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι, ἔχοντες ἐν τῇ πόλει τὰς οἰκογενείας των καὶ μὴ φοβούμενοι τοὺς Χριστιανούς, ἀόπλους ὄντας, δὲν ἐπέτρεψαν τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ εἰς τὴν εἰρηνικὴν πόλιν. Ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀπαγορεύσει ταύτῃ ἐξηγριώθη καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ περίξ τῆς πόλεως χω-

ρία, ὅπου, μηδενὸς ἐναντιούμενον, ἐσφάζοντο οἱ ἀπροστάτευτοι χωρικοὶ ὡς πρόβατα, ἡτιμάζοντο αἱ γυναῖκες καὶ ἡρπάζετο ἡ περιουσία. Ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως, ἂν καὶ ἦτον ἱκανὴ ἐκτελεστικὴ δύναμις ὀθωμανικὴ, φόνοι σποράδην καὶ ἀταξίαι συνέβαιναν καθ' ἡμέραν, καὶ καθ' ἡμέραν φόβος ἦτο γενικῆς σφαγῆς. Οὐδεὶς Χριστιανὸς ἐτόλμα ν' ἀντείπῃ πρὸς Τοῦρκον ὅ,τι καὶ ἂν ἤκουεν, οὔτε νὰ ἐξέλθῃ τὴν νύκτα τῆς οἰκίας ὅ,τι καὶ ἂν ἐχρειάζετο. Οἱ Τοῦρκοι θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἐμπολέμους (σεφερλίδας) ἐνόμιζαν ὅτι ὅλα ἦσαν συγχωρητά. Τόσον δὲ ἐθρασύνθησαν, ὥστε δὲν ἐσυστάλησαν νὰ ἐξυβρίσωσι καὶ κρατήσωσιν ὑπὸ φύλαξιν ὁλονυκτίως καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τῆς γαλλικῆς μοίρας καὶ δύο ἀξιωματικούς συναπαντηθέντας καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως τὴν νύκτα παρὰ τὴν διαταγὴν, ἂν καὶ ἐφόρουν τὴν στολὴν τῶν ἄλλ' ἢ θρασυτῆς αὕτη τοῖς ἀπέβη εἰς κακόν. Τολμηροὶ καὶ ἀλαζόνες ἐνώπιον ἀόπλων, ἐφάνησαν δειλοὶ καὶ οὐτιδανοὶ ἐνώπιον ὀλίγων εὐρωπαϊῶν ἐνόπλων. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς γαλλικῆς μοίρας, ἀπαιτῶν τὴν ἐπιούσαν ἱκανοποίησιν δι' ὅσα ἔπαθεν, ἔφερε τὸ πλοῖόν του ἀπέναντι τοῦ διοικητηρίου ἑτοιμον εἰς προσβολήν. Ἡ πολέμια αὕτη ἐπίδειξις ἤρκεσε μόνη καὶ τοὺς ἐπ' ἀνδρία ἐπαιρομένους Τοῦρκους νὰ βάλῃ ὅλους εἰς φόβον καὶ πολλοὺς εἰς φυγὴν, καὶ ἡ ζητηθεῖσα ἱκανοποίησις ἐν τῷ ἅμα νὰ δοθῇ. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος τῶν δυστυχῶν Χριστιανῶν ἐφαίνετο καθ' ἡμέραν ἐγγύτερος.

Ὅσάκις τὰ πνεύματα εἶναι ἡρεθισμένα καὶ ἐπιρρεπῇ εἰς φόβον, μικρὰ ἀφορμὴ ἀρκεῖ νὰ φέρῃ τὸ πᾶν ἄνω κάτω.

Τὴν νύκτα τῆς 30 μαρτίου ἔπεσε κατὰ περίστασιν ἐν τῇ πόλει τουφεκία. Φωναὶ ἠκούσθησαν ἐν τῷ ἅμα λέγουσαι “ἐβαλαν σπαθί.” Αἱ φωναὶ αὗται ἐπανελήφθησαν, ἐπιστεύθησαν, καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι

Χριστιανοὶ ἐχύθησαν εἰς τὸ παραθαλάσσιον πρὸς διάσωσιν εἰς τὰ πλοῖα· τινὲς δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ κυριεύοντος αὐτοὺς φόβου ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγησαν, ὡς ἂν τοὺς κατεδίωκαν τῷ ὄντι φονεῖς· ἀλλ' ἡ πόλις διεσώθη ὡς ἐκ θαύματος κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν.

Δεινὰ παθήματα ἔπαθε καὶ ἡ Ἀδριανούπολις. Διέτριβεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ὁ πρῶν οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κύριλλος, μακρὰν τῶν πολιτικῶν θορύβων, φυλάττων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ μελετῶν τὰς ἱερὰς γραφάς. ἡ ὑπόληψις δὲ, ἣν ἀπελάμβανε, τὸν ἀνέδειξεν, ὡς εἶδαμεν, καὶ ἀπόντα ἄξιον τῆς ὁμοφώνου ἐκλογῆς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοσμικῆς ὁμηγύρεως εἰς τὴν ἐκ δευτέρου πλήρωσιν τοῦ χηρεύσαντος πατριαρχικοῦ θρόνου· ἀλλ' αὕτῃ ἡ ὑπόληψις τὸν ἀνέδειξεν ἐνώπιον ἐξουσίας τιμωρούσης τὴν ἀρετὴν ἄξιον θανάτου, καὶ ἀντὶ τὸν ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον κατὰ τὴν αὐθόρμητον θέλησιν ὅλων, τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ πῆγμα τῆς ἀγχόνης κατὰ τὴν αὐθαίρετον προσταγὴν τῆς ἐξουσίας. Ἐζήτησεν ὁ ἱερὸς ἀνὴρ ὀλίγας στιγμὰς νὰ προσευχηθῇ· προσευχήθῃ μυστικῶς, εἶπε μεγαλοφώνως τὸ “Μνήσθητί μου Κύριε ἐν τῇ “ βασιλείᾳ σου,” καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ Πλάστου. Συγχρόνως ἐκρεμάσθησαν καὶ οἱ προκριτώτεροι Χριστιανοί, καὶ ἡ μεγαλόπολις ἐκείνῃ ἐπένθησε πένθος μέγα.

Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Αἴνου ἔπαθαν ἄλλου εἶδους πάθημα. 800 Τοῦρκοι ὀπλοφόροι, σταλέντες ἐκεῖ ἐξ Ἀδριανουπόλεως, κατέλαβαν ἐν πρώτοις τὸ φρούριον καὶ ἔξωσαν τοὺς ἕως τότε ἐνοικούντας Χριστιανούς· μετὰ τοῦτο ἀφώπλισαν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, τοὺς ἐπῆραν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχαν, καὶ πρὸς ἐξευτελισμὸν διέταξαν τοὺς προῖσταμένους νὰ φορέσωσιν ἀντὶ καλπακίου μαύρην προβίαν, καὶ σεγκού-

νιον ἀντὶ τοῦ συνήθους ἐπανοφορίου· τοῖς ἔλεγαν δέ, ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ φόρεμα τῶν πιστῶν ραγιάδων.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὅλων τῶν μερῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὅπου συνέζων αἱ δύο ἐτερόθρησκοι καὶ ἐτερογενεῖς φυλαί. Καὶ ταῦτα πάντα ἔπασχαν οἱ δυστυχεῖς Χριστιανοὶ ὅχι διότι ἐπεβουλευθήσαν τὸν σουλτάνον, ἢ τὸν παρήκουσαν, ἢ τὸν ἐπολέμησαν, ἀλλὰ διότι ἄλλοι, κατοικοῦντες ἄλλα μέρη τῆς ἐπικρατείας του, τυχόντες νὰ ἦναι ὁμογενεῖς των καὶ ὁμόθρησκοι, ἐκίνησαν ὅπλα κατ' αὐτοῦ.

Ἀλλά, καθὼς ἄλλοτε ἡ χύσις τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων ἐστερέωσε τὴν καταδιωκομένην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, οὕτω καὶ τὰ δεινὰ παθήματα τóσων ἀθῶων ὁμογενῶν καὶ ὁμοπίστων ἐστερέωσαν καὶ σήμερον τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀγωνιζομένων τὸ πρὸς τοὺς τυράννους μῖσος, καὶ τοῖς εἶπαν, ὅτι ἡ μάχαιρα ἦτον μόνη ἐλπίς καὶ μόνη καταφυγή· ὥστε ἡ Πύλη λυσσῶσα καὶ μαινομένη ὑπεστήριξε τὸν κλονιζόμενον ἐλληνικὸν ἀγῶνα δι' ὧν τρόπων ἐπεχείρησε νὰ τὸν πολεμήσῃ, ἐκίνησε τὴν συμπάθειαν ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ὑπὲρ τῶν καταδιωκομένων, ἠνάγκασε καὶ αὐτὰς τὰς φιλικὰς τῆς Δυνάμεις νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι Τούρκοι καὶ Ἕλληνες δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ συζήσωσι, καὶ ἐπιθανολόγησε καὶ τὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον, ἐφ' ᾧ οἱ ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες ἐσάλευαν τὰς ἐλπίδας των. Τοιουτοτρόπως ἡ Θεία Πρόνοια διὰ τῶν ἀνεξερευνήτων βουλῶν τῆς ρίπτει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῶν ἀπάνθρωπα πραττόντων τὰς ἀπανθρωπίας των, καὶ προετοιμάζει ἀκαταλήπτως πῶς τὸ εὐτυχὲς μέλλον τῆς ἀδίκως πασχούσης ἀνθρωπότητος ἐν μέσῳ αὐτῶν τῶν δυστυχημάτων τῆς.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ διαγωγὴ τῆς
Ῥωσσίας πρὸς τὸν Ὑψηλάντην.

ΣΥΝΕΔΡΙΑΖΕΝ ἡ ἱερὰ συμμαχία ἐν Λαυβάχῃ, ἔχουσα προσηλωμένην ὅλην τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὰ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Εὐρώπῃ μεγάλα πολιτικὰ συμβάντα, ὅτε ἐξεβράγῃ ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ συμμαχία αὕτη συστηθεῖσα ἐν Παρισίοις τὸ 1815, ἂν καὶ ὅλη πολιτικὴ, εἶχε πρόσχημα θρησκευτικόν. Τὸ δεύτερον ἄρθρον τῆς συνθήκης τῆς ἔλεγεν.

“Οἱ ἄνακτες Αὐστρίας Πρωσσίας καὶ Ῥωσσίας ὁμολογοῦν, ὅτι ὁ χριστιανικὸς κόσμος, οὗτινος καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ λαοὶ τῶν εἶναι μέλη, δὲν ἔχει κυρίως βασιλέα εἰμὴ τὸν Παντοκράτορα, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν Σωτῆρα ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν· διότι ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ ἀποταμιεύονται ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς ἀγάπης, τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας.”

Τὸ γράμμα τῆς συνθήκης ἀπέκλειε πασιφανῶς τῆς συμμαχίας τὴν ὀθωμανικὴν Ἀρχὴν ὡς ἀλλόθρησκον καὶ ἀσεβῆ, καὶ ἐθάρρυνε τοὺς ὑπ’ αὐτὴν πιστεύοντας εἰς Χριστὸν λαούς· ἀλλ’ αἱ πραγματικαὶ ἀρχαί τῆς ἐφάνησαν ἐπὶ τῶν προῤῥηθέντων πολιτικῶν συμβάντων οὔσαι ἢ ἀναλλοίωτος διατήρησις τῶν καθεστώτων παντὸς κράτους ἀνεξαιρέτως ὑπὸ οἷονδῆποτε θρησκευτικὸν σύμβολον καὶ ἂν διετέλει, καὶ ἡ ἐν

αὐτῷ παραδοχὴ πολιτικῶν μεταβολῶν τότε μόνον, ὅτε αὐταὶ ἐνηργοῦντο διὰ τῆς αὐθορμήτου θελήσεως τοῦ ἀνακτος. Πραγματοποιήσασα ἡ συμμαχία διὰ στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐν Ἰταλίᾳ, τὰς ἐκήρυξε καὶ ἐγγράφως εἰς γνῶσιν ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ τὰς ἐφήρμοσε καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος. Τοιουτοτρόπως, σεμνολογουμένη “Ἱερά,” ὡς δῆθεν ἐνεργοῦσα ὑπὸ τὸ σωτήριον κράτος τῆς ἀδελφικῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης καὶ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος, ἐγκατέλειψε καὶ κατέκρινεν ὁλόκληρον χριστιανικὸν λαόν, ὡς ἐπιχειρήσαντα ν' ἀποτεινάζῃ ἀλόπιστον καὶ μισόχριστον ζυγὸν ὑφ' ὃν πρὸ αἰώνων ἐστέναζε.

“Χρήσιμοι,” ἐκήρυξεν ἡ συμμαχία ἐν Λαυβάχῃ τὴν 30 ἀπριλίου 1821, “χρήσιμοι ἢ ἀναγκαῖαι μεταβολαὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἢ ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐπικρατειῶν πρέπον εἶναι νὰ πηγάζωσιν ἐκ τῆς ἐλευθέρας θελήσεως καὶ τῆς πλήρους πεποιοθήσεως τῶν θεόθεν τὴν ἐξουσίαν ἐμπεπιστευμένων. Πᾶν ὅ,τι παρεκτρέπεται τῆς ἀρχῆς ταύτης φέρει ἐξ ἀνάγκης τοὺς λαοὺς εἰς ἀταξίαν, εἰς κλονισμοὺς καὶ εἰς δεινὰ βαρύτερα παρ' ὅσα προτίθεται νὰ θεραπεύσῃ. Οἱ ἀνακτες, αἰσθανόμενοι βαθέως τὴν ἀναλλοίωτον ταύτην ἀλήθειαν, δὲν ἐδίστασαν νὰ κηρύξωσι παρρησίᾳ, ὅτι σεβόμενοι τὰ δίκαια καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν ὅλων τῶν νομίμων ἐξουσιῶν ἐθεώρησαν ὡς νομίμως μὴ ὑπάρχουσιν καὶ ὡς μὴ συνάδουσιν πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης πᾶσαν λεγομένην μεταρρύθμισιν ἐνεργουμένην δι' ἀποστασίας καὶ δι' ὅπλων. Ὡς τοιαύτης φύσεως ἐθεώρησαν ὅχι μόνον ὅσα συνέβησαν ἐν τοῖς βασιλείοις τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σαρδηνίας, ἀλλὰ καὶ ὅσα (ἤτοι τὰ τῆς Ἑλλάδος) λαβόντα ἀρχὴν ἐκ μηχανορράφειας ἐπίσης ἐγκληματικῆς, ἂν καὶ ὑπὸ πολλὰ διαφορετικὰς περιστάσεις,

“κατέστησαν ἐσχάτως τὸ ἀνατολικὸν μέρος
“τῆς Εὐρώπης θέατρον ἀπεράντων κακῶν.”

Ἄς συμβιβάσῃ ὅστις ἡμπορεῖ τὴν πολιτικὴν ταύτην καὶ τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς, ἃς ἡ ἱερὰ συμμαχία ἐκήρυξε παρρησίᾳ ὅτι ἐπρέσβευεν.

Τυφλὴ καὶ ἀξιοκατάκριτος εἶναι ἡ πολιτικὴ ὁσάκις δὲν χειραγωγεῖται ὑπὸ τῆς ἠθικῆς· ἀλλὰ καθίσταται καὶ βδελυρὰ ὁσάκις περιβάλλεται τὴν ἱερὰν θρησκείαν, ὃ ἐστὶ, τὴν ὑψίστην ἠθικὴν, εἰς καταπίεσιν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος. Ὁμολογήσαντες οἱ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἐν τῷ ἐπὶ τῆς συστάσεώς της κηρύγματι, ἐν κατανύξει καὶ ταπεινότητι καρδίας, ὡς παμβασιλέα των τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐχρεώσθουν βεβαίως νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ παμβασιλέως των, καθὼς τοῦλάχιστον ἀπήτουν νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν τῶν μὴ παμβασιλέων οἱ λαοί.

Τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον δὲν ἐθεωρήθη ποτέ σχολεῖον δεσποτισμοῦ καὶ δουλείας, ἀλλὰ μάθημα πραότητος, ἀγάπης καὶ παραμυθίας τῶν πασχόντων, καὶ βιβλίον ἐλευθέρων ἀνδρῶν καὶ ἰσοτίμων. Ἐνήργουν ἄρα οἱ ἄνακτες παρὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, κανόνος κατ' αὐτοὺς τῆς πολιτικῆς των, κατακρίνοντας παρρησίᾳ τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν Ἕλληνας ὡς μὴ θέλοντας νὰ διαμένωσι δούλοι καὶ ὑπὸ τὴν μάχαιραν μισοχρίστων δεσποτῶν. Πασίγνωστον εἶναι, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐθεώρουν καὶ μετεχειρίζοντο τοὺς Ἕλληνας ὡς δούλους, ὅχι δι' ἄλλο εἰμὴ διότι ἦσαν Χριστιανοί. Πασίγνωστον ἐπίσης εἶναι, ὅτι διανδήποτε στιγμὴν ἀπεφάσιζαν οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ νὰ τουρκεύσωσιν, ἐγίνοντο ἐν τῷ ᾧμα ἐλεύθεροι καὶ καθ' ὅλα ἰσότιμοι τῶν Τούρκων, καθὼς ἔγειναν ἐλεύθεροι καὶ καθ' ὅλα ἰσότιμοι αὐτῶν οἱ ἄλλοτε Χριστιανοὶ καὶ σήμερον Μωαμεθανοὶ Ἀλβανοί, οἱ τυραννοῦντες ἡμᾶς διαμείναντας Χριστιανούς. Διὰ

τριῶν τρόπων ἐδύναντο οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ ν' ἀπαλλαχθῶσι τῆς δουλείας· ἡ δὲ αὐθορμήτου θελήσεως καὶ πλήρους πεποιθήσεως κατὰ τὴν φράσιν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας τοῦ σουλτάνου, ἡ δὲ ὅπλων, ἡ δὲ ἀρνησιθρησκείας· Οὐδεὶς βεβαίως, σῶας ἔχων τὰς φρένας, ἤλπιζε ποτε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν ἀπὸ αὐθορμήτου θελήσεως καὶ πλήρους πεποιθήσεως σουλτάνου· ἡ χρῆσις ὅπλων κατεκρίνετο καὶ αὕτη καὶ κατετρέχετο ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας· δὲν ἔμενεν ἄρα ἄλλος τρόπος ἀπελευθερώσεως παρὰ τὴν ἀρνησιθρησκείαν. Τοιοῦτος ἦτον ὁ πολιτικὸς φανατισμὸς τῆς συμμαχίας· ἤθελε τοὺς ἀθλίους Ἕλληνας ἢ Μαωμεθανοὺς συνδεσπόζοντας, ἢ Χριστιανοὺς δουλεύοντας!

Ἐν ᾧ δὲ οἱ συστήται τῆς ἐκήρυξαν ταῦτα κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διέταξαν καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἡγεμονείαις ἐδρεύοντας προξένους τῶν ν' ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῶν μεμολυσμένων ἐκείνων τόπων.

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ὃν πολλὰ δείγματα τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ἀπεκαθίστων, ἂν καὶ ἀδίκως, ὑποπτον πρὸς τοὺς συμμάχους του, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀναφορῶν τοῦ Ὑψηλάντου, τοῦ Σούτσου καὶ τῶν Μολδαυῶν, ἐκήρυξεν, ὅτι ἐθεώρει τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ διακρίνοντος τὸν καιρὸν ἐκείνον φιλοταράχου πνεύματος, καὶ τῆς ἀπειρίας καὶ κουφότητος τῆς νεαζούσης ἡλικίας του· τὸν ἀπέβαλε δὲ καὶ τῆς ὑπηρεσίας του καὶ τὸν εἰδοποίησεν, ὅτι ἀπεδοκίμαζε τὸ ἐπιχείρημά του, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προσδοκᾷ παραμικρὰν βοήθειαν παρὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅτι ὥφειλε νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους (α). διέταξε δὲ συγχρόνως τὸν μὲν ἀρχηγὸν τῶν κατὰ τὸν Προῦθον καὶ τὴν Βεσσαραβίαν δυνάμεών του Βιτγενστέην νὰ διατηρῇ αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ νὰ μὴ βοηθῇ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα, τὸν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει

πρέσβυν του νὰ κοινοποιήσῃ ταῦτα πάντα τῷ σουλ-
τάνῳ, καὶ νὰ προσφέρῃ αὐτῷ ὄχι μόνον πᾶσαν ἠθικὴν
συνδρομὴν, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὴν βοήθειαν πρὸς
κατάπαυσιν τῶν ἐν ταῖς δύο ἡγεμονείαις ταραχῶν.
Ὅ,τι δὲ πρὸ πάντων παρώργισεν ὑπέρμετρα τὸν
Ἀλέξανδρον κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ δικαίως, καὶ
διηγείρε κατ' αὐτοῦ ὑποψίας παρὰ τῇ ἱερᾷ συμμαχίᾳ
ἦτον ἡ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἕλληνας προκηρύξει αὐτοῦ
τοῦ Ὑψηλάντου φράσις λέγουσα, “κινηθῆτε, καὶ
“θέλετε ἰδεῖ μίαν κραταῖαν Δύναμιν γὰ ὑπερασπισθῇ
“τὰ δίκαιά μας.” Τοιοντοτρόπως ἐματαιώθησαν
ὅλαι αἱ ἐξωτερικαὶ ἐλπίδες τοῦ ἀγῶνος.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Τὰ κατὰ τὸν Ὑψηλάντην διατρίβοντα ἐν Κολεντίνῃ.—Φυγὴ τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου.—Τὰ κατὰ τὸν Πεντεδέκαν.—Μεταβάσις Ὑψηλάντου εἰς Τυργόβιστον.—Συμβάντα ἐν Μολδανίᾳ.—Μάχη Γαλατσίου.

ΜΟΛΙΣ ἔφθασεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς Κολεντίναν περιστοιχιζόμενος ὑπὸ καταχραστῶν, ἀπειθῶν καὶ ἐπιβούλων, καὶ ἔπεσαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν του οἱ τρεῖς ἀπροσδόκητοι κεραυνοί· ὁ μὲν πνευματικός, ὃ ἐστίν, αἱ κατάραι καὶ οἱ ἀφορισμοὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας· οἱ δὲ δύο πολιτικοί, ἥτοι ἡ κατάκρισις τοῦ ἀγῶνος παρ' ὅλης τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, καὶ ἡ ἀποκήρυξις καὶ καθαιρέσεις αὐτοῦ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Καὶ ἡ μὲν πνευματικὴ πρᾶξις ἀπέσπασε πολλὰς εὐλαβεῖς καρδίας θεωρούσας αὐτὸν εἰς τὸ ἐξῆς ἀφωρισμένον καὶ κατηραμένον· ἡ δὲ πολιτικὴ, ἡ τῆς Ῥωσσίας, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ ἐν Ἰασίῳ γενικὸς αὐτῆς πρόξενος καθ' ἣν ἡμέραν ἐστρατοπέδευσε ὁ Ὑψηλάντης ἐν Κολεντίνῃ, ἐστηλίτευσεν ἐπισήμως τὸ ψεῦδος, καὶ ἕκαστος ἐφρόντιζεν ἕκτοτε πῶς νὰ σωθῇ. Οἱ ἄρχοντες τῶν δύο ἡγεμονειῶν, οἱ μὲν ἔφευγαν, οἱ δὲ συνενοοῦντο μυστικῶς μετὰ τῶν Τούρκων. Φόβος μέγας ἐπεκράτει παντοῦ, καὶ ἐσωτερικῶς ἐξ αἰτίας τῆς παντελοῦς ἀταξίας καὶ ἀναρχίας, καὶ ἐξωτερικῶς ἐξ αἰτίας ἐπαπειλουμένης εἰσβολῆς ὀθωμανῶν. Ὁ δὲ Μιχαὴλ Σούτσος, ἰδὼν ἐξ ὧν ἔλαβεν ἀπαντήσεων εἰς τὰς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἀναφοράς του, ὅτι ἡ ἐλπὶς τῆς Ῥωσσικῆς συμπράξεως, ἡ μόνη ἀπο-

μένουσα ἐλπίς ἐφ' ἧς καὶ αὐτὸς στηριζόμενος ἐγένετο συμμέτοχος τοῦ ἀγῶνος, ἐματαιώθη, ὑποπτεύων καὶ τὰς μυστικὰς σχέσεις τῶν ἐντοπίων πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ βλέπων ὅτι ὁ τόπος ἦτον εἰς τὴν διάκρισιν ἐχθρῶν, προδοτῶν καὶ ἐπιβούλων, καὶ ὅτι οὐδεμίαν εἶχε πλέον ἰσχύν, ἀπεφάσισε, φοβούμενος μὴ κρατηθῇ καὶ παραδοθῇ, νὰ φύγῃ κρυφίως καὶ μεταβῇ εἰς Βεσσαραβίαν, ὅπου, ὡς εἰδοποιήθη, ἐδόθησαν διαταγαὶ εἰς ὑποδοχὴν του· ἔφυγε δὲ διὰ νυκτὸς τὴν 30 μαρτίου ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου, προὔπογράψας καὶ σφραγίσας διπλώματα εἰς σύστασιν ἀνθηγεμονίας ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἐντοπίου συμβουλίου, διαρκούσης τῆς προσωρινῆς, ὡς ἔλεγεν, ἀπουσίας του, καὶ εἰς αντικατάστασιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοχθόνων ἀντὶ τῶν Ἑλλήνων αὐλικῶν του παρακολουθησάντων ὅλων· ἔστειλε δὲ τοὺς διορισμούς, ἀφ' οὗ διέβη τὸν Προὔθον, πρὸς τὸν Μητροπολίτην, ὅπως ἐνεργηθῶσιν. Ἐγνώσθη τὴν ἐπαύριον ἡ φυγὴ τοῦ ἡγεμόνος, ἐγνώσθησαν καὶ οἱ διορισμοί, ἀλλ' ἐλογίσθησαν διορισμοὶ ὅχι ἡγεμόνος ἀπόντος, ἀλλ' ἀποστάτου καὶ φυγάδος· διὰ τοῦτο συνελθόντες οἱ ἔχοντες δικαίωμα ψήφου ἐσύστησαν ἀνθηγεμονίαν ὅπως συνειθίζετο ὡσάκις ἐχέρειεν ἡ ἡγεμονεία. Συστηθεῖσα ἡ νέα Ἀρχὴ ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς τῷ σουλτάνῳ, ἀπεφυλάκισε καὶ ὥπλισε ὀλίγους Τούρκους, οὓς ἐκράτει ὑπὸ φύλαξιν ὁ Σούτσος, ἵνα μὴ κακοπάθωσι καὶ οὗτοι ὡς οἱ ἄλλοι (α), καὶ διέταξε νὰ καταδικάζονται ὡς ἐχθροὶ ὅσοι τῶν περὶ τὸν Ὑψηλάντην διέμεναν ἐντὸς τῆς ἡγεμονείας ἐπέκεινα ῥητῆς προθεσμίας. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐντόπιος ἀνθηγεμονία παρέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν, δὲν ἐφάνη ἀξία καὶ νὰ τὴν φυλάξῃ παραληφθεῖσαν.

Καθ' ἧς ἡμέρας ἐσυστήθη αὕτη, ἔφθασεν εἰς Ἰάσι ὁ Πεντεδέκας σταλεὶς παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀγνοοῦντος εἰσέτι τὴν φυγὴν τοῦ Σούτσου, ἐπὶ χρηματολογίᾳ

καὶ ἀποστολῇ εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον τῶν προσ-
ερχομένων καθ' ἡμέραν ἔξωθεν ἐθελοντῶν. Φθάσας
ὁ Πεντεδέκας εἰς Ἰάσι, ἀντὶ φιλικῆς ἡῦρε παρὰ πᾶσαν
προσδοκίαν ἐχθρικὴν κυβέρνησιν· καὶ ἀμέσως συνέ-
λεξεν ὅσους Ἕλληνας καὶ ἄλλους ἐδυνήθη ἐν τῇ πόλει,
ὡς 200, καὶ πλήρης τόλμης ἐκυρίευσεν διὰ τῆς μικρᾶς
ταύτης δυνάμεως μεσουῦντος τοῦ ἀπριλίου τὸ ἀνά-
κτορον, καὶ ἔλαβε μόνος αὐτὸς ὅλην τὴν πραγματικὴν
δύναμιν.

Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, φοβούμενος εἰσβολὴν ἐχθρῶν,
ἐπειράθη νὰ τὴν ἐμποδίσῃ, καὶ εἰδοποίησε τοὺς ἀνθη-
γεμόνας τῆς Βλαχίας, ὅτι ἐπληροφόρησε τὸν αὐτοκρά-
τορα τῆς Ῥωσσίας περὶ τῶν κινήματων του, περὶ τῆς
καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ περὶ τοῦ ἐπαπει-
λοῦντος τὰς δύο ἡγεμονείας κινδύνου, ἂν ἐγίνοντο
κέντρον ἐνώσεως ἐχθρικῶν στρατοπέδων καὶ θέατρον
πολέμου· ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς διατήρησιν τῆς
γενικῆς εἰρήνης καὶ τῶν σχέσεών του τῷ παρήγγειλε
μὲν διὰ γράμματος τοῦ Καποδιστρίου (β) ὅ,τι ἔκρινεν
εὐλογον εἰς παῦσιν τοῦ κινήματος τῶν Ἑλλήνων,
ἀλλὰ τῷ ἐγνωστοποίησε συγχρόνως ὅτι εὐηρεστήθη
νὰ προτείνῃ τῇ Πύλῃ φιλελληνικὰς προτάσεις· ὅτι
ἄνευ τῆς παραδοχῆς τῶν προτάσεων τοῦ αὐτοκράτορος
δὲν κατέθετε τὰ ὅπλα· ὅτι σκοπὸν δὲν εἶχε νὰ προσ-
βάλῃ πρῶτος τοὺς Τούρκους, καὶ ὅτι ἐπεθύμει μὴδ'
αὐτοὶ νὰ προσβάλωσιν, ἵνα μὴ πάθῃ ὁ οὐδέτερος τόπος.

Τοιαῦτα ἔγραψεν ὁ Ὑψηλάντης, ἀλλ' οὐδὲν ὠφε-
λήθη· διαμείνας δὲ ὡς μίαν ἐβδομάδα ἐν Κολεντίνῃ,
ἀνεχώρησε πανστρατιᾷ τὴν 4 ἀπριλίου, καὶ τὴν
ἐπαύριον ἐστρατοπέδευσεν ἐν Τυργοβίστῳ, ὅπου καὶ
ὠχυρώθη· κατέλαβε δὲ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου
καὶ τὸ Κυμπουλουγγι, τὸ ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ὀρέων,
ἐτοποθέτησε καὶ τὸν Γεωργάκην κατὰ τὸ Πιτέστι,
τὸ ἐπὶ λοφώδους θέσεως μεταξὺ Τυργοβίστου καὶ
τοῦ ποταμοῦ Ὀλτου· τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Δοῦκαν

ἀπέστειλεν εἰς Πλοέστι. Ἄλλ' αἱ τέσσαρες αὐται θέσεις ἦσαν τόσῳ μακρὰν ἢ μία τῆς ἄλλης, ὥστε καὶ δυσκόλως συνεβοηθοῦντο, καὶ εὐκόλως διεκόπτοντο. Ὁ Ὑψηλάντης διατρίβων ἐν Τυργοβίστῳ ἠῤῥῆσεν εἰς 450 τὸν ἱερὸν λόχον, ὠργάνισε καὶ μικρὸν πυροβολικόν, καὶ ἱππικὸν ἐκ διακοσίων, καὶ ἔταξε τὴν δύναμιν ταύτην ὑπὸ τὸν Καντακουζηνόν. Ἀλλὰ τὸ στρατόπεδον ἔπασχεν ἔλλειψιν πολεμεφοδίων, πρὶν ἔτι ἀρχίσῃ νὰ πολεμῇ. Ἐξ αἰτίας τῆς αὐστηρᾶς ἀπαγορεύσεως τῆς αὐστριακῆς Ἀρχῆς εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ὁ Ὑψηλάντης νὰ μεταφέρῃ πολεμεφόδια ἐκ Τρανσυλβανίας· εὐτύχησεν ὅμως νὰ συλλάβῃ πυρίτιδα δισχιλίας ὁκάδας στελλομένην ἔξωθεν πρὸς τὸν Βλαδιμιρέσκον κρυφίως παρὰ τινων φίλων του, ἣν ἐκράτησεν εἰς χρῆσιν τοῦ ὀλιγορήσας τὰ πικρὰ παράπονα τοῦ πρὸς ὃν ἐστέλλετο· μετεποίησε δὲ εἰς βόλια καὶ τὴν μολυβδίνην σκέπην τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ναοῦ τῆς πόλεως. Δὲν ἔπασχε δὲ τὸ στρατόπεδόν του ὀλιγωτέραν ἔλλειψιν τροφῶν. Τῷ ὄντι, τόση ἦτον ἡ ἀταξία, ἡ παράλυσις, ὁ σφετερισμὸς καὶ ἡ ἀπρονοησία, ὥστε ἐν μέσῳ τῶν εὐφορωτέρων τόπων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅθεν ἐτρέφετο κυρίως ἡ Κωνσταντινούπολις, ὁ περὶ τὸν Ὑψηλάντην μικρὸς ἀριθμὸς ἐπέινα. Ἄλλ' ὅ,τι κατετάραττε πρὸ παντὸς ἄλλου τὸν Ὑψηλάντην ἦτον ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπίβουλος διάθεσις τοῦ Βλαδιμιρέσκου καὶ τοῦ Σάββα, ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἀναπτυσσομένη καὶ λαμβάνουσα ἐπιφοβὸν χαρακτῆρα. Οὐδένα λόγον ἔχομεν νὰ ὑποπτεύσωμεν τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Βλαδιμιρέσκου κατ' ἀρχὰς τοῦ κινήματός του. Δὲν ἔλαβεν αὐθόρμητος τὰ ὅπλα, ἀλλὰ κατὰ πρότασιν καὶ διὰ συνδρομῆς τοῦ Γεωργάκη, τοῦ πιστοῦ ὁπαδοῦ τῆς Ἑταιρίας καὶ τοῦ Ὑψηλάντου· μετέβαλεν ὅμως σχέδια, ὅτε εἶδεν ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶχε μᾶλλον νὰ ἐλπίσῃ καὶ νὰ φοβηθῇ παρ' αὐτοῦ, ἢ αὐτὸς παρ' ἐκείνου. Ἐκτοτε κατε-

γίνετο σπουδαίως νὰ πραγματοποιήσῃ ὅ,τι ὡς πρό-
 σχημα τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ του ἄλλοτε παρεδέχθη,
 ὃ ἐστὶ, τὴν αὐτονομίαν τῆς πατρίδος του ὑπ' αὐτό-
 χθονας αὐθέντας. Ἀφ' οὗ δὲ ἡσθάνθη τὰς δυνάμεις
 του, καὶ εἶδεν ὁ μικρὸς οὗτος τὴν ὑψηλὴν ἀριστοκρα-
 τίαν τῆς πατρίδος του φεύγουσαν ἀπέμπροσθέν του,
 συνέλαβε τὴν ιδέαν καὶ νὰ αὐθεντεύσῃ, καὶ ἡγάπα νὰ
 λέγεται Δομνοθεόδωρος ἐνεργῶν τὰ πάντα ἡγε-
 μονικῶς διὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἐναπομεινάν-
 των ἀρχόντων συνεδριαζόντων παρὰ τῷ μητροπολίτῃ,
 ὃν φοβηθέντα καὶ ἀναχωρήσαντα ἐπανεφέρει βία εἰς
 τὴν πόλιν. Ἀλλ' ὅ,τι τὸν καταδικάζει εἶναι ἡ ὑπουλό-
 της καὶ ἡ ἀπιστία του. Ὑπέκρινετο τὸν ὁπαδὸν τοῦ
 Ὑψηλάντου, καὶ συνενοεῖτο κατ' αὐτοῦ κρυφίως μετὰ
 τῶν Τούρκων, οἵτινες κολακεύοντες τὴν φιλαυτίαν
 του τὸν παρέσυραν εἰς τὰ συμφέροντα των καὶ εἰς
 τὸν ὀλεθρόν του. Οὐδεμία ἔμεινεν ἀμφιβολία περὶ
 τῆς ἀπιστίας του, ἀφ' οὗ οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην
 συνέλαβαν δύο ταχυδρόμους ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς μετα-
 ξὺ Βουκουρεστίου καὶ Γυργέβου, πόλεως ἐπὶ τὴν
 ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐστέλ-
 λετο παρὰ τοῦ Βλαδιμιρέσκου πρὸς τὰς τουρκικὰς
 Ἀρχάς, ὁ δὲ ἦρχετο ἐκεῖθεν πρὸς αὐτόν, φέροντες
 ἀμφότεροι γράμματα μαρτυροῦντα τὴν πρὸς τὸν
 Ὑψηλάντην ἀπιστίαν του καὶ τὴν ἐπὶ λόγῳ ἀμοιβῆς
 ἀπαίτησιν τῆς ἡγεμονίας τῆς πατρίδος του. Συνέ-
 λαβαν καὶ τὸν ἱατρὸν Θεοδόσιον ἐπανερχόμενον εἰς
 Βουκουρέστι ἐκ τῆς ἐν Τρανσυλβανίᾳ Στρεφανου-
 πόλεως, ὅπου ἐστάλη εἰς προτροπὴν τῶν ἐκεῖ κατα-
 φυγόντων ἀρχόντων Βλάχων ὅπως γράψωσι τῷ σουλ-
 τάνῳ κατὰ τῆς φαναριωτοκρατίας, καὶ ζητήσωσιν
 αὐθέντην τὸν Βλαδιμιρέσκον.

Ὁ δὲ Σάββας, ἐπίσης καὶ αὐτὸς ἄπιστος πρὸς τὸν
 Ὑψηλάντην, ἐφάνη ὑπουλότερος τοῦ Θεοδώρου ὡς
 τνευματωδέστερος καὶ ἐπιτηδειότερος. Ἐν ᾧ ὁ Ὑψη-

λάντης διέτριβεν ἐν Βεσσαραβία, ὁ Σάββας τὸν ἐθάρρυνεν, ὡς εἶδαμεν, νὰ μεταβῇ εἰς τὰς ἡγεμονείας, ὑποσχόμενος νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν διὰ τῆς ἐπὶ ῥόης του καὶ τῆς παρουσίας του τὴν Βουλγαρίαν· δὲν εἶχε δὲ τότε ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ αὐθέντῃ Ἀλεξάνδρῳ Σούτσω, καὶ ἐθήρενε τύχην· ἀλλ' ἀποθανόντος τούτου κατέστη ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ Βουκουρεστίου· εἶχε δὲ καὶ παλαιὰς σχέσεις πρὸς τὸν νέον ἡγεμόνα Καλλιμάχην καὶ ἤλπιζε βεβαίως βελτίωσιν τῆς τύχης του· καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἐντεῦθεν ἐπήγασεν ἡ πρώτη μεταβολὴ τοῦ φρονήματός του· ἀλλ', ἀφ' οὗ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἀποκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου ἐστηλίτευσέ τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις τῆς Ἑταιρίας, ἐμελέτησε καὶ προδοσίαν ἐπ' ἐλπίδι νὰ εὔρῃ πλειοτέραν χάριν παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ ἐξουσίᾳ.

Τοιοῦτοι ἐφάνησαν κατὰ δυστυχίαν οἱ δύο ἐκ τῶν τριῶν ἰσχυροτέρων ὀπλαρχηγῶν τοῦ κατὰ τὰς ἡγεμονείας ἀγῶνος. Ἐν ᾧ δὲ οἱ δύο οὗτοι ἐπεβουλεύοντο τὸν Ὑψηλάντην ἐν ἀγνοίᾳ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ἐπεβουλεύοντο καὶ ἀλλήλους ἀντιφερόμενοι θανασίμως διὰ παλαιὰ πάθη καὶ ἀνθυποβλεπόμενοι.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ Πύλη, μαθοῦσα τὰ κατὰ τὰς ἡγεμονείας, ἤρχισε νὰ στέλλῃ ἱκανὰς δυνάμεις πρὸς τὰ παραδουνάβια φρούρια διαπραγματευομένη ἐν ταῦτῳ καὶ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Ῥωσσίας τὴν μετάβασιν αὐτῶν εἰς τὰς ἡγεμονείας. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀγωνιζόμενος παντοιοτρόπως νὰ βεβαιώσῃ τὴν Πύλην καὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ὅτι δὲν ἐνείχετο εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, συγκατένευσε προθύμως εἰς τὴν περὶ τῆς στρατιωτικῆς εἰσβολῆς αἴτησιν τῆς Πύλης, καὶ οὕτως ἐκίνησαν τὰ στρατεύματά της. Καὶ ἐν πρώτοις, μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου, ἐπέρασαν δισχίλιοι στρατιῶται ἐκ Σιλιστρίας εἰς Καλαράσι, πρὸς τὴν ἀντικρὺ τῆς Σιλιστρίας ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, καὶ διὰ τὸν ὀλίγον ἀριθμὸν των διέμειναν ἐντὸς

τοῦ θέματος τῆς Γιαλομνίτας, οὕτινος τὸ Καλαράσι εἶναι ἡ πρωτεύουσα, συνάζοντες τροφὰς ἀλλὰ μηδαμῶς ἐνοχλοῦντες τοὺς κατοίκους· ἄλλο δὲ μικρὸν σῶμα ἐξ 150 εἰσέβαλε μετ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ Ῥοσ-τσουκίου ἐπὶ λεηλασίᾳ καὶ ἐπροχώρησε καὶ εἰς Ῥουσε-δεβέδην ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βέδῃ, ὅπου 200 στρατιῶται ἐκ τῶν τοῦ Γεωργάκη ἐπιπεσόντες αἰφνιδίως τὴν 23 ἀπριλίου, τοὺς μὲν ἐφόνευσαν τοὺς δὲ ἠχμαλώτευσαν. Τὴν δὲ 30 ἀπριλίου ὁ φρούραρχος τῆς Βραΐλας, Ἰσούφπασας Περκόφτσαλης, ἐξεστράτευσεν εἰς Γαλάτσι μετὰ 3000 ἰππέων καὶ 1500 πεζῶν.

Ἐμπροσθεν τοῦ Γαλασίου ἦσαν τρεῖς προμαχῶνες ἐγερθέντες παρὰ τῶν Ῥώσσιων ἐπὶ τοῦ τελευταίου πολέμου, ἐξ ὧν ὁ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Βραΐλας ἦτον ὁ ὀχυρώτερος. Πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀποσταλεῖ ἐκεῖ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς φρούρησιν τῆς πόλεως ὁ Θανάσης Τουφεκτῆς Καρπενησιώτης, ἀνὴρ γενναῖος καὶ μέχρι τοῦδε προσοδῶνης. Οὗτος, ἀναχωρήσας ἐκ Τυργοβίστου, εἶχε μόνον 60 στρατιώτας· ἀλλὰ φθάσας εἰς Γαλάτσι τοὺς ἠύξησεν εἰς 600, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ τῶν πληρωμάτων τῶν ἐν τῷ λιμένι 15 πλοίων, ἅτινα ὑπὸ τουρκικὴν ὄντα σημαίαν καὶ τουρκικὴ ἰδιοκτησίᾳ ἐκράτησεν ὁ Καραβιάς ἐπὶ τῆς κυριεύσεως τοῦ Γαλασίου. Οἱ 600 οὗτοι, ἂν καὶ ὀλίγοι, ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιπαραταχθῶσι· καὶ καθ' ἣν ἡμέραν ἐξῆλθαν οἱ ἐχθροὶ τῆς Βραΐλας, ὁ Θανάσης καὶ ὁ Γεώργης Παπᾶς ὑποπλαρχηγός του, ὀλίγους ἔχοντες ἰππεῖς, ὑπῆγαν μέχρι τῶν πλησίων τοῦ Γαλασίου εἰς τὸν Δούναβιν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Σερέτῃ πρὸς σκόπευσιν τοῦ προσερχομένου ἐχθρικοῦ στρατεύματος, καὶ ἀκροβολισθέντες ἐπανῆλθαν αὐθιμερὸν εἰς τοὺς προμαχῶνας. Τὴν δὲ ἐπιούσαν (1 μαΐου) ἐπῆλθαν οἱ ἐχθροί. Τούτους ἰδόντες μόνον ἐπερχομένους οἱ κατέχοντες τοὺς δύο ἀνωχύρους προμαχῶνας ἐλειποτάκτησαν ἐν τῷ ἅμα καὶ

συνελειποτάκτησαν καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἐν τῷ ὀχυρῷ ἐναπέμειναν δὲ ὁ Θανάσης, ὁ Παπᾶς καὶ 43 στρατιῶται, καὶ ἐπολέμησαν γενναίως ὅλην τὴν ἡμέραν ἀπωθοῦντες εὐτυχῶς τοὺς πολλάκις ἐφορμῶντας ἱππεῖς. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτός, ἔπαυσεν ἡ μάχη· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἔγκλειστοι δὲν ἔβλεπαν ἄλλον τρόπον σωτηρίας παρὰ τὴν φυγὴν, δύο ὥρας πρὶν φέξῃ ἔρριψαν ἐν πρώτοις ἔξω τοῦ προμαχῶνος τοὺς ἐπενδύτας των, οὓς οἱ Τοῦρκοι ἐκλαβόντες ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτός ὥς αὐτοὺς τούτους, ἐτουφέκισαν· πρὶν δὲ προφθάσωσι καὶ γεμίσωσιν ἐκ δευτέρου τὰ τουφέκια, ἐξεπήδησαν οἱ ἔγκλειστοι ἀφ' οὗ ἐγέμισαν τὰ ἐντὸς δύο εὐχρηστα κανόνια καὶ ἔθεσαν ἐπὶ τῆς ὀπῆς αὐτῶν μακρὰ φυτίλια, ὥστε ν' ἀνάβῃ τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου μετὰ τὴν φυγὴν των, καὶ οὕτω νὰ ὑπολάβωσιν οἱ ἐχθροὶ ὅτι ἀπέμειναν καὶ ἄλλοι ἐν τῷ προμαχῶνι καὶ νὰ μὴ ἐπιπέσωσιν ὅλοι ἐπ' αὐτοὺς φεύγοντας. Τὸ στρατήγημα ἐπέτυχεν, οἱ Τοῦρκοι δὲν κατεδίωξαν τοὺς φεύγοντας, καὶ οὕτω διεσώθησαν ὅλοι παρὰ τρεῖς ἐπὶ μικρᾷ Χερσονήσου πρὸς τὴν συμβολὴν τοῦ Προύθου καὶ τοῦ Δουνάβεως. Τὴν δὲ ἐπαύριον οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, τὴν ἐλεηλάτησαν, τὴν ἔκαυσαν, ἔξακοσίους ἐν αὐτῇ Μολδανοὺς ἐφόνευσαν, καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα κατέστρεψαν. Ἐνδιατρίψαντες δὲ τρεῖς ἡμέρας ἐπανῆλθαν εἰς Βραίλαν φέροντες τὰ λάφυρα. Ὀλίγοι ἱππεῖς καὶ πεζοὶ ἐξεκόπησαν καθ' ὁδὸν καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βλαχίας ἐπὶ λεηλασίᾳ, ἐξ ὧν τινες πεζοὶ ἀφίχθησαν εἰς Ῥύμνικον τὸ μεταξὺ Φωξάνης καὶ Βουζέου, καὶ ἰδόντες Ἕλληνας ἐφίππους ἐπερχομένους, ἐκλείσθησαν χάριν ἀσφαλείας ἐν τινι οἰκίᾳ, ἔφυγαν μετὰ δώρον μάχην, καὶ κατέφυγαν εἰς τινα μύλον ἔξω τῆς κωμοπόλεως· ἀλλ' οἱ καταδιώκοντες αὐτοὺς ἱππεῖς καὶ τὸν μύλον ἔκαυσαν, καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἐν αὐτῷ ἐθανάτωσαν.

Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν τοῦ Σούτσου καὶ τὰ μεταξὺ

τῆς ἀνθηγεμονίας καὶ τοῦ Πεντεδέκα ἐν Ἰασίῳ παρεμπεσόντα, καὶ πρὶν ἔτι γνωσθῶσι ἐν Τυργοβίστῳ τὰ παθήματα τῶν ἐν Γαλασίῳ, ὁ Ὑψηλάντης διέταξε τὸν Καντακουζηνὸν νὰ μεταβῇ εἰς Μολδαυίαν ὡς γενικὸς ἀντιπρόσωπός του, νὰ στείλῃ ἐκεῖθεν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον στρατιώτας, πολεμεφόδια, χρήματα καὶ τὰ ἐν Γαλασίῳ κανόνια, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτός· ἐν ἀπουσίᾳ δὲ αὐτοῦ κατέστησεν ἀρχηγὸν τοῦ ἱεροῦ λόχου τὸν Καραβιᾶν.

Τὴν 9 μαΐου ἀνεχώρησεν ἐκ Τυργοβίστου ὁ Καντακουζηνός, ἔχων 350 συμμίκτους ὀπλοφόρους. Πλησιάσας εἰς Φωξάνην καὶ εἰδοποιηθεὶς ὅτι ἐνδιέτριβαν 200 Τοῦρκοι ἐκ τῶν ἐπὶ Λεηλασία εἰσβαλόντων, διέταξε τοὺς πλείστους τῶν περὶ αὐτὸν νὰ πέσωσι τὴν νύκτα ἐπ' αὐτοὺς κοιμωμένους. Οἱ διαταχθέντες εἰσῆλθαν τὴν νύκτα τῆς 14 μαΐου εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐπροχώρησαν ἡσύχως μέχρι τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὅπου οἱ ἐχθροὶ διενυκτέρευαν ἀνύποπτοι· ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ ἐπιτυχία ἦτο σχεδὸν βεβαία, ἔπесαν εἰς λογοτριβάς, διηρέθησαν, καὶ ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ἐστράτευσε μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ ὁ Καντακουζηνός εἰς Φωξάνην ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων καθ' ὁδόν, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξῆλθαν τοῦ μοναστηρίου 100 ἵππεῖς Τοῦρκοι εἰς προσβολὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐβιάσθησαν μετ' ὀλίγον, ἀποκρουσθέντες, νὰ ἐπανακάμψωσι. Κατόπιν αὐτῶν εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ περὶ τὸν Καντακουζηνὸν καὶ κατέσχαν μέρος αὐτῆς. Οἱ δὲ ἐχθροὶ φοβηθέντες μὴ προβῶσι καὶ πλησιέστερον, ἔκαυσαν τὰς πέριξ τῶν εἰσελθόντων οἰκίας, τοὺς ἀπεδίωξαν διὰ τοῦ πυρὸς τῆς πόλεως, καὶ φεύγοντας τοὺς ἐκυνήγησαν· ἐφόνευσαν δὲ καὶ ἐπλήγωσαν καὶ τινες βοηθηθέντες καὶ παρ' ἄλλων ἱππέων εὔρεθέντων ἔξω καὶ συνοδευόντων τροφὰς καὶ ἀποσκευάς.

Φυγόντες δ' ἐκεῖθεν οἱ περὶ τὸν Καντακουζηνὸν

ἔφθασαν αὐθεςπερὶ εἰς Μύρα, μοναστήριον ἐπὶ ὄχυρās θέσεως, καὶ ἐνδιενυκτέρευσαν. Τὴν δὲ ἐπιούσαν πορευόμενοι διὰ τῶν βουνῶν ἔμαθαν ὅτι 80 Τοῦρκοι εὐρίσκοντο ἐν ἄλλῳ τινὶ μοναστηρίῳ ὀλίγας ὥρας ἀπέχοντι, καὶ ἐπεστράτευσαν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι προειδοποιηθέντες ὑπὸ κατασκόπων ἔφυγαν ἀφήσαντες τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ ζῶά των. Τὴν δὲ 22 μαΐου ἔφθασεν ὁ Καντακουζηνὸς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ εἰς Ἰάσι ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ὅλοι ἐντίμως, καὶ τὸν ἔφεραν κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν ἣ ἑψάλη εὐχαριστήριος δοξολογία, ὡς ἂν ἤρχετο νικητῆς, ἐν ᾧ ἔφυγεν ἀπέμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐδημοσίευσεν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου πληρεξουσιότητα, ἐξέδωκε διαταγὰς περὶ εὐταξίας τοῦ τόπου καὶ ἐπανόδου τῶν φυγόντων εἰς τὰς ἐστίας των, περὶ στρατολογίας καὶ ἐκστρατείας, περὶ προμηθείας τροφῶν καὶ χρηματολογίας, καὶ περὶ κατοχῆς θέσεων τινων εἰς προφύλαξιν τῆς πρωτευούσης· ἀλλ' οὐδεὶς ἤκουε τὰς διαταγὰς του. Ὅλοι οἱ ὀπλοφοροῦντες ἐδόθησαν εἰς ἄρπαγὴν, εἰς κραιπάλην, καὶ εἰς ἀταξίαν. Ὅσα ζῶα ἢ προϊόντα ἐσυνάζοντο ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως, ὅλα ἐπωλοῦντο πρὸς ἰδιαιτέραν ὠφέλειαν· πενταπλάσια στρατιωτικὰ σιτηρέσια ἐδίδοντο παρ' ὅσα πραγματικῶς ἐχρειάζοντο· τὰ στενὰ καὶ οἱ δρόμοι ἦσαν ἀφύλακτοι· καὶ ἂν τις ἐξεστράτευεν, ἐπανήρχετο μετ' ὀλίγον εἰς Ἰάσι ἀφ' οὗ ἐγύμνονε τοὺς δυστυχεῖς καὶ ἀπροστατεύτους χωρικούς· οὐδεὶς δὲ ἐγνώριζεν ἄλλον ἀνώτερόν του· ἰδοὺ πῶς ὑπεγράφετο ὀπλάρχηγός τις μόνον 12 στρατιώτας ἔχων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του.

“Γιαννάκης Μπουκουβάλας ἀρχιστράτηγος τοῦ
 “ἐν Χαρλοβία ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, καὶ ναζίρης
 “τῶν πέντε καδηλικίων διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ καλὴν
 “ἀποκατάστασιν τοῦ τόπου.”

Βλέπων δὲ ὁ Καντακουζηνὸς ὅτι οὔτε τὸν ἤκουε

τις, οὔτε τὸν ἐφοβεῖτο, οὔτε τὸν ἐσέβετο, καὶ μαθὼν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πεντεδέκας ἤρχισε νὰ τὸν ἀντιπολιτεύεται κρυφίως ζητήσαντα λόγον τῶν πράξεών του, φοβηθεὶς δὲ καὶ ἐπιβουλὰς κατὰ τῆς ζωῆς του ἐντὸς τῆς πόλεως, μετέβη μετὰ μίαν ἐβδομάδα εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Προύθου χωρίον Στίγκαν, δύο ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως, ὅπου καὶ ἐστάθμευσεν· 60 δὲ μόνον στρατιῶται τὸν ἠκολούθησαν. Παρηκολούθησαν καὶ 400 πεζοὶ καὶ 50 ἱππεῖς ἐκ τῶν ἐν Γαλασίῳ πολεμισάντων. Οἱ δὲ λοιποὶ ἔμειναν ὅλοι ἐν Ἰασίῳ ἐν οἷς καὶ ὁ Πεντεδέκας ἐντρυφῶντες. Δὲν ἔπαυε δὲ ὁ Καντακουζηνὸς παρακινῶν τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ στρατιώτας καὶ αὐτὸν τὸν Πεντεδέκαν νὰ συνέλθωσιν ὅπου καὶ αὐτός· ἀλλὰ μὴ κερδῆσας ἐξ ἀρχῆς τὸ σέβας τῶν στρατιωτῶν, κατεφρονήθη ὀλοτελῶς ἀφ' οὗ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰασίου, διότι οἱ ἐκεῖ ἐπίστευαν καὶ ἔλεγαν, ὅτι προητοιμάζετο νὰ φύγῃ, καὶ ὅτι διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτου ἐπλησίαζε ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ· ἀλλ' ὁ Πεντεδέκας, μὴ θέλων νὰ ρίψῃ τὸ προσωπεῖον, ἦλθε μετ' ὀλίγων παρ' αὐτῷ καὶ διετάχθη νὰ παραλάβῃ τὸν παρενρισκόμενον στρατηγὸν Σέρβον Μλάδην καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ νὰ τοποθετηθῇ κατὰ τὸ Ῥώμανον, πόλιν ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Μολδάβας καὶ Σερέτη· ἀλλ' ἀπεποιήθη ἐπὶ λόγῳ, ὅτι οἱ στρατιωταὶ του δὲν τὸν ἠκολούθουν, καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀλίγων κατὰ προτροπὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἐφοβήθη ἀκούσας αὐτοὺς λέγοντας κατὰ πρόσωπόν του, ὅτι δὲν τὸν ἐγνώριζαν ἀρχηγόν, καὶ ὅτι τὸν ἐθεώρουν προδότην. Συνέβη δὲ καὶ ἄλλο τι εἰς ἐπαύξησιν τῆς ἐπικρατοῦσης ἀπειθείας καὶ ἀταξίας. Ἔτυχε νὰ εὑρεθῇ ἐν Ἰασίῳ ἐπταννήσιός τις· οὗτος μετονομασθεὶς κόμης Καποδίστριας ἐκήρυττεν ὅτι ἐστέλλετο παρὰ τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἵνα ὀργανίσῃ πολιτικῶς τὴν Μολδαυίαν, καὶ ὅτι ἐνέκρινε νὰ μὴ μετατοπήσῃ ὁ ἐν τῇ πρωτευούσῃ

ἐλληνικὸς στρατός· ὕβριζε δὲ ἀναφανδὸν τὸν Καντακουζηνὸν ὡς Μολδανὸν καὶ ὡς προδότην τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων· τόσῳ δὲ ἴσχυσαν οἱ λόγοι τοῦ ἐπιτηδείου τούτου ἀγύρτου μέχρι τινός, ὥστε ὅλον τὸ στρατιωτικὸν τὸν ἤθελεν ἀρχηγόν. Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Μολδαβίας καθ' ἣν ὥραν ἐπέκειτο εἰσβολὴ ἐχθρῶν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Εἵσοδος Τουρκικῶν δυνάμεων εἰς Βουκουρέστι.—'Επιβουλὴ Σάββα.—Φόνος Βλαδιμιρέσκου ὡς προδότου.—Μάχαι Νουτσέτου καὶ Δραγασανίου.—'Απέλευσις 'Υψηλάντου.—Οἱ ἐναπομείναντες ὀπλαρχηγοί.—Τὰ κατὰ τὴν Μολδαβίαν.—Θάνατος Γεωργάκη 'Ολυμπίου.—'Επιθεώρησις τῆς διαγωγῆς τοῦ 'Υψηλάντου.

Ἡ ΕΠΙΒΟΥΛΟΣ διάθεσις τοῦ Σάββα καὶ τοῦ Βλαδιμιρέσκου ἐθάῤῥυνε τοὺς Τούρκους νὰ ὀδεύσωσιν ἀφόβως πρὸς τὸ Βουκουρέστι, ὅπου καὶ οἱ δύο διέτριβαν ἔχοντες μυστικὰς σχέσεις πρὸς αὐτοὺς, ἀλλ' ὑποβλέποντες ἀλλήλους. Ὁ πασᾶς τῆς Σιλιστρίας Σελήμ-Μεχμέτης, ἐτοιμάσας διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ πασᾶ τοῦ Γυργέβου ὀκτακισχιλίους ὀπλοφόρους, ἐξαπέστειλεν εἰς Βουκουρέστι, τοὺς μὲν τετρακισχιλίους ὑπὸ τὸν κεχαγιάν του Χατσῆ-καρά-Ἀχμέτ-ἐφέντην τὸν καὶ ἀρχηγὸν ὅλου τοῦ στρατοῦ, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑπὸ τὸν κεχαγιάν τοῦ πασᾶ τοῦ Γυργέβου· οὔτε δὲ ὁ εἰς οὔτε ὁ ἄλλος ἀπήντησαν καθ' ὁδὸν ἐχθρόν, καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν, ὁ μὲν ἀρχηγὸς τὴν 15 ὁ δὲ ὑπαρχηγὸς τὴν 17 μαΐου. Ὀλίγας δὲ ὥρας πρὶν εἰσέλθῃ ὁ ἀρχηγός, ἐξῆλθεν ἡσύχως ὁ ἐν τῇ πόλει ἐστρατοπεδευμένος φρούραρχος Σάββας λέγων, ὅτι δὲν εἶχεν ἀποχρῶσαν δύναμιν ν' ἀντισταθῇ, καὶ ὅτι ὁ Βλαδιμιρέσκος ἀπεποιήθη τὴν σύμπραξίν του· ὑποκρινόμενος δὲ πάντοτε τὸν ὀπαδὸν τοῦ 'Υψηλάντου ἐτοποθετήθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Βακαρεστίου δύο ὥρας μακρὰν τοῦ Τυργοβίστου,

ὅπου σκεπτόμενος πῶς νὰ εὕρῃ χάριν ἐνώπιον τῶν μυστικῶν φίλων του ἐμεθοδεύθη νὰ παγιδεύσῃ τὸν Ὑψηλάντην διὰ τοῦ ἀκολουθοῦν τεχνάσματος.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀφ' ὅτου ἔφθασεν εἰς Κολεντίναν, δὲν ἔπαυσε προτρέπων τὸν Σάββαν νὰ κηρύξῃ ἐγγράφως, ὅτι ἔλαβε τὰ ὄπλα ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς τουρκοκρατίας. Μὴ θέλων δὲ νὰ δείξῃ ὅτι ὑποπτεύων αὐτὸν ἐζήτει ἐγγραφον τὴν πολιτικὴν του ταύτην ὁμολογίαν, τῷ ἔλεγεν ὅτι πολλάκις ἐζήτησε παρόμοιον ὁμολογίαν παρὰ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, ὃν ὁ Σάββας ἔλεγε πάντοτε ἐπίβουλον, καὶ πάντοτε ἀπέτυχε, διότι ὁ Βλαδιμιρέσκος ἀπεκρίνετο ὅτι, ἐν ὅσῳ ἐσιώπα ὁ ἐχθρὸς του Σάββας, ἡναγκάζετο καὶ αὐτὸς νὰ σιωπᾷ. Ὁ πονηρὸς Σάββας ἔβλεπεν, ὅτι τοιαύτη πρᾶξις ἀνέτρεπε τὰς ἀρτιγενεῖς μυστικάς του σχέσεις πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ τὴν ἀπεποιεῖτο ὑπὸ διαφόρους προφάσεις· ἀλλ' ἀφ' οὗ οἱ Τούρκοι εἰσῆλθαν εἰς Βουκουρέστι, αὐτὸς δὲ ἐτοποθετήθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Βακαρεστίου, καὶ ἐσχετίσθη πρὸς τοὺς Τούρκους στενότερον, καὶ συνενόηθη ἀναμφιβόλως καὶ περὶ οὗ ἐμελέτα νὰ πράξῃ, ἐπαναληφθείσης τῆς προτάσεως, ὑπέγραψε καὶ ἐξέδωκε τὴν πρᾶξιν εἰς χαρὰν καὶ ἐμψύχωσιν τοῦ Ὑψηλάντου. τὴν δὲ ἐπαύριον ὑπῆγε πρὸς αὐτὸν αὐτεπάγγελτος, συνέφαγε, καὶ τὸν ἐκάλεσε καὶ αὐτὸς εἰς γεῦμα τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν καὶ εἰς ἐπιθεώρησιν τοῦ ἵππικου του τῷ ὄντι λαμπροῦ. Τόσον δὲ θάρρος ἐνέπνευσε δι' ὧν εἶπε καὶ ἔπραξεν, ὥστε ὁ Ὑψηλάντης ὑπεσχέθη νὰ μεταβῇ εἰς τὸ μοναστήριον κατὰ τὴν πρόσκλησίν του· ἀλλὰ λαβὼν μετὰ ταῦτα αἰτίαν νὰ ὑποπτεύσῃ δολιότητα, ὑπεκρίθη τὸν ἀσθενῆ καὶ ἔστειλε μόνον τινὰς τῶν ἐπιτελῶν του.

Ὁ δὲ παρὰ τὸ Βουκουρέστι ἐστρατοπεδευμένος Βλαδιμιρέσκος διέμεινεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ του ὅλην

τὴν ἡμέραν καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν, μήτε φανεράν συγκοινωνίαν λαβών, μήτε κηρυχθεὶς ὑπὲρ αὐτῶν, τρέφων ὁμως ἐπιβούλους σκοποὺς κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ προσπαθῶν νὰ τοὺς πραγματοποιήσῃ ἐπιτηδείως εἰς παντελῇ ὀλεθρόν του· τὴν δὲ ἐπιούσαν ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν μικρὰν Βλαχίαν μὴ προειδοποιήσας τὸν Ὑψηλάντην.

Μεταξὺ τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Βλαδιμιρέσκου ἦσαν τινες καὶ τὴν ἐπίβουλον διαγωγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των κατακρίνοντας, καὶ ἄλλην ὁδὸν παρὰ τὴν τοῦ Γεωργάκη νὰ βαδίσωσι μὴ θέλοντες. Διὰ τὸν διττὸν τοῦτον λόγον ἦσαν ὑποπτοὶ παρὰ τῷ Βλαδιμιρέσκῳ, ὅστις, σκληρὸς καὶ αἰμοβόρος καὶ ἐξ ἀνατροφῆς καὶ ἐκ προαιρέσεως, ἐπεχείρησε ν' ἀπαλλαχθῇ τῶν ὀπλαρχηγῶν του ὅσους ὑπώπτει, καὶ ἤρχισε καθ' ὁδὸν νὰ τοὺς φονεῖ ἄδίκως καὶ ἀνεξετάστως. Αἱ φονικαὶ αὗται πράξεις δυσηρέστησαν καὶ ἐφόβησαν εἰς ἄκρον τοὺς ἐπιζῶντας κινδυνεύοντας νὰ πάθωσι τὰ αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῶν ὑποψιῶν ἃς ἐδύνατο νὰ συλλάβῃ καὶ κατ' αὐτῶν· διὰ τοῦτο ἀποφασίσαντες νὰ πράξωσι πρὶν πάθωσιν, ἐξεμυστηρεύθησαν τῷ Γεωργάκῃ τοὺς φόβους των καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν σύμπραξίν του εἰς ἀσφάλειάν των χρειᾶς τυχοῦσης.

Ἐν τούτοις ὁ πανοῦργος Σάββας, εἰδὼς ἐξ ὧν εἶχε μυστικῶν σχέσεων πρὸς τοὺς Τούρκους τὰ σχέδια τοῦ Βλαδιμιρέσκου, τὰ ἀνεκάλυψε τῷ Ὑψηλάντῃ, ἵνα μὴ χαρῇ ὁ ἐχθρὸς του τὰς πρώτας τιμὰς τῆς προδοσίας, ἃς αὐτὸς ἐπεθύμει. Τὰ ἀνακαλυφθέντα δὲ σχέδια ἦσαν, ὅτι ὁ Βλαδιμιρέσκος ὤδευε πρὸς τὴν μικρὰν Βλαχίαν εἰς προκατάληψιν τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἐμπόδιον τῆς ἐκεῖθεν τοῦ Ὀλτου διαβάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοπέδου, καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐμελέτων, ἀφ' οὗ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἐτοποθετεῖτο ὅπου ἔπρεπε, νὰ κινήσωσι καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸ Τυργόβιστον καὶ νὰ πέσωσιν ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Ὑψηλάντην ὀπισθεν, ὥστε

αὐτὸν μὲν νὰ φονεύσωσιν ἢ νὰ συλλάβωσι, τὸ δὲ στρατόπεδον νὰ ἀφανίσωσιν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐκοινοποίησε τῷ Γεωργάκῃ διαμένοντι ἐν Πιτεστίῳ τοὺς λόγους τοῦ Σάββα, καὶ τῷ παρήγγειλε νὰ ματαιώσῃ τὰ ὀλέθρια σχέδια τοῦ Βλαδιμιρέσκου καθ' οἷον σδήποτε ἐνόμιζε καταλληλοτέρους τρόπους· διέταξε δὲ καὶ τὸν ἐν Κυμπουλουγγίῳ ἀδελφόν του, ἐξ αἰτίας τοῦ παρακολουθοῦντος τὸν Βλαδιμιρέσκον πλήθους, νὰ καταβῇ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Γεωργάκῃ πρὸς ἐνδυνάμωσίν του. Ὁ δὲ Σάββας ἔδραξε τὴν ἀρμοδίαν ταύτην εὐκαιρίαν ἵνα καὶ τὸν Ὑψηλάντην ἀποκοιμήσῃ, καὶ τὸν ἐχθρόν του Βλαδιμιρέσκον βλάβῃ, καὶ ἔστειλε 400 ἰππεῖς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γεωργάκῃ. Τὴν 18 μαΐου ὁ Βλαδιμιρέσκος ἔφθασε πανστρατιᾷ εἰς Γολέστι. Παρὰ τὸ Πιτέστι καὶ ἀπέναντι τοῦ Γολεστίου ῥέει ὁ Ἄρξησος· τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου ζευγνύει γέφυρα, ἣν προκατέλαβεν ὁ Γεωργάκης. Εἰδοποιηθεὶς ὁ Βλαδιμιρέσκος, παρεκάλεσε τὸν Γεωργάκην ν' ἀφήσῃ τὸ πέραμα ἐλεύθερον. Ὁ Γεωργάκης ἀνέβαλε τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐπαύριον, καθ' ἣν συνοδευόμενος ὑπὸ 400 ἐκλεκτῶν ἰππέων καὶ πεζῶν ὑπῆγεν εἰς Γολέστι. Ὁ Βλαδιμιρέσκος τὸν ὑπέδεχθη ἐνώπιον τῶν ὀπληρχηγῶν του. Ὁ Γεωργάκης ἤρχισε νὰ τὸν ἐπιπλήττῃ ὥς μὴ ἀντισταθέντα ἐν ᾧ εἰσῆρχόντο οἱ Τούρκοι εἰς Βουκουρέστι, ὥς ἀθετήσαντα τὰς ὑποσχέσεις του καὶ ὥς παραβάντα τοὺς ὅρκους του. Ὁ Βλαδιμιρέσκος ἠθέλησε νὰ ἐνοχοποιήσῃ περὶ τῆς μὴ ἀντιστάσεώς του τὸν Σάββαν μὴ θελήσαντα νὰ συμπολεμήσῃ· ἀλλ' ὁ Γεωργάκης ἐπ' ἀνέλαβεν, ὅτι ὁ Πρίγκηψ (Ὑψηλάντης) εἶχεν ἐγγράφους ἀποδείξεις τῶν μυστικῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως, καὶ ἤξευρεν ὅτι αὐτὸς τοὺς ἐθάῤῥυνε νὰ πατήσωσιν ἑνοπλοὶ τὴν ἡγεμονείαν, ὅτι διὰ τῆς πράξεώς του ταύτης ἠφάνισε τὸν τόπον,

καὶ ὅτι εἶχε νὰ δώσῃ λόγον ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ἐστηλίτευσεν ἔπειτα τὴν πρὸς τοὺς ὀπληρχηγοὺς ἐπίβουλον διαγωγὴν του διὰ τοῦ ἀδίκου θανάτου τινῶν ἐξ αὐτῶν, καὶ παρήνειρεν, ὅτι πᾶσα ἀσφάλεια διὰ τοὺς παρεστῶτας ἐξέλειψεν. Ἀνεγνώσθη δὲ εἰς ἐπήκοον πάντων καὶ μυστικὴ σύμβασις αὐτοῦ καὶ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, γραφεῖσα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, καὶ ἀποδεικνύουσα ὅτι ὁ Βλαδιμιρέσκος ἔπραξε παρὰ τὰ συνονομολογηθέντα. Ὁ Βλαδιμιρέσκος, ὁ ἔχων τὴν διάθεσιν ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ ἐπιβούλου, ἐσκοτίσθη ἐπιπληχθεῖς. Ὁ δὲ Γεωργάκης βλέπων τοῦτο, καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν παρεστῶτων ἐνέκριναν ὅσα αὐτὸς ἔλεγεν, ἐξεκρέμασε τὴν ἐπάνωθεν τοῦ Βλαδιμιρέσκου τοιχοκρεμῇ σπάθην εἰπὼν, ὅτι δὲν ἦτον ἄξιός νὰ τὴν φορῇ, καὶ ὅτι ἤθελε νὰ τὴν στείλῃ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον. Ἡ τόλμη τοῦ Γεωργάκη καὶ τὸν Βλαδιμιρέσκον κατεπτόησε, καὶ οὐδένα τῶν παρεστῶτων παρώργισε. Ὁ Γεωργάκης ἐτόλμησεν ἔτι μᾶλλον ἤρπασεν ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ Βλαδιμιρέσκου τὰς πιστόλας του, καὶ διέταξε νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς Τυργόβιστον ἵνα ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ πρίγκηπος. Τότε τὸν συνέλαβάν τινες τῶν παρόντων ὀπαδῶν τοῦ Γεωργάκη παρὰ πάντων ἐγκαταλειφθέντα, τὸν ὠπισθαγκώνισαν, καὶ τὸν ἀπήγαγαν ὑπὸ φύλαξιν εἰς Πιτέστι· ἐκεῖ τὸν παρέλαβεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης καὶ τὸν ἔφερεν ὑπὸ ἱκανὴν φύλαξιν εἰς Τυργόβιστον, ὅπου ἐπιπληχθεῖς πάλιν πικρῶς παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀπήχθη ἔξω τῆς πόλεως καὶ κατεκόπη μελῆδ' ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ὡς προδότης καὶ ἐπίορκος τὴν 23 μαΐου, μήτε δικασθεῖς κατὰ τοὺς στρατιωτικοὺς νόμους μήτε καταδικασθεῖς ἐν τάξει, ἀλλὰ δυνάμει τῶν ἀνὰ χεῖρας τοῦ Ὑψηλάντου ἐγγράφων, ἐξ ὧν ἐφαίνετο τῷ ὄντι ἡ προδοσία καὶ ἡ ἐπιορκία του.

Τοιοῦτος ἐφάνη καὶ τοιοῦτον ἔλαβε τέλος ὁ Θεόδωρος Βλαδιμιρέσκος, ἄνθρωπος ὅστις ἐπεθύμει μὲν τὸ καλὸν τῆς πατρίδος του, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἄκρας ἀπαιδευσίας του, τῆς βαρβάρου ἀνατροφῆς του καὶ τῶν κακῶν του ἑξέων ἐθεώρει θεμιτὴν τὴν χρῆσιν τῆς ἐπιβουλῆς, τῆς προδοσίας, τῶν ἀδίκων φόνων καὶ τῆς ἐπιτορκίας, δι' ὧν διεκρίθη ἡ τελευταία διαγωγή του.

Μετὰ δὲ τὸν φόνον τούτου ὁ Ὑψηλάντης διώρισεν ἀρχηγούς τοῦ στρατεύματός του τοὺς δύο σημαντικωτέρους ὅπλαρχηγούς αὐτοῦ, τὸν Χατσῆ-Πρόδαν, Σέρβον, καὶ τὸν Μακεδόνσκη, Βλάχον, φέροντα τὸ ὄνομα τῆς μακεδονικῆς καταγωγῆς του. Συνίστατο δὲ τότε ἡ δύναμις αὕτη ἐκ 250 ἰππέων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων, 4000 Πανδούρων, καὶ ἐκ 4 κανονίων. Τοὺς διέταξε δὲ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν μικρὰν Βλαχίαν, νὰ στρατολογήσωσι καὶ νὰ καταλάβωσί τινας θέσεις καὶ τὴν κώμην τοῦ Δραγασανίου, διότι ἠκούσθη ὅτι δισχίλιοι ἐχθροὶ ἐξῆλθαν τοῦ Βιδινίου καὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν μικρὰν Βλαχίαν. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης φοβούμενος ὅτι οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ Τούρκοι ἐμελέτων, ὥς προειδοποιήθη, νὰ τὸν κτυπήσωσιν ἐν Τυργοβίστῳ, ἀπαλλαχθεὶς καὶ τοῦ κρυφίου ἐχθροῦ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, καὶ βλέπων πανταχόθεν τὰς μὲν δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ εἰς κίνησιν, τὰς δὲ ὑπ' αὐτὸν εἰς τελείαν ἀπραξίαν, ἀπεφάσισεν ἐπὶ συμβουλίου τὴν 27 μαΐου νὰ κινηθῇ καὶ αὐτὸς αὐθημερόν· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐξελθόντες τοῦ Βιδινίου ἦσαν οἱ ὀλιγαριθμότεραι, ἠθέλησε νὰ ἐπιπέσῃ πορευόμενος διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν μικρὰν Βλαχίαν Πιτεστιίου, ὅπου τὸν ἀνέμενεν ὁ Γεωργάκης· διέταξε δὲ νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐκεῖ διάφορα σώματα καὶ ἐκάλεσε καὶ τὸν Σάββαν, μὴ ρίψαντα εἰσέτι τὸ προσωπεῖον, νὰ συνακολουθήσῃ· ἀλλ' οὗτος, ὑποπτεύων μὴ πάθῃ ὅ,τι ἔπαθεν ὁ συνεπίβουλός του Βλαδιμιρέσκος, ἀπεποιήθη εὐσχήμως τὴν πρόσκλη-

σιν, καὶ ἐτοποθετήθη ἐν τῷ ὀχυρῷ μοναστηρίῳ τοῦ Μαρτσενίου. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ὡς 5000, ἐξεστράτευσαν, καθὼς προεσχεδιάσθη, πρὸς τὸ Τυργόβιστον τὴν 25, καὶ τὸ ἑσπέρας τῆς 26 ἔφθασαν πλησίον αὐτοῦ καὶ διενυκτέρευσαν ἐντὸς τοῦ παρακειμένου δάσους, ἀγνοούντων τῶν εἰσέτι ἐν Τυργοβίστῳ Ἑλλήνων, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τῶν ἦσαν τόσῳ πλησίον. Τὸ πρωὶ δὲ τῆς 27, ὃ ἐστὶ καθ' ἣν ὥραν ἤρχισαν οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην τὴν πρὸς τὸ Πιτέστι πορείαν, 500 ἱππεῖς ἀποσπασθέντες τοῦ κατόπιν αὐτῶν ὁδεύοντος τουρκικοῦ στρατεύματος ἐφάνησαν πορευόμενοι εἰς Νοτσήτον κατεχόμενον ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην, ἐξάδελφον τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Φθάσαντες δὲ εἰς τὴν παρακειμένην μονὴν τοῦ ἀγίου Γεωργίου καὶ εὐρόντες ἑλληνικὴν φρουρὰν ὑπὸ τὸν Σαχίνην καὶ τὸν Σφίκαν, ἐφώρμησαν, ἀλλ' ὥπισθοδρόμησαν ἀπρακτοὶ, δεινῆς γενομένης ἀντιστάσεως. Περὶ δὲ τὸ δειλινὸν συμπληρωθέντες οἱ ἐχθροὶ εἰς 1500 ἱππεῖς, ἦλθαν εἰς Νοτσήτον, ὅπου εἶχαν ἔλθει πρὸ ὀλίγου εἰς βοήθειαν τῶν ἐκεῖ ὁ Κωνσταντῖνος Δοῦκας καὶ ὁ Γεράσιμος Ὀρφανός, σταλέντες παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου μαθόντος τὰ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο κινήματα τῶν ἐχθρῶν. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Ὀρφανὸν ἐτοποθετήθησαν παρὰ τὴν μονήν, οἱ δὲ περὶ τὸν Δοῦκαν ἀπώτερον ἐπὶ τινος λόφου πρὸς τὰ ἀριστερά. Οἱ ἐν Νοτσήτῳ, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ὀρφανόν, ἐμάχοντο γενναίως προΐουσης καὶ τῆς νυκτός. Σφοδρῶς ἀντέστη καὶ ἄλλο σῶμα ἑλληνικὸν ὑπὸ τὸν Ἀναστάσην Ἀργυροκαστρίτην, κατέχον λοφίσκον προφυλαττόμενον ἔμπροσθεν μὲν ὑπὸ τινος ἐκ τοῦ προχείρου ὑψωθείσης λιθίας, ὅπισθεν δὲ καὶ ἐκ τῶν πλαγίων ὑπο τοῦ δάσους. Ἄλλ' ὁ Δοῦκας, ἰδὼν ἀπόσπασμα ἐχθρῶν ἐπερχόμενον, ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν του, καὶ διὰ τῆς φυγομαχίας του ἐφόβισε καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἄλλους, τοὺς

εὐτυχῶς ἕως τότε πολεμήσαντας, νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν περὶ τὸ μεσονύκτιον ὡς νενικημένοι.

* Ἄν καὶ ἡ πραγματικὴ βλάβη τῶν Ἑλλήνων ἦτο μικρά, ἡ ἠθικὴ ἀπέβη μεγίστη· διότι ἔφερεν εἰς μεγάλην ἀταξίαν τὸ παραπορευόμενον ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην στράτευμα μαθὼν τὸ συμβάν, καὶ ἐξ αἰτίας τούτου ἀποσπάσματα τινα αὐτοῦ διεσκορπίσθησαν καὶ ἐπλανήθησαν ἐν μέσῳ τοῦ νυκτικοῦ σκότους καὶ τοῦ διαχυθέντος φόβου· ἐχάθησαν δὲ καὶ τινες ἀποσκευαὶ καὶ ἱκαναὶ τροφαὶ ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ Διμποβίτσας. Ὁ δὲ Δούκας, ἐπανελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐπιπληχθεὶς αὐστηρῶς διὰ τὴν λειποταξίαν του, ἐγκατέλειψε τὰς ἡγεμονείας.

Πρὶν δὲ διαβῶσι τὸν Ὀλτον οἱ περὶ τὸν Μακεδόνσκη καὶ Χατσῆ-Πρόδαν ὡς διετάχθησαν, οἱ ἐν τῇ μικρᾷ Βλαχίᾳ ἐχθροὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κραϊόβαν. Τινὲς δὲ αὐτῶν ἀπήντησαν ἐκτὸς τῆς κώμης τοῦ Σαβιδινίου δύο σώματα, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Σολωμόν, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀναστάσην Μανάκην τὸν καὶ Μιχάλογλου, στρατεύοντα πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, τὰ ἐκτύπησαν καὶ τὰ διεσκόρπισαν. 800 δὲ ἄλλοι Τούρκοι ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ ἐπ' ἀνδρίᾳ γνωστοῦ Καραφεῖζῃ ἐτοποθετήθησαν ἐν Δραγασανίῳ. Οἱ δὲ περὶ τὸν Μακεδόνσκη καὶ Χατσῆ-Πρόδαν ἦλθαν καὶ αὐτοὶ πλησίον τοῦ χωρίου τούτου τὴν νύκτα τῆς 29 μαΐου, καὶ ἐπέπεσαν αἰφνης ὅπου οἱ Τούρκοι ἔβοσκαν τὰ ζῶα των, ἐξ ὧν συνέλαβαν 70· ἐσκότωσαν δὲ καὶ 5 Τούρκους καὶ ἐζώγρησαν 2· ἠκροβολίσθησαν καὶ τὰς δύο ἀκολουθούς ἡμέρας μετὰ τῶν ἐν Δραγασανίῳ Τούρκων ἐξελθόντων εἰς καταδίωξίν των, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπεμακρύνθησαν.

Φθάσας δὲ ὁ Ὑψηλάντης εἰς Πιτέστι ἔμαθεν, ὅτι οἱ ἐπερχόμενοι Τούρκοι ἐκ Βουκουρεστίου εἶχαν φανερόν συναγωνιστὴν τὸν Σάββαν, καὶ ἀπέστειλεν

εὐθὺς τὸν Φαρμάκην μετὰ 300 εἰς Ἀρζησίαν (κόρτε δὲ Ἀρζέσι) ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ ἐντὸς ὑψηλῶν ὀρέων, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς θέσεως ἐκείνης· αὐτὸς δ' ἔφθασε τὴν 1 ἰουνίου εἰς Ῥύμνικον, πόλιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ὀλτου, ὅπου ἦλθαν καὶ οἱ ὑπὸ τοὺς ὀπλارχηγοὺς Μακεδόνσκην, Χατση-Πρόδαν, Διαμαντὴν Σερδάρην, Σολωμὸν καὶ Μανάκην· ὥστε αἱ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου δυνάμεις τὴν ὥραν ἐκείνην ἦσαν 2500 ἰππεῖς καὶ 4500 πεζοὶ συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ 4 κανόνια. Ὁ Ὑψηλάντης διέταξε τὰ πλείστα τῶν σωμάτων νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ Δραγασάνι καὶ καταλάβωσι θέσεις τινὰς ἕως οὗ φθάσει καὶ αὐτός. Τὴν 3 ἰουνίου ἐκίνησαν τὰ σώματα ὅπως διετάχθησαν· τὴν δὲ 5 παρηκολούθησε καὶ ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς. Ὁκτὼ ὥρας ἀπέχει τὸ Δραγασάνι τοῦ Ῥυμνίκου· ἀλλὰ τὰ σώματα ταῦτα ὑπὲρ τὸ σύνηθες ἠργοπόρησαν, οὐδ' ὁμοῦ ὅλα ἔφθασαν, πεσούσης καθ' ὁδὸν ῥαγδαίας καὶ διαρκοῦς βροχῆς· μόλις δὲ σύνηλθαν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον ἀλληλοδιαδόχως μέχρι τῆς αὐγῆς τῆς 7. Ὁ συστρατεύων Γεωργάκης ἐσκόπευεν, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν, ν' ἀποκλείσῃ τοὺς ὀλίγους ἐχθροὺς πανταχόθεν, καὶ ἔστειλε διάφορα σώματα καὶ κατέλαβαν τὰς περὶ τὸ χωρίον ἐπιτηδείας εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον θέσεις. Ὁ δὲ Καραβιᾶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἰππέων καὶ ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης, ὁ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λόχου καὶ τοῦ πυροβολικοῦ ταχθεὶς ἐσχάτως, ἐτοποθετήθησαν ἐντεῦθεν χαράδρας ἀντικρὺ τοῦ Δραγασανίου, ἧς τὰ δύο χεῖλη συζευγνύει γέφυρα· εἰδοποιήθησαν δὲ ὅλοι νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς μάχην τὴν ἐπαύριον, καθ' ἣν ἐσκόπευε νὰ παρευρεθῇ καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς ἐκ δισχιλίων. Ὁ δὲ Γεωργάκης, ὅστις διέθεσε τὰ πάντα, ἐτοποθε-

τήθη ἀπώτερον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Ῥυμνίκου, ὅπως διαλεχθῇ πρὸ τῶν ἄλλων μετὰ τοῦ αὐθημερὸν ἀναμενομένου ἀρχιστρατήγου. Οἱ ἐν Δραγασανίῳ Τούρκοι, κατέχοντες καὶ τὴν παρακειμένην μονήν, ἤσθάνθησαν πόσον δεινὴ ἦτον ἡ θέσις των καὶ ἐπεχείρησαν, ἀλλ' εἰς ματὴν, νὰ διώξωσι τοὺς περὶ τὸν Ἀργυροκαστρίτην, μεταβάοντας ἐκεῖ μετὰ τὰ ἐν τῷ Νοτσέτῳ συμβάντα καὶ καταλαβόντας γήλοφον πλησίον τοῦ χωρίου ἐν μέσῳ ἐλώδους θέσεως· προβλέποντες δέ, ὅτι ἡ μάχη ἦτον ἀφευκτος καὶ ἐγγύς, ἤρχισαν νὰ καίωσι τὰς εὐτελεῖς τοῦ χωρίου οἰκίας ὡς περιττὰς ἢ ἐπιζημίους. Ἀλλ' ὁ θερμουργὸς Καραβιάς ἐθεώρησε τὸν ἐμπρησμόν πρόδρομον φυγῆς, καὶ φοβούμενος μήπως τοῦ φύγῃ ἡ βεβαία, ὡς ἐφαντάζετο, νίκη ἐξ αἰτίας τῆς ἀπραξίας του, διέβη μετὰ μεσημβρίαν σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν πέραν τῆς χαράδρας πρὸς τὸ χωρίον, μὴ προειδοποιήσας τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, ὡς θέλων νὰ σφετερισθῇ ὅλην τὴν δόξαν μόνος αὐτός· παρηκολούθησαν δὲ ἐπὶ τῇ προτροπῇ αὐτοῦ ὁ ἱερὸς λόχος καὶ τὸ πυροβολικόν. Οἱ Τούρκοι ἐδειλίασαν ὑπολαβόντες, ὅτι θὰ ἐφόρμων οἱ Ἕλληνες ἐκ συνθήματος πανταχόθεν· διὰ τοῦτο, ἐν ᾧ ἤρχισε τὸ πυροβολικὸν νὰ τοὺς κτυπᾷ, δὲν ἐξῆλθαν καὶ ἐσκέπτοντο διὰ ποίας ὁδοῦ νὰ φύγωσιν· ἀλλὰ βλέποντες, ὅτι ἄλλοι δὲν ἐκινήθησαν, καὶ ὅτι τὰ κανόνια δὲν τοὺς ἔβλαπταν διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κανονοβολιστῶν, ἐξῆλθαν ἑφιπποὶ καὶ ἔπεσαν ξιφῆρεις ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς· καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Καραβιάν ἐλειποτάκτησαν, οἱ δὲ ἱερολοχίται ἔδειξαν ὅτι φλόγες πατριωτισμοῦ ἔκαιαν τὴν καρδίαν των καὶ ἐπέμεναν μαχόμενοι· ἀλλ' ἦσαν ἀπειροπόλεμοι, καὶ τὸ ἱππικὸν τοῦ ἐχθροῦ ἐπιπεσὸν πανορμεὶ διέρρηξε τὰ τάξεις, ἐκυρίευσεν τὰ κανόνια, καὶ τοὺς κατέκοψεν. Ἀκουσθείσης τῆς βοῆς τοῦ πολέμου, ἔτρεξαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ὁ Γεωργάκης καὶ

τινες ἄλλοι ὅπλαρχηγοὶ μεθ' ὧσων ἐδυνήθησαν ἐκ τοῦ προχείρου, ἐτουφέκισαν τοὺς Τούρκους καταδιώκοντας καὶ κατακόπτοντας ἀνηλεῶς τοὺς ἱερολοχίτας τραπέντας ἐπὶ τέλους εἰς φυγὴν, καὶ τοιοιυτοτρόπως ἐλύτρωσαν τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας πολλούς, ἐν οἷς καὶ τοὺς ἀδελφούς τοῦ ἀρχιστρατήγου κινδυνεύοντας νὰ συλληφθῶσιν. Ὅλοι δὲ οἱ ἱερολοχίται θὰ ἠφανίζοντο, ἂν δὲν ἐπρόφθαναν οἱ ἐπιβοηθοὶ οὗτοι, ἐν οἷς διέπρεψεν ὁ Βλάχος ὅπλαρχηγὸς Ἰωαννίτσας Χόρκας. Οἱ Τούρκοι, καταδιώξαντες τοὺς ἠττηθέντας μέχρι τῆς χαράδρας, ἐπανήλθαν εἰς τὸ χωρίον νικηταί, ἀποροῦντες καὶ αὐτοὶ δι' ὅσα παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα κατώρθωσαν. Ὑπερδιακόσιοι Ἕλληνες ἐφονεύθησαν, ὅλοι σχεδὸν ἱερολοχίται, πεσόντες ὡς εὐθαλεῖς κλάδοι ὑπὸ τὴν κοπτερὰν ἀξίνην στιβαροῦ ξυλοκόπου· ἐφονεύθησαν καὶ οἱ ἐπ' ἀνδρία μεταξὺ τῶν ἀνδρείων τούτων διακριθέντες ἐκατόνταρχοι, Δημήτριος Σούτσος, καὶ Σπυρίδων Δρακούλης, 40 δὲ ἠχμαλωτίσθησαν. Πανικὸς φόβος κατέλαβε τότε ὅλα τὰ σώματα, καὶ τὰ πλείστα ἐν τῷ ἅμα διελύθησαν καὶ κακὴν κακῶς διεσκορπίσθησαν. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ἔμαθε τὸ γεγονὸς καθ' ὁδὸν τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς θλιβερᾶς σκηνῆς, καὶ ἰδὼν τὸν διασκορπισμὸν τῶν στρατιωτῶν ἐπανερχομένων εἰς Ῥύμνικον ὠπισθοδρόμησε, καὶ διέμεινεν ἐκεῖ τὴν νύκτα καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν· τὴν δὲ 9 μετέβη εἰς Κόζιαν, μοναστήριον ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ὀρέων δύο ὥρας ἀπέχον τοῦ Ῥυμνίκου.

Ἐξ οὗτου ὁ Ὑψηλάντης ἔλαβε τὰς ἀπαντήσεις τῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας εἰς τὰς ἀναφοράς του, ἔχασε πᾶσαν ἐλπίδα ἐξωτερικῆς πρὸς αὐτὸν βοηθείας ἢ ἐξωτερικῶν προσκομμάτων εἰς τὰ κατ' αὐτοῦ στρατιωτικὰ κινήματα τῆς Πύλης· ἡ δὲ ἐσχάτως συμβᾶσα ἐν Δραγασανίῳ καταστροφὴ κατέστρεψε πᾶσαν προσδοκίαν ἐσωτερικῆς εὐτυχοῦς ἀντιστάσεως· καὶ τὸ χεῖριστον,

ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην ἐφοβεῖτο ὄχι μόνον τοὺς Τούρκους ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας του, καὶ οὔτε νὰ μείνῃ ἐδύνατο, διότι ἐκινδύνευε νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, οὔτε νὰ φύγῃ ἐτόλμα, διότι οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται ἀντέτειναν· τινὲς δὲ αὐτῶν, μαθόντες ὅτι ὁ κεχαγιάμπεης ἐξέδωκε κήρυγμα, δι' οὗ ὑπέσχετο ἀντιμισθίαν πρὸς ὅποιον ἔφερε τὴν κεφαλὴν του, ἐμελέτησαν καὶ ἐπιβουλήν. Ἔνεκα τούτου συνέλαβεν ὁ Ὑψηλάντης δεινὰς ὑποψίας· ὥστε, τριημερεύσας ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ὀλίγους ἐδέχετο ἐντὸς τῆς αὐλῆς, καὶ τὴν νύκτα διέμενεν αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν προσεκτικοὶ καὶ ἄγρυπνοι, ὡς ἂν ἐφοβοῦντο ἔφοδον ἐχθρῶν. Τῷ ὄντι τὴν δευτέραν νύκτα τῆς ἐκεῖ ἀφίξεως τῶν ἀνεφάνη πυρκαϊᾶ ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ μοναστηρίου ὅπου διενυκτέρευαν στρατιῶται, οἵτινες, ὑποκριθέντες ὅτι ἐφοβοῦντο μὴ καῶσιν, ἀνέβησαν πολλαχόθεν τὰ τεῖχη εἰς ἀποφυγὴν δῆθεν τοῦ κινδύνου. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην, εἰδότες προηγουμένως ὅτι οἱ ἐπιβουλευόντες τὴν ζωὴν του ἐσχεδιάσαν τὸ τέχνασμα τοῦτο, τοῖς ἀπηγόρευσαν τὴν εἰσοδὸν ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Ἐν μέσῳ τοιούτων ὑποψιῶν καὶ ἐπιβουλῶν ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἡγεμονείας. Ἡ γνώσις, ἣν εἶχε τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ Γεωργάκη, τὸν ἐθάρρυνε νὰ τῷ ἀνακαλύψῃ τὸν σκοπὸν του καὶ ζητήσῃ τὴν εἰλικρινῆ συνδρομὴν του. Ὁ Γεωργάκης οὔτε τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Ὑψηλάντου ἀνάξιος ἐφάνη, οὔτε κωφὸς εἰς τὴν αἴτησίν του, ἂν καὶ τὴν ἐθεώρησε λίαν ἐπιβλαβῆ, καὶ πρὸς τὸν κοινὸν ἀγῶνα καὶ πρὸς ἑαυτόν· ἀπέπεμψε δέ τινας τῶν ἐκεῖ ὑπόπτων ὀπλαρχηγῶν εἰς κατάληψιν δῆθεν θέσεών τινων πολεμικῶν, κυρίως δὲ ἵνα μὴ ἐνοχλήσωσι τὸν Ὑψηλάντην ἐπὶ τῆς ἀπελεύσεώς του. Ἀλλ' ὅ,τι ὁ Ὑψηλάντης ἐμελέτα νὰ πράξῃ ὑποκεκρυμμένως, πάμπολλοι τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπρατ-

ταν παρρήσιᾳ τρέχοντες μετὰ τὴν ἐν Δραγασανίῳ
 τροπὴν πρὸς τὰ ὅρια, ὅπως διασωθῶσιν εἰς τὴν
 Τρανσιλβανίαν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα αἰδῶς καὶ πᾶς
 φόβος ἐξέλειψαν, ὁ δυνατὸς κατέθλιβε τὸν ἀδύνατον,
 μήτε ὡς συναγωνιστῇ συμπαθῶν μήτε ὡς ὁμοιοπαθεῖ
 τινὲς δὲ τόσον ἐφάνησαν ἀσυνείδητοι καὶ ἀπάνθρωποι,
 ὥστε, καταλαβόντες τὰ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Τρανσιλ-
 βανίαν πορείας στενά, συνελάμβαναν, ὡς ἄλλοι
 Περιφῆται καὶ Κερκύωνες, τοὺς διαβαίνοντας καὶ
 κυρίως τοὺς ἀξίους πάσης ἀγάπης καὶ περιθάψεως
 ἱερολοχίτας, καὶ ἂν δὲν τοὺς ἐφόνευαν ὡς οἱ παλαιοὶ
 συντεχνῖται των, τοὺς ἐγύμνοναν. Ἐν τοσούτῳ ὁ
 Ὑψηλάντης, προδιαθέτων τὰ εἰς ἀπέλευσίν του,
 πρῶτον μὲν διέδωκεν, ὅτι ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε πόλε-
 μον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔπειτα δὲ ὑπεκρίθη, ὅτι
 ἔλαβε γράμματα δηλωτικά τῆς ἀφίξεως ἐπὶ τῶν ὁρίων
 καὶ τῆς εἰς Βλαχίαν ἀνυπερθέτου μεταβάσεως αὐ-
 στριακῶν τινων ταγμάτων· πρὸς πίστωσιν δὲ τῶν
 λεγομένων ἔδωκε πάνδημα δείγματα χαρᾶς διατάξας
 νὰ τουφεκίσωσι, νὰ φωτίσωσι τὸ μοναστήριον καὶ νὰ
 εὐθυμήσωσι πίνοντες εἰς ὑγίαν τοῦ αὐτοκράτορος
 τῆς Αὐστρίας. Ταῦτα ἔπραξε τὴν ἐσπέραν· τὴν δὲ
 ἐπαύριον ἐξεστράτευσεν πρὸς τὰ ὅρια εἰπών, ὅτι
 ἔλαβε πρόσκλησιν νὰ μεταβῇ ἐκεῖ εἰς ἔντευξιν ἀξιω-
 ματικοῦ σταλέντος παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκί-
 σκου πρὸς διευθέτησιν τῶν ἀφορώντων τὴν εἰσοδον
 τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων. Ἐγγὺς δὲ γενό-
 μενος τῶν ὁρίων ἠναγκάσθη, ἀπειλούμενος, νὰ δώσῃ
 ἐκ τοῦ ὑστερήματος τῷ Ἀργυροκαστρίτῃ χρήματα
 ἐπὶ λόγῳ καθυστερούντων μισθῶν τῶν ὁπαδῶν του,
 καὶ οὕτω ν' ἀπαλλαχθῇ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· ἡμιώριον
 δὲ πρὶν φθάσῃ εἰς Ῥοτερτούρμην, ὅπου ἐστάθμευεν
 ἢ ἐπὶ τῶν ὁρίων αὐστριακῇ Ἀρχῇ, ἐστάθῃ, καὶ ἀπέ-
 στειλε τὸν Λασσάνην, ἵνα μάθῃ ἂν ἦτο δεκτὸς ἐπὶ
 τῆς αὐστριακῆς γῆς· μαθὼν δὲ ὅτι ἦτο δεκτὸς ἄλλ'

ὑπ' ἄλλῳ ὀνόματι, μετωνομάσθη Ἀλέξανδρος Κομνηνός, καὶ τὴν 14 παρεδόθη εἰς τὰς αὐστριακὰς Ἀρχάς, καὶ παρεδόθησαν καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ἡγουν οἱ δύο ἀδελφοί του, ὁ Ὀρφανός, ὁ Λασσάνης, ὁ Γορνόφσκης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Καβελλαρόπουλος, μετονομασθέντες καὶ οὗτοι, καὶ ἐκεῖθεν μετεκομίσθησαν ὅλοι εἰς Ἀράδην, πόλιν τῆς Οὐγγρίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μαρόσχου, ὅπου διέμειναν ὀκτὼ ἡμέρας προσμένοντες τὰς διαταγὰς τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς, καὶ μηδόλως ὑποπτεύοντες ὅσα τοῖς ἔμελλαν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐλπίζοντες ἐν πλήρει πεποιθήσει τὴν ἐκ τῆς αὐστριακῆς εἰς ἄλλην ἐλευθέραν γῆν μετάβασίν των, καὶ τὴν εἰς Ἑλλάδα ταχείαν καθοδὸν των. Ἐν Ἀράδῃ διατρίβων ὁ Ὑψηλάντης ἐξέδωκε τὴν ἀκούθου ἡμερησίαν διαταγὴν γραφεῖσαν ἐν Ῥυμνίκῳ τὴν 8 ἰουνίου.

“Στρατιῶται! Ὅχι! δὲν μολύνω πλέον τὸ ἱερόν,
 “τὸ τίμιον τοῦτο ὄνομα εἰς τὰ ὑποκείμενά σας.
 “Ἄνανδροι ἀγέλαι λαῶν. Αἱ προδοσίαι σας, αἱ ἐπι-
 “βουλαί σας μὲ βιάζουσι νὰ σὰς ἀποχωρισθῶ. Εἰς
 “τὸ ἐξῆς κάθε δεσμός μεταξὺ ὑμῶν καὶ ἐμοῦ κόπτε-
 “ται· βαθεῖαν μόνον εἰς τὴν ψυχὴν μου θὰ φέρω
 “τὴν ἐντροπὴν ὅτι σὰς ἐδιοικοῦσα. Ἐπατήσατε
 “τοὺς ὅρκους σας, ἐπροδόσατε Θεὸν καὶ πατρίδα,
 “ἐπροδόσατε καὶ ἐμὲ τὴν στιγμὴν καθ’ ἣν ἤλπιζα ἢ
 “νὰ νικήσω ἢ νὰ συναποθάνω μαζὴ σας ἐνδόξως.
 “Σὰς ἀποχωρίζομαι λοιπόν· τρέξατε εἰς τοὺς Τούρ-
 “κους τοὺς μόνους ἀξιούς τῶν φρονημάτων σας,
 “ἐξέλθετε ἀπὸ τὰ δάση, καταβῆτε ἀπὸ τὰ βουνὰ τὰ
 “ἄστυλα τῆς ἀνανδρίας σας, καὶ τρέξατε εἰς τοὺς
 “Τούρκους, καταφιλήσατε τὰς χεῖράς των, ἀπὸ τὰς
 “ὁποίας στάζει ἀκόμη τὸ ἱερόν αἷμα των κατασφα-
 “γέντων ἀπανθρώπως, τῶν κορυφαίων ὑπουργῶν
 “τῆς θρησκείας, πατριαρχῶν, ἀρχιερέων, καὶ μυ-
 “ρίων ἄλλων ἀθῶων ἀδελφῶν σας. Ναί! τρέξατε,

“ ἀγοράσατε τὴν σκλαβίαν σας μὲ τὴν ζωὴν σας,
 “ μὲ τὴν τιμὴν τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων σας.

“ Σεῖς δὲ σκιαὶ τῶν γνησίων Ἑλλήνων ἐκ τοῦ
 “ ἱεροῦ λόχου, ὅσοι προδοθέντες ἐπέσατε θύματα
 “ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πατρίδος, δεχθῆτε δι’ ἐμοῦ
 “ τὰς εὐχαριστίας τῶν ὁμογενῶν σας. Ὀλίγος και-
 “ ρός, καὶ στήλη θ’ ἀνεγερθῇ νὰ διαιωνίσῃ τὰ ὀνό-
 “ ματά σας.

“ Μὲ χαρακτῆρας φλογεροὺς εἶναι ἐγχαραγμένα
 “ εἰς τὰ φίλτρα τῆς καρδίας μου τὰ ὀνόματα τῶν
 “ φίλων ὅσοι μέχρι τέλους μ’ ἔδειξαν πίστιν καὶ
 “ εἰλικρίνειαν. Ἡ ἐνθύμησις των θὰ εἶναι πάντοτε
 “ τὸ μόνον ἐροσιστικὸν ποτὸν τῆς ψυχῆς μου.

“ Παραδίδω δὲ εἰς τὴν ἀπέχθειαν τῆς ἀνθρωπό-
 “ τητος, εἰς τὴν δίκην τῶν νόμων, καὶ εἰς τὴν κατὰ-
 “ ραν τῶν ὁμογενῶν τὸν ἐπίορκον καὶ προδότην
 “ καμινάρην Σάββαν, τοὺς λειποτάκτας καὶ πρωται-
 “ τίους τῆς κοινῆς λειποταξίας καὶ φυγῆς Κωνσταν-
 “ τῖνον Δούκαν, Βασίλειον Μπαρλᾶν, Γεώργιον Μά-
 “ νον Φαναριώτην, Γρηγόριον Σουτσον Φαναριώτην
 “ καὶ τὸν φανλόβιον Νικόλαον Σκοῦφον.

“ Καθαιρῶ καὶ τὸν Βασίλειον Καραβιᾶν ἀπὸ τὴν
 “ τάξιν τῶν συστρατιωτῶν μὴν διὰ τὴν ἀπειθείαν
 “ του καὶ διὰ τὸ ἀπρεπὲς πολίτευμά του.”

Ἄφ’ οὗ δὲ ἦλθαν αἱ διαταγαὶ τῆς αὐστριακῆς
 αὐλῆς, ἥλλαξαν ὄνομα οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην καὶ
 ἐκ δευτέρου ἀπαιτεῖται δὲ ἡ μετονομασία τῶν ἐπὶ
 πολιτικαῖς αἰτίαις φυλακιζομένων ἐν Αὐστρίας, ἵνα
 μὴδ’ αὐτοὶ οἱ φυλάττοντες γνωρίζωσιν ποῖοι οἱ φυ-
 λασσόμενοι καὶ ὁ μὲν Ὑψηλάντης μετωνομάσθη
 Βαρόνος Σχονβάρδος, οἱ δὲ ἄλλοι ἄλλως, καὶ ἀπε-
 κομίσθησαν νυχθαμαξοποροῦντες εἰς Μουνκάτσην,
 πόλιν τῆς Οὐγγρίας, ὅπου ἐφυλακίσθησαν καὶ ἔπα-
 θαν ὅσα δεινὸν καὶ λέγειν. Ἐν ἔτει δὲ 1823 μετε-
 κομίσθησαν ἐκεῖθεν διὰ τὸ νοσῶδες τοῦ τόπου εἰς

Θερεσιενστάδην, πόλιν τῆς Βοεμίας, ὅπου, ἐκτὸς τοῦ Καβελλαροπούλου καὶ τοῦ Γορνόφσκη ἐλευθερωθέντων τὸ 1826, τοῦ μὲν πρώτου ὡς Ἰονίου, τοῦ δὲ δευτέρου ὡς Πολωνοῦ, διέμειναν ἐν φυλακῇ μέχρι τέλους τοῦ 1827, καὶ ἠλευθερώθησαν ὅλοι διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἐπὶ λόγῳ τιμῆς τοῦ νὰ διαμείνωσιν, ἕως οὗ ἀπεπερατοῦντο τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐν ὁποίᾳ τῶν τριῶν πόλεων, τῆς Βιέννης, τῆς Βενετίας, ἢ τῆς Βερώνης, εὐηρεστοῦντο· διέμειναν δὲ ἐν Βιέννῃ, ὅπου ὁ Ὑψηλάντης, πάσχων ἐξ ὅσων ὑπέστη ἐν τῇ δεινῇ του φυλακίσει, ἀπέθανε τὴν 20 ἰουλίου τοῦ 1828 περὶ τὸ τριακοστὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ἡ δὲ ἀπέλευσις τοῦ Ὑψηλάντου ἐκ τῆς Βλαχίας διέλυσε τὸν πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀγῶνα, καὶ ἑκτοτε ἕκαστος ἤγετο καὶ ἐφέρετο ὑπὸ τῆς φυσικῆς ῥοπῆς του καὶ τῶν συμφερόντων του· καὶ οἱ μὲν ἔφευγαν πέραν τῶν ὀρίων, οἱ δὲ ἐκλείοντο ἐντὸς ὀχυρῶν θέσεων, καὶ ἄλλοι περιήρχοντο εἰς ὄρεινὰ μέρη ἀποφεύγοντες τὴν συνάντησιν τῶν δυνατῶν καὶ εὐτυχῶν ἐχθρῶν, οἵτινες διασπαρέντες κατεδίωκαν τοὺς ἐναπολειφθέντας.

Ὁ δὲ Γεωργάκης, ἀφ' οὗ ἀπεχαιρέτησε τὸν Ὑψηλάντην, μετέβη εἰς Ἀρζησίαν ὅπου ἠνώθη μετὰ τοῦ κατέχοντος τὴν θέσιν ἐκείνην Φαρμάκη. Μαθόντες δὲ οἱ δύο οὗτοι ἀρχηγοί, ὅτι καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ περὶ τὸν Σάββαν ἐπήρχοντο, ἀνεχώρησαν ἔχοντες 800 ἐπιλέκτους ἱππεῖς, καὶ διαβάντες τὰ μεθόρια ἔπесαν εἰς Τρανσιλβανίαν, καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ μολδανικὸν ὄρος, Βρεάτσαν, ὅπου κεῖνται δύσβατά τινα χωρία, καὶ ἐστρατοπέδευσαν. Ὁ δὲ Γεωργάκης, ἀρρώστησας καθ' ὁδὸν, συνώδευε τὸ στράτευμα βασταζόμενος ἐν φορείῳ πολλὰς ἡμέρας.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι καὶ οἱ περὶ τὸν Σάββαν, ἀποδιώξαντες πέραν τῶν ὀρίων τὸν δεινότερον τοῦτον ἐχθρόν,

ἐκίνησαν κατὰ τοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Βιστρίτσης, ἣ κατ' ἄλλους τῆς Κόζιας, ὀχυρωθέντος Διαμαντῇ Σερδάρη. Οὗτος ἀντέστη γενναίως δύο ἡμέρας· τὴν δὲ τρίτην πιστεύσας τοὺς λόγους τοῦ Σάββα παρεδόθη ἐπ' ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ διατηρήσει τοῦ βαθμοῦ του· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, παρασπονδήσαντες, αὐτὸν μὲν ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀπεκεφαλίσθη, πολλοὺς δὲ τῶν σὺν αὐτῷ ἐθανάτωσαν ἐν τῇ μονῇ. Ὁ Σάββας ἐταράχθη ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ τῶν Τούρκων, καὶ παρεπονέθη ὑποπτεύων μὴ πάθῃ καὶ αὐτὸς τὰ αὐτά· ἀλλ' ὁ κεχαγιαμπης τὸν καθησύχασε λέγων, ὅτι ὁ Διαμαντῆς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔπαθαν ὡς πολεμήσαντες τοὺς Τούρκους, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐφάνη πιστὸς καὶ συνεργὸς αὐτῶν θερμότητος.

Οἱ Τοῦρκοι ἐξήλασαν πανταχόθεν τῆς Βλαχίας τοὺς ἐναντίους εὐκόλως, ἀλλ' ἠῦραν καὶ πού ἀντίστασιν· 400 ἀπέκλεισαν 70 ἐν τῇ κατὰ τὴν Σλάτιναν μονῇ, τοὺς ἐπολέμησαν τρία ἡμερονύκτια, καὶ ἀφ' οὗ πολλοὶ ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἐφονεύθησαν, ἔβαλαν πῦρ εἰς τὴν μονὴν καὶ ἔφυγαν, καὶ οὕτως ἐλυτρώθησαν οἱ ἔγκλειστοι. Τρεῖς ἡμέρας ἀπέκρουσαν εὐτυχῶς καὶ οἱ περὶ τὸν Μανάκην τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς μονῆς τῶν πεντεκαδικίκιων, καὶ τὴν τετάρτην ἐξῆλθαν διὰ νυκτὸς καὶ διεσώθησαν εἰς τὴν Τρανσιλβανίαν.

Ἱερεὺς δέ τις, κοινῶς καλούμενος Παπᾶ-Σέρβος, γνωστὸς διὰ τὴν ἀνδρίαν του, αὐθόρμητος ἐλθὼν ἐκ Σερβίας ἵνα ἀγωνισθῇ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου διατρίβοντος εἰσέτι ἐν Τυργοβίστῳ, συνέλεξεν ἱκανοὺς στρατιώτας, ἐτοποθετήθη ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ἄνωθεν τοῦ Κυμπουλουργίου, ἀπέκρουσε τοὺς ἐπελθόντας, κατέκοψε τὸ ἱππικόν των διὰ τὸ δύσιππον τοῦ τόπου, καὶ ἔφυγεν ἀβλαβής (α). Οἱ δὲ ὅπλαρχηγοὶ Μακεδόνσκης, Χατσῆ-Πρόδας, Σολωμός, Καραβιάς καὶ ἄλλοι διεσώθησαν φεύγοντες εἰς Τρανσιλβανίαν.

Ὁ δὲ κεχαγιαμπης, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅλην τὴν Βλα-

χίαν ἀπηλλαγμένην τῶν ἐχθρῶν του, ἐκάλεσεν εἰς
 Βουκουρέστι τὸν Σάββαν ἐπὶ λόγῳ νὰ τὸν ἀνταμείψῃ
 διὰ τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον πιστὴν καὶ πολυωφελῇ
 ὑπηρεσίαν του. Ὁ Σάββας ἀφίχθη ὅπου ἐκλήθη
 ἐν πολλῇ δυνάμει, καὶ παραλαβὼν ἐκλεκτοὺς τινας
 στρατιώτας καὶ τοὺς δύο του ὑποπλαρχηγοὺς, Μιχά-
 λην καὶ Γέντσην, ὑπῆγε τὴν 7 αὐγούστου εἰς τὴν
 κατοικίαν τοῦ κεχαγιάμπεη, καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας
 ἀφῆκεν ἐν τῷ προαυλίῳ, αὐτὸς δὲ καὶ οἱ δύο ὑποπλαρ-
 χηγοί, προχωρήσαντες ἐνδότερον, ἐδολοφονήθησαν
 πρὶν φθάσωσιν ἐνώπιον τοῦ κεχαγιάμπεη. Τοιαύτην
 ἀμοιβὴν ἔλαβεν ὁ Σάββας διὰ τὴν ἐπιorkίαν του πρὸς
 τὴν Ἑταιρίαν καὶ διὰ τὴν ἐπίβουλὸν διαγωγὴν του
 πρὸς τὸν Ὑψηλάντην. Ἡ δολοφονία αὕτη ἔδωκεν
 ἀφορμὴν εἰς ἀλληλομαχίαν τῶν ἐν τῷ προαυλίῳ
 στρατιωτῶν τοῦ Σάββα καὶ τῶν Τούρκων, καὶ εἰς
 χύσιν πολλοῦ αἵματος. Ἐν ᾧ δὲ ἡθεμιτουργοῦντο
 ταῦτα, ἀπειράριθμοι Τούρκοι, οἱ μὲν ἔφιπποι οἱ δὲ
 πεζοί, διαχυθέντες ἀδείᾳ τῆς ἐξουσίας εἰς ὅλην τὴν
 πόλιν καὶ πατήσαντες πολλὰς οἰκίας ἔπесαν ξιφῆρεις
 ἐπὶ τοὺς προστυχόντας Ἀρβανίτας, ἀπροφυλάκτους
 διὰ τὸ ἀπροσδόκητον, καὶ κόπτοντες τὰς κεφαλὰς
 των, καθὼς καὶ παμπόλλων ἀθλίων Χριστιανῶν μὴ
 ἀνηκόντων εἰς τὴν τάξιν ταύτην, τὰς ἐπεσώρευαν ἐν
 τῇ αὐλῇ τοῦ κεχαγιάμπεη χάριν τῆς παρὰ τοῖς Τούρ-
 κοῖς συνήθους τρισβαρβάρου καὶ βδελυρᾶς ἀντιμι-
 σθίας. Τόσαι δὲ κεφαλαὶ ἐπεσωρεύθησαν, ὥστε ὁ
 κεχαγιάμπεης φειδωλευόμενος ἀπεποιήθη τὴν ἀντι-
 μισθίαν, καὶ οὕτως ἔπαυσεν ἡ ἀνηλεὲς ἐκείνη αἵματο-
 χυσία διαρκέσασα τρεῖς σχεδὸν ὥρας. Τόση δὲ
 κατάχρησις ἔγεινε τῆς φονικῆς ταύτης ἀδείας, ὥστε
 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποκοπείσων κεφαλῶν ὑπερέβαινε τὸν
 γνωστὸν ἀριθμὸν ὅλων τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀρβα-
 νιτῶν. Ἐπηνέθη ὁ κεχαγιάμπεης παρὰ τῆς Πύλης
 ὡς ἀπαλλάξας τὸν τόπον τῶν ὀλετήρων, καὶ ἐπροβι-

βάσθη εἰς βαθμὸν πασᾶ. Διαρκούσης δὲ τῆς μαιφονίας ταύτης, Θανάσης τις Χειμαριώτης, εἰς καὶ αὐτὸς τῶν περὶ τὸν Σάββαν, καὶ 26 στρατιῶται κατέφυγαν εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει ἐκκλησίαν τοῦ Ὀλτενίου· ἐκεῖ ἀπεκλείσθησαν πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι τρία ἡμερονύκτια, ἕως οὗ, φθείραντες τὰ πολεμεφόδια, ἤνοιξαν τὴν θύραν καὶ ἐξώρμησαν ξιφῆρεις ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν φονεύοντες καὶ φονευόμενοι· τρεῖς δὲ μόνον διεσώθησαν φεύγοντες. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐν Βλαχία.

Ὁ δὲ ἐν Μολδαυίᾳ Καντακουζηνός, συγκαλέσας ἀρχομένου τοῦ ἰουνίου ἐν τῷ χωρίῳ Στίγκα τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ ὑποπλαρχηγούς, καὶ εἴτε ἀγανακτῶν δι' ὅσα κατ' αὐτοῦ ἐλέγοντο, εἴτε καὶ ἀπόφασιν ἔχων ἔκτοτε νὰ φύγῃ, τοῖς ἐπρόβαλε νὰ ἐκλέξωσιν ἄλλον ἀρχηγόν· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν ὁμοφώνως ὅτι αὐτὸν ἤθελαν. Τοῖς ἐκοινοποίησεν ἐν ἐκτάσει τότε ὁ Καντακουζηνός τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, τοῖς εἶπεν ὅσα τὸν ἐμπόδισαν νὰ τὸν πραγματοποιήσῃ, καὶ ἐπρόσθεσεν ὅτι κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ἐλπίς δὲν ἦτο νὰ ἐνωθῶσι πλέον μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου διὰ τῆς συνήθους ὁδοῦ ὡς προεσχεδιάσθη, καὶ ὅτι ἔκρινεν εὐλογον νὰ μεταβῶσιν εἰς Βεσσαραβίαν, νὰ παραλάβωσι τοὺς ἐκεῖ ἐτοίμους εἰς συνεκστρατείαν, καὶ ἐμβάντες ὅλοι εἰς τὰ ἐν Ἰσμαϊλίῳ πλοῖα νὰ πλεύσωσιν εἰς τὴν μαύρην θάλασσαν, ν' ἀποβιβασθῶσιν ὅπου θὰ τοὺς ὠδήγῃ ἡ περίστασις εἰς ἔντευξιν αὐτοῦ, καὶ οὕτω νὰ συστηθῇ διὰ τῆς ἐνώσεως ὅλων στρατόπεδον ἀξιόμαχον· ἔλεγε δὲ ὅτι ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ μὴ περάσωσιν εὐθὺς τὸν Προὔθον εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου ὡς φυγόμαχοι, ἀλλὰ νὰ ὀχυρωθῶσι παρὰ τὸ Σκουλένι τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ ποταμοῦ ἀπέναντι τοῦ ῥωσσικοῦ λοιμοκαθαρηρίου, ὅπου εὐκολον ἦτο νὰ λαμβάνωσι τὰ ἀναγκαῖα ἐκ τῆς ἀντικρὺ ῥωσσικῆς γῆς· οὕτω δὲ

ὠχυρωμένοι, νὰ στελλωσι μικρὰ σώματα εἰς κατασκοπὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἂν ἐπήρχετο δύναμις ἀνάλογος τῆς δυνάμεώς των, νὰ τὴν πολεμήσωσιν, εἰ δὲ καὶ ἐπήρχετο μεγάλη, ὡς ἐφημίζετο, νὰ μείνωσιν 100 πολεμισταὶ ἐν τῷ ὠχυρώματι καὶ νὰ μὴ ἀφήσωσι τὸν ἐχθρὸν νὰ πλησιάσῃ ἕως οὗ λάβωσι καιρὸν οἱ πολλοὶ νὰ περάσωσιν εἰς τὴν ἀντικρυς ὄχθην μεταφέροντες ὅλας τὰς πολεμικὰς ἀποσκευὰς ἀκινδύνως· μετ' αὐτοὺς δὲ νὰ διασωθῶσιν ἐκεῖ καὶ οἱ λοιποὶ 100, καὶ οὕτω νὰ ἐνεργηθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σχέδιον. Ἡ γνώμη αὕτη, σαθρὰ καὶ κούφη, ὡς στηριζομένη ἐπὶ ἀλλοκότου σχεδίου, καὶ ὑποθέτουσα τὴν ῥωσσικὴν γῆν σύμμαχον τῶν ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην παρὰ τὰς γνωστὰς καὶ ῥητὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος, ἐνεκρίθη παρ' ὅλων τῶν παρευρεθέντων, πιστευόντων ὅσα ἤκουαν ὡς εὐκατόρθωτα. ἐστάλησαν δὲ καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Μλάδην καὶ Βασίλην Θεοδώρου, προσελθόντα μετὰ τινων καὶ αὐτόν, εἰς κατασκοπὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἤρχισαν πολλοὶ νὰ ἐργάζωνται εἰς ὠχύρωσίν των ἐν Σκουλενίῳ· ἀλλὰ μόλις ἤρχισαν, καὶ ἔμαθαν τὴν εἰς Ἰάσι κατὰ τὴν 13 ἰουνίου περὶ τὴν μεσημβρίαν εἴσοδον τῶν ἐχθρῶν μηδενὸς ἐναντιωθέντος. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ ὁ Καντακουζηνὸς διέταξε τοὺς ἐπὶ κατασκοπῇ προαποσταλέντας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Σκουλένι, ὅπου μετέβη καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν νύκτα· τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπέρασε τὸν Προὔθον ἐπὶ λόγῳ νὰ ἴδῃ τὴν ἐκεῖ διατρίβουσαν μητέρα του, νὰ τὴν ἀσπασθῇ τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν τόπον τῆς τιμῆς καὶ τοῦ κινδύνου· ἀλλὰ καθ' ἣν ἡμέραν ἐπέρασεν εἰς τὸ ῥωσσικὸν λοιμοκαθαρτήριον, προσκαλέσας τοὺς ἐν τῷ Σκουλενίῳ ἀρχηγούς, τὸν Θανάσην, τὸν Κοντογόνην, τὸν Σοφιανὸν καὶ τὸν Σφαέλλον, τοῖς εἶπεν ὅτι δὲν ἔκρινεν εὐλογον ν' ἀντισταθῶσι τόσον ὀλίγοι καὶ ἀνέτοιμοι ἐντὸς τοῦ ἀδυνάτου ὠχυρώματος τοῦ Σκου-

λενίου, ἀλλὰ νὰ περάσωσιν ὅλοι εἰς Βεσσαραβίαν· αὐτὰ ταῦτα τοῖς παρήγγειλαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς βλέποντες τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Ἄλλ' οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἀπέρριψαν ὁμογνωμόνως τὰς τοιαύτας προτάσεις, ὡς ἀναξίας ἀνδρῶν φιλελευθέρων καὶ φιλοτίμων, ἐπανήλθαν εἰς τὸ ὀχύρωμα ὑβρίζοντες τὸν Καντακουζηνὸν ὡς δειλόν, λειποτάκτην καὶ προδότην, ὠρκίσθησαν ν' ἀποθάνωσι πολεμοῦντες, καὶ πλήρεις πατριωτισμοῦ καὶ χριστιανικῆς εὐλαβείας ἔφαγαν ἅγιον ἄρτον, ὡς προετοιμασίαν εἰς θάνατον, εἰπόντες, “αὕτη εἶναι ἡ ὑστερινὴ τροφή μας.” (β)

Σπανίως τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχηγῶν δὲν εὐρίσκει μιμητὰς μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν των· 400 ἀπεφάσισαν νὰ συναποθάνωσιν, ἀφ' οὗ οἱ ἀρχηγοὶ ἀνήγγειλαν τὴν ἀπόφασίν των. Τὸ ὀχύρωμα ἦτον ἀσθενέστατον· μόλις αἱ δύο πλευραὶ του ἦσαν ὀπωσοῦν εὐνυπεράσπιστοι, τὴν δὲ τρίτην ἔσπευσαν νὰ φράξωσιν ἐπισωρεύοντες ξύλα· ἐπέθεσαν δὲ καὶ ὀκτῶ κανόνια οὐδ' αὐτὰ λίαν εὐχρηστα.

Γνωστῆς δὲ γενομένης τῆς φιλομάχου ἀποφάσεως, συνέρρευσαν πλήθη θεατῶν εἰς τὴν ἀντικρυνὴν ὄχθην τοῦ Προύθου, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ διοικητὴς τῆς Βεσσαραβίας, παρετάχθησαν καὶ στρατεύματα ῥωσσικὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς πρὸς διατήρησιν τῆς οὐδετερότητος, ὅλοι αἰσθανόμενοι καὶ δεικνύοντες συμπάθειαν ὑπὲρ τῶν ὀλίγων ἀντιπαραταττομένων πρὸς πολλούς, ὑπὲρ τῶν χάριν πίστεως, πατρίδος καὶ ἐξευγενισμοῦ μαχομένων πρὸς μισοχρίστους, ἄλλοφύλους, βαρβάρους καὶ τυράννους. Ἡ ἀπόφασις τῶν ἐν Σκουλενίῳ ὀλίγων Ἑλλήνων ἐφάνη ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων σταθερά, καὶ ἡ πολεμικὴ των ζέσις μεγάλη· ἀλλὰ γενικὸν ἀρχηγὸν δὲν εἶχαν· ἕκαστος ἐκινεῖτο ὅπως ἤθελε, καὶ τοῦτο τοὺς ἐβλάψε θανάσιμα.

Τῷ ὄντι, τὴν 15 ἐκίνησάν τινες ἐκ Σκουλενίου πρὸς τὸ Ἰάσι μὴ ζητήσαντες τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐπανῆλθαν ἄπρακτοι μετ' ὀλίγον· ἐκίνησαν καὶ ἄλλοι ἐπίσης τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, καὶ ἐν ᾧ ἐπέστρεφαν καὶ αὐτοὶ ἄπρακτοι, ἀπήντησαν ἐχθροὺς παρὰ τὸν ποταμὸν Ζίζαν πρὸς τὸ ἑσπέρας, συνεκρούσθησαν, ἐχύθη αἷμα ἐκατέρωθεν, καὶ νυκτὸς γενομένης ἐπανῆλθαν εἰς τὸ ὀχυρῶμα. Τὴν δὲ 17 περὶ τὴν α' ὥραν ἐφάνη ἕξωθεν αὐτοῦ μικρά τις ἐχθρική δύναμις, καὶ ἐπεξῆλθάν τινες τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ἰδόντες, ὅτι ἦτον ἡ προφυλακὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου κινηθέντος ὅλου ἐπὶ τοὺς ἐν Σκουλενίῳ, ἐπανῆλθαν τουφεκίζόμενοι, καὶ ἡτοιμάσθησαν ὅλοι εἰς μάχην θαρρύνοντες ἀλλήλους· ἔκαυσαν δὲ καὶ παροικοδομήματά τινα, ἵνα μὴ τὰ κυριεύσωσιν οἱ ἐχθροὶ καὶ τοὺς πολεμῶσιν ἐκεῖθεν. Οἱ Τούρκοι ἦσαν ὡς τετρακισχίλιοι ἵππεῖς καὶ δισχίλιοι πεζοί· ἔσυραν δὲ καὶ ἕξ κανόνια. Πασίγνωστον πόσον εἶναι σφοδρὰ ἡ πρώτη ὀρμὴ τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἐδειλίασαν· ἀλλ' ἀναθαρρήσαντες κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχηγῶν των ἀντέστησαν γενναίως καὶ ἀπέκρουσαν τὴν πρώτην ἔφοδον. Οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν δευτέραν, τρίτην καὶ τετάρτην ἔφοδον, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καθ' ὅλας, ὑπέφεραν πολλὴν φθοράν, καὶ ἀπεσύρθησαν μακρὰν τοῦ ὀχυρώματος ἐξ αἰτίας τοῦ συχνοῦ καὶ εὐτυχοῦς κανονοβολισμοῦ τῶν ἐγκλείστων, οἵτινες, βλέποντες τοὺς ἐχθροὺς ἀποσυρομένους, ἐξῆλθαν εἰς καταδίωξίν των ἀλαλάζοντες καὶ φωνάζοντες, ἐτσάκισαν τὰ βρωμόσκυλα ἐτσάκισαν· πάρτε τους, παιδιὰ, πάρτε τους. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐχθρικὸν σῶμα 500 ἱππέων καὶ πεζῶν ἐφορμῆσαν, κατέλαβε θέσιν τινὰ πλησίον τοῦ ὀχυρώματος, ἐπέθηκεν ἕξ κανόνια καὶ ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ εὐτυχῶς, καὶ νὰ κατεδαφίσῃ τὸ ὀχυρῶμα. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἀποσυρθέντες ἐχθροὶ ἐπα-

νήλθαν ὅλοι, ἀπώθησαν εἰς τὸ ὀχύρωμα τοὺς ἐξελθόντας, ἐφώρμησαν πανταχόθεν, καὶ τὸ ἐκυρίευσαν τὴν ἡ ὥραν ἀφ' οὗ ἤρχισεν ἡ μάχη. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ τῶν ἀξιωματικῶν, πιστοὶ εἰς τοὺς ὅρκους των, ἐνεκαρτέρησαν ὅλοι, ὑπερασπίζοντες τὴν θέσιν των καὶ ἀπέθαναν κινούμεντες εἰς ἐκπληξιν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῶν ἀνδραγαθίων των. (γ) Συναπέθαναν ἐνδόξως καὶ τινες τῶν στρατιωτῶν· οἱ δὲ πλείστοι αὐτῶν ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμόν, καὶ ἄλλοι μὲν ἐπνίγησαν, ἄλλοι δὲ ἐν οἷς καὶ οἱ ὑποπληρχηγοὶ Γεώργης Παπᾶς καὶ Δαλόστρος καταπληγωμένοι, διεσώθησαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ὅπου αἱ ῥωσικαὶ Ἀρχαὶ τοὺς ὑπέδέχθησαν φιλανθρώπως. Χίλιοι Τοῦρκοι ἔπεςαν, καὶ τριακόσιοι Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ ἐπνίγησαν· οὐδεὶς δὲ αὐτῶν ἡχμαλωτίσθη.

Μετὰ ἡμῶριον ἔφθασαν παρὰ τὸ πεδῖον τῆς μάχης οἱ ἐπὶ κατασκοπῇ προαποσταλέντες ὑπὸ τὸν Μλάδην καὶ τὸν Β. Θεοδώρου 450 ἱππεῖς, καὶ ἄλλοι τόσοι ὑπὸ τὸν Ἡπειρώτην Γκίκαν καὶ τὸν Σέρβον Σφάτκον συνενωθέντες καθ' ὁδόν· ἀγνοοῦντες δὲ τὸ γεγονὸς ἔπεςαν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, ἐπτοήθησαν, καὶ οἱ μὲν ἐτράπησαν, οἱ δὲ ἐπνίγησαν, τινὲς δὲ ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τινα γλῶσσαν προέχουσαν εἰς τὸν ποταμόν, καὶ πολεμήσαντες μέχρι τῆς β' ὥρας τῆς νυκτὸς ἀνδρικώτατα, διεσώθησαν εἰς τὴν ῥωσικὴν γῆν ἐπὶ τινων πλοιαρίων σταλέντων ἐκεῖθεν. Ἐχάθησαν καὶ κατὰ τὴν μάχην ταύτην 90 Χριστιανοί, καὶ ἄλλοι τόσοι Τοῦρκοι. Μόνος τῶν ἀρχηγῶν ὁ Μλάδης διῆλθε μετ' ὀλίγων ἱππέων διὰ μέσου τῶν νικητῶν ἀβλαβής· περιπλανηθεὶς δὲ ἡμέρας τινὰς εἰς συνάντησιν τοῦ Γεωργάκη καὶ ἀποτυχῶν, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σερβίαν.

Μετὰ δὲ τὰ συμβάντα ταῦτα ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία δὲν εἶχεν ἐντὸς τῶν δύο Ἡγεμονειῶν ἄλλον ἀντί-

παλον εἰμὴ τὸν Γεωργάκην, ὅστις διέμεινε μετὰ τοῦ ἀχωρίστου φίλου του Φαρμάκη ἐπὶ τοῦ ὄρους Βρεάτσας μέχρι τέλους αὐγούστου εἰς ἀνάρρωσιν, διότι ἡ θέσις ἦτον ὀχυρά. Δὲν ἔμεινε ὅμως ἄεργος ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὥς πρὸς τὰ τοῦ πολέμου, διότι ἔστελλεν ἀποσπάσματα κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὅσakis τοὺς ἤκουε περιφερομένους πλησίον του, καὶ τοιουτοτρόπως καὶ τὸ πῦρ τοῦ πολέμου διετῆρει, καὶ τοὺς Τούρκους ἀνησύχαξε. Τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου ἀναλαβὼν τὴν ὑγείαν του ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ Φαρμάκη ἐπὶ σκοπῷ νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν Βεσσαραβίαν, ὅθεν ἤλπιζε νὰ προμηθεύεται εὐκολώτερον τὰ εἰς διατήρησιν τοῦ πολέμου· ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν θεωροῦντες ἦν προέθετο πορείαν μακρὰν καὶ κινδυνώδη ἐλειποτάκτησαν καθ' ὁδόν, ὥστε ἔμειναν παρ' αὐτῷ 350 ὅπλοφόροι καθ' ἣν ἡμέραν ἔφθασεν εἰς Σέκον, μοναστήριον ἐν τῷ τμήματι τοῦ Νιάμτσου, ἐντὸς στενῆς κοιλάδος ἐστεφανωμένης ὑπὸ συνδένδρων ὀρέων καὶ εἰσιτὸν διὰ μιᾶς καὶ μόνης τρίβου, ἣν ὁ Γεωργάκης, προθέμενος νὰ διαμείνῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τινὰς ἡμέρας, ἀπέκλεισε ταφρεύσας καὶ ἀνεγείρας τοὺς συνήθεις προμαχῶνας ἐν οἷς ἔταξε τοὺς πλείστους τῶν στρατιωτῶν του· αὐτὸς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Τὴν 5 ἐπῆλθαν 1500 Τούρκοι, καὶ εὐρόντες ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐπὶ τῆς τάφρου ὠπισθοδρόμησαν. Αἰχμαλωτισθέντος δὲ τινος ἐχθροῦ, ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες ὅτι πολυάριθμοι Τούρκοι ἐπῆρχοντο. Ὁ Γεωργάκης ἐταλαντεύετο ἂν ἔπρεπε ν' ἀναμείνῃ τὸν ἐχθρὸν ἐν ἣ κατείχε θέσει, ἢ ν' ἀναβῇ διὰ τὸ ἀσφαλέςτερον πάλιν εἰς Βρεάτσαν· ἀλλὰ μὴ πιστεύων τοὺς λόγους τοῦ αἰχμαλώτου, καὶ λαβὼν τὴν ἐπιούσαν γράμμα τοῦ ἐπισκόπου Ῥωμάνου προτρέποντος αὐτόν, μετὰ τὰς συνήθεις εὐχὰς καὶ εὐλογίας, ἐπὶ δολίφ, ὡς λέγεται, σκοπῷ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸ μοναστήριον ἔχον

πάμπολλα κοσμικὰ καὶ ἱερὰ κεμήλια καὶ ἅγια λείψανα νὰ λεηλατηθῇ καὶ βεβηλωθῇ, ἀπεφάσισε νὰ μὴ μετατοπίσῃ. Τὴν δὲ 8 συνεσφωρεύθησαν πάμπολλοι ἐχθροὶ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν τῆς κοιλάδος ὀρέων, καὶ ἀφήσαντες τὴν κοινὴν τρίβον, κατέβησαν διὰ δυσβάτων μονοπατίων εἰς τὴν κοιλάδα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐντοπίων φραστήρων. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐντὸς τῶν προμαχώνων τοὺς ἐγκατέλειψαν, καὶ οἱ μὲν ἔγειναν ἄφαντοι, οἱ δὲ ἦλθαν ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου, ἐν οἷς καὶ ὁ Φαρμάκης, καὶ κατέλαβαν διαφόρους θέσεις. Ὁ δὲ Γεωργάκης μετὰ ἑνδεκα πιστῶν ὁπαδῶν του ἐκλείσθη ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ. Ἐπῆλθαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἤρχισαν νὰ μάχωνται καὶ νὰ καίωσι τὰ ξύλινα παροικοδομήματα. Ὁ δὲ Γεωργάκης, ἰδὼν τὴν ἀπηλπισμένην θέσιν του, καὶ φοβηθεὶς μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, Ἐγὼ θὰ καῶ, εἶπεν εἰς ἐπήκοον τῶν συμπολεμιστῶν του, σείς δέ, ἂν θέλετε, φύγετε· ἰδοὺ, σὰς ἀνοίγω ἐγὼ τὴν θύραν. Οἱ Τοῦρκοι, ἰδόντες ὅτι ἤνοιξεν ἡ θύρα, καὶ ἀγνοοῦντες τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, διεχύθησαν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, καὶ αἵφνης καπνοὶ καὶ φλόγες ἀνεφάνησαν ἐνδοθεν, τὸ κωδωνοστάσιον ὡς ξύλινον ἔγεινεν ὅλον διὰ μιᾶς σωρός, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ, ἐν οἷς καὶ ὁ Γεωργάκης, κατεστράφησαν ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν ἐκτὸς ἐνὸς μαρτυροῦντος τὰ γεγονότα· συγκατεστράφησαν δὲ καὶ ἐχθροὶ ὄχι ὀλίγοι.

Μετὰ τὸ συμβὰν τοῦτο ἔσπευσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ προβάλῳσι τοῖς περὶ τὸν Φαρμάκην νὰ προσκυνήσωσιν ἐντὸς τριημέρου ἀνακωχῆς ὑποσχόμενοι ἀσφάλειαν· ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἀνακωχή· ἀλλὰ, παρελθουσῶν τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἤρχισεν ἐκ νέου ὁ πόλεμος, καὶ παύων ἐκ διαλειμμάτων ἐπανελαμβάνετο ἐν διαστήματι ἐννέα ἡμερῶν· ἔγεινε καὶ πάλιν μονοήμερος ἀνακωχή· ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν ἐξήφθη μάχη φονικωτέρα. Τὴν δὲ 22 ἦλθε τσαοῦσμπασης προ-

τείνων ὄρους συνθήκης εὐπροσδεκτοτέρους· συνώ-
 δευε δὲ αὐτὸν ἐν στολῇ καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ αὐ-
 στριακοῦ προξενείου Οὐδρίσκης, ἐχθρὸς ἄσπονδος
 τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐγγυήθη τὴν διατήρησιν
 τῶν ὄρων ἐξ ὀνόματος τῆς αὐλῆς του. Ὑπὸ ταύτην
 τὴν ἀπάτην ἐδέχθησαν οἱ ἔγκλειστοι τὴν συνθήκην
 καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ παραδοθῶσι τὴν ἐπαύριον·
 ἦσαν δὲ τότε ἕως 200, ἐξ ὧν 33 μὴ θελήσαντες
 νὰ δώσωσι πίστιν ἔφυγαν ξιφήρεις τὴν αὐτὴν νύκτα
 καὶ διεσώθησαν ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς γῆς ὅλοι ἀβλα-
 βεῖς παρὰ ἓνα πληγωθέντα· οἱ δὲ ἐναπομείναντες
 παρεδόθησαν τὴν ἐπαύριον, καὶ ὅλοι παρὰ τὴν συν-
 θήκην ἐσφάγησαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκτὸς τῶν ὑπο-
 πλαρχηγῶν σταλέντων εἰς Σιλιστρίαν, ὅπου ἐθανα-
 τώθησαν, καὶ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Φαρμάκη, ὅστις στα-
 λεῖς εἰς Κωνσταντινούπολιν σιδηροδέσμιος ἀπεκε-
 φαλίσθη ἀφ' οὗ σκληρῶς ἐβασανίσθη.

Ἡ μάχη τοῦ Σέκου εἶναι ἡ τελευταία σκηνὴ τοῦ
 κατὰ τὰς Δακικὰς ἡγεμονείας πολεμικοῦ δράματος
 ἀρξαμένου τὴν 22 φεβρουαρίου καὶ τελευτήσαντος
 τὴν 22 Σεπτεμβρίου, ὃ ἐστὶ, διαρκέσαντος ὅλους
 μῆνας ἐπτά· ἐπεσφραγίσθη δὲ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ
 Γεωργάκη, τοῦ ἐνδοξοτέρου πολεμάρχου, τοῦ τιμω-
 τέρου ἀνδρός, καὶ τοῦ δικαιοστέρου καὶ πιστοτέρου
 φίλου τοῦ ἐπταμηνιαίου ἀγῶνος. Ἀξιοσημείωτος
 εἶναι ἡ μέχρι θανάτου πάλη τοῦ ἀνδρὸς τούτου· ἐδύ-
 νατο νὰ καταφύγῃ εἰς ξένην γῆν καὶ νὰ σωθῇ, ὥς καὶ
 οἱ λοιποὶ συναγωνισταὶ του, χωρὶς νὰ λογισθῇ φυ-
 γόμαχος· ἀλλ' ἔμεινεν αὐτοπροαιρέτως, ἂν καὶ τετρυ-
 χωμένος ὑπὸ βαρείας καὶ μακρᾶς ἀσθενείας, ἐπὶ τῆς
 ἐγκαταλειφθείσης παρ' ὅλων τῶν ἄλλων καὶ παρ'
 αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ γῆς· δὲν ἔμεινε δὲ οὐδ' ἐπο-
 λέμησεν οὐδ' ἀπέθανεν ἐπ' ἐλπίδι νίκης, διότι ἐλπίς
 νίκης δὲν ὑπῆρχε πλέον, οὐδ' ἡγωνίσθη τὸν ἀγῶνα
 τοῦ θανάτου εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας

ἀγώνος, διότι ὁ ἀγὼν κατεστράφη· ἀλλ' ἔμεινεν, ἐπολέμησε καὶ ἀπέθανε διὰ τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν του, διὰ τὸν ὄρκον του, καὶ διὰ τὸν πατριωτισμὸν του. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἡ ἀνθρωπότης ὑπερβαίνει τὴν ἀσθενὴ φύσιν της.

Ἀφ' οὗ ἐξεθέσαμεν ὅσα συνέβησαν λόγου ἄξια ἐν ταῖς δύο ἡγεμονείαις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὑψηλάντου, ἐρχόμεθα ἤδη ν' ἀνακεφαλαιώσωμεν ἐν συντόμῳ τὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ θεωρουμένου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ νὰ δείξωμεν τὰ κύρια αἷτια τῆς ἀποτυχίας του.

Ὅσον ἀσήμαντος ἦτον ἡ μυστηριώδης Ἀρχὴ τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν, τόσῳ πλείότερος μισθὸς ὀφείλεται τῷ Ἀλεξάνδρῳ Ὑψηλάντῃ προθυμηθέντι νὰ περικαλύψῃ τὰ ταπεινὰ σπάργανά της ὑπὸ τὴν ἐπισημότητα τοῦ γένους του καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς θέσεώς του· θερμὸς πατριωτισμὸς ἀναμφιβόλως καὶ ὑψηλὴ φιλοδοξία τὸν ἔπεισαν ν' ἀναδεχθῇ τὸν κινδυνωδέστατον ἀγῶνα, ὑπὲρ οὗ καὶ λαμπρὰν θέσιν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι πρόθυμος ἐθυσίασε, καὶ τὰ ἐν τῇ Τουρκίᾳ ὑπὸ ῥωσικὴν προστασίαν συμφέροντά του ὠλιγόρησε, καὶ μέγα μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας γενναίως ἐδαπάνησεν. Ἀλλ' ἡττων ἐδείχθη τοῦ δυσχεροῦς ἔργου του· εὐαπάτητος καὶ πρόθυμος νὰ πιστεύῃ ὅ,τι ἐπεθύμει, ἔγεινε παίγνιον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἰδιοτελῶν, ραδιούργων, κακοβούλων καὶ προδοτῶν, καὶ ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ φροντίξῃ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς σωτηρίας του (δ)· ἀναποφάσιστος καὶ ἀνεπίμονος ἐδείχθη καθ' ὅλα τὰ κινήματά του· ἔξωθεν μᾶλλον ἢ ἔσωθεν ἠλπίζε· παρεγνώρισε δὲ καὶ τὴν φύσιν τῶν ἐπαναστάσεων συντηρουμένων ἐκ προοιμίων καὶ κρατυνομένων δι' ἐπιθέσεως, ἀναστελλομένων δὲ καὶ φθειρομένων δι' ἀμύνης. Αἰσιώτερα ἤυρε τὰ πράγματα ἐν ταῖς ἡγεμονείαις παρ' ὅ,τι ἐδύνατο εὐλόγως νὰ ἐλπίσῃ, διότι

καὶ ἡ Μολδανία καὶ ἡ Βλαχία προθύμως τὸν ἐδέχθησαν, καὶ ὑπὲρ διμηνίαν οὐδαμοῦ Τούρκοι ἐφάνησαν. Ἀλλὰ καὶ αἱ τόσον αἰσiai περιστάσεις, καὶ ὁ τόσῳ πολῦτιμος τῆς ἀνέσεως καιρὸς δὲν τὸν ὠφέλησαν. Οὐ γὰρ ἡ δύναμις του ἦτον ἡ ἐπικρατοῦσα ιδέα ὅτι, ἀναδεχθεὶς παρρησίᾳ τὸν ἀγῶνα, ἀντεπροσώπευε μυστικῶς τὴν Ῥωσσίαν· καὶ ὅμως ἐματαίωσεν αὐτὸς τὴν σωτήριον ταύτην πλάνην, κηρύξας ὅτι μεγάλη τις Δύναμις ἐπροστάτευε τὸν ἀγῶνα, καὶ ἀναγκάσας τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὸ κίνημά του πανδήμως νὰ κατακρίνῃ, καὶ τὴν συναίνεσίν της πρὸς ἀποστολὴν ὀθωμανικῶν δυνάμεων εἰς τὰς ἡγεμονείας προθύμως νὰ δώσῃ. Αἱ μάχαι τοῦ Δραγασανίου, τοῦ Σκουλενίου καὶ τοῦ Σέκου, καὶ ἡ γενναία ἀντίστασις τόσων ἄλλων πολεμιστῶν μετὰ τὴν ἀπέλευσίν του ἀπέδειξαν, ὅτι εἶχεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ἄνδρας ἐτοιμοὺς καὶ νὰ τὸν δοξάσωσι, καὶ ν' ἀποθάνωσι χάριν τοῦ ἀγῶνος· ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὠφελήθη. Ἀφ' οὗ δὲ κατέστη ἡ θέσις του τόσῳ δεινῇ, παρεδόθη ἐπὶ ματαίᾳ ἐλπίδι εἰς ξένην καὶ δυσμενῇ ἐξουσίαν ὑφ' ἣν καὶ ἐτελείωσε πικρῶς τὰς ἡμέρας του. Τὸ κατὰ τὰς ἡγεμονείας ὅμως ἀτυχὲς κίνημά του ὠφέλησε τὰ μέγιστα τὴν κινηθεῖσαν Ἑλλάδα, διότι ἔφερε μέγαν στρατιωτικὸν ἀντιπερισπασμὸν καὶ βαρείας πολιτικὰς συγκρούσεις Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, παρ' ὀλίγον δὲ καὶ ἐχθροπραξίας. Ἡ δὲ μνήμη τοῦ Ὑψηλάντου, ὅπως καὶ ἂν τὸν θεωρήσῃ τις, θὰ διαμένει παρ' ἡμῖν ἀγήρατος καὶ πολυῦμνητος δι' ὅσα μεγαλοφρόνως καὶ φιλοκινδύνως ἐπεχείρησε, δι' ὅσα χάριν τῆς πατρίδος ἔπαθε, καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τέλους εὐτυχῇ ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος, ὃν πρῶτος ἐκίνησεν. Ἀναπληροῖ δὲ ὁ διακαῆς καὶ εἰλικρινὴς αὐτοῦ ζῆλος ὅλας τὰς πολιτικὰς καὶ πολεμικὰς ἐλλείψεις του.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Κατάστασις τῶν νήσων, Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν.—Αἷτια τῆς εὐτυχίας των.—Ἀποστασία αὐτῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους.—Ἐκπλους τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου.

ΤΡΙΑ ἀσήμαντα νησίδια ἀντιπαρετάχθησαν εὐτυχῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος πρὸς μεγάλην καὶ παλαιὰν αὐτοκρατορίαν, καὶ κατήσχυναν στόλους χιλιάκας καὶ μυριάκας ἀνωτέρας δυνάμεως διὰ μόνων ἐμπορικῶν πλοίων, καὶ διὰ μόνων τῶν χρημάτων τινῶν τῶν κατοίκων. Πῶς ἔφθασαν τὰ νησίδια ταῦτα εἰς τὴν τὴν ἰσχὺν καὶ εὐπορίαν;

Οὔτε Τούρκους κατοίκους εἶχαν, οὔτε Τούρκους διοικητάς· ἀλλ' ἔζων αὐτόνομα καὶ αὐτοδιοίκητα ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην δικαιοδοσίαν τοῦ κατὰ καιρὸν καπη-τάμπασα ἐπὶ τινι κατ' ἔτος φόρῳ καὶ ἐπὶ ἀποστολῇ ἀριθμοῦ τινος ναυτῶν εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλικοῦ στόλου. Τοιουτοτρόπως διοικούμενοι οἱ κάτοικοι συμφέρον δὲν εἶχαν νὰ σπουδαρχῶσι, καὶ μακρὰν ἔζων τῆς κακοηθείας καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν κρατούντων. Οὔτε γεωργοὶ ἦσαν οὔτε τεχνῖται, ἀλλ' ὅλοι ναῦται καὶ ἔμποροι. Ὅλιγώτατα γράμματα ἤξευραν καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι. Τὰ ἥθη των ἦσαν ἀπλᾶ καὶ σεμνά, καὶ ἡ πρὸς τὰ θρησκευτικὰ εὐλάβειά των θερμοτάτη. Λιτώτατοι ἦσαν περὶ τὴν δίαιταν καὶ τιμιώτατοι περὶ τὰς συναλλαγάς. Εἶχε σπαρτιατικόν τι ὁ χαρακτήρ των προκρίτων τῆς Ὑδρας· ἦτον ἀγέρωχος καὶ ἐμβριθής. Ἡ νήσός των ἦτον ἡ σημαντικωτέρα τῶν τριῶν· ἡ διοίκησις της ἦτο πα-

λαιόθεν ἀριστοκρατική, καὶ οἱ ἀριστοκράται τῆς ἐγνωρίζοντο ὑπὸ τὸ ὄνομα νοικοκυραῖοι· ἀνῆκαν δὲ εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὅσοι ἦσαν εὐποροὶ καὶ δὲν ἐθαλασσοπόρουν. Ἀόριστος ἦτον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, καὶ συχνάκις πλοίαρχοι εἴτε διὰ γηρατεία, εἴτε δι' ἀσθένειαν, ἢ καὶ διότι εὐτύχησαν, παύοντες τοῦ νὰ ταξειδεύωσι, συγκατετάττοντο. Ἡ τάξις αὕτη συνίστα τὸ ἀνώτατον συμβούλιον, ὅπου πᾶσα ὑπόθεσις κοινὴ ἀνεφέρετο καὶ ἀπεφασίζετο ἄνευ συμπράξεως τοῦ λαοῦ· καθίστα δὲ καὶ τοὺς δημογέροντας τοῦ τόπου ἐκ τῶν μελῶν τῆς, οὓς ἔπαυεν ῥσάκис ἤθελεν. Οἱ πόροι τοῦ κοινοῦ ἦσαν οἱ τοῦ τελωνίου $2\frac{1}{2}$ τοῖς $\frac{0}{0}$, καὶ τρία γρόσια κατ' οἰκογένειαν ἐτησίως· τὰ δὲ ἐλλείποντα εἰς συμπλήρωσιν τῆς δημοσίας δαπάνης κατέθεταν μόνοι οἱ νοικοκυραῖοι ἀναλόγως. Ἀρχομένου δὲ τοῦ 1803 κατέστησεν ὁ καπητάμπασας διοικητὴν τοῦ τόπου κατ' αἵτησιν τῶν νοικοκυραίων ἐπιθυμούντων διοίκησιν ἰσχυροτέραν εἰς διατήρησιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας ταραττομένης τότε ὑπεράλλοτε τὸν συντοπίτην τῶν Γεώργην Βούλγαρην, ὅστις διὰ τῆς ἱκανότητος καὶ δραστηριότητός του ἐπανήγαγε τὴν ἡσυχίαν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τὴν διετήρησε· συναινέσει δὲ καὶ συμπράξει τῶν νοικοκυραίων, ὧν παρὰ γνώμην οὐδὲν ἔπραττεν, μετερρύθμισε τὰ τοῦ τελωνίου, ἔπαυσε τὰς συνεισφορὰς προκαλούσας συχνὰς καὶ βαρείας διενέξεις, καὶ εἰς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος ἔθεσε φόρον 5 τοῖς $\frac{0}{0}$ ἐφ' ὅλου τοῦ κέρδους παντὸς πλοίου, ἐμπεριεχομένων καὶ αὐτῶν τῶν μεριδίων τῶν ναυτῶν· ἐκάνονισε καὶ τὸν τόκον τῶν κεφαλαίων κατὰ τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων μεθ' ὧν ἐμπορεύοντο, καὶ ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν νοικοκυραίων εἰς εἴκοσι τέσσαρας, ἐξ ὧν δώδεκα ἐνήργουν κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ δὲ ἐκρίθη καὶ περιττὸν καὶ ἐπιζήμιον ὡς πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας ὑποθέσεις τῶν νὰ συνέρχωνται καθ' ἡμέραν καὶ οἱ

δώδεκα, ὑποδιηροῦντο εἰς τρία, ὥστε τέσσαρες μόνον εἰργάζοντο μετὰ τοῦ διοικητοῦ ὡς δημογέροντες κατὰ τετραμηνίαν διὰ τὰς συνήθεις ὑποθέσεις· ὅσας δὲ συνέπιπταν σπουδαιότεραι, ἐκαλοῦντο καὶ οἱ δώδεκα, πολλάκις καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες, ἐν περιπτώσει δὲ δεινῆς τιнос περιστάσεως, καὶ οἱ πλοίαρχοι, οὓς συν-ερχομένους κατ' ἰδίαν εἰδοποιοῦν οἱ νοικοκυραῖοι περὶ ὧν ἐβουλευόντο καὶ ἐζήτουν τὴν γνώμην τῶν. Τὰ πλοῖα τὰ ὑπὸ τῶν συγκαλουμένων πλοιάρχων κυβερνώμενα ἦσαν κτήματα τῶν νοικοκυραίων, ἐπο-μένως καὶ ἡ ψῆφος αὐτῶν ψῆφος ἐκείνων. Νό-μους εἶχε τὸ κοινὸν τὰ ἔθιμα, τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ τὴν γνώμην τῶν νοικοκυραίων· εἶχε καὶ σφραγίδα τετραμερῆ, ἧς τὸ τεταρτημόριον ἐκράτει ἕκαστος τῶν ἐν ἐνεργείᾳ νοικοκυραίων, οἵτινες συνερχόμενοι ἐσφράγιζαν τὰ βουλευμάτα τῶν ἐπισφραγιζόμενα καὶ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ.

Τὰς αὐτὰς ἀριστοκρατικὰς βάσεις καὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν κανονισμοὺς εἶχε καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν Σπετσῶν.

Τὸ δὲ τῶν Ψαρῶν ἦτο δημοκρατικόν. Συνήρχετο ὁ λαὸς κατ' ἔτος ὅλος καὶ ἐξέλεγε πανδημεὶ 40 ἐκ-λέκτορας ἐκ τῶν διαφόρων τάξεων τῶν πολιτῶν· οὗτοι δὲ ἐξέλεγαν τρεῖς δημογέροντας, καὶ ἡ ὅλοι ὁμοῦ, ἢ τινὲς αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ μόνοι οἱ δημογέ-ροντες, κατ' ἐντολὴν τῶν ἐκλεξάντων αὐτοὺς, ἐθεώρουν τὴν ληψοδοσίαν τῶν πανόντων δημογερόντων. Ἡ σφραγὶς τοῦ κοινοῦ ἦτο τριμερής· ἕκαστος τῶν δη-μογερόντων ἐκράτει τὸ τριτημόριον, καὶ συνερχόμενοι καὶ οἱ τρεῖς ἐσφράγιζαν· ἐπὶ τινῶν δὲ περιστάσεσιν ἐκάλουν καὶ τοὺς προκρίτους εἰς σύσκεψιν. Εἰσο-δήματα τοῦ κοινοῦ ἦσαν τὰ τοῦ τελωνίου, 50 γρόσια κατ' οἰκογένειαν ἑτησίως, καὶ 2 παράδες τὸ κοιλὸν ἐπὶ τῷ ἀνάπλω καὶ ἐπὶ τῷ κατάπλω ἐκάστου πλοίου.

Τοιοῦτον ἦτον τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν νήσων·

μετήρχοντο δὲ τὴν ναυτίλιαν καὶ τὸ ἐμπόριον ὡς ἐξῆς.

Οὕτε ναύτας ἐμίσθοναν, οὕτε τὰ πλοία των συνήθως ἐναύλωναν (α), ἀλλ' ἐναυτίλλοντο καὶ δι' ἰδίων χρημάτων ἐμπορεύοντο ἐπ' ὠφελείᾳ ἢ ζημίᾳ κοινῇ τῶν κυρίων τῶν πλοίων, τῶν κεφαλαιούχων καὶ τοῦ πληρώματος ὅλου· ἐμοίραζαν δὲ τὰ κέρδη των κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἀφήρουν ἐν πρώτοις τὰ κεφάλαια, τὸν κανονισμένον τόκον, τὰ τῆς τροφῆς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐδαπάνουν· ἀφήρουν ἔπειτα τὸν δημοτικὸν φόρον· ἀφήρουν καὶ ἰ τοῖς $\frac{9}{10}$ εἰς χρῆσιν τοῦ μοναστηρίου των· μετὰ ταῦτα ὅσοι ἦσαν οἱ ναῦται ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας, βαθμοῦ, ἢ ἱκανότητος, τόσα ἐλογίζοντο καὶ τὰ μερίδια, ὅλα ἴσα· ἄλλα τόσα μερίδια ἐλογίζοντο καὶ τὰ τοῦ πλοίου, εἰς ἃ ἐπροστίθεντο δέκα, ἅτινα ἐδίδοντο τῷ πλοιάρχῳ πρὸς ἀντιμισθίαν τῶν ἀνωτέρων καὶ ἱκανωτέρων τοῦ πληρώματος κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ. Οὕτε τὰ ἐν τῷ πλοίῳ κεφάλαια ἐνείχοντο εἰς τὰς ζημίας τοῦ πλοίου, οὕτε τὸ πλοῖον εἰς τὰς τῶν κεφαλαίων. Ἡ διανομὴ δὲ ἐγένετο καθ' ὃν εἶπαμεν τρόπον ὅσάκις τὸ μερίδιον τοῦ ναύτου ἐπιπτε τοῦλάχιστον εἴκοσι δίστηλα· ἀλλ', ἂν ὀλιγώτερον, ἐμετριάζετο ὁ κανονικὸς ἐπὶ τῶν κεφαλαίων τόκος. Τόσον δὲ εὐθεῖς καὶ ἄμεμπτοι ἦσαν εἰς τὰς συναλλὰς των, ὥστε ἀμέτρητα ἐπὶ τῆς ἀναγωγῆς τῶν πλοίων παρέδιδαν οἱ κεφαλαιούχοι τὰ εἰς κίνησιν αὐτῶν χρήματα, καὶ ἀμέτρητα τὰ παρελάμβαναν ἐπὶ τῆς καταγωγῆς των· ἀποδεικτικὰ δὲ παραλαβῆς, ἢ ἐξοφλητικὰ ἀποδόσεως δὲν ἔδιδαν, θεωροῦντες τοιαῦτα τὸν ἀπλοῦν λόγον, καὶ ἀσφάλειαν τῶν δανειστῶν τὴν τιμὴν τῶν δανειζομένων.

Κατὰ τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῆς κινήσεως τῶν πλοίων, ὁ ἀπλοῦς ναύτης, ἔχων ἀναλόγως τὸ αὐτὸ συμφέρον τοῦ πλοιάρχου καὶ τοῦ κεφαλαιούχου ὡς πρὸς τὴν εὐτυχὴ ἔκβασιν τοῦ ταξιδίου του, ὡς συμμετοχος καὶ αὐτὸς τοῦ κέρδους, ἐκοπίαζε προθύμως,

ἐρρίψοκινδύνευεν αὐτοπροαιρέτως, καὶ ἐθαλασσομάχει πλήρης ἐλπίδων· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ταξειδία των ἦσαν καὶ συντομώτερα καὶ οἰκονομικώτερα καὶ συχνότερα τῶν ἄλλων, καὶ τὰ πλοῖά των εἰσέπλεαν εὐτυχῶς τοὺς ἀπηγορευμένους ἐν πολέμῳ λιμένας φέροντα τροφὰς ἐπὶ ὑπερόγκῳ τιμῇ, καὶ λαμβάνοντα ἐκεῖθεν ἐπὶ μετρία τὰ δυσκόλως ἐξαγόμενα ἐντόπια προϊόντα. Ἄν καὶ ναυπηγοὶ καὶ πλοίαρχοι καὶ ναύκληροι ἦσαν ὅλοι ἀνεπιστήμονες καὶ ὅλοι σχεδὸν ἀναλφάβητοι, ἢ μακρὰ ὅμως πείρα, ἢ καθημερινὴ ἔξις καὶ ἡ ἀδιάλειπτος προσοχὴ ἀνεπλήρουν ἐπιτυχῶς πᾶσαν ἔλλειψιν ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀγγραμματίαν.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας καὶ οἱ μετὰ ταῦτα εὐρωπαϊκοὶ πόλεμοι ἐξῆψαν τὴν φιλοκέρδειαν τῶν νησιωτῶν καὶ τοῖς ἔδωκαν ἀφορμὴν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων ν' αὐξήσωσι, καὶ τὴν κατασκευὴν ἐπὶ τὸ ταχυπλωώτερον νὰ καλῃτερεύσωσι, καὶ διὰ πολυαριθμοτέρων παρὰ τὸ σύνηθες πληρωμάτων νὰ ταξειδεύωσιν· ἐνοχλούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μολυνόντων τὴν μεσόγειον Ἀλγερίνων, Τουνεζίνων καὶ Τριπολίνων, ἠναγκάζοντο νὰ ὀπλίζωσι τὰ πλοῖα πρὸς ἰδίαν ὑπεράσπισιν, ὥστε μετερχόμενοι τὸ ἐμπόριον ἐν λιτότητι, προθυμίᾳ καὶ τόλμῃ, καὶ πλοῦτον πολὺν ἔφεραν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ εἰς τὰ τοῦ πολέμου ἐγυμνάζοντο, καὶ πλήρεις θάρρους καὶ αὐτομαθεῖς πολεμικοὶ εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπέναντι ἀγυμνάστου καὶ ἀπειροπολέμου ναυτικού.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, αἱ τρεῖς νῆσοι εἶχαν 176 πλοῖα (καράβια) φορταγωγὰ, ἅτινα μετεχειρίσθησαν ὡς πολεμικὰ ἐπ' ἀγαθῇ τῆς κοινῆς πατρίδος. Τὰ πλείστα δὲ καὶ μεγαλότερα ἦσαν τὰ τῆς Ὑδρας, 92 τὸν ἀριθμόν· 44 ἦσαν τὰ τῶν Σπετσῶν, καὶ 40 τὰ τῶν Ψαρῶν. Τὰ μεγαλότερα δὲ τῶν πλοίων τῆς Ὑδρας ἦσαν τρία, τὸ τρικάρταρον τοῦ

Τομπάζη 20 κανονίων τῶν 12 λιτρῶν, τὸ τρικάταρτον τοῦ Λελεχοῦ 18 κανονίων τῶν μὲν τῶν 18 τῶν δὲ τῶν 15 λιτρῶν, καὶ τὸ δικάταρτον τοῦ Μιαούλη 18 κανονίων τῶν 12 λιτρῶν· τὰ δὲ ἄλλα πλοῖα εἶχαν ἀνὰ 10 ἕως 14 κανόνια συνήθως τῶν 9 λιτρῶν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τριῶν ναυτικῶν νήσων εἶχαν καὶ ἄλλαι συναποστατήσασαι ὀλίγα πλοῖα, ὡς ἡ Κάσσος καὶ ἡ Μύκωνος, χρησιμεύσαντα καὶ αὐτὰ εἰς τὸν ἀγῶνα. Πλείοτερα εἶχε τὸ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ Γαλαξειδί. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν ἦτο πολλὰ ἀνώτερος παρ' ὅσον ἐχρειάζετο ἡ κίνησις τῶν πλοίων τούτων, διότι ὅλαι αἱ νῆσοι καὶ ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος ἐδημιούργουν διὰ τῆς ἀκτοπλοίας ἀκαταπαύστως ναύτας. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ρίψῃ τις τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος ἵνα πεισθῇ, ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων, ὅσον λαμπροὶ καὶ ἂν ἦσαν, ἀδύνατον ἦτο νὰ εὐδοκμήσωσιν ἄνευ τῆς εὐτυχοῦς συμπράξεως τοῦ γενναίου τούτου ναυτικοῦ. Ἀλλ' ἡ ὑπηρεσία τῶν ναυτικῶν τούτων νήσων τιμῇ αὐτὰς διαφερόντως, διότι ἦσαν σχεδὸν αὐτόνομοι καὶ αὐτοδιοίκητοι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ οὔτε ἡσθάνοντο τὰ κακὰ τῆς τυραννίας ὡς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οὔτε, εὐδοκμοῦντος τοῦ ἀγῶνος, ἐπροσδόκουν τὴν ἀπόλαυσιν ὧν θ' ἀπελάμβαναν καλῶν ἐκεῖνα· ἐβάστασαν δὲ καὶ ὅλον τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα διὰ τῶν ἰδιοκτῆτων πλοίων, καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη διὰ τοῦ ἰδίου πλούτου. Τινὲς τῶν πλουσιῶν κατοίκων αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῶν ὑπὲρ πατρίδος χρηματικῶν θυσιῶν ἐπτώχευσαν, καὶ ὅλοι ἀνεξαιρέτως ἐμίκρυναν τὰς οὐσίας των. Αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι ἀπέκτησαν δικαίῳ τῷ λόγῳ μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὰ πολιτικὰ συμβούλια τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν μετεχειρίσθησαν εἰς ὠφέλειαν τῆς κοινῆς πατρίδος.

Πρώτη τῶν νήσων ἀπεστάτησεν ἡ τῶν Σπετσῶν.

καὶ μηδόλως ἀναμείνασα τὴν ἀπόφασιν τῆς γείτονος καὶ συναδέλφου τῆς Ὑδρας, ἐστόλισε τὴν 26 μαρτίου κοινῇ γνώμῃ τῶν ἐντοπίων ὅλων τὰ πλοῖα τῆς διὰ τῆς νέας σημαίας. Ἦτο δὲ αὕτη κυανόχρους καὶ ὁ γύρος αὐτῆς ἐρυθρός· ἐν μέσῳ εἶχεν ἡμισέληνον πρὸς τὰ κάτω βλέπουσαν καὶ ἄνωθεν αὐτῆς σταυρόν· δεξιόθεν τοῦ σταυροῦ λόγχην, ἀριστερόθεν ἄγκυραν φέρουσαν ὄφιν περιτετειλιγμένον, καὶ γύπα μεταξὺ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀγκύρας τρώγοντα τὴν γλῶσσαν τοῦ ὄφεως· δεξιόθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν τῆς ἡμισελήνου ἦσαν ἐγκεχαραγμένοι αἱ λέξεις “Ἐλευθερία ἢ θάνατος.” Ἦσαν δὲ ὅλα τὰ σύμβολα καὶ τὰ γράμματα ἐρυθρόχροα. Ὑπὸ τοιαύτην σημαίαν ἔπλευσαν τῶν Σπετσῶν τὰ πλοῖα τὰ μὲν εἰς πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας πολιορκουμένης ἤδη διὰ ξηρᾶς, τὰ δὲ εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον, καὶ ἄλλα πρὸς καταδίωξιν ἢ σύλληψιν τῶν χάριν ἐμπορίου περιφερομένων ἐχθρικῶν πλοίων. Τὰ πλείστα δὲ τῶν εἰς Μονεμβασίαν καταπλευσάντων μετέπλευσαν εἰς Μῆλον ὅπου ἔκειντο δύο τουρκικὰ, μία κορβέτα καὶ ἐν βρίκι, ἅτινα συνέλαβαν αἰφνης αὐτανδρα, καὶ μετέφεραν εἰς τὴν πατρίδα των.

Κατόπιν τῶν Σπετσῶν ὕψωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν τὰ Ψαρὰ κοινῇ γνώμῃ καὶ αὐτὰ τῶν κατοίκων, καὶ ἐπροοιμίαςαν εὐτυχῶς εἰς ὠφέλειαν τῆς κοινῆς πατρίδος κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ἀμα γνωστῆς γενομένης τῆς ἀποστασίας τῆς Πελοποννήσου, ἐξέδωκεν ἡ Πύλη προσταγὰς νὰ συναχθῶσιν ὅσον τάχιον στρατεύματα εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας ἐκ τῶν ἐνδοτέρων, καὶ διαβιβασθῶσιν εἰς Πελοπόννησον. Συνήχθησαν τρισχίλιοι εἰς τὰ παράλια τῆς Σμύρνης, καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ ἐκπλεύσωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀναμενομένου ὀθωμανικοῦ στόλου· ἀλλ’ οἱ Ψαριανοὶ, μαθόντες τοῦτο, ἔστειλαν 7 πλοῖα εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα ὑπὸ τὸν Νικολῆν.

Ἀποστόλῃ, ἅτινα αἰφνιδίως ἐπιπεσόντα ἐβύθισαν ἐν τουρκικὸν καὶ συνέλαβαν 4 φέροντα πολεμικὰς ἀποσκευὰς καὶ 450 στρατιώτας· μετέφεραν δὲ καὶ τὰ πλοῖα καὶ τοὺς στρατιώτας ἀβλαβεῖς εἰς τὴν νήσόν των, καὶ ἐκείθεν διεσκόρπισάν τινας αὐτῶν εἰς ἄλλας νήσους. Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, μαθόντες τὰ παθήματα τῶν συναδέλφων των, διεσκορπίσθησαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ κατὰ τῆς Πελοποννήσου πρώτη ἐκστρατεία.

Ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Αἴνου ἐπὶ νησιδίου ὄχι μακρὰν τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἀντικρὺ ξηρᾶς, ἐσώζοντο κανονοστάσια ἀνεγερθέντα ἄλλοτε καὶ ὀπλισθέντα εἰς προφύλαξιν τῶν φρουρίων τοῦ Ἑλλησπόντου ἀπὸ ἐνδεχομένου ἐχθρικοῦ κινήματος. Οἱ Ψαριανοὶ, πλήρεις τόλμης καὶ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ θέλοντες νὰ ὀχυρώσωσι τὴν πατρίδα των, ἔστειλαν 4 πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Γιαννίτην, ἐξ ὧν ἀπεβιβάσθησαν τὴν 2 μαῖον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐπὶ τοῦ νησιδίου τινὲς ὀπλοφόροι· οἱ δὲ φυλάττοντες τὰ κανονοστάσια Τούρκοι, ὡς 70, ἔφυγαν μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, καὶ οὕτως οἱ Ψαριανοὶ μετέφεραν εἰς τὴν πατρίδα των 23 κανόνια, τὰ μὲν τῶν 15, τὰ δὲ τῶν 30 λιτρῶν, 2 βομβοβόλους καὶ ἱκανὰ πολεμefόδια. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας δύο ἄλλα πλοῖα των κατεδίωξαν δύο ἐχθρικά κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην, ἅτινα ἔρριψαν οἱ ἐμπλέοντες εἰς τὰ παράλια τοῦ ἁγίου Ὄρους καὶ τὰ ἔκανσαν· αὐτοὶ δὲ διεσώθησαν φεύγοντες. Οἱ Ψαριανοὶ μετέφεραν τὰ κανόνια καὶ τῶν πλοίων τούτων εἰς τὴν νήσόν των καὶ περιέπλεαν τὰ παράλια τῆς πλησίον Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, ὡς ἂν ἦσαν κύριοι τῶν μερῶν ἐκείνων, φοβίζοντες τοὺς κατοίκους των Τούρκους καὶ θαρρύνοντες τοὺς Χριστιανούς.

Ἡ Ὑδρα ὕψωσεν ἡ τελευταία τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν ὑπὸ περιστάσεις ἀξιοσημειώτους, κινηθέντος τοῦ λαοῦ παρὰ γνώμην τῶν προκρίτων.

Εἰς τῶν δευτερευόντων τῆς Ὑδρας πλοιάρχων, ὁ Ἀντώνης Οἰκονόμου, ναυαγῆσας παρὰ τὰ Γάδεια, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ εὔρη χρήματα ἐπὶ κτήσει ἄλλου πλοίου, μετέβη πρὸς εὔρεσιν αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μυσταγωγηθεὶς τὰ τῆς Ἑταιρίας καὶ σχετισθεὶς πρὸς τοὺς ἐνδιατρίβοντας ἐπιτρόπους αὐτῆς ἐпанέστρεψεν εἰς Ὑδραν ἄπρακτος μὲν ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν του, ἀλλὰ ὅλος ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τῆς μελετωμένης πολιτικῆς μεταβολῆς. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐν Ὑδρα φιλικοί, καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν πλοιάρχων· ἦσαν καὶ τινες νέοι ἐκ τῶν ἀνωτέρων οἰκογενειῶν· ἂν δὲ ἐπεθύμουν καὶ ἐμελέτων τὴν ἀποστασίαν τῆς πατρίδος, ἤθελαν εἰς εὐόδωσιν τοῦ κινδυνώδους τούτου τολμήματος νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα γνώμη καὶ συμπράξει τῶν ἰσχυρῶν προκρίτων τοῦ τόπου· ἀλλ' οὗτοι τόσον ἀπείχαν τοῦ σκοποῦ τούτου, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Σπετσῶν ἔστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς ἐπὶ βασιλικῇ ὑπηρεσίᾳ πεμπομένους κατ' ἔτος ναύτας, οὓς προφθάσαντες καλῇ τύχῃ εἰς Μῆλον ἐν καιρῷ ἐμπόδισαν, διότι ἄλλως θὰ ἐγίνοντο ὅλοι θύματα, ὡς ἐγένοντο οἱ ἐν τῇ αὐτῇ ὑπηρεσίᾳ συνάδελφοί των. Ὁ δὲ Οἰκονόμος ὑποστηριζόμενος παρὰ τοῦ Γκίκα, ἐνεργοῦντος ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πατρός του, Θεοδώρου Γκίκα, ἐνὸς τῶν προκρίτων, καὶ ἔχων θερμοὺς συνεργοὺς τὸν συμπολίτην του Πέτρον Μαρκέζην καὶ τὸν Γεώργην Ἀγαλλόπουλον Πελοποννήσιον κατοικοῦντα ἐν Ὑδρα, ἐπροσπάθει νὰ διαταράξῃ τὸν τόπον καὶ παρὰ θέλησιν τῶν προκρίτων. Νεκρὸν ἦτο τὸν καιρὸν ἐκείνον τὸ ἐμπόριον τῆς Ὑδρας καθὼς καὶ τὸ τῶν ἄλλων ναυτικῶν νήσων, καὶ τὰ πλοῖα των διέμεναν ἐν τῷ λιμένι ἀργά· ὅθεν καὶ πλοῖαρχοι καὶ ναῦται συνεσσωρεύθησαν εἰς τὰς νήσους των καταστενοχωρούμενοι. Ἡ περίστασις αὕτη συνέτρεξε μεγάλως εἰς τὸ νὰ ἀκούσωσιν οἱ

πλοίαρχοι καὶ ἄλλοι κατώτεροι εὐμενῶς τοὺς λόγους τοῦ Οἰκονόμου, δελεαζόμενοι ἐν μέσῳ τῆς δυστυχίας ὑπὸ χρηστῶν ἐλπίδων. Τὰ πνεύματα ἦσαν τοιοῦτοτρόπως προητοιμασμένα ὅτε τὸ δειλινὸν τῆς 27 μαρτίου ἔφθασεν εἰς Ὑδραν πλοiάριον ἀναγγέλλον, ὅτι οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἀπέκλεισαν τοὺς Τούρκους ἐν τῇ Ἀκροκορίνθῳ. Ὁ Οἰκονόμος ἐστρατολόγει πρό τινων ἡμερῶν ἐν Ὑδρᾷ ἐπὶ σκοπῶ νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Πελοπόννησον, ἧς τὰ κινήματα ἦσαν ἤδη γνωστά· ἀλλ' ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀγγελία ἐμεγάλυνε ταῦτα, ἐνθουσίασε τὸν λαὸν καὶ τὸν κατέστησεν ἀκράτητον. Ὁ Οἰκονόμος, ὅστις ἐκαιροφυλάκει, ἰδὼν τὴν διάθεσιν τοῦ λαοῦ παρήτησε τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ διεγείρῃ αὐθημερὸν τοὺς συμπολίτας του εἰς ἐπανάστασιν· καὶ ἅμα ἐνύκτωσεν, ἤχησεν ὁ κῶδων τῆς πόλεως κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, καὶ κήρυκες περιέτρεχαν τὰς ὁδοὺς φωνάζοντες “στ' ἄρματα ὅλοι, στ' ἄρματα·” καὶ οἱ μὲν πρόκριτοι ἐφοβήθησαν ἐπὶ τῷ ἡχῷ τοῦ κῶδωνος καὶ ἐπὶ τῇ κραυγῇ τῶν κηρύκων καὶ δὲν ἐξῆλθαν τῶν οἰκιῶν δι' ὅλης τῆς νυκτός· ὁ δὲ λαὸς συνήχθη ὅπου ἐκλήθη, καὶ ἀκούσας εἰς τί ἡ κλήσις, ὥρμησεν ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Οἰκονόμου καὶ ἐπάτησε τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα, ἔδραξε τὰ ἐν αὐτοῖς ὅπλα, καὶ ὁ ἐπιχειρηματίας καὶ μεγαλότολμος Οἰκονόμος, εὐρεθεὶς τὴν ἐπαύριον ἀρχηγὸς παμπόλλων ὀπλοφόρων, κατέβη εἰς τὸ διοικητήριον καὶ ἐξεθρόνισε τὸν Νικολὸν Κοκοβίλαν διοικητὴν τοῦ τόπου, ἀλαλάζοντος τοῦ λαοῦ. Οἱ δὲ πρόκριτοι τῆς νήσου, Λάζαρος Κουντουριώτης, Δημήτρης Τσαμαδός, Βασίλης Μπουντούρης καὶ Γκίκας Γκιώνης, οἵτινες συνήλθαν ὡς δημογέροντες τῆς περιόδου ἐκείνης ἡμέρας γενομένης εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῶν πραγμάτων, ἀκούσαντες ἔξωθεν πολλὴν ὀχλοβοήν, καὶ μαθόντες καὶ τὸν ἐκθρονισμὸν τοῦ διοικητοῦ, ἐρρίφθησαν ἔξω τοῦ μο-

ναστηρίου διὰ τῶν θυρίδων ἔντρομοι καὶ διεσκορπίσθησαν· ὥστε πᾶσα ἐξουσία πολιτικὴ στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ ἀφέθη εἰς τὸν Οἰκονόμον. Οὗτος ὑπόπτευσεν ἐξ ὅσων εἶδε, μήπως οἱ πρόκριτοι, ὧν ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀκουσίᾳ ἐκινήθη ἡ ἐπανάστασις, φύγῳσι καὶ στερήσωσι τὸν τόπον τῆς χρηματικῆς συνδρομῆς τῶν· διὰ τοῦτο τοὺς παρεφύλαττεν· ἤξευρεν ὅτι οὔτε αὐτὸν ὡς ὅμοιον κατεδέχοντο, οὔτε πρὸς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἦσαν εὐδιάθετοι, καὶ εἰς ἐπιτυχίαν ἀνέθεσε τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν λαόν, ὃν συνήθροισεν ἔνοπλον ἐκ νέου, καὶ μέγα συμφέρον ἔχων νὰ οἰκειοποιηθῇ, ἀπῆτει δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν προκρίτων ἐν ταῖς οἰκίαις κρυπτομένων χρήματα εἰς διανομὴν ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Οἱ πρόκριτοι ἔστειλαν αὐθωρὶ πολλά· “δὲν μᾶς φθάνουν” ἐφώναζαν οἱ ὅπλοφόροι σείοντες τὰς ρομφαίας, “θέλομεν καὶ ἄλλα” ἔστειλαν καὶ ἄλλα, καὶ πάλιν ἄλλα, ἕως οὗ συνεπληρώθησαν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν δίστηλα 130 χιλιάδες, καὶ οὕτως ἡσύχασε τὸ πλῆθος εὐφημοῦν τοὺς καλοὺς καὶ γενναίους προκρίτους. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἀλαλαγμοῦ καὶ τῆς δημεγερσίας ἐφάνησαν ἔξωθεν τῆς Ὑδρας δύο πλοῖα σπετσιωτικὰ ὑπὸ τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, ἐξ ὧν τὸ ἐν ἤρχετο νὰ παραλάβῃ τὸν Γιάννην Μέξην πρόκριτον τῶν Σπετσῶν, εὐρεθέντα τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν Ὑδρᾳ περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Ὁ κυματισμὸς τῆς νεοφανοῦς σημαίας καθ' ἣν ὦραν τὰ πνεύματα ἦσαν τόσον ἐξημμένα ἐνθουσίασεν ἔτι μᾶλλον τὸν ἀτρόμητον τοῦτον λαόν, ὅστις ἀπῆτει νὰ ὀπλισθῶσι καὶ τὰ πλοῖα τῆς πατρίδος του καὶ ἐκπλεύσωσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Τὴν 31 μαρτίου ἐνομιμοποιήθη δι' ἐπισήμου πράξεως ἡ πληρεξουσίουτης, ἣν ἤρπασε ὁ Οἰκονόμος διὰ τῆς μαχαίρας του (β). ἄλλ' ἡ εἰλικρινὴς σύμπραξις τῶν προκρίτων ἦτο πάντοτε ἀναγκαία, καὶ ὁ Οἰκονόμος τὴν ἀπῆτει ἐπιμόνως· οἱ δὲ πρόκριτοι

ἀπεκρίνοντο, ὅτι ἔτοιμοι ἦσαν καὶ νὰ συμπράξωσι καὶ νὰ συγκινδυνεύσωσι καὶ νὰ θυσιάσωσι τὰς καταστάσεις τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους, ἂν ἤθελεν ὁ ἐπαναστάτης νὰ βαδίσῃ τακτικώτερον καὶ συστηματικώτερον. Ὁ Οἰκονόμος, ὅστις ἔβλεπεν ὅτι οἱ πρόκριτοι δὲν ἦσαν οἱ φυσικοὶ σύμμαχοί του, ἔβλεπεν ἐπίσης, ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ τοὺς παραγκωνίσῃ, διότι ὑπεστηρίζοντο παρὰ τῶν εἰς αὐτοὺς ἀφοσιωμένων κυβερνητῶν τῶν πλοίων τῶν, ἀνδρείων ὡς αὐτόν, ἐπιρρόην μεγάλην ἐχόντων ἐπὶ τῶν ναυτῶν, καὶ ἐτοίμων νὰ πράξωσιν ὑπὲρ τῶν προκρίτων ὅ,τι διὰ τὸ αἰφνίδιον δὲν ἔπραξαν τὰς πρώτας ἡμέρας. Διὰ τὰ αἷτια ταῦτα ἐδέχθη τοὺς λόγους τῶν προκρίτων, συνηνώθη διατηρῶν πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν του, καὶ τὴν παρασκευὴν τῆς διακαινησίμου, ὃ ἔστι τὴν 15 ἀπριλίου, συνήχθησαν οἱ πρόκριτοι καὶ ὁ λαὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐψάλη παράκλησις καὶ δοξολογία ὑπὲρ τοῦ ἀρξαμένου ἐθνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ὑψώθη κατὰ πρώτην φορὰν ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας ἐν μεγάλῃ πομπῇ ὑπὸ τὸν κανονοβολισμὸν τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων.

Συνενωθείσαι αἱ τρεῖς θαλασσοκράτορες νῆσοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν, ἀπεφάσισαν νὰ κινήσωσιν ἐκ συμφώνου τὰς δυνάμεις τῶν εἰς διάδοσιν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὀργανίσωσι καὶ τὸ ναυτικὸν πρεπόντως· καὶ ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον σκοπὸν ἐφωδίασαν τὰ πλοῖα διὰ διπλωμάτων ὑπογεγραμμένων παρὰ τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν (γ), ἐν οἷς ἐξέθεταν τὰ αἷτια καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ κινήματος, αἰτούμενοι καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν οὐδετέρων Δυνάμεων· ὑπέγραψαν ἐν ταύτῳ καὶ διάταξιν περὶ διανομῆς τῶν λειῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πλοίων, τῶν ναυτῶν καὶ τοῦ κοινοῦ (δ), καὶ ἐξέδωκαν καὶ ἐγκυκλίους ὁδηγίας παραγγέλλοντες τοῖς πλοιάρχοις νὰ προστατεύωσι παντοῦ τοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ σέβωνται τὴν οὐδετέραν σημαίαν

ὥς σκεπάζουσιν καὶ αὐτὰς τὰς ἐχθρικὰς πραγματείας, νὰ ἐμποδίζωσι δὲ τὰ ὑπὸ τοιαύτην σημαίαν πλοῖα μόνον ὅταν μεταφέρωσι στρατεύματα ἢ πολεμικὰς ἀποσκευάς, ἀλλὰ καὶ τότε νὰ λαμβάνωσι μὲν τὰς πολεμικὰς ἀποσκευὰς ἀποδίδοντες τὸν ναῦλον, ν' ἀποπέμπωσι δὲ τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα ἀνενόχλητα ἐπὶ τῶν αὐτῶν οὐδετέρων πλοίων εἰς τοὺς λιμένας ὅπου ἐπεβιβάσθησαν (ε).

Ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν δὲ τοῦ ἀγῶνος ἐξέδωκαν ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις πρὸς ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν παραλίων, πρὸς τὸν κλῆρον καὶ πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος (στ), λέγοντες ὅτι ἐπίστευαν καὶ αὐτοί, δηλαδή, ὅτι ὁ πόλεμος ὀργανίσθη ὑπὸ ἐπισήμων ἀνδρῶν, ὅτι δὲν ἦτο ληστρικός, ἀλλ' ἐθνικός καὶ θρησκευτικός κατὰ τυράννων καὶ ἀσεβῶν, καὶ ὅτι χιλιάδες καὶ μυριάδες κατέβαιναν ἐκ Δουνάβεως εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον πρίγκηπα Ὑψηλάντην πρὸς καταστροφὴν τοῦ θρόνου τοῦ σουλτάνου· ἐκάλουν δὲ ὅλους εἰς τὰ ὅπλα ἐνθυμίζοντές τοὺς ὅσα ὑπέφεραν ὑπὸ τὸν ἄλλοεθνή καὶ ἀλλόπιστον ζυγόν, καὶ τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστιν ἱερὰ καθήκοντα, καὶ στιγματίζοντες τὸν πρὸς τὸν κοινὸν τοῦτον πόλεμον ἀδιάφορον ὥς ἐθνοκατάρτατον καὶ ὥς βδέλυγμα ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαοῦ. “Ἐνδύσασθε,” ἔλεγαν τοῖς κληρικοῖς, “ἐν-
 “δύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ οὐρανίου βασιλέως,
 “εὐλογεῖτε, ἐνθαρρύνετε τὸν λαόν, μάχεσθε οἱ ἴδιοι
 “κατὰ τῶν βλασφημούντων τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου,
 “κατὰ τῶν βεβηλούντων τοὺς θείους ναοὺς του, κατὰ
 “τῶν ἀρπαξάντων τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον ἔστησεν
 “ὁ μέγας καὶ εὐσεβέστατος αὐτοκράτωρ τῶν Χρι-
 “στιανῶν Κωνσταντῖνος, μιμήθητε τὸν Μωϋσῆν
 “τὸν καταβαλόντα τὸν Αἰγύπτιον, τὸν Ἰησοῦν τοῦ
 “Ναυῆ τὸν καταπολεμήσαντα τοὺς Ἀμαλικήτας,
 “τὸν Θεσβίτην Ἥλιαν τὸν ἐν στόματι μαχαίρας

“ ἑξαφανίσαντα τοὺς ἱερεῖς τῆς Αἰσχύνης ” δὲν ἔπαυαν δὲ συμβουλευόντες καὶ τοὺς κοσμικοὺς νὰ ἐνώσωσιν ἀνδρίαν καὶ τιμὴν, δι’ ὧν διακρίνονται οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς ἐλευθερίας, νὰ μὴ ἐνοχλῶσι τοὺς ὁμοπίστους καὶ ὁμογενεῖς καὶ νὰ σέβωνται τῶν ξένων Δυνάμεων τὰς σημαίας καὶ τοὺς ὑπηκόους ἐπὶ ποινῇ τοῦ νὰ λογίζεται ἐχθρὸς τοῦ ἔθνους καὶ τιμωρῆται ὅστις τολμήσῃ νὰ καταδιώξῃ ἀδίκως καὶ ληστρικῶς πλοῖον ἐλληνικὸν ἢ ὑπ’ οὐδετέραν σημαίαν, ἢ νὰ πειράξῃ χριστιανόν. Ταῦτα ἔλεγαν καὶ ταῦτα ἐφρόνουν αἱ Ἀρχαὶ τῶν ναυτικῶν νήσων ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ δὲ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας φωνή των ἀντήχησε καθ’ ὅλας τὰς Κυκλάδας καὶ πολλὰς τῶν Σποράδων. Μόνοι αἱ καρδίαι τῶν τοῦ δυτικοῦ δόγματος Ἑλλήνων ἐκώφευσαν. Ἐφάνη κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ δόγματος τούτου ὅλη ἡ ἀσχημοσύνη τοῦ φανατισμοῦ προτιμήσαντος τὴν ἡμισέληνον τοῦ σταυροῦ καὶ τὴν δουλείαν τῆς ἐλευθερίας.

Οὐδεὶς τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι Ἑλλήνων πρεσβεύει τὸ δυτικὸν δόγμα. Ἐνδεκακισχιλίους τοῦ δόγματος τούτου περιεῖχαν αἱ τέσσαρες νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, Σύρα, Τήνος, Νάξος καὶ Σαντορήνη. Ἐξαιρουμένων δὲ πολλὰ ὀλίγων φανέντων ἀληθῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, οἱ λοιποὶ καὶ ἀντεῖπαν καὶ ἀντέπραξαν φανερὰ καὶ κρυφίως, καὶ σχέσεις ἔλαβαν μυστικὰς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους, καὶ χαρὰν μεγάλην ἀσυστόλως ἔδειξαν ἐπὶ ταῖς ἀποτυχίαις τῶν ὁμογενῶν. Ἀλλ’ ὅποια καὶ ἂν ἦτον ἡ διάθεσις καὶ τυφλότης των πρὸς τὴν ἐθνικὴν τιμὴν καὶ τὰ κοινωνικὰ αὐτῶν συμφέροντα, ἔκλιναν καὶ οὗτοι τὸν αὐχένα ὑπὸ τὴν γενικὴν θέλησιν ὅλων τῶν ὁμογενῶν, τῶν μέχρι θανάτου ἀγωνιζομένων πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἐθνικῆς ἰσονομίας καὶ ἰσοτιμίας

ἄνευ διακρίσεως δόγματος καὶ μακρὰν πάσης καταθλίψεως συνειδότος. Τόσῃν δὲ κλίσιν ἔδειξαν πρὸς τοὺς Τούρκους οἱ δυτικόφρονες ἐν γένει καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ τῆς Σύρας, οὓς εὐτύχησεν ἡ ἐπανάστασις, καὶ τόσον ὀλίγην πεποιθήσιν εἶχαν ἐπὶ τῇ εὐοδώσει τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, ὥστε συνεισέφεραν διπλοῦς φόρους, τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης χάριν τῶν Ἑλλήνων, τοὺς δὲ ἐκ προαιρέσεως χάριν τῶν Τούρκων. Τόσον τὸ μῖσος τῶν αἱρέσεων, σφοδρότερον πολλακίς τοῦ μίσους τῆς ἑτεροθρησκείας (ζ'), σκοτίζει τὸν νοῦν καὶ πνίγει πᾶν αἴσθημα εὐγενές! Μακάριον τὸ ἔθνος τὸ πρεσβεῦον ὅλον ἐν καὶ τὸ αὐτὸ δόγμα. Κάτοχοι, χάρις τῷ Θεῷ, εἴμεθα τοιούτου εὐτυχήματος, καὶ ἐθνοκατάρματος ἔστω ὅστις δι' οἰανδῆποτε αἰτίαν θελήσει δι' ἑτεροδιδασκαλίας ἢ δι' ἄλλου τρόπου νὰ ἐπιβουλευθῇ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ δὲ ἀκόμη ἀντεφέροντο οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας πρὸς τὸν Οἰκονόμον, οἱ στολίσκοι τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, ἐτοιμασθέντες μετὰ πολλῆς σπουδῆς, ἠγκυροβόλησαν ἀντικρὺ τῆς Ὑδρας ἀναμένοντες καὶ τὸν ὑδραϊκόν, ὅστις συνηνώθη ἀφ' οὗ ἐωρτάσθη ἡ σύμπνοια τῶν προκρίτων καὶ τοῦ Οἰκονόμου. Ἡ κοινότης τῆς Ὑδρας δὲν διώρισεν ἀρχηγὸν τοῦ στολίσκου τῆς, ἀλλ' ἀφήκε τὴν ἐκλογὴν τοῖς πλοιάρχοις του. Ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Γιακουμάκης Τομπάζης, εἰς τῶν προκρίτων. Τοῦτον αὐθόρμητοι οἱ πλοιάρχοι τοῦ στολίσκου ἀνέδειξαν ἀρχηγόν. Εἶχε δὲ καὶ ἕκαστος τῶν δύο ἄλλων στολίσκων ἀρχηγόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ὑδρα εἶχεν ἀδιαφιλονείκητα τὰ πρωτεῖα, ὁ δὲ Τομπάζης ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων καὶ δικαίως, ἐδόθη αὐτῷ ἡ γενικὴ ἀρχηγία τῆς ναυτικῆς ταύτης δυνάμεως καὶ παρὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο ἄλλων στολίσκων.

Ἐλλιμένιζεν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἔμπροσθεν τοῦ

Μούρτου ἀντικρὺ τῆς νήσου τῶν Κορυφῶν ναυτικῇ τις μοῖρα σταλεῖσα πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη παρὰ τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ. Ἡ μοῖρα αὕτη, ἐξ ἧς εἶχεν ἀποσπασθῇ τὸ πρὸ τινων ἡμερῶν καταπλεῦσαν εἰς Πάτρας πλοῖον, ἐφαίνετο εὐπρόσβλητος, καὶ ἡ συνενωθεῖσα ἑλληνικὴ δύναμις ἐσκόπευε νὰ τὴν προσβάλλῃ. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐσχεδιάζετο ὁ ἐπίπλους, ἦλθεν εἰς Ὑδραν ὁ διδάσκαλος Νεόφυτος Βάμβας προβάλλων ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ ἐκτέλεισις τοῦ σχεδίου, καὶ νὰ πλεύσῃ ἡ ναυτικὴ ἐκείνη δύναμις εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς Χίου, ἐπὶ λόγῳ, ὅτι ἂν αἱ τρεῖς πλησιόχωροι καὶ σημαντικαὶ νῆσοι, Ψαρά, Σάμος καὶ Χίος, ἐτάττοντο ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, θὰ ἐχρησίμευαν διὰ τὴν θέσιν, τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς πόρους των ὡς ἰσχυρὰ θαλάσσιος προφυλακὴ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γνώμη τοῦ Βάμβα ἐνεκρίθη καὶ διὰ τοὺς λόγους τούτους, καὶ διότι οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ κύριοι τῶν πλοίων τῆς Ὑδρας, διατηροῦντες ἐξ ἰδίων τὸν στόλον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος, ἐπεθύμουν νὰ συμπαραλάβωσι καὶ τὴν πλουσίαν Χίον πρὸς ἀνακούφισιν. Ἀπέπλευσε δὲ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ναυτικὴ δύναμις πρὸς τὴν νήσον ἐκείνην τὴν 22 ἀπριλίου, καὶ αὐθεσπερὶ ἠγκυροβόλησεν ἔμπροσθεν τῆς Τήνου, ὅπου, δοθείσης ἀφορμῆς, ἐπραγματοποίησε διὰ τῆς ἀκολουθοῦ διαγωγῆς τῆς ὅσα ὑπὲρ τῆς οὐδετέρας σημαίας εἶπαν αἱ νῆσοι δι' ἧς ἀνεφέραμεν προκηρύξεως.

Ἐν τῶν περιπλεόντων πλοίων τῶν Σπετσῶν εὐρεθὲν ἐν Τήνῳ ἐπάτησεν αὐστριακὴν γολέτταν φέρουσαν ἐπιβάτας Τούρκους, ὧν καὶ ἡ ζωὴ ἐκινδύνευε καὶ πολλὰ πράγματα ἠρπάγησαν· ἀλλὰ κατ' ἔντονον διαταγὴν τοῦ στόλου καὶ οἱ κινδυνεύοντες ἐπιβάται ἐπροστατεύθησαν καὶ ἀπεπέμφθησαν σῶοι ὅλοι καὶ ἀβλαβεῖς ἐπὶ τῆς αὐτῆς αὐστριακῆς γολέττας, καὶ τὰ ἀρπαγέντα πράγματα ἀπεδόθησαν, καὶ ὁ παραβὰς

τὰς ἐντολάς του πλοίαρχος ἐστάλη εἰς τὴν πατρίδα του ὡς ἀξιοποινος. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ στόλου δεικνύει τὴν διάθεσιν τῶν προκρίτων τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ ὡς πρὸς τὴν θαλάσσιον τάξιν καὶ ὡς πρὸς τὸ εἰς τὰς οὐδετέρας σημαίας σέβας. “Βάσιμος σκοπὸς μας εἶναι,” ἔγραφαν οἱ Σπετσιῶται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, “νὰ διαφυλάξωμεν τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν” (η). Ἡ διάθεσις αὕτη διέμενε καὶ μετὰ ταῦτα ἢ αὐτῇ, ἀλλ’ ὅχι καὶ ἐπίσης εὐτυχῆς ἐξ αἰτίας τῶν δεινῶν περιστάσεων, αἵτινες καὶ τὴν ἀταξίαν παρὰ τὴν θέλησιν τῶν προκρίτων ἐνεθάρρυναν, καὶ τὴν ἀτιμωρησίαν τῶν ἀτάκτων ἐπέφεραν.

Διορθώσας ὁ στόλος τὸ ἀτόπημα τοῦτο, ἀνήχθη τὴν 23. Κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν ἔμαθε τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει τραγικὰ συμβάντα καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ πατριάρχου καὶ ἐξηγριώθη. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπήντησε μετὰξὺ Τήνου καὶ Μυκόνου τρία ἑλληνικὰ πλοῖα συλλαβόντα ἐν κρητικὸν ὑπὸ σημαίαν τουρκικὴν καταβαῖνον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μεταφέρον ξυλείαν, καὶ ἔχον 13 ναύτας, ἐξ ὧν 7 Χριστιανοὺς καὶ 6 Τούρκους· καὶ οἱ μὲν Χριστιανοὶ συμπαρελήφθησαν εἰς τὰ πληρώματα τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, οἱ δὲ δυστυχεῖς Τούρκοι ἐφονεύθησαν. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔφθασεν ὁ στόλος εἰς Ψαρά, ὅπου διέτριψε μέχρι τῆς 26. Ταῖς δύο δὲ ταύταις ἡμέραις οἱ μὲν ἀρχηγοὶ τοῦ στόλου καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Ψαρῶν συνεσκέπτοντο περὶ τοῦ πρακτέου· πολλὰ δὲ πλοῖα περιέπλεαν εἰς καταδίωξιν τῶν ὑπὸ ἐχθρικὴν σημαίαν· καὶ τὰ μὲν ὑδραϊκὰ ἐβύθισαν ἐν ἔμπροσθεν τοῦ φρουρίου τῆς Χίου, ὅπου εἶχε καταφύγει φέρον πολεμεφόδια, τὰ δὲ ψαριανὰ συνέλαβαν ἄλλο φέρον 250 ἐπιβάτας Τούρκους ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἐν οἷς καὶ 140 προσκυνητάς· καὶ τὸ μὲν πλοῖον ἐκράτησαν, τοὺς δὲ ἐπιβάτας ἀπεβίβασαν ὅλους σχεδὸν ἀβλαβεῖς

εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Τὴν 27 ὁ στόλος κατέπλευσεν εἰς τοῦ Πασᾶ τὴν βρύσιν πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς Χίου, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ὁ ναύαρχος Τομπάζης ὀρκίσθη ἐνώπιον τῶν πλοιάρχων τῆς πατρίδος του τὸν ἀκόλουθον ὅρκον.

“ Ὀρκίζομαι εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν ὑπερασπιζόμενον τὸν δίκαιον, τὸν ἐκδικούμενον τὸν κακὸν καὶ παραβάτην τῶν ἠθικῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀρετῶν· ὀρκίζομαι εἰς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· ὀρκίζομαι εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τοῦ ἔθνους ἀνέγερσιν, παρόντων τῶν ἀξιοτίμων καπηταναίων τῆς πατρίδος μου Ὑδρας, νὰ φυλάξω ὅσα ἀκολουθοῦν.

“ α^{ον}. Νὰ ἀναδεχθῶ τὴν προσωρινὴν ἀξίαν τοῦ ναυάρχου τοῦ ναυτικοῦ Ὑδρας ἕως οὗ νὰ τελειώσῃ ἡ ἐκστρατεία μας εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πατρίς μᾶς ἔστειλε, κατὰ τὴν κοινὴν ψῆφον τῶν συμπατριωτῶν μου καπηταναίων, τὴν ὁποίαν ἀναδέχομαι προθύμως καὶ μὲ τὴν ἀναγκαίαν φιλογένειαν.

“ β^{ον}. Νὰ ἀκούω τὰς διαταγὰς τῆς Βουλῆς τῆς Ὑδρας ὅπου ἤθελε τύχει νὰ μᾶς πέμψῃ.

“ γ^{ον}. Νὰ κινήσω τὸ ναυτικὸν τῆς Ὑδρας κατὰ τοῦ βαρβάρου τυράννου τῆς πατρίδος καὶ τῶν ὁπαδῶν του χωρὶς νὰ βλάψω ἄλλον ὅπου κριθῇ εὐλογον ἀπὸ τὸ κοινὸν συμβούλιον.

“ δ^{ον}. Εἰς ἀναποκτήτους τόπους ἢ εἰς ἐχθρικὸν πλοῖον νὰ σέβωμαι τὴν ιδιοκτησίαν τῶν ἀθώων ὁμογενῶν μας, τῶν εὐρωπαϊκῶν ὑπηκόων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ὅταν παραδίδωσι τὰ ὅπλα χωρὶς πόλεμον.

“ ε^{ον}. Ἐπειδὴ τὸ ναυτικὸν μας εἶναι ἐνωμένον μὲ τὰ πλοῖα τῶν ἄλλων δύο νησιῶν, νὰ συνεργῶ μετ’ αὐτῶν εἰς τὸν κοινὸν σκοπὸν κατὰ τὴν ἀπόφασιν, ἣτις θέλει γίνεται εἰς τὰ πολεμικά μας συμβούλια κατὰ καιροῦς.

“στ^{ον}. Νὰ φέρω ἢ νὰ στείλω εἰς Ὑδραν τὸ μέρος τῶν λαφύρων ὅπου ὁ παρὼν στόλος ἤθελε κάμει διὰ νὰ τὸ μοιράσῃ ἢ πατρὶς κατὰ τοὺς διορισθέντας νόμους.

“ζ^{ον}. Ἄν δὲ παραβῶ τὸν ἄνω ἐκτεθέντα ὅρκον μου, κηρύττομαι ἀνάξιος τοῦ ἐμπιστευθέντος μοι ὑπουργήματος καὶ ὑπόχρεως νὰ δώσω λόγον εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν πατρίδα μου καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τοῦ γένους.”

Ἀντεγράψαμεν ὁλόκληρον τὸν ὅρκον ὡς δεικνύοντα πόθεν καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους ἔλαβεν ὁ ναύαρχος τὴν Ἀρχήν, ποῖα τὰ καθήκοντά του, ποῖα ἡ ἐξουσία του καὶ ποῖα ἡ διάθεσις του ὅχι μόνον πρὸς τοὺς οὐδετέρους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς παραδίδοντας τὰ ὅπλα ἐχθρούς· ἀλλά, ἂν ἡ διάθεσις ἦτο πρόθυμος εἰς συστολήν τῶν καταχρήσεων, ἡ χεὶρ ἦτον ἀσθενής.

Τὸ σκοπούμενον δὲ σχέδιον μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως εἰς Χίον ἦτο νὰ ἐπαναστατήσωσι τὰ χωρία, καὶ νὰ κινήσωσιν οἱ χωρικοὶ διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν πόλιν, συγχρόνως δὲ νὰ προσβάλῃ αὐτὴν καὶ ὁ στόλος. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἔστειλεν ὁ ναύαρχος ἄνθρωπον εἰς τὰ χωρία φέροντα καὶ προκήρυξιν τῆς Ὑδρας λέγουσαν, ὅτι ὅλον τὸ ἔθνος ἦτον εἰς τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του· ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἀπέκλεισαν ἐν τοῖς φρουρίοις ὅλους τοὺς Τούρκους, ἀδυνάτους ἀνετοίμους καὶ περιφόβους· ὅτι πολλὰ τουρκικὰ φρούρια ἦσαν ἐγγὺς νὰ παραδοθῶσιν· ὅτι ὁ ἐλληνικὸς στόλος διεσπάρη εἰς πολλὰ μέρη καὶ ἐμελέτα νὰ κλείσῃ τὰ Δαρδανέλια, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἐξέλθῃ ἐχθρική δύναμις· ὅτι αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι δὲν ἐδύναντο νὰ βαστάζωσι μόναι ὅλον τὸ βάρος τοῦ στόλου, καὶ ἀνάγκη νὰ συντρέξῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα, καὶ ὅτι ἡ Χίος, ὡς ἡ πλουσιωτέρα τῶν ἄλλων νήσων,

ἐχρεώσται νὰ δείξῃ τόσῃν προθυμίαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, ὅσῃν ἔδειξε φιλογένειαν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ του. Ταῦτα ἔγραφαν οἱ Ὑδραῖοι πρὸς τοὺς Χίους συγκερνῶντες μετὰ τῶν προτροπῶν ἀπειλᾶς. Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ στόλος ἀνέμενε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προκηρύξεως, ἦλθεν εἰδησις, ὅτι οἱ Τούρκοι, ἰδόντες ἐρχόμενα τὰ πλοῖα, κατεταράχθησαν καὶ ἔφεραν ἐνώπιόν των τοὺς δημογέροντας· ὅτι οἱ δημογέροντες ἀπεκρίθησαν ἐρωτηθέντες, ὅτι οὐδεμίαν εἰδησιν περὶ τοῦ ἐρχομοῦ τῶν πλοίων εἶχαν, οὔτε ἐνοχὴν οὐδεμίαν ὑπώπτευαν τῶν ἐντοπίων Χριστιανῶν· ὅτι ὁ μουτεσελίμης τοῖς παρέστησεν ὡς ἀναγκαῖον νὰ προσκληθῶσι καὶ ἄλλοι πρόκριτοι εἰς σύσκεψιν περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ τόπου· ὅτι ἀνύποπτοι οὗτοι περὶ ὧν ἐμελέτα ὁ μουτεσελίμης καὶ πρόθυμοι νὰ ἐξαλείψωσι πᾶσαν ὑποψίαν ἐκάλεσαν ὅσους καὶ ὁποίους ὑπέδειξεν ὁ μουτεσελίμης ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν ἐντοπίων Τούρκων· ὅτι ἀφ' οὗ ὅλοι οἱ κλητοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Πλάτων, συνήλθαν ἀνυπόπτως, ἀντὶ νὰ συσκεφθῶσι περὶ ὧν ἐκλήθησαν, μετεκομίσθησαν εἰς τὸ φρούριον ὑπὸ φύλαξιν ὡς ὁμηροὶ κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν τοιούτων περιστάσεων τουρκικὴν συνήθειαν, καὶ ὅτι ἄλλοι μὲν τῶν Τούρκων ἡγνύπνουν νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς φύλαξιν τοῦ φρουρίου, ἄλλοι δὲ διεσπάρησαν εἰς τὰ χωρία πρὸς ἀφοπλισμὸν τῶν κατοίκων. Τὴν δὲ 29 ἐπανῆλθεν εἰς τὸν στόλον ὁ ἀποσταλεὶς εἰς τὰ χωρία καὶ ἀνέφερε καὶ αὐτὸς ὅτι μεταξὺ τῶν χωρικῶν ὀλίγην προθυμίαν ἤνρε πρὸς ὅσα ἐμελετῶντο. Διὰ τὰς αἰτίας ταύτας ὁ στόλος, ἐνδιατρίψας ἕνδεκα ἡμέρας καὶ φοβηθεὶς μὴ διακινδυνεύσῃ τὴν ζωὴν τῶν ὁμηρευόντων δημογερόντων, προκρίτων καὶ τοῦ ἀρχιερέως, ἀπέπλευσεν ἄπρακτος τὴν 7 μαΐου. Τοιουτοτρόπως ἡ πρώτη ναυτικὴ ἐκστρατεία ἀπέβη ἀνωφελής, παρεκτραπείσα τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ κατὰ τοῦ ἐν Μούρτῳ ἐχθρικοῦ στολίσκου, ὅστις ἀν-

έτοιμος καὶ ἄφροντις δυσκόλως θὰ διέφευγε τὴν ἄλωσιν ἢ τὸν ἐμπρησμόν.

Ἐν ᾧ δὲ τὸ πλείστον τοῦ στόλου ἐλλιμένιζεν ἔμπροσθεν τῆς Χίου, διάφορα πλοιά του περιέπλεαν εἰς βλάβην τῶν θαλασσοπορούντων ἐχθρῶν. Τὴν 28 ἀπριλίου οἱ ὑπὸ τοὺς πλοιάρχους Λάζαρον Πινότσην καὶ Σαχτούρην πρόπλοι συνέλαβαν ἐχθρικὸν πλοῖον φέρον πολύτιμα δῶρα τοῦ σουλτάνου πρὸς τὸν Μεχμέτ-Ἀλὴν, καὶ μεταβιβάζον εἰς Αἴγυπτον πανέστιον τὸν πρὸ ὀλίγου ἔκπτωτον γενόμενον καὶ ἀποπεμπόμενον σεχουλισλάμην, ὡς ἀποποιηθέντα, κατὰ τὰ λεγόμενα, τὴν ἔκδοσιν φετῶ εἰς γενικὴν σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων· καὶ τὰ μὲν ἐν τῷ πλοίῳ πλούτη, ἐν οἷς καὶ τὰ τοῦ σεχουλισλάμης, διήρπασαν οἱ συλλαβόντες τὸ πλοῖον καὶ τὰ ἐμοιράσθησαν μὴ παραλαβόντες συμμετόχους τοὺς ἀπόντας κατὰ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ ἄλλους συναγωνιστὰς των, μηδὲ χωρίσαντες τὸ κανονικὸν μερίδιον εἰς χρήσιν τοῦ κοινοῦ· τοὺς δὲ ἐπιβάτας Τούρκους, ἐν οἷς καὶ τὸν ἄξιον εὐγνωμοσύνης σεχουλισλάμην, ὅλους ἀνηλεῶς κατέσφαξαν δικαιολογούμενοι ἐφ' ὅσων ἔπαθαν οἱ ἀθῶοι ὁμογενεῖς των καὶ ὁ πατριάρχης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ἂν δικαιολογῇ ἅπánθρωπος πράξις κατὰ μὴ πταίσαντος ἄλλην ἅπánθρωπον πράξιν κατ' ἄλλου ἐπίσης μὴ πταίσαντος· σημειωτέον ὅμως, ὅτι πρὸ τῆς ἀγχόνης τοῦ πατριάρχου οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐφέροντο φιλανθρωπότερον πρὸς ὅλους τοὺς συλλαμβανομένους Τούρκους. Ἡ δὲ ἄνω ῥηθεῖσα πλουσία λεία σφετερισθεῖσα τοιουτοτρόπως ἐκίνησε δίκαια παράπονα καὶ διετάραξε τὰ πληρώματα τῶν ἄλλων πλοίων. Οἱ Ἕλληνες προσέβαλαν τὴν 1 μαΐου ἐχθρικὴν τινα γολέτταν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Χίου πλέουσας ἐκ Σμύρνης εἰς Κρήτην· οἱ δὲ ἐν αὐτῇ Τούρκοι ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅσα θὰ ἐπάθαιναν

παραδιδόμενοι, ἐπολέμησαν γενναίως καὶ βυθισθέν-
τος τοῦ πλοίου ἐπνίγησαν. Τὴν δὲ 4 κατεδίωξαν οἱ
Ἕλληνες ἄλλο μικρὸν πλοῖον, οἱ δ' ἐν αὐτῷ Τούρκοι
τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπέφυγαν διὰ τῆς εἰς τὰ
ὄρη φυγῆς τὰς φονικὰς τῶν καταδιωκόντων χεῖρας.
Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν συνέλαβαν δύο ἄλλα πλοῖα,
τὸ μὲν φέρον πίσσαν, τὸ δὲ ἐπιβάτας, οὓς ἐθανάτω-
σαν εἰς ἐξιλέωσιν, ὡς ἔλεγαν, τοῦ πατριάρχου.
Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ στόλου ἐκ Χίου, ἐπανε-
πλευσεν ἐκάστη μοῖρα εἰς τὸν λιμένα της.

Ἡ νῆσος ἢ μετὰ τὰς τρεῖς ναυτικὰς κατὰ τὸν ὑπὲρ
ἐλευθερίας ἀγῶνα διαπρέψασα, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλ-
λην διὰ τὴν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας θέσιν
ὡς προφυλακὴ ὅλης τῆς ἀποστατησάσης Ἑλλάδος
ρίψοκινδυνεύσασα εἶναι ἡ Σάμος.

Ἡ νῆσος αὕτη χωρίζεται ἀπὸ τῆς Ἀσίας διὰ
πορθμοῦ ἑνὸς μιλίου ὡς ἔγγιστα τὸ πλάτος· εἶχεν
25 χωρία μικρὰ μεγάλα καὶ ἑξακισχιλίας χριστιανι-
κὰς οἰκογενείας· διετέλει ὑπὸ τὸν σεχουλισλᾶμην
καὶ ἀπελάμβανεν ἄλλοτε πολλὰ προνόμια διοικου-
μένη αὐτονόμως παρὰ τῶν αὐτοχθόνων ἐπὶ μικροῖς
φόροις. Ἀπὸ τινος δὲ καιροῦ ἐστέλλετο ἀγᾶς καὶ
καδῆς καὶ ἠϋξήθησαν καὶ οἱ φόροι τοῦ χαρατσίου,
τοῦ οἴνου καὶ τοῦ τελωνίου. Ἐπεκράτουν δὲ ἐν τῇ
νήσῳ δύο φατρίαι ὑπὸ τὸ ὄνομα ἢ μὲν τῶν καλι-
καντσάρων ἢ τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἢ δὲ τῶν καρ-
μανιόλων ἢ τῶν δημοτικῶν· ἢ ἐπικρατεστέρα δὲ
φατρία ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως ἦτον ἢ τῶν
καλικαντσάρων.

Τὴν 17 ἀπριλίου ἔρριψαν ἄγκυραν εἰς τὸ στενὸν
τῆς Μυκάλης δύο σπετσιωτικὰ πλοῖα. Ἡ ἐμφά-
νις αὐτῶν ὑπὸ τὴν νεοφανῇ σημαίαν τῆς ἐλευθερίας
ἔβαλεν ἄνω κάτω τὴν Σάμον ὅλην, καὶ ἔγεινεν ἀφορμὴ
ν' ἀποστατήσῃ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ Βαθύ. Τὴν δὲ
ἐπελθοῦσαν νύκτα ὥρμησάν τινες τῶν κατοίκων τῆς

κωμοπόλεως ἐκείνης καὶ ἔσφαξαν τοὺς ἐνδιατρίβοντας χάριν ἐμπορίου φιλησύχους Τούρκους ἀντὶ νὰ τοὺς ἀποβιβάσωσιν ἀβλαβεῖς εἰς τὴν ἀντικρὺ ξηράν, ὡς μήτε ἀντιτείναντας μήτε ἐπιφόβους ὄντας. Μετὰ δὲ τὴν σκληρὰν ταύτην καὶ ἀδικαιολόγητον πρᾶξιν ἡτοιμάσθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Χώραν, πρωτεύουσαν τῆς Σάμου, κατοικουμένην ὑπὸ 1500 ψυχῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ φονεύσωσι τοὺς ἐνδιατρίβοντας Τούρκους καὶ τὸν ἀγᾶν καὶ τὸν καδῆν. Ἀλλ' οἱ προεστῶτες τῆς Χώρας, μὴ θέλοντες τὴν ἐπανάστασιν, καὶ συστήσαντες φρουρὰν ἐξ 100 ὀπλοφόρων, ἐματαίωσαν τὴν ἐπαπειλουμένην εἰσβολὴν καὶ τὴν μελετωμένην φθορὰν τῶν Τούρκων· παρεκάλεσαν δὲ καὶ τὸν ἐν Κουσσαντασίῳ Ἐλέξογλου καὶ τὸν μπέην τῆς Ῥόδου νὰ στείλωσιν, ὁ μὲν πρῶτος χιλίους στρατιώτας, ὁ δὲ δεύτερος πλοῖον εἰς παῦσιν τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀναφweisῶν ταραχῶν καὶ εἰς σύλληψιν τῶν ἀποστατῶν· ἰδόντες ὅμως μετ' ὀλίγον, ὅτι τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα διεχέετο καθ' ὅλην τὴν νήσον, δὲν ἀνέμειναν τὴν ζητηθεῖσαν δύναμιν, ἀλλ' ἀπέπεμψαν τοὺς παρ' αὐτοῖς Τούρκους κρυφίως ἐπὶ τὴν ἀντικρυσ Ἀσίαν εἰς λύτρωσιν ἀπὸ ἀφεύκτου καὶ ἀδίκου θανάτου. Τούτου γενομένου, ὅλη ἡ νήσος, καὶ αὐτὴ ἡ Χώρα, ἦσαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἰς πλήρη ἐπανάστασιν παρὰ γνώμην τῶν προεστῶτων.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Κατάστασις τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἡ ΣΤΕΡΕΑ Ἑλλὰς κατεπιέζετο καὶ ἐξηντλεῖτο πολλὰ ἔτη ὑπὸ τὸν Ἀλῆν. Ὑπὸ διαφόρους προφάσεις ὁ πλούσιος, εἴτε Τούρκος εἴτε Χριστιανός, ἐγυμνοῦτο, καὶ ὁ δυνατὸς πάντοτε ἐμηδενίζετο, συχνάκις δὲ καὶ ἐφονεύετο. Ὁ ἀσυνείδητος οὗτος σατράπης ἐκίνει τοὺς Τούρκους κατὰ τῶν Χριστιανῶν, τοὺς Χριστιανούς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς οἰκείους κατὰ τῶν οἰκείων· ἐβράβευε τὴν κακίαν, ἐπαίδευε τὴν ἀρετὴν, διέφθειρε τὸν λαὸν ὅλον, καὶ ἐθεώρει καὶ αὐτὴν τὴν οἰκειακὴν τιμὴν τῶν ἀθλίων ραγιαδῶν καθημερινὸν παίγνιον τῶν αἰσχυρῶν καὶ ἀπλήστων ἐπιθυμιῶν του· ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν ὄσιον ἐσέβετο, καὶ οὐδὲν ἀνόσιον ἀπεστρέφετο· ἀγωνιζόμενος δὲ πάντοτε νὰ ἐκτείνη τὰ ὅρια καὶ τῆς αὐθαιρέτου ἐξουσίας του καὶ τῆς τοπαρχίας του, καὶ νὰ βάλλῃ ὑπὸ τὰς θελήσεις του τοὺς ἀπειθεῖς ἢ ἀντιπάλους του, εἶχε πάντοτε περὶ ἑαυτὸν μεγάλας δυνάμεις ὡς ὄργανα τῶν φιλάρχων καὶ πλεονεκτικῶν σκοπῶν του. Ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς τυραννίας ἐπλεόναζεν ἡ ληστεία, ὁ Ἀλῆς εἰς ἐξόντωσιν αὐτῆς εἶχε χρεῖαν μεταβατικῶν ὀπλοφόρων· καὶ ἡ χρεῖα αὕτη διετῆρει τὰ πολυθρύλλητα καπητανάτα τῶν μερῶν ἐκείνων. Οἱ κάτοικοι, καταπιεζόμενοι ἐν ταῖς εἰρηνικαῖς τῶν ἐργασίαις, ἡσπάζοντο τὸν στρατιωτικὴν βίον, εὐρίσκοντες ἐν αὐτῷ ἀσφάλειαν, ἄνεσιν, τιμὴν καὶ κέρδος· ὥστε

αὐτὸς ὁ δεσποτισμὸς καὶ αὐτὴ ἡ τυραννία τοῦ Ἀλῆ ἐγύμναζαν πολὺ μέρος τῶν κατοίκων εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, καὶ προητοίμαζαν ἀγνώστως τὴν εὐτυχὴ ἀνέγερσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ καταδρομὴ τοῦ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς γενικὴν ἐφόπλισιν τῶν βουλομένων καὶ δυναμένων Ἑλλήνων νὰ φέρωσιν ὅπλα, τῶν μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ, τῶν δὲ κατ' αὐτοῦ· ἄστε ἡ στερεὰ Ἑλλὰς ἐφαίνετο κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὅλη στρατόπεδον. Οἱ δὲ Ἐταῖροι, δράζαντες ἐπιδεξίως τὴν εὐκαιρίαν τῆς καταδρομῆς τοῦ, καὶ θεωροῦντες τοὺς σκοποὺς τῶν συμβιβαζομένων πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ, τῷ ἀνεκάλυψαν τὸ μυστήριον τῆς Ἐταιρίας, καὶ τὸν ἐθάρρυναν λέγοντές τῳ, ὅτι δάκτυλος ῥωστικὸς ὑπεκίνει τὰ πάντα. Ὁ πανοῦργος σατράπης ὑπεκρίθη προθυμίαν καὶ εἰλικρίνειαν ἐξ αἰτίας τῆς δεινῆς θέσεώς του· ἀλλ' ἐπιθυμῶν παντοίοις τρόποις νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν κυριάρχην του, πρὸς ὃν καὶ ἄλλοτε εἶχεν ἀνακοινώσει ὅσα ἔμαθε περὶ τῆς Ἐταιρίας, τῷ ἐγνωστοποίησε τὰ πάντα, ὑποσχόμενος, ἂν ἀμνηστεύετο, νὰ σβέσῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἀνάφασαν ἐν Πελοποννήσῳ φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἀπερρίψε τὰς προτάσεις τοῦ ἀλαζονευομένη ἐπὶ τῇ ὑπεροχῇ της καὶ ἀπιστοῦσα εἰς τὸν ψευδὴ χαρακτῆρά του. Ἄν κατεδέχετο ἡ Πύλη νὰ πολιτευθῇ τὸν Ἀλῆν, ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις θὰ ἐπνίγετο ἐν τοῖς σπαργάνοις της, διότι εἶχεν ὁ ἀνὴρ οὗτος τόσῃν φήμῃν, τόσῃν ἐπιρρῳήν, τόσῃν πραγματικὴν ἰσχύν, τόσῃν προσωπικὴν γνῶσιν καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν τόπων, τὸ ὄνομά του διέσπειρε τόσον τρόμον καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε τὸ πᾶν θὰ ὑπέκυπτεν, ἂν ἐκινεῖτο. Ἡ κατ' εὐτυχίαν ἀπόρριψις τῆς προτάσεώς του ἔφερε τὸ ἐναντίον ἀποτελεσμα· ἀντὶ πολεμίου τὸν ἀνέδειξε σύμμαχον τῆς Ἑλλάδος· καὶ ἡ ἐξ ἀνάγκης ἀνταρσία του τὴν ὠφέλησε τὰ μέγιστα, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἔκρηξιν

τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ, καθ' ἣν ὁ Πελοποννήσιος Ἕλλην ἦτον εἰσέτι καὶ ἀτολμος καὶ ἀπειροπόλεμος καὶ ἀνεφοδιάστος καὶ ἀβέβαιος, ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀνεχαίτισε πολλὰς τῶν ἐν τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι σουλτανικῶν δυνάμεων ἐτοιμούς νὰ πέσωσιν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἱκανὰς νὰ τὴν ὑποτάξωσιν.

Ἡ Ἑταιρία, ὡς εἶπαμεν, εἶχεν ὀλίγους ὁπαδοὺς κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα διὰ τὸν φόβον τοῦ Ἀλῆ· ἀλλὰ τὰ ὑπ' ὄψιν τῶν στερεοελλαδιτῶν μεγάλα κατὰ τὴν Πελοπόννησον, τὴν γείτωνά των, συμβάντα ἐφείλκυαν ὅλην τὴν προσοχήν των, καὶ τοὺς ἐρέθιζαν ἔτι μᾶλλον αἱ ἀκατάπανστοι τῶν Πελοποννησιῶν προτροπαὶ εἰς συμμέθεξιν τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνος. Ἡ θέσις τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος δὲν ἦτον ὅποια ἢ τῆς Πελοποννήσου. Ἄν καὶ εἰς ἔνοπλον κίνησιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀλληλομαχίας τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ Ἀλῆ, ἡ ἀβεβαιότης τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἐμφυλίου τούτου πολέμου, ὁ εὐλογος φόβος καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα ὑποψία συμβιβασμοῦ τῶν ἀλληλομαχούντων, ἱκανοὺ νὰ ἐπιφέρῃ ἀφεύκτως τὴν ἀποτυχίαν παντὸς ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐν αὐτῇ παρουσία τόσων στρατευμάτων ἦσαν ἰσχυρὰ αἷτια ν' ἀναστείλωσι τὴν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ροπήν της.

Ὁ Ἀλῆς ἐκυρίευσεν ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τοῦ τοῦ Σουλῆ, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Σουλιώτας νὰ καταφύγωσιν εἰς ξένην γῆν καὶ νὰ ψωμοζητῶσιν. Ὑποχείριόν τοῦ ἦτο καθ' ὃν καιρὸν ἀπεκηρύχθη· μεγάλως δὲ θὰ ἐχρησίμευε τῇ Πύλῃ ἢ σύμπραξις τοῦ τολμηροῦ καὶ ἐμπειροπολέμου τούτου λαοῦ, διψῶντος τὴν ἀνάκτησιν τῆς γῆς του, καὶ πνέοντος ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ θανασίμου ἐχθροῦ τοῦ Ἀλῆ. Ἀλλ' ὁ ἀρχιστράτηγος αὐτῆς Ἰσμαήλπασας ὁ ἄλλοτε Ἰσμαήλμπεης, ὁ καὶ Πασόμπεης, κάκιστα ἐπολιτεύθη τοὺς νέους τούτους φίλους της· ἐφωράθη δὲ καὶ ἐπιβουλευό-

μενος αὐτούς, εἴτε διότι οἱ ἀντίζηλοί των Ἀλβανοὶ ἐρράδιούργησαν, ὥστε νὰ δυσπιστῇ πρὸς αὐτοὺς, εἴτε διότι ἔκρινε τὴν κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ὠφέλειαν τῆς ὑπηρεσίας των πολὺ κατωτέραν τῆς πρὸς τὰ τουρκικὰ συμφέροντα μετὰ ταῦτα βλάβης, ἐκ τῆς ἐπανόδου χριστιανικοῦ καὶ ἀνδρείου λαοῦ εἰς τόπον τόσον ὀχυρόν. Ὁ ἄοκνος καὶ προσεκτικὸς Ἀλῆς ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Σουλιώτας κακῆς διαθέσεως τοῦ ἀντιπάλου του, καὶ ἐγκολπωθεὶς αὐτούς, τοῖς ἀπέδωκε τὴν πατρίδα των, τοὺς ἐμίσθωσεν ὡς συναγωνιστάς του καὶ ἀντήλλαξεν εἰς ἀμοιβαίαν ἀσφάλειαν καὶ ὁμήρους. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐνηργοῦντο, οὔτε ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις εἶχεν ἐκραγῇ, οὔτε οἱ Σουλιῶται ἐγνώριζαν τὰ τῆς Ἑταιρίας διὰ τοῦτο ἀνεδέχθησαν ἀπλῶς καὶ εἰλικρινῶς ἐπὶ λόγῳ τοπικῶν καὶ ἰδιαιτέρων συμφερόντων τὸν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ ἀγῶνα καὶ ἀφ' οὗ ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἐμνήθησαν τὰ τῆς Ἑταιρίας, οὐδὲ καὶ τότε ἐφάνησαν ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων ἀλλάξαντες σκοπὸν, οὐδὲ σημαίαν ἐθνικὴν ὑψωσαν, ἀν καὶ ἐσωτερικῶς ἐφρόνουν ὅσα καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ὑπὲρ τῆς γενικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους. Ὁ ὑπὸ τοιαύτην ὁμῶς μορφήν ἐνεργούμενος πόλεμος ὑπέφαινε τὸν ἀληθινόν του χαρακτῆρα πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἵτινες ἀτενίζοντες μακρόθεν εἰς τὴν ἀκρότομον Κιάφαν πολεμοῦσαν καὶ πολεμουμένην, τὴν ἐβλεπαν διὰ τοῦ λογισμοῦ των ὡς λαμπάδα καιομένην ἐφ' ὑψηλῆς περιωπῆς εἰς φωτισμὸν τῶν ἐν τῷ σκότει τῆς δουλείας καθημένων καὶ εἰς χειραγωγίαν των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Ἀποστασία Φωκίδος καὶ Βοιωτίας.—Ἐκστρατεία εἰς Πατρα-
τσίκι.—Ἀποστασία Ἀττικῆς.—Περιγραφὴ καὶ ἀποστασία
Θετταλομαγνησίας καὶ Εὐβοίας.—Ἀποστασία Μακεδονίας
καὶ Κρήτης.

*ΑΝ καὶ ἀπέναντι τῶν ἐν Πελοποννήσῳ μεγάλων
συμβάντων διεγειρόντων ἐν ταῖς καρδίαις τῶν στε-
ρεοελλαδιτῶν ἐνθουσιασμόν, ἄμιλλαν καὶ φιλοτι-
μίαν, ἡ Αἰτωλοακαρνανία δὲν ἡσπάσθη διὰ μιᾶς τὸν
ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς
Ἠπείρου ὅπου ἦσαν τὰ μεγάλα ἐχθρικὰ στρατόπεδα
θέσεώς της, ἄλλα ὅμως τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος μέρη,
ἀπώτερον κείμενα, τὸν ἡσπάσθησαν θαρρᾶλέως· ἀλλ'
οὐδ' αὐτὰ ἐκ κοινοῦ συνθήματος ἢ ἐκ κοινῆς προμε-
λέτης, ὡς προεῤῥέθη, ἀν καὶ λόγος ἐγένετο πολὺς
περὶ τούτου μυστικῶς παρὰ τοῖς ὀπλαρχηγοῖς καὶ
τοῖς προκρίτοις.

Ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Σαλώνων ἦτον ὁ Παν-
ουργιάς, ὅστις, ἅμα ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν βασιλικῶν
ὁ Ἀλῆς, ἔφυγεν ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἦλθεν εἰς Σάλωνα.
Τὴν 24 μαρτίου, ὃ ἐστὶν ἀφ' οὗ ἔμαθεν ὅτι ἐκινήθη
ἡ Ἀχαΐα, διέτριβε μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του 60
ἀρματωλῶν ἐν τῇ μονῇ τοῦ προφήτου Ἡλίου μίαν
ἡμισυ ὥραν μακρὰν τῶν Σαλώνων, ὅπου ἐκάλεσε
τοὺς προεστῶτας τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων εἰς
γενικὴν συνέλευσιν, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως
νὰ προσβάλωσι τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τούρκους. Διέ-
ταξε δὲ συγχρόνως τὸν μὲν γαμβρόν του καὶ ὑπο-

πλαρχηγόν του Θανάσην Μανίκαν νὰ στρατολογήσῃ κατὰ τὸ τμήμα τῶν Βλαχοχωρίων τοὺς ἱκανοὺς νὰ φέρωσιν ὄπλα, τὸν δὲ ἐξάδελφόν του Γιάννην Γκούραν, ὅστις ἀφανὴς τότε διέπρεψε μετὰ ταῦτα, ν' ἀπελθῇ εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον ἐπὶ στρατολογία, καὶ νὰ συννοηθῇ μετὰ τῶν κατοίκων τοῦ Γαλαξειδίου, οἵτινες μηδένα ἔχοντες συγκάτοικον Τοῦρκον καὶ ἐρεθιζόμενοι καθ' ἐκάστην ὑπὸ τῶν Πατρῶν, πολλὴν ἐπιρροὴν παρ' αὐτοῖς ἔχόντων διὰ τὰς πολλὰς ἐμπορικὰς σχέσεις, ἀνυπόμονοι ἦσαν ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγόν. Ἀφ' οὗ δὲ συνενοήθησαν, ἐκίνησαν τὴν νύκτα τῆς 26, οἱ μὲν ἐξ ἑνὸς οἱ δὲ ἐξ ἄλλου μέρους, ἐξημερώθησαν εἰς Σάλωνα καὶ ἐπολιόρκησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πανουργιᾶ τὸ φρούριον, ὅπου ὑποπτεύοντες οἱ Τοῦρκοι ἐπρόλαβαν καὶ ἐκλείσθησαν ὅλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ συνεκλείσθησαν καὶ ὅλαι αἱ ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἀχαΐας μεταβάσαι τουρκικαὶ οἰκογένειαι τῆς Βοστίτισης· ἦσαν δὲ μεταξὺ ὅλων αὐτῶν 600 ἑνοπλοι. Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη Ἑλλήνων ἦτο μέγας, κυρίως δὲ ὁ τῶν Γαλαξειδιωτῶν, μεταφερόντων εἰς εὐόδωσιν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος ψιλὰ ὄπλα, πολεμεφόδια καὶ κανόνια ἐκ τῶν πλοίων. Ἄν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν δυνατοί, οἱ Ἕλληνες ἐπέπεσαν τόσον ὀρμητικῶς, ὥστε ἐκυρίευσαν τὴν πρώτην ἡμέραν τὸ πρὸς τὴν ρίζαν τοῦ φρουρίου νερόν. Οἱ δὲ ἔμφρουροι, ἀπρομήθευτοι τῶν ἀναγκαίων καὶ διψῶντες, ἐξώρμησαν τὴν 8 ἀπριλίου ἐπ' ἐλπίδι νὰ κυριεύσωσι καὶ τὴν παραρρέουσαν πηγὴν, ἀλλ' ἀπέτυχαν καὶ ἐφονεύθησαν 13, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπ' ἀνδριά γνωστὸς Χαΐδας. Πεινῶντες οἱ δυστυχεῖς καὶ διψῶντες παρεδόθησαν ἐνῆμερα τοῦ Πάσχα (10 ἀπριλίου), ἐπ' ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς, καὶ παρέδωκαν καὶ τὰ ὄπλα τῷ Πανουργιᾶ, ἔμπροσθεν τῆς πύλης καθημένῳ, καὶ παραλαμβάνοντι αὐτά· καὶ οἱ μὲν ἔμειναν ἐν ταῖς οἰκίαις

των ἀνεπηρέαστοι, οἱ δὲ εἰς πλειοτέραν ἀσφάλειαν ἠθέλησαν νὰ κατοικήσωσι μεθ' ὧν εἶχαν σχέσεις Χριστιανῶν. Τὸ φρούριον δὲ τῶν Σαλῶνων ἦτο τὸ πρῶτον τῶν κυριευθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Γνωσθείσης τῆς πολιορκίας τῶν Σαλῶνων, ὁ Δῆμος Καλτσᾶς, ὄπλαρχηγὸς Λιδωρικού καὶ Μαλανδρίνου, συνηθηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀναγνώστη Λιδωρίκη, τοῦ Παπαῦ Γεωργίου Πολίτη, καὶ λοιπῶν προεστώτων τῶν δύο ἐπαρχιῶν, ἔχων καὶ αὐτὸς 60 ἄρματωλοὺς καὶ συμπαραλαβὼν τοὺς δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα χωρικοὺς, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας τὴν 28 μαρτίου· καὶ αὐτὸς μὲν εἰσῆλθε τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν τυμπάνων εἰς Λιδωρίκι, ἀπέστειλε δὲ τὸν ὑποπλάρχηγόν του Θεοδωρὴν Χαλβαντσην εἰς Μαλανδρίνον. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ ἐν Λιδωρικίῳ καὶ οἱ ἐν Μαλανδρίνῳ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τινῶν οἰκιῶν, καὶ ἀντέστησαν· ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας, ἀφ' οὗ ἐφονεύθησάν τινες αὐτῶν, κατέθεσαν τὰ ὅπλα καὶ παρεδόθησαν ὡς καὶ οἱ ἐν Σαλῶνοις.

Κατόπιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ὕψωσε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἡ τῆς Λεβαδείας ὑπὸ τὴν ἐπὶρροὴν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς Θανάση Διάκου, σκοπεύοντος νὰ τὴν ὑψώσῃ πρὸ τῶν ἄλλων συναδέλφων του, ἀλλ' ἐμποδισθέντος διὰ τὰς τῶν προκρίτων τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης διχονοίας. Οὗτος, ἔχων 100 συντρόφους καὶ στρατολογήσας καὶ πολλοὺς Ἀραχωβίτας καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων χωρίων τῆς ἐπαρχίας, κατέλαβε διὰ νυκτὸς τὰς θέσεις τοῦ Ζαγαρά καὶ τοῦ προφήτου Ἡλίου ἄνωθεν τῆς πόλεως Λεβαδείας, καὶ ἐκεῖθεν ἔστειλε πρῶτον καὶ ἀπέκλεισε διόδους τινὰς εἰς διακοπὴν πάσης κοινωνίας τῶν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν Τούρκων· ἔπειτα φιλιώσας τοὺς διαφωνοῦντας προεστῶτας τῆς Λεβαδείας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς ἐλευθερίας τὴν 30 μαρτίου. Ἰδόντες δὲ τὴν ἐνοπλον εἰσβολὴν ταύτην οἱ ἐν

τῇ πόλει Τούρκοι, οἱ μὲν ἀνέβησαν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὸ φρούριον, οἱ δὲ ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς δυνατωτέραις οἰκίαις τῆς πόλεως· συνεκλείσθησαν δὲ καὶ οἱ ἐκεῖ εὐρεθέντες πολλοὶ Ἀλβανοί· ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν δυναμένων νὰ φέρωσιν ὄπλα ἐγκατοίκων Τούρκων καὶ τῶν Ἀλβανῶν ἀνέβαινεν εἰς 800. Τὴν 31 συνήφθη μάχη καὶ διήρκεσε πέντε ἡμέρας. Ὁ Ρούκης καὶ τινες ἄλλοι ἀνέβησαν διὰ νυκτὸς εἰς τὸ φρούριον, ἐλπίζοντες νὰ τὸ κυριεύσωσιν· οἱ Τούρκοι τοὺς ἐνόησαν, τοὺς ἀντέκρουσαν, ἐπλήγωσάν τινας καὶ τοὺς ἀπεδίωξαν· ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τῆς τροφῆς καὶ τοῦ νεροῦ τοὺς ἠνάγκασε μετ' ὀλίγον ν' ἀπλώσωσι λευκὴν σημαίαν, νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα καὶ νὰ παραδοθῶσιν ὡς καὶ οἱ ἐν Σαλώνοις. Ὁ δὲ Διάκος ἐφάνη ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς πνέων θερμὸν πατριωτισμὸν, καὶ ἀνώτερος παντὸς ὑλικοῦ συμφέροντος· συνάξας τὰ παραδοθέντα ὄπλα καὶ λάφυρα τὰ παρέδωκεν ὅλα εἰς χεῖρας τῶν προκρίτων πρὸς ἀγορὰν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων τοῦ στρατοῦ, αὐτὸς δὲ ἐξεστράτευσε μετὰ 600 κατὰ τὴν Βοδωνίτσαν καὶ Θερμοπύλας, διότι ἐψιθυρίζετο, ὅτι στρατεύματα ἐχθρικὰ συνηθροίζοντο ἐν Ζητουνίῳ.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἤνοιξε τὸν πόλεμον ἐν Λεβαδεΐᾳ, διέταξεν ὁ Διάκος καὶ τὸν ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ὀπλάρχην του ἐπαρχία τοῦ Ταλαντίου Ἀντώνην Κοντουσόπουλον, ἐξάδελφόν του, νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ τὰ αὐτὰ συννοηθεῖς μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ τόπου. Τὴν 31 μαρτίου ὑψώθη καὶ ἐκεῖ ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας.

Τὴν δὲ 1 ἀπριλίου ὁ ὀπλάρχης Μπούσγος μετέβη κατὰ διαταγὴν τοῦ Διακού εἰς Θήβας, καὶ ἔστησε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν ἀμαχητί, διότι οἱ Θηβαῖοι Τούρκοι προβλέποντες ὅτι συνέβη, παρέλαβαν πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του τὰς γυν-

ναϊκας, τὰ τέκνα καὶ τὰ πράγματά των καὶ μετέβησαν ἡσύχως εἰς Εὐβοίαν.

Μαθὼν καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς τῶν ἐπαρχιῶν Ζητούνιου, Βοδωνίτης καὶ Τουρκοχωρίου, Γιάννης Δυοβινιώτης, ὅσα ἐπράχθησαν κατὰ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας καὶ ἔχων 80 συντρόφους ἐστρατολόγησεν ἄλλους 500 ἐκ τῶν κατοίκων τῶν ὑπὸ τὰ ὄπλα του ἐπαρχιῶν, ὕψωσε τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν, ἃν καὶ ὁ υἱὸς του ἦτον ὑποχείριος τοῦ Ἀλῆ, καὶ τὴν 8 ἀπριλίου ἐπολιόρκησε τὸ φρούριον τῆς Βοδωνίτης, ὅπου ἐκλείσθησαν αἱ ἐν αὐτῇ 70 τουρκικαὶ οἰκογένειαι. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἦλθεν εἰς ἐπικουρίαν καὶ ὁ Κομνᾶς Τράκας, σταλὲς παρὰ τοῦ Πανουργιᾶ μετὰ 200, καὶ ὁ Διάκος μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, καὶ ὥρμησαν ὅλοι ἐπὶ τὸ φρούριον, ὅπερ, ἂν καὶ μικρόν, δὲν ἦτον ἀλώσιμον εἰμὴ διὰ τῆς πείνας ἢ τῆς δίψας ὥς κείμενον ἐπὶ δυνατῆς θέσεως· διὰ τοῦτο οἱ ῥηθέντες ὀπλαρχηγοί, ἀφήσαντες δυνάμιν τινα εἰς διατήρησιν τῆς πολιορκίας, ἀνεχώρησαν εἰς Ζητοῦνι, καὶ τὴν 10 ἀπριλίου ἔφθασαν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχιοῦ γέφυραν, ὅπου, δευτέρας σκέψεως γενομένης, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ προχωρήσωσι πρὸς τὸ Ζητοῦνι, πρὶν συννοηθῶσι καὶ μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Πατρατσικίου Μίτσου Κοντογιάννη, ἔχοντος καὶ δυνάμιν ἱκανὴν καὶ ἐπιρροήν· μετέβησαν δὲ ἐκεῖθεν εἰς Κομποτάδας πλησίον τοῦ Πατρατσικίου, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν. Ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Πανουργιᾶς μετὰ 500, ὥστε, συρρέουσάντων καὶ ἄλλων, ὅλος ὁ στρατὸς συνηριθμεῖτο εἰς 2000. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐκάλεσαν τότε τὸν Κοντογιάννην εἰς συνεκστρατείαν· δὲν τοὺς ἤκουσε· τὸν ἐκάλεσαν καὶ ἐκ δευτέρου· οὐδὲ καὶ τότε τοὺς ἤκουσεν. Ἡ παρακοή του, ἀφορμὴν ἔχουσα τὸ κινδυνῶδες τοῦ ἐπιχειρήματος, δὲν ἦτον ἄλογος, ἀλλ' ἦτο παράκαιρος καὶ βλαπτικὴ πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας λαοὺς καὶ πρὸς τοὺς συναδέλφους του ὀπλαρ-

χηγούς· τὸν ἐκάλεσαν καὶ ἐκ τρίτου, ἔστειλαν καὶ παραινέτας τὸν Γεώργην Δεσποτόπουλον καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Διάκου, Καλύβαν καὶ Μπακογιάννην, οἵτινες τὸν ἀπήντησαν κατὰ τὸν Κουῦκον ἐξ ὥρας μακρὰν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοπέδου· ἀλλ' οὔτε αὐτοὶ τὸν ἔπεισαν· ὥστε τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον ἐκάθητο ἀργὸν ὀκτὼ ἡμέρας. Ἄλλ' ὅ,τι δὲν κατώρθωσαν αἱ προσκλήσεις καὶ παραινήσεις, κατώρθωσαν ὁ ζῆλος καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τῶν ἀνεψιῶν του καὶ ὑποπληρχηγῶν του, καὶ ἡ γνωσθεῖσα ἀπόφασις τῶν λοιπῶν ὀπληρχηγῶν νὰ προσβάλωσι τὸ Πατρατσίκι καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ ἠνώθη καὶ ὁ Κοντογιάννης, οὐδεὶς ὀπληρχηγὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος (α) ἔμενε ἐκτὸς τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐκ συμφώνου ἀπεφασίσθη νὰ κινηθῶσιν εἰς ἄλωσιν τοῦ Πατρατσικίου· καὶ ὁ μὲν Κοντογιάννης νὰ προσβάλῃ διὰ τοῦ δυτικοῦ μέρους, οἱ δὲ λοιποὶ διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ. Ἐν τούτοις παρεδόθη τὸ φρούριον τῆς Βοδωνίσης.

Ἀφ' ἧς ἡμέρας οἱ ἐν Πατρατσικίῳ Τούρκοι, ἐν οἷς ἦσαν 800 ὀπλοφόροι, ἐντόπιοι, Ἀλβανοὶ καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἔμαθαν τὰ ἐν Σαλώνοις, ἠτοιμάσθησαν εἰς μάχην, ὠχύρωσαν τὰς δυνατωτέρας οἰκίας, τὸ ὠρολογιοστάσιον, τὸ ζαμίον, τὴν ἐκκλησίαν, τοὺς πύργους καὶ ἄλλα μέρη, ἔφραξαν τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς στενωπούς, καὶ ἐξῆλθαν οἱ πλείστοι πρὸς τὸν ρύακα τοῦ προαστείου τῶν Μπογομύλων προσμένοντες τοὺς ἐχθροὺς ἐντὸς τῶν ἐκεῖ ὀχυρωμάτων. Οἱ δὲ κατὰ τοὺς Κομποτάδας Ἕλληνες ἐπέπεσαν τὴν 18 ἀπριλίου τόσον ὀρμητικοί, ὥστε διὰ τοῦ πρώτου τουφεκισμοῦ τοὺς ἠνάγκασαν ν' ἀφήσωσι τοὺς Μπογομύλους, καὶ νὰ περιορισθῶσιν, ἐν τῇ πόλει· ἔκαυσαν δὲ καὶ τὰς οἰκίας τῶν Μπογομύλων καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν πολεμοῦντες καὶ καίοντες. Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐκινήθησαν οἱ ἀνωτέρω ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, ἐκινή-

θησαν καὶ οἱ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἀγάθωνας ὑπὸ τὸν Κοντογιάννην, καὶ διαβάντες τὸν Ξηριᾶν ἔπενσαν εἰς Μισαλάν, ἀπεδίωξαν τοὺς ἐκεῖ ὀχυρωθέντας Τούρκους καὶ εἰσῆλθαν καὶ οὗτοι εἰς τὴν πόλιν πολεμοῦντες καὶ καίοντες· ἀλλ' οἱ κλεισθέντες ἐν τοῖς ὀχυροῖς κτιρίοις Τούρκοι ἀντείχαν γενναίως. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον, καθ' ἣν ὥραν ἐξησθένησεν ὁ πόλεμος, εἶδαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῆς πεδιάδος κατὰ τὸ Λιανοκλάδι παμπληθῇ πυρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐλθόντων ἐκεῖ διὰ νυκτός, καὶ φοβηθέντες μὴ ἀποκλεισθῶσιν ὑπὸ τοῦ συνακολουθοῦντος ἱππικοῦ ἀνεχώρησαν τὴν ἐπαύριον, ὁ μὲν Κοντογιάννης εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ εἰς Κομποτάδας, ἀφήσαντες τὴν πόλιν ἡμίκανστον. Ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς δὲ ταύτης ἐσκοτώθησαν 6 Ἕλληνες καὶ ἐπληγώθησαν 5 ἐν οἷς καὶ ὁ Ρούκης. Ἐσκοτώθησαν καὶ 10 Τούρκοι καὶ ἐπληγώθησαν ἄλλοι τόσοι.

Οὔτε ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας ταύτης, οὔτε ἡ ἐμφάνις τῶν ἐχθρῶν κατὰ τὸ Λιανοκλάδι ἔστησαν τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀττικὴ ἦτον ἡ μόνη ἐπαρχία ἐκείνου τοῦ μέρους, ἡ ἕως τότε μὴ ἀποστατήσασα. Εἶδαμεν ὅτι αἱ ἐπαρχίαι τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀνηγέρθησαν διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ὀπλαρχηγῶν των· ἀλλ' ἡ Ἀττικὴ ἦτον ἡ μόνη τῶν ἐπαρχιῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἡ μὴ ἔχουσα ἑκπαλαι ὀπλαρχηγόν, διότι οὔτε ἡ θέσις της οὔτε τὰ βουνά της ἐθεωροῦντο κατάλληλος φωλεὰ κλεπτῶν καθ' ὧν ἐσυστήθησαν τὰ ἀρματοωλίκια· διὰ τοῦτο αἱ Ἀθῆναι, ἐν ᾧ ἀπεστάτησαν τὰ γειτωνικὰ μέρη, διέμειναν μέχρι τινὸς ὑπὸ τὴν πλήρη κυριότητα τῶν Τούρκων κυμαινόμεναι μεταξὺ ἐπιθυμιῶν καὶ φόβων.

Ὁ Μελέτης Βασιλείου, κάτοικος τῶν Χασιῶν, χωρίου τῆς Ἀττικῆς κειμένου, κατὰ τὴν ὀνομασίαν του, ἐντὸς

τῆς περιοχῆς τοῦ παλαιοῦ δήμου τῶν Χαστιέων καὶ πλησίον τῆς Φυλῆς, ἣν ἄλλοτε κατέλαβαν οἱ καταλύσαντες τὴν τυραννίαν τῶν Τριάκοντα, ἄνθρωπος φιλόπατρις, γενναῖος καὶ πολλὴν ἔχων ἐκεῖ ἐπιρρόήν, θέλων ν' ἀπαλλάξῃ τὸ χωρίον τοῦ τῶν κακῶν ὅσα ὑπέφερεν ὅλη ἡ Ἀττικὴ καὶ παρὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς καὶ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Εὐβοίας, οὗτινος ἡ δικαιοδοσία ἐξετείνετο καὶ εἰς αὐτήν, κατώρθωσεν ἄλλοτε καὶ ἀπέκοψεν αὐτὸ τῆς λοιπῆς ἐπαρχίας ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἦτο δερβένι ἐξ αἰτίας τῆς ἐπὶ τῆς ἀνόδου τοῦ Πάρνηθος θέσεώς του, καὶ τὸ ἐπροίκησε δι' ὧν προνομίων ἐπροικίζοντο τὰ τῶν τοιούτων θέσεων χωρία, ὧν τὴν φύλαξιν ἦσαν ἐμπέπιστευμένοι ἐντόπιοι, ἔχοντες τὴν ἀδειαν τοῦ ὀπλοφορεῖν. Ἡ περίστασις αὕτη ὑπέκρυσεν εὐσχήμως, ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως, τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τοῦ Μελέτη, ὅστις, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅσα συνέβησαν ἐν ταῖς πλησιοχώροις ἐπαρχίαις, ὥπλισε τὴν 1 Ἀπριλίον τοὺς χωρικοὺς τοῦ ἐπὶ λόγῳ, ὅτι θὰ ὑπεράσπιζε τὸν τόπον τοῦ ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης ἐπιδρομῆς κλεπτῶν, ἔστησε τὸ μικρὸν τοῦ στρατοπέδου ἐν Μενιδίῳ, συμπαρέλαβε συναγωνιστάς του τοὺς Μενιδιώτας ὑπὸ τὸν χαστῆ-Ἀναγνώστην Τσουρκατιώτην, καὶ τινας Σαλαμινίους ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν αὐθορμήτως, καὶ τὴν 18 Ἀπριλίου ἐκτύπησεν ἐν τῷ ἀντικρὺ τῆς Εὐβοίας χωρίῳ τῆς Ἀττικῆς, Καλάμῳ, τοὺς περὶ τὸν Καρύστιον Ὀμέρμπεην μεταβάνας ἐκεῖ ἐξ Εὐβοίας εἰς παρατήρησιν τῶν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη νεωστὶ συμβάντων. Θέλοντες δὲ ὁ Μελέτης καὶ οἱ λοιποὶ νὰ ἐνωθῶσιν ὑπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀρχηγόν, ἀντιπροσωπεύοντα τὴν Ἑταιρίαν, παρεκάλεσαν τοὺς ἄρχοντας τῆς Λεβαδείας νὰ τοῖς στείλωσι τοιοῦτον. Οἱ ἄρχοντες εὐρόντες κατάλληλον τὸν Δῆμον Ἀντωνίου, κατηχητὴν πρὸ ὀλίγου τῆς Ἑταιρίας, εὐρωπαϊκὰ ἐνδεδυμένον, τῷ ἔβαλαν ἐπω-

μίδας καὶ περικεφαλαίαν καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς Μενίδι, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν οἱ Ἀττικοὶ ὡς ἄνδρα ὑπερέχοντα ἐξ αἰτίας τῆς ἀσυνήθους στολῆς του, καὶ ἐτέθησαν ὑπ' αὐτὸν μεθ' ὅσης ἄλλοτε ἀφοσιώσεως ἐτέθησαν οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τὸν χολὸν συμπατριώτην τοῦ Μελέτη Τυρταῖον.

Οἱ κάτοικοι Τοῦρκοι τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν 400 οἰκογένειαι· παρευρίσκοντο καὶ 60 Ἀλβανοὶ ὡς ἀστυνομικὴ δύναμις. Ἀνησύχαζαν δὲ δικαίῳ τῷ λόγῳ βλέποντες τὰ κινήματα τῶν πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν· ἀλλ' ἰδόντες καὶ τὰ χωρία αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας των εἰς ἔνοπλον κίνησιν, καὶ τοὺς χωρικοὺς ἀρπάζοντας ποίμνια ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, κατεταράχθησαν καὶ ὠργίσθησαν· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν συνέλαβαν τὴν κοινὴν ιδέαν νὰ σφάξωσιν ὅλους τοὺς ἐν Ἀθήναις δυναμένους νὰ ὀπλοφορῶσι Χριστιανούς· ἀλλὰ βλέποντες, ὅτι τοῦτο οὔτε πολιτικὸν ἦτον, οὔτε εὐκατόρθωτον, καὶ ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ ὅ,τι ἤθελαν ν' ἀποφύγῃσι, παρητήθησαν· ἤρχισαν ὅμως νὰ προετοιμάζωνται ἀνακομίζοντες τροφὰς καὶ τὰ πράγματα τῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καθαρίζοντες μίαν τῶν δύο εὐχρήστων ἀλλὰ πρὸ καιροῦ μὴ ἐν χρήσει δεξαμενῶν καὶ μετακομίζοντες ἐκ τῆς πόλεως νερόν. Πεισθέντες δὲ ἐξ ὅσων ἤκουαν καὶ ἔβλεπαν, ὅτι οἱ ἔξωθεν κλέπται θὰ ἐφώρμων, συνέλαβαν αἰφνης τὴν 11 ἀπριλίου τοὺς τρεῖς προεστῶτας καὶ 10 ἄλλους περιφερομένους εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, τοὺς ἀνεβίβασαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τοὺς ἐφυλάκισαν. Ἡ σύλληψις αὕτη ἐφόβισε τοὺς ἄλλους προὔχοντας καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ κρυβῶσιν· ἀλλὰ τοὺς ἠνάγκασεν ἐν ταύτῃ καὶ νὰ συννοηθῶσι κρυφίως μετὰ τῶν ἔξω καὶ τοὺς προτρέψωσι νὰ ἔμβωσιν ἔνοπλοι εἰς τὴν πόλιν· ὥστε ὅ,τι ἔπραξαν οἱ Τοῦρκοι εἰς προφύλαξίν των ἀπέβη εἰς βλάβην των.

Ἀπρονόητοι δὲ καὶ ἀσυνεπεῖς, φυλακίσαντες ἐν

τῇ ἀκροπόλει τοὺς προεστῶτας καὶ λοιπούς, δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἔχωσιν ἱκανοὺς φύλακας ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾧ ἔβλεπαν τόσους ὀπλοφόρους Χριστιανούς ἐκτὸς αὐτῆς· ἀλλ' ὅ,τι διακρίνει ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν μωρίαν τῶν εἶναι, ὅτι, ἐξαιρουμένων τῶν πυλῶν τοῦ τείχους φυλαττομένων ὑπὸ Τούρκων, ἐφρούρουν τὰ λοιπὰ μέρη αὐτοῦ κατὰ διαταγὴν αὐτῶν Χριστιανοί.

Τὴν νύκτα τῆς 25 ἀπριλίου συσσωματωθέντες οἱ ἔξωθεν Χριστιανοὶ ἐν Μενιδίῳ, ὡς 600, ἄλλοι φέροντες ὅπλα, ἄλλοι λόγχας, καὶ ἄλλοι ρόπαλα, ἐστράτευσαν πρὸς τὴν πόλιν δύο ὥρας πρὶν ἐξημερῶση, ἀνέβησαν ἡσύχως τὸ μεταξὺ τῶν πυλῶν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας τείχος, εἰσεπήδησαν ἀνεμποδίστως, ἐφόνευσαν τοὺς ἐπὶ τῶν δύο πυλῶν ὀλίγους Τούρκους, καὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν πόλιν τουφεκίζοντες καὶ ἀλαλάζοντες. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τούρκοι ἀνέβαιναν πᾶσαν ἐσπέραν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὀλίγοι εὐρέθησαν ἐν τῇ πόλει, δι' ὃ καὶ ὀλίγοι ἐχάθησαν. 36 δὲ, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδία, ἐκ τῶν ἐνευρεθέντων κατέφυγαν εἰς τὰ προξενεῖα καὶ διεσώθησαν. Οἱ Ἀττικοί, κυριεύσαντες τὴν πόλιν, ἔστησαν τὴν 28 τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τοῦ διοικητηρίου, ὅπου ἐκάθησαν καὶ οἱ ὀπλαρχηγοί, ἐν οἷς καὶ ὁ πρωταθλητὴς τῆς Ἀττικῆς Μελέτης.

Μόλις διεδόθη εἰς τὰ περίξ ἡ εἶδησις τῶν συμβάντων τούτων, καὶ συνέρρευσεν εἰς Ἀθήνας ἱκανὸς ἀριθμὸς Αἰγινητῶν, Κεῖων, Θερμιωτῶν καὶ Ὑδραίων ὀπλοφόρων. Κατόπιν αὐτῶν ἦλθαν καὶ τινες Κεφαλλῆνες (5 μαίου) φέροντες καὶ κανόνια· ὥστε ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἀθήναις ὀπλοφόρων συνηριθμεῖτο εἰς τρισχιλίους.

Οἱ ἔγκλειστοι Τούρκοι, βλέποντες μεταξὺ τῶν πολιορκητῶν πολλοὺς φραγκοενδεδυμένους, τινὰς δὲ φοροῦντας καὶ στολάς, ἠπόρησαν καὶ ἠρώτησαν διὰ

γράμματος τοὺς προξένους, ἃν οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τοῦ σουλτάνου. Οἱ πρόξενοι τοῖς ἔγραψαν τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, μαθόντες τὰς ὑποψίας καὶ τοὺς φόβους τῶν, συνέλεξαν ὅσους ἵππους, ὄνους καὶ ἡμιόνους ἠΰραν, καὶ ἄλλοι καθήσαντες ἐπ' αὐτῶν, τῶν μὲν ἐχόντων τῶν δὲ μὴ ἐχόντων ἐφίππια, ἄλλοι δὲ πεζοί, καὶ οἱ πλεῖστοι φραγκοφοροῦντες καὶ σκιαδοφοροῦντες, περιῆλθαν μιᾷ τῶν ἡμερῶν τὴν ἀκρόπολιν ὑπὸ τὸν κρότον εὐρωπαϊκῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων ἐπιδεικνύμενοι δῆθεν τὸν εὐρωπαϊσμόν των· ἀλλὰ κανονία, πεσοῦσα ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ φονεύσασα ἓνα, διέλυσεν ἐν τῷ ᾧμα τὴν γελοίαν ταύτην σκηνήν.

Δράξαντες οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ὄπλα ἐπεμελήθησαν νὰ τακτοποιηθῶσι πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ περίστασις· καὶ ἐπειδὴ ἑσπεροῦντο πολεμικῆς ὕλης, ἀπέσπασαν τὸν ἐπὶ τῶν θόλων τῶν ἐν τῇ πόλει ζαμίων μόλυβδον, ἔχυσαν βόλια, καὶ ἔβαλαν εἰς κίνησιν καὶ τοὺς σωζομένους πυριτομύλους· ἔστησαν δὲ κατὰ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει διὰ τῆς θερμῆς συνδρομῆς καὶ τῶν ἄλλοθεν ἐλθόντων Ἑλλήνων ἐπτά κανόνια ἐπὶ διαφόρων θέσεων, τῆς Πνυκός, τοῦ Μουσειοῦ ὅπου τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου, πλησίον τῶν θεάτρων τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Ἡρώδου, καὶ πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Κατ' αἴτησιν δὲ τῶν Ἀθηναίων ἦλθε τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐνοπλίσεώς των εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ὑδραϊκὸν πλοῖον 11 κανονίων, σταλὲν παρὰ τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν ὑπὸ τὸν Γεώργην Νέγκαν.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ κάτωθεν εἰς μίαν τῶν δεξαμενῶν μετακομισθέντος νεροῦ, εἶχαν εἰς χρῆσιν οἱ Τούρκοι καὶ τὸ μόλις πόσιμον ἐνὸς τῶν τριῶν πηγαδίων τῶν ἐν τῷ παρατειχίσματι (σερπεντσέ)· καὶ ἐπειδὴ τὸ τῆς δεξαμενῆς θὰ κατηναλίσκετο ἐντὸς ὀλίγου, οἱ πολι-

ορκηταὶ ἐπροσπάθουν κατ' ἀρχὰς νὰ σπάσωσι διὰ κανονιῶν τὸ παρατείχισμα ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὸ κυριεύσωσι καὶ στερήσωσι τοὺς ἐχθροὺς τῶν τοῦ ἐν αὐτῷ νεροῦ, διότι διὰ μόνης τῆς δίψας ἢ τῆς πείνας ἠλπίζετο ἢ κυρίενσις τῆς ἀκροπόλεως. Ἐν τοσοῦτῳ πολιορκηταὶ καὶ πολιορκούμενοι ἐκανονοβόλουν καὶ ἐκανονοβολοῦντο, μήτε βλάπτοντες μήτε βλαπτόμενοι. Ἐρρίπταν δ' ἐνίοτε οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει καὶ βόμβας εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ πάντοτε ἀβλαβεῖς διὰ τὴν ἀνεπιτηδειότητα τῶν ῥιπτόντων.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἐπανάστασις ἔβοσκε κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὡς πυρκαϊὰ καὶ διεχύθη καὶ εἰς Μαγνησίαν.

Ἡ νῦν Μαγνησία, ἡ τὸ πάλαι μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ κοινῶς Σαλαμπριάς ἐκτεινομένη καὶ περιλαμβάνουσα τὴν Ὀσσαν ἦτοι τὸν Κίσσαβον, περιλαμβάνει μόνον τὸ Πήλιον ὄρος, ἦτοι τὸ βουνὸν τῆς Ζαγοράς, καὶ σχηματίζει γλῶσσαν προέχουσαν εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ τοῦ Θερμαϊκοῦ, ἦτοι τοῦ Θεσσαλονικοῦ κόλπου, καὶ τοῦ Παγασητικοῦ, ἦτοι τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου· ἔχει δὲ πρὸς μὲν ἄρκτον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ὄρια τὴν μεταξὺ τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὀσσης κοιλάδα, ἦτοι τὸν κάμπον τῆς Ἀγυιάς, πρὸς δὲ δύσιν τὴν Βοιβηίδα λίμνην, τὴν κοινῶς Κάρλαν, καὶ μικρά τινα ῥιζοβούνια τοῦ Πηλίου, δι' ὧν χωρίζεται ἀπὸ τῆς περιοχῆς τοῦ Βελεστίνου καὶ τοῦ Ἀρμυροῦ· διαιρεῖται δὲ ἐκ φύσεως εἰς ἀνατολικοβόρειον καὶ δυτικονότειον· καὶ ἐκείνη μὲν εἶναι ὀρεινότερα, κρημνωδεστέρα, κατάφυτος καστανῶν καὶ ὀλίγον καρποφόρος· αὕτη δὲ ὁμαλωτέρα καὶ εὐφορωτέρα. Ἐχει δὲ ὅλη ἡ Μαγνησία 47 χωρία περιέχοντα κατοίκους 50 χιλιάδας, ἐξ ὧν 1750 Τούρκοι· ὅλα δὲ τὰ χωρία εἶναι χριστιανικὰ πλὴν τοῦ Βώλου καὶ τῶν Λεχωνιῶν κατοικουμένων τοῦ μὲν ὑπὸ μόνων Τούρκων, τῶν δὲ ὑπὸ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν

κατοίκων δεικνύει πόσον πολυάνθρωπα ἦσαν πολλὰ τῶν χωρίων· τὸ πολυανθρωπότερον δὲ ἦτον ἡ Μακρυνίτσα. Παρὰ τὴν εἴσοδον δὲ τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας μικρᾶς χερσονήσου, συνδεομένης ἐν σχήματι ἀγκῶνος μετὰ τῆς νοτιοδυτικῆς ἄκρας τῆς λοιπῆς Μαγνησίας διὰ πετρώδους καὶ δυσπροσίτου ἰσθμοῦ μιᾶς ὥρας σχεδὸν μῆκος ἔχοντος, κεῖνται τὰ Τρίκερα ἢ Τρίκερη.

Τὴν 5 μαΐου ἐφάνησαν πρὸς τὰ παράλια τῶν Τρικέρων καὶ τοῦ Ἀρμυροῦ πλοῖα Ὑδρας καὶ Σπετσῶν.

Πρὸ τινων ἐτῶν διέτριβεν ἐν Μαγνησίᾳ, σχολαρχῶν ἐν Μηλιαῖς, ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς, μέλος τῆς Ἀρχῆς τῶν Φιλικῶν, καὶ προετοιμαστῆς κατ' ἐκείνα τὰ μέρη τῆς ἐπαναστάσεως. Οὗτος καιροφυλακτῶν ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ τῶν ῥηθέντων πλοίων, ἥτοι τὴν 7 μαΐου, τοὺς κατοικοῦντας τὴν Μαγνησίαν Χριστιανούς, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐπροοιμίασαν σκοτώσαντες τὸν διοικητὴν τινων χωρίων ἐπανερχόμενον ἐκ τινος ἐπὶ συλλήψει ὑπόπτων προεστῶτων περιοδίας, οἱ δὲ ἐκινήθησαν ὑπὸ τὸν Κυριακὸν Μπαστέκην κατὰ τῶν κατοικούντων τὰ Λεχώνια Τούρκων, καὶ ὅλους σχεδόν, ὡς 600, ἐξωλόθρευσαν. Πληγωθέντος δὲ τοῦ Μπαστέκη, ἀνεδείχθη διάδοχος τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του ὁ Κοντονίκος. Ἐκεῖθεν ἐστράτευσαν οἱ Ἕλληνες εἰς πολιορκίαν τοῦ Βώλου, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ῥηθέντων πλοίων καὶ τινων τρικεριωτικῶν· καὶ οἱ μὲν ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὸ φρούριον, οἱ δὲ ἐπὶ τινος λόφου πυραμοειδοῦς, κοινῶς καλουμένου ἐξ αἰτίας τοῦ σχήματός του “Πι-“ λὰφ-Τεπέ,” σκοπεύοντες νὰ κόψωσι διὰ τῆς κατοχῆς ἐκείνης τῆς θέσεως πᾶσαν συγκοινωνίαν τοῦ πολιορκουμένου Βώλου καὶ τοῦ Βελεστίνου καὶ Ἀρμυροῦ. Ἐσύστησαν δὲ συγχρόνως καὶ τοπικὴν διοίκησιν, Βουλὴν Θετταλομαγνησίας, ἐδρεύουσαν ὅπου τὸ δεύτερον στρατόπεδον· μετ' ὀλίγον δὲ ἔστησαν καὶ

τρίτον πλησιέστερον τοῦ Βελεστίνου, ἐν τῷ ἀγίῳ Γεωργίῳ, καὶ πλήρεις θάρρους καὶ ἐλπίδων ὥρμησαν ἄλλοι διὰ τῆς πεδιάδος καὶ ἄλλοι διὰ τῶν βουνῶν εἰς Βελεστίνον, τὸν ἐπάτησαν, τὸν ἔκαυσαν, ἠνάγκασαν τοὺς ἐν αὐτῷ Τούρκους νὰ κλεισθῶσιν ἐντὸς τεσσάρων πύργων, κειμένων ἐν μέσῳ εὐρυχώρων αὐλογύρων, καὶ μηδενὸς ἐναντιουμένου ἐδόθησαν ὅλοι εἰς ἀρπαγὴν καὶ εἰς κραιπάλην. Κατὰ τὴν ἔφοδον δὲ ταύτην ἐπληρώθη ὁ Κοντουῖκος, ὃν διεδέχθη ὁ Παναγιώτης Μπαστέκης. Ἄλλ' οἱ ἐγκλειστοί, βλέποντες τὴν παράλυσιν τῶν Ἑλλήνων, ἐθαρρύνθησαν τόσον, ὥστε 60 μόνον ἔφιπποι ἐξῆλθαν, καὶ διαβάντες διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων χιλίων ὄντων ὅλοι ἀβλαβεῖς ἔγειναν ἄφαντοι· μετὰ δέ τινας ὥρας ἡ καθημένη ἐπὶ τινος ὑψώματος ἑλληνικὴ σκοπιὰ ἀνήγγειλεν, ὅτι στράτευμα πολὺ ἐφαίνετο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Λαρίσσης ἐρχόμενον πρὸς τὸν Βελεστίνον. Πανικὸς τότε φόβος κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας· ὅλοι ἐγκατέλειψαν τὴν κωμόπολιν καὶ ἔτρεχαν πρὸς τὸ ἐν τῷ ἀγίῳ Γεωργίῳ στρατόπεδον· βλέποντες δὲ καὶ οἱ ἐν τοῖς πύργοις Τούρκοι τοὺς ἐχθροὺς τῶν φεύγοντας ἐπέπεσαν, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ στρατοπέδου καὶ ἐσκότωσαν 60· οἱ δὲ λοιποὶ, ὑποπτεύοντες ὅτι καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς, διεσκορπίσθησαν κακῶς. Μετὰ τέσσαρας δὲ ἡ πέντε ἡμέρας ἐχύθησαν ἐντὸς τῆς Χερσονήσου πολυάριθμα τουρκικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Μαχμούτπασαν Δράμαλην, διέλυσαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Βώλου, κατέστρεψαν τὰ χωρία Κανάλια καὶ Κύπουρνα, ἔπесαν εἰς Μακρυνίτσαν, ἐκυρίευσαν τὸ ἐπάνω μέρος αὐτῆς φυγόντων τῶν κατοίκων, ἐκυρίευσαν μετὰ ταῦτα καὶ τὸ κάτω, ἐπάτησαν καὶ ἄλλα χωρία, ἔκαυσαν, ἤρπασαν, ἐφόνευσαν, ἠχμαλώτευσαν, καὶ οἱ δυστυχεῖς Χριστιανοὶ κατέφευγαν πανταχόθεν πρὸς τὰ Τρίκερῃ. Ὁ δὲ Δράμαλης, ἀφήσας στράτευμα εἰς φύλαξιν τοῦ Βώ-

λου, ἐπανήλθεν εἰς Λάρισσαν· ἀλλά, μαθὼν ὅτι ἐσυστήθη ἐκ νέου ἑλληνικὸν στρατόπεδον κατὰ τὸ Μαλάχι πλησίον τῶν Λεχωνίων, ὠπισθοδρόμησε, συνήψε μάχην, ἐνίκησε καὶ κατεδίωξε τοὺς ἐχθροὺς του μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Τρικέρων, ὅπου εὐρὼν ἀντίστασιν ἐπανήλθεν εἰς Λάρισσαν. Μόλις δὲ ἀπηλλάχθησαν οἱ Ἕλληνες τοῦ δεινοῦ τούτου ἐχθροῦ, καὶ ἐσύστησαν πάλιν ἄλλο στρατόπεδον ἐν Λιθοκάστρῳ, πλησίον τοῦ μεγάλου χωρίου τῆς Ἀργαλεστῆς, καὶ ἔμειναν ἕκτοτε ἀνεπηρέαστοι, διότι ὁ Δράμαλης ἐθεώρει τὸ μὲν νεοσύστατον στρατόπεδον μικροῦ λόγου ἄξιον, τὴν δὲ Μαγνησίαν ὑπεξούσιον· καὶ τῷ ὄντι τέσσαρα μόνον χωρία, ὁ Λαῦκος, τὸ Προμίρι, ἡ Ἀργαλεστή καὶ τὰ Τρίκερη δὲν εἶχαν προσκυνήσει· περιεῖχαν δὲ ψυχὰς ὀκτακισχιλίας.

Ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ τῶν Τρικέρων καὶ τοῦ στομίου τοῦ μαλιακοῦ κόλπου, ἀντικρὺ τῆς Λοκρίδος, τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς μέχρι τῶν Πρασιῶν (πόρτο Ῥάφτη) παρατείνεται νοτειοανατολικῶς ἡ μακρὰ καὶ στενὴ νῆσος Εὐβοία, κοινότερον Εὐρίπος, μῆκος ἔχουσα 160 μιλίων ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κηναίου (Λιθάδας) μέχρι Γεραιστοῦ, μέγιστον δὲ πλάτος 40 ἀπὸ Χαλκίδος μέχρι Κούμης. Ἡ νῆσος αὕτη χωρίζεται τῆς ξηρᾶς διὰ πορθμοῦ, πλάτος ἔχοντος ἐπὶ μὲν τοῦ πρὸς τὸν Γεραιστὸν στόματος 34 μιλίων, ἐπὶ δὲ τοῦ πρὸς τὸ Κήναιον τριῶν. Ὁ τερπνύτατος οὗτος καὶ μακρὺς πορθμὸς, πὺν μὲν πλατὺς, πὺν δὲ στενός, κάπου δὲ φαινόμενος κλειστὸς καὶ σχηματίζων λίμνην, καθίσταται στενότητος πρὸς τὴν Χαλκίδα. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ στενοτάτου τούτου μέρους τοῦ πορθμοῦ ἀναδύει βράχος διχοτομοῦν τὸν πορθμόν, ἐφ' οὗ ἐκτίσθη πυργοειδὲς ὀχύρωμα· καὶ τὸ μὲν πρὸς τὴν Βοιωτίαν εἶναι πλατύτερον καὶ ῥηχότερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν Χαλκίδα στενότερον καὶ βαθύτερον, δι' ὃ καὶ εὐπλευστότερον· ζευγνύεται δὲ ὁ βράχος

μέτ' ἐκείνης μὲν διὰ λιθίνης γεφύρας, ὥς 70 ποδῶν τὸ μῆκος, μετὰ ταύτης δὲ διὰ ξυλίνης καὶ κινητῆς κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον μακρᾶς· ἡ ὑποκάτωθεν δὲ ῥύμη τῆς περιφήμου παλιρροίας κατατέρπει τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν. Κεῖται δὲ ἡ πόλις αὕτη, ἡ θεωρουμένη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῖν οὕσα μητρόπολις τῆς νήσου, ἐπὶ τῆς ἄκρας πλατείας γλώσσης, ὅλη περιτετειχισμένη, καὶ φέρουσα εἰσέτι τὰ σύμβολα τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐπὶ τοῦ τείχους· καὶ ἡ μὲν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς χωρίζεται τῆς ξηρᾶς διὰ τινος χαρακώματος, αἱ δὲ τρεῖς ἄλλαι εἶναι θαλασσόβρεκτοι· ἐκείθεν δὲ τοῦ προαστείου ὑπὸ Χριστιανῶν κατοικουμένου περιεχαράκωσαν οἱ Τούρκοι ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἱκανὴν γῆν χρήσιμον εἰς βοσκήν. Τόσῳ δὲ σημαντικῇ ἐθεωρεῖτο πάντοτε ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πόλις διὰ τὴν θέσιν τῆς, ὥστε πέδας τῆς Ἑλλάδος ἐκάλει ταύτην καὶ τὴν Κόρινθον Φίλιππος ὁ Μακεδών, ἐπιδέσμους δὲ συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Δημητριάδος, ὡς κυρίας τῶν πρὸς τὰ Τέμπη παρόδων, οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Φιλίππου. Ἀντικρὺν δὲ τῆς Χαλκίδος ἐπὶ τῆς Βοιωτικῆς ξηρᾶς καὶ ἐπὶ λόφον 130 ποδῶν ὕψος ἔχοντος κεῖται τὸ φρούριον τοῦ Καραμπамπᾶ, ἐπέχον τόπον ἀκροπόλεως ὡς ὑπερκείμενον τῆς Χαλκίδος· Τῷ ὄντι ὁ κύριος αὐτοῦ εἶναι καὶ κύριος αὐτῆς. Θαυμάσιος εἶναι ὁ ἔμπροσθεν τῆς Χαλκίδος κυκλοειδὴς καὶ ὅλος φαινόμενος ἀνείσοδος λιμὴν. Δύο φρούρια εἶχε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ νῆσος, τὸ τῆς Χαλκίδος, καὶ τὸ τῆς Καρύστου τὸ πρὸς τὸν Γεραιστόν, ὑπὸ τὸ ὄρος τῆς Ὀχης, τὸ κοινῶς ἅγιον Ἥλιαν, διὰ τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐκκλησιάαν τοῦ προφήτου· ἐν οὐδετέρῳ δὲ τῶν φρουρίων ἐπετρέπετο ἐπὶ τουρκοκρατίας διαμονὴ Χριστιανῶν.

Ἐν τῶν σημαντικωτέρων χωρίων τῆς Εὐβοίας εἶναι ἡ Λίμνη, ἀντικρὺ τοῦ ὀπουντίου κόλπου, ἥτοι τοῦ

κόλπου τοῦ Ταλαντίου. Οἱ πρόκριτοι τοῦ χωρίου τούτου ἔχοντος καὶ τινα πλοῖα, καὶ ἄλλων τινῶν χωρίων, μαθόντες τὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἀπεφάσισαν νὰ ὑψώσωσι τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, καὶ συνενοήθησαν μετὰ τῶν Τρικεριωτῶν. Τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ μαῖου οἱ καλοὶ οὗτοι γείτονες ἦλθαν εἰς βοήθειάν των, φέροντες τέσσαρα πλοῖα, πολεμεφόδια καὶ τινὰς στρατιώτας ὑπὸ τὸν Βερούσην Ἀνδρίτσου. Βλέποντες οἱ ἐν Εὐβοίᾳ Τοῦρκοι ὅσα συνέβησαν πλησίον αὐτῶν, ὑπώπτευν μὲν ἀπόβασιν εἰς τὴν νῆσόν των, ἀλλὰ τόσον δὲν ὑπώπτευν τοὺς ἐντοπίους Χριστιανούς, ὥστε θέλοντες νὰ φυλάξωσι παραλίους τινὰς θέσεις, ὡς τὰ Κανάτια καὶ τὸν ἅγιον Νικόλαον, παρέλαβαν συναγωνιστὰς πολλοὺς Χριστιανούς. Ἰδόντες δὲ ἐρχόμενα τὰ τρικεριωτικὰ πλοῖα πρὸς ἐκεῖνα τὰ παράλια ἤρχισαν νὰ τὰ τουφεκίζωσιν· ἀντετουφέκισαν τότε καὶ οἱ καιροφυλακτοῦντες Λίμνιοι καὶ οἱ τῶν γειτωνικῶν χωρίων, καὶ οὕτως ἤρχισε καὶ ἐκεῖ ὁ ἀγὼν. Οἱ Ἕλληνες ὑπερίσχυσαν κατὰ τὴν πρώτην ταύτην σύγκρουσιν, ἀπέβησαν καὶ οἱ ἐπὶ τῶν πλοίων, συγκατεδίωξαν τοὺς ἐχθρούς, ἐφόνευσαν ὀλίγους, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς λοιποὺς νὰ φύγωσιν. Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν των συνήλθαν οἱ πρόκριτοι πολλῶν χωρίων εἰς Ξηροχῶρι, διώρισαν τρεῖς ὀπλαρχηγούς, τὸν Βερούσην, τὸν Νικολὸν Ζαχωριανὸν καὶ τὸν Γιαννιὸν Χαλκιάν, συνέλεξαν 2000 ἐντοπίους ἐνόπλους, καὶ τοὺς ἀπέστειλαν τοὺς μὲν διὰ ξηρᾶς τοὺς δὲ διὰ θαλάσσης εἰς ἀποκλεισμόν τῆς Χαλκίδος διὰ τῆς συμπράξεως καὶ τῶν πλοίων τῶν Τρικέρων καὶ τῆς Λίμνης· ἀλλ' οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ Τοῦρκοι ἐξῆλθαν καὶ συνῆψαν μάχην κατὰ τὸν Τροχὸν διαρκέσασαν πανήμερον. Οἱ Ἕλληνες ἐτράπησαν καὶ πρῶτον μὲν κατέλαβαν τὸ Δερβένι, ἐκείθεν δὲ μετέβησαν εἰς τὴν παραθαλάσσιον θέσιν Βρυσάκια, ὅπου καὶ ὠχυρώθησαν· ἔμειναν δὲ εἰς

ἀποκλεισµὸν τὰ ἐντόπια πλοῖα τῆς Λίμνης· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν μικρὰ καὶ ἀδύνατα, ἐπεκράτει δὲ ἐν τῷ στρατοπέδῳ δυσαρέσκεια κατὰ τοῦ Βερούση, τοῦτον μὲν ἀπέβαλαν καὶ τὸν ἀντικατέστησαν προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ Σταύρου Βασιλείου Τομαῤᾰ, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ συμπολίτου των Ἀγγελῇ Νικολάου, ἀνδρὸς γενναίου, ἐμπειροπολέμου καὶ φιλοπάτριδος· ἐμίσθωσαν δὲ καὶ μετέφεραν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς ἁγίας Μαρίνας ὡς δυνατώτερον καὶ καταλληλότερον διὰ τὸν ἀποκλεισµὸν τῆς Χαλκίδος, τὸ πλοῖον τοῦ Ἀλεξανδρῇ Κριεζῇ ὕδραίου. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὃ ἐστὶ τὸν μαῖον, ἦλθεν εἰς Εὐβοίαν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀγγελῇ καὶ ὁ Νικόλαος Κριεζώτης Εὐβοεύς, μετερχόμενος ἐν Ἀσίᾳ τὸ ποιμενικὸν ἔργον.

Ἄν καὶ τὸ κατὰ τῆς Χαλκίδος σχέδιον δὲν εὐδοκίμησεν, ἥ πρὸ μικροῦ ὅμως ἀναφθεῖσα λαμπὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Εὐβοίᾳ δὲν ἐσβέσθη διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἢ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· ὀλίγον ὅμως ἔλειψε νὰ σβεσθῇ διὰ τὴν διχόνοιαν τῶν Ἑλλήνων, ἐλθόντων κατ' αὐτὰς τὰς πρώτας ἡμέρας εἰς ἀλληλομαχίαν, διότι ὁ πρὸ ὀλίγου ἀποβλήθεις τῆς ἀρχηγίας Βερούσης, ξενολογήσας τετρακοσίους, ἦλθεν εἰς Λίμνην ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὴν καύσῃ πρὸς ἐκδίκησιν· ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἔφυγε χάρις εἰς τὸν ἀρχηγὸν Ἀγγελῇν καὶ εἰς τὸν συναγωνιστὴν τοῦ Κριεζώτην. Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, ὃ ἐστὶ κατὰ τὸν ἰούνιον, οἱ ἐν Χαλκίδι Τοῦρκοι ἐστράτευσαν πάλιν κατὰ τῶν ἐν Βρυσακίοις Ἑλλήνων, σύροντες κανόνια, τοὺς συνήντησαν εἰς Μάνικα, παράλιον θέσιν μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ φρουρίου, καὶ ἐπολέμησαν ὅλην τὴν ἡμέραν. Οἱ Ἕλληνες, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν πλοίων, ἔθραυσαν τοὺς ἐχθροὺς φονεύσαντες καὶ πληγώσαντες σχεδὸν 100· ἐξ αὐτῶν δὲ ἐφονεύθησαν 11 καὶ ἐπληγώθησαν 15. Μετὰ δὲ τὴν μάχην

ταύτην οἱ μὲν Τοῦρκοι ἐπανήλθαν εἰς Χαλκίδα, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰς τὸ στρατόπεδον.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Εὐβοίας ὅλη ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἦτον εἰς πλήρη ἐπανάστασιν καὶ εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἐκτὸς τινων ἐν αὐτῇ φρουρίων καὶ τῶν πόλεων Πατρατσικίου καὶ Ζητουνίου.

Τὰ σπέρματα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, πεσόντα ἐν καιρῷ εἰς τὴν γῆν τῆς Μακεδονίας, ἐκαρποφόρησαν. Καθ' ὃν χρόνον ἐξερράγη ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ἡ Θεσσαλονίκη ἐτέλει ἐν ἐλλείψει πασᾶ ὑπὸ μυντεσελήμην, τὸν Ἰσούφμπεην, ἄνθρωπον κακὴν τρεχὴ καὶ αἰμοβόρον. Οὗτος λαβὼν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσῃ, ὅτι ἦσαν συνωμόται καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀγίῳ Ὄρει, ἐκάλεσε τοὺς προεστῶτας τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐπαρχιῶν, σκοπεύων νὰ ζητήσῃ κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν ὁμήρους εἰς ἀσφάλειαν, ἴσως δὲ καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτούς· ἀλλ' οἱ προεστῶτες, ἐν γνώσει ὅσων ἐμελετῶντο, δὲν ὑπῆγαν· ἀπέστειλαν δὲ δευτερεύοντάς τινας, καὶ ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν ἐδόθησαν οἱ ζητηθέντες ὄμηροι. Τοῦτο ἐπηύξησε τὰς ὑποψίας τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς. Τὸ μέρος δὲ τὸ ὑπὲρ πάντων ἄλλο ἀνησυχάζον τὸν Ἰσούφμπεην ἦτο τὸ ἅγιον Ὄρος, ὅπου ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς, προεστῶς τῶν Σερρών καὶ θερμὸς ὁπαδὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, εἶχε πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς προσηλύτους· ἀλλ' ἐπειδὴ δυνάμει ἀρχαίων προνομίων ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ὁ Ἰσούφμπεης ἔστειλε κατ' ἀρχὰς στρατεύματα μόνον πρὸς τὸν ἰσθμὸν τοῦ ἁγίου Ὄρους, μεγάλως ἐνοχλοῦντα τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων· ἠθέλησε μετὰ ταῦτα νὰ πιάσῃ καὶ τοὺς προεστῶτας τοῦ Πολυγύρου, πρωτευούσης τῶν Χασίκων χωρίων, ὡς ὑποκινούντας ταραχάς, καὶ διέταξε νὰ στρατεύσωσι πρὸς τὴν ῥηθείσαν κωμόπολιν ὁ μὲν ἀρχηγὸς τῆς πολιτοφυλακῆς τῆς Παζαρούδας, Τσιρίμπασης, μετὰ 500 διὰ

τῶν ὀρέων, ὁ δὲ ταμίας τοῦ Ἰσούφπασα τῶν Σερρῶν Χασάναγας, ὁ διοικῶν τὰ Χάσικα χωρία, μετ' ἄλλων 500 διὰ τῆς πεδιάδος, καὶ εἰσελθόντες τὴν 17 μαΐου νὰ συλλάβωσι τοὺς προεστῶτας, ν' ἀφοπλίσωσι τοὺς κατοίκους, καὶ νὰ ἐνδιαμείνωσιν· ἀλλ' οἱ προεστῶτες, μαθόντες ὅσα ἐτεκταίνοντο, ἐξῆλθαν τὴν 16 ἀναθέσαντες εἰς ἄλλους τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν καὶ καταλυμάτων τοῦ ἐρχομένου στρατοῦ. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας στρατιῶται τοῦ διοικητοῦ τῆς κωμοπόλεως περιφερόμενοι ὕβριζαν τοὺς προστυχόντας, καὶ ἐτουφέκισαν καὶ τινες νέους. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο καὶ οἱ ἀπειλητικοὶ τῶν Τούρκων λόγοι, ἔτι δὲ καὶ φόνοι συμβάντες σποράδην ἐντὸς τοῦ πασαληκίου, ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ πιστεύσωσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι ὅλοι θ' ἀπέθνησκαν ἐν στόματι μαχαίρας ἐπὶ τῆς εἰσοδοῦ τῶν στρατευμάτων. Εἰς πρόληψιν δὲ τοῦ κακοῦ ἔδραξαν τὰ ὄπλα, ἐπάτησαν τὸ διοικητήριον τὴν ἐπαύριον, ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν 18 στρατιώτας καὶ ἐστράτευσαν αὐθημερὸν εἰς προφύλαξιν τῆς κωμοπόλεως, οἱ μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση, οἱ δὲ κατὰ τοῦ Χασάναγα, καὶ οὕτως ἠνάγκασαν ἀμφοτέρους νὰ ὀπισθοδρομήσωσι. Ταῦτα μαθὼν ὁ μουτεσελίμης τῆς Θεσσαλονίκης ἔγεινε θηρίον· ἐσούβλισε τοὺς δυστυχεῖς ὁμήρους τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἀπεκεφάλισε τὸν ἐπίσκοπον Κυτρῶν, τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῆστον Μενεξέν καὶ τὸν Κυδωνιάτην· δισχιλίους δὲ ἄλλους Χριστιανούς ἐφυλάκισεν ἐν τῷ ναῷ καὶ τῇ αὐλῇ τῆς μητροπόλεως καὶ ἐγύμνωσε πολλὰς οἰκίας. Εἶχαν δὲ οἱ Τούρκοι συμπράκτορας θερμούς ἐν ταῖς ἀθεμιτοῦργίαις τοὺς κατοικοῦντας τὴν πόλιν πολυαριθμούς Ἑβραίους ὀπλοφορήσαντας καὶ αὐτοὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἀλλὰ τὰ κακὰ ταῦτα ἐξῆψαν ἀντὶ νὰ σβέσωσι τὴν ἀποστασίαν· διότι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πολυγύρου ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας

καὶ ἄλλα κατόπιν αὐτῶν ἔδραξαν τὰ ὄπλα, καὶ πανταχόθεν συνέρρρευσαν στρατεύματα, ἐξ ὧν ἐσυστήθησαν δύο στρατόπεδα, τὸ μὲν ἐκ Μαδεμοχωριτῶν καὶ Μοναχῶν ἐξελλόντων τοῦ ἁγίου Ὁρους ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παπᾶ, ὅστις ἀνηγορεύθη ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῆς Μακεδονίας, τὸ δὲ ἐκ Χασικοχωριτῶν καὶ Κασσανδρέων ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Χάψαν Κασσανδρέα. Τὰ δύο δὲ ταῦτα στρατόπεδα πολλάκις ἀψιμαχίσαντα πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ὑπερίσχυσαν· τὸ ὑπὸ τὸν Χάψαν μάλιστα ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Καλαμαρίας καὶ κατεδίωξε τοὺς Τούρκους δύο ὥρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης. Μεσοῦντος δὲ τοῦ ἰουνίου ὁ Μπαηράμπασας, ἐτοιμαζόμενος νὰ στρατεύσῃ εἰς ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, ἔπεσεν ἐν πρώτοις πανστρατιᾷ ἐπὶ τὸν Παπᾶν, ἐστρατοπεδευμένον πρὸς τὸ βάθος τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου (τῆς Κοντέσσας), καὶ τὸν ἐβίασε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὄρη· στραφεῖς δὲ μετὰ ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ ἄλλου στρατοπέδου, ἠνάγκασε καὶ αὐτὸ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὄρη. Ἐντεῦθεν ἐμψυχωθέντες οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Τούρκοι, παραλαβόντες καὶ τοὺς Ἑβραίους, ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν Βασιλικῶν, 4 ὥρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου ἦσαν 200 Ἕλληνας ὀπλοφόρους ὑπὸ τὸν Χάψαν. Γενναίως ἐπολέμησαν κατ' ἀρχὰς οἱ ὀλίγοι οὗτοι, ἀλλ' ἐνίκηθησαν διὰ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν των, καὶ ἐπὶ τέλους ἐτράπησαν· ἐφονεύθησαν δὲ 60 ἐν οἷς καὶ ὁ πολλοῦ ἐπαίνου ἄξιος ἀρχηγός· οἱ δὲ Τούρκοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ἐμβάντες εἰς τὴν κώμην, τὴν ἔκαυσαν φονεύσαντες καὶ ἀνδραποδίσαντες τοὺς κατοίκους. Ἄλλη μάχη, ἐπίσης δυστυχής, συνέβη μετὰ τινὰς ἡμέρας κατὰ τὴν Γαλάτισταν, 2 ὥρας ἀπέχουσαν τῶν Βασιλικῶν ἀνατολικῶς. Οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν καὶ τὴν κώμην ἐκείνην, τοὺς δὲ ἐν αὐτῇ Χριστιανούς, τοὺς μὲν ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ ἠνδραπό-

δισαν. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὰ δυστυχήματα ταῦτα ἀπεσύρθησαν, οἱ μὲν εἰς Κασσάνδραν, οἱ δὲ εἰς ἅγιον Ὅρος, καὶ τινες εἰς τὰ ἐπὶ τῆς Σιδωνίας χωρία, Παρθενῶνα καὶ Συκιάν.

Ἡ Χερσόνησος Κασσάνδρα ἢ ἐλληνικώτερον Κασσάνδρεια, εἶναι ἢ τὸ πάλαι γνῶστὴ Πελλήνη καὶ παλαιότερον Φλέγρα· προέχει εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ τοῦ θερμαϊκοῦ καὶ τορωναίου κόλπου ὡς 40 μίλια μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Κανάστρου, κοινῶς λεγομένου Παλιούρι. Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ δὲ τῆς Χερσονήσου ταύτης κεῖται τὸ χωρίον Πινάκα, ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε ἢ Ποτίδαια, ἢ τόσων λογομαχιῶν καὶ κακῶν πρόξενος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Μακεδόνων· τὸ δὲ πλάτος τοῦ ἰσθμοῦ εἶναι περίπου 450 ὀργυιῶν. Οἱ Ἕλληνες, ἀφ' οὗ συνηθροίσθησαν ἐντὸς τῆς Χερσονήσου, ἔκοψαν τὸν ἰσθμὸν τοῦτον· ἐντεῦθεν δὲ τῆς τομῆς ὠχυρώθησαν κατ' ἀρχὰς 2700 ὀπλοφόροι ἐντόπιοι στήσαντες καὶ κανόνια ἐκ Ψαρῶν μετακομισθέντα· ἐβοηθοῦντο δὲ καὶ ὑπὸ δύο Λιμνίων πλοίων· εἰσῆλθαν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Χερσόνησον καὶ 400 Ὀλύμπιοι ὑπὸ τοὺς ὀπλρχηγούς Λιακόπουλον καὶ Μπίνον. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἀντεστρατοπέδευσαν καὶ ὠχυρώθησαν τριπλάσιοι Τούρκοι, οἵτινες ἀφ' οὗ ἅπαξ ἐπὶ ἀποπείρᾳ ἐφόδου ἐπλησίασαν μέχρι τῆς τομῆς καὶ ἀπεκρούσθησαν, περιωρίσθησαν εἰς ἀκροβολισμοὺς ἀποβαίνοντας συνήθως πρὸς βλάβην των. Οἱ δὲ ἐντὸς τῆς Χερσονήσου Ἕλληνες, ἔχοντες τὰ ἀνωτέρω πλοῖα καὶ ἱκανὰ πλοιάρια, ἀπέβαιναν συχνάκις εἰς διάφορα μέρη διὰ νυκτὸς καὶ ἡνόχλουν τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.

Μεταβαίνοντες δὲ ἤδη εἰς τὰ τῆς Κρήτης, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ θεωρήσωμεν πρῶτον τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν αὐτῆς.

Οὐδαμοῦ τῆς ἀποστατησάσης Ἑλλάδος ὁ ἀριθμὸς τῶν Τούρκων ὡς πρὸς τὸν τῶν Χριστιανῶν ἦτο τόσον πολὺς, ἢ ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν τόσον κακοποιός, ἢ τὸ σύστημά των τόσον ὀλέθριον, ὅσον ἐν Κρήτῃ· 290 χιλιάδες ἐλογίζοντο ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου, ἐξ ὧν αἱ μὲν 160 ἦσαν Χριστιανοί, αἱ δὲ 130 Τούρκοι (β). Ἄλλ' οἱ Χριστιανοὶ οὐδεμίαν εἶχαν τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν, ὧν ἀπελάμβαναν οἱ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ὁμόπιστοί των· ὡς εἴλωτες ἐθεωροῦντο, καὶ εἴλωτες ἦσαν· τὰ τέκνα των ἠρπάζοντο καθ' ἡμέραν ἢ εἰς ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων ἢ εἰς θεραπείαν τῶν αἰσχυρῶν ὀρέξεών των, καὶ οἱ ἰδρωτές των ἐχρησίμευαν εἰς τροφήν καὶ ἡδυπάθειάν των. Ὑπὸ τρεῖς πασάδας ἐτέλει ἡ νῆσος. Τὸ μέγαλον Κάστρον (Ἡράκλειον), ἡ Ρεθύμνη, καὶ τὰ Χανιά (Κυδωνία) ἦσαν αἱ πόλεις ὅπου ἔδρευαν· ἀλλ' οὐδεὶς τῶν τριῶν, ἐξ ὧν ὁ τοῦ μεγάλου Κάστρου ἔφερε τίτλον βεζίρη, ἐξουσίαζε τὴν Κρήτην· τὴν ἐξουσίαζεν ἡ μάχαιρα τῶν ἐντοπίων Τούρκων φοβίζουσα πολλάκις καὶ αὐτοὺς τοὺς πασάδας· ὁ τυχὼν Τούρκος, διότι ἦτο Τούρκος, ὕβριζεν, ἐξύλιζεν, ἐπιστόλιζεν, ἐγύμνονε τὸν τυχόντα Χριστιανόν, διότι ἦτο Χριστιανός, καὶ ποτὲ δὲν ἐπαιδεύετο ὅσον ἀξιόποινος καὶ ἂν ἦτον ἡ διαγωγή του· οἱ ἀγάδες ἠγόραζαν διὰ βίου τὰς προσόδους τῶν χωρίων, καὶ τοιουτοτρόπως μετήρχοντο, μηδενὸς ἐναντιούμενου, πᾶσαν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν, ὡς αὐθένται ἐπὶ δούλων (γ)· ἐπὶ τῷ θανάτῳ δὲ τῶν πατέρων διεδέχοντο συνήθως τὴν ἐξουσίαν οἱ υἱοί, ὥστε ἡ δουλεία ἀπέβαινε κληρονομική. Ἐντεῦθεν εὐκόλως δύναται τις νὰ συμπεράνῃ πόσον ἔπασχεν ὁ χριστιανικὸς λαός. Μόνοι οἱ ὀρεσίτροφοι ἀπέφευγαν τὰ κακὰ ταῦτα· μεταξὺ δὲ τούτων διέπρεπαν οἱ Σφακιανοὶ κατοικοῦντες τραχείαν καὶ βουνώδη γῆν ὑπὸ τὰς κορυφὰς τῶν Λευκῶν ὀρέων. Ὁ ὀλίγος οὗτος λαὸς εἶναι ἀνδρείος καὶ ἐμπειροπόλεμος, ἀλλ'

ἄτακτος καὶ φιλάρπαξ, καθὼς ὅλοι οἱ μὴ ζῶντες ὑπὸ νόμον, καὶ μᾶλλον ἀδιοίκητος ἢ αὐτοδιοίκητος.

Ἡ Κρήτη ἔπαθε θρησκευτικῶς ὅ,τι δὲν ἔπαθεν ἄλλο μέρος τῆς ἀποστατησάσης Ἑλλάδος, διότι οὐδὲν ἄλλο ὑπέστη ὅσα πολιτικὰ κακὰ ὑπέστη ἡ νῆσος ἐκείνη.

Πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς πτώσεως τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν, ἐν ἔτει 653 μετὰ Χριστόν, ἐπατήθη ἡ Κρήτη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μοάβιον στρατηγὸν τοῦ Ὀσμὰν-καλίφη Ἀράβων· κατεξουσιάσθη δὲ ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰσπανίας καταδιωχθέντων καὶ κατασταθέντων μέχρι τινὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμοφύλων αὐτῶν μεσοῦντος τοῦ ἰ' αἰῶνος, καὶ διέμεινεν ὑπεξούσιος ἕως οὗ τοὺς ἐξήλασε Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ, ἐγγόνου Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα. Ὑπὸ τὴν μακρὰν δε ταύτην ἀραβικὴν ἢ σαρακινὴν ἐξουσίαν πάμπολλοι τῶν ἐγκατοίκων ἠλλαξοπίστησαν, ἀλλ' ἐπανῆλθαν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των ἐπανελθούσης τῆς πατρίδος των ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν· ἠλλαξοπίστησαν δὲ πάλιν πεσούσης τῆς πατρίδος των ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν.

Σκληροὶ καὶ αἰμοβόροι πάντοτε οἱ Κρήτες Τοῦρκοι, καθὼς τοὺς παρεστήσαμεν, εὐκόλον εἶναι νὰ συμπεράνῃ τις πόσον ἐξεμάνησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, μαθόντες τὰς ἐν Πελοποννήσῳ ταραχάς. Ὑποπτεύοντες ὅμως ὅτι δάκτυλος ῥωσσικὸς τὰς ὑπεκίνει, δὲν ἐκακοποίησαν τοὺς Χριστιανούς κατ' ἀρχὰς εἰμὴ σποράδην, καὶ ἔβαλαν κατὰ νόον νὰ προφυλαχθῶσι μᾶλλον ἢ νὰ βλάβωσι· διὰ τοῦτο ἀφώπλισαν τοὺς κατὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ περίξ χωρία, τοὺς κατεδίκαν νὰ ἐργάζωνται καθ' ἡμέραν ὑπὸ ἐργοδιώκτας εἰς ἐπισκευὴν καὶ ἐφοδιασμὸν τῶν φρουρίων, καὶ μετεκάλεσαν εἰς τὸ μέγαλον Κάστρον τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν.

* Ἄν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐξηπλώθη καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ διεδόθη καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἂν καὶ πλοῖα ὑπὸ σημαίαν ἑλληνικὴν ἐφαίνοντο κατὰ τὰ παράλια τῆς Κρήτης, οἱ κάτοικοι αὐτῆς Χριστιανοὶ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν πεδινῶν καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν τόπων δὲν ἐσείσθησαν παντάπασιν· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς κατέβαλαν πᾶσαν φροντίδα εἰς διατήρησιν τῆς ἡσυχίας καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἐκδώσαντες ἐγκυκλίους πρὸς τοὺς ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν των, δι' ὧν ἐξύμνουν τὰς ἀπείρους πρὸς αὐτοὺς ἀγαθοεργίας τῆς ὑψηλῆς Πύλης, καὶ τοὺς ἐσυμβούλευαν νὰ προσέχωσιν αὐστηρῶς μὴ τύχη καὶ διὰ κακοβούλων καὶ ἀπατηλῶν εἰσηγήσεων ἀποπλανηθῶσιν, ὥς οἱ ἀχάριστοι Πελοποννήσιοι, ἀπὸ τῆς σωτηρίου ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Πύλην ὑποταγῆς των· ἐνήργουν δὲ ἐν εἰλικρινείᾳ, διότι ἔβλεπαν πᾶν κίνημα ἐπαναστατικὸν τείνον εἰς ἐξολόθρευσιν τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἔσπευδαν νὰ μαλᾶξωσι τὴν σκληρὰν καὶ αἰμοχαρῆ καρδίαν τῶν ἐντοπίων Τούρκων διὰ πλουσίων δωρεῶν· ἀλλὰ τὰ θηρία δὲν ἀνθρωπίζονται.

Πρὸ τίνος καιροῦ εἶχαν συστηθῇ ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν Χανιωῶν καὶ τῆς Ῥεθύμνης δύο ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα. * Ἄν καὶ ἡ περὶ τῆς συστάσεως αὐτῶν ἄδεια ἡγοράσθη δι' ἀδράς δαπάνης, καὶ ἡ διδασκαλία ἦτον ἡ συνήθης, τὰ σχολεῖα ταῦτα ἐθεωρήθησαν σχολεῖα ἀποστασίας καὶ πολέμου, ἐκλείσθησαν μεσουντος τοῦ μαρτίου, καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐφυλακίσθησαν. Κατ' αἴτησιν δὲ τοῦ ὄχλου ἐφυλάκισεν ὁ πασᾶς τῶν Χανιωῶν, Λατίφης, ἀρχομένου τοῦ μαΐου, καὶ τὸν ἐπίσκοπον Κισάμου, ὡς δῆθεν ὑποκινούντα εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Χριστιανούς· μετὰ δέ τινος ἡμέρας, ὀχλαγωγίας δευτέρας γενομένης, φοβηθεὶς παρέδωκε τὸν δυστυχῆ ἐπίσκοπον εἰς τὸν ὄχλον ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὸν καθησυχάσῃ μὴ ἀναλογισθεὶς ὅτι ὁ ἐνδίδων εἰς παράφορον καὶ μανιώδη ὄχλον

τὸν θρασύνει καὶ τὸν φέρει εἰς δεινότερα. Παραλαβὼν ὁ ὄχλος τὸν ἐπίσκοπον, τὸν ἐβασάνισε, τὸν ἐπόμπευσεν ἡμίγυμνον διὰ τῶν ὁδῶν καὶ τὴν 19 τὸν ἐκρέμασεν ἔξω τῆς πόλεως· ἐκρέμασε συγχρόνως καὶ τὸν διδάσκαλον τοῦ ἀλληλοδιδακτικοῦ. Τούτου δὲ γενομένου ἐζήτει ὁ θηριώδης ὄχλος τὴν ἄδειαν νὰ σφάξῃ καὶ ὅλους τοὺς ἐν τῇ πόλει Χριστιανούς· ἐπελθόντος ὁμῶς τοῦ ῥαμαζανίου, ἀνεβλήθη ἡ γενικὴ σφαγὴ. Ἀλλὰ τὴν 17 ἰουνίου ἠνοίχθησαν αἱ ὀπλοθῆκαι εἰς ἐφοπλισμὸν τῶν Τούρκων, ὑψώθησαν καὶ περιεφέροντο εἰς ὅλην τὴν πόλιν σημαῖαι πολέμου, καὶ ἐπροοιμίασε τὴν μέλλουσαν καταστροφὴν ὁ φόνος δυστυχούς τινος σιδηρουργοῦ ἐν ᾧ εἰργάζετο. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν, ὃ ἐστὶ τὴν τελευταίαν τοῦ ῥαμαζανίου, ἐξεδόθη ὁ πρὸ πολλοῦ ζητούμενος ὀρισμὸς τοῦ πασᾶ καὶ ἀνεγνώσθη καὶ φετῶς εἰς ἐξολόθρευσιν τῶν Χριστιανῶν. 30 ἐξ αὐτῶν (διότι οἱ ἄλλοι ἐπρόλαβαν καὶ ἔφυγαν) εἶχαν ἀπομείνει ἐν τῇ πόλει ὑπὸ τὴν προστασίαν ἀγάδων τινῶν, καὶ τοὺς 30 ὁ ὄχλος ἐθανάτωσεν αὐθημερόν, ἐν οἷς καὶ τὸν διερμηνέα τοῦ πασᾶ, ἐγύνωσε δὲ καὶ τὴν μητρόπολιν ἀρπάσας τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ ἄμφια. Τὴν δὲ ἐπιούσαν νύκτα ἐξῆλθε τῆς πόλεως, 20 χωρία καὶ πολλὰ μοναστήρια ἔκαυσε, ὅσους Χριστιανούς ἤρρεν ὅλους ἐξωλόθρευσεν πνίξας σφάζας καύσας καὶ κρεμάσας, καὶ δι' ὅλης δεκαπενθημερίας ἐπώλει ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Χανιῶν γυναῖκας· ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶσα ἡμέρα ὀλοκλήρου μηνὸς ἦτον ἡμέρα φρίκης, καὶ ἡ ἐξοχὴ τῶν Χανιῶν θέατρον καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως (δ).

Ἡ δεινὴ αὕτη θέσις τῶν τρισαθλίων Χριστιανῶν ἠνάγκασε πολλοὺς κατοικοῦντας τὰ πεδινὰ ν' ἀναβῶσι χάριν ἀσφαλείας εἰς τὰ ὄρη, καὶ νὰ καταφύγωσι κυρίως εἰς Σφακιά. Ἐφάνη δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐν τῇ νήσῳ τῆς Κρήτης ὅ,τι οὐδαμοῦ ἐφάνη τῆς Ἑλλάδος. Καθ' ὃν καιρὸν οἱ εἰδωολάτραι αὐτοκρά-

τορες κατεδίωκαν τοὺς χριστιανούς, πολλοὶ εἰς ἀποφυγὴν βασάνων ἐλάτρευναν παρρήσίᾳ τὰ εἶδωλα, ἀλλ' ἐν κρυπτῷ τὸν Χριστόν· τοιοῦτόν τι συνέβη ἐν τῇ Κρήτῃ ἐπὶ τῆς τελευταίας ὑποδουλώσεώς της. Τινὲς τῶν πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν τοῦ μεγάλου Κάστρου καὶ τῶν γειτωνικῶν αὐτοῦ μερῶν ἐδέχθησαν μὲν ἀναφανδὸν τὸν ἰσλαμισμόν εἰς ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας, ἐπρέσβεναν ὅμως μυστικῶς τὰ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἀνέτρεφαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ τέκνα των. Τοιοῦτοι ἀνεφάνησαν, ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ἑκστασιν Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ ἰσχύοντες Κουρμούλαι, οἵτινες ὁμολογήσαντες παρρήσίᾳ τὴν ἐν κρυπτῷ χριστιανικὴν θρησκείαν των, καὶ δράξαντες τὰ ὄπλα, μετέβησαν ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς εὐκάρπου πεδιάδος τῆς Μεσαρᾶς χωρίου των Κουσὲ εἰς Σφακιά, ἐγκαταλείψαντες ὅλην τὴν πλουσίαν περιουσίαν των, καὶ ἑτοιμοὶ νὰ χύσωσι τὸ αἷμά των ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ· μετέφεραν δὲ εἰς Σφακιά καὶ ὅλους τοὺς χωρικοὺς των Χριστιανούς. Ἦσαν δὲ οἱ μεταναστάντες ψυχαὶ 1200.

Μόλις τὸν τελευταῖον μάρτιον ἔλαβαν οἱ Σφακιανοὶ ἀμυδράν τινα ιδέαν τῆς Ἑταιρίας, ἐλθόντος πρὸς αὐτοὺς Νικολάου τινὸς Βαρελζόγλου ἢ κατ' ἄλλους Καρατσᾶ, ἀποστόλου τῆς Ἑταιρίας. Τοῖς εἶπεν ὁ ἀπόστολος ὅτι ἔλεγαν οἱ λοιποί, δηλαδὴ ὅτι ὅλα τὰ βοηθήματα θὰ ἤρχοντο ἐντὸς ὀλίγου ἐκ τῆς Ῥωσσίας· διὰ τοῦτο οὐδεμία ἐτοιμασία προϋπῆρχεν. Εἶχε καταπλεύσει εἰς Λοῦρον, λιμένα τῶν Σφακιῶν, μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου, πλοῖον φέρον πρὸς αὐτοὺς δωρεάν, ἀλλ' ἐπὶ πλαστῇ πωλήσει διὰ τὸ ἀνύποπτον, ἱκανὴν ποσότητα πυρίτιδος καὶ μολύβδου· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πολεμικῆς ταύτης ὕλης διεσκόρπισαν οἱ Σφακιανοί, πιστεύοντες ὅσα τοῖς ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος. Ἐν τοσούτῳ εἴτε ἑτοιμοὶ εἴτε ἀνέτοιμοι δὲν ἠμπόρουν

νὰ μείνωσι ἀκίνητοι. Τὰ παθήματα τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν τῆς Κρήτης τοῖς ἔλεγαν καθαρᾷ τί θὰ ἐπάθαιναν καὶ αὐτοί· ἤξευραν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐμελέτων νὰ πατήσωσιν ἐπὶ τοῦ μπαϊραμίου τὰ βουνάτων, ἂν δὲν παρέδιδαν ὡς οἱ ἄλλοι τὰ ὄπλα· ἤνυραν δὲ προθύμους συναγωνιστὰς καὶ τοὺς Ῥιζίτας, ὃ ἐστὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς ὑπωρείας τῶν αὐτῶν βουνῶν Χριστιανούς, ἐν οἷς διέπρεπαν οἱ κατοικοῦντες τὰ σημαντικώτερα δύο χωρία, Λάκκους καὶ Θέρισον· συνηνώθησαν καὶ οἱ Μεσαρίται, Ἀποκορωνῖται, Ἀγιοβασιλίται καὶ ἄλλοι, διηρέθησαν εἰς διάφορα σώματα καὶ πρῶτοι οἱ περὶ τὸν Γιάννην Χάλην, τὸν Παπαδανδρέαν καὶ τὸν Μουστογιάννην προσέβαλαν τὴν 14 ἰουνίου ἐχθροὺς ἐξελθόντας ἐπὶ λεηλασίᾳ κατὰ τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Χανιῶν Λοῦλον, τοὺς ἔβλαψαν καὶ τοὺς ἔτρεψαν. Τούτου γενομένου ὁ μὲν Γεώργης Δασκαλάκης ὁ καὶ Τσελεπῆς, ὁ Σήφακας Κωνσταντουδάκης, ὁ Ἀνδρέας Φασούλης, οἱ κατὰ τὸ Λοῦλον ἀριστεύσαντες καὶ ἄλλοι ἐστράτευσαν εἰς Κεραμεῖα, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ αὐτὰ τῶν Χανιῶν, ἐκτύπησαν τοὺς ἐκεῖ ἐχθροὺς καὶ τοὺς διεσκόρπισαν· κατέλαβαν δὲ καὶ διαφόρους πλησιοχώρους θέσεις ἐν αἷς καὶ τὸ ὀρεινὸν χωρίον Μαλάξαν, ὅπου πολλάκις ἐφορμήσαντας τοὺς ἐχθροὺς ἀπέκρουσαν συνεργείᾳ καὶ τοῦ παρασκηνοῦντος Ἀναγνώστη Παναγιώτου. Οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Ῥοῦσον Μπουρδουμπᾶν, τὸν Ἀναγνώστην Παπαδάκην, τὸν Ἀντώνην Μελιδώνην, τοὺς Δεληγιαννάκας, τοὺς Σουδεροὺς καὶ ἄλλους, ἐν οἷς καὶ ὁ εἰς τῶν δύο ἀδελφῶν Κουρμούλων, ὁ ἄλλοτε Χουσεΐναγας, καὶ νῦν Μιχάλης καὶ οἱ δύο τοῦ υἱοῦ, ἐπάτησαν τὰς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου, Ρεθύμνης καὶ ἁγίου Βασιλείου, ἔπесαν ἐπὶ τὸ ὀχύρωμα τοῦ Ἀρμυροῦ καὶ τὸ ἐκυρίευσαν, ἀπέκλεισαν ἐντὸς δυνατοῦ πύργου κειμένου ἐν τῷ

Προσνέρω ἑκατὸν Τούρκους ὑπὸ τὸν Ἀληδάκην μετακομίσαντες ἐκ τοῦ Ἀρμυροῦ καὶ κανόνια, συνήψαν δεινὴν μάχην παρὰ τὰς Καλύβας, ὅπου ἐστάθμευαν ἐχθροὶ ἐξελθόντες τῶν Χανιωῶν, ἔπαθαν καὶ ἐκινδύνευσαν κατ' ἀρχάς, ἀλλ', ἐπιτεθέντων ὀπισθεν τῶν περὶ τὸν Δασκαλάκην καὶ Σήφακαν, ἐκραταιώθησαν καὶ ὑπερίσχυσαν. Οἱ αὐτοὶ ἀπήντησαν μετ' ὀλίγον διακοσίους ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς ἐπὶ κακουργία γνωστοὺς Ἰσμαὴλ Κουντούρην καὶ Γλυμίδην κατὰ τὸν Ἀϊγιάννην (Καῦμένον), τοὺς περιεκύκλωσαν, ἐπήρσαν δύο σημαίας καὶ ἐσκότωσαν ἀμφοτέρους τοὺς ἀρχηγοὺς ἀνδρείως μαχομένους. Καὶ ἄλλαι ἄλλων Τούρκων καὶ Χριστιανῶν συγκρούσεις πολλαχοῦ κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς συνέβησαν, ἐν αἷς οἱ Χριστιανοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπερίσχυσαν. Μετὰ δὲ τὴν κατὰ τὸν Ἀϊγιάννην μάχην ἐπροχώρησαν οἱ νικηταὶ εἰς Ἀμπαδιὰν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου, ἔτρεψαν τοὺς ἀγρίους κατοίκους τῶν χωρίων αὐτῆς, συνέλαβαν ζῶντα τὸν ἐπ' ἀνδρία ὀνομαστὸν Ντελή-Μουσταφᾶν, τὸν ἐφόνευσαν μὴ θελήσαντα νὰ βαπτισθῇ καὶ ἔκαυσάν τινα τῶν χωρίων. Ἐκεῖθεν ἔπесαν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν ἐκ τριακοσίων σχεδὸν οἰκιῶν συγκεϊμένην, τῶν πλείστων τουρκικῶν, ἔκαυσαν πολλὰς αὐτῶν, ἔκαυσαν τὸ ἐν αὐτῇ ζαμίον καὶ τὴν πλουσίαν τουρκικὴν βιβλιοθήκην καὶ ἐφόνευσαν καὶ τινας· φθάσαντες δὲ εἰς Ἀτσιπόπουλον ἐκυκλώθησαν αἶφνης ὑπὸ δισχιλίῳ Τούρκων ἐφορμησάντων ἐκεῖθεν, ἐπολεμήθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθωσι τοῦ χωρίου, ἀλλ' οὔτε ἀπεμακρύνθησαν, οὔτε ἔπαυσαν ἐνοχλοῦντες τοὺς πλησίον ἐχθροὺς. Παρέπλεαν δὲ καὶ τινα Κάσσια πλοῖα ὑπὸ τὸν Θεοδωρὴν Κανταρτσὴν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἀνίκανοι δὲ οἱ Χανιωῶται καὶ οἱ Ῥεθύμνιοι Τούρκοι

να βλάβῃωσιν αὐτοὶ μόνοι τοὺς ἐχθροὺς των, οὓς ἐφρύατταν βλέποντες ἔξωθεν σχεδὸν τῶν πυλῶν τῶν φρουρίων, ἐπεκαλέσθησαν τὴν σύμπραξιν τῶν Καστρινῶν καὶ ἄλλων εἰς καταδίωξίν των.

Ἐμελλεν ἐν τούτοις, ἀφ' οὗ τόσον ἀθῶον χριστιανικὸν αἷμα ἐχύθη τῇδε κάκεισε ἐντὸς τῆς Κρήτης, να χυθῇ καὶ τὸ ιερώτερον καὶ πολυτιμότερον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀγίου θυσιαστηρίου, καθ' ἣν ὥραν ἐδοξολογεῖτο ὁ Ὑψιστος.

Ἐδρευναν ἐν τῷ μεγάλῳ Κάστρῳ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Γεράσιμος καὶ ὁ ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι ἐπίσκοπος Διουπόλεως· εἶχαν προσέλθει ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, ὁ Κνωσσοῦ, ὁ Χερωνήσου, ὁ Λάμπης καὶ ὁ Σιτείας. Ὅλοι δὲ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Χριστιανοί, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, μηδ' αὐτῶν τῶν ἀρχιερέων ἐξαιρουμένων, εἰργάζοντο εἰς τὰ τοῦ φρουρίου ὄχι μόνον τὰς καθημερινάς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐορτὰς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας. Τὴν 23 ἰουνίου πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείσθησαν αἵφνης αἱ πύλαι, ὥρμησε πλῆθος αἰμοχαρῶν Τούρκων φρουραττόντων καὶ ξιφηφορούντων εἰς τὴν μητρόπολιν, καὶ ἀπαντήσαντες καθ' ὁδὸν δύο Χριστιανούς, Χαλκωματάδας ἐπονομαζομένους, πορευομένους καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, τοὺς ἐφόνευσαν. Ἐντεῦθεν προοιμιάσαντες ἐχύθησαν ἐντὸς τῆς μητροπόλεως· καὶ κλείσαντες τὸν πυλῶνα ἔπесαν κατὰ τῶν ἐν αὐτῇ Χριστιανῶν ὡς λέοντες ὀρνύμενοι· καὶ πρῶτον μὲν ἐφόνευσαν 75 κοσμικοὺς, προσμένοντας ἐν τῇ αὐλῇ τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα συναπέλθωσιν εἰς τὰς συνήθεις ἐργασίας των· μετὰ ταῦτα δὲ ἀνέβησαν ἄλλοι μὲν εἰς τὸ ἐπάνω, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ κάτω συνοδικόν, καὶ ἐφόνευσαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς πέντε ἐπισκόπους. Μεθύσαντες ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῶν, ἐπάτησαν καὶ αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾧ

ἐφάλλετο ἡ ἀκολουθία, καὶ ὁ τόπος τῶν θείων δοξολογιῶν, τῶν οἰκτιρμῶν καὶ τῆς ἀγιότητος ἔγεινε τόπος βλασφημιῶν, αἱμάτων καὶ πάσης βδελυρίας· εἰσῆλθαν μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ἅγια τῶν ἀγίων καὶ αἱματοβάσαν τὸ ἀναίμακτον θυσιαστήριον, μαχαιροκόψαντες τὸν ἱερουργοῦντα· καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν κληρικῶν εἰσέτι σπαράττοντα ἔρριψαν εἰς τὰς ὁδοὺς, ἔκοψαν δὲ τὴν γηραιὰν κεφαλὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἄλλοι μὲν ἐμπήξαντες αὐτὴν ἐπὶ ξύλου τὴν ἐπόμευσαν διὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔφεραν ἐνώπιον τοῦ βεζίρη Σερήφπασα, ἄλλοι δὲ ἐχύθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως σπῶντες τὰς θύρας τῶν χριστιανικῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας φονεύοντες, ἐν οἷς καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τὰς δὲ νέας γυναῖκας καταισχύνοντες, πολλὰ δὲ παῖδιά περιτέμνοντες. Ἡ πόλις ἐν ἐνὶ λόγῃ ὁμοίαζε τρεῖς ὥρας πόλιν δορυάλωτον. Μετὰ ταῦτα ἠνοιχθησαν αἱ πύλαι καὶ διεσπάρησαν οἱ ἀνθρωποκτόνοι εἰς τὰ χωρία, φονεύοντες ὅλους τοὺς ἄνδρας ὅσοι δὲν ἐπρόφθασαν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὰ ὄρη. Σκοπὸς δὲ αὐτῶν ἦτον οὐδ' ἓνα ἄνδρα Χριστιανὸν ζῶντα ν' ἀφήσωσι· διὰ τοῦτο καταφθάσαντες 27 ἐν τῷ χωρίῳ Βενεράτῳ, καὶ τοὺς 27 ἐθανάτωσαν. Μόλις τὸ δειλινὸν ἐξέδωκεν ὁ βεζίρης ὀρισμὸν νὰ παύσῃ ἡ ἀνθρωποκτονία, καὶ νὰ φυλακισθῶσιν οἱ ἐναπομείναντες Χριστιανοί, ὥς ἀναγκαῖοι νὰ ἐργάζωνται· ἔκτοτε ἔπαυσαν οἱ ἐν τῇ πόλει φόνοι· ἀλλ' ἡ διαρπαγὴ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων διήρκησεν ὅλην τὴν νύκτα καὶ ὅλην τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν. 730 ἐλογίσθησαν οἱ ἐν τῷ μεγάλῳ Κάστρῳ θανατωθέντες κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Πανσάσης δὲ τῆς σφαγῆς, ἤρχισεν ἡ φυλάκισις· οἱ κρυπτόμενοι Χριστιανοὶ ἀνευρισκόμενοι ἐσύροντο εἰς τὰς φυλακάς, καὶ τόσον ἀπανθρώπως ἐρράβδιζοντο, ὥστε τινὲς ἀπέθαναν πρὶν φυλακι-

σθῶσι· πολλοὶ δὲ τῶν φυλακισθέντων ἐξεψύχησαν βασανιζόμενοι.

Τὰ συμβάντα ταῦτα μαθὼν ἀγᾶς τις, ἔχων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του χωρία τινὰ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κρήτης, Σιτεία, ὁ Χατση-ἀφεντάκης, ἐμάνδρευσε ἐντὸς τῆς αὐλῆς του τοὺς χωρικοὺς του Χριστιανοὺς ὡς διακοσίους, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἤθελε νὰ τοῖς λαλήσῃ, καὶ κλείσας τὴν αὐλόθυραν τοὺς ἐφόνευσε, ἔχων συνεργοὺς τοὺς συγγενεῖς του, τοὺς ἐπιστάτας τῶν χωρίων του καὶ ἄλλους Τούρκους· ὁ δὲ πασᾶς, μαθὼν τὸ γεγονός, ὑπερεπήνεσε τὸν πολὺν ζῆλον καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ χριστιανοβόρου ἀγᾶ. Μετὰ τινος δὲ ἡμέρας ὁ ἐν Ῥεθύμνῃ Ὁσμᾶμπασας ἐκάλεσε καὶ αὐτὸς τοὺς ἡγουμένους διαφόρων μοναστηρίων καὶ διαφόρους ἱερεῖς τῶν ἐν τοῖς χωρίοις τῶν ἐπαρχιῶν Μυλοποτάμου καὶ Ἀμάρι, ἐπὶ λόγῳ νὰ διανείμῃ δι' αὐτῶν τοῖς ὁμοπίστοις των ἔγγραφά του εἰς ἀσφάλειάν των· συνελθόντας δὲ τοὺς ἐθανάτωσεν ὅλους· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων μεγάλων συμφορῶν τῶν ἐν Κρήτῃ Χριστιανῶν, χίλιοι τοῦλάχιστον ἀθῶοι, ἐν οἷς καὶ ἑπτὰ ἀρχιερεῖς, ἐθανατώθησαν ταῖς θλιβεραῖς ἐκείναις ἡμέραις.

Οἱ δὲ Ῥεθύμνιοι καὶ Χανιώται Τούρκοι, πάσχοντες διὰ ξηρᾶς, οὐδὲ τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν εἶχαν ἐλευθέραν, διότι τὴν διέκοπταν παραπλέοντα μεταξὺ τῶν δύο φρουρίων τὰ πλοῖα τῆς Κάσσου. Ἄλλ' εὐρόντες προθύμους ἀντιλήπτορας τοὺς Καστρινούς, τοὺς Κισαμίους καὶ τοὺς Σελινιώτας, ὧν τὴν σύμπραξιν ἐπεκαλέσθησαν, ἀπεφάσισαν νὰ πατήσωσι τὰ Σφακιά οἱ μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκείθεν. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐνδιαμένοντες ὀπλοφόροι Χριστιανοί, διότι οἱ πολλοὶ ἦσαν ἤδη διεσπαρμένοι εἰς ἄλλας θέσεις· διέμεναν δὲ οἱ πλεῖστοι ἐν τῷ χωρίῳ Ἀσκούφῳ, τινὲς κατεῖχαν δὲ καὶ τὸν Καλλικράτην. Ἀρχομένου τοῦ ἰουλίου ἐξεστράτευσαν πρῶτοι οἱ Καστρινοὶ καὶ

οἱ Ῥεθύμνιοι, συνηνωμένοι, οὓς ἰδόντες ἐφορμῶντας οἱ κατέχοντες τὸν Καλλικράτην, τὸν ἐγκατέλειψαν, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸν ἔκανσαν, καὶ καταλαβόντες τὴν ἐπαύριον τὸν Ἀσκύφον κατέστρεφαν τὰ περίξ. Ἀλλ' οἱ καταλιπόντες τὰ δύο χωρία ὀπλοφόροι Χριστιανοί, ἐνισχυθέντες μετ' ὀλίγον ὑπὸ τινων ἄλλων πολλὰ χόθεν προσελθόντων, τοὺς προσέβαλαν αἵφνης ἐν ἀφοβίᾳ διάγοντας καὶ ἀμεριμνία, καὶ τοὺς ἀπεδίωξαν. Ἐπῆλθαν ἄλλοθεν καὶ οἱ Κισάμιοι καὶ οἱ Σελινιώται, ἀλλ' εὐρόντες ἀντιπάλους κατὰ τὰ Ποροσάλια ἐτράπησαν καὶ αὐτοί. Τὴν δὲ 4 ἐξεστράτευσαν οἱ Χανιωταὶ ὑπὸ τὸν Ὀσμάμπασαν φέροντες καὶ 4 κανόνια πορευόμενοι δὲ εἰς Λάκκους καὶ Θέρισον ἀπήντησαν τὴν ἐπαύριον λίαν πρῶι κατὰ τὸ χωρίον, Φουρνές, τοὺς περὶ τὸν Δασκαλάκην, τὸν Βασίλην Χάλην καὶ τὸν Φασούλην, καὶ προχωροῦντες εἰς τὸ δάσος πρὸς τὸ χωρίον Μεσκλά, ἐπολέμουν ἀμφιρρέπῃ καὶ δεινὸν πόλεμον μέχρι τοῦ δειλινοῦ· ἀλλ' ἐπελθόντων ἄλλοθεν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τῶν περὶ τὸν Ἀναγνώστην Παναγιώτου, τὸν Ἀνδρέαν Παπαπωλάκην καὶ τὸν Σταμάτην Ἀνωγειανὸν, ἠνάγκασθησαν νὰ τραπῶσιν, ἐγκαταλείψαντες ζῶα, πολεμεφόδια, σημαίας καὶ τὰ 4 κανόνια. Ὑπερτριακόσιοι ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν καὶ 40 ἠχμαλωτίσθησαν· ὅλοι δὲ οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἀπέθαναν ἐν στόματι μαχαίρας· ἐφονεύθησαν καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων 20, καὶ ἐπληγώθησαν 40· διεκρίθησαν δὲ ἐπ' ἀνδρία οἱ Λακκιῶται, καὶ ἐξόχως ὁ Σαρηδαντώνης καὶ ὁ Νικολουδάκης· ἦσαν δὲ ὅλοι οἱ συγκρουσθέντες, Χριστιανοὶ μὲν ἐννεακόσιοι, Μωαμεθανοὶ δὲ ὑπερδισχίλιοι. Καὶ οὗτοι μὲν ἐπανῆλθαν πανταχόθεν κατησχυμένοι εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ Χριστιανοὶ κατέλαβαν καὶ αὖθις τὰς προτέρας θέσεις ἀγαλλώμενοι. Ἐπεχείρησαν πολλοὶ Καστρινοὶ καὶ τινες Ῥεθύμνιοι νέα ἐκστρατεία μεσοῦντος τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰς Σφακιά ὑπὸ τὸν ἐπ' ἀνδρία τιμώ-

μενον Καούσην· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εὐδοκίμησαν καὶ κατέλαβαν τὴν 16 καὶ τὸν Ἀσκύφον· ἀλλὰ δεινῶς προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ Πρωτοπαπαδάκη, τοῦ Ῥούσου, τοῦ Πωλογιωργάκη, τοῦ Παπαδάκη καὶ τοῦ Δασκαλάκη, ἠναγκάσθησαν νὰ στρέψωσι τὰ νῶτα, καὶ διερχόμενοι τὸ στενὸν τοῦ Κατρέως πολλὰ ἔπαθαν· παραλαβόντες δὲ τοὺς ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀληδάκη, ὃν οἱ Ἕλληνες μετὰ ταῦτα ἀνέτρεψαν, ἐπανῆλθαν εἰς τὰ ἴδια. Παρηκολούθησαν τούτους, ἀγνοοῦντες τὴν τροπὴν των, ἄλλοι ἄλλοθεν Καστρινοὶ ὑπὸ τὸν Γερλῇ-κεχαγιᾶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἡττηθέντες κατὰ τὴν Ἀμπέλον, καὶ αἰχμαλωτισθέντος καὶ φονευθέντος τοῦ ἀρχηγοῦ, ἐπαλινδρόμησαν εἰς τὰ φρούρια. Ἐξώρμησαν τὴν 25 τινὲς τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Χανίων ἐπὶ τοὺς παρασκηνοῦντας Ἕλληνας, ἀλλ' οὐδὲν οὐδ' αὐτοὶ κατώρθωσαν.

Τοιαύτη ἦτον ἡ πολεμικὴ θέσις τῶν Κρητῶν λίγοντος τοῦ ἰουλίου.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Διασκορπισμὸς τῶν περὶ τὴν Καρύταιναν Ἑλλήνων.—Συγκρούσεις Τούρκων καὶ Ἑλλήνων περὶ τὴν Τριπολιτσάν.—Ἀπόβασις τοῦ κεχαγιά τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου εἰς Πάτρας καὶ εὐτυχὴς αὐτοῦ ἄνοδος εἰς Τριπολιτσάν.—Μάχαι Βαλτετσίου καὶ Δολιανῶν.

ΕΝ ᾧ οἱ Ἕλληνες ἀνέμεναν, ὥς εἶπαμεν, ὥρα τῇ ὥρα τὴν πτῶσιν τοῦ παλαιοφρουρίου τῆς Καρυταίνης καὶ διεπραγματεύοντο περὶ τούτου, ἔμαθαν οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ Τούρκοι τὴν δεινὴν θέσιν τῶν ἐν αὐτῷ παρὰ δύο χωρικὰ ἐνδυθέντων καὶ διὰ νυκτὸς ἐξελθόντων ἐκεῖθεν, ἐξεστράτευσαν 700 ἵππεῖς καὶ 2000 πεζοὶ τὸ πρωὶ τῆς 30 μαρτίου, καὶ προχωροῦντες ἔκαυσαν τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ χωρίον Σάλεσι, δύο ὥρας μακρὰν τῆς Καρυταίνης. Ὁ Κολοκοτρῶνης, ἰδὼν τοὺς καπνοὺς τοῦ καιομένου χωρίου, ἀνέβη εἰς Φλωρίον, καὶ παρατηρήσας διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, ὅτι ἤρχοντο ἐχθροί, τὸ ἐγνωστοποίησε διὰ συνθήματος, καὶ ἐν τῷ ᾧ οἱ περὶ τὴν Καρύταιναν Ἕλληνες, ἂν καὶ ἑξακισχίλιοι, ὅλοι σχεδὸν διεσκορπίσθησαν τρέχοντες εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰ σπήλαια· ὥστε ὁ Κολοκοτρῶνης καταβὰς ἀπὸ τοῦ Φλωρίου ἤϊρε μόνους ἐγκαρτεροῦντας καὶ πολεμοῦντας ἐντεῦθεν μὲν τοῦ φρουρίου τοὺς περὶ τὸν Ἥλιαν Μαυρομιχάλην, ἐκεῖθεν δὲ τοὺς ἀδελφοὺς Πλαπούτας, ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησαν. Ἀνεχώρησαν τελευταῖοι καὶ οἱ περὶ τὸν Κολοκοτρῶνην, οἵτινες καὶ συνεπληρώθησαν καθ' ὁδὸν εἰς διακοσίους· ἀπέφυγαν δὲ τὸν κίνδυνον κρυπτόμενοι καὶ νυκτο-

πορούντες διά τινων ἀποκρήμνων καὶ ἀγνώστων μονοπατίων, ἀνευρισκομένων παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἰς ἑκστασιν τῶν συνοδοιπόρων του, ἂν καὶ δεκαεπτὰ παρήλθαν ἔτη ἀφ' ὅτου εἶχε διαβῆ ἐκεῖθεν, ὃ ἐστὶν ἀφ' ὅτου ἔπαυσε νὰ περιφέρεται εἰς Πελοπόννησον ὡς κλέπτης. Οἱ δὲ Τούρκοι, φθάσαντες εἰς Καρύταιναν, παρέλαβαν ἐν ἡσυχίᾳ ὅλους τοὺς ἐγκλείστους καὶ τοὺς συνώδευσαν εἰς Τριπολιτσάν· ἐπανερχόμενοι δὲ ἀπήντησαν πρὸς τὸ Καλογεροβοῦνι τοὺς ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, καὶ ἔτρεψαν καὶ αὐτοὺς φονεύσαντες καὶ τὸν γυναικάδελφον τοῦ Γιατράκου. Τόσον δὲ παράλογος τρόμος κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας ἐξ αἰτίας τῆς ἐξόδου ταύτης τῶν ἐχθρῶν, ὥστε 17 μόνον ἑνοπλοὶ Τούρκοι συνώδευσαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς Τριπολιτσάν 200 τροφοφόρα ζῶα διὰ δυσβάτων καὶ ἐπιφόβων ὁδῶν ἀπὸ τόπου ἀπέχοντος ἐξ ὥρας μηδένα ἑνοπλον ἀπαντήσαντες Ἕλληνα.

Ἀφ' οὗ δὲ ἡ τόση πληθὺς τῶν περὶ τὴν Καρύταιναν διεσκορπίσθη τόσον αἰσχρῶς, οἱ ὅπλαρχηγοὶ ἀπομείναντες σχεδὸν ὅλοι ἄνευ ὁπαδῶν συνῆλθαν οἱ πλείστοι διὰ διαφόρων ὁδῶν εἰς Στεμνίτσαν, ὅπου συνήχθησαν ἔνθεν κάκειθεν καὶ τινες τῶν ὁπαδῶν των, καὶ ὥδευσαν εἰς Χρυσοβίτσι ὅλοι τριακόσιοι, ἐπ' ἐλπίδι νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν Λαγκάδαν καὶ κτυπήσωσι Τούρκους τινὰς ἐπανερχομένους διὰ τοῦ μέρους ἐκείνου εἰς Τριπολιτσάν· ἀλλ' οἱ ἑκατὸν ἐλειποτάκτησαν καθ' ὁδόν. Φθάσαντες δὲ οἱ λοιποὶ εἰς Χρυσοβίτσι ἔμαθαν, ὅτι οἱ Τούρκοι εἶχαν ἤδη διαβῆ. Τότε πολλοὶ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Λεοντάρι, καὶ ἐκεῖθεν νὰ καταβῶσιν εἰς Μεσσηνίαν ἐπὶ στρατολογίᾳ· παρεκίνουν δὲ καὶ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ συνακολουθήσῃ. “Δὲν ἔρχομαι,” τοῖς εἶπεν οὗτος ὅλος περίλυπος, “θέλω

“νὰ μὲ φάγουν τὰ πουλιὰ ποῦ μὲ γνω-
 “ρίζουν.” Ἐν τοσούτῳ οὔτε ἄνθρωπον εἶχε παρ’
 αὐτῷ οὔτε κἂν τὸ τουφέκι του, διότι ἔχασε καὶ αὐτὸ
 ἐπὶ τῆς φυγῆς. Εἶπε τότε ὁ Δικαῖος πρὸς τινὰ τῶν
 Μανιατῶν. “Μεῖνε μαζῇ του μὴ τὸν φάγῃ ὁ
 “λύκος.”

Ἀφ’ οὗ δὲ ἀνεχώρησαν οἱ ὀπλαρχηγοί, ὁ Κολο-
 κοτρῶνης ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔκαμε τὸν
 σταυρόν του καὶ ἔμεινε πολλὴν ὥραν σύννους.
 Ἐπειτα ἀσπασθεὶς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, “Παν-
 “αγία μου,” εἶπε, “βοήθησε τοὺς Χριστια-
 “νοὺς· τοὺς ἐπήραμε ἐστὶ λαιμό μας.” καὶ
 ταῦτα εἰπὼν ἐκίνησε πρὸς τὴν Πιάναν ὅλος ἀπηλ-
 πισμένος συνοδίτην ἔχων μόνον τὸν Μανιάτην
 του.

Ὁ δὲ Κανέλλος Δηληγιάννης, φεύγων καὶ αὐτὸς ἐκ
 Καρυταίνης ὡς καὶ οἱ λοιποί, μετέβη εἰς τὴν πατρίδα
 του, τὰ Λαγκάδια, καὶ ἡῦρεν ὅλον τὸ χωρίον ἔρημον,
 καὶ αὐτὴν του τὴν οἰκογένειαν φυγοῦσαν κατὰ τὴν
 ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων· ἔδραμε δὲ κατόπιν
 αὐτῆς πεζὸς καὶ ἀνυπόδητος, τὴν ἐπρόφθασεν εἰς τὸ
 Σωποτόν, καὶ τὴν συνώδευσεν εἰς μέγα-Σπήλαιον.
 Ἐκεῖ μαθὼν, ὅτι οἱ ἐπαρχιώται του ἀπελπισθέντες
 ἀπεφάσισαν νὰ προσκυνήσωσιν, ἀπέστειλεν εἰς πρό-
 ληψιν τοῦ κακοῦ τὸν ἀδελφόν του Δημητράκην εἰς
 Λαγκάδια μεθ’ ὅσων ἐδυνήθη νὰ συλλέξῃ στρατιω-
 τῶν. Φθάσας ἐκεῖ οὗτος ἡῦρε τοὺς ἐντοπίους Τούρ-
 κους συνηθροισμένους ὅλους ἀόπλους ἐν τῇ ἀγορᾷ,
 διότι τὴν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως τοῖς ἀφήρησαν
 τὰ ὅπλα οἱ περὶ τὸν Κανέλλον, καὶ τοὺς ἐπεδίκλωσαν,
 ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐφυλάκισαν· ἡῦρε δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ
 πολλοὺς χωρικοὺς Χριστιανοὺς ἐτοιμοὺς, ἐπὶ τῇ προ-
 τροπῇ τῶν Τούρκων, νὰ προσφέρωσι, διὰ πρεσβείας
 πρὸς τοὺς ἐν Τριπολιτσᾷ, τὴν ὑποταγὴν τοῦ λαοῦ.
 Ὁ Δημητράκης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, διότι πολλοὶ τῶν

διεσκορπισμένων συνεπαρχιωτῶν του τὸν ἠκολούθησαν καθ' ὁδόν, περιεκύκλωσαν τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ Τούρκους, τοὺς ἐτουφέκισαν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν ὅλους, ἀναγκάσαντες τοὺς συνεπαρχιώτας των νὰ γένωσι καὶ αὐτοὶ συμμέτοχοι τοῦ φόνου, ὥστε νὰ μὴ τολμήσωσι πλέον καὶ προσκυνήσωσι φοβούμενοι τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἐκδίκησιν τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διασκορπισμοῦ τῶν περὶ Καρύταιναν καὶ ὡς πρὸς τὸ στρατιωτικὸν καὶ ὡς πρὸς τὸν λαόν.

Ἐν τοσούτῳ, ὅσον ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἦτο δεινὴ, τόσῳ προθυμότερον ἠγωνίζοντο οἱ ἀρχηγοὶ νὰ τὴν καλῆτερεύσωσι στρατολογοῦντες ἀκαμάτως, φαινόμενοι γενναῖοι ἐν μέσῳ τοῦ πανικοῦ φόβου καὶ προκινδυνεύοντες. Τῷ ὄντι διὰ τῶν ἀξιεπαίνων προσπαθειῶν καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθένης Θεοδωρήτου, τοῦ Σαριγιάννη, τοῦ Παναγιώτη Ζαφειροπούλου, τοῦ Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη, τοῦ Κοντάκη καὶ ἄλλων, συνήχθησαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἕως 1500 ἔνοπλοι, Μιστριῶται, Ἀγιοπετρίται, Τριπολιτσιῶται καὶ Μανιάται εἰς Βέρβενα, θέσιν βουνώδη καὶ δυνατὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ ἀγίου Πέτρου, ὅπου καὶ ὠχυρώθησαν, κτίσαντες τέσσαρας πύργους· συνήχθησαν καὶ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην ἱκανοὶ εἰς Πιάναν, 3 ὥρας ἀπέχουσαν τῆς Τριπολιτσᾶς· ἀλλὰ θάρρος δὲν ἐλάμβαναν οἱ συναζόμενοι Τούρκους ἤκουαν καὶ πάραυτα ἔφευγαν. Τὴν 5 ἀπριλίου οἱ Τριπολιτσιῶται Τούρκοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν ἐν Πιάνα, τοὺς διεσκόρπισαν μόλις φανέντες, καὶ ἔκαυσαν τὸ χωρίον· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ἀπολειφθεὶς μόνος, μετέβη εἰς τὸ μεταξὺ Ἀλωνίσταινας καὶ Βυτίνας διάσελον· ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ ὑπῆγαν καὶ ἐκεῖ, ἐσκόρπισαν τοὺς συνελθόντας, ἔτρεψαν καὶ αὖθις τὸν Κολοκοτρώνην, ἔκαυσαν τὸ χωρίον καὶ μετέφεραν τὰς ἐκεῖ ἀποτεταμιευμένας τῶν Ἑλλήνων

τροφὰς εἰς Τριπολιτσάν. Ἐνήμερα δὲ τοῦ Πάσχα ἐστράτευσαν εἰς Βλαχοκερασιάν, χωρίον 4 ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅπερ κατείχαν ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, καὶ ὁ Ἀντώνης Νικολόπουλος Λακεδαιμόνιος μετὰ 800 συντρόφων· ἀλλὰ μόλις ἐπλησίασαν, ἐλειποτάκτησαν ὅλοι οἱ ὑπὸ τὸν Κυριακούλην· οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Νικολόπουλον ἀντέστησαν κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ φονευθέντος αὐτοῦ ἐτράπησαν καὶ οὗτοι καὶ ἀνέβησαν τὰ ὄρη· ἐφονεύθησαν δὲ διαρκούσης τῆς μάχης καὶ ὁ Παναγῆς Βενετσιάνος, καὶ ἄλλοι. Οἱ δὲ Τούρκοι καύσαντες τὸ χωρίον, ἐπανήλθαν εἰς Τριπολιτσάν.

Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν δεινῶν τούτων περιστάσεων συνήλθαν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Κανέλλου Δηληγιάννη, εὐρισκομένων τότε ἐν Μαρμαριῇ, διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ εἰς Πάπαρι, 4 ὥρας ἀπέχον τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ κοινῆς σκέψεως γενομένης, συνωμολόγησαν, ὅτι δύσκολος ἦτον ἡ στρατολογία, καὶ ἔτι δυσκολωτέρα ἢ μὴ λειποταξία τῶν στρατολογουμένων. Εἰς διόρθωσιν δὲ τοῦ κακοῦ ἀνηγόρευσαν ὅλοι ὁμογνωμόνως τὸν ἐν Καλαμάτᾳ διατρίβοντα Πετρόμπεην ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ συνάξῃ ὅσους ἐδύνατο Μανιάτας, ὑποσχόμενοι αὐτοῖς τροφὰς καὶ μισθοὺς, καὶ νὰ συναναβῇ καὶ αὐτὸς κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὥστε νὰ βιάσῃ τοὺς χωρικοὺς διὰ τῶν Μανιατῶν νὰ ὀπλοφορήσωσι, νὰ ἐκστρατεύσωσι, καὶ νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις των. Τούτου γενομένου διελύθη ἡ συνέλευσις· καὶ ὁ μὲν Δηληγιάννης, καὶ ὁ Τσαλαφατῖνος ἐτοποθετήθησαν κατὰ τὸ διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας, ὅπου ὑπῆγε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Πλαπούτας ἐπ' ἐλπίδι νὰ ἐμποδίσωσι τὸν ἐχθρόν, ἂν ἐδοκίμαζε νὰ πέσῃ ἐκεῖθεν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, οἱ δὲ λοιποὶ μετέβησαν εἰς Βαλτέτσι, χωρίον ὀρεινόν, 2 ὥρας ἀπέχον τῆς Τριπολιτσᾶς.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας 800 Καλαβρυτινοὶ ὑπὸ τὸν Χαραλάμπην, καὶ τινες Τριπολιτισιώται ὑπὸ τὸν Ἀρβάλην, μαθόντες τὰ ἐν Καρυταίνῃ δυστυχήματα, ἐστρατοπέδευσαν ἐν Λεβιδίῳ, 5 ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς, εἰς ἐγκαρδίωσιν τῶν ὀλιγοψυχησάντων συναδέλφων, καὶ εἰς ἐμπόδιον τοῦ ἐχθροῦ, ἃν ἐπεχείρει νὰ διαβῇ ἐκεῖθεν πρὸς τὰ Καλάβρυτα· ἀλλ' οἱ Τριπολιτισιώται Τούρκοι, μαθόντες τὸν ἐρχομὸν αὐτῶν, ἐξεστράτευσαν διὰ νυκτὸς καὶ τοῖς ἐπλησίασαν ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. Ἐπτοήθησαν οἱ Ἕλληνες πρὶν φθάσωσιν οἱ ἐχθροί, καὶ ἀνέβησαν εἰς τὰς πλησίον ὄρεινὰς θέσεις· μόνοι δὲ 60 ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Νικολὸν Σολιώτην, Ἀναγνώστην Στριφτόμπολαν, Γεώργην Κουλοχέρην καὶ Γιαννάκην Πετμεζᾶν, ἐκλείσθησαν ἐντὸς τινων οἰκιῶν τοῦ χωρίου καὶ ἐπολέμησαν ἀντέχοντες γενναίως εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους προσβολὰς τῶν πολλῶν ἐχθρῶν 7 ὥρας. Ἐν ᾧ δὲ ἐκινδύνευαν, ἦλθαν ἐξωθεν εἰς βοήθειάν των ὁ Πλαπούτας, ὁ Τσαλαφατῖνος, ὁ Νικολὸς Πετμεζᾶς καὶ ἄλλοι, κατέβησαν καὶ ὀλίγοι ἐκ τῶν καταφυγόντων εἰς τὰ ὄρη, καὶ οὕτως ἐλυτρώθησαν οἱ ἔγκλειστοι προσβληθέντων ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀναγκασθέντων νὰ φύγωσιν. Ἐφρονεύθησαν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ὁ Στριφτόμπολας, ὁ ὑποπλαρχηγὸς Σωτήρης Σολμενίκος καὶ τρεῖς στρατιῶται. Ἡ ἀντίστασις τῶν ὀλίγων τούτων καὶ ἡ γενναιότης τῶν ἐξωθεν ἐπιβοηθησάντων καθ' ὃν καιρὸν ἡ δειλία κατέλαβε τὰς ψυχὰς ὅλων εἶναι ἀξία παντὸς ἐπαίνου.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου ὁ Πλαπούτας καὶ ὁ Τσαλαφατῖνος συνενωθέντος καὶ τοῦ Δηληγιάννη μετέβησαν εἰς τὸ διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πιάναν, ὅπου ἦσαν ἐστρατοπεδευμένον τὸν Ἀντώνην Κολοκοτρώνην. Οἱ δὲ λοιποὶ διέμεναν ἐν Βαλτετσίῳ.

Οἱ Τριπολιτισιώται Τούρκοι ὑπήγαιναν συνήθως

εἰς τοὺς μύλους τῆς Δαβιάς καὶ ἄλθαν. Τοῦτο παρατηρήσαντες οἱ ἐν Πιάνα καὶ Βαλτετσίῳ Ἕλληνες ἔστειλαν τὸν Ἀντώνην Κολοκοτρώνην μετὰ 80 εἰς ἔνεδραν· ὁ Ἀντώνης ἐνήργησε ὅσα διετάχθη, καὶ τὴν 18 ἀπριλίου ἐκτύπησε τοὺς Τούρκους ἐρχομένους πρὸς τοὺς μύλους, ἐφόνευσε 10 καὶ συνέλαβεν ὀλίγα ζῶα. Ἐξῆλθαν οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ εἰς τιμωρίαν τῶν ὀλίγων ἐκείνων Ἑλλήνων. Βλέποντες αὐτοὺς ἐξερχομένους ἐξῆλθαν καὶ οἱ ἐν Πιάνα καὶ Βαλτετσίῳ Ἕλληνες εἰς ὑπεράσπισιν τῶν περὶ τὸν Ἀντώνην καὶ οὕτως συνεκρούσθησαν Ἕλληνες καὶ Τούρκοι πρὸς τὴν Σιλίμναν. Οἱ Ἕλληνες ὑπερίσχυσαν καὶ ἐσκότωσαν 20 Τούρκους, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐπ' ἀνδρία φημιζόμενον Ὁμέραγαν Τριπολιτσιώτην· δύο δὲ Ἕλληνες ἐσκοτώθησαν καὶ δύο ἐπληγώθησαν. Μετὰ τὴν σύγκρουσιν ταύτην οἱ μὲν Τούρκοι ἐπανῆλθαν εἰς Τριπολιτσάν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰς Πιάναν καὶ Βαλτέτσι ὅπως οὖν θαρράλεώτεροι. Ἐθαρρύνθησαν ἔτι μᾶλλον μετ' ὀλίγον καὶ διὰ τοῦ ἐξῆς ἀριστεύματος. Ὁ Νικήτας καὶ τινες τῶν ὁπαδῶν του εἶδαν ἐπὶ τῆς πεδιάδος μίαν ὥραν καὶ τέταρτον μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς 20 Τούρκους, καὶ καταβάντες τοὺς ἐκτύπησαν καὶ ἐφόνευσαν ἕξ, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπώθησαν εἰς τὴν πόλιν φωνάζοντας ὅτι πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἐφονεύοντο Τούρκοι. Ἐξῆλθαν ἱππεῖς πρὸς καταδίωξιν τῶν περὶ τὸν Νικήταν, ἀλλ' οὗτοι σκυλεύσαντες τοὺς φονευθέντας ἀνέβησαν ἀβλαβεῖς εἰς Βέρβена, ὅπου τοὺς ἐφήμισε τὸ στρατόπεδον, ὡς τολμήσαντας νὰ φανῶσι κατὰ τὸν δεινὸν ἐκείνου καιρὸν τόσον πλησίον τῆς Τριπολιτσᾶς.

Τὴν δὲ 24 ἐξεστράτευσαν οἱ Τούρκοι κατὰ τῶν ἐν Βαλτετσίῳ, τοὺς διεσκόρπισαν καὶ διεσπάρησαν συναζόντες ζῶα· ἀλλ' ὠπισθοδρόμησαν μετ' ὀλίγον ἀφήσαντες καθ' ὁδὸν τὰ ζῶα, διότι ἐπῆλθαν οἱ ἐν Βερβένοις καὶ Πιάνα. Ἐπανελθόντων δὲ τῶν Τούρ-

κων εἰς Τριπολιτσάν, ὁ μὲν Κολοκοτρώνης ἐσύστησεν ἄλλο στρατόπεδον εἰς Χρυσοβίτσι, ὁ δὲ Γιατράκος, ὄπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μιστρᾶ, εἰς Βέρβενα, ὅπου ἐψηφίσθη ὁμογνωμόνως τὴν 5 μαΐου ἀρχηγὸς τοῦ στρατοπέδου ἐκείνου ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθένης· ἄλλοι δὲ ἐκ τῶν ὄπλαρχηγῶν μετέβησαν εἰς Λεοντάρι καὶ ἔστειλάν τινας εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἕκαστος εἶχεν ἐπιρρόην, ἐπὶ στρατολογία. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, διασκορπίσαντες τὸ στρατόπεδον τοῦ Βαλτετσίου, περιήρχοντο ἀνύποπτοι καὶ ἀνενόχλητοι πέριξ τῆς Τριπολιτσᾶς συνάζοντες ζῶα, καὶ ἐμπαίζοντες μακρόθεν τοὺς φυγομάχους Ἕλληνας.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῶν περὶ τὴν Τριπολιτσάν Ἑλλήνων, ὅτε τοῖς ἦλθεν εἰδήσεις, ὅτι ὁ Μουσταφάμπεης, κεχαγιάς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου, μετὰ 3500 ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, ὅλων σχεδὸν Ἀλβανῶν, ἀπέβη εἰς Πάτρας.

Ὁ Χουρσήδης, ὡς προείπαμεν, κατεγίνετο εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πόλεμον καθ' ὃν καιρὸν ἐξερράγη ἐν Πελοποννήσῳ ἡ ἐπανάστασις. Ἐκτὸς τοῦ πρὸς τὸν σουλτάνον χρέους τοῦ ἀναγκάζοντος αὐτὸν νὰ κινήσῃ δυνάμεις κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, εἶχε καὶ ἰδιαίτερον αἷτιον· ἀφῆκεν ἐν Τριπολιτσᾷ ἀναχωρῶν τὰς γυναῖκας τοῦ καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Ὁ ἀγέρωχος χαρακτήρ του, ὃν ἐξιστορήσαμεν, ἀρκεῖ νὰ δείξῃ τὴν ἀγανάκτησιν τῆς ψυχῆς του μαθόντος, ὅτι καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ ἐκινδύνευαν νὰ πέσωσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀπίστων· μόλις δὲ ἔμαθε τὰ συμβάντα ταῦτα, καὶ ἔστειλεν ἀμέσως τὰς ἀνωτέρω δυνάμεις ὑπὸ τὸν κεχαγιάν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου, πολλῆς ἱκανότητος ἄνδρα καὶ ἐμπειροπόλεμον, ὅστις ἀπέβη εἰς Πάτρας μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου, ἐθάρρυνε τοὺς ἐκεῖ ὁμοπίστους του εἰπών, ὅτι παρηκολούθουν καὶ ἄλλαι δυνάμεις, καὶ μετέβη εἰς Βοστίτσαν, ὅπου οὔτε στρατιώτας ἡὔρεν, οὔτε

κατοίκους, ἀλλὰ πολλὰς τροφὰς ἐτοιμασθείσας πρὸ τῆς ἀποστασίας, ἐπὶ σκοπῷ νὰ σταλῶσιν εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὸν Χουρσήδην στρατόπεδον. Διέμεινε δὲ ἐκεῖ μίαν ἐβδομάδα ἐκδίδων ἀμνηστήρια (συγχωροχάρτια) πρὸς τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ Βοστίτσανους, ἀλλὰ μὴ εἰσακουόμενος· μαθὼν δὲ ὅτι σῶμα Καλαβρυτινῶν ὑπὸ τὸν Ζαήμην ἐστάθμευε παρὰ τὴν μονὴν τῶν Ταξιάρχων, ἔστειλε 500, τὸ διεσκόρπισε, καὶ παρὰ μικρὸν ἡχμαλώτισε καὶ τὸν Ζαήμην ἐναπομείναντα μετ' ὀλίγων, διότι οἱ πολλοὶ ἐλειποτάκτησαν· ἔκαυσεν ἔπειτα τὴν Βοστίτσαν μὴ ἐλθόντων τῶν κατοίκων τῆς εἰς προσκύνησίν του, ἐλεηλάτησε τὰ περίξ, ἤρπασε πολλὰ ζῶα καὶ ὤδευσε πρὸς τὴν Κόρινθον. Ἐκεῖ εἶχε μεταβῆ πρό τινων ἡμερῶν ὁ Δικαῖος, ἵνα συμπράξῃ εἰς τὴν πτῶσιν τῆς ἀκροκορίνθου· ἐπὶ δὲ τῷ ἐρχομῷ τοῦ κεχαγιαῖ ἐπροσπάθησε νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς στρατιώτας εἰς ἀντίστασιν, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν· ὅλοι ἀφῆκαν καὶ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν πόλιν καὶ ἀνεχώρησαν αἰσchrῶς. Τότε ὁ Δικαῖος ἀπελπισθεὶς ἔκαυσε τὴν μεγαλοπρεπῆ οἰκίαν τοῦ Κιαμήλμπεη, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Σωφικόν. Ἡ δὲ ἐντὸς τῆς ἀκροκορίνθου μήτηρ τοῦ Κιαμήλμπεη, ἰδοῦσα τὸν ἐμπρησμὸν τῆς οἰκίας, ἐφρύαξε, καὶ διέταξε ν' ἀποκεφαλίσωσι τὸν διόλου μὴ πταίσαντα Ἀνδρῖκον Νοταρᾶν, ὃν εἶχε συμπαραλάβει ἐν τῇ ἀκροπόλει καθ' ὃν καιρὸν ἐκλείσθη ἐν αὐτῇ. Τόσον δ' αἰφνιδίως εἰσέβαλεν εἰς Κόρινθον ὁ κεχαγιαῖς, ὥστε ὁ ἐν αὐτῇ εὐρεθεὶς ἐπίσκοπος Δαμαλῶν, Ἰωνᾶς, ἐκινδύνευσε φεύγων νὰ πιασθῇ, ἀποτινάξαντος αὐτὸν τοῦ ζώου ἐφ' οὗ ἐκάθητο. Συνελήφθησαν δ' ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἐφονεύθησαν ὁ διάκονός του καὶ τις ἡγούμενος. Διατρίψας δὲ ὁ κεχαγιαῖς ἐν Κορίνθῳ μίαν ἡμέραν, ἀφῆκεν εἰς ἐνδυνάμωσιν τῆς ἀκροπόλεως τινὰς τῶν συνακολουθούντων αὐτὸν Ἀλβανῶν, καὶ

ἐστράτευσε πρὸς τὸ Ἄργος τὴν 24 ἀπριλίου, πορορευομένων τῶν πρὸς τοὺς προεστῶτας καὶ κατοίκους τῆς πόλεως ἐκείνης ἀμνηστηρίων.

Ἀφ' οὗ οἱ Ἀργεῖοι Τούρκοι περιωρίσθησαν ἐν Ναυπλίῳ, ἦλθαν ἱκανοὶ Κρανιδιώται καὶ Καστριῶται καὶ τὸ ἐπολιόρκησαν μετὰ τῶν ἐν Ἀργολίδι χριστιανῶν. Οἱ Τούρκοι, ἐμποδιζόμενοι νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν ξηράν, ἐπεχείρησαν ἐνήμερα τοῦ Πάσχα ἀπόβασιν εἰς τοὺς ἀντικρὺ τοῦ Ναυπλίου μύλους ἐπὶ συλλογῇ τροφίμων· ἀλλ' εὐρόντες τὴν θεσιν ἐκείνην κατεχομένην ἐπέστρεψαν εἰς Ναύπλιον ἄπρακτοι. Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα οἱ διὰ ξηρὰς πολιορκοῦντες ἐδόθησαν εἰς τὴν κραιπάλην. Τοῦτο παρατηρήσαντες οἱ Τούρκοι ἐπέπessαν αἰφνης, ἐσκότωσάν τινας, διεσκόρπισαν τοὺς ἄλλους, καὶ συλλαβόντες τὸν Κρανιδιώτην Γεώργην Λεμπέσην, τὸν ἐσούβλισαν.

Ἐν τῶν ἐπὶ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου καταπλευσάντων πλοίων ἦτο καὶ τὸ τῆς χήρας Μπουμπουλίνας, ἐφ' οὗ ἐπέβη καὶ ἡ ἀνδρόφρων αὕτη καὶ ἀρειμάνιος γυνὴ ὀπλοφοροῦσα καὶ ἐνθουσιῶσα ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος· συνοδευομένη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀξίου τοιαύτης μητρὸς υἱοῦ τῆς καὶ ἄλλων συμπολιτῶν τῆς ἀνέβη τὴν τετράδην τῆς διακαινησίμου εἰς Ἄργος, ὅπου ὑπεδέχθη ὡς βασίλισσα· ἀνέβη κατόπιν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν εὐφημοῦντος τοῦ λαοῦ καὶ ὁ πρόκριτος τῶν Σπετσῶν, Γκίκας Μπότασης, συμπολιορκητῆς καὶ αὐτὸς τοῦ Ναυπλίου. Ἡ ἀνάβασις αὐτοῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ἢ πρωτοφανὴς παρουσία γυναικὸς ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πολέμου, καθ' ὃν καιρὸν οἱ ἄνδρες ἔφευγαν ἀπέμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν, ἀνεθάρρουν τοὺς Ἀργεῖους πρὸς ἐπανάληψιν τῆς λυθείσης πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου· τὴν δὲ 23 ἀπριλίου μαθόντες τὴν θριαμβευτικὴν εἰσοδὸν τοῦ κεχαγιά εἰς Κόρινθον ἡτοιμάσθησαν νὰ τὸν ἀντικρούσωσιν ἀναβαίνοντα εἰς Ἄργος (α).

Ὀλίγα βήματα ἔξωθεν τῆς πόλεως πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Κορίνθου σώζεται τεῖχος ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ χειμαρρῶδους Χαράδρου, τοῦ κοινῶς Ξηριαῖ, εἰς προφύλαξιν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἐν καιρῷ χειμῶνος καταφορᾶς τῶν ῥευμάτων. Οἱ Ἕλληνες, ἄπειροι εἰσέτι, ἐτοποθετήθησαν ὀπισθεν τοῦ τεύχους ἀφήσαντες ἀνοικτὰ τὰ πλάγια· τόσῳ δὲ ἦσαν βέβαιοι, ὅτι θὰ ἐνίκων, ὥστε ὅλοι οἱ ἐν τῇ πόλει ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐχύθησαν εἰς τὰ πλησίον ὑψώματα θεωροὶ τῆς νίκης. Οἱ Τούρκοι, ἰδόντες μακρόθεν τόσον λαὸν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, ὑπέθεσαν, ὅτι ἦσαν τόσοι ὀπλοφόροι καὶ ἐφοβήθησαν. Φθάσαντες δὲ μετὰ πάσης προφυλάξεως εἰς τὴν παρὰ τὸ τεῖχος ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἠπόρησαν ἰδόντες τὸ θάρρος τῶν ἐναντίων· διηρέθησαν τότε εἰς τρία· καὶ οἱ μὲν πεζοὶ ἐτάχθησαν ἐν τῷ κέντρῳ, οἱ δὲ ἱππεῖς ἄλλοι δεξιόθεν καὶ ἄλλοι ἀριστερόθεν, καὶ οὕτως ἐκίνησαν ἐπὶ τοὺς κατέχοντας τὸ τεῖχος ὅλοι ταυτοχρόνως. Οἱ Ἕλληνες, ἀνυπόμονοι νὰ πολεμήσωσι, τοὺς ἐτουφέκισαν πρὶν ἔλθωσιν ἐντὸς βολῆς. Τότε οἱ ἱππεῖς τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, κεντίσαντες τοὺς ἵππους καὶ εὐρόντες τὰ πλάγια ἀφύλακτα, ἐκύκλωσαν τοὺς πρωτοπεῖρους Ἕλληνας καὶ τοὺς διεσκόρπισαν φονεύσαντες πολλούς, ἐν οἷς καὶ τὸν υἱὸν τῆς Μπουμπουλίνας. Ὁ νέος οὗτος ἔρριψε κατὰ γῆς ἔφιππον Ἀλβανόν, τὸν Βελήμπεην· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμήν ἐξέτεινε τὴν δεξιὰν εἰς σφαγὴν του, ἔπεσε νεκρὸς ἐπ' αὐτοῦ φονευθεὶς παρ' ἄλλου. Ἡ ἡττα αὕτη ἐπέφερε τὸν διασκορπισμὸν τῶν ἐπαναλαβόντων τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, καὶ τὴν τροπὴν τῶν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων θεατῶν, ἐξ ὧν ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν, ἄλλοι εἰς τοὺς μύλους διεσώθησαν, πολλὰ δὲ οἰκογένειαι καὶ τινες ὀπλοφόροι ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν μονῇ τῆς Κεκρυμμένης. Οἱ δὲ Τούρκοι, εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν τὴν 25

ἀπριλίου, ἐπολιόρησαν τοὺς ἐν τῇ μονῇ, προσπα-
 θοῦντες νὰ τοὺς πείσωσι νὰ παραδοθῶσιν ἐπὶ πλήρει
 καὶ τελείᾳ ἀμνηστείᾳ· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐμψυχούμενοι παρὰ
 τῶν ἐν αὐτῇ ὀλίγων ὀπλοφόρων ἀπέρριψαν τὰς πρώτας
 προτάσεις, καὶ ἀντεστάθησαν εὐτυχῶς τρεῖς ἡμέρας·
 ἡ ἔλλειψις ὅμως τοῦ νεροῦ τοὺς ἠνάγκαζε νὰ προσ-
 κυνήσωσιν. Εἰς τῶν ἐγκλείστων ἦτο καὶ ὁ Κρανιδιώ-
 της Παπᾶ· Ἀρσένιος, ἀνὴρ πλήρης ζήλου καὶ τόλμης,
 ὅστις, παρευρεθεὶς ἐν τῇ προλαβούσῃ μάχῃ κατὰ τὸ
 τεῖχος, τόσον διέπρεψεν, ὥστε ὁ κεχαγιάς ἐπαναλα-
 βὼν τὰς προτάσεις του, ἐπέμενε νὰ ἐξαιρεθῇ μόνος
 αὐτὸς τῆς γενικῆς ἀμνηστείας. Ὁ Ἀρσένιος, ἰδὼν
 ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς δίψας ἀδύνατον ἦτον οἱ ἐγκλειστοί
 ν' ἀνθέξωσι, τοῖς εἶπε νὰ δεχθῶσιν αὐτὰς καὶ ἀνοίξωσι
 τὰς πύλας τὴν ἐπαύριον· αὐτὸς δὲ θὰ ἐφρόντιζε περὶ
 τῆς ἰδίας ἀσφαλείας του. Τῷ ὄντι τὴν νύκτα ἐξῆλθε
 τῆς μονῆς ξιφήρης, διέσχισε τοὺς πέριξ ἐχθροὺς καὶ
 διεσώθη ἀβλαβῆς εἰς τοὺς μύλους. Ὁ δὲ κεχαγιάς
 ἐδέχθη φιλοφρόνως τοὺς προσκυνήσαντας, καὶ ἐξ
 αὐτῶν, ἀποδιδόντων τὰ αἷτια τῆς ἀποστασίας εἰς τοὺς
 ἀπόντας προκρίτους, κατέστησε δύο προεστῶτας καὶ
 τοὺς ἐφόρεσε τὰ συνήθη καββάδια· ἀπηλευθέρωσε δὲ
 καὶ ὅλους τοὺς κατεχομένους Χριστιανοὺς ἀπὸ τῶν
 συλλαβόντων αὐτοὺς Τούρκων ἐκτὸς πέντε νεανίδων,
 διακρινομένων διὰ τὸ κάλλος, μὴ δυνηθεὶς νὰ τὰς
 ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν κατεχόντων αὐτὰς
 Ἀλβανῶν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ κεχαγιάς κατεγίνετο νὰ εὐτακτήσῃ
 τὰ τοῦ Ἀργους, οἱ ἐν Λεβιδίῳ τότε σταθμεύοντες
 ὀπλαρχηγοί, Σκαλτσᾶς, Τσαλαφατῖνος καὶ Μπελίδας,
 μαθόντες τὴν ἐκ Κορίνθου εἰς Ἀργὸς ἀνάβασίν του,
 ἐκίνησαν μετὰ 500, παρέλαβαν καθ' ὁδὸν τὸν Ντα-
 γρὲν καὶ ἔφθασαν τὴν 27 ἀπριλίου ἔξω τοῦ Ἀργους
 ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐχθρῶν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐνύκτωσεν, ἀπε-
 φάσισαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν παντέρημον ἀκρόπο-

λιν, ὅπου οὔτε τουρκικὴ οὔτε ἑλληνικὴ ἦτο φρουρά. Ἐκ τῶν 500, μόλις 90 ἐπροθυμήθησαν νὰ συνακολουθήσωσιν· ἀλλ' ἐμβάντες ἄνευ ἀντιστάσεως ἢ συγκρούσεως ἐξῆλθαν πάλιν ἡσυχῶς πρὶν φέξῃ, ὄντες ὀλίγοι, καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἕξω ἀπομεινάντων. Τὴν δὲ ἡμέραν ἐκείνην, ὃ ἐστὶ τὴν 28, ἦλθεν ὅπου ἦσαν οἱ προειρημένοι ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος, ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Γενναῖος ὁ ἀνὴρ οὗτος καὶ ἐνθουσιώδης (β), ἀπέκτησεν, ἅν καὶ ξένος τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἄργους, τόσῃν ἐπιρροὴν διὰ μιᾶς, ὥστε ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του 600 Ἀργεῖοι. Ἡ νέα αὕτη δύναμις ἐθάρρυνε τοὺς ἀπροθύμους ἄλλους στρατιώτας· ὥστε, πρὶν βραδυνᾶσθ, ἀνέβησαν ὅλοι εἰς τὴν ἀκρόπολιν τουφεκίζοντες ἐν ᾧ εἰσήρχοντο. Οἱ ἐχθροὶ ἐφοβήθησαν, καὶ ὑποπτέυσαντες νυκτικὴν ἔφοδον ὠχυρώθησαν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἔκαυσαν τὴν μητρόπολιν. Τὴν δὲ 30 ἠκούσθη πολὺς τουφεκισμὸς κατὰ τὸ Κουτσοπόδι· ἦσαν δὲ οἱ Πετμεζάδες καὶ ὁ Δικαῖος ἐρχόμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔχοντες 400 ὀπλοφόρους. Ἀνυπόμονος ὁ μεγαλότολμος Δικαῖος ν' ἀνδραγαθήσῃ παρέλαβε 15 στρατιώτας καὶ ἐκίνησεν τὸ καταμεσήμερον πρὸς τὴν ἀκρόπολιν, ὅπου ἀνέβη ἀβλαβὴς ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ τουφεκισμῶν. Ἀλλ' ἡ ἀκρόπολις ἦτον ἀπρομήθευτος τροφῶν· διὰ τοῦτο οἱ ἐν αὐτῇ, ἐν οἷς καὶ ὁ Δικαῖος, ἔφυγαν ἐκείθεν τὴν ἀκόλουθον νύκτα.

Ἐν τοσούτῳ οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ Τοῦρκοι, μαθόντες τὸν ἐρχομὸν τοῦ κεχαγιά, ἔστειλαν 800 ἵππεῖς εἰς προϋπάντησίν του· ἔφθασαν δὲ εἰς Ἄργος οἱ σταλέντες ἀνενόχλητοι διὰ τοῦ Παρθενίου, καὶ τὴν 1 μαΐου ἀνέβησαν ὅλοι ὁμοῦ εἰς Τριπολιτσάν διὰ τοῦ Τουρνηκίου ἐπίσης ἀνενόχλητοι. Τόσος δὲ φόβος κατέλαβε τοὺς ἔξωθεν τῆς πόλεως ἐκείνης ἐστρατοπεδευμένους, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμησε κἂν νὰ φανῇ ἐπὶ τῆς ἀναβάσεως τοῦ κεχαγιά κατὰ τὸ Παρθένι ἢ τὸ

Τουρνηκι. Μόνος ὁ Νικήτας, εὐρεθεὶς ἐν Λεονταριῳ καθ' ἣν ὥραν ἠκούσθη ἡ ὅσον οὐπω ἀνάβασις αὐτοῦ εἰς Τριπολιτσάν, ἐπροθυμήθη αὐθόρμητος νὰ ὑπάγῃ εἰς κατάληψιν τοῦ Παρθενίου· τῷ ἐδόθησαν δὲ ἐκ τῶν στρατοπέδων καὶ 300 βοηθοί, ἀλλὰ μόνον 150 τὸν ἠκολούθησαν, καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ 130 καθ' ὁδὸν ἐλειποτάκτησαν. Τοιαύτη ἦτον ἡ πολεμικὴ διάθεσις τῶν Πελοποννησίων τὰς ἡμέρας ἐκείνας.

Τὰ πρῶτα δοκίμια λαῶν ἀπὸ βαρέως καὶ πολυχρονίου ζυγοῦ αὐθορμήτως ἀνεγειρομένων εἶναι ἄξια πολλῆς προσοχῆς· διὰ τοῦτο ἱστορήσαμεν λεπτομερῶς τοὺς περιστοιχίσαντας τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐπὶ τῆς ἐνάρξεώς του μεγάλους κινδύνους ὡς διδάσκοντας διὰ τῶν πραγμάτων τοὺς ἐπιχειροῦντας τὰ αὐτά, ὅτι δὲν πρέπει μαχόμενοι ὑπὲρ πατρίδος ν' ἀπελπίζονται ἀποτυγχάνοντες. Ἐνδεκαπλάσιοι τῶν Τούρκων ἦσαν οἱ Χριστιανοὶ (γ) ἐν Πελοποννήσῳ· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἐξουσίαζαν ὅλα τὰ φρούρια παρέχοντα καὶ ὅπλα καὶ πολεμεφόδια καὶ ἀσφάλειαν· ἦσαν παιδιόθεν εἰς τὸ ὅπλοφορεῖν συνειθισμένοι· ἐθεώρουν τὸν Ἕλληνα ὡς οὐτιδανὸν ῥαγιὰν καὶ εἶχαν ἣν δίδει ἡ ἐξουσία ἐπὶ τῶν ἐξουσιαζομένων ὑπεροχὴν. Ἐξ ἐναντίας οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐστερημένοι καὶ ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων· κατεῖχαν ἀτείχιστα καὶ εὐπρόσβλητα μέρη· ἦσαν ἀσυνήθιστοι εἰς ὅπλοφορίαν· ἱππικὸν δὲν εἶχαν ὡς οἱ ἐναντίοι· ἐθεώρουν τοὺς ἐχθροὺς των ὡς ἀνωτέρους των· Τούρκον ἤκουαν καὶ ἔτρεμαν· τρανώτατα δὲ μαρτυροῦν τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων αἱ δύο ἀδύνατοι εἰσβολαὶ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ μὲν ὑπὸ τὸν Ἰσούφπασαν, ἡ δὲ ὑπὸ τὸν κεχαγιάν, καὶ τὰ περὶ τὴν Καρύταιναν συμβάντα. 300 Τούρκοι ὑπὸ τὸν Ἰσούφπασαν μετέβησαν, ὡς εἶδαμεν, ἀπὸ Ῥίου εἰς Πάτρας ἀενόχλητοι ἐν μέσῳ χιλιάδων Ἑλλήνων, καὶ 3500 ὑπὸ τὸν κεχαγιάν ἀνέβησαν ἐκ

τῆς ἐσχατιᾶς τῆς Πελοποννήσου εἰς τὸν ὀμφαλὸν τῆς νικηταὶ καὶ τρισευτυχεῖς· 6000 δὲ ὀπλοφόροι Ἕλληνες περὶ τὴν Καρύταιναν, ἰδόντες μόνον τὸν καπνὸν μακρόθεν τινῶν καιομένων καλυβῶν καὶ τινὰς ἐχθροὺς ἐπερχομένους διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ ὕρη ὅλοι, μηδενὸς καταδιώκοντος αὐτούς· καὶ σημειωτέον, ὅτι οἱ φυγόντες ἦσαν Καρυτινοί, Λεονταρίται, Μανιάται καὶ Κουτσουκμανιώται, ἤγουν ἐκ τῶν ἀνδρειότερων λαῶν τῆς Πελοποννήσου. Τόσον ἐπτοήθησαν οἱ Πελοποννήσιοι κατ' ἀρχάς· ἀλλὰ νικώμενοι ἔμαθαν νὰ νικῶσι χάρις εἰς τοὺς ἀκαμάτους καὶ καρτερικοὺς ἀρχηγούς των.

Οἱ δὲ μεταβάντες εἰς Λεοντάρι καὶ Μεσσηνίαν ὀπλارχηγοί, στρατολογήσαντες ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὅπου ἕκαστος ἴσχυεν, συνενοήθησαν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐκ νέου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη ἐν Βαλτετσίῳ, ὅπου, φοβούμενοι μὴ πάθωσιν ὅσα ἄλλοτε ὠχυρώθησαν ἐντὸς τεσσάρων λιθοκτίστων προμαχῶνων καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἐντὸς μὲν τοῦ ἐνὸς ἐκλείσθησαν ὁ ἀρχηγὸς Μαυρομιχάλης μετὰ 120, ἐντὸς δὲ τοῦ ἐτέρου ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἠλίας, οἱ ἀδελφοὶ Φλέσαι, ὁ Σιόρης καὶ ὁ Εὐμορφόπουλος μετὰ 250, κατέλαβαν δὲ τοὺς δύο ἄλλους τὸν μὲν ὁ Ἰωάννης Μαυρομιχάλης, ὁ Παπατσώνης, ὁ Παναγιώτης Κεφάλας καὶ ὁ Μητροπέτροβας μετὰ 350, τὸν δὲ ὁ Τσαλαφατῖνος μετὰ 80, ὠχυρώθη καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὁ Κατσανὸς καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ Μπούραῖοι μετὰ 80· ὥστε οἱ ἐν Βαλτετσίῳ ἦσαν ὅλοι 880. Ἐκτὸς δὲ τοῦ στρατοπέδου τούτου ὑπῆρχαν, ὡς εἴρηται, ὅχι μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τρία ἄλλα μικρά, τὸ μὲν ἐν Χρυσοβιτισίῳ ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Παπαδιαμαντόπουλον, τὸ δὲ ἐν Πιᾶνᾳ ὑπὸ τὸν Πλαπούταν, καὶ τὸ τρίτον ἐν Βερβένοις ὑπὸ τὸν Γιατράκον· ἦσαν δὲ καὶ τὰ τέσσαρα

πλησίον τὸ ἐν τοῦ ἄλλου εἰς συμβοήθειαν ἐν καιρῷ ἀνάγκης· εἶχαν δὲ μεταβῆ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας καὶ 350 ὑπὸ τὸν Νικήταν, τὸν Γιάννην Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην εἰς Ἄργος, ὅπου ἐσώζοντο δύο δημόσια κτίρια μολυβδοσκεπῇ ἐπὶ μεταφορᾷ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων μέρους τῆς πολεμικῆς ἐκείνης ὕλης, ἧς τὸ στρατόπεδον ἔπασχε μεγάλην ἔλλειψιν.

Ὁ δὲ κεχαγιάς, φθάσας εἰς Τριπολιτσάν, διέσπειρε διαφόρους ἀποστόλους του Χριστιανοὺς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, κηρύττοντας μετάνοιαν καὶ φέροντας ἀμνηστήρια καὶ προτρεπτικά εἰς ὑποταγὴν γράμματα τῶν ἐγκλείστων ἀρχιερέων καὶ προεστώτων· παρήγγειλε δὲ καὶ ταῖς τουρκικαῖς Ἀρχαῖς τῆς Πελοποννήσου, ὅπου εἰσηκούοντο αἱ διαταγαί του, ἀνοχὴν καὶ φιλανθρωπίαν πρὸς τὸν ῥαγιάν· ἀλλὰ δὲν ἐκέρδισε διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰμὴ τοὺς κατοίκους τινῶν τῶν πέριξ τῆς Τριπολιτσᾶς χωρίων. Τὴν δὲ 12 μαΐου ἀνῆγγειλαν αἱ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ἑλληνικαὶ σκοπιαὶ διὰ σημείων, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐκινοῦντο πρὸς τὸ Βαλτέτσι.

Οὗτε τόσον πλῆθος ἐχθρῶν συνεξεστράτευσεν ἐν Πελοποννήσῳ ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος μέχρι τοῦδε, οὗτε τοιοῦτον πολεμικὸν σχέδιον ἐσχεδιάσθη. Ὁ κεχαγιάς διήρесе τὸν στρατὸν του εἰς τέσσαρα χιλίους ἔστειλεν εἰς τὸ Καλογεροβοῦνι, ἵνα ἐμποδίσῃ δι' αὐτῶν τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων τοῦ νὰ βοηθήσῃ τὸ τοῦ Βαλτετσίου μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης· ἑξακοσίους ἔστειλεν ὀπισθεν τοῦ Βαλτετσίου εἰς αἰχμαλωσίαν ἢ ὄλεθρον τῶν Ἑλλήνων φευγόντων, βέβαιος ὢν ἐκ τῶν προηγουμένων περὶ τῆς φυγῆς των φανέντος τοῦ ἐχθροῦ· ἔστειλε καὶ τὸν γνωστὸν ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ Ῥουμπὴν Μπαρδουνιώτην μετὰ τρισχιλίων πεντακοσίων ἐπὶ τοὺς ἐν Βαλτετσίῳ· αὐτὸς δὲ ἔχων χιλίους πεν-

τακοσίους ἱππεῖς προσεφέδρευεν. Ὁ Ῥουμπῆς ὥρμησεν ὡς μαινόμενος ἐπὶ τοὺς Ἑλλήνας τὴν β' ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, οἱ δὲ σημαιοφόροι ἐχύθησαν πρῶτοι, ἀλλὰ 14 ἔπесαν διὰ μιᾶς. Οἱ Ἕλληνες παρὰ τὴν συνήθειάν των καὶ τὴν προσδοκίαν τῶν ἐχθρῶν ὅχι μόνον δὲν ἐλειποτάκτησαν, ἀλλὰ καὶ γενναίως ἀντέστησαν, ἀποκρούοντες εὐτυχῶς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν καὶ συνεισχυόμενοι. Μετὰ μίαν ἡμισυ ὥραν ἔφθασαν ἐπικουροὶ ὁ Κολοκοτρώνης, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ Πλαπούτας, ἔχοντες ἀμφότεροι 1200, καὶ ἐτοποθετήθησαν ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν κόψαντες τὴν συγκοινωνίαν αὐτῶν. Ὁ κεχαγιάς, βλέπων τὴν ἀπροσδόκητον ἀντίστασιν τῶν ἐν Βαλτετσίῳ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐπικουρίαν, ἐπλησίασεν ὅπου ἡ μάχη ἔλκων δύο κανόνια, καὶ ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ· ἀλλ' ὁ κανονοβολισμὸς ἐξ αἰτίας τῆς θέσεως τῶν κανονίων καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν κανονοβολούντων δὲν ἔβλαπτε τοὺς Ἕλληνας. Ἦλθε μετὰ ταῦτα εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ὅλον τὸ εἰς αἰχμαλωσίαν ἢ ὄλεθρον τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς προσδοκουμένης φυγῆς των σταλὲν ἐχθρικὸν σῶμα· ἦλθε καὶ τὸ σῶμα τὸ προκαταλαβὼν τὸ Καλογεροβουῖνι, καὶ ὁ πόλεμος διήρκει σφοδρὸς ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς εἰσῆλθαν εἰς τὸ χωρίον ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας εἰς ἐμψύχωσιν τῶν μαχομένων ἀλλ' ἐπανῆλθαν ὅπου καὶ πρότερον· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἠλπίζαν ὅτι οἱ Τούρκοι ἀποτυχόντες θ' ἀνεχώρουν, οἱ δὲ Τούρκοι ὅτι οἱ Ἕλληνες μὴ ἔχοντες ἄλλον τρόπον σωτηρίας θὰ ἔφευγαν· ἀλλὰ διετήρησαν ἀμφότεροι τὰς θέσεις των πολεμοῦντες καὶ τὴν νύκτα ὡς ἐπολέμησαν τὴν ἡμέραν. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐπεβοήθησαν τοὺς Ἕλληνας περίπου ἑξακόσιοι ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβένων ὑπὸ τὸν Ἀντωνάκην Μαυρομιχάλην, τὸν Πέτρον Μπαρμπιτσιώτην καὶ τὸν Σακελλάριον

Καλογωνιώτην, καὶ ἐφόβισαν τοὺς ἐχθροὺς τουφεκίζοντες τοὺς ἀπροσδοκῆτως ὀπισθεν· ὁ δὲ Μπαρμπισσιώτης, ἀναλογιζόμενος ὅτι οἱ ἐν τῷ Βαλτετσιῷ συνάδελφοί του ἦσαν ἀπηυδημένοι πολεμοῦντες ἀκαταπαύστως 16 ὥρας, ἤνυρε 17 στρατιώτας ἀνδρείους ὡς αὐτὸν, διέσχισε ξιφῆρης τοὺς μεταξὺ σωροὺς τῶν ἐχθρῶν, εἰσῆλθεν ἀβλαβῆς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ ἐνδιέμεινε μαχόμενος. Περὶ δὲ τὰ χαράγματα ἦλθεν ἄλλη ἐπικουρία ἐκ Βερβένων ὑπὸ τὸν Γιατράκον, καὶ ἡ μάχη ἐξήφθη ἔτι μᾶλλον. Ἀφ' οὗ δὲ ἐξημέρωσεν, ὁ κεχαγιαῖς παρετήρησεν, ὅτι ὁ Ρουμπῆς ἦτο πανταχόθεν κατεστενοχωρημένος, καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἐλπίδα νίκης εἶχε· διὰ τοῦτο ἐσήμανε περὶ τὴν α' ὥραν τῆς ἡμέρας τὴν ἀνάκλησιν, καὶ ὁ Ρουμπῆς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὥρμησαν νὰ φύγωσι διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο βλέποντες οἱ ἐγκλειστοὶ ἐρρίφθησαν ὅλοι ἔξω τῶν προμαχώνων ἐπὶ τοὺς φεύγοντας κτυποῦντες αὐτοὺς ὀπισθεν, ἐν ᾧ τοὺς ἐκτύπουν οἱ ἄλλοι ἔμπροσθεν. Οἱ ἐχθροὶ ἐπιπταν σωρηδόν· καί, ἐπ' ἐλπίδι νὰ μὴ καταδιώκωνται φεύγοντες, ἐρρίπταν ἔμπροσθεν τῶν Ἑλλήνων τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ των ὅπλα εἰς ἀρπαγὴν. Τὸ τέχνασμα τοῦτο εὐδοκίμησεν ἐν μέρει, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔπαθαν οἱ φεύγοντες ὄσσην φθορὰν ἄλλως θὰ ἐπάθαιναν. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ ἐχθροὶ κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ἐφάνησαν ἐρχόμενοι πρὸς τὸ πεδῖον τῆς μάχης οἱ ἐπὶ μετακομίσει τοῦ μολύβδου προκαταβάντες εἰς Ἄργος Ἑλληνες, οἵτινες, φθάσαντες τὴν προτεραίαν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς Δολιανά, ἔμαθαν καὶ ἤκουσαν τὴν ἐν Βαλτετσιῷ μάχην, καὶ μηδὸλως ἀναπαυθέντες ἔτρεξαν ἐκεῖ νυκτοποροῦντες, ἀλλ' ὑστέρησαν. Ἡ μάχη διήρκησεν 23 ὥρας· ἐξακόσιοι ὑπελογίσθησαν οἱ σκοτωθέντες καὶ πληγωθέντες Τούρκοι, τέσσαρες δὲ οἱ σκοτωθέντες καὶ δεκαεπτὰ οἱ πληγωθέντες Ἑλληνες· ἔπεσαν εἰς χεῖρας

τῶν νικητῶν καὶ πέντε σημαῖαι. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἔφυγαν οἱ Τούρκοι, ἔφθασαν εἰς τὴν Πιάναν ὁ Ζαήμης, ὁ Κανακάρης, ὁ Χαραλάμπης καὶ οἱ Πετμεζάδες μετὰ χιλίων ἐκ Λεβιδίου, ὅπου ἐστρατοπέδευαν εἰς φύλαξιν τῆς θέσεως ἐκείνης· καὶ ἂν δὲν ἀνεχώρουν οἱ ἐχθροί, ὁ παντελής ἀφανισμός των ἦτον ἀφευκτος. Περαιτωθείσης τῆς μάχης ἐδημηγόρησεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ παρήγγειλε νὰ νηστεύσωσιν ὅλοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, Παρασκευὴν, δοξολογοῦντες καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν δοτῆρα τῆς νίκης Θεόν.

Εἶδαμεν τοὺς Ἕλληνας ἕως χθὲς διασκορπιζομένους καὶ φεύγοντας ἀπέμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν ὁσάκις καὶ ὅπου τοὺς συνήντων· ἐπὶ δὲ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος μάχης βλέπομεν αὐτοὺς τούτους νικῶντας διὰ τῆς ἐπιμονῆς των καὶ γενναιότητος· καὶ τὸ παραδοξότερον, τοὺς βλέπομεν νικῶντας ἀφ' οὗ τρισχίλιοι ἐκλεκτοὶ Ἀλβανοὶ ἐπεδυνάμωσαν τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἐν ᾧ πρώτῃν φορὰν ἐγένετο πόλεμος ὑπὸ τὴν γενικὴν ὁδηγίαν ἀρχηγοῦ ἐμπείρου καὶ δυναμένου ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς θέσεώς του νὰ βραβεύσῃ τοὺς νικητάς. Ἡ παράδοξος αὕτη μεταβολὴ δὲν προῆλθεν ἐξ ἐλλείψεως τῶν Τούρκων, ὧν καὶ τὸ πολεμικὸν σχέδιον ἦτον ὀρθόν, καὶ ἡ γενναιότης μεγάλη· ἀλλ' ὀφείλεται ὅλη εἰς τὴν γενναίαν ἀπόφασιν τῶν ἐν τῷ χωρίῳ ὀλίγων Ἑλλήνων νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν, εἰς τὴν θερμὴν συνδρομὴν τῶν ἔξωθεν ἐπιβοηθησάντων, καὶ εἰς τὸ ἐκ τῆς συχνῆς συναντήσεως τῶν ἐχθρῶν γεννώμενον κατ' ὀλίγον θάρρος. Ἡ νίκη αὕτη ἐνίσχυσε τὸν κλονιζόμενον ἀγῶνα.

Κατησχυμένος ὁ κεχαγιάς δι' ὅσα ἔπαθεν, ἔσπευσε νὰ συνάψῃ νέαν μάχην ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀπονίψῃ τὸ αἶσχος του.

Ὁκτὼ ἡμέρας μετὰ τὰ ἐν Βαλτετσίῳ παθήματά του, ὃ ἐστὶ τὴν 23 μαΐου, ἐξεστράτευσαν τετρακισχίλιοι Τούρκοι ἐπὶ τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον

σύροντες καὶ κανόνια. Τὴν δὲ προτεραίαν ὁ Κολοκοτρώνης, πρὸ ὀλίγου κληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Ἀργεὶ νὰ στείλῃ στρατιωτικὴν βοήθειαν καὶ ἀρχηγὸν τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου, διώρισεν ὡς τοιοῦτον τὸν Νικήταν, τῷ ἔδωκε 50 στρατιώτας ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βαλτετσίου, καὶ τὸν διέταξε νὰ παραλάβῃ καὶ ἄλλους τόσους ἐκ τοῦ τῶν Βερβένων καὶ καταβῇ εἰς τὸ Ἀργος. Ὁ Νικήτας συμπληρώσας ἐν Βερβένοις τὴν ἀκολουθίαν του εἰς 120, εὐρέθη ἐκεῖθεν τοῦ χωρίου τῶν Δολιανῶν, μίαν ἡμισυ ὥραν ἀπέχοντος τῶν Βερβένων, ὅτε ἤκουσε, Τοῦρκοι, Τοῦρκοι· ἐπέστρεψε τότε μετὰ τῶν ὀλίγων ὁπαδῶν του εἰς Δολιανά, καὶ ἐκλείσθη ἐντὸς τῶν δυνατωτέρων οἰκῶν ἑτοιμος εἰς μάχην. Οἱ Τοῦρκοι διαβάντες ἐκεῖθεν, τινὲς μὲν ἐνδιέμειναν καὶ ἐπολέμουν τοὺς ἐγκλείστους, οἱ δὲ πολλοὶ ἐξηκολούθησαν τὴν εἰς Βέρβена πορείαν των. Τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων συνίστατο τότε ἐκ δισχιλίων πεντακοσίων· οὗτοι, ἀκούσαντες τὴν ἐν Δολιανοῖς μάχην, ἔτρεξαν σχεδὸν ὅλοι πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος· ἀλλ' αἰφνης εὐρέθησαν ἐν μέσῳ τῶν ἔμπροσθεν ἐπερχομένων ἐχθρῶν καὶ πολλῶν ἱππέων προκαταλαβόντων ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν τὰ ὀπισθεν καὶ παρακολουθούντων. Οἱ Ἕλληνες φοβηθέντες ἔσπευσαν νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν θέσιν των, καὶ πολεμοῦντες τοὺς ὀπισθεν ἱππεῖς, μὴ δυναμένους νὰ τοὺς βλάψωσι διὰ τὸ δύσβατον, ἔφθασαν εἰς Βέρβена ἀβλαβῶς· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐλθόντες κατόπιν τοὺς ἀπέκλεισαν, καὶ ὁ ἀνδρειότερος τῶν σημαιοφόρων ὀρμήσας ἔστησε τὴν σημαίαν του ἐπὶ τινος τῶν ὤχυρωμάτων τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοῖς ἐπροξένησε φόβον μέγαν· ἀλλὰ δύο τολμηροὶ Ἕλληνες ἐξῆλθαν ἔρποντες, ἔρριψαν τὴν σημαίαν, καὶ ἐσκότωσαν τὸν σημαιοφόρον. Ἄλλος σημαιοφόρος ἔστησεν ἄλλην σημαίαν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ σημαία του ἔπαθαν τὰ αὐτά. Τότε οἱ δειλιῶντες Ἕλληνες ἔλαβαν θάρρος, καὶ οἱ

θαρράλεις Τοῦρκοι ἐδειλίασαν, καὶ ἐξέλαβαν τὰ τῶν
σημαιῶν οἱ μὲν ὡς καλὸν οἱ δὲ ὡς κακὸν οἰωνόν. Οἱ
Τοῦρκοι δὲν ἤθελαν νὰ παραταθῇ ἡ μάχη φοβηθέντες
μὴ διὰ τυχούσης ἐπιθέσεως ἄλλων Ἑλλήνων ἐκ τῶν
πλησίον στρατοπέδων πάθωσιν ὅσα ἐν Βαλτετσίῳ,
καὶ ἤρχισαν ν' ἀναχωρῶσι. Τότε ἐπέπεσαν οἱ ἐν
Βερβένοις Ἕλληνες καταδιώκόντες τοὺς μέχρι τῶν
Δολιανῶν· ἠνώθησαν μετὰ τῶν φευγόντων καὶ οἱ
πολεμοῦντες τοὺς περὶ τὸν Νικήταν ἐχθροί, ἔφυγαν
ὅλοι, ἐγκατέλειψαν τὰ κανόνια, ἔχασαν τρεῖς σημαίας,
καὶ τινες φεύγοντες ἔρριπταν, ὡς καὶ ἐν Βαλτετσίῳ,
ἐμπροσθεν τῶν καταδιωκόντων αὐτοὺς Ἑλλήνων τὰ
πολύτιμα ὅπλα τῶν. Ἐφονεύθησαν δὲ 70 Τοῦρκοι,
2 δὲ μόνον Ἕλληνες, ὁ Ἀναγνώστης Ῥόρης Δολι-
ανίτης καὶ ὁ Γεωργάκης Διγενῆς Τσάκων, καὶ ἐπλη-
γώθησαν 12· ὁ δὲ Νικήτας ἔδωκε τρανὰ δείγματα
ἀνδρίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ μὲν Τοῦρκοι κατησχυ-
μένοι διεσώθησαν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἰς Τρι-
πολιτσάν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπανῆλθαν εἰς Βέρβενα
ψάλλοντες ἐκ δευτέρου τὰ νικητήρια.

ΕΦΟΣ ΤΑΡΥΣΗΣ 1878

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

Μάχαι Θερμοπυλῶν καὶ Γραβιάς.

Ὁ ΔΕ ΧΟΥΡΣΗΔΗΣ, μαθὼν τὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐπαναστατικὰ κινήματα, διέταξε τὸν Ὁμέρπασαν Βρυώνην, ἡγεμόνα τοῦ Μπερατίου, καὶ τὸν Κιοσέ-Μεχμέτπασαν ἡγεμόνα τῆς Πελοποννήσου, νὰ συνάξωσιν ἐν Ζητουνίῳ ὅσον πολυαριθμότερον στράτευμα ἐδύναντο, καὶ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἑλλάδα ἡτοιμάσθησαν δὲ μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου ἑπτακισχίλιοι εἰς ἐκστρατείαν. Οἱ ὅπλαρχηγοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, μαθόντες τὴν μελετωμένην εἰσβολήν, διέταξαν παρὰ τὰς σπονδὰς νὰ φονεύσωσιν ὅλους τοὺς ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς παραδοθέντας καὶ διασπαρέντας εἰς τὰς ἐπαρχίας Τούρκους, τοὺς δυναμένους νὰ ὀπλοφορῶσι, προφασιζόμενοι, ὡς ἂν ἔλειψάν ποτε προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, ὅτι ἐπιβλαβὲς ἦτο νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν ἔξωθεν ἐχθρῶν καὶ ἄλλους ἐχθροὺς ἐντός. Κατὰ τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην διαταγὴν ὀλίγοι τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀπέφυγαν τὸν θάνατον, εὐρόντες παρὰ τοῖς δυνατοῖς προστάτας. Οἱ δὲ ὅπλαρχηγοί, οἱ μετὰ τὴν κατὰ τὸ Πατρασίκι ἀποτυχίαν ὑποχωρήσαντες εἰς Κομποτάδας, θέλοντες νὰ μάθωσιν ἀκριβέστερον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτοίμων νὰ εἰσβάλωσιν ἐχθρῶν, ὑπέπεμψαν τὴν ἐσπέραν τῆς 19, καθ' ἣν ἔφθασαν εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον, τινὰς τῶν τολμηροτέρων στρατιωτῶν ἐπὶ κατασκοπῇ, παραγγείλαντές τοις αὐστηρῶς μὴ τύχῃ καὶ παρορ-

γίσωσι τοὺς ἐχθροὺς τουφεκίζοντες ἢ ἄλλως πως ἐνοχλοῦντες αὐτούς, διότι ἤθελαν νὰ λάβωσι καιρὸν καὶ τὰς δυνάμεις των ν' αὐξήσωσι, καὶ θέσεις ὀχυρὰς νὰ προκαταλάβωσιν. Ἄλλ' οἱ σταλέντες, πλησιάσαντες διὰ νυκτὸς εἰς τὰ ἄκρα τοῦ στρατοπέδου ἀφανεῖς, ἐζώγησαν 2 ἐχθροὺς καὶ 8 ἵππους, καὶ πρὸς τὰ χαράγματα ἐτουφέκισαν καὶ ἐπανήλθαν εἰς τὸ στρατόπεδον καυχώμενοι ἐπὶ τοῖς ἔργοις των. Οἱ ὀπλارχηγοί, λυπηθέντες διὰ τὸ γεγονός, μετέβησαν ἐν βίᾳ ὅλοι ὁμοῦ τὴν 20 εἰς Χαλκωμάταν, τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Σαλῶνων, ὅπου διηρέθησαν συνυποσχεθέντες νὰ βοηθήσωσιν ὅποιον καὶ ἂν προσέβαλεν ὁ ἐχθρός· καὶ ὁ μὲν Πανουργιάς ἔμεινεν ἐκεῖ, καὶ κατέσχε καὶ τὸ χωρίον Μουσταφάμπεη μεθ' ὅλων τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του Σαλωνιτῶν, ὡς 600, ἔχων συναγωνιστὴν καὶ τὸν ἀξιοσέβαστον ἐπίσκοπον Σαλῶνων Ἰσαΐαν, ὅστις πλήρης ζήλου ἠκολούθει τὸ στράτευμα εὐλογῶν καὶ θαρρύνων αὐτὸ εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα· ὁ δὲ Δυοβουνιώτης μετὰ 400 κατέλαβε τὴν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου, ὁ δὲ Διάκος μετὰ 500 τὴν τοῦ Σπερχειοῦ, τὸ κοινῶς γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας, καὶ τὴν ἄγουσαν εἰς Θερμοπύλας ὁδὸν ἀπέναντι τῆς γεφύρας ταύτης πρὸς τὰ Ποριά. Πρὸ τοῦ δὲ προφθάσωσι καὶ ὀχυρωθῶσιν οὗτοι ἐκινήθη τὴν 22 τὸ κατὰ τὸ Λιανοκλάδι στρατόπεδον ἀπὸ πρωΐας, προπορευομένων τῶν πεζῶν καὶ ἀκολουθούντων τῶν ἱππέων, ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Βρυώνη· ἐκινήθη καὶ τὸ ἐν Ζητουνίᾳ κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ὁδηγίαν τοῦ Μεχμέτη. Τὸ σῶμα τοῦ Δυοβουνιώτη, τὸ πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου, ἰδὼν τοὺς ὑπὸ τὸν Βρυώνην ἐπερχομένους, καὶ ἀνίκανον ν' ἀντιπαραταχθῇ πρὸς τόσον πεζικὸν καὶ ἱππικόν, ὑπεχώρησε καὶ κατέλαβε τὴν στενὴν θέσιν, Δέμα. Ὁ Βρυώνης καταδιώξας τὸ σῶμα τοῦτο ἕως οὗ δὲν ἐδύνατο νὰ προχωρήσῃ

περαιτέρω τὸ ἱππικόν του διὰ τὴν κακοτοπίαν, ὥπισθοδρόμησε· πλησιάσας δὲ εἰς τὸ χωρίον Μουσταφάμπη τὸ ὑπὸ τοῦ Παπαᾶ-Ἀνδρέα Κοκοβιστιανοῦ καὶ τοῦ Κομναῖ Τράκα, ἀξιωματικῶν τοῦ Πανουργιά, κατεχόμενον, καὶ εὐρὼν τοὺς ἐν αὐτῷ καλῶς ὠχυρωμένους ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοῦ μύλου, καὶ ἀφόβους, δὲν τοὺς ἐκτύπησεν· ἀλλὰ ἔμεινεν ὀλίγον ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ὅπου, ἀφ' οὗ συνήλθεν ὅλον τὸ στράτευμά του, ἀνεγνώσθη ἡ συνήθης προπόλεμος εὐχή, καὶ διηρέθη τὸ στράτευμα εἰς τρία· καὶ τὸ μὲν ἔπescen ἐπὶ τὸ ἐν Χαλκωμάτα σῶμα ὅπου ἦτο καὶ ὁ Πανουργιάς, τὸ δὲ ἐπὶ τὸ ὑπὸ τὸν Διάκον· ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ δώσῃ βοήθειαν τὸ ἐν τῷ ἄλλῳ· τὸ δὲ τρίτον ἔτρεξε καὶ κατέλαβε τὰ ὀρεινὰ μέρη. Κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἔφθασε παρὰ τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Μεχμέτην πέραν τοῦ ποταμοῦ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, καὶ ἤρχισε νὰ προσβάλῃ καὶ αὐτὸ τοὺς φυλάττοντας τὴν γέφυραν· ὥστε ἔπescan οἱ ἐχθροὶ ἀθρόοι ἐπὶ τὰ ἐλληνικὰ ταῦτα σώματα. Κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην ἔφοδον οἱ ἐν Χαλκωμάτα ἐτράπησαν καὶ ἐκινδύνευσεν καὶ αὐτὸς ὁ Πανουργιάς· συνελήφθησαν δὲ καὶ πολλοὶ καὶ ἐσφάγησαν· ἐσφάγησαν συλληφθέντες καὶ ὁ Σαλῶνων Ἰσαΐας, ὁ ἀδελφός του καὶ ὁ ἀνεψιός του. Ὁ δὲ Διάκος, ἐν ᾧ ἐπολέμει πρὸς τὰ Ποριά, παρετήρει καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γεφύρας κινήματα τῶν συντρόφων του· καὶ ἰδὼν ὅτι ἤρχισαν καὶ οὗτοι νὰ φεύγωσι, διέταξε τὸν Καλύβαν καὶ τὸν Μπακογιάννην ν' ἀπέλθωσιν ἐκεῖ πρὸς ἐμψύχωσιν. Ἐτρεξαν ἀτρόμητοι οἱ δύο οὗτοι ἀξιωματικοί, καὶ ἤσαν πολλὰ ὀλίγους εἰσέτι μαχομένους· ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἔφυγαν. Τότε ὁ Καλύβας, ὁ Μπακογιάννης καὶ δύο ἄπλοι στρατιῶται εἰσεπήδησαν εἰς τὸ ἀντικρὺ τῆς γεφύρας ξενοδοχεῖον, ἔκλεισαν τὴν θύραν καὶ ἐτουφέκιζαν τοὺς ἐχθροὺς ἐπὶ τῇ ματαίᾳ ἐλπίδι νὰ μὴ ἀφήσωσι τόσην δύναμιν νὰ

περάσῃ τὴν γέφυραν καὶ πέσῃ καὶ αὕτη ἐπὶ τὸν Διάκον.

Ἐν τοσούτῳ ἀπεδειλίασαν καὶ αὐτοὶ οἱ πολεμοῦντες κατὰ τὰ Ποριά, καὶ ἐζήτησαν ἐν τῇ φυγῇ τὴν σωτηρίαν των. Μόνος ὁ Διάκος καὶ ὀλίγοι τῶν ὁπαδῶν του, μιμούμενοι τὸ παράδειγμά του, ἡσθάνθησαν ὅτι ἐκεῖ ἀπέθανεν ὁ Λεωνίδας. Τῷ ὄντι, ὅτε ὁ ψυχουῖός του, βλέπων λειποτακτοῦντας τοὺς ἄλλους, τὸν παρεκίνει ἐγκαταλειπόμενον νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς εἰς ὠφέλειαν ἐν ἄλλῃ περιστάσει τῆς πατρίδος, καὶ τῷ ἔφερε τὸν ἵππον, ἐκεῖνος ἀπεκρίθη, ὁ Διάκος δὲν φεύγει. Ἐν τοσούτῳ ἐπιπίπτουν οἱ ἐχθροὶ, φονεύεται ἔμπροσθέν του ὁ ἀδελφός του, ἐμπλέκεται αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ μόλις μετὰ 10 στρατιωτῶν μεταβαίνει εἰς τινὰς τραχείας πέτρας, τὰ Μανδροστάματα τῆς μονῆς τῆς Δαμάστας, ὅπου τοποθετεῖται καὶ μάχεται ὀλόκληρον ὥραν. Φονεύονται οἱ ἀκόλουθοί του ἐκτὸς τοῦ ψυχουιοῦ του, τραυματίζεται καὶ αὐτὸς εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον, πίπτει τὸ τουφέκι του, ἀνθίσταται βαστῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν πιστόλαν, γνωρίζεται, περικυκλοῦται, καὶ συλλαμβάνεται ζῶν καὶ καταματωμένος.

Οἱ δὲ κλεισθέντες τέσσαρες ἐν τῷ ξενοδοχείῳ καὶ τουφεκίζοντες τοὺς διαβαίνοντας τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν γέφυραν, ἰδόντες μετ' ὀλίγον διὰ τῶν θυρίδων ὅτι οὔτε ὁ Διάκος οὔτε ἄλλος τις ἐφαίνετο, ἤνοιξαν τὴν θύραν καὶ ὥρμησαν ξιφῆρεις διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν θαυμαζόντων τὴν ἀνδρίαν των· εὐρέθησαν δὲ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν νεκροὶ πλησίον τῆς θέσεως, ὅπου ἐπιάσθη ὁ Διάκος. Τριακόσιοι Ἕλληνες ἐσκοτώθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπληγώθησαν· ὀλιγώτατοι δὲ Τοῦρκοι ἐχάθησαν.

Τελειωθείσης τῆς μάχης, οἱ πασάδες ὤδευσαν πρὸς τὸ Ζητοῦνι, συνεπάγοντες μετὰ τοῦ ψυχουιοῦ καὶ τὸν Διάκον, ὃν διέταξαν νὰ ὀδεύῃ πεζὸς ἔμπροσθέν

των χάριν τῆς κενοδοξίας των. Ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ κρυβῇ ἢ φύγῃ, τὸν ἐκάθισαν μετ' ὀλίγον ἐφ' ἡμιόνου πεδικλωμένον· τὴν δὲ νύκτα ἀφ' οὗ ἔφθασαν εἰς Ζητοῦνι, τὸν ἔφεραν ἔμπροσθέν των, παρόντος καὶ τοῦ ἐντοπίου Χαλήλμπεη, καὶ ἐζήτουν νὰ μάθωσι τὰ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Διάκος τοῖς εἶπεν ἀφόβως, ὅτι τὸ ἔθνος ὅλον τῶν Ἑλλήνων ἀπεφάσισε νὰ χαθῇ ἢ νὰ ἐλευθερωθῇ. Θαυμάσας ὁ Μεχμέτης τοῦ ἀνδρὸς τὴν παρρησίαν, τῷ εἶπεν, ὅτι πρόθυμος ἦτο νὰ τὸν ἰατρεύσῃ, ἂν ἤθελε πιστῶς νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ. “Δὲν σὲ ὑπηρετῶ,” ἀπεκρίθη ὁ Διάκος. “Ἀλλὰ καὶ ἂν σὲ ὑπηρετοῦν, δὲν θὰ σὲ ὠφέλουν.” “Θὰ σὲ σκοτώσω,” ἐπανελαβεν ὁ πασᾶς, “ἂν δὲν μὲ ὑπηρετήσῃς.” “Ἡ Ἑλλὰς,” ἀπήντησεν ἐκεῖνος, “ἔχει πολλοὺς Διάκους.” Τὴν ἀκόλουθον δὲ ἡμέραν (24 ἀπριλίου) ἐξεδόθη ἀπόφασις νὰ συνβλισθῇ (α)· ὁ δὲ κοινοποιήσας αὐτῷ τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν, τῷ ἔδωκεν εἰς χεῖρας καὶ τὸ αἶτιμον καὶ ὀδυνηρὸν ἐργαλεῖον τοῦ θανάτου, καὶ τῷ εἶπε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ βαστῶν αὐτό. Ὁ Διάκος τὸ ἔρριψε κατὰ γῆς ἀγανακτῶν, καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς περιεστῶτας Ἀλβανούς, “δὲν εὐρίσκεταιί τις,” εἶπε, “νὰ μὲ σκοτώσῃ; διατί ἀφίνετε τοὺς “Ἀνατολίτας νὰ μὲ παιδεύωσιν; ἐγὼ καὶ “κουῤῃγος δὲν εἶμαι.” Ἀκούσας δὲ ὅτι ἂν ἐτούρκευεν, ἐσώζετο, “Χριστιανὸς,” ἀπεκρίθη, “ἐγεννήθηκα, καὶ Χριστιανὸς θ' ἀποθάνω.” Ὁδεύων δὲ εἰς τὸν τόπον τῆς ποινῆς ἐστάθη, καὶ ρίψας τὸ βλέμμα ἐπὶ τὴν γελῶσαν φύσιν κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἐκείνην ὥραν, εἶπε τὸ ἐξῆς δίστιχον.

“Γιὰ ἰδὲ καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,

Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιὰ καὶ βγάν' ἡ γῆ χορτάρι.”

Ἠκολούθησε δὲ μετὰ ταῦτα τὴν πορείαν του καὶ ὑπέστη καρτεροψύχως πολυώδυνον θάνατον τρεῖς ὥρας βασανιζόμενος.

Καὶ τὰ μὲν ἐχθρικὰ στρατεύματα, ἀφ' οὗ ἀνεπαύθησαν ὀλίγας ἡμέρας ἐν Ζητουνίῳ, ἐξεστράτευσαν τὴν 7 μαΐου ἐπὶ σκοπῶ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Σάλωνα.

Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ, Πανουργιάς καὶ Δυοβουνιώτης, ἀφ' οὗ ἔχασαν τὸν συνάδελφον Διάκον, συνήλθαν μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Γραβιάς, τὸ ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ Σάλωνα δημοσίας ὁδοῦ, καὶ 4 ὥρας ἐκεῖθεν ἀπέχον, ὅλον πλινθόκτιστον· σκοπὸν δὲ συνελθόντες εἶχαν νὰ σκεφθῶσι πῶς νὰ στήσωσι τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐμψυχώσωσι τὸ δειλιάσαν στρατιωτικόν. Ἐν ᾧ δὲ συνεσκέπτοντο, ἔφθασαν ἀπροσδοκῆτως πλήρεις ζήλου ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου καὶ ὁ Χρῆστος Κασμάς, ἔχοντες ἀμφότεροι 120. Ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης ἐγνωμοδότησαν τότε, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς νὰ κλεισθῇ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἅμα φανῇ ὁ ἐχθρὸς, καὶ νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τοὺς ἀξιωματικούς στρατιώτας, αὐτοὶ δὲ μέιναντες ἔξω νὰ καταλάβωσιν ἐκατέρωθεν τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ εἰς προφύλαξιν αὐτοῦ. Τὴν δὲ 8 περὶ τὴν 8 ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἐφάνησαν ὁ Μεχμέτης καὶ ὁ Βρυώνης ὁδεύοντες μετὰ ὀκτακισχιλίων πρὸς τὸ ξενοδοχεῖον· ἐν ᾧ δὲ ἐπλησίαζαν, συνήλθαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ἕλληνες ἐκ δευτέρου καὶ ἀπεφάσισαν ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς νὰ εἰσέλθῃ εὐθύς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ὁ δὲ Πανουργιάς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης νὰ καταλάβωσι τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, ὁ δὲ Κασμάς τὰ δεξιὰ, βοηθοῦντες τοιουτοτρόπως τοὺς ἐγκλείστους. Εἶπε τότε πλήρης τόλμης ὁ Ὀδυσσεύς, “ὅποιος θέλει νὰ μ' ἀκολουθήσῃ, ἅς πιασθῇ κατόπιν μου εἰς τὸν χορόν.” καὶ ἤρχισε νὰ πυρρίχιζῃ. Ἐπιάσθησαν κατόπιν αὐτοῦ ἑκατόν, ἐν οἷς καὶ ὁ Γκούρας, ὁ Παπαῖ-Ἀνδρέας, ὁ Τράκας, ὁ Ἀναστάσης Μάρος, ὁ Ἀγγελῆς Νικολάου, καὶ ὁ Π. Μπουτουνῆς, ὅλοι ἀξιωματικοί, οἱ μὲν τοῦ Πανουργιά, οἱ δὲ τοῦ Δυοβουνιώτη· ἐπιάσθησαν καὶ

πολλοὶ Γαλαξειδιῶται, καὶ οὕτω χειροκρατούμενοι οἱ ἑκατὸν καὶ συγχορεύοντες εἰσῆλθαν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, προπορευομένου τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἐπέτρωσαν ἔσωθεν θύρας καὶ θυρίδας, ἥνοιξαν ὀλόγυρα τὰς συνήθεις πολεμίστρας καὶ ἀνέμεναν τὸν ἐχθρὸν ἑτοιμοὶ εἰς μάχην. Κατέλαβαν δὲ καὶ οἱ ἔξω ὀπλάρχηγοι τὰς θέσεις των καὶ ὠχυρώθησαν. Ἐν τούτοις ἐπλησίασαν οἱ ἐχθροὶ ἠναγκασμένοι νὰ διαβῶσι παρὰ τὸ ξενοδοχεῖον ἐπὶ τῆς εἰς Σάλωνα πορείας των. Ἐστάθησαν ἐν πρώτοις ὀλίγον, ἀφ' οὗ δὲ ἀνεγνώσθη ἡ προπόλεμος εὐχή, διηρέθησαν εἰς τρία, καὶ τὸ μὲν ἐκινήθη πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Δυοβουνιώτην, τὸ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπὶ τὸν Κασμᾶν, τὸ δὲ τρίτον πρὸς τὸ κέντρον, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τὸ ξενοδοχεῖον. Μόλις ἤρχισεν ἡ προσβολὴ καὶ διεσκορπίσθησαν οἱ περὶ τὸν Πανουργιᾶν, τὸν Δυοβουνιώτην καὶ τὸν Κασμᾶν· ἀπέμειναν δὲ μόνοι ἐνώπιον ὅλης ταύτης τῆς δυνάμεως οἱ κλεισθέντες ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἑκατόν. Ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις διέταξε νὰ μὴ τουφεκίσῃ τις πρὶν τουφεκίσῃ αὐτός, εἶδε διὰ τινος ὀπῆς προπορευόμενον τοῦ ἐπερχομένου στρατοῦ γηραιὸν Δερβίσην ἔφιππον. Τὸν ἐχαιρέτησεν ἀλβανιστὶ καὶ ἀντεχαιρετήθη, τὸν ἐχλεύασε καὶ ἀντεχλεύασθη, τὸν ὕβρισε καὶ ἀνθυβρίσθη, τὸν ἐτουφέκισε καὶ τὸν ἐσκότωσεν (β). Οἱ διηρημένοι Τοῦρκοι συνηνώθησαν τότε καὶ ὥρμησαν πανστρατιᾷ ἐπὶ τὸ ξενοδοχεῖον μαινόμενοι διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀγίου ἀνδρός. Ὡς ἂν ἤθελαν δὲ ν' ἀναρπάσωσιν ὅλους τοὺς ἐγκλείστους, ὥθουν τὰ τοιχία διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὤμων καὶ τὰ ἐτρύπων καὶ διὰ τῶν μαχαिरῶν. Ἄφοβοι οἱ ἐντὸς ἐτουφέκιζαν ἀκαταπαύστως πανταχόθεν ἐπὶ τὸν σωρὸν καὶ ἐφόνευαν πολλούς, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν φθοράν των ἀπεσύρθησαν. Ἐφώρμησαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν· ἡ δὲ

τρίτῃ ἐφορμῇ ἔγεινε τόσον σφοδρά, ὥστε κατῴρθωσαν νὰ ἐμπήξωσι σημαίας ἐπὶ τῶν τοιχείων. Μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν ἰδὼν ὁ Βρυώνης τὴν τόσῃ ἀποτυχίαν, συγκαλέσας τοὺς ὀπλαρχηγούς του, τοὺς ἐπέπληξε, τοὺς ἐθάρρυνε καὶ τοὺς ἐκίνησεν ὅλους ἵππεῖς καὶ πεζοὺς εἰς νέαν ἔφοδον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ταύτην οἱ ἐχθροὶ κατησχύνθησαν, καὶ τὰ γύρωθεν τοῦ ξενοδοχείου πτώματα συσσωρευόμενα ἐγίνοντο καὶ αὐτὰ προσκόμματα τῆς ὁρμῆς των. Δύσαντος δὲ τοῦ ἡλίου διέταξαν οἱ πασάδες τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ ξενοδοχείου, καὶ ἔστειλαν καὶ τινας εἰς Ζητοῦνι ἐπὶ μετακομίσει κανονίων πρὸς κατεδαφισμόν του. Ἐν τοσοῦτῳ ἡσύχασαν καὶ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς διαρκούσης τῆς νυκτός· ὄρθρου δὲ βαθέως, ἐν ᾧ οἱ ἐχθροὶ ἀπηυδαμένοι ἐκοιμῶντο, οἱ ἐντὸς ἐξεπέτρωσαν ἡσυχῶς τὴν κάτω θύραν καὶ διῆλθαν ἀταράχως ὅλοι ἀβλαβεῖς. Δύο μόνον ἐφονεύθησαν ἐντὸς ἐπὶ τῶν προσβολῶν, οἱ ἀξιωματικοὶ Θανάσης Καστάνης καὶ Θανάσης Σεφέρης, καὶ δύο ἐπληγώθησαν. Οἱ ἐχθροὶ διέμειναν μετὰ τὴν μάχην ἐν τῷ ξενοδοχείῳ 8 ἡμέρας πρὸς ἀναψυχὴν, θάπτοντες ἐν ταύτῳ τοὺς νεκροὺς καὶ στέλλοντες εἰς Ζητοῦνι τοὺς τραυματίας.

Ἡ τόσον εὐτυχὴς αὕτη καὶ ἀπροσδόκητος ἀντίστασις ἑκατὸν φιλοκινδύνων ἀνδρῶν πρὸς τόσον ἱππικὸν καὶ πεζικὸν κατ' αὐτὰ τὰ προοίμια τῆς ἐπαναστάσεως, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς ἐμφύχωσιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐμεγάλυνε δικαίως τὸν Ὀδυσσεά.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

Πτώσις Ἀντώνη Οἰκονόμου.—Πλοῦς ἑλληνικῆς μοίρας πρὸς τὸν Ἑλλησποντον, καὶ ἄλλης εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.—Ἐμπρησμὸς τουρκικοῦ δικρότου ἐν Εἰρισῶ.—Καταστροφή Κυδωνιῶν.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ναυτικὴ ἐκστρατεία ἀφῆκεν ἐν Ὑδρα τὸν Οἰκονόμον μέγαν καὶ πολύν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς δὲν τὸν ἥυρε τοιοῦτον. Εὐδοκίμου δημεγέρται κατὰ τῶν ἰσχυρῶν ἀριστοκρατῶν, ὅσάκις καλοῦν τὸν λαὸν εἰς ἀνάκτησιν τῆς πολιτικῆς του ἰσονομίας, ἣν ἡ ἀριστοκρατία ἀφῆρπασεν, ἢ εἰς διανομὴν τῆς κοινῆς γῆς, ἣν ἐσφετερίσθη· ἀλλ' ἡ ἀριστοκρατία τῆς Ὑδρας ἦτον ἀγαθοποιὸς πρὸς τὸν λαόν, διότι ὅχι μόνον οὐδὲν τοῦ ἀφῆρπασεν, ὅχι μόνον δὲν ἐτρέφετο παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς κινήσεως τῶν ἰδιοκτητῶν πλοίων τῆς καὶ διὰ τῆς χρήσεως τῶν διὰ τοῦ ἐμπορίου ἀποκτηθέντων χρημάτων τῆς ἔτρεφεν ὅλον τὸ πλῆθος, πολλοὺς δὲ καὶ εὐτύχει. Ἐπέτυχεν ὁ Οἰκονόμος, διότι τὸ κίνημά του ἦτον ἀπροσδόκητον, καὶ ὁ λαὸς ἤθελε τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐζήτει νὰ εὕρῃ ἐν καιρῷ ἀργίας πόρον ὑπάρξεως. Ἀλλ' ἀφ' οὗ καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη, καὶ οἱ πρόκριτοι εἰλικρινῶς τὴν ἡσπάσθησαν, καὶ ὁ πόρος εὐρέθη διὰ τῆς γενναίας αὐτῶν καταβολῆς καὶ διὰ τῆς κινήσεως τῶν πλοίων, ἡ πάλῃ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀριστοκρατῶν ἔπαυσε φυσικῶ τῷ λόγῳ, καὶ ἡ ἐξουσία θὰ ἐπανήρχετο ὅπου καὶ πρῶτον καὶ ὅθεν πρὸς καιρὸν ἀφηρέθη. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὴν ὑψωσιν τοῦ Οἰκονόμου παρηκολούθησεν ἡ πτώσις του. Τὰ ὄργανα

τῆς ἐπιρροῆς τῶν προκρίτων παρὰ τῷ λαῷ ἦσαν οἱ πλοίαρχοί των. Οὗτοι ἦσαν εὐπειθεῖς πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶχαν καὶ πιστοὺς τινας ὁπαδοὺς, ὡς οἱ τῆς ξηρᾶς ὀπλarchηγοί. Ὁ Οἰκονόμος ἐπεχείρησε νὰ βάλῃ ἐπὶ τῶν πλοίων φίλους καὶ ὁμόφρονάς του πλοίαρχους, καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἄγῃ καὶ νὰ φέρῃ τοὺς ναύτας. Ἀλλ' οὔτε τὰ πλοῖα ἦσαν ἐθνικά, οὔτε οἱ κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Οἰκονόμου ἐξωθούμενοι νόμιμοι πλοίαρχοι ἔστεργαν, διότι ἔχαναν καὶ τιμὴν καὶ ἐπιρροὴν καὶ πόρον. Διὰ τοῦτο ἀπέτυχεν ἡ ἀντικατάστασις αὕτη, καὶ οἱ κινοῦντες ἐν μέρει τὸν λαὸν πλοίαρχοι, οὓς ἐμελέτα ὁ Οἰκονόμος νὰ παύσῃ, ἔγειναν ὅλοι ἐχθροὶ του. Μεμπτὸς δὲν ἦτον ὁ Οἰκονόμος ὡς πρὸς τοῦτο, διότι τὸ ἀπῆτει ἡ θέσις του· ἀλλ' ἀστόχαστος ἐδείχθη ὡς πρὸς τὸ ἐξῆς. Διαρκούσης τῆς πρώτης ναυτικῆς ἐκστρατείας ἔφεράν τινες εἰς Ὑδραν λείας, αἷς ἠθέλησαν νὰ οἰκαιοποιηθῶσι ἀθετοῦντες τὸν περὶ τῆς διανομῆς κανονισμόν. Οἱ πρόκριτοι παρεκίνησαν τὸν Οἰκονόμον, ὡς εἰσακούομενον, ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κανονισμοῦ. Τὴν ἀπῆήτησεν· ἀλλ' οἱ ναῦται ὅχι μόνον τὸν παρήκουσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὕβρισαν καὶ τὸν ἠπείλησαν. Τὸ μόνον ὑποστήριγμά του ἦτον ὁ λαός. Ἀναμφιβόλως ἡ ἀπαίτησις τῆς ἐκτελέσεως τοῦ κανονισμοῦ ἦτο δικαία καὶ ἐπαινετή· ἀλλὰ δὲν ἐσυλλογίσθη ὁ Οἰκονόμος ὀρθῶς, ἀπαιτήσας αὐτὸς τὴν ἐκτέλεσίν του καὶ ψυχράνας τοιοῦτοτρόπως τὸν λαόν. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἔπese, διότι ἔμεινεν ἄνευ ὑποστηρίγματος ἐν μέσῳ τόσῳ δυνατῶν ἐχθρῶν.

Ἐλαττωθείσης τῆς δημοτικότητός του, δυο μεγαλότολμοι πλοίαρχοι Ὑδραῖοι, ὁ Λάζαρος Παναγιώτας καὶ ὁ Θεόφιλος Δρένιας, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ βλέπωσι τοὺς προκρίτους, οὓς ἐσέβοντο, περιφρονουμένους, φορολογουμένους καὶ κινδυνεύοντας, οὐδὲ τὴν πατρίδα των εἰς χεῖρας δημεγέρτου, ἀπεφάσισαν νὰ τὸν

σκοτώσωσι, καὶ μηδενὶ ἀνακαλύψαντες τὴν ἀπόφασιν των ἐκίνησαν τὴν 12 μαΐου πρὸς τὸ διοικητήριον ὅπου ἦτον ὁ Οἰκονόμος. Καθ' ὁδὸν ἀπήντησαν τὸν Ἀντώνην Κριεζῆν, καὶ τὸν ἐμυσταγώγησαν. Ὅπλισθεὶς ἐν τῷ ἅμα καὶ αὐτός, καὶ ὀπλίσας καὶ δέκα συγγενεῖς του ἔτρεξε κατόπιν. Ἀναβαίνοντες δὲ οἱ δύο πρῶτοι εἰς τὸ διοικητήριον ἀπήντησαν τὸν Οἰκονόμον ἱστάμενον ἄνωθεν τῆς κλίμακος ἐν μέσῳ δώδεκα ὀπλοφόρων, ἐν οἷς καὶ ὁ υἱὸς του καὶ ὁ τολμηρὸς Κολοδήμας. Ὁ Οἰκονόμος ἀπέεικασεν εἰς τί ὁ ἐρχομὸς των καὶ ἀμέσως ἐπυροβόλησε τὸν Δρένιαν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπῆρε. Μετὰ τὸν πυροβολήσαντα πατέρα ἐπυροβόλησε τὸν αὐτὸν καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸν ἔρριψε νεκρόν. Ἐπυροβόλησαν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐπλήγωσαν τὸν Παναγιώταν πυροβολήσαντα καὶ αὐτὸν καὶ πληγώσαντα τὸν Κολοδήμαν. Ἐφθασεν ἐν τούτοις καὶ ὁ Κριεζῆς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἔμεινεν ὑπὸ τὸ διοικητήριον πυροβολῶν καὶ πυροβολούμενος, ἀλλὰ μήτε βλάπτων μήτε βλαπτόμενος. Τὸ κατὰ τοῦ Οἰκονόμου κίνημα ἀνδρῶν ἐχόντων ὑπόληψιν ἀπέσπασε πολλοὺς τῶν ὀπαδῶν του. Βλέπων δ' ἐκεῖνος τὴν δεινὴν θέσιν του, ἐφώναξε μεγαλοφώνως ἔσωθεν τοῦ διοικητηρίου, “βοήθεια, παιδιά, βοήθεια.” Ἐτρεξάν τινες ἔξωθεν εἰς βοήθειαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Κριεζῆν ἔτρεξαν καὶ ἐκ δευτέρου ἀκούσαντες τὴν αὐτὴν φωνήν, ἀλλὰ καὶ ἐκ δευτέρου ἀπεκρούσθησαν. Τότε οἱ περὶ τὸν Κριεζῆν ὑποπτεύσαντες μὴ γίνωσιν οἱ ἔξω ὀλίγοι πολλοὶ καὶ ὀρμήσωσιν ἐπ' αὐτοὺς ὀλίγους ὄντας, ἀνέβησαν εἰς τὴν παρακειμένην οἰκίαν τοῦ Βούλγαρη καὶ ἐκεῖθεν ἐτουφέκιζαν τὸ διοικητήριον. Συγχρόνως τὸ ἐτουφέκιζαν καὶ ὁ Μανώλης Τομπάζης καὶ ὁ Ἀναστάσης Κριεζῆς καὶ ὁ Τερσανᾶς ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν. Ἐμβὰς καὶ ὁ Γεώργης Σαχτούρης εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κριεζῆ,

προσωρμισμένον εἰς ἐπισκευήν, ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ καὶ αὐτὸς τὸ διοικητήριον, καὶ συνεκανονοβόλουν καὶ δύο ἄλλα πλοῖα. Ὁ Οἰκονόμος, δεινῶς πολεμούμενος καὶ κινδυνεύων, ἐξῆλθε τοῦ διοικητηρίου διὰ τινος στενωποῦ· ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Κριεζῆν ἐρρίφθησαν κατόπιν καὶ τὸν κατέφθασαν ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Γεώργη Γκιώνη, ὅπου ἐντὸς δέκα βημάτων τὸν ἐπιστόλισεν ὁ Κριεζῆς συνοδευόμενον ὑπὸ πέντε, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐκτύπησε. Τούτου γενομένου, διεσκορπίσθησαν οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν Κριεζῆν. Ὁ δὲ Γκιώνης, ἀκούσας ἄνωθεν τῆς οἰκίας τὸν πιστολισμόν, καὶ ἰδὼν τὸν Κριεζῆν σχεδὸν ἀπομεμονωμένον καὶ κινδυνεύοντα, κατέβη καὶ τὸν ἀνέβασεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τρέχοντες δὲ οἱ περὶ τὸν Οἰκονόμον ἔμφοβοι, διότι ἐπῆρχοντο πολλοί, κατέλαβαν οἰκίαν τινὰ ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς πόλεως, καὶ οὕτως οἱ μαχόμενοι διεχωρίσθησαν, καὶ ὁ Κριεζῆς κατέβη εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπου ἦρε 500 ἐτοίμους νὰ κινηθῶσι κατὰ τοῦ Οἰκονόμου, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀναστάσην Τσαμαδόν, τὸν Μανώλην Τομπάζην καὶ τὸν Γεώργην Σαχτούρην. Ὁ Οἰκονόμος μαθὼν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείαν καὶ βλέπων ὅτι δὲν εἶχεν ἐλπίδα σωτηρίας ἐντὸς τῆς νήσου, μετέβη εἰς τὸ Καμίνι, καὶ ἐμβὰς εἰς ἀλιάδα ἐπέβη ἐπὶ τῆς ἐκεῖ εὔρεθείσης ἀνευ ναυτῶν γολέττας τοῦ Τομπάζη καὶ ἀπέπλευσε. Τοῦτο ἰδόντες οἱ καταδιώκοντες αὐτὸν ἔστειλαν εἰς σύλληψιν τῆς γολέττας πλοῖον, ἐφ' οὗ ἐπέβη καὶ ὁ Μανώλης Τομπάζης. Κινδυνεύων τότε ὁ Οἰκονόμος ἐπόδισε κατὰ τὸν Παλαμιδᾶν πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου, ἐγκατέλειψε τὴν γολέτταν πλέουσαν, ἀπέβη εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀνέβη εἰς τὸ βουνόν. Ἀλλὰ τὸν ἐκύκλωσαν ἐκεῖ οἱ ἀντίπαλοί του καὶ τὸν προσεκάλεσαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ παραδοθῇ· παρεδόθη, ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τινος τῶν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Ὑδρας πλοίων, καὶ ἐκεῖθεν εἰς λέμβον ἔχουσαν 10 ναῦτας

διαταχθέντας νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς τὴν ἀντίπορθμον τῆς Πελοποννήσου γῆν καὶ νὰ τὸν θανατώσωσιν. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν 10 ναυτῶν ἔτυχαν καὶ συγγενεῖς τοῦ Οἰκονόμου, οἵτινες ὑπερισχύσαντες τὸν ἀπέλυσαν ἐπὶ τῆς πελοποννησιακῆς ξηρᾶς ἀβλαβῇ. Τοιοῦτοτρόπως σωθεὶς ὁ Οἰκονόμος κατέφυγεν εἰς Κρανίδι, ὅπου ἠῦρεν εὐμενῇ ὑποδοχὴν· ἐφοβέριζε δὲ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ὑδραν, καὶ νὰ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ.

Ἐτυχε νὰ φθάσῃ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς Ὑδραν ὁ Σωτήρης Θεοχαρόπουλος, ἐπικαλούμενος ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀχαιῶν ἀποστολὴν ναυτικῆς δυνάμεως εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον. Οἱ πρόκριτοι ἀπεκρίθησαν, ὅτι, ἐν ὅσῳ ὁ Οἰκονόμος διέτριβεν ἀντικρὺ τῆς νήσου των ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, ὀχλαγωγῶν καὶ ἀπειλῶν, δὲν ἐνέκριναν ν' ἀπομακρυνθῶσι τὰ πλοῖά των. Ὁ Θεοχαρόπουλος, ἀνὴρ δραστήριος, λαβὼν γράμματα τῶν ἀρχόντων τῆς Ὑδρας πρὸς τοὺς Κρανιδιώτας ἀποποιουμένους ἕως τότε καὶ νὰ παραδώσωσι τὸν Οἰκονόμον καὶ νὰ τὸν ἀποπέμψωσι, μετέβη εἰς Κρανίδι, τὸν παρέλαβε καὶ τὸν ἐφυλάκισεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Φονιά, ὅπου διέμεινε μονάζων ἐν μέσῳ τῶν καλογέρων, καὶ προσποιούμενος μὲν τὸν μετανοῦντα, παραφυλάττων δὲ τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναφανῇ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἡσύχασεν ἡ Ὑδρα, κινδυνεύσασα νὰ πέσῃ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς δεινὴν ἀλληλομαχίαν. Ἡ πτώσις καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Οἰκονόμου ἀπέδωκαν ἐκ νέου ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς συνετοὺς καὶ φιλοπάτριδας προκρίτους τῆς Ὑδρας μετελθόντας αὐτὴν εἰς πρόοδον καὶ εὐόδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Μεταξὺ μυρίων ἄλλων ὁμοίων περιστάσεων συντείνει καὶ ἡ τοῦ ἐγκαταλειφθέντος Οἰκονόμου ν' ἀποδείξῃ πόσον ἄστατος εἶναι ἡ εὐνοια τοῦ λαοῦ, τὴν μίαν ἡμέραν θυμιάζοντος τὸ εἶδωλόν του, καὶ τὴν ἄλλην καταρρίπτοντος καὶ συντρίβοντος αὐτό.

Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος, ἅφ' οὗ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια μετὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν, ἡτοιμάσθη μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ εἰς δευτέραν, καὶ ἐξέπλευσε τὴν 18 μαΐου, διαιρεθεὶς εἰς δύο μοίρας. Συνίστατο δὲ ἡ μία ἐκ 18 πλοίων ὑδραϊκῶν ὑπὸ τὸν Γιακουμάκην Τομπάζην (α), 7 σπετσιωτικῶν ὑπὸ τὸν Γκίκαν Τσούπην, 27 ψαριανῶν, καὶ τινων μιστικῶν ὑπὸ τὸν Ἀποστόλην, ἐνὸς λιμνίου καὶ ἐνὸς τῆς Αἴνου. Σκοπὸν δὲν εἶχεν ἡ μοῖρα αὕτη νὰ ἐπαναστατήσῃ ὡς ἄλλοτε τόπους, ἀλλὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐκπλουν ἢ νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδια τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ὅστις ἐτοιμασθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐστέλλετο, ἵνα ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ σουλτάνου τὸ Αἰγαῖον, καὶ προστατεύσῃ τὴν μετάβασιν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐξ Ἀσίας εἰς τὰ ἀποστατήσαντα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Ὁ τουρκικὸς στόλος, ἄπειρος εἰσέτι τῆς τόλμης τῶν Ἑλλήνων, ἐπερείδετο δικαίως ἐπὶ τῇ ὑλικῇ ὑπεροχῇ του· οἱ δὲ Ἕλληνες, ἂν καὶ εἶχαν τόλμην, ἦσαν ἐν ἄκρᾳ ἀμηχανία πῶς νὰ τὸν βλάψωσιν.

Τὴν 26 μαΐου ἡ ἑλληνικὴ μοῖρα ἀπῆντησεν ἐχθρικὸν δίκροτον, προφυλακίδα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου πλέοντος πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Τινὰ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων τὸ ἐπλησίασαν καὶ ἐκανονοβόλησαν, ἀλλ' ἀνίκανα ἦσαν νὰ τὸ βλάψωσι. Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὸ δίκροτον κατέπλευσεν εἰς Ἐρισόν, παρακολουθούμενον ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Ὁ πλοίαρχος αὐτοῦ, φοβούμενος νυκτερινὴν ἐφοδον, παρέλαβε ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἱκανοὺς Τούρκους εἰς ὑπεράσπισίν του. Οἱ δὲ πλοίαρχοι Ἕλληνες συνῆλθαν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος εἰς συμβούλιον πεπεισμένοι, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐδύναντο νὰ βλάψωσι τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ τὸν φοβίσωσι διὰ τῶν ἀδυνάτων κανονίων των. Διάφορα τεχνάσματα ὑπεβλήθησαν, ἀλλ' ὅλα ἀπερρίφθησαν, ἢ ὡς ἀνίσχυρα

ἢ ὡς παράτολμα. Ὁ δὲ ναύαρχος Τομπάζης εἶπε τότε, ὅτι ὁ διοικητὴς πολεμικοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου, ὅπερ ἀπήντησεν ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα πρὸς τὸν Καφηρέα, τὸν ἠρώτησεν εἰς τί ἡ ναυτικὴ αὕτη ἐκστρατεία· καὶ ἀκούσας ὅτι ἀνέβαινε τὸν Ἑλλήσποντον εἰς ἀντιπαράταξιν πρὸς τὸν τουρκικὸν στόλον, ματαίως, εἶπε, θὰ κοπιάσετε, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ θὰ βλαφθῇτε ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀνισότητος τῶν δυνάμεων· ναύτας ἀξιόους καὶ τολμηροὺς ἔχετε, μεταχειρίσθητε δι' αὐτῶν κατὰ τῶν ἀναξίων, ἀπειροθαλάσσιων καὶ δειλῶν ἐχθρῶν σας τὰ πυρπολικά, καὶ βεβαίως θὰ ὑπερισχύσετε. Ταῦτα, εἶπεν ὁ Τομπάζης, ἤκουσα, καὶ ταῦτα λέγω, λυπούμενος, ὅτι δὲν ἠρώτησα τὸν Ἀγγλον πλοίαρχον πῶς παρασκευάζονται τὰ περὶ ὧν ἀνέφερε πυρπολικά. Ἐπὶ τούτοις ὁ Ἀποστόλης εἶπεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῶν ψαρῶν ἐγένετο λόγος περὶ πυρπολικῶν, διότι ἕζων διάφοροι ναῦται, παρευρεθέντες καθ' ὃν καιρὸν οἱ Ῥῶσσοι ἔκασαν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Τσεσμέ τὸν τουρκικὸν στόλον δι' αὐτῶν· ἀλλ' οὐδεὶς ἤξευρε πῶς παρεσκευάζοντο. Ἐν τούτοις ἡ λέξις Μπουρλότον ἔτρεχεν ἐξ ἑνὸς εἰς ἄλλο στόμα ἐν τῷ συμβουλίῳ μηδεὸς τῶν παρενρισκομένων πλοιάρχων εἰδότος τὰ περὶ παρασκευῆς αὐτοῦ, καὶ ἔφθασε καὶ εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν μὴ ἐν τῷ συμβουλίῳ ἀξιωματικῶν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ τις Γιάννης Πάργιος, ἐπονομαζόμενος Πατατοῦκος, κάτοικος Ψαρῶν, ὅπου ἐπηγγέλετο τὸν διδάσκαλον τῆς πρακτικῆς ναυτικῆς. Οὗτος εἶπεν, ὅτι ἤξευρε πῶς παρεσκευάζετο τὸ πυρπολικόν, καὶ παρεσκεύασεν ἐν τῷ ἅμα ἐν τῶν πλοίων τῆς ἐκστρατείας, ὅπερ ἐρρίφθη ἐπὶ τὸ δίκροτον τὴν νύκτα, ἀλλὰ δὲν ἐκόλλησε καὶ ἐκάη εἰς μάτην. Ὁ Πατατοῦκος παρεσκεύασεν ἄλλο σταλὲν ἐπὶ τοιαύτῃ χρήσει ἐκ Ψαρῶν, μετεποίησε καὶ ὁ Καλαφάτης Ψαριανὸς τὸ πλοῖόν του εἰς πυρπολικόν, καὶ τὴν 27 ἐρρίφθησαν

ἀμφότερα ἐπὶ τὸ δίκροτον τρίτην ὥραν πρὸ μεσημβρίας, συνοδευόμενα ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς μοίρας κανονοβολούσης αὐτὸ ἐκατέρωθεν. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Καλαφάτη, ἀνεπιτηδείως παρασκευασθέν, ἐκάη ἀνωφελῶς, τὸ δὲ ἄλλο ὑπὸ τὸν Δημήτηρην Παπα-Νικολῆ, Ψαριανὸν καὶ αὐτόν, ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πρόραν τοῦ δικρότου, ἐκόλλησε καὶ μετέδωκεν ἐν τῷ ἅμα τὰς φλόγας (β). Μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἐπυρσοκρότησεν ἡ πυριταποθήκη, τὸ δίκροτον διερράγη, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἐπνίγησαν ἐκτὸς ὀλίγων διακολυμβησάντων, ἡ ἐμβάντων εἰς τὰς λέμβους. Ἦσαν δὲ ἐπὶ τοῦ δικρότου καὶ ναῦται Χριστιανοί, οὓς πεσόντας εἰς τὴν θάλασσαν διέσωσαν αἱ λέμβοι τῶν Ἑλλήνων. Τὸ νεοφανὲς τοῦτο καὶ ὅλως ἀπροσδόκητον κατόρθωμα κατεφόβισε τοὺς Τούρκους, ἐξίππασε καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπλήρωσε χρηστῶν ἐλπίδων τὰς καρδίας των.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐφάνη πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὁ λοιπὸς ἐχθρικός στόλος ἐξ ἑνὸς δικρότου, τριῶν φρεγατῶν, μιᾶς κορβέτας καὶ δύο δικατάρτων. Ἐπέπεσεν ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα ἐμψυχωθεῖσα ὑπὸ τῆς προσφάτου ἐπιτυχίας· ὁ δὲ στόλος, ἔντρομος δι' ὅσα ἔπαθε τὸ δίκροτον, ἔφυγε πλησίστιος πρὸς τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὴν ἐπαύριον προσωρμίσθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐκεῖ φρουρίων. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα προσωρμίσθη καὶ αὐτὴ ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἰμβρου εἰς ὕδρευσιν.

Ἰδιον τῶν ἀδυνάτων, τῶν δειλῶν καὶ τῶν τυραννικῶν κυβερνήσεων εἶναι, ὅσάκις δὲν δύνανται νὰ ἐκδικῶνται τοὺς πταίστας, νὰ παιδεύωσι τοὺς ἀθώους. Ὅσάκις ἐνίκων οἱ ἔνοπλοι Ἕλληνες, οἱ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἄοπλοι καὶ ἀβλαβεῖς ὁμογενεῖς των ἔπασχαν. Τὰ αὐτὰ ἀνομήματα, ἀξιοκατάκριτα βεβαίως ὅπως καὶ ἂν θεωρηθῶσιν, ἔπραξαν καὶ οἱ Ἕλληνες· ἀλλ' οὗτοι ἦσαν εἰς πλήρη ἐπανάστασιν καὶ εἰς ἀναρ-

χίαν. Πότε καταδυναστευόμενον ἔθνος, λαβὼν ὄπλα κατὰ τοῦ καταδυναστεύοντος, δὲν ἠνόμησεν, ἢ δὲν ἔχυσεν αἵματα πταιστῶν καὶ ἀθῶων ἀνεξετάστως; Σπανίως κατὰ δυστυχίαν ὑπέκει εἰς τὰ ἐντάλματα τῆς μετριότητος ἢ αἰχμάλωτος τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως ἀνθρώπινος ψυχῇ. Ἄλλ' ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ σουλτάνου, αὐταὶ αἱ Ἀρχαὶ ἦσαν αἱ χεῖρες τῆς ἀνομίας καὶ τῶν αἱμάτων. Οἱ Μιτυληναῖοι Χριστιανοὶ καὶ οἱ κατὰ τὰ πλησιόχωρα παράλια τῆς Ἀσίας ὅχι διότι ἦσαν συμμέτοχοι τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ δικρότου, ἀλλὰ διότι ἔτυχε νὰ κατοικῶσι γῆν, παρ' ἣν τὸ δίκροτον ἐκάη, ἔγειναν οἱ τρισάθλιοι θύματα τῆς μανίας τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν, σφαζόμενοι ἀνηλεῶς, γυμνούμενοι καὶ πωλούμενοι ὡς ἀνδράποδα. Ἄλλ' ἡ γειτωνία ἐκείνη ἔμελλε νὰ γένῃ συγχρόνως θέατρον ἄλλων δεινότερων συμφορῶν. Πόλις, περιέχουσα ψυχὰς 30 χιλιάδας, ἔμελλε ν' ἀφανισθῇ ὅλη, ὅχι διότι ἔλαβεν ὄπλα κατὰ τῆς ὑπόπτου ἐξουσίας, οὔτε διότι ἐφάνη ἄλλως πῶς ἀξία καταστροφῆς, ἀλλὰ διότι ἦτον ὅλη χριστιανικὴ καὶ ἰκανὴ καὶ τὴν αἰμοχαρῇ δίψαν τῆς ἐξουσίας νὰ σβέσῃ, καὶ τὴν ἐξ ἀδίκων πλουτεῖν ἐπιθυμίαν τῆς νὰ πληρώσῃ. Ἡ πῖλις αὕτη εἶναι αἱ Κυδωνιαί, γνωσταὶ διὰ τὴν αὐτονομίαν καὶ εὐνομίαν, διὰ τὰ φιλάνθρωπα καταστήματα, διὰ τὸ φιλοσοφικὸν σχολεῖον καὶ τὴν φιλοκαλίαν καὶ εὐζωίαν τῶν κατοίκων.

Οἱ Κυδωνιεῖς, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπὶ τῆς Ἀσίας θέσεώς των ἐνώπιον τόσων μυριάδων Τούρκων, ὅχι μόνον δὲν ἐπεχείρησαν ν' ἀπελευθερωθῶσιν, ἀλλ' ἐφρόντισαν καὶ νὰ καθησυχάσωσι τὰς ὑποψίας τῶν Τούρκων διὰ τῆς διαγωγῆς των. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀπεστάτησαν τὰ Ψαρά, ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ τῆς Περγάμου, εἰς ἣν ὑπέκειντο αἱ Κυδωνιαί, ὑποπτεύουσα πόλιν τόσον πολυάνθρωπον, καὶ ὅλην χριστιανικὴν, ἔστειλεν εἰς προφύλαξιν τετρακισχιλίους ὀπλοφόρους, σκηνώ-

σαντας κατ' ἀρχὰς ἐκτὸς αὐτῆς, ἀλλὰ πολλοὺς μετὰ ταῦτα παρεισελθόντας. Ὅπου συρρόῃ τουρκικῶν στρατευμάτων, ἐκεῖ καὶ ἀταξίαι ἀτιμώρητοι ἐν καιρῷ πολέμου· ἡνοχλοῦντο λοιπὸν καθ' ἡμέραν οἱ Χριστιανοί, καὶ ἐκινδύνευαν παρὰ τὴν θέλησίν των νὰ παραχθῶσιν ἐξ αἰτίας τῆς διαγωγῆς τῶν εἰς προφύλαξιν ἐλθόντων. Ὁ προεστὼς τῆς πόλεως Χατση-Θανάσης ὑπῆγεν εἰς Πέργαμον ἐπ' ἐλπίδι νὰ πείσῃ τὴν Ἀρχὴν εἰς ἀνάκλησιν τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Τὴν 2 ἰουνίου ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα ἔπλευσεν εἰς τὰ ἔμπροσθεν τῶν Κυδωνιῶν Μοσχονήσια. Ὁ λαὸς τοῦ μόνου κατοικουμένου νησιδίου, ὅλος χριστιανικὸς, ὡς καὶ ὁ τῶν Κυδωνιῶν, εἶχεν ἓνα μόνον Τούρκον, τὸν ἀγᾶν, ὃν ἀπεδίωξεν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ κατέλαβε τὸ Κλειδί, ὃ ἐστὶ τὴν συζευγνύουσαν τὸ νησιδίον καὶ τὴν ξηρὰν γέφυραν, εἰς ἐμπόδιον εἰσβολῆς Τούρκων. Τὸ συμβὰν τοῦτο ἐξηγρίωσεν ἔτι μᾶλλον τὰ στρατεύματα καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέους φόβους καὶ κινδύνους. Οἱ δὲ Κυδωνιεῖς βλέποντες ὅτι θὰ ἐπάθαιναν τὰ πάνδεινα, εἴτε ἡσυχάζοντες εἴτε ἐπαναστατοῦντες, ἀπεφάσισαν νὰ φύγωσι, καὶ ἔστειλαν εἰς τὰ Μοσχονήσια τὸν διδάσκαλον Βενιαμίν, παρακαλοῦντες τὸν ναύαρχον νὰ φροντίσῃ περὶ μεταφορᾶς τοῦ κινδυνεύοντος λαοῦ εἰς Ψαρά· καὶ ἐπειδὴ πλοῖα δὲν δύνανται νὰ εἰσπλεύσωσι διότι τὰ νερὰ εἶναι ῥηχὰ παρὰ τὸ λιμενοστόμιον, ἐστάλησαν λέμβοι εἰς τὸ ἀκροθαλάσσιον τὴν 4 ἰουνίου, καὶ οἱ Κυδωνιεῖς ἤρχισαν νὰ καταβιβάζωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των. Ταῦτα βλέποντες οἱ Τούρκοι καὶ ἐκλαμβάνοντές τα ἴσως ὡς πολεμικὰς προετοιμασίας, ἐμπόδιζαν βιαίως τοὺς φεύγοντας. Οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀποκρούσωσι τὴν βίαν διὰ τῆς βίας· αἱ δὲ λέμβοι, ὅσαι εἶχαν κανόνια, τὰ μετεχειρίσθησαν καὶ αὗται κατὰ

τῶν ἐνοχλούντων τοὺς Χριστιανοὺς Τούρκων, καὶ οὕτως ἤρχισαν ἐντὸς τῆς πόλεως τὴν 4 ἰουνίου σφαγαί, ἀρπαγαί, αἰχμαλωσίαι, καὶ πυρκαϊαί· τὸ παραθαλάσσιον ἐσκεπάσθη προσφύγων, πολλαὶ γυναῖκες ἐπιπταν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας Τούρκων, ἡ πόλις ἐκαίετο, καὶ ὅλαι αἱ λέμβοι καὶ ὅλα τὰ μικρὰ πλοία τῶν Μοσχονησιωτῶν μετέφεραν ἀδιακόπως καὶ ἐπεσώρευαν εἰς τὰ πλοῖα τοὺς δυστυχεῖς Κυδωνιεῖς, βλέποντας φλεγόμενας τὰς οἰκίας των καὶ θρηνοῦντας τὴν μεγάλην συμφορὰν των. Τοιουτοτρόπως κατεστράφη ἡ λαμπρὰ τῶν Κυδωνιῶν πόλις, καὶ οἱ κάτοικοί της, ὅσοι κατέφυγαν εἰς τὰ πλοῖα, μετεκομίσθησαν καὶ διεσπάρησαν εἰς διαφόρους νήσους, βιοῦντες βίον ἀβίωτον. Κυβέρνησις, ὅχι μόνον μὴ παρέχουσα ἀλλὰ καὶ ἀφαιροῦσα τὰ εἰς προφύλαξιν καὶ διάσωσιν κινδυνεύοντος λαοῦ καὶ καταστρέφουσα ἐπὶ ἀπλαῖς ὑποψίαις αὐτόν, εἶναι ἀξία τῆς κατάρας καὶ τοῦ ἀναθέματος ὄλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὄλων τῶν αἰώνων.

Ἐπὶ δὲ τῇ συμφορᾷ τῶν Κυδωνιῶν κατεφοβήθησαν ὅλοι οἱ κατοικοῦντες τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας Χριστιανοὶ καὶ κατέβαιναν σωρηδὸν εἰς τὰ παραθαλάσσια, ἵνα διασωθῶσι δι' ὧν ἐδύναντο τρόπων εἰς τινὰς τῶν ὑπὸ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν νήσων. Ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ Μοσχονησιῶται τὴν πατρίδα των, καὶ κατέφυγαν καὶ αὐτοὶ ὅπου ἠμπόρεσαν· ὥστε ὅλη ἐκείνη ἡ ἕως χθὲς ἀνθηρὰ ἀκτὴ ἔγεινε τόπος ἐρημώσεως. Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῶν δεσποτικῶν, τῶν τυραννικῶν καὶ τῶν βαρβάρων κυβερνήσεων.

Τὰ δ' ἐλληνικὰ πλοῖα, ἀφ' οὗ ἐλύτρωσαν τόσον πλῆθος, ἐπλευσαν πρὸς τὴν Τένεδον τὴν 7 ἰουνίου καὶ ἐπανεπλευσαν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἴδια· κατῆραν δὲ τὴν 12 τὰ ὑδραϊκὰ εἰς τὸν λιμένα των.

Οἱ θρασεῖς ἐνώπιον τῶν ἀδυνάτων εἶναι δειλοὶ ἐνώπιον τῶν δυνατῶν. Ἐν ᾧ τόσα κακὰ ὑπέφεραν

οἱ ἄοπλοι Χριστιανοί, αἱ τουρκικαὶ Ἀρχαὶ τῆς Μιτυλήνης τόσον ἐφοβήθησαν τοὺς γείτονάς των Ψαριανοὺς ἐξ αἰτίας τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ δικρότου, ὥστε τοῖς ὑπεσχέθησαν φόρον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ἐνοχλῶσι τὴν Μιτυλήνην καὶ τὸ μικρὸν ναυτικόν της.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῶν μερῶν ἐκείνων μεσοῦντος τοῦ ἰουνίου.

Ἡ δὲ ἄλλη μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου συγκειμένη ἐκ 12 πλοίων, ἤτοι 6 ὑδραϊκῶν ὑπὸ τὸν Δημήτρην Βῶκον Μιαούλην, καὶ 6 σπετσιωτικῶν ὑπὸ τὸν Νικολὸν Μπότασιν, ἔπλευσεν ἐπὶ τῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσῃ τῶν Πελοποννησίων κατὰ τὸν κορινθιακὸν κόλπον πρὸς καταδίωξιν ὀλίγων τουρκικῶν πλοίων ἀποσπασθέντων τῆς ἐν Μούρτῳ ναυτικῆς δυνάμεως καὶ μεταπλευσάντων εἰς τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν, καὶ πρὸς ἄλωσιν τῆς Ναυπάκτου καὶ τοῦ Ἀντιρρίου διὰ τῆς συμπράξεως καὶ τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων. Ἐκ τῶν 12 δὲ τούτων πλοίων, 2, τὸ τοῦ Ἀναστάση Κολανδρούτσου καὶ τὸ τοῦ Ἀναγνώστη Κουλάτση, ἔμειναν κατὰ τὸν διάπλουν ἔμπροσθεν τοῦ Νεοκάστρου καὶ τῆς Κορώνης πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν φρουρίων ἐκείνων· τὰ δὲ ἄλλα, προχωρήσαντα κατὰ τὰς Πάτρας, εἶδαν τὴν 20 μαΐου πλέοντα ἔμπροσθεν τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Πάπα εἰς ἀποκλεισμὸν τῶν Πατρῶν ὑπὸ σημαίαν ἑλληνικὴν 6 δικάταρτα, ἐξ ὧν τὰ 5 γαλαξειδιωτικὰ καὶ τὸ ἐν κεφαλληναῖον (γ), καὶ 2 κανονοφόρους· εἶδαν καὶ μίαν κορβέταν τουρκικὴν πλέουσαν πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἐπέπλευσαν· ἀλλ' αὕτη φοβηθεῖσα ἐστράφη πλησίστιος πρὸς τὴν Ναύπακτον. Ἀνήχθησαν ἐν τῷ ἅμα καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι τῶν Πατρῶν 4 τουρκικὰ δικάταρτα ἐπὶ τῇ διὰ σημείων προσκλήσει τῆς κορβέτας, καὶ κατέφυγαν καὶ αὐτὰ ὑπὸ τὴν Ναύπακτον. Τόσον δὲ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῆς ἑλληνικῆς ταύτης μοίρας ἐφοβήθη ὁ ἐν Πάτραις Ἰσούφης, ὥστε ἀνήγγειλε τοῖς εἰσέτι ἐνδιαμένουσιν

προξένοις, ὅτι δὲν ἡγγυᾶτο εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἀσφάλειάν των καὶ ἐπεθύμει ν' ἀναχωρήσωσιν αὐθημερόν, διότι ἠναγκάζετο νὰ καύσῃ τὰς κατοικίας των, μὴ τὰς κατάσχωσιν οἱ ἐχθροὶ του. Ἐπὶ τῇ προσκλήσει ταύτῃ καὶ τῇ ἀπειλῇ οἱ πρόξενοι ἀνεχώρησαν ὅλοι αὐθημερόν ἐμβάντες εἰς τὴν ἐν τῷ λιμένι γαλλικὴν φρεγάταν, Arriège. Τὰ δὲ ἑλληνικὰ πλοῖα, ἃ ἐχαιρέτησαν οἱ Ἕλληνες ἄνωθεν τῶν βουνῶν ἀνάψαντες πυρά, διεπέρασαν ἀβλαβῶς τὸ στενὸν στόμιον τοῦ κόλπου ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ τῶν φρουρίων, τὰ μὲν καθ' ἣν ἔφθασαν ἔμπροσθεν τῶν Πατρῶν ἐσπέραν, τὰ δὲ τὴν ἐπαύριον ἐπειράθησαν οἱ ἐν αὐτοῖς νὰ βλάψωσι τὰ ἐχθρικά, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ φρουρίου τῆς Ναυπάκτου θέσεώς των, καὶ ἀγκυροβολήσαντες πλησίον ἔστησαν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τρία κανόνια, δι' ὧν ἐκτύπουν, ἂν καὶ ἀβλαβῶς, καὶ τὴν Ναύπακτον καὶ τὰ πλοῖα.

Εἶχαν ἤδη καταβῇ πρὸς ἐκεῖνα τὰ παραθαλάσσια ἱκανὰ στρατεύματα εἰς πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου καὶ τοῦ Ἀντιρρίου. Στερούμενα παντὸς ἐπιτηδείου εἰς προσβολὴν φρουρίων καὶ πρόθυμα νὰ ἐπιχειρήσωσί τι, ἔδραξαν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ἦλθαν πλησιέστερον τῆς Ναυπάκτου τὴν 24 καὶ τὴν ἐπαύριον ἤρχισε σφοδρότατος τουφεκισμὸς καὶ κανονοβολισμὸς διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης· τόσον δὲ ἐφοβήθησαν οἱ Τοῦρκοι, ὥστε ἔβαλαν πῦρ εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνέβησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Τὴν δὲ 26 ὑπῆγαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου εἰς τὸν στόλον, καὶ, συσκέψεως γενομένης, ἀπεφασίσθη ἡ ἐξ ἐφόδου ἄλωσις τοῦ Ἀντιρρίου. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἡτοιμάσθησαν ἐπὶ τῶν πλοίων 10 κλίμακες, 10 πηχῶν ἐκάστη, ἃς παραλαμβάντες οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοπέδου ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηράν. Δευτέρου δὲ συμβουλίου γενομένου, ὠρίσθη ἡμέρα ἐφόδου ἡ 6 ἰουνίου. Προτείναντος δὲ

τοῦ Διαμαντῆ Χορμώβα, ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν, ν' ἀναβῇ πρῶτος τὸ τεῖχος, καὶ αἰτήσαντος νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν ὅσοι προηροῦντο, ὑπεσχέθησαν 400 νὰ συγκινδυνεύσωσιν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐφόδου καὶ τοῦ κινδύνου καὶ ἐπλησίασαν τὸ τεῖχος, ὁ μὲν Διαμαντῆς ἀνέβη καθ' ἃ ἐπρότεινεν, ἀλλ' ὀλιγώτατοι τὸν ἠκολούθησαν, καὶ ἐφονεύθησαν αὐτὸς καὶ τινες τῶν ὁπαδῶν του. Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην οἱ ναῦται, μιμούμενοι τοὺς ἐν τῇ Ἐρισῶ, ἀπέθεσαν ἓν τιμι γαλαξειδιωτικῶ πλοίῳ ἀνεπιτηδείως ὕλας καυστικὰς, καὶ ἀνάψαντες αὐτὰς τὸ ἔρριψαν τὴν 10 ἰουνίου ἐπὶ τὰ τουρκικὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐνὸς καὶ μόνου ἀνδρὸς βαστῶντος τὸ πηδάλιον· ἀλλὰ πρὶν κολλήσῃ τὸ πλοῖον, περιεφλογίσθη ὁ πηδαλιούχος καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ ἐχθροί, συλλαβόντες αὐτόν, τὸν ἔψησαν ζῶντα ματαιώσαντες καὶ τὸ ἐπιχείρημά του. Μετὰ πέντε δὲ ἡμέρας ἐξέπλευσεν ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα, ἀναπλέουσα εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἔμειναν ἐντὸς τοῦ κόλπου τὸ κεφαλληνναῖον, τὰ 5 γαλαξειδιωτικά, ἓν σπετσιωτικόν καὶ αἱ κανονοφόροι· διεπέρων δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα συχνῶς καὶ ἀφόβως τὸ στόμιον τοῦ κόλπου ἐνισχύοντα ποτὲ μὲν τὰ ἐντὸς, ποτὲ δὲ τὰ ἐκτὸς κινήματα τῶν κατὰ ξηρὰν Ἑλλήνων, ἐκπλέοντα μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Πάπα καὶ ἐμποδίζοντα πολλάκις τὰ ἐξωθεν ἐρχόμενα πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις Τούρκους βοηθήματα, καὶ τὴν διάβασιν μάλιστα τῶν Τούρκων εἰς τὰς ἰονίους νήσους καὶ εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ μηδόλως σεβόμενα τὴν ἰόνιον σημαίαν· ἐφ' ᾧ ὀργισθεῖσα ἡ ἀρμοστεία ἐξαπέστειλε ναυτικὴν δύναμιν, ἣτις εὐρούσα τὴν νύκτα κατὰ τὴν Γλαρέντσαν μίαν τῶν δύο κανονοφόρων καὶ αἵφνης ἐπιπεσοῦσα ἐφόνευσεν δύο ναύτας, συνέλαβε δύο ἄλλους καὶ μετέφερεν εἰς Ζάκυνθον καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν κανονοφόρον ἐγκαταληφθεῖσαν ὑπὸ τῶν λοιπῶν ναυτῶν της, εἰς τὴν ξηρὰν διασω-

θέντων. Μετὰ τρίμηνον δὲ φυλάκισιν ἀπελύθησαν οἱ συλληφθέντες.

Ἄν ἡ εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον ναυτικὴ ἐκστρατεία δὲν ἔφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, ἐχρησίμευσεν ὅμως μεγάλως εἰς ἐμψύχωσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τρόπον τῶν Τούρκων ἐκείνου τοῦ μέρους, ἐξ αἰτίας τῆς τολμηρᾶς καὶ εὐτυχοῦς διαπεραιώσεως τῶν πλοίων διὰ πορθμοῦ, ἐνὸς καὶ ἡμισυ μιλίου πλάτος ἔχοντος, καὶ μεταξὺ δύο φρουρίων ἀκαταπαύστως κανονοβολούντων· συνέτρεξε δὲ τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας. Ἐν τούτοις, μαθόντες τὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης οἱ ἐν τῇ κατὰ τὸν Μοῦρτον τουρκικῇ μοίρᾳ, συνέλαβαν αἰφνης τινὰς ἐμπλέοντας Ὑδραίους καὶ τοὺς ἐθανάτωσαν, ἐν οἷς καὶ τὸν Μανώλην Γκιουῆστον, τὸν μόνον ἐπιζῶντα ἀδελφὸν τῶν ἐν τῷ ναυστάθμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλλοτε ἀποκεφαλισθέντων.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ.

Παθήματα τῶν Σμυρναίων, Κυπρίων καὶ Κῶων Χριστιανῶν.

ΚΑΘ' ὃν δὲ καιρὸν αἱ τρισάθλια Κυδωνιαὶ ἔγειναν τόπος ἐρημώσεως, δεινὰ δυστυχήματα ἔπαθεν ἡ Σμύρνη. Ἐφάνησαν τὸν μαῖον ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει δύο δερβίσαι, οἵτινες περιφερόμενοι τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ καφενεῖα καὶ παριστάμενοι ὡς θεόπνευστοι, ἠρέθιζαν τοὺς Τούρκους εἰς καταστροφὴν τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἐχθρῶν τῆς πίστεώς των καὶ τοῦ σκήπτρου των. Καλῇ τύχῃ ὁ μουτεσελήμης τῆς Σμύρνης ἀπεμάκρυνε τοὺς ταραξίας εὐσχήμως. Τὸν αὐτὸν μῆνα συνηθροίσθησαν ἐπὶ τῆς πλησίον τοῦ ἐπιθαλασσίου φρουρίου πεδιάδος πάμπολλοι Ἀσιοὶ Τούρκοι, οἱ μὲν ἐπὶ προφυλάξει τοῦ μέρους ἐκείνου ἀπὸ ἐνδεχομένου ἐπαναστατικοῦ κινήματος, οἱ δὲ ἐπὶ μεταβάσει εἰς ἄλλα ἀποστατήσαντα μέρη. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατεύματος τούτου, καθήμενος ἐντὸς τῆς πόλεως, τὸ διέταξε νὰ διαμείνῃ ἐκτός. Ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτος ἀπελάμβανε τὰς τρυφὰς τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης, καὶ εἰς προμήθειαν τροφῶν ἐπέβαλε συχνάκις βαρεῖς φόρους, τὸ στράτευμά του ἐλίμωττε, καὶ ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας διεσπάρη εἰς ὅλα τὰ περίχωρα, ἐχύθη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τὴν 23 μαΐου παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνωτέρου του, ἔτρεξεν εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν ἀρτοποιῶν καὶ λοιπῶν τροφοπωλῶν, ἔπραξε παντὸς εἶδους ἀταξίας, ἐφόνευσε δύο Χριστιανούς καὶ ἠπέλει αὐθημερὸν γενικὴν καταστροφὴν. Οἱ Χριστιανοί,

ἐμφοβοὶ καὶ ἀπροστάτευτοι, ἀφῆκαν ὅλοι τὰ ἔργα τῶν, ἄλλοι ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν, ἄλλοι ἔτρεξαν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, καὶ ἡ μεγάλη ἐκείνη πόλις ἐφαίνετο μεγάλη ἐρημία. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς τῶν περιφερομένων γενιτσάρων, διψῶν χριστιανικὸν αἷμα καὶ μὴ εὐρίσκων Χριστιανὸν ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἔρριψε πιστολίαν ἀπροσέκτως καὶ ἀσκόπως καὶ ἐκτύπησε κατὰ τύχην διαβαίνοντά τινα μωαμεθανὸν Κρήτα. Ὁ γενίτσaros, φοβούμενος μὴ πάθῃ ὡς φονεὺς, ἢ προθέμενος ἴσως τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, ἐρωτηθεὶς περὶ τοῦ συμβάντος, εἶπεν, ὅτι ἡ πιστολία ἔπεσεν ἐκ τινος χριστιανικῆς οἰκίας. Ἡ ψευδὴς αὕτη μαρτυρία τοῦ ἐνόχου ἤρκεσε νὰ ἐκθέσῃ ἐν τῷ ἅμα εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον τὴν ἐν ᾗ ἐγένετο ὁ φόνος συνοικίαν, καὶ τόσος ἦτον ὁ ἐπικρατῶν τρόμος, ὥστε οἰκογένειά τις τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ὃ ἐστίν, ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνή, ὁ υἱός, τέσσαρες θυγατέρες καὶ βρέφος θηλάζον, φοβούμενοι μὴ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν κακούργων, σπώντων τὰς θύρας τῶν γειτωνικῶν οἰκιῶν, ἀνέβησαν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τῆς οἰκίας τῶν ὅλοι, καὶ πηδῶντες ἀπὸ παρωροφίδος εἰς παρωροφίδα ἔφθασαν εἰς τινα ἀπολήγουσαν εἰς στενωπὸν· συνέδεσε τότε ὁ δυστυχὴς πατὴρ τὴν παρωροφίδα ταύτην καὶ τὴν ἀπέναντι ἐπὶ ῥίψας σανίδα, καὶ τοιουτοτρόπως τρέμοντες μὴ πέσωσι κάτω καὶ συντριβῶσιν, ἐπέρασαν ὅλοι πατῶντες ἐπὶ τοῦ σειομένου ἐκείνου συστεγάσματος, καὶ τουφεκίζομενοι κάτωθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς πτηνὰ πετῶντα, κατήντησαν εἰς τινα εὐρωπαϊκὴν οἰκίαν, ὅπου διεσώθησαν.

Ὁ δὲ διοικητής, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅτι αἱ προσταγαὶ καὶ αἱ ἀπειλαὶ τοῦ δὲν ἰσχυσαν, ἐξῆλθε μεθ' ὅλης τῆς φρουρᾶς εἰς παῦσιν τῶν δεινῶν, καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ περιορισθῶσιν οἱ ἄτακτοι ἐντὸς τῆς τουρκικῆς συνοικίας, ἀφ' οὗ τρεῖς ὥρας διήρκεσαν αἱ ἀταξίαι,

εἴκοσιν οἰκίαι ἐπατήθησαν καὶ ἐγυμνώθησαν καὶ εἴκοσιν ἄθλιοι Ἕλληνες ἐφονεύθησαν. Μετὰ τὰ παθήματα ταῦτα πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν ἤρχισαν νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰς οἰκίας των, θαρρύνθεντες ὑπὸ τῆς καλῆς διαθέσεως τῆς τοπικῆς Ἀρχῆς, ἀλλ' ἔπαθαν μετ' ὀλίγον χειρότερα (α).

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διεδόθη φήμη, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ ψευδὴς αὕτη φήμη ἔβαλε πάλιν ἄνω κάτω τὴν πόλιν· καὶ οἱ ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν προστασίαν, φοβηθέντες, κατέφυγαν οἱ μὲν εἰς ἄλλα προξενεῖα, οἱ δὲ εἰς πλοῖα· οὐδ' αὐτὸς δὲ ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας ἦτον ἀσφαλὴς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Οἱ δὲ δυστυχεῖς Ἕλληνες, οὓς ἐθεώρουν οἱ Τοῦρκοι ὅλους Ῥώσσους, ἐκρύπτοντο ὅπου ἠμπόρουν. Δισχίλια ψυχὰι κατέφυγαν εἰς μόνον τὸ ὑπὸ τὸν γενναῖον καὶ φιλόανθρωπον Δαυὶδ γαλλικὸν προξενεῖον. Μόλις ἐψεύσθη ἡ περὶ τοῦ πολέμου φήμη, καὶ συνέπεσαν κακῇ τύχῃ ἄλλα περιστατικά, ἐξαγριώσαντα πάλιν τοὺς διψῶντας τὴν καταστροφὴν τῶν Χριστιανῶν.

Πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εὐρίσκετο ἐν τῷ λιμένι τῆς Σμύρνης Ῥωσσικὸν πλοῖον ἐμπορικόν. Τὴν 3 ἰουνίου, ὃ ἐστὶ τὰς ἡμέρας τῶν ταραχῶν, τὸ πλοῖον ἤτοιμάσθη εἰς ἀπόπλουν. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ συνήχθησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸν αἰγιαλόν, τὸ ἐμπόδισαν λέγοντες, ὅτι μετεκόμιζε πολεμεφόδια εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ τὸ ἐπισκεφθῶσι· τὸ ἐπεσκέφθησαν δις καὶ τρίς· καὶ μὴ εὐρόντες ὅ,τι ὑπόπτευαν, τὸ ἀπέλυσαν. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐγνώσθη ὅ ἐν Ἐρισῶ ἐμπρησμὸς τοῦ δικρότου. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεμάνησαν ἐπὶ τούτῳ, ἐχύθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως καὶ ἐφόνευαν ἀδιακρίτως τοὺς προστυχόντας Χριστιανούς, ἀνυπόπτως ἐν τῇ πόλει περιφερομένους. Τὴν νύκτα ἦλθεν ἡ εἶδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Κυδωνιῶν. Ἡ εἶδησις αὕτη ἦλθε

παρηλλαγμένη ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ κακοβουλίας· ἐλέγετο, ὅτι οἱ Κυδωνιείς, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἔδωκαν τὴν πρώτην ἀφορμὴν σφάζαντες τοὺς ἐν τῇ πόλει Τούρκους καὶ προκαλέσαντες τὴν εἰσβολὴν τῶν ἔξω τουρκικῶν στρατευμάτων. Μόλις ἐξημέρωσε, καὶ ἤρχισε νέα σφαγὴ ἐξ αἰτίας τῆς εἰδήσεως ταύτης, καὶ τόσον αἷμα ἀθῶον ἐχύθη, ὥστε οἱ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἡμερῶν φόνοι ἐφαίνοντο μικροῦ λόγου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εὔρισκαν πλέον οἱ δήμιοι Χριστιανοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς εἰς σφαγὴν, ὑπῆγάν τινες αὐτῶν νὰ πατήσωσι τὸ ῥωσσικὸν προξενεῖον. Οἱ δὲ εἰς φύλαξιν αὐτοῦ γενίτσαροι ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγαν ἀφήσαντες τὸ ἀπροστάτευτον. Καλῇ τύχῃ ἦλθαν λέμβοι ἑνοπλοὶ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν πλοίων εἰς ὑπεράσπισίν του, ἔπεσε καὶ κανονία ἕκ τινος πολεμικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πλοίου εἰς ἀπλοῦν φόβον, καὶ τοιουτοτρόπως οἱ μὲν ἀπειλοῦντες τὸ προξενεῖον διεσκορπίσθησαν, ὁ δὲ πρόξενος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διεσώθησαν εἰς τὰ πλοῖα κακῶς ἔχοντες. Οἱ κακοῦργοι ὑπῆγαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ γαλλικὸν προξενεῖον ζητοῦντες νὰ τοῖς παραδοθῶσιν οἱ εἰς αὐτὸ καταφυγόντες δισχίλιοι Χριστιανοί. Ἀντέστη ὁ πρόξενος γενναίως· ἦλθαν καὶ ἑνοπλοὶ λέμβοι βασιλικοῦ τινος γαλλικοῦ πλοίου εὐρεθέντος ἐν τῷ λιμένι, καὶ οὕτω διεσώθησαν οἱ κινδυνεύοντες. Μὴ εὐχαριστούμενοι δὲ οἱ ἄνθρωποι τῶν αἱμάτων νὰ φονεύωσι σποράδην, συνέλαβαν τὴν τρομερὰν ἰδέαν γενικῆς σφαγῆς· ἀλλ' εἰς πραγματοποιήσιν τοιούτου τολμήματος ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ προκαλέσωσι πρᾶξιν νομιμοποιούσαν τὸ μελετώμενον καὶ ὑπῆγαν πρὸς τὸν μουλᾶν ζητοῦντες τὸν ἀναγκαῖον φετφᾶν· ἀνετριχίασεν ὁ εὐσυνείδητος μουλᾶς ἀκούσας τοιαύτην αἴτησιν, τὴν ἀπέρριψε, καὶ τοὺς ἐπέπληξεν. Ἐφρύναν οἱ ἐπιπληχθέντες διὰ τὴν παρακοὴν τοῦ μουλᾶ· καί, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ σουλτάνος σέβεται τὸ τάγμα τῶν

ἀνθρώπων τούτων ὡς τάγμα ὑπηρετῶν τοῦ νόμου καὶ τῆς θρησκείας, οὗτοι τὸν ἐσκότωσαν. Μετὰ τὸ μέγα τοῦτο ἀνοσιούργημα ἐσκότωσαν καὶ τὸν ἀγιάνην καὶ ἄλλους Τούρκους κατακρίνοντας τὰς πράξεις των· ἀβλαβεῖς δὲ ἀφῆκαν τὸν μουτεσελήμην καὶ τὸν ἀρχηγόν των· διότι ὁ μὲν πρῶτος, φοβούμενος τὴν ὀργὴν των, δὲν ἐφέρετο ὡς πρότερον, ὁ δὲ ἄλλος ἐθεωρεῖτο ὡς ὑποκινητὴς τῶν πραττομένων. Ἐξ ὧσων δὲ συνέβησαν, ἐνόμιζεν ἕκαστος τῶν ἐν Σμύρνῃ, ὅτι ἐφθασεν ἡ τελευταία ὥρα ὅλων τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν· ἀλλὰ ἔπαυσαν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν οἱ φόνοι περὶ τὴν ἐσπέραν, καὶ ἡ πόλις ἀπέφυγε ὡς ἐκ θαύματος τὰ ἐπαπειλούμενα δεινὰ.

Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἠθέλησαν οἱ ἀλιτήριοι νὰ ἐπισκεφθῶσι καὶ τετάρτην φορὰν τὸ ὑπὸ ῥωσικὴν σημαίαν πλοῖον, ἀνακομισθὲν εἰς τὸν λιμένα τὴν παρελθούσαν νύκτα· ἀλλ' οὐδὲ τότε ἤϋραν πολεμefόδια· ἤϋραν ὅμως κατὰ δυστυχίαν 50 ἐπιβάτας Ἑλλήνας, ἐν οἷς καὶ τινὰς Ἰουὰς· καὶ τούτους μὲν παρέδωκαν ἀβλαβεῖς τῷ προξένῳ τῆς Ἀγγλίας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπεβίβασαν, καὶ τοὺς μὲν ἔσφαξαν, τοὺς δὲ ἐδημοπράτησαν.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας, ἐπειδὴ ἀπηγορεύετο πᾶς εἰσπλους καὶ ἔκπλους, ἔρριψεν ἄγκυραν ἐκτὸς τοῦ λιμένος πλησίον τοῦ φρουρίου σαρδηνικὸν πλοῖον, καὶ ἤρχισε νὰ ἐπιβιβάσῃ κρυφίως ἐπὶ ἀδρᾷ τιμῇ Ἑλλήνας, ἵνα τοὺς μετακομίσῃ εἰς τινὰς τῶν ἐλευθέρων νήσων πρὸς ἀσφάλειαν. Ἐμπόδισεν ἡ Πύλη πρό τινων ἡμερῶν διὰ φερμανίου τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπηγόρευσε νὰ δέχωνται τοὺς φυγάδας εὐρωπαϊκὰ πλοῖα· διέταξε δὲ καὶ νηοψίαν καὶ ἐπέβαλε ποινὴν τὴν δήμευσιν τῶν δεχομένων τοιούτους ἐπιβάτας· διέταξε δὲ ταῦτα πάντα συναινέσει τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων, οἵτινες ἀπέστειλαν τοιαύτας ὁδηγίας πρὸς ὅλους τοὺς κατὰ τὴν ὀθωμα-

νικὴν ἐπικράτειαν προξένους· μόνος δὲ ὁ τῆς ῥωσσίας δὲν συνήνεσεν. Αἱ τουρκικαὶ Ἀρχαὶ ὅλων τῶν μερῶν τῆς ἐπικρατείας ἐγίνωσκαν καὶ τὴν διαταγὴν τῆς Πύλης καὶ τὰς περὶ τούτου δοθείσας τοῖς προξένοις ὁδηγίας. Δι' ὃ μαθοῦσαι αἱ τῆς Σμύρνης, ὅτι τὸ σαρδηνικὸν πλοῖον μετήρχετο τὸ ἀπηγορευμένον τοῦτο ἔργον, ἔστειλαν δικάταρτον ἀλγερινὸν εὐρεθὲν ἐν τῷ λιμένι εἰς σύλληψίν του. Τὸ σαρδηνικὸν εἶχεν ἀνελκύσει τὴν ἄγκυραν πρὸ μιᾶς ὥρας, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη ν' ἀπομακρυνθῇ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν νηνεμίαν· βλέπον δὲ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον κατέφυγεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλικῆς φρεγάτας Jeanne d'Arc. Ὁ Ἀλγερίνος ἀπῆτει τό πλοῖον· ἀλλ' ὁ διοικητὴς τῆς φρεγάτας ἀνένευεν· ἐπὶ τέλους ἐνεκρίθη ν' ἀποφασισθῇ τί μέλλει γενέσθαι παρὰ τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τουρκικῶν Ἀρχῶν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα διεπραγματεύοντο, οἱ ἐπὶ τοῦ σαρδηνικοῦ πλοίου διακόσιοι ἐπιβάται Ἕλληνες μετεκομίσθησαν ἀσφαλείας χάριν εἰς τὴν φρεγάταν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐστάλησαν εἰς τὸ γαλλικὸν προξενεῖον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς εἰς τὸν πλοίαρχον ἐπικειμένης εὐθύνης. Ὁ δὲ πρόξενος, μὴ δυνάμενος ν' ἀντείπῃ εἰς τὰς ὁδηγίας του, καὶ πιστεύσας εἰς τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν ἀνθρώπων, φοβηθεὶς δὲ μὴ πατηθῇ καὶ τὸ προξενεῖον καὶ δοθῇ ἀφορμὴ νὰ καῇ ἴσως καὶ ἡ πόλις, καθὼς ἐλέγετο, ἂν ἐπροστάτευσεν τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους, ἐνέδωκεν ἐν ἄκρα θλίψει, καὶ παρέλαβαν οἱ Τούρκοι τοὺς ἐπιβάτας καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ σαρδηνικοῦ πλοίου· καὶ οἱ μὲν ἐπιβάται, ἄλλοι ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἐξηγοράσθησαν· ἐκ δὲ τῶν τοῦ πληρώματος, ἑπτὰ μετὰ τοῦ πλοίαρχου, ὑπηκόων ὅλων ξένης Δυνάμεως, τρεῖς ἀπεκεφαλίσθησαν, δύο κατεσπαράχθησαν, ὁ δὲ πλοίαρχος καὶ εἰς ναύτης ἐκρεμάσθησαν· εἰς χλευασμὸν δὲ τῆς

Εὐρώπης ἔβαλαν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οἱ ἀγχιονισταὶ σιγάρον (β). Τοιοῦτον ἔφερεν ἀποτέλεσμα ἡ αἰσχροὶ καὶ ἀδικαιολόγητος συναίνεσις εἰς τὰς ὁρέξεις τῆς Πύλης τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβων, κατασχυνάντων τὰς σημαίας τῶν βασιλέων αὐτῶν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς καταδιωκομένης καὶ πασχούσης ἀνθρωπότητος. Ἠμάρτησαν οἱ πρέσβεις φιλανθρώπων καὶ Χριστιανῶν βασιλέων ἀμάρτημα μέγα συντρέξαντες χάριν τῆς Πύλης εἰς τὰ δεινὰ τῶν ὁμοπίστων αὐτῶν διὰ τῶν πρὸς τοὺς προξένους εἰς χρήσιν τοῦ δικαίωματος τῆς νηοψίας ὀδηγίων, διότι ἤξευραν, ἐξ ὧν ἤκουαν καὶ ἔβλεπαν, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς νηοψίας ἦτο παρὰ τοῖς Τούρκοις δικαίωμα σφαγῆς. Χρέος εἶχαν νὰ προστατεύωσιν ἀδιακρίτως ἀθῶους καὶ ἀόπλους εἴτε Τούρκους εἴτε Χριστιανούς, μὴ καταδικαζομένους ὑπὸ τινος νόμου, ἀλλὰ προστρέχοντας ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν σημαιῶν τῶν εἰς ἀποφυγὴν τῆς φανεράς καὶ ἀδίκου σφαγῆς ἢ τοῦ ἀνδραποδισμού.

Ἐκ τῶν ἐν Σμύρνῃ ὀδυνηρῶν συμβάντων μεταφέρομεν τὸν λόγον εἰς τὰ ἐν Κύπρῳ καὶ Κῶ ὀδυνηρότερα· παρατρέχομεν δὲ ἄλλα ἄλλων μερῶν εἰς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν δεινῶν, καὶ διότι ὅσα διηγούμεθα εἶναι ἱκανὰ αὐτὰ μόνα νὰ δείξωσιν ὑπὸ ποίας τίγρεις ἐτέλουν οἱ ἄθλιοι Χριστιανοί.

Ἡ Κύπρος εἶχεν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως κατοίκους ἑκατὸν χιλιάδας, ἐξ ὧν εἰκοσακισχίλιοι ἦσαν Τούρκοι, οἱ δὲ λοιποὶ, ἐκτὸς ὀλίγων Ἑβραίων, Χριστιανοί. Δεκακισχιλίους Τούρκους καὶ πεντακισχιλίους Χριστιανούς εἶχεν ἡ Λευκωσία, ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου· ἔδρευε δ' ἐν αὐτῇ ὁ μουτεσελήμης τῆς νήσου, ὁ ἀλαήμπεης, ὁ γενιτσάραγας, ὁ μουφτῆς, οἱ γενικοὶ δημογέροντες καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὁ καὶ μακαριώτατος. Ἡ νῆσος εἶχε καὶ ἄλλους τρεῖς ἀρχιερεῖς,

τὸν Πάφου, τὸν Κυττίων καὶ τὸν Κυρηνίας ἐδρεύοντας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῶν.

Ἡ Πύλη ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως διέταξε τὸν πασᾶν τοῦ Ἀκρίου νὰ μεταβιβάσῃ εἰς Κύπρον στρατεύματα καὶ ἔδωκε συγχρόνως πλήρη ἄδειαν τῷ μουτεσελήμῃ νὰ σφάξῃ ὅσους τῶν Χριστιανῶν ἔκρινεν ἀξίους σφαγῆς.

Λαβὼν ὁ τότε μουτεσελήμης Κουτσουκ-Μεχμέτης τοιαύτας διαταγὰς, τὰς ἐκοινοποίησε τοῖς ἐντοπίοις Τούρκοις ἐπὶ μυστικοῦ συμβουλίου. Πρόθυμοι οὗτοι νὰ θεραπεύσωσι τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν λύσσαν τῶν καὶ ν' ἀσφαλίσωσιν ἴσως, ὡς ἐνόμιζαν, καὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ὑπαρξίν των, ἐπήνεσαν ὡς σωτήριον τὴν πρόνοιαν τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐγνωμοδότησαν νὰ θυσιασθῶσιν εἰς πλήρη διατήρησιν τῆς ἀσφαλείας τῆς νήσου ὅχι μόνον οἱ τέσσαρες ἀρχιερεῖς καὶ ὀλίγοι τινὲς τῶν ἐγκρίτων Χριστιανῶν κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ μουτεσελήμῃ, ἀλλ' ὅλοι ὅσοι, εἴτε διὰ περιουσίαν εἴτε διὰ παιδείαν εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν, εἶχαν ἐπὶ ῥοὴν ἐπὶ τῶν ὁμοεθνῶν τῶν καὶ ἐδύναντο νὰ τοὺς ὠθήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν. Ἐπὶ τούτοις συνέταξαν μακρὸν κατάλογον προγραφῆς συμπαραλαμβάνοντες ἀναμφιβόλως καὶ ὅσους ἕκαστος ἐμίσει ἢ ὅσων ἐπεθύμει νὰ οἰκοιοποιηθῇ ἐπὶ μικρᾷ τιμῇ τὴν περιουσίαν. Ὁ μουτεσελήμης ἠῦρεν ὑπέρμεγαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ καὶ ἀνωφελῇ τὴν θυσίαν πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὡς ἀσημάντων· ἀλλ' οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι, ἰδόντες ὅτι ἐδίσταζε, τὸν ἠπειλήσαν λέγοντες, ὅτι ἦτον ὑπεύθυνος, ἂν ἔνεκα τῆς τοιαύτης ἐπικεικίας ἀπεστάται ἡ νήσος. Διαρκούσης δὲ τῆς λογοτριβῆς περὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν θυμάτων, κατήχθη εἰς τὴν νήσον ὁ ἀρχιμανδρίτης Θεοφύλακτος Θησεὺς Κύπριος, καὶ μείνας ἐπὶ τοῦ πλοίου διέδωκεν ἐπιστολὰς

καὶ προκηρύξεις προτρεπτικὰς εἰς ἐπανάστασιν. Αἱ προκηρύξεις ἔπесαν εἰς χεῖρας τοῦ μουτεσελήμη καὶ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ τὸν πείσωσι νὰ ἐκτελέσῃ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἐντοπίων ἀγάδων· ἀλλὰ, φοβηθεὶς μήποτε ἡ θυσία τοσούτων καὶ τοιούτων ἐπιφέρῃ ταραχὴν, ἀνέβαλε τὴν ἐκτέλεσιν μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἀναμενομένης στρατιωτικῆς δυνάμεως.

Τὴν 3 μαΐου ἔφθασαν τετρακισχίλιοι, καὶ μετὰ τὴν ἀφίξιν αὐτῶν ὁ μουτεσελήμης ἐκάλεσεν εἰς Λευκωσίαν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὺς προὔχοντας ἐπὶ λόγῳ ὅτι, ἐπαναστατησάντων ἄλλου τῶν ὁμοθρήσκων των, ἐπάναγκες ἦτο πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν, πιστῶν ὄντων, νὰ στείλωσι κοινὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν Πύλην βεβαιοῦντες τὴν ἀκλόνητον εἰς τὸν θρόνον τοῦ σουλτάνου πίστιν καὶ ἀφοσίωσίν των· ὑπέσχετο δὲ νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ γραφόμενα δι' ἰδιαιτέρας του ἀναφορᾶς. Πολλοὶ ἐπίστευσαν τοὺς λόγους του καὶ ὑπῆγαν εἰς Λευκωσίαν· τινὲς δὲ συνετώτεροι ὑπώπτευσαν καὶ κατέφυγαν εἰς Λάρνακα, πόλιν ἔχουσαν ἑξακισχιλίους κατοίκους, τοὺς πλείστους ὁμοθρήσκους, καὶ ἐκρύβησαν ἐν τοῖς ἐκεῖ προξενείοις. Ὅσοι δὲ προὔχοντες τῆς Λάρνακος καὶ τῆς Λεμισοῦ δὲν ἔλαβαν τὴν πρόνοιαν νὰ κρυφθῶσιν, συνελήφθησαν ἔξερχόμενοι τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐστάλησαν δέσμιοι εἰς Λευκωσίαν. Ὁ δὲ μουτεσελήμης, ἀφ' οὗ συνήθροισεν ἐν τῇ πρωτενούσῃ ὅσους ἠμπόρεσεν, ἔρριψε τὸ προσωπεῖον καὶ ἐφάνέρωσε τοὺς φονικοὺς σκοποὺς του, ἂν καὶ οἱ δυστυχεῖς Χριστιανοὶ οὐδεμίαν ἔδωκαν αἰτίαν.

Τὴν 9 ἰουλίου ἔφεραν οἱ ὑπηρέται τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν ἔμπροσθεν τοῦ διοικητηρίου πλατεῖαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανὸν καὶ τοὺς τρεῖς ἄλλους ἀρχιερεῖς· καὶ τὸν μὲν ἐκρέμασαν ἀπὸ τινος δένδρου

ἀπέναντι τῆς πύλης τοῦ διοικητηρίου, τοὺς δὲ ἀπεκεφάλισαν. Συναπεκεφάλισαν καὶ τινες τῶν προκρίτων Χριστιανῶν καὶ ἀφῆκαν κατὰ γῆς ἐρρίμμένα τὰ πτώματα ὅλων ἡμέρας τινάς· δὲν ἔπαυσαν δ' ἔκτοτε ἐν διαστήματι 30 ἡμερῶν σφάζοντες καὶ πολλοὺς κόπτοντες μεληδὸν ζῶντας. Διακόσιοι προὔχοντες πόλεων καὶ χωρίων ἐθυσιάσθησαν, καὶ μόνοι σχεδὸν οἱ φυγόντες διεσώθησαν· τὰ δὲ ὑπάρχοντα ὅλων καὶ θανατωθέντων καὶ φυγόντων ἐδημεύθησαν καὶ ἐπωλήθησαν. Φιλανθρωπότατοι ἐφάνησαν ταῖς θλιβεραῖς ἐκείναις ἡμέραις οἱ πρόξενοι, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ τῆς Γαλλίας Μεχαίνης, παρέχοντες ἐν πρώτοις τὰ προξενεῖα ἄσυλα τοῖς καταδιωκομένοις, καὶ ἀποπέμποντες αὐτοὺς μετὰ ταῦτα δι' εὐρωπαϊκῶν πλοίων.

Πάνδεινα ἔπαθαν συγχρόνως καὶ οἱ δυστυχεῖς Κᾶοι.

Δωδεκακισχίλιοι Τούρκοι καὶ ἑξακισχίλιοι Χριστιανοὶ ἦσαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ταύτης, διεσπαρμένοι εἰς ἕξ μέρη, τὴν κυρίως λεγομένην Χώραν, καὶ τὰ χωρία Κέφαλον, Ἀντιμάχειαν, Πηλεῖον, Ἀσφενδιὸν καὶ Κερμετήν.

Οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι, ἂν καὶ ὑπερίσχυαν καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ κατ' ἄλλα, μετέφεραν τὸν ἀπρίλιον εἰς τὴν νήσον ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης διὰ φόβον ἐνδεχομένης ἐξωτερικῆς ἐπιδρομῆς Ἑλλήνων ἑξακοσίους ὀπλοφόρους. Ἀταξίαι, ἀρπαγαὶ καὶ φόνοι σποράδην συνέβαιναν ἔκτοτε καθ' ἡμέραν· ἀλλὰ τὰ κακὰ ἐκορυφώθησαν τὴν 11 ἰουλίου. Ἐκ μόνων τῶν κατοίκων τῆς Χώρας ἐσφάγησαν 98, ὅλαι δὲ αἱ οἰκίαι ἐγυμνώθησαν, οἱ ναοὶ κατεπατήθησαν καὶ ἐβεβηλώθησαν, τὰ ἱερὰ ἐχλευάσθησαν, αἱ νέαι γυναῖκες, ὅσαι δὲν κατέφυγαν εἰς τὰ ὄρη, ἐκρατήθησαν καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπε-

λύθησαν· πᾶσα αἰδῶς ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐξελειψε, καὶ πᾶς σπινθὴρ ἐλέους ἐσβέσθη· καὶ ταῦτα πάντα ἐπράχθησαν εἰς βλάβην λαοῦ, ὅχι μόνον ἀθώου καὶ μὴ δώσαντος σημεῖον ἐπαναστατικῆς διαθέσεως, ἀλλὰ μήτε ἀκούσαντος ἂν ὑπῆρχε Φιλικὴ Ἑταιρία, μήτε ἔχοντος καὶ ὄπλα, διότι ἀπηγορεύετο ἀνέκαθεν τοῖς ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ Χριστιανοῖς ἡ κτήσις καὶ χρήσις αὐτῶν.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Ἐπανάστασις τῆς Αἰτωλοακαρνανίας.—Εἰσβολὴ Ἑλλήνων εἰς Βραχῶρι καὶ κυρίευσις αὐτοῦ, τοῦ Τεκέ, τῆς Πλαγιάς καὶ τοῦ Ζαπαντίου.—Μάχαι Μακρυνόρους καὶ Πέτα.—Καταστροφὴ Καλαρρύτων καὶ Συράκου.—Τὰ κατὰ τὸ Καρπενήσι καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον.—Ἀποτυχία τῆς πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Πάργας ἐκστρατείας.

ΕἰΠΑΜΕΝ τὰς αἰτίας δι' ἃς ἐβράδυνε νὰ κινηθῇ ἡ Αἰτωλοακαρνανία, ὡς πλησιεστέρα τῶν μεγάλων ἑθνικῶν δυνάμεων. Τὸ πρῶτον σύμπτωμα τῶν ταρχῶν ἐκείνου τοῦ μέρους ἐφάνη ἀρχομένου τοῦ μαρτίου. Ἐστέλλετο ἐκ Μεσολογγίου εἰς Ναύπακτον ἐπὶ μετακομίσει εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ συνήθης ἐτήσιος φόρος. Ὁ Μακρῆς, καταλαβὼν τὴν Σκάλαν τοῦ Μαυρομμάτη, στενὴν δίοδον πρὸς τὴν Ναύπακτον, ἐκτύπησε τὴν 5 μαρτίου τοὺς συνοδεύοντας τὰ χρήματα, καὶ αὐτοὺς μὲν ἐφόνευσεν ἐκτὸς ἐνός, ὅστις στραφεῖς εἰς τὸ Μεσολόγγι ἀνήγγειλε τὸ γεγονός, τὰ δὲ χρήματα ἤρπασεν. Ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ τῆς πόλεως ἐθεώρησε τὸ κοινὸν τοῦ Μεσολογγίου ἑνοχον τῆς πράξεως καὶ ὑπεύθυνον τῆς ἀρπαγῆς καὶ ἐλογομάχει μετὰ τῶν προεστώτων ἀρνούμενων πᾶσαν ἑνοχὴν καὶ ἀποποιοιμένων πᾶσαν ἀπόδοσιν. Διήρκει ἡ ἀπαίτησις τῆς Ἀρχῆς καὶ ἡ ἀποποίησης τῶν προεστώτων, ὅτε ἦλθεν εἰδήσις ὅτι ὑδραιοσπετσιωτικὰ πλοῖα κατέπλεαν ὅσον οὐπὼ εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον. Ἡ εἰδήσις αὕτη ἠρέθισεν εἰς ἄκρον τὴν φιλοτιμίαν τῶν εἰσέτι ὑπὸ τὸν ζυγὸν Μεσολογγιτῶν καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ συνέλθωσι μυστικῶς οἱ προεστώτες καὶ

συσκευθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ διοικητὴς ἠθέλησε νὰ συλλάβῃ αὐτοὺς ἐν τῷ διοικητηρίῳ, ὅπου τὸν ἐπεσκέπτοντο συνήθως τὴν πρωΐαν ἐκάστης ἡμέρας· ἀλλ' οὗτοι, ὑποπτεύσαντες, δὲν τὸν ἐπεσκέπτοντο ἔκτοτε ὅλοι ὁμοῦ.

Ἐν τοῖς μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Ναυπάκτου χωρίοις, Γαλατᾷ καὶ Μποχωρίῳ, ἐστάθμευε τουρκικὴ φρουρά. Διεδόθη λόγος ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ὅτι ἔρχετο κατ' αὐτῆς ὁ Κώστας Χορμόβας μεθ' ἱκανῶν παλληκαρίων· ἐπὶ δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ κατέφυγεν αὕτη εἰς Μεσολόγγι. Τὴν ἐπιούσαν διεφημίσθη πάλιν, ὅτι τὰ βουνὰ τοῦ Ζυγοῦ ἐσκεπάσθησαν ὑπὸ κλεπτῶν καταβαινόντων εἰς κυρίευσιν τοῦ Μεσολογγίου. Ὅστις φοβηθῇ, πιστεύει εὐκόλως ὅ,τι ἐπίφοβον ἀκούσῃ· οἱ δὲ ἐν Μεσολογγίῳ ὀλίγοι Τούρκοι εὐλόγως ἐφοβοῦντο, διότι εἶχαν ὑπ' ὄψιν τὰ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι συμβάντα. Τοιοῦτοτρόπως προδιατεθειμένοι, ἀκούσαντες καὶ πιστεύσαντες τὰ λεγόμενα, παρέλαβαν ἐν εἰρήνῃ καὶ οἱ ἐντόπιοι καὶ οἱ πάροικοι Τούρκοι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, διεβιβάσθησαν διὰ τῆς λίμνης ἀντικρὺ τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ μετέβησαν εἰς Βραχωρί μὴτ' ἐνοχλοῦντες μὴτ' ἐνοχλούμενοι (α). Κατόπιν αὐτῶν μετέβησαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ ὁ διοικητὴς καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου ἡσυχῶς, καὶ τὴν 20 μαΐου, καθ' ἣν ἐφάνησαν εἰσπλέοντα τὸν κόλπον τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, κατέλαβαν οἱ Χριστιανοὶ τὸ ἐγκαταλειφθὲν διοικητήριον, ἀνεστήλωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν χαίροντες καὶ ἀλαλάζοντες, ἐκάλεσαν τὸν ἔξω περιφερόμενον Μακρὴν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνήγγειλαν τοῖς προκρίτοις καὶ ὀπλαρχηγοῖς τῶν ἄλλων μερῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος τὰ συμβάντα, προσκαλοῦντες αὐτοὺς νὰ κινηθῶσιν καὶ προκαταλάβωσι τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους εἰς ἀντίκρουσιν πάσης δι' ἐκείνου τοῦ μέρους ἐχθρικῆς εἰσβολῆς.

Ἡ πρόσκλησις εἰσηκούσθη, καὶ ὁ μὲν Μακρῆς εἰσ-
ῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τὸ μεσονύκτιον, καὶ τὴν ἐπαυ-
ριον μετέβη εἰς Ἀνατολικόν, ὅπου ἐλθόντες πρὸς
αὐτὸν οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι παρέδωκαν τὰ ὄπλα καὶ
ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοὶ εἰς Βραχώρι σὺν γυναιξὶ καὶ
τέκνοις ἀνενόχλητοι. Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ καὶ προ-
εστῶτες τῶν ἄλλων μερῶν ἡτοιμάσθησαν, οἱ μὲν νὰ
καταλάβωσι τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, οἱ δὲ νὰ
πέσωσιν ἐπὶ τὴν Βόνιτσαν, καὶ ἄλλοι νὰ ἐκστρατεύ-
σωσιν εἰς Βραχώρι καὶ Ζαπάντι κατοικούμενα ὑπὸ
πολλῶν Τούρκων.

Τὸ Βραχώρι, Ἐβραιοχώρι, ἢ Βλωχοχώρι, κείμενον
ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βλωχοῦ ἐν μέσῳ πεδιάδος, ἦτον
ἡ πρωτεύουσα τοῦ Καρλελίου, ἦτοι τοῦ πλείστου
μέρους τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, καὶ κατοικία πλου-
σίων καὶ ἰσχυρῶν Τούρκων, ὧν αἱ μεγαλοπρεπεῖς
οἰκίαι περιείχοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς διπλοῦ,
ἐνίστε δὲ καὶ τριπλοῦ, περιφράγματος· κατέφυγαν δ'
ἐκεῖ, καθὼς εἶπαμεν, ὡς εἰς ἀσφαλὲς μέρος, οἱ ἐκ Με-
σολογγίου καὶ Ἀνατολικοῦ ἀναχωρήσαντες Τούρκοι
καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων γειτωνικῶν μερῶν. Εὐρίσκετο
κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὡς
μουτεσελήμης καὶ δερβέναγας τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ
Καρλελίου, ὁ γνωστὸς Ἀλβανὸς Νούρκας Σέρβανης,
ἔχων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του πολλὴν καὶ ἐκλεκτὴν
φρουρὰν ἐξ Ἀλβανῶν· κατὰ πρόσκλησιν δὲ αὐτοῦ
ἀφίχθη ἐκεῖ καὶ ὁ ὁμογενὴς του Ταχῆρ-Παπούλιας,
δερβέναγας καὶ αὐτὸς τῶν Κραββάρων καὶ τοῦ Ἀπο-
κούρου· ὥστε ἦσαν ἐν τῇ πόλει, ἐντόπιοι καὶ μὴ,
χίλιοι Τούρκοι μάχιμοι, προσεκτικοὶ μὲν καὶ περι-
ποιητικοὶ πρὸς τοὺς ἔξω Ἕλληνας, οὓς ἐφοβοῦντο,
βαρεῖς δὲ καὶ ἀπειλητικοὶ πρὸς τοὺς ἐντός, οὓς κατε-
φρόνουν. Ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Βλωχοῦ
ἦτον ὁ Ἀλεξάκης Βλαχόπουλος, ὅστις δὲν ἔπαυεν,
ἐξ ὅτου ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ,

ἐρεθίζων μυστικῶς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς καὶ προεστῶτας τῶν μερῶν ἐκείνων εἰς τὸ νὰ σχίσωσι τὸ προσωπεῖον. Μετὰ δὲ τὰ ἐν Μεσολογγίῳ συμβάντα καὶ τὰς ἐκείθεν προτροπὰς ἀπεφασίσθη ἡμέρα ἐκστρατείας εἰς Βραχῶρι ἢ 28. Κατὰ τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην ἐπλησίασαν τὴν 26 καὶ 27 οἱ μέλλοντες νὰ ἐφορμήσωσιν ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἐτοποθετήθησαν ὁ μὲν Μακρῆς μετὰ 700 Μεσολογγιτῶν, Ἀνατολικιωτῶν καὶ Ζυγιωτῶν παρὰ τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλάμπει πρὸς τὴν τόλιν· ὁ δὲ Σαδήμας, ὀπλαρχηγὸς τοῦ Ἀποκούρου, μετὰ 500 συνεπαρχιωτῶν του, καὶ ὁ Γρίβας μετὰ 200, κατὰ τὸ Δογρί· ὁ δὲ Βλαχόπουλος ἐν τῷ παλαιοφρουρίῳ ἄνωθεν τῆς πόλεως μετὰ 500 ἐκ τῆς ἐπαρχίας του καὶ τινων ἄλλων ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν Τσόγκαν, ὀπλαρχηγὸν τῆς Βονίτσης. Τὴν δὲ 28, πρὶν φέξῃ, εἰσῆλθαν πρῶτοι οἱ ὑπὸ τὸν Μακρῆν καὶ Βλαχόπουλον ἐκ διαφόρων μερῶν κραυγάζοντες καὶ τουφεκίζοντες. Ἦτο ῥαμαζάνι, καὶ οἱ Τούρκοι ἦσαν ὅλοι ἔξυπνοι καὶ ἔτρωγαν· ὥστε, ἀφ' οὗ ἠκούσθησαν αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ τουφεκισμοί, οἱ κατοικοῦντες τὰ ἄκρα τῆς πόλεως Τούρκοι ἤρπασαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα ἀφήσαντες ἐστρωμένας καὶ αὐτὰς τὰς τραπέζας· οἱ δὲ Ἕλληνες ἤσαν κενὰς τὰς πρώτας οἰκίας, τὰς ἐλαφυραγώγησαν καὶ τὰς ἔκαυσαν· προχωροῦντες δὲ καὶ πάντοτε καίοντες ἀπῆντησαν οἱ ἐντεῦθεν τοὺς ἐκείθεν μετ' ὀλίγον εἰσβαλόντας συναδέλφους των· ἀπῆντησαν καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ Βραχωρίου Χριστιανοὺς ἐνόπλους κατὰ τὸ μέρος ὅπου προεσχεδιάσθη νὰ εὔρεθῶσι, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἔτρεξαν πρὸς τὸ κέντρον ὅπου ἦσαν αἱ δυνατότεραι οἰκίαι, καὶ ὅπου ὁ Νούρκας, ὁ Ταχῆρ-Παπούλιας καὶ οἱ μπέηδες τοὺς ἀνέμεναν ἐγκλειστοί. Ἐκεῖ ἤρχισε σφοδρὸς καὶ πεισματώδης ἀμοιβαῖος τουφεκισμός· καὶ ἀφ' οὗ ἐξημέρωσεν, εὔρέθησαν τέσσαρες Ἕλληνες νεκροὶ καὶ πολλοὶ τραυματαῖοι. Οἱ δὲ

Τούρκοι τόσον ἴσαν πλήρεις θάρρους, ὥστε ἡτοιμάσθησαν νὰ ἐπεξέλθωσι ἐρεθιζόμενοι δι' ἀμοιβαίων ὕβρεων. “Καρτερεῖτέ μας παληοραγιάδες,” ἔλεγαν οἱ Τούρκοι. “Ἐλᾶτε βρωμόσκυλα, ἂν ἦσθε πολληκάρια,” τοῖς ἀπεκρίνοντο οἱ Ἕλληνες.

Ἐν ᾧ δὲ ἐλογομάχουν ὁμηρικῶς προκαλοῦντες καὶ προκαλούμενοι, ἠκούσθησαν μακρόθεν πολλοὶ τουφεκισμοὶ περὶ τὴν ἀΰραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ἦσαν δὲ οἱ περὶ τὸν Σαδῆμαν καὶ τὸν Γρίβαν φθάσαντες τὴν ὥραν ἐκείνην καὶ τουφεκίζοντες ἐπὶ τῆς εἰσελεύσεώς των. Οἱ Τούρκοι ἐδειλίασαν, καὶ ἀποροῦντες ἡρώτων τοὺς Ἕλληνας πόθεν τοῖς ἦλθε τόση νέα δύναμις. “ἄλλη τόση θὰ μᾶς ἔλθει αὔριον,” ἀπεκρίθησαν οἱ Ἕλληνες. “καὶ ἂν δὲν προσκυνήσετε σήμερον, ὅλους θὰ σᾶς κόψωμεν αὔριον.” Οἱ Τούρκοι ἐζήτησαν περὶ τὴν μεσημβρίαν νὰ ἔλθωσιν εἰς λόγους μετὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰσακουσθέντες ἔστειλαν ἀξιωματικόν, ὃν οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν φιλοφρόνως, καὶ ἀκούσαντες αὐτὸν λέγοντα ἐξ ὀνόματος τῶν δερβεναγάδων καὶ τῶν μπέηδων ν' ἀπομακρυνθῶσι καὶ ἡσυχάσωσιν, “εἰπέ,” ἀπεκρίθησαν, “τῷ δερβέναγα ὅτι ἡμεῖς ἤλθαμεν ν' ἀποδιώξωμεν τοὺς Τούρκους, καὶ ἐπειδὴ ἔχομεν παλαιὰς σχέσεις πρὸς αὐτὸν, εἴμεθα πρόθυμοι νὰ τῷ δώσωμεν συνοδίαν ἕως εἰς τὸ Μακρυνόρος εἰς ἀσφάλειάν του, ἂν θέλῃ φιλικῶς νὰ φύγῃ.” Ἀποτυχούσης τῆς ἐπικηρυκείας, ἡ μάχη ἐξήφθη σφοδροτέρα. Ὁ δὲ Νούρκας καὶ οἱ ἐν τῷ διοικητηρίῳ ἐγκριτώτεροι μπέηδες τόσον ἐφοβήθησαν ἐπὶ τῇ ἐφορμῇ, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι διὰ τοῦ ὀπισθεν μέρους καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τινων γειτωνικῶν οἰκιῶν· τὸ δὲ ἐγκαταλειφθὲν διοικητήριον ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐλαφυραγωγῇ καὶ ἐπυρπολήθη. Ἐγκατελείφθη μετ' ὀλίγον καὶ ὅλη ἡ πόλις, καὶ οἱ Τούρκοι

περιωρίσθησαν εἰς πέντε ἢ ἑξ οἰκίας ἀφήσαντες καὶ αὐτὰς τὰς τροφαποθήκας τῶν. Ἐν τοσοῦτῳ συνέρ-
 ρεαν καθημερινῶς εἰς πολιορκίαν τοῦ Βραχωρίου
 Βαλτινοὶ καὶ Ξηρομερίται. Τὴν 30 μαΐου ἦλθεν
 ὁ Γιώτης ἀδελφὸς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τοῦ Ξηρομέρου
 Γεωργάκη Βαρνακιώτου, τοῦ σημαντικωτέρου τῶν
 ὀπλαρχηγῶν ὅλης τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος· μετὰ τρεῖς
 ἡμέρας ἦλθε καὶ αὐτὸς ὁ Βαρνακιώτης· ὥστε τὴν 3
 ἰουνίου συνηριθμούνται 4000 οἱ αὐτόθι ὀπλοφόροι
 Ἕλληνες· ἀλλ' ἔπασχαν ἔλλειψιν πολεμεφodίων·
 ἐστενοχωροῦντο δὲ καὶ οἱ Τούρκοι ἔτι μᾶλλον καθ'
 ἡμέραν, πᾶσχοντες καὶ οὗτοι ἔλλειψιν τροφῶν.

Ἐπλεε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας πρὸς τὸν λιμένα
 τῶν Πατρῶν ἀγγλικὸν πλοῖον ἐμπορικόν, φέρον ὑπὸ
 τὴν ἀσφαλῆ σκέπην τῆς οὐδετέρας του σημαίας
 πολεμεφodία εἰς πώλησιν. Κατὰ τύχην ἔμαθεν ὁ
 πλοίαρχος ἔξω τοῦ λιμένος τοῦ Μεσολογγίου τὰ τοῦ
 Βραχωρίου, καὶ ἦν ἔπασχαν οἱ Ἕλληνες ἔλλειψιν
 πολεμεφodίων, ἔρριψεν ἄγκυραν, ἀπεβίβασε τὰ πολε-
 μεφodιά του καὶ ἐν ἐλαφρὸν κανόνι, καὶ τὰ συνώδευ-
 σεν εἰς Βραχώρι ὅπου τὰ ἐπώλησεν. Ἐφοδιασθέντες
 τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἐμάχοντο σφοδρότερον.
 Οἱ δὲ Τούρκοι, μὴ προσδοκῶντες ταχεῖαν ἔξωθεν
 βοήθειαν εἰς λύσιν τῆς πολιορκίας, διότι ἤκουσαν ὅτι
 οἱ Ἕλληνες κατέλαβαν τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους,
 καταναλώσαντες καὶ ὅλας σχεδὸν τὰς τροφὰς ἀπε-
 φάσισαν νὰ συμβιβασθῶσι καὶ ἐζήτησαν δευτέραν
 συνέντευξιν. Ὁ Νούρκας, ὡς ἄνθρωπος γνωστός,
 τινῶν δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ φίλος, ὑπῆγε πρὸς
 αὐτοὺς καὶ ἐσυμβιβάσθη, αὐτὸς μὲν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ
 Ἀλβανοὶ νὰ ἐξέλθωσι τὴν ἐπαύριον ἀβλαβεῖς καὶ ἐν-
 οπλοι ὑπὸ τὴν συνοδίαν καὶ ἐγγύησιν τῶν Ἑλλήνων
 φέροντες καὶ τὰ πράγματά τῶν, οἱ δὲ λοιποὶ Τούρκοι
 νὰ συνθηκολογήσωσιν ἰδίως μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἂν
 ᾔθελαν· τοῖς παρέδωκε δὲ ὡς ὁμηρον καὶ τὸν υἱόν

του. Τοιουτοτρόπως ὁ αἰσχροὺς ἀντιπρόσωπος τοῦ σουλτάνου, παραβὰς τὸ πρὸς αὐτὸν χρέος του καὶ καταπατήσας τὴν τιμὴν του, ἐγκατέλειψε τοὺς συμπάσχοντας ὁμοπίστους του ἐπ' ἀσφαλείᾳ καὶ ὠφελείᾳ μόνον ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων του. Ἀναιδὴς εἰς τοὺς λόγους του καὶ ἄτιμος εἰς τὰς πράξεις του, εἰδοποίησε τοὺς μπέηδας, ἐπιστρέψας, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ Ἀλβανοὶ του θ' ἀνεχώρουν τὴν ἐπαύριον ἐπὶ συνθήκῃ. “Ἀμ' ἡμᾶς ποῦ μᾶς ἀφίνεις;” τὸν ἠρώτησαν οἱ μπέηδες. “Κάμετε,” τοῖς ἀπεκρίθη ψυχρά, “ὅ,τι σᾶς φωτίσῃ ὁ Θεός,” καὶ διέταξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς πλουσίους Ἑβραίους νὰ τῷ φέρωσι τὰ πολυτίμα τῶν πράγματα καὶ τὰ χρήματα, εἰπὼν ὅτι ἀρεστότερον τοῖς ἦτο νὰ τὰ ἐπάρῃ αὐτὸς ὁ φίλος τῶν σήμερον, ἢ νὰ τὰ ἐπάρωσιν οἱ ἐχθροὶ τῶν αὔριον. Οἱ μπέηδες καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ἀκούσαντες τοὺς λόγους τούτους, ἀπηλπίσθησαν, διότι ἔβλεπαν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γυμνωθῶσι σήμερον ὑπὸ τῶν φίλων τῶν, καὶ νὰ πέσωσιν αὔριον γυμνοὶ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῶν ὑπέικοντες δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην ἔδωκαν μὲν πολλὰ τῶν πολυτίμων πραγμάτων τῷ Νούρκα, ἀλλ' εἰδοποίησαν κρυφίως τοὺς γνωρίμους τῶν ὀπλαρχηγοὺς Ἑλλήνας διὰ τινος Ἑβραίου, ὅτι ὁ Νούρκας τοὺς ἐπῆρεν ὅσα σκοπὸν εἶχαν νὰ τοῖς δώσωσιν εἰς λύτρωσίν των. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ εἰδοποίησαν τὸν Νούρκαν, ὅτι ἔμαθαν τὰς πράξεις του, καὶ διελάλησαν ἐν τῇ πόλει, ὅτι ὅστις Ἀλβανός, μικρὸς ἢ μεγάλος, ἐφωράτο ἐπὶ τῆς ἐξόδου ἀπάγων ὅποιουδῆποτε εἵδους πράγματα τῶν ἐντοπίων Τούρκων ἢ Ἑβραίων θὰ ἐφονεύετο ὡς παραβάτης τοῦ συμβιβασμοῦ. Ὁ Νούρκας ἀπεκρίθη, ὅτι ἔτοιμος ἦτο ν' ἀποδώσῃ αὐτὸς πρῶτος ὅσα ἐπῆρε, καὶ νὰ ὑποβληθῇ καὶ ὑποβάλῃ καὶ ὅλους τοὺς συντρόφους του τὴν ἐπαύριον ἐπὶ τῆς ἐξόδου εἰς ψηλάφησιν· περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἔδραπέτευσε μεθ' ὅλης τῆς συνοδίας του ἀπάγων ὅσα ἤρπα-

σεν. Οἱ μπέηδες ἐγνωστοποίησαν ἀμέσως τὴν δραπέτευσίν του, καὶ οἱ Ἕλληνες ἔστειλαν εἰς καταδίωξιν τὸν Κώσταν Βλαχόπουλον κατὰ τὸ Μακρυνόρος. Ὁ Νούρκας ἀνέβη δρομαίως τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Καρπενησίου, προθέμενος νὰ μεταβῇ εἰς Πατρατσίκι· ἀλλ' ἔπεσε καὶ αὐτός, ἔπесαν καὶ ὅσα ἤρπασεν εἰς χεῖρας τῶν ἀδελφῶν Γιολδασαίων, ὀπλαρχηγῶν τοῦ Καρπενησίου, εἰδοποιηθέντων ἐν καιρῷ περὶ τῆς δραπέτευσέως του καὶ προκαταλαβόντων τὰς διόδους. Οὕτως ἡ θεία δίκη ἐπαίδευσεν τὸν παραβάτην τῶν καθηκόντων του καὶ τὸν προδότην τῶν ὁμοθρήσκων του. Οἱ δὲ ἐν Βραχωρίῳ Τούρκοι καὶ Ἑβραῖοι παρεδόθησαν τὴν 9 ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς· καὶ οἱ μὲν μπέηδες δὲν ἐκακόπαθαν, ὥς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δυνατῶν ὀπλαρχηγῶν, καὶ οὐδεὶς τῶν ἄλλων Τούρκων ἐφονεύθη· οἱ δὲ Ἑβραῖοι ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα, καὶ οἱ πλείστοι ἐφονεύθησαν ἀνηλεῶς ἐπὶ προφάσει, ὅτι οἱ ὁμόπιστοὶ των ἔσυραν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ σῶμα τοῦ Πατριάρχου, καὶ κατέμήνυναν τοὺς κρυπτομένους Χριστιανούς. Τοιοῦτοτρόπως Χριστιανοὶ καὶ Τούρκοι ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως πολλάκις μαθηταὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχολείου, ἀλλὰ σχολείου τουρκικοῦ διδάσκοντος νὰ παιδεύωνται διὰ πταίσματα ἄλλων οἱ μὴ πταίσαντες.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἐπάτησαν οἱ Ἕλληνες τὸ Βραχωρί, ἔπεσε καὶ ὁ Τσόγκας αἵφνης ἐπὶ τοὺς ὀλίγους Τούρκους τοὺς κατέχοντας τὰ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἐσχαιᾶς τῆς Ἀκαρνανίας ἀντικρὺ τῆς ἀγίας Μαύρας τειχίδια τοῦ Τεκὲ καὶ τῆς Πλαγιάς, καὶ ταῦτα μὲν ἐκυρίευσεν, τοὺς δὲ ἐν αὐτοῖς ἄλλους ἐσκότωσε, καὶ ἄλλους ἀπέστειλεν εἰς Ἄρταν ἐπὶ ἀνταλλαγῇ· προσέβαλε μετὰ ταῦτα καὶ τὴν πόλιν τῆς Βονίτσης καὶ τὴν ἐπάτησεν ἔρημον μέινασαν, διότι οἱ μὲν κάτοικοι αὐτῆς Χριστιανοὶ ἐφυγαν πρὸ τῆς εἰσβολῆς

του, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν ἐν τῷ φρουρίῳ της. Μὴ δυνηθεῖς δὲ νὰ τὴν διατηρήσῃ, ὡς πολεμοῦμενος ἄνωθεν, τὴν ἐγκατέλειψεν.

Οἱ Ἕλληνες ἀφ' οὗ ἐκυρίευσαν τὸ Βραχῶρι, ἐγκατέστησαν προσωρινὴν Ἀρχὴν καὶ ἐστράτευσαν πρὸς τὸ Ζαπάντι, μικρὰν κωμόπολιν, ὅλην ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένην καὶ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχουσαν τοῦ Βραχωρίου. Βλέποντες οἱ ἐν αὐτῇ Τοῦρκοι τὰ κατὰ τὸ Βραχῶρι προεῖδαν τί τοῖς ἔμελλεν· ἀλλὰ προσδοκῶντες πάντοτε βοήθειαν παρὰ τοῦ ἐν Ἀρτῇ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ περιτειχίσθησαν ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἡτοιμάσθησαν εἰς ἀντίστασιν· ὠχύρωσαν καὶ δύο ζαμῖα καὶ τέσσαρας δυνατοὺς πύργους καὶ τοὺς περιετάφρυσαν. Τριακόσιοι ἦσαν οἱ πολεμισταί, ἐν οἷς καὶ τινες Ἀλβανοί, καὶ δις ἀπέρριψαν τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις τῶν Ἑλλήνων. Τὴν δὲ 16 ἐφορμήσαντες οἱ Ἕλληνες ἀπεκρούσθησαν καὶ μεγάλως ἐβλάβηθησαν· μετέφεραν τότε δύο κανόνια ἐκ Μεσολογγίου, ἀλλ' οὐδ' ἐξ αὐτῶν ὠφελήθησαν διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κανονοβολιστῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων σφαιρῶν· μετὰ ταῦτα κατεσκεύασαν πύργον ὑψηλὸν καὶ ἐκεῖθεν ἐκτύπουν τοὺς ἐχθρούς· ἀλλὰ καὶ οὕτως οὔτε τοὺς ἐβλαπταν οὔτε τοὺς ἐφόβιζαν· ἤνοιξαν ὑπόνομον, τὴν ἀναψαν τὴν 18, κατηδάφισαν μέρος τοῦ περιτειχίσματος καὶ ἐφώρμησαν συγχρόνως πολλαχόθεν, ἀλλ' ἀντεκρούσθησαν καὶ τότε ὑπὸ τῶν ὀλίγων ἀντιπάλων, φανέντων τόσον ἀνδρείων, ὥστε μετὰ τὴν ἔφοδον καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Ἑλλήνων ἐξῆλθαν πολλαχόθεν ξιφῆρεις καὶ ἔτρεψαν οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς εἰς φυγὴν. Κατὰ δὲ τὴν ἔξοδον ὁ Βλαχόπουλος, ἀπομείνας μετὰ τινων ἐν τῇ θέσει του, εἶχεν ἔμπροσθέν του ἐν μικρὸν κανόνι, καὶ οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν των Ἰσούφην Σουλευκάραγαν νὰ τὸ ἀρπάσωσιν· ἦλθαν δὲ τόσον πλησίον, ὥστε ἐφόνευσαν ἓνα ἐκ τῶν φυλασ-

σόντων αὐτό· ἀλλ', ἐν ᾧ κατεγίνοντο νὰ σκυλεύσωσι τὸν φονευθέντα, ὁ Βλαχόπουλος ἐτουφέκισεν ἔνδοθεν τοῦ προμαχῶνός του εὐστόχως καὶ ἔρριψε νεκρὸν τὸν Σουλευκάραγαν, διακρινόμενον διὰ τῆς χρυσῆς ἐνδυμασίας του. Τότε οἱ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος Τούρκοι ἐκύκλωσαν τὸν νεκρὸν, ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸν σηκώσωσιν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, διότι μετὰ τὸ συμβὰν τοῦτο ἐπανῆλθάν τινες τῶν φυγόντων Ἑλλήνων εἰς ἣν κατεῖχαν οἱ περὶ τὸν Βλαχόπουλον θέσιν καὶ σφοδρῶς κτυποῦντες τοὺς ἐφορμῶντας Τούρκους καὶ φονεύοντες τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἐπανεέλθωσιν ἐντὸς τοῦ περιτειχίσματος τῶν ἄπρακτοι· ὑπεχώρησαν δὲ συγχρόνως ἐντὸς αὐτοῦ καὶ οἱ λοιποὶ ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν ἐξ αἰτίας τοῦ συμβάντος τούτου. Πέντε Ἕλληνες ἐφονεύθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ δεκατρεῖς ἐπληγώθησαν· ἐφονεύθησαν καὶ δεκαοκτὼ Τούρκοι. Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰ διδάγματα τῶν αὐθεντῶν καὶ διδασκάλων τῶν ἔκοψαν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων καὶ τὰς ἐκρέμασαν ἔξωθεν τοῦ πύργου τῶν κατέναντι τῶν πολιορκουμένων δυστυχῶν συγγενῶν τῶν. Οἱ δὲ Τούρκοι, στερηθέντες τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ μηδεμίαν βλέποντες ἔξωθεν βοήθειαν, ἔχασαν καὶ τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ θάρρος καὶ παρεδόθησαν τὴν ἐπαύριον ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τιμῆς καὶ ζωῆς, παρέδωκαν καὶ τὰ ὅπλα καὶ δὲν ἐκακόπαθαν· καὶ οἱ μὲν ἐντόπιοι διεσπάρησαν ὅπου ἠθέλησαν, οἱ δὲ Ἀλβανοὶ ἐστάλησαν διὰ τοῦ Μακρυνόρους εἰς Ἀρταν ἀσφαλεῖς, ἀλλ' ἄοπλοι.

Ὁ δὲ Χουρσήδης, λαβὼν γνῶσιν τῶν ἐν Μεσολογίᾳ κατὰ τὴν 20 μαΐου συμβάντων, διέταξε τὸν Ἰσμαήλπασαν Πλιάσαν νὰ εἰσβάλῃ μετὰ 1800 εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Μακρυνόρους πρὸς ἀντίληψιν τῶν πασχόντων ὁμοπίστων του. Πύλῃ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ἡπειρον εἶναι τὸ Μακρυνόρος· ἔχει δὲ δύο διόδους, τὴν μὲν διὰ τῆς

Παληοκούλιας, τὴν δὲ διὰ τῆς Λαγκάδας, διαχωρίζομενας πρὸς τοὺς πρόποδας παρά τινα ῥύακα διὰ τῆς μεταξὺ τοῦ ὄρους καὶ τοῦ Κομποτίου κοιλάδος ῥέοντα· κεῖνται δὲ ἡ μὲν Παληοκούλια πλησιέστερον τῆς θαλάσσης, ἡ δὲ Λαγκάδα ἀπώτερον.

Μαθὼν ὁ Ἀνδρέας Ἴσκος, ὀπλαρχηγὸς τοῦ Βάλτου, τὴν μελετωμένην εἰσβολὴν καὶ ἀνέτοιμος εἰσέτι, ἔτρεξε μετὰ μόνων 43 πρὸς τὸ Μακρυνόρος ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι θὰ παρηκολούθουν ὁ Βαρνακιώτης καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί. Τὴν 27 μαΐου ἡ προφυλακὴ τοῦ Ἰσμαήλη ἐκ 200 ἀνέβη τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους. Ὁ Ἴσκος, προκαταλαβὼν τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Λαγκάδας δυνατὴν θέσιν, Γυφτοπήδημα, ἀντέστη καὶ ἀπέκρουσεν εὐτυχῶς τὴν προφυλακὴν· μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Παληοκούλιαν, ἀντέστη καὶ ἐκεῖ καὶ ἐμπόδισε τὴν αὐτὴν προφυλακὴν δοκιμάσασαν νὰ διαβῇ ἐκεῖθεν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς.

Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες συνείθιζαν, ἐν ᾧ ἐμάχοντο, νὰ συνομιλῶσι. “Ποῦ πᾶς πασᾶ;” ἐφώναξεν ὁ Ἴσκος ἐκ τῆς θέσεώς του μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀντίστασιν, “θὰ χαθῇς ὅλον τὸ Κάρλελι ἔπιασε τ' ἄρματα.” “Ἀλήθεια, καπητᾶν Ἀνδρέα;” τὸν ἠρώτησεν ὁ πασᾶς, “ἀλήθεια πασᾶ,” ἀπεκρίθη ὁ Ἴσκος, “εἰς τὴν πίστιν σου;” “εἰς τὴν πίστιν μου.” Ὁ Ἰσμαήλης, πιστεύσας τοὺς ἀληθεῖς λόγους τοῦ Ἰσκου, δὲν ἔκρινε πρέπον νὰ ρίψο κινδυνεύσῃ εἰσβάλλων εἰς τὰ ἐνδότερα, καὶ ἂν διέβαινε καὶ τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, διὰ τοῦτο ὠπισθοδρόμησε πανστρατιᾷ αὐθημερὸν καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν Κομποτίῳ σκοπεύων νὰ εἰσβάλῃ μετὰ ταῦτα ἐν πολλῇ δυνάμει.

Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεχώρησαν οἱ Τοῦρκοι, μετέβη καὶ ὁ Ἴσκος εἰς Λαγκάδαν, ὅπου ἦλθαν μετ' ὀλίγον ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Γῶγος Μπακώλας. Συνήλθαν ἐκεῖ καὶ ἄλλοι ἄλλοθεν.

Ἡ φήμη, ἥ πολλάκις μεγαλύνουσα τὰ συμβάντα, διέδωκεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἀφ' οὗ ἀπώθησαν τοὺς Τούρκους, ἐχύθησαν κατόπιν αὐτῶν καὶ κατέλαβαν τὸ Κομπότι. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ Ἕλληνές τινες καὶ ὁ Ἀλβανὸς Σουλεϊμάνης Μέτος, ἐχθρὸς τῆς Πύλης ὡς Ἀληπασίζων, ἤρχοντο πρὸς τὸ Κομπότι ἀνύποπτοι, ἵνα ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων. Οἱ ἐν Λαγκαδά τοὺς εἶδαν μακρόθεν ἐρχομένους, ὑπέθεσαν ὅτι ἐλανθάσθησαν, καὶ προϊδόντες τὸν ἀπροσδόκητον κίνδυνόν των ἔδραμαν εἰς βοήθειάν των· ἐπέδραμαν καὶ οἱ ἐν Κομποτίῳ Τούρκοι, καὶ οὕτω συνεκρούσθησαν Ἕλληνες καὶ Τούρκοι κατὰ τὸν Ἄνινον. Ἐσκοτώθησάν τινες ἀμφοτέρωθεν κατὰ τὴν σύγκρουσιν, ἐπληγώθη καὶ ὁ Καραϊσκάκης καὶ μετέβη εἰς Λουτράκι πρὸς ἱασιν.

Τὴν τρίτην δὲ ἡμέραν ἀφ' ἧς οἱ Ἕλληνες ἐκτύπησαν τοὺς ἐν Βραχωρίῳ Τούρκους, οἱ Γιολδασαῖοι καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς τοῦ Σοβολάκου Γιάννης Μπράσκας ἐστράτευσαν ἐπὶ τοὺς ἐν Καρπενησίῳ Τούρκους. Οὗτοι, ὡς 70 οἰκογένειαι, ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῶν δυνατωτέρων οἰκιῶν τῆς κωμοπόλεως καὶ ἀνθίσταντο γενναίως, εἰδοποιήσαντες κρυφίως τὸ ἐν Ἰωαννίνοις στρατόπεδον περὶ τῆς καταστάσεώς των. Οἱ δὲ πολιορκοῦντες Ἕλληνες τόσον ἦσαν ἀπλοῖ καὶ ἀνείδεοι, ὥστε μετεχειρίσθησαν τὰ ἐξῆς πολεμιστήρια· ἔσχισαν τὸ στέλεχος ἀγριαπηδιᾶς καὶ τὸ ἔσκαψαν πλὴν τοῦ κάτω μέρους· συνήνωσαν ἔπειτα τὰς δύο σχίζας καὶ τὰς ἐσιδηρόδεσαν ἐν εἴδει κανονίου εἰς ἐκπόρθησιν τῶν οἰκιῶν· βλέποντες δὲ ὅτι τὸ πυροβόλον τοῦτο ἐκαίετο μᾶλλον ἢ ἔκαιε, κατεσκεύασαν σιδηρᾶς διχάλας, ἃς ἐφαρμόζοντες πεπυρωμένας εἰς τὸ στόμα τῶν τουφεκίων ἔρριπταν ἐπὶ τὰς ἐχθρικὰς οἰκίας, ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἔσβεαν τὰ φλογερὰ ταῦτα βέλη προσάπτοντες ὅπου ἐκόλλων βρεκτὰ ξυλοσπόγγια (β).

Τὴν δὲ 19 ἰουνίου μαθόντες οἱ πολιορκηταί, ὅτι ἤρχοντο στρατεύματα ὑπὸ τὸν Βελήμπεην Πρεμετινὸν εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων διηρέθησαν· καὶ οἱ μὲν ἔμειναν ὅπου ἦσαν, οἱ δὲ κατέλαβαν τὰ Καγγέλια, βουνὰ δύο ὥρας μακρὰν τῆς κωμοπόλεως, ἀλλ' ἐπελθόντες οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔτρεψαν φονεύσαντες καὶ τὸν Κατσικογιάννην· ἐπορεύθησαν καὶ εἰς τὴν κωμόπολιν καὶ τὴν ἔκαυσαν ἐν μέρει· οἱ δὲ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες ἔφυγαν διὰ νυκτὸς καὶ συνήλθαν εἰς τὸ χωρίον, ἅγιον Ἀνδρέαν, τρεῖς ὥρας μακρὰν τοῦ Καρπενησίου, δημοπρατοῦντες ὅσα ἤρπασαν τοῦ Νούρκα, ὡς ἂν ἦσαν ἐν πλήρει εἰρήνῃ· ἀλλὰ μαθόντες ὅτι παρηκολούθουν οἱ Τοῦρκοι, κατέλαβαν τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Καρπενησίου χωρίον Μπιάραν, ὅπου προσβαλόντες αὐτοὺς γενναίως τοὺς διεσκόρπισαν· διεσκόρπισαν μετ' ὀλίγον καὶ τοὺς κατασχόντας τὰ Καγγέλια. Ἐν ᾧ δὲ ἐπολέμουν, οἱ πολιορκούμενοι μὴ θεωροῦντες ἑαυτοὺς τοῦ λοιποῦ ἀσφαλεῖς, ἔφυγαν τὴν νύκτα διὰ δυσβάτων ὁδῶν εἰς Ἡπειρον.

Συγχρόνως σχεδὸν ἀπεδίωξαν καὶ οἱ Ἀγραφιῶται τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῶν ὀλίγους Τοῦρκους ἀβλαβεῖς, καὶ συσσωματωθέντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ των Σταμούλη Γάτσου ἔπесαν εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἔκαυσαν τὰ ἐπὶ τῶν μεθορίων δύο κονιαροχώρια, Φράγκον καὶ Λοξάδαν. Ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζοντο νὰ προχωρήσωσι καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα, ἐπῆλθαν οἱ ἐν Λαρίσση Τοῦρκοι καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσι καὶ ἀναβῶσιν εἰς τὰ χωρία Μπλάζον καὶ Κανάλια· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τοὺς προσέβαλαν καὶ τοὺς ἐνίκησαν· τοὺς κατεδίωξαν καὶ εἰς τὰ χωρία Κερασιὰν καὶ Στοῦγκον ὅπου ἀπεσύρθησαν, τοὺς ἐπολέμησαν καὶ ἐκεῖ, τοὺς ἀπώθησαν εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη καὶ κατέλαβαν τὴν Ῥεντίαν. Μετὰ τινος δὲ ἡμέρας κατέβησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν ὀρέων, ἐπολιόρκησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ λογοθέτου Ζώτου τοὺς καταλα-

βόντας τὴν Ῥεντίναν Τούρκους, καὶ ἔκαυσαν μέρος αὐτῆς· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ὑπερίσχυσαν ἐπὶ τέλους, διεσκόρπισαν καὶ αὖθις τοὺς ἐχθροὺς των, ῥηγμαλώτευσαν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν Κώσταν Βελήν, ὃν ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐθανατώθη, καὶ διέμειναν ἔκτοτε ἐν Ῥεντίνῃ ἀνενόχλητοι.

Ὁ δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας στρατοπεδεύων ἐν Κομποτίῳ τουρκικὸς στρατός, συμπληρωθεὶς εἰς τετρακισχιλίους ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλπασαν Πλιάσαν, τὸν Ἀχμέτπασαν Βρυώνην, τὸν Χασάμπεην, τὸν Μπεκῆραγαν Τσογαδόρον καὶ τὸν ἀρχιταμίαν τοῦ Χουρσήδη, ἐστράτευσε τὴν 17 ἰουνίου πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου.

Οἱ Ἕλληνες, ἐγκαρδιωθέντες ἐκ τῶν προτέρων κατορθωμάτων, λαβόντες καὶ ἱκανὰ πολεμεφόδια σταλέντα πρὸς αὐτοὺς ἐκ Μεσολογγίου διὰ τοῦ Γεωγάκη Βαλτινοῦ, ἡτοιμάσθησαν εἰς ἀντίστασιν. Δύο ἦσαν τότε οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ Μακρυνόρος, ὁ Γῶγος καὶ ὁ Ἰσκος. Οὗτοι δὲν ἤξευραν κατ' ἀρχὰς ἂν οἱ Τούρκοι ἐσκόπευαν νὰ εἰσβάλωσι διὰ τῆς Παληοκούλιας ἢ διὰ τῆς Λαγκαδάς· ἀλλ' ἰδόντες αὐτοὺς ὁδεύοντας πρὸς τὴν Παληοκούλιαν, ἐτοποθέτησαν τοὺς πλείστους τῶν στρατιωτῶν ἐκεῖ, τοὺς δὲ λοιποὺς κατὰ τὴν Λαγκαδαν. Οἱ Τούρκοι, προχωρήσαντες πρὸς τὴν Παληοκούλιαν, ἐστράφησαν αἰφνης εἰς τὸ ἄλλο στενόν, καὶ ἔπεσεν ἡ προφυλακὴ ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ὅχι πλειοτέρους τῶν ἑκατὸν ὑπὸ τὸν Γῶγον κατὰ τὴν ἀγίαν Παρασκευήν. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι πολλὰ στενὴ, καὶ δὲν ἦτο δυνατόν πολλοὶ Τούρκοι νὰ πολεμήσωσι διὰ μιᾶς. Ὁ Γῶγος, ἀρξαμένης τῆς μάχης, ἐφάνη ἄξιός τῆς πολεμικῆς τοῦ φήμης δι' ὃ ἐνέπνευσε τοῖς ὁπαδοῖς του θάρρος ὡς πρόμαχος. Ἐν ᾧ διήρκει ἡ μάχη καὶ οἱ προχωροῦντες ἀλληλοδιαδόχως Τούρκοι ἐπιπταν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν Ἑλλήνων, ἔπεσε θανασίμως πληγωθεὶς καὶ ὁ ἀρχηγός

τῆς τουρκικῆς προφυλακῆς. Οἱ Τούρκοι, ἰδόντες αὐτὸν πεσόντα καὶ ψυχομαχοῦντα, ἔτρεξαν νὰ τὸν σηκώσωσι, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἐθανατώθησαν. Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἠκούσθησαν τουφεκισμοὶ μακρόθεν. Οἱ δὲ τουφεκίζοντες ἦσαν οἱ κατέχοντες τὰς ἄλλας θέσεις Ἑλλήνες, οἵτινες βλέποντες, ὅτι ὅλοι οἱ Τούρκοι ἔπεσαν πρὸς ἐκείνο τὸ μέρος, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ. Οἱ Τούρκοι, ἀψυχήσαντες δι' ἣν ἔπαθαν φθορὰν καὶ ὑποθέσαντες ἐκ τοῦ πολλοῦ τουφεκισμοῦ, ὅτι ἐπήρχετο πολλὴ δύναμις, ἐγκατέλειψαν τὸν ψυχομαχοῦντα ἀρχηγὸν καὶ τὰ δύο κανόνια καὶ ὠπισθοδρόμησαν τόσοι πολλοὶ ἀπέμπροσθεν τῶν ὀλίγων. Οἱ Ἑλλήνες ἐσκόλευσαν τοὺς φονευθέντας καὶ ἐπῆραν πάμπολλα φορτηγὰ ζῶα φέροντα τροφὰς εἰς χρῆσιν τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ δὲ τραπέντες εἰς φυγὴν Τούρκοι τόσον φόβον, ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια, διέσπειραν ὡς πρὸς τὴν διόδον τοῦ Μακρυνόρους, ὥστε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν δεκαπέντε ἀκολουθῶν μηνῶν Τούρκος μηδὲ καὶ νὰ φανῇ ἐτόλμησε πρὸς τὸ ὄρος ἐκείνο.

Εἶπαμεν, ὅτι οἱ Ἑλλήνες πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, θέλοντες νὰ ἀποκοιμίζωσι τοὺς Τούρκους περὶ ὧν ἐμελέτων ἐπαναστατικῶν κινήματων, διέδιδαν ἐπιτηδείως, ὅτι ὁ ἀποστάτης Ἀλῆς ὑπεκίνει τὰς ταραχὰς διὰ τὰ συμφέροντά του. Ὁ λόγος οὗτος, ἂν καὶ ψευδὴς, ἐπιστεύετο ἐν γένει καὶ κυρίως ὑπὸ τῶν πολεμούντων κατὰ τὴν Ἡπειρον ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ Ἀλβανῶν, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ οἱ Σουλιῶται ἐπολέμουν ἀναφανδὸν ὑπὲρ αὐτοῦ· τόσον δὲ ἐπιστεύετο, ὥστε ἅμα ἔμαθαν οἱ προὔχοντες τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων, ἐσυγχάρησαν τοὺς Σουλιώτας. Μόνος ὁ Ἀλῆς, ἐν γνώσει τῶν τῆς Ἑταιρίας, ἐγίνωσκε τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τῶν ἐλληνικῶν κινήματων· ἀλλὰ δὲν ἔκρινε πρέπον νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ· ὥστε οἱ Ἀληπασίζοντες Ἀλβανοὶ

ἔμεναν ὑπὸ τὴν ἀπάτην, θεωροῦντες ὡς συμμάχους τῶν τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἰδίας πατρίδος πολεμοῦντας Ἕλληνας.

Μετὰ δὲ τὴν λαμπρὰν μάχην τοῦ Μακρυνόρους 200 Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Φλώρον Γρίβαν καὶ τὸν Τραγουδάραν κατέλαβαν τὸ χωρίον τοῦ Πέτα· ἀλλ' ἐπιστρατευσάντων τῶν ἐν Ἀρτῇ Τούρκων, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν θέσιν τῶν, ἣν μήτε καὶ νὰ ὀχυρώσωσιν ἐφρόντισαν, καὶ κατέφυγαν κακῶς ἔχοντες εἰς Μακρυνόρος. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ τινες αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Τραγουδάρας γενναίως μαχόμενος.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ὁ Γῶγος ἐτοποθετήθη μετὰ 250 ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ τοῦ Πέτα. Τὴν δὲ 15 ἰουλίου ἐπεστράτευσαν πάμπολλοι ἐχθροὶ ἐξ Ἀρτῆς καὶ ἐπεχείρησαν ἐπανειλημμένας κατ' αὐτοῦ ἐφόδους, κατέχοντας ὑψηλὴν θέσιν κατέμπροσθεν τοῦ χωρίου, ἀλλὰ καθ' ὅλας ἀπέτυχαν. Ἡ τόλμη τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τούτου τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔφερεν εἰς θάμβος καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς του, οὓς, ἐπταπλασίους ὄντας, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν προπορευόμενος ξιφῆρης. Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν τόσῳ λαμπρῶν ἀνδραγαθημάτων του ἔλεγαν ἕκτοτε καὶ φίλοι καὶ ἐχθροί, ὅτι ὅπου ὁ Γῶγος, ἐκεῖ καὶ ἡ νίκη.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἐπανάστασις διεδόθη καὶ περαιτέρω. Πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας κοινωνίας τῶν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Θεσσαλίᾳ στρατοπέδων εἶχαν σταλῆ παρα τοῦ Χουρσήδη 750 Τούρκοι ὑπὸ τὸν Ἰβραῆμ Πρεμέτην εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ Πίνδου δύο μεγάλας Βλαχοκωμοπόλεις, τὴν τῶν Καλαρρύτων καὶ τὴν τοῦ Συράκου, τρία μίλια ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσας, ὧν ἡ μὲν πρώτη περιεῖχε 680, ἡ δὲ δευτέρα 750 οἰκογενείας, ὅλας χριστιανικάς. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν, καταθλιβόμενοι, φορολογούμενοι καὶ ὑβριζόμενοι παρα τῶν Τούρκων, ὑποκινούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν θελούντων

τὴν διάχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως προκρίτων, Κωνσταντίνου Τουρτούρη, Πρωτοπαπᾶ Σγούρου, Ἰωάννου Κωλέττη καὶ Νικολάου Γιαννίκου, βουλὴν ἔβαλαν ν' ἀποστατήσωσι καὶ προσκαλέσαντες κρυφίως εἰς βοήθειάν των τὸν ὀπλαρχηγὸν Γιαννάκην Ῥάγκον ἀπέκλεισαν δύο περίπου ἑβδομάδας πρὸ τῆς μάχης τοῦ Πέτα τοὺς ὑπὸ τὸν Πρεμέτην ἐντὸς τινων οἰκιῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν μετὰ δέκα ἡμέρας ν' ἀναχωρήσωσιν ἀβλαβεῖς ὑπὸ συνθήκας (γ). Ἄλλ' οὗτοι ἀπερχόμενοι ἀπήντησαν καθ' ὁδὸν στρατεύματα ἐρχόμενα εἰς τὰς δύο κωμοπόλεις ἐπὶ τῇ διαταγῇ τοῦ Χουρσήδη, μαθόντος τὰ συμβάντα, καὶ ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω. Οἱ Συρακιῶται ἐφύλατταν τὴν πρὸς τὰ Ἰωάννινα ὁδὸν εἰς ἀπόθησιν τῶν ἐπερχομένων· ἀλλ' οὗτοι εὐρόντες προθύμους ὁδηγοὺς τοὺς κατοικοῦντας τὸ χωρίον Γότισταν, 4 ὥρας ἀπέχον τοῦ Συράκου, καὶ νυκτοπορήσαντες διὰ τινος στενοῦ καὶ ἀνυπόπτου μέρους ἐβάρεσαν αἰφνης ὅπισθεν τοὺς φυλάττοντας τὴν ὁδὸν Συρακιώτας καὶ τοὺς ἔτρεψαν· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῶν δύο κωμοπόλεων ἔσπευσαν νὰ μεταφέρωσιν εἰς ἀσφαλὲς μέρος τὰ πολύαριθμα ποίμνιά των καὶ ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ ὡς καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Ῥαγκος, καταφοβηθέντες, ἀπελπισθέντες καὶ κακῶς ἔχοντες· μόνος ὁ ὀπλαρχηγὸς Γερομπαλωμένος, Συντεκνιώτης, ἐπέμενε πολεμῶν γενναίως ἱκανὴν ὥραν, ἔχων μόνον 8 παλληκάρια. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἐχθροὶ ἐκυρίευσαν τὰς δύο κωμοπόλεις ἀναιμωτί, τὰς ἔκαυσαν καὶ ἤρπασαν τὰ ἐναπομείναντα πράγματα τῶν φευγόντων, ἐξ ὧν συνέλαβαν μόνον δέκα.

Τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔδραξε τὰ ὄπλα καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 67 χωρία μικρὰ μεγάλα, ὅλα χριστιανικά. Γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν ὀπλων τῆς ἐπαρχίας ἦτον ὁ Νικολὸς Στουρνάρης καὶ εἶχεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του τοὺς ὀπλαρχηγούς των

χωρίων, Χριστόδουλον Χατσῆ Πέτρου, Νάσον Μάνταλον, τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ, Στέριον, Γεώργον, Κώσταν καὶ Μῆτρον, καὶ τὸν γαμβρόν του Γρηγόρην Λιακατᾶν, ὄπλαρχηγὸν τοῦ Κλενοβοῦ. Ἄπαντες δὲ οὗτοι ἐστράτευσαν ἀρχομένου τοῦ ἰουλίου μετὰ τρισχιλίων ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ βασιλικούς στρατιώτας ὅχι φανερᾶ ὑπὸ τὸ σύμβολον τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, ἀλλ' ἐπὶ λόγῳ ἀληπασισμοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν ἐφόνευσαν ἀναιτίως 66 Τούρκους διεσπαρμένους εἰς τὰ χωρία, ἔπειτα δὲ ἡτοιμίσθησαν νὰ πέσωσι πολλαχόθεν εἰς τὰ Τρίκκαλα καὶ ἐζήτησαν ὡς πρὸς τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν καὶ τὴν σύμπραξιν τοῦ Σταμούλη Γάτσου· ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀπαρνηθεὶς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα μετὰ τὰ κατὰ τὰ Ἀγραφα συμβάντα, ἀντέπραξε παρρησίᾳ καὶ ἔφερε Τούρκους εἰς προσβολὴν τῶν Ἀσπροποταμιτῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ σχέδιον ἐματαιώθη, καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου κατέλαβαν ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας διαφόρους θέσεις πρὸς ἀσφάλειαν. Ἄλλ' οἱ ἐν Τρικκάλοις Τούρκοι, μαθόντες τὰ γενόμενα, ἐκινήθησαν οἱ μὲν κατὰ τοῦ Λιακατᾶ, φυλάττοντος τὰ ἐπὶ τοῦ Κλενοβοῦ στενά, οἱ δὲ κατὰ τοῦ Χατσῆ-Πέτρου, κατέχοντος τὸν Πρόδρομον, καὶ ἄλλοι κατ' αὐτοῦ τοῦ Στουρνάρη, στρατοπεδεύοντος ἐν τῷ χωρίῳ Πόρτα· ἀλλὰ καθ' ὅλας τὰς προσβολὰς τῶν ἀποκρουσθέντες ἐστράφησαν κακῶς ἔχοντες.

Ἐν τοσούτῳ οἱ ἐξ Ἰωαννίνων στρατεύσαντες, ἀφ' οὗ κατέστρεψαν τὰς κωμοπόλεις Καλαρρύτων καὶ Συράκου, ἐπορεύθησαν πρὸς τὸ Ἀσπροπόταμον καὶ ἔφθασαν ἐπὶ τῶν ὁρίων τὴν 29 ἰουλίου. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ἐξημερώθησαν αἴφνης κατὰ τὴν Πόρταν ἄλλοι 2000 Τούρκοι ἐκ Τρικκάλων ἵππεῖς καὶ πεζοὶ ἔλκοντες καὶ δύο κανόνια, ἐπολέμησαν τὸ ἐκεῖ ἐλληνικὸν στρατόπεδον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τὸ ἔβλαψαν· τὴν δὲ νύκτα πάμπολλοι Ἕλληνες ἐλειποτάκτησαν.

Τοῦτο ἰδὼν ὁ Στουρνάρης ὠπισθοδρόμησε πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ἀσπροποτάμου, καὶ κατέλαβε τὰς δυνατὰς θέσεις τῆς Μαύρης Πούλιας καὶ τοῦ Κόρμπου, 8 ὥρας μακρὰν τῆς Πόρτας. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι, πλήρεις θάρρους διὰ τὴν λειποταξίαν καὶ ὠπισθοδρόμησιν τῶν Ἑλλήνων, ἔδραμαν κατόπιν, καὶ καύσαντες τὰ μεταξὺ χωρία ἔφθασαν εἰς Κόρμπον, ὅπου τοὺς ἐκτύπησαν πάλιν· νυκτὸς δὲ γενομένης ἀνεχώρησαν ἐκείθεν κατὰ τὴν Πόρταν, φοβούμενοι νὰ ἐνδιανυκτερεύσωσιν ἐξ αἰτίας τῶν στενοτοπιῶν.

Ἐν τοσούτῳ, ἀφ' οὗ κατεστράφησαν αἱ κωμοπόλεις Καλαρρύτων καὶ Συράκου, ἀφ' οὗ ὑπερίσχυσαν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τὰ Ἀγραφα, καὶ ἀφ' οὗ τὸ Ἀσπροπόταμον εὐρέθη ἐν μέσῳ δύο ἐχθρικῶν στρατοπέδων, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ διαχυθέντος φόβου ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τῶν δύο κωμοπόλεων δὲν εἶχε δύναμιν ἀξιόμαχον ν' ἀντιτάξῃ, οἱ Ἀσπροποταμίται, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ἐσυμβιβάσθησαν μετὰ τῶν Τούρκων, αὐτοῖς μὲν νὰ ἡσυχάσωσι καὶ νὰ στέλλωσι τοὺς συνήθεις φόρους, Τούρκος δὲ νὰ μὴ πατήσῃ τὰ χώματά των.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἀπετύγχαναν τὰ ἐπὶ τοῦ Πίνδου κινήματα τῶν Ἑλλήνων, ἡτοιμάζετο ἐκστρατεία εἰς ἀνάκτησιν τῆς Πάργας, ἧς τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀποδιώξει πανεστίους ἢ ὑπερίσχυσασα πολιτικὴ τοῦ Ἀλῆ.

Ἐφρούρουν τὴν πόλιν ταύτην ταῖς ἡμέραις ἐκείναις 100 Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὸν Χουσεΐμπεη Δελβινιώτην, υἱὸν τοῦ Μουσταφάπασα· 170 δὲ Πάργιοι, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἔφυγαν κρυφίως ἐκ Κορυφῶν, καὶ 50 Σουλιῶται ὑπὸ τὸν φρούραρχον τῆς Ῥενιάσης Περῤῥαῖβον μετεβιβάσθησαν ὅλοι τὴν νύκτα τῆς 24 ἰουλίου εἰς Παγιωνίαν, λιμένα πλησίον τῆς Πάργας, καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχον τῆς Πάργας ὅρος, ἀγίαν Ἑλένην, ὅπου ἐκάθησαν ἀφανεῖς ὅλην

τὴν ἡμέραν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐνύκτωσεν, εἰσῆλθαν ἡσύχως εἰς τὸ προάστειον καὶ, εὐρεθέντων τῶν Τούρκων ὄλων ἐν τῇ πόλει ὡς μηδὲν ὑποπτευόντων, τὸ ἐκυρίευσαν ἀναιμωτὶ καὶ ἐνδιέμειναν πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι. Τὴν δὲ 27 ἐφάνησαν ἔξωθεν τῆς Πάργας ἐχθρικὰ πλοῖα ἐκ τῆς κατὰ τὸν Μοῦρτον μοίρας καὶ συνέλαβαν 4 μικρὰ ἑλληνικὰ ἐκ τῶν μεταβιβασάντων εἰς τὴν Παγωνιὰν τοὺς προθεμένους τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Πάργας· συνέλαβαν δὲ ἐν αὐτοῖς καὶ τινας Παργίους. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπέβησαν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην 500 Ἀλβανοὶ ἐκ Πρεβέζης, καὶ μετέβησαν εἰς Μαργαρίτι, ὅπου προσῆλθαν αὐθημερὸν καὶ χίλιοι Τσάμιδες· ὅλοι δὲ οὗτοι ἐστράτευσαν τὴν ὑστεραίαν πρὸς τὴν Πάργαν. Οἱ δὲ Ἕλληνες, μὴ δυνάμενοι νὰ διατηρηθῶσιν ἐν τῷ προαστείῳ καὶ προσδοκῶντες πάντοτε νέαν βοήθειαν ἐκ Σουλίου, μετέβησαν εἰς ὀρεινὰς θέσεις. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ ἐπιπεσόντες τοὺς ἔβαλαν εἰς μέγαν κίνδυνον ὀλίγους ὄντας καὶ μῆτε ν' ἀνθέξωσιν εὐτυχῶς μῆτε νὰ φύγωσιν ἐνκόλως δυναμένους. Καλῇ τύχῃ ἔφθασαν διαρκούσης τῆς μάχης ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν διακόσιοι Σουλιῶται ὑπὸ τὸν Γιώτην Δαγκλῆν, τὸν Διαμαντῆν Ζέρβαν καὶ τὸν Νάσον Φωτομάραν καὶ τοὺς ἐλύτρωσαν. Τοιουτοτρόπως τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας ἀπέτυχε παντάπασιν. Οἱ δὲ ἐκστρατεύσαντες Πάργιοι ἐπανελθόντες εἰς Κορυφούς, ὅπου ἦσαν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα των, ἀπεπέμφθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ μεγάλου ἄρμοστοῦ ἐκδοθεῖσαν τὴν 27 Σεπτεμβρίου καὶ λέγουσιν·

“Οἱ Πάργιοι, οἱ παραβάντες τοὺς καθ' ὅλας τὰς
 “εὐνομουμένας ἐπικρατείας ἐν χρήσει νόμους καὶ
 “παρακούσαντες τὴν κυβέρνησιν ὑφ' ἣν ἔζων, ἀπο-
 “βάλλονται τῆς Ἑπτανήσου· ἀφ' ἧς δὲ ἡμέρας
 “ἐκδοθῇ ἡ παρούσα, τοῖς δίδεται δεκαήμερος προ-
 “θεσμία ὅπως συμπαραλάβωσι τὰ πράγματά των

“ καὶ τὰς οἰκογενείας των, ἃν αὐταὶ θέλωσι νὰ
“ συνακολουθήσωσιν· ἂν δέ τις ἐξ αὐτῶν τολμήσῃ
“ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς νήσους ταύτας, ὑπόκειται εἰς
“ ἅς ὁρίζει ὁ νόμος ποινάς.” Τοιοῦτοτρόπως οἱ περὶ
ὧν ὁ λόγος ἀτυχεῖς Πάργιοι οὐτε τὴν πατρίδα των
ἀνέκτησαν, καὶ τοῦ τόπου τῆς καταφυγῆς των ἐστε-
ρήθησαν.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

Οί Λαλιῶται.—'Απόβασις Ἑπταννησίων εἰς Γαστούνην.—
Μάχαι.—Μετάβασις Λαλιωτῶν εἰς Πάτρας.—Πολιτικὴ τῆς
ἀγγλοϊονικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

ΔΙΗΓΗΘΗΜΕΝ ἤδη, ὅτι μεταξὺ ὅλων τῶν κατὰ
τὴν Πελοπόννησον Τούρκων τῶν μὴ κατοικούν-
των φρούρια μόνοι οἱ Λαλιῶται διέμειναν ἐν τῇ
κωμοπόλει τῶν βλάπτοντες τοὺς περιοικούντας Ἑλ-
ληνας, καὶ ὅτι, ἂν διὰ τὴν ἐνδεχομένην ἔλλειψιν τῶν
ἀναγκαίων δὲν ἐδέχθησαν παρ' αὐτοῖς τοὺς Γαστου-
ναίους Τούρκους, ἔτρεξαν ὁμῶς εἰς βοήθειάν των,
τοὺς ἐλύτρωσαν πολιορκουμένους ἐν Χλουμουτσίῳ
καὶ τοῖς ἠνοιξαν τὴν εἰς Πάτρας ὁδόν· ἐπειδὴ δὲ
διεκρίθησαν τῶν λοιπῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκων,
κρίνομεν δίκαιον νὰ εἰπωμέν τινα περὶ τῆς κατα-
γωγῆς καὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν, ἀρχομένης τῆς
ἐπαναστάσεως.

Ἐπὶ τερπνῆς καὶ ὑψηλῆς θέσεως τοῦ ἐν τῇ ἐπαρ-
χίᾳ τῆς Γαστούνης ὄρους τῆς Φολόης κεῖται ἡ κωμό-
πολις τοῦ Λάλα, κατοικηθεῖσα ὑπὸ Ἀλβανῶν ἀπὸ
τῶν Βυζαντινῶν χρόνων καθὼς καὶ τὰ Μπαρδουνιο-
χώρια καὶ ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ὀλίγοι
ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐν ἔτει 1769
Τουρκορῶσσιку πολέμου, καθ' ὃν ἐχύθησαν εἰς τὴν
Πελοπόννησον πλήθη Ἀλβανῶν, καὶ κυρίως ἐπὶ τῆς
μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τούτου καταστροφῆς των,
ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τοῦ Λάλα ἐπερίσσευσε, διότι
κατέφυγαν ἐκεῖ ἱκανοὶ τῶν κατατρεχθέντων.

Ἀφ' οὗτου ἡ Πελοπόννησος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ ἐπαρχία τῆς Γαστούνης ἐκληρουχήθη εἰς τοὺς ἐκ τῆς σουλτανικῆς γενεᾶς Ὀθωμανίδας. Οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ἀνδρεῖοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι Λαλιῶται ἔζων κατ' ἀρχὰς ἢ ὡς λησταὶ ἢ ὡς ὑπομίσθιοι αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ ἰσχυρὸς ὑπομίσθιος δὲν ἀργεῖ νὰ γένῃ πρῶτον εὖνους, μετ' ὀλίγον φίλος, ἔπειτα ἰσότιμος, καὶ τελευταῖον, ἀνώτερος τοῦ ἀνισχύρου μισθοδότου. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἀνέστιοι οὗτοι ἄνδρες, ὧν ἡ τύχη ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐβελτιοῦτο ἐξ αἰτίας τῆς ἀνδρίας καὶ φιλοπονίας αὐτῶν, καὶ τῆς ἡδυπαθείας καὶ ἀκηδίας τῶν Ὀθωμανιδῶν, κατήντησαν καὶ νὰ συγγενεύσωσι καὶ νὰ τοὺς ἀντικαταστήσωσι μεταπεσούσης καὶ τῆς ἐπὶ τὰς ἐπαρχίας Γαστούνης καὶ Πύργου ἐξουσίας, μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἀρρένων τῆς σουλτανικῆς γενεᾶς, εἰς τοὺς διαπρέψαντας ἀδελφούς Μουσταφάγαν καὶ Σεήδαγαν καὶ τὸν περίφημον συγγενῇ των Ἀλῆ-Φαρμάκην, ὡς κληρονόμους ἐξ αἰτίας τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνου γυναικῶν των καὶ ὡς δυνατοὺς· ἀνηγέρθησαν δ' ἐκτοτε λαμπραὶ καὶ δυναταὶ οἰκοδομαὶ ἐν τῇ κωμοπόλει ἐν μέσῳ εὐρυχώρων περιοχῶν· ὥστε αἱ 800 οἰκίαι τοῦ Λάλα περιεῖχαν πολλὴν γῆν, καὶ τὴν γῆν ταύτην ἐσκέπαζαν καρποφόρα δένδρα. Εὐκραέστατος εἶναι ὁ ἀῆρ τοῦ τόπου τούτου, ὑγιέστατα τὰ νερά, καὶ εὖρωστοι καὶ μακρόβιοι οἱ κάτοικοι. Ὀλίγος καιρὸς ἦτον ἀφ' οὗ ἐδόθησαν εἰς τὰς τρυφὰς καὶ εἰς τὰς ἀναπαύσεις ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπιρρέυσαντος πλούτου· διὰ τοῦτο ἐφύλατταν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ἀδιακόπου χρήσεως τῶν ὅπλων τὸν πρῶτον πολεμικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς ἀνδρικῆς καταγωγῆς των.

Ἡ εὐτυχὴς ἐκστρατεία αὐτῶν εἰς λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Χλουμουτσίου τοὺς ἐθάρρυνε νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ ἄλλας πλείονος λόγου ἀξίας· καὶ ἐπειδὴ

ἦσαν δυνατοί, ἐπλάκωσαν ὅλα τὰ περίξ τοῦ Λάλα χριστιανικὰ χωρία, παρέλαβαν βία 200 ἐκ τῶν ἐγκατοίκων ὡς συναγωνιστάς, καὶ συσσωματωθέντες, ὅλοι ὑπερχίλιοι, ἐστράτευσαν εἰς Πύργον τὴν 2 ἀπριλίου.

Ἐντὸς τοῦ Πύργου ἦσαν 550 Ἕλληνες ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, ἐν οἷς διέπρεπαν ὁ Χαλαλάμης Βιλαέτης ἐντόπιος, καὶ ὁ Ἀλέξης Μοσχούλας ἐξ Ἀγουλινίτης· παρευρίσκοντο δὲ καὶ οἱ Ζακύνθιοι Καμπασαῖοι, καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνος καὶ Γιάννης, διαβιβασθέντες ἐκ Ζακύνθου εἰς τὸ Πυργὶ τὴν 25 μαρτίου καὶ ἀπερχόμενοι πρὸς τὸν πατέρα των· ἦσαν δὲ καὶ χίλιαι ἀδύνατοι ψυχαί.

Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ δείξωσι στήθος πρὸς τοὺς ἐπερχομένους καὶ ἠθέλησαν ν' ἀντισταθῶσιν ἐκτὸς τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν Λαλιῶται ἐτοποθετήθησαν, καθ' ἣν ἡμέραν ἐξεστράτευσαν, μίαν ὥραν μακρὰν αὐτῆς καὶ ἐκάλεσαν διὰ γράμματος τοὺς Πυργίους νὰ προσκυνήσωσιν· οἱ δὲ Πύργιοι ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ προσκυνήσῃ ὁ Τοῦρκος τὸν Χριστιανόν. Διὰ τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης διήλθεν ἡ ἡμέρα. Τὴν δὲ ἐπαύριον διηρέθησαν οἱ Λαλιῶται εἰς τρία σώματα, ἔπесαν ἐπὶ τὰ ἔξω ὀχυρώματα, καὶ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, 300 Ἕλληνες καὶ διάφοροι ἀρχηγοὶ των ἐδραπέτευσαν καὶ κατέφυγαν εἰς Σκαφιδιὰν καὶ εἰς ἄλλους πλησίον λιμένας κακῶς ἔχοντες, οἱ δὲ λοιποὶ 250 ὑπὸ τὸν Βιλαέτην, τὸν Μοσχούλαν, τοὺς υἱοὺς τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς Καμπασαῖους ἀπὸ ἐσύρθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς διαφόρων δυνατῶν οἰκιῶν, ὅπου τοὺς παρηκολούθησαν οἱ Λαλιῶται καὶ ἔβαλαν πῦρ εἰς διάφορα μέρη φονεύοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες· ἀλλ' οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες διετήρησαν μέχρι τέλους τὴν θέσιν των γενναίως ἐν μέσῳ τῆς πυρκαϊᾶς. Ἐπτὰ ὥρας διήρκεσεν ἡ μάχη· καὶ οἱ μὲν Λαλιῶται, μικρὰν παθόντες καὶ

πολλὴν προξενήσαντες ζημίαν, ἐπανήλθαν εἰς τὰ ἴδια δουλαγωγοῦντες ὑπὲρ τοὺς 100 καὶ ἀπελαύνοντες ζῶα· οἱ δὲ Πύργιοι ἔμειναν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῶν.

Τὰ εὐτυχῇ κινήματα τῶν Λαλιωτῶν ἀπέδειξαν ὀφθαλμοφανῶς πόσον ἔσφαλαν οἱ ἐν Πελοποννήσῳ λοιποὶ Τοῦρκοι, καὶ μάλιστα οἱ Μπαρδουνοχωρίται, ἀφήσαντας δι' ἀπλοῦν φόβον τοὺς τόπους τῶν, ὅθεν ἐδύναντο νὰ βλάβπτωσι καιρίως τοὺς ἐχθροὺς τῶν. Κλεισθέντες ἐν τοῖς φρουρίοις ὅχι μόνον δὲν ἐβελτίωσαν τὴν πολεμικὴν κατάστασιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπετάχυναν καὶ τὴν πτώσιν τῶν διὰ τῆς ταχείας καταναλώσεως τῶν ἐν αὐτοῖς τροφῶν.

Ολίγαις δὲ ἡμέραις μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐγνώσθη, ὅτι τὰ μεσημβρινὰ φρούρια Μοθώνης καὶ Νεοκάστρου, στενὰ πολιορκούμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐκινδύνευσαν νὰ πέσωσιν. Οἱ Λαλιῶται, ἐπληρόμενοι ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ καὶ ταῖς ἐπιτυχίαις τῶν, καὶ ὡς ἂν ἦσαν οἱ γενικοὶ ἀντιλήπτορες τῶν πασχόντων ὁμοθρήσκων τῶν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς λύσιν τῶν πολιορκιῶν ἐκείνων, καὶ διαβάντες τὸν Ἀλφειὸν μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου ἐκινήθησαν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ ποταμοῦ Ἀγουλινίτσαν. Ἐμαθαν οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες ἐν καιρῷ τὸ σχέδιον, καὶ ὠχυρώθησαν ὑπὸ τὸν Μοσχούλαν, ἦλθαν καὶ ὀλίγοι Ἀρκαδιοὶ ὑπὸ τὸν πρωτοσύγγελον Ἀμβρόσιον Φραντσην καὶ κατέλαβαν τὴν δυσδιάβατον θέσιν τοῦ Κλειδίου, δι' ἧς θὰ ἐπέρων οἱ ἐχθροὶ ἀπερχόμενοι πρὸς τὰ φρούρια. Οἱ Λαλιῶται ἐκτύπησαν τοὺς ἐν τῇ Ἀγουλινίτση, ἀλλ' ἤϊραν πολλὴν ἀντίστασιν, καὶ ἀπολέσαντες 9, ἐπέστρεψαν αὐθημερὸν εἰς τὰ ἴδια, διαδοθέντος ψευδοῦς λόγου, ὅτι ἐπήρχετο πλῆθος Ἀρκαδίων.

Ὁ Πύργος εἶχεν, ὡς εἶδαμεν, ἓνα γενναῖον ἄνδρα, τὸν Χαραλάμπην Βιλαέτην, στρατεύσαντα ἄλλοτε

ὑπὸ τοὺς ἐν τῇ ἐπταννήσῳ Γάλλους καὶ Ἀγγλους. Φραγμὸν ἐπεθύμει οὗτος νὰ στήσῃ εἰς τὴν κατὰ τῆς Γαστούνης καὶ τοῦ Πύργου ὁρμὴν τῶν Λαλιωτῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐβοήθει ἡ μεταξὺ τοποθεσία, οὔσα ὅλη ἐπίπεδος, ἐστρατοπέδευσε μετὰ 500 κατὰ τὸ ἐπὶ ἀκρολοφίας κείμενον καὶ 4 ὥρας ἀπέχον τοῦ Λάλα Στρέφι, καὶ κατέσχευεν ὡς προφυλακὴν καὶ τὸ πλησιέστερον τοῦ Λάλα Λαντσοῦ ἐγκατατάξας ἄλλους 100. Πεδινὸν εἶναι τὸ χωρίον τοῦτο· πεδινὴ καὶ ἡ διαχωρίζουσα αὐτὸ καὶ τὸ Στρέφι γῆ· παρὰ δὲ τὸ Λαντσοῦ πρὸς μεσημβρίαν ῥέει ἐντὸς χάσματος χεῖμαρρος· μετ' αὐτὸν εἶναι ἄμπελοι καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος σειρὰ συνδένδρων λόφων· ἡ διαιρῶν δὲ τὴν σειρὰν ταύτην καὶ τὸ Στρέφι τόπος, δύο μίλια πλατὺς, εἶναι καὶ αὐτὸς ὁμαλός. Τοιαύτη ἦτον ἡ τοποθεσία τοῦ μικροῦ στρατοπέδου τοῦ Βιλαέτη.

Χίλιοι Λαλιῶται ἐξεστράτευσαν τὴν 2 μαΐου εἰς Λαντσοῦ, ὅπου φθάσαντες λίαν πρῶϊ καὶ καταλαμβάνοντες οἰκίας τινὰς ἐπολέμουν τοὺς ἄλλας οἰκίας τοῦ αὐτοῦ χωρίου κατέχοντας Ἕλληνας καίοντες καὶ τὰς μεταξὺ. Ἀκουσθέντος τοῦ τουφεκισμοῦ, εἶπεν ὁ Βιλαέτης τοῖς περὶ αὐτόν, “ὅποιος εἶναι Χριστιανὸς “καὶ παλληκάρι ἅς μ' ἀκολουθήσῃ,” καὶ ἔδραμε διὰ τῆς πεδιάδος εἰς βοήθειαν τῶν πολεμουμένων πρὸς τὸ μέρος τῶν λόφων, ὅπου ἦτο μύλος δέκα λεπτὰ τοῦ Λαντσοῦ ἀπέχων. Οἱ Τούρκοι ἰδόντες αὐτὸν ἐρχόμενον ἐξέδραμεν καὶ αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ τὸν συνήντησαν πρὸς τὸν μύλον. Ἐκατὸν μόνον ἀκολούθους εἶχεν ὁ Βιλαέτης καὶ γενναίως ἀντέστη πρὸς ὑπερπεντακοσίους οὓς καὶ ἀπέκρουσεν, ἀλλ' ἐπληγώθη ὁ σημαιοφόρος του καὶ ἐφονεύθη καὶ ὁ Σπῦρος Σαρενίτης, εἰς τῶν ὀπληρχηγῶν τῶν συμπολεμούντων Ἀρκαδίων· αὐτὸς δὲ προχωρῶν καὶ καταδιώκων ἔφθασε παρὰ τὸν χεῖμαρρον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγων ὀπλοφόρων, ἀποκόψαντος τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ τοὺς

πλείστους, ἀναγκασθέντας ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας ν' ἀναβῶσιν εἰς τινας λόφους ἐκεῖθεν τοῦ χάσματος· ἰδὼν δὲ ὅτι οἱ περὶ αὐτὸν ἦσαν ὀλίγοι, ἥλλαξε σχέδιον καὶ ἔτρεξε νὰ καταλάβῃ ἄμπελόν τινα ἔχονσαν πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τὸ χάσμα· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μεταξὺ ἦτο πεδινὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου πολλὰ ἐπικίνδυνον, μόνον 26 τὸν ἠκολούθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐλειποτάκτησαν, καὶ ἄλλοι μὲν αὐτῶν διεσώθησαν, ἄλλοι δὲ ἐφονεύθησαν. Ὁ δὲ Βιλαέτης καὶ οἱ 26 κατέλαβαν μὲν τὴν ἄμπελον ἀλλὰ διὰ τὴν ὀλιγότητά των ἀφῆκαν τὰ νῶτα ἀφύλακτα ἐλπίζοντες ἴσως καταβῶσιν οἱ ἐπὶ τῶν λόφων Ἕλληνες εἰς φύλαξιν. Ἄλλ' ἐπρόλαβαν οἱ Τοῦρκοι, τὰ κατέλαβαν καὶ ἐπολέμουν τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν. Ὁ Βιλαέτης ἐπληγώθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ καὶ πληγῶθεις ἐμάχετο θαρρύνων τοὺς ὀλίγους συμμαχητάς του ἕως οὗ ἐφονεύθησαν αὐτὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὅλοι ἐκτὸς ἐνὸς τρωθέντος εἰς τὸν πόδα καὶ κρυβέντος ἐντὸς κουφώματος δένδρου. Οἱ Τοῦρκοι ἔκοψαν κατὰ τὴν συνήθειαν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων, καὶ στήσαντες ἐπὶ ξύλου τὴν τοῦ Βιλαέτου ἀνεχώρησαν μὴ ἐπιμείναντες εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἐν τῷ χωρίῳ καὶ χαίροντες, διότι ἐλυτρώθησαν ἐχθροῦ, γνωστοῦ διὰ τὴν ἐν πολέμῳ ἀφοβίαν καὶ ἐμπειρίαν.

Ἀφ' οὗ δ' ἐλειψεν ὁ ἐχθρὸς οὗτος, οἱ Λαλιῶται ἔγειναν τολμηρότεροι, κατέτρεχαν ὅλα τὰ περίξ τοῦ Λάλα, τὰ ἐλεηλάτουν, καὶ ἔκαιαν τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας. Τόσον δὲ ἦσαν ἄφοβοι, ὥστε ἐπροχώρουν θύοντες καὶ ἀπολύοντες καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας τῶν Πατρῶν, ὅπου ἦσαν διάφορα σώματα Ἑλλήνων. Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τούτων ἦτο καὶ ὁ Γεώργης Γιαννόπουλος Προστοβιτσιώτης, διακρινόμενος διὰ τὴν τόλμην του. Οὗτος, συμπλακείς ἐν τινι ἐπιδρομῇ τῶν Λαλιωτῶν πρὸς τὴν Κατσαροῦν, ἐφονεύθη, καὶ συνεφονεύθησαν καὶ 8 σύντροφοί του.

Ἡ Ἐπτάννησος (α), ἃν καὶ πολιτικῶς ἀποχωρισμένη τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἑλλάδος, ἐπροθυμήθη νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν καὶ διὰ τῶν γενναίων συνεισφορῶν τῆς καὶ διὰ τῶν ἀνδρείων βραχιόνων τῆς. Ἡ κυβέρνησις τῆς, ἡ μετ' ὀλίγον ἐξαγριωθείσα, ἐξεθαμβήθη μόνον κατ' ἀρχάς, καὶ δὲν ἔδειξε πρὸς τὸν ἀγῶνα κακὴν διάθεσιν. Αὐθόρμητοι οἱ Ζακύνθιοι καὶ οἱ Κεφαλλῆνες ἀντιλήπτορες τῶν ἀραμένων ὅπλα ὁμογενῶν καὶ ὁμοπίστων, παρωρμήθησαν ἔτι μᾶλλον καὶ δι' ὧν ἐπιστολῶν ἐπεκαλοῦντο οἱ Πελοποννήσιοι τὴν φιλογενῇ ἀντίληψίν των. Οἱ Ζακύνθιοι ἔτρεξαν πρῶτοι τῶν Ἐπταννησίων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, καὶ οἱ μὲν ἀπέβησαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν ὑπὸ τὸν Μερκάτην, οἱ δὲ εἰς τὰ ἀντικρὺ τῆς τερπνῆς καὶ χαριτωμένης πατρίδος των παράλια. Ἐξ αὐτῶν ἕως 150, ὑπὸ τὸν Δημήτρην Πεθαμένον, καὶ τὸν Παῦλον Ἀντσετίρην Κεφαληνόν, μετέβησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πατρῶν, ἄλλοι δὲ 100 ὑπὸ τὸν Γεώργην Σολωμόν, Διονύσιον Σεμπρικόν, Ἀναστάσῃν Γιαννικέσῃν καὶ Παναγιώτῃν Στούρτσαν, ἀπέμειναν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Γαστούνης. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ ἀπριλίου ἀπέβη πρῶτος ἐκ Κεφαλληνίας εἰς Γλαρέντσαν ὁ Εὐαγγέλης Πανᾶς μετὰ 100 ὅπλοφόρων, καὶ τὴν 9 μαΐου ἔφθασαν ἐκεῖθεν εἰς τὸν αὐτὸν λιμένα ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς, καὶ ὁ Γεράσιμος Βίκτωρος Φωκᾶς ἐπὶ τοῦ ἐντοπίου των ἐνόπλου πλοίου τοῦ Ἀναστάσῃ Φωκᾶ ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν, φέροντος ἱκανὰ πολεμεφόδια καὶ 350 ὅπλοφόρους. Ἀφ' οὗ δὲ ἐλλιμένισε τὸ πλοῖον, κατέβασαν οἱ ἐν αὐτῷ τὴν τουρκικὴν σημαίαν, ὕψωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν, ἐκανονοβόλησαν, παρετάχθησαν οἱ ὅπλοφόροι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐψάλη ἐπὶ τοῦ πλοίου δοξολογία ὑπὸ δύο ἱερέων ἀκολουθούντων τὸ στράτευμα, καὶ ἀπέβησαν οἱ ῥηθέντες ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ὑποδεχθέντες

ὑπὸ τῶν ἐντοπίων φιλοφρονέστατα. Τὴν δὲ ἐπιούσαν διατάξαντες τὸ πλοῖον νὰ παραπλήη τὰς ἀκτὰς τῶν Πατρῶν, καὶ ἀφήσαντες ἐν αὐτῷ 70 ὅπλοφόρους διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἀνεχώρησαν μετὰ τῶν λοιπῶν 280, καὶ ἔφθασαν τὸ ἑσπέρας εἰς Μανολάδαν, ὅπου ἤϋραν τὸν Σισίνην καὶ τὸν Εὐαγγέλην Πανᾶν. Ἡ ὑπεραυξήσασα δὲ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν φήμη διέδωκεν, ὅτι ἦλθαν οἱ ἐπισημότεροι ἄνδρες τῆς Κεφαλληνίας φέροντες πολλὰ βοηθήματα χρηματικὰ καὶ πολεμικά, καὶ ἔβαλεν εἰς νέαν κίνησιν τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν, οὓς κατεφόβισαν αἱ ἕως τότε ἀλλεπάλληλοι εὐτυχεῖς ἐπιδρομαὶ τῶν Λαλιωτῶν. Ὑπεστήριξε τὴν φήμην ταύτην καὶ τις πομπώδης προκήρυξις, ἣν ὑπέγραψαν οἱ προϊστάμενοι ἐπονομαζόμενοι ἀρχηγοὶ καὶ στρατηγοὶ τῶν ἡνωμένων δυνάμεων τῆς Ἑπταννήσου. Διεκρίνετο δὲ τὸ σῶμα τοῦτο τῶν ἄλλων δι' ἣν ἐτήρει ἐν ταῖς στρατοπεδείαις του τάξιν, ἥτις, καθ' οὓς καιροὺς μία ἐπωμὶς, ἢ μία περικεφαλαία ἐκίνει θαυμασμόν, δὲν ἦτον ματαία ἐπίδειξις. Ἴδου δὲ ἡ τάξις. Τὴν γ' ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐψάλλετο ἡ παράκλησις, ἐκρούοντο τὰ τύμπανα, ἐτάττοντο φυλακαὶ κρᾶζουσai ἐκ διαλειμμάτων, “γρηγορεῖτε,” ἐπιπτε μία κανονία, καὶ οἱ στρατιῶται ἀπεχώρουν εἰς τὰς θέσεις των· τὸ πρῶτ' ἐψάλλετο πάλιν ἡ παράκλησις, ἐκρούοντο τὰ τύμπανα, ἤχουν αἱ σάλπιγγες καὶ ἐπιπτεν ἄλλη κανονία.

Μεταβαῖνον δὲ τὸ σῶμα τοῦτο ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ἔφθασε τὴν 26 μαΐου εἰς Στρέφι καὶ Κούκουρα καὶ διέτριψεν ἐκεῖ μέχρι τῆς 30 ἐτοιμαζόμενον, ὥς πλησίον τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκεῖ ἠῤῥησεν ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ, ἐνωθέντων καὶ τῶν Ζακυνθίων καὶ πολλῶν ἐντοπίων. Τὴν δὲ 31 ὤδευσαν ὅλοι πρὸς τὴν Κάπελην καὶ ἔφθασαν τὸ ἑσπέρας εἰς Γούμερον· ἐπειδὴ δὲ ἐσκόπευαν νὰ πατήσωσι τὴν ἐπιούσαν τὴν

μεγάλην πεδιάδα, ἔστειλαν αὐτουνκτὶ εἰς διαφόρους θέσεις σκοπίας, καὶ πρῶτας γενομένης ἐξεστράτευσαν ἔχοντες ἐν τῷ κέντρῳ 4 κανόνια, τὰ πολεμεφόδια καὶ τὰς ἀποσκευάς των.

Πρὸς τὴν θέσιν, Μποδίνι, κεῖται λόφος. Ἐν ᾧ ἔφθασαν εἰς αὐτὸν ἀνύποπτοι, ὥς πεποιθότες ἐπὶ τὰς σκοπίας των, ἠκούσθησαν αἴφνης πολλὰι τουφεκίαι καὶ κραυγαὶ λέγουσαι, Λαλιῶται, Λαλιῶται· ἐπὶ μόνῃ τῇ κραυγῇ ταύτῃ χωρικοὶ τινες ἐκ τῶν συνακολουθούντων Γαστουναίων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι ἔτρεξαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, καὶ ἰδόντες τοὺς Λαλιώτας ἐλθόντας εἰς τοὺς πρόποδας, τοὺς ἐκανονοβόλουν προξενοῦντες φόβον μᾶλλον ἢ βλάβην. Ἦρχισε δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ τουφεκισμὸς, καὶ οἱ μὲν Ἑπτανήσιοι καὶ οἱ ἐντόπιοι, τουφεκίζοντες τοὺς Λαλιώτας ἄνωθεν, τοὺς ἔβλαπταν· οὗτοι δὲ ἀντεῖχαν γενναίως, ἂν καὶ ἡ θέσις των ἦτο κακίστη, ἕως οὐ εἶδαν τοὺς ἐχθροὺς των κινουμένους πρὸς τὰ κάτω, καὶ τότε ἐπέστρεψαν διὰ τοῦ Πυρναρίου εἰς Λάλα φεύγοντες, οἱ δὲ Ἑπτανήσιοι τοὺς ἐπεδίωξαν, ἔπесαν καὶ εἰς τὴν πεδιάδα ἕως οὐ ἐφάνη πλῆθος ὀπλοφόρων τουφεκίζόντων μακρόθεν, καὶ τότε ὑποπτεύσαντες, ὅτι ἦσαν ἐνεδρεύοντες ἐχθροί, ἐστάθησαν καὶ κατέλαβαν τὰ πλησίον δένδρα πρὸς συνασπισμόν· ἀλλ' οἱ τουφεκίζοντες ὀπλοφόροι προχωροῦντες ἐγνώσθησαν, ὅτι ἦσαν Καλαβρυτινοὶ ἐρχόμενοι κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ· ἦσαν δὲ ὡς χίλιοι ὑπὸ τὸν Ἀσημάκην Φωτίλαν, προεστώτα τῶν Καλαβρύτων, τὸν Λεχουρίτην, καὶ ἄλλους. Τὸ εὐτυχὲς συμβὰν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐγέμισε χαρᾶς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐτίμησε δικαίως τοὺς Ἑπταννησίους, διότι ἦτον ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἐξ αἰτίας αὐτῶν κατησχύνθησαν οἱ φόβον καὶ τρόμον παντοῦ καὶ πάντοτε ἐνσπείροντες Λαλιῶται.

Ἀφ' οὗτου ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου πολλοὶ Καρυτινοὶ εἶχαν καταλάβει τὰ χωρία, Μπέτσι καὶ Ῥένεσι, ὑπὸ τοὺς ἐμπειροπολέμους ἀδελφούς Πλαπούτας. Σκοπὸς τῆς κατοχῆς ἦτον ἡ προφύλαξις τῆς ἐπαρχίας των ἀπὸ ἐνδεχομένων ἐπιδρομῶν τῶν γειτόνων Λαλιωτῶν· ἀλλ' ἀφ' οὗ διεσκορπίσθησαν οἱ πολιορκηταὶ τοῦ φρουρίου τῆς Καρυταίνης, διεσκορπίσθησαν καὶ οἱ κατέχοντες τὰ δύο ταῦτα χωρία. Περὶ τὴν 20 ὅμως ἀπριλίου διωργάνισεν ὁ Γεώργης Πλαπούτας πάλιν στρατόπεδον κατὰ τὴν Συκιάν, δύο ὥρας μακρὰν τοῦ Λάλα, ἐκ Καρυτινῶν, Φαναριτῶν καὶ Ἀρκαδίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημητράκη Δηληγιάννη· λήγοντος δὲ τοῦ μαΐου μετεστρατοπέδευσεν ἐκεῖθεν εἰς Ποῦσι, ἡμιώριον μακρὰν τοῦ Λάλα, ὅπου ἀφίχθησαν, κατὰ πρόσκλησιν αὐτοῦ, τὴν νύκτα τῆς 1 ἰουνίου οἱ Ἑπτανήσιοι, οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Γαστουναῖοι. Συστρατοπεδεύσαντες δὲ ὅλοι οὗτοι ἤρχισαν τὴν ἐπαύριον νὰ ὀχυρόνωσι τὰς θέσεις των, καὶ ἔστησαν ἐκ τοῦ προχείρου τόσας καλύβας, ὥστε τὸ ἑσπέρας ἡ ράχis ἐκείνη ἐφαίνεται κώμη. Οἱ Λαλιῶται ὠχυρώθησαν καὶ αὐτοὶ ἐκτὸς ἀλλὰ πολλὰ πλησίον τοῦ Λάλα. Τὴν δὲ ἐπιούσαν οἱ Ἕλληνες πλήρεις θάρρους κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα εἰς χορτολογίαν καὶ σκόπευσιν. Οἱ Λαλιῶται δὲ ἐκινήθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· τινὲς μόνον ἵπποκόμοι καὶ ποιμένες ἐφάνησαν πρὸς τὸ πέραν μέρος τοῦ Λάλα βόσκοντες θρέμματα.

Οἱ Ἕλληνες, ἀσυνήθιστοι ἕως τότε νὰ νικῶσιν, ἐξετίμησαν τὴν ἀνδραγαθίαν των ὑπὲρ τὴν ἀξίαν της, καὶ ἐπίστευσαν τῷ ὄντι, ὅτι κατεπόνεσαν τὰ θηρία τοῦ Λάλα· ἐπὶ δὲ τῇ πίστει ταύτῃ συνέλαβαν ἐλπίδα, ὅτι οἱ Λαλιῶται θὰ ἐπροσκύνουν, καὶ ἀπέστειλαν τὴν 4 ἰουνίου πρὸς αὐτοὺς τὸν Παναγιώτην Μεσσάρην Κεφαλλῆνα. Οἱ Λαλιῶται βλέποντες τὸν ἀποσταλέντα ἐρχόμενον ὑπὸ λευκὴν ση-

μαίαν τὸν ὑπεδέχθησαν καὶ τὸν ἠρώτησαν εἰς τί ὁ ἐρχομός του. Ὁ Μεσσάρης τοῖς ἐνεχείρισε γράμμα τῶν ἀρχηγῶν τῶν Κεφαλλήνων καὶ τῶν Ζακυνθίων λέγον αὐτολεξὶ τὰ ἐξῆς. “Διατεταγμένοι ἀπὸ τὸ
 “ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ ἀπὸ τὸν γενικὸν ἐπίτροπον,
 “πρίγκηπα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ἤλθαμεν ἐν-
 “ταῦθα νὰ σᾶς πολεμήσωμεν ὡς ἐχθροὺς τῆς πί-
 “στεως καὶ τῆς πατρίδος· ἀλλ’ ὡς ἀνέκαθεν καλοὶ
 “φίλοι σας καὶ γείτονες, σᾶς προβάλλομεν, ὅτι, ἂν
 “θελήσετε νὰ παραδοθῆτε χωρὶς πόλεμον εἰς ἡμᾶς,
 “σᾶς ὑποσχόμεθα ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ ιδιο-
 “κτησίας· ἄλλως, ἀφ’ οὗ ἐκάμαμεν τὸ χρέος μας,
 “τὸ κρίμα ἂς ᾔναι εἰς τὸν λαιμόν σας.”

Περιποιηθέντες οἱ Λαλιῶται τὸν γραμματοφόρον, τὸν ἐξεπροβόδησαν δώσαντές τῷ τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν.

“Πρὸς σᾶς κὺρ Μεταξᾶ καὶ λοιποὶ φίλοι μας
 “καπεταναῖοι Κεφαλονῆτες καὶ Ζακυνθιοί. Ἐλάβα-
 “μεν τὸ γράμμα σας καὶ εἶδαμεν ὅσα μᾶς γράφετε·
 “ἀλλ’ ἐπεὶ καὶ οἱ μπέηδες καὶ οἱ ἀγάδες εἶναι
 “τριγύρω στοῦ Λάλα μὲ τὰ ἀσκήρια, δὲν ἤμποροῦ-
 “μεν νὰ σᾶς ἀποκριθοῦμεν σήμερον μὲ τὸν ἐδικόν
 “σας κὺρ Παναγιώτην, ἀλλ’ αὔριον μὲ ἐδικόν μας
 “ξεμοτόχου ἐλτσῆν. Λάβετε ὡς τόσον ὀλίγα κε-
 “ράσια τοῦ Λάλα καὶ δύο ῥεβανιὰ διὰ ἀγάπην, καὶ
 “μένομεν.”

Τὸ γράμμα τοῦτο εἶχε τὰ σφραγίσματα ὑποκάτω πρὸς τιμὴν τῶν πρὸς οὓς ἐστέλλετο.

Τὴν δὲ ἐπαύριον ἐφάνη ἱππεὺς ἐρχόμενος ἀπὸ τοῦ Λάλα πρὸς τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον, βαστῶν πρασίνην σημαίαν, καὶ ὠδηγήθη ὅπου ἦσαν οἱ Ἐπτανήσιοι ἀρχηγοί, πρὸς οὓς ἐπέδωκε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

“Πρὸς τοὺς φίλους μας καπεταναίους Κεφαλο-
 “νίτας καὶ Ζακυνθίους. Καθὼς χθὲς σᾶς ἐγράψα-

“μεν μὲ τὸν ἐδικὸν σας Παναγιώτην, ἰδοὺ ἐξαπο-
 “στέλλομεν τὸν ἐδικὸν μας Μπέικον Κεχαγιάν,
 “ἄνθρωπον ὅστις χαίρει ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην
 “μας διὰ νὰ σᾶς ὁμιλήσῃ καὶ στοματικῶς ὅσα δὲν
 “ἔχομεν τὸν καιρὸν νὰ γράψωμεν πλατύτερα.
 “Εἶναι ἀλήθεια, καθὼς λέγετε, ὅτι ἐσταθήκαμεν
 “φίλοι καὶ καλοὶ γείτονες, ἀλλ’ ἴσια ἴσια διὰ τοῦτο
 “δὲν ἐλπίζαμέν ποτε, ὅτι πιστεύοντες τὰ ψεύματα
 “τῶν Μωραϊτῶν καὶ ξεχωριστὰ αὐτοῦ τοῦ ψευτο-
 “Γεώργη (ἐνόουν τὸν Γεώργην Σισίνην) νὰ ἔλθετε
 “νὰ μᾶς φορτωθῆτε μέσα εἰς τὰ σπήτιά μας. Ὅ,τι
 “ἔγεινεν, ἔγεινεν· ὅσα μᾶς λέγετε εἶναι χάλτια, τὰ
 “ὅποια δὲν στοχαζόμεθα πῶς καὶ ἐσεῖς πιστεύετε·
 “διὰ τοῦτο λοιπὸν σᾶς λέγομεν νὰ ἔλθετε εἰς τοῦ
 “Λάλα, ὅπου θέλει σᾶς δεχθούμεν ὥς καλοὺς φί-
 “λους, καὶ θέλει σᾶς συνοδεύσομεν ἕως τὸ Κατά-
 “κωλον ἢ τὴν Γλαρέντσαν διὰ νὰ πᾶτε στὰ σπήτιά
 “σας καὶ νὰ μένωμεν πάντα φίλοι· ἀλλέως καὶ δὲν
 “ἀκούσετε αὐταῖς ταῖς φιλικαῖς συμβουλαῖς μας,
 “τὸ κρίμα ὥς ἦναι στὸν λαιμόν σας.

“Λάλα, 5 ἰουνίου, 1821.”

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἢ μὴ ὁμοιάζουσα τὴν προστα-
 λείσαν κατὰ τὸ ὕψος, δὲν τὴν ὁμοίαζεν οὔτε καὶ
 κατὰ τὴν θέσιν τῶν σφραγισμάτων ὥς φέρουσα αὐτὰ
 ἐπὶ κεφαλῇς εἰς ἔνδειξιν, ὅτι ἐγράφετο παρ’ ἀνωτέ-
 ρων πρὸς κατωτέρους. Ἀφ’ οὗ δὲ ἀνεγνώσθη, ἔλαβε
 τὸν λόγον ὁ ἀπεσταλμένος καὶ ἐπανέλαβε τὰ αὐτὰ
 ἐντόνως, προσθέσας ὅτι, ἂν οἱ Ἑπτανήσιοι ὑπή-
 γαιναν εἰς τοῦ Λάλα, οἱ μπέηδες καὶ ἀγάδες ἦσαν
 πρόθυμοι νὰ τοὺς δεχθῶσι καὶ νὰ τοὺς φιλοδωρήσω-
 σιν· εἰδὲ καὶ εἶχαν ἀπόφασιν νὰ μείνωσι καὶ νὰ πο-
 λεμήσωσιν, ἔπρεπε νὰ φέρωσι 40,000 καπέλλα εἰς
 εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ των. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ
 Ἑπτανήσιοι ἀπεκρίθησαν διὰ στόματος τοῦ Ἀν-
 δρέου Μεταξᾶ τὰ ἑξῆς· “Ὡς φίλοι ἐστοχάσθημεν

“ νὰ σὰς προβάλλωμεν νὰ παραδοθῆτε χωρὶς πόλε-
 “ μον, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ σὰς προφυλάξωμεν
 “ ἀπὸ τὴν δικαίαν ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ ἑλλη-
 “ νικοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ μπέηδες καὶ οἱ ἀγάδες
 “ μᾶς ἐστοχάσθησαν ποταποὺς καὶ ἀνοήτους, τὸ
 “ κρίμα ἄς ᾔναι εἰς τὸν λαιμόν των. Αὕτῃ εἶναι ἡ
 “ ἀπάντησίς μας καὶ αὖριον ἔχομεν πόλεμον.”

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἀπέπεμψαν οἱ Ἑπταν-
 νήσιοι τὸν κήρυκα, δώσαντές τῷ εἰς ἀμοιβὴν τῶν
 προσταλέντων αὐτοῖς φαγωσίμων γλυκίσματά τινα
 καὶ ποτὰ τῆς πατρίδος των.

Ἀποτυχούσης τῆς διακηρυκείας, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν
 διαφόρων ἑλληνικῶν σωμάτων, ἰδόντες ὅτι συνη-
 θροίσθησαν ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν πεντακισχίλιοι
 σχεδὸν ὅπλοφόροι περίξ τοῦ Λάλα, ἀπεφάσισαν νὰ
 προκαλέσωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς μάχην, καὶ τὴν 6 ἰου-
 νίου κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα ἐκ διαφόρων μερῶν
 ἕως 300, ἠκροβολίσθησαν μετ' ὀλίγων ἱππέων καὶ
 πεζῶν ἐπελθόντων, καὶ τὴν ἑσπέραν ἐπανήλθαν εἰς
 τὸ στρατόπεδον. Οἱ Ἕλληνες ἔδωκαν δευτέραν
 ἀφορμὴν τὴν ἐπιούσαν, ἀλλ' εἰς μάτην. Θαρρύν-
 θέντες δὲ ἐκ τῆς ἀπραξίας τῶν ἐχθρῶν ἀπεφάσισαν
 νὰ προσβάλωσιν αὐτὴν τὴν κωμόπολιν τοῦ Λάλα·
 καὶ ὁ μὲν Γεώργης Πλαπούτας μετὰ τῶν Καρυτινῶν
 καὶ Φαναριτῶν νὰ πέσῃ ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Μπα-
 σταρά, οἱ δὲ Καλαβρυτινοὶ καὶ τινες Γαστουναῖοι καὶ
 οἱ Ἀρκάδιοι νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ μικρὸν χωρίον
 Δούκα, οἱ δὲ Ἑπταννήσιοι μετὰ τῶν Πυργίων καὶ
 λοιπῶν Γαστουναίων νὰ ὀρμήσωσι πρὸς τὸ κέντρον.
 Ταῦτα ἀποφασίσαντες ἐκίνησαν τὴν 9 ἰουνίου ὑπὸ
 τὸν ἥχον τῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων ἐπὶ τοὺς ἔξω
 τῆς κωμοπόλεως προμαχῶνας τοῦ ἐχθροῦ· ὁ ἐχθρος
 ἀπεσύρθη εἰς τὴν κωμόπολιν, καὶ ἡ ὀπισθοδρόμησις
 αὕτη, ἃν καὶ στρατηγηματικὴ, ὑπελήφθη ἀποτέλεσμα
 δειλίας, καὶ ἐθάρρυνε τοὺς Ἕλληνας νὰ προχωρήσω-

σιν. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἐπλησίασαν, ὥρμησαν 200 ἰπ-
 πεῖς ἐπὶ τοὺς Καρυτινοὺς καὶ Φαναρίτας, καὶ παρὰ
 πᾶσαν προσδοκίαν τοὺς ἔτρεψαν ὅλους εἰς φυγὴν.
 Ἡ τροπὴ αὕτη ἐματαίωσε τὸ σχέδιον τῆς ἐφόδου,
 ἔβαλεν εἰς σύγχυσιν ὅλα τὰ σώματα καὶ ἠνάγκασε
 τοὺς Ἑπτανησίους νὰ σημάνωσι τὴν ὑποχώρησιν
 τοῦ κέντρου καὶ τῆς πρὸς τὸ χωρίον Δούκα πτέρυ-
 γος, καὶ οὕτως ἀπεμακρύνθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες
 ἀβλαβεῖς, ἀλλ' ἄπρακτοι καὶ κατησχυμένοι. Ὁ δὲ
 φιλότιμος Πλαπούτας, ἀπομείνας τελευταῖος καὶ κιν-
 δυνεύων νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, τόσον ἔτρεξε
 καὶ τόσον ἐλυπήθη διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην
 τροπὴν, ὥστε ἔφθασεν ἡμιθανὴς εἰς τὸ στρατόπεδον
 καὶ μετ' ὀλίγον ἐξεψύχησεν.

Ὁ θάνατος ἀρχηγοῦ ἀτάκτων γίνεται συνήθως
 πρόξενος τροπῆς ὅλου τοῦ σώματος αὐτῶν. Ἐν
 τῇ περιστάσει δὲ ταύτῃ συνέβη συγχρόνως καὶ ἡ
 ἀποτυχία τοῦ κινήματος, ἃν καὶ ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλογο-
 φανοῦς αἰτίας διὰ τοῦτο τὴν ἀκόλουθον νύκτα τὰ
 δύο τρίτα τοῦ στρατοπέδου ἐλειποτάκτησαν.

Τὸν ἄξιον ἀρχηγὸν Γεώργην Πλαπούταν διεδέχθη
 ὁ ἀξιωτέρος του ἀδελφὸς Δημήτρης φθάσας εἰς τὸ
 στρατόπεδον τὴν 12 ἰουνίου· ἀλλ' οὔτε ἡ παρουσία
 τοῦ γενναίου τούτου ἀνδρὸς ἐθάρρυνε τοὺς δειλιάσαν-
 τας, τρέμοντας καὶ ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων· ἐκου-
 ράσθησαν καὶ οἱ Λαλιῶται πολεμοῦντες καὶ νικῶν-
 τες, διὰ τοῦτο ἡσύχαζαν· βεβαιωθέντες δὲ ὅτι ὅχι μό-
 νον ὅλη ἡ Πελοπόννησος, ἀλλὰ καὶ ἡ στερεὰ Ἑλλάς
 καὶ αἱ ναυτικαὶ νῆσοι καὶ ἄλλα μέρη ἐκινήθησαν,
 καὶ πληροφορηθέντες ὅτι ἐλληνικὸς στόλος ἐφάνη
 ἔμπροσθεν τῶν Πατρῶν καὶ διέπλευσεν ἀβλαβὴς τὸν
 δυσεῖσβολον κορινθιακὸν κόλπον, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ
 κινδυνεύωσιν ἀνωφελῶς αὐτοὶ μόνοι, ἐν ᾧ ὅλοι οἱ
 συνάδελφοί των ἐκλείσθησαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς
 τοῦ ἀγῶνος ἐν τοῖς φρουρίοις· διὰ τοῦτο ἀνεχώρησε

τὴν 12 ὁ Κουτσοραΐπαγας ἀπὸ τοῦ Λάλα μετὰ 4 μόνον ἰππέων, καὶ φθάσας εἰς Πάτρας ἀνεπηρέαστος καθ' ὅλην τὴν μακρὰν πορείαν του, ἀνεκοίνωσε τῷ Ἰσούφῃ τὴν βουλὴν τῶν ἀποστειλάντων αὐτὸν τοῦ νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ καὶ ἐζήτησε βοήθειαν διὰ τὴν ἀσφαλὴ μετακόμισιν τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῆς περιουσίας των. Ὁ πασᾶς διέταξεν ἀμέσως νὰ συσκευασθῶσι 700 ἰππεῖς εἰς συνοδίαν τῶν Λαλιωτῶν. Ἡ εἶδησις αὕτη διεδόθη εἰς τοὺς περὶ τὰς Πάτρας Ἑλληνας· ἀλλ' οὗτοι, ἀντὶ νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς ἀντίστασιν, ἀπεσύρθησαν, καὶ ἀναγγείλαντες τοῖς ἔξω τοῦ Λάλα συναγωνισταῖς των ὅσα ἔμαθαν τοῖς παρήγγειλαν νὰ καταλάβωσιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὀχυρὰς θέσεις καὶ κτυπήσωσι τὸν ἐχθρὸν ἔμπροσθεν, ὑποσχόμενοι νὰ τὸν κτυπήσωσι καὶ αὐτοὶ ὀπισθεν.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Ἰσούφης ἐξεστράτευσε μετὰ τῶν 700 ἰππέων τὴν 20 ἰουνίου καὶ εἰσέβη εἰς τοῦ Λάλα δύνοντος τοῦ ἡλίου, μηδενὸς Ἑλληνος καθ' ὁδὸν μὴτ' ἔμπροσθεν μὴτ' ὀπισθεν φανέντος. Προεΐδαν οἱ Ἕλληνες, ὅτι οἱ Λαλιῶται ἐνισχυθέντες διὰ τῆς νέας βοηθείας θὰ τοὺς ἐκτύπουν, καὶ ἀπέστειλαν διὰ νυκτὸς τὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν καὶ τὸν Γεώργην Σολομὸν εἰς Τριπολιτσὰν αἰτούμενοι ἐπικουρίαν.

Τὴν δὲ 24 ἰουνίου τὸ πρωὶ ἤρχισαν νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τοῦ Λάλα ἰππεῖς καὶ πεζοί. Οἱ Ἕλληνες ὑπέθεσαν, ὅτι οἱ ἐξελθόντες ἤρχοντο κατεπάνω των, καὶ ἡτοιμάσθησαν εἰς μάχην· ἀλλ' εἶδαν μετ' ὀλίγον, ὅτι, ἀντὶ νὰ ἔλθωσι πρὸς τὸ Πούσι, ὑπήγαιναν πρὸς τὴν Κάπελην διὰ τῶν ἀπέναντι λόφων, καὶ ὥς ἐκ τούτου ὑπέλαβαν, ὅτι ὤδευαν πρὸς τὰς Πάτρας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις φέροντες καὶ τὰ ψιλὰ πράγματά των. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ ὁ Γεράσιμος Φωκᾶς, παραλαβόντες ἕως 100 ἐπιλέκτους Ἑπταννησίους καὶ ἱκανοὺς Πελοποννησίους, ἔδραμαν εἰς τὴν κορυφὴν τινος τῶν πλησίον

τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου λόφων πρὸς παρατήρησιν τῶν κινήματων τῶν ἐχθρῶν· καὶ ἰδόντες ἑστημένην ὄχι μακρὰν μεγάλην σημαίαν καὶ ὀλίγους Τούρκους περίξ ἐπλησίασαν καὶ ἤρχισαν νὰ τουφεκίζωσιν. Οἱ ἐχθροὶ δὲν ἀντετουφέκισαν κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠκούσθη πολὺς ἀλαλαγμός, ἐκινήθη ἡ μεγάλη σημαία, καὶ ἀνεφάνη πλῆθος ἱππέων καὶ πεζῶν ὁρμώντων ἐπὶ τοὺς τουφεκίζοντας. Οἱ Ἕλληνες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ ἄλλοι μὲν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μεταξᾶς καὶ ὁ Φωκάς, ἔδραμαν εἰς τὸ ὀχύρωμά των, ἄλλοι δὲ διεσκορπίσθησαν τῇδε καὶ κείσε εἰς τὴν πεδιάδα, ἔνθα τινὲς αὐτῶν ἔμειναν δύο ἡμέρας ἄσιτοι. Οἱ Τούρκοι ἐπεδίωξαν τοὺς φεύγοντας μέχρι τοῦ στρατοπέδου των ἀνεμπόδιστοι, καὶ ἐκεῖ συνεκροτήθη γενικὴ μάχη, ἐλθόντων καὶ τῶν λοιπῶν Τούρκων διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Λάλα, καὶ ἐντεῦθεν ἐφάνη, ὅτι οἱ πρὸς τὴν Κάπελην ὀδεύοντες Τούρκοι ἐμελέτων νὰ ἐπιπέσωσι δι' ἐκείνου τοῦ μέρους, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ἤρχοντο διὰ τοῦ ἐμπροσθινοῦ. Ἀρξαμένης δὲ τῆς μάχης ἐξώρμησε τοῦ ὀχυρώματος τοῦ Ὁ Λεχουρίτης, ἀλλ' ἀπεκρούσθη, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰσῆλθεν εἰς τὸ τοῦ Πλαπούτα· ἐγκατέλειψαν ἅμα προσβληθέντες τὸ ὀχύρωμά των καὶ οἱ Φαναρίται· ἐν ᾧ δὲ ἔφευγαν διὰ τινος κοιλάδος πρὸς τὴν Κάπελην, 40 ἐξ αὐτῶν συνελήφθησαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐσφάγησαν ὅλοι ἐν τῷ ἅμα. Κυριεύσαντες οἱ ἐχθροὶ τὰ δύο ὀχυρώματα, ὥρμησαν πολλάκις ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ τοῦ Ἰσούφη εἰς κυριεύσιν καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Πλαπούταν καὶ τοὺς Ἐπταννησίους, ἀλλὰ κατησχυμένοι ὠπισθοδρόμησαν· ἐπειδὴ δὲ ἔκλινεν ἡ ἡμέρα, ἀφήκαν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἀκροβολιστάς τινας, τὸ δὲ πλῆθος κατέβη κατ' ὀλίγον εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ περὶ τὴν 5 ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἐδόθη τὸ σημεῖον τῆς ὑποχωρήσεως, καὶ εἰσῆλθαν ὅλοι εἰς τὴν κωμόπολιν. 70 Ἕλληνες

ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληρώθησαν, καὶ πενταπλάσιοι ἐχθροί, ὡς ὀρμῶντες ἀνώχυροι ἐπὶ ὠχυρωμένους. Ἐφονεύθη πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Σιλιχτάρης τοῦ Ἰσούφη. Μεταξὺ δὲ τῶν πληγωθέντων Ἑλλήνων ἦσαν διάφοροι ἀξιωματικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς πληγωθεὶς εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ὁ Διονύσιος Σεμπρικός. Οἱ Τοῦρκοι ᾔσαν τόσον βέβαιοι ὅτι θὰ ἐνίκων, ὥστε ἔφεραν καὶ σχοινία εἰς δέσμευσιν τῶν αἰχμαλώτων.

Τελειωθῆσης τῆς μάχης, οἱ Ἕλληνες εἶδαν, ὅτι δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ διατηρήσωσι τὴν θέσιν των· εἶχαν δὲ ἀνάγκην καὶ ἱατρικῆς ἐπισκέψεως οἱ τραυματαῖ· ὄθεν, θάψαντες τὴν νύκτα τοὺς νεκρούς, ἀνεχώρησαν τὴν α' ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐγκαταλείψαντες καὶ τὰ κανόνια· καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Πλαπούταν ὑπῆγαν εἰς Μπέτσι, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὴν μεγάλην Δίβρην, ὅπου ἔμειναν μέχρι τῆς 27, καὶ ἐκεῖθεν διεχωρίσθησαν. Τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα, καθ' ἣν ἔφυγαν οἱ Ἕλληνες, ἔκαυσαν καὶ οἱ Λαλιῶται τὰ δυσκόμιστα πράγματά των, καὶ τὰ ἐξημερώματα σουβλίσαντες αἰχμαλώτους τινὰς ἀνεχώρησαν ὅλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Πάτρας ὑπὸ τὸν Ἰσούφην κατὰ τὸ σχέδιόν των, καίοντες τὰ καθ' ὁδὸν χωρία· γνωσθείσης δὲ τῆς φυγῆς των, εἰσῆλθαν οἱ περίξ Ἕλληνες εἰς τὴν κωμόπολιν, τὴν ἐλεηλάτησαν καὶ τὴν ἔκαυσαν.

Ανεκτικὴ ἐφάνη ἡ ἀγγλοῖονικὴ πολιτικὴ, ὡς προείπαμεν, ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ δυσμενὲς μετ' ὀλίγον. Ἐκτὸς τῆς γενικῆς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀποστροφῆς ὅλων τῶν αὐλῶν πρὸς πᾶν ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἐπερρέασαν ἰδίως τὴν ἀγγλοῖονικὴν πολιτικὴν κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ὅχι μόνον ἡ παντοτεινὴ ἐπιθυμία τῆς Ἀγγλίας νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀκεραιότης τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ ἡ θερμὴ συμπάθεια καὶ ὁ μέγας ἐνθουσιασμὸς τῶν

Ἰόνων πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας, καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα σφοδρὰ ὑποψία ὅτι δάκτυλος ῥωσσικὸς ὑπεκίνησε τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ ἄσπονδον μῖσος τοῦ μεγάλου ἁρμοστοῦ πρὸς τὸν Καποδίστριαν, ὃν ὑποθέτων κρύφιον ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως ἤθελε διὰ τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς νὰ καταισχύνη. Ὁμοία ἡ ἀγγλοϊονικὴ πολιτικὴ πάσης ἄλλης, κρυπτούσης τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῆς ὑπὸ ἐν ἡ ἄλλο εὐσχημον κάλυμμα, ἐκηρύχθη οὐδετέρα πρὸς τοὺς ἀλληλομαχοῦντας Ἕλληνας καὶ Τούρκους, ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως· καὶ ἡ πρώτη περὶ οὐδετερότητος πράξις τῆς ἐξεδόθη τὴν 9 ἀπριλίου. Ἡ πράξις αὕτη, ἀποτεينوμένη πρὸς τοὺς διατρίβοντας ὅπου ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις Ἰονας, ἔλεγεν, ὅτι ὅστις ἐξ αὐτῶν συνηγωνίζετο, ἐστερεῖτο τῆς ἀγγλοϊονικῆς προστασίας καὶ πάσης ὑπὲρ αὐτοῦ μεσολαβήσεως τῆς κυβερνήσεώς του πρὸς τὰς τουρκικὰς Ἀρχάς, ἂν ἠχμαλωτίζετο. Τὴν δὲ 18 ἰουλίου, ἐξ αἰτίας τῆς μεταβάσεως εἰς Πελοπόννησον τῶν Ζακυνθίων καὶ τῶν Κεφαλλήνων, ἐξεδόθη ἄλλη πράξις λέγουσα, ὅτι πολλοὶ Ἴονες ἐξέδωκαν προκήρυξιν τὴν 1 ἰουνίου δι' ἧς αὐτωναμάζοντο ὁδηγοὶ τῶν Κεφαλλήνων καὶ τῶν Ζακυνθίων καὶ ἐκτελεσταὶ διαταγῶν τινος ξένου· ὅτι ὑπὸ τὸν ψευδῆ τοῦτον καὶ ἐγκληματικὸν χαρακτήρα ἐτόλμησαν μετὰ πολλῶν ἐνόπλων Ἰόνων νὰ συμμεθεύωσι τοῦ πολέμου τῆς Πελοποννήσου, ἐνεργοῦντες τοιοῦτοτρόπως παρὰ τὸ κοινὸν δίκαιον τῶν ἐθνῶν, καὶ παραβαίνοντες τὴν ἀρχὴν τῆς οὐδετερότητος τῆς ἰονίου κυβερνήσεως· ὅτι, ἂν οἱ ὁδηγοὶ οὗτοι δὲν ἐπανήρχοντο εἰς τὰ ἴδια ἐντὸς 51 ἡμερῶν ἵνα δικασθῶσι, θὰ κατεδικάζοντο εἰς αἰφυγίαν, καὶ τὰ κτήματά των θὰ ἐδημεύοντο· ἂν δέ ποτε ἐπιπταν εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως, θὰ ἐτιμωροῦντο ὅπως ὥριζαν οἱ νόμοι· ὅσοι δὲ ἠκολούθησαν τοὺς ὁδηγοὺς τούτους, καὶ ὅσοι γενικῶς ἔγειναν συμμέτοχοι τοῦ

ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, παρηγγέλλοντο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια, διότι ἄλλως θὰ ἐπαιδεύοντο μετὰ ταῦτα ὡς παραβάται τῆς οὐδετερότητος.

Ἡ πρώτη τῶν ἀνωτέρω δύο πράξεων εἶναι πράξις ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς οὐδετερότητος. Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἀγγλοϊονικὴ κυβέρνησις δὲν διέταπτε δι' αὐτῆς τοὺς Ἴονας νὰ μὴ μεθέξωσι τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ τοὺς προειδοποιεῖ, ὅτι διὰ τοιαύτης διαγωγῆς ἐστερουῦντο τῆς προστασίας της, ὥστε τοὺς ἐθεώρει ἐλευθέρους νὰ πολιτευθῶσιν ὅπως ᾔθελαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀγῶνος ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν εὐθύνῃ· ἔθετε δὲ τὰς αὐτὰς ὑγιεῖς βάσεις, ἅς ἐπὶ τῆς τελευταίας ἀποστασίας τοῦ Καναδᾶ κατὰ τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας ἐτήρησαν ἀπαρράλκτως καὶ αἱ ὁμόσπονδοι ἐπαρχίαι τῆς ἀρκτοῦς Ἀμερικῆς. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν ταύτην μέγας ἀριθμὸς πολιτῶν τῶν πλησίον τοῦ Καναδᾶ ἀμερικανικῶν ἐπαρχιῶν ἔτρεχαν καὶ ἡγωνίζοντο μετὰ τῶν λαβόντων κατὰ τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας τὰ ὅπλα, ἐν ᾧ ἡ κυβέρνησις τῶν ἐκηρύχθη οὐδετέρα. Παρεπονέθη ἡ Ἀγγλία· ἀλλ' οὔτε αὕτη ἀπήτησεν, οὔτε ἡ οὐδετέρα κυβέρνησις τῆς Ἀμερικῆς ἔπραξεν ἄλλο, εἰμὴ νὰ κηρύξῃ, ὅτι ὅστις τῶν πολιτῶν της ἡγωνίζετο ὑπὲρ τοῦ Καναδᾶ ἐστερεῖτο τῆς προστασίας της, ἂν ἐπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀγγλων. Ἡ δὲ δευτέρα πράξις ὑπερέβαινε τοὺς ὅρους τῆς οὐδετερότητος καὶ ἐδείκνυε φανεράν μεροληψίαν ὑπὲρ τῶν Τούρκων, διότι κατεδίωκε καὶ ἐτιμῶρει βαρέως τοὺς ἀγωνιζομένους μετὰ τῶν Ἑλλήνων Ἴονας. Ἀναμφιβόλως τὰ καθήκοντα τῆς οὐδετερότητος ἀναγκάζουν τὴν κυβέρνησιν ἢ νὰ μὴ δίδῃ παντάπασιν, ἢ νὰ δίδῃ τὰ αὐτὰ βοηθήματα πρὸς τοὺς ἀλληλομαχοῦντας. Ἀλλ' ὁ ὑπῆκοος τῆς οὐδετέρας δυνάμεως δὲν κεῖται ὑπὸ τὸν αὐτὸν κανονισμόν, καὶ δύναται νὰ βοηθήσῃ ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ εὐθύνῃ καὶ διὰ ξίφους καὶ διὰ παντὸς ἄλλου τρόπου τὸν ἀγῶνα

τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν διαμαχομένων· ἀλλὰ, καθὼς οὗτος δὲν ἔχει δίκαιον ν' ἀπαιτήσῃ τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεώς του ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, διότι πολιτεύεται παρὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς, οὕτω καὶ ἡ κυβερνήσις του δὲν ἔχει ἄλλο τι κατ' αὐτοῦ νὰ πράξῃ εἰμὴ νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἢ καὶ νὰ τὸν παύσῃ τῆς ὑπηρεσίας της, ἂν τύχῃ ὑπάλληλός της. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶδαμεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος συστηθείσας ἀναφανδὸν ἐν πολλαῖς ἐπικρατείαις εταιρίας ἐξ ἰδιωτῶν εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνος δι' ἀποστολῆς εἰς Ἑλλάδα τροφῶν, χρημάτων, ὀπλων, πολεμεφοδίων καὶ πολεμιστῶν, ἐν ᾧ αἱ ἐπικράτειαι ἐκείναι ἐπρέσβευαν καὶ ἐτήρουν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος οὐδετερότητα· εἶδαμεν καὶ πολλοὺς εὐρωπαίους ὑπὸ τὸ ὄνομα Φιλελλήνων ἐλθόντας εἰς Ἑλλάδα καὶ πολεμήσαντας, ἀλλὰ μηδαμῶς κατατρεχθέντας παρὰ τῶν οὐδετέρων κυβερνήσεών των. Ἡ παραβαίνουσα δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ὅρους τῆς οὐδετερότητος δευτέρα αὕτη πράξις ἦτον καὶ ὑπὲρ τὸ δέον σκληρὰ καὶ ἀσύνητος, διότι μὴ ἀμνηστεύουσα τοὺς ἐνόχους μήτε καὶ ἂν μετανοοῦντες ἐπανήρχοντο εἰς τὰ ἴδια, ἀλλὰ βάλλουσα καὶ τότε αὐτοὺς ὑπὸ δίκην δὲν ἐθάρρυνε τὴν ἐπάνοδόν των, ἥτις ἦτον ὁ κύριος σκοπὸς της. Ὁ λόρδος Βύρων καὶ τόσοι ἄλλοι Ἕγγλοι ἠσπάσθησαν τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα παρὰ τὴν οὐδετερότητα τῆς κυβερνήσεώς των· ἀλλ' οὔτε εἰς αἰφυγίαν κατεδικάσθησαν, οὔτε εἰς δίκην εἰσῆχθησαν, οὔτε τῶν κτημάτων ἐστερήθησαν. Ἡ οὐδετέρα αὐτῇ τῆς Ῥωσσίας ἐκάθηρε τὸν Ὑψηλάντην ὡς ὑπάλληλόν της καὶ τὸν ἐγκατέλειπεν ὡς ὑπήκοόν της, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο κατ' αὐτοῦ, ἂν καὶ ἀρχιapoστάτου, ἔπραξεν. Ἐπταισαν ἀναμφιβόλως οἱ ὑπογράψαντες τὴν προκήρυξιν Ἴονες ἐπονομασθέντες “ἀρχηγοὶ καὶ στρατηγοὶ τῶν ἡνωμένων δυνάμεων τῆς Ἐπτανήσου,” καὶ εἰς φανέρωσιν τῆς ἀληθείας

καὶ ἱκανοποιήσιν τῆς Πύλης, καθήκον οὐδετέρας Δυνάμεως ἔπραξεν ἡ κυβέρνησις των στηλιτεύσασα τὸν ψευδῇ τοῦτον τίτλον· ἀλλ' ὁ μέγας ἀρμοστής ἠκολούθησεν ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει τὰς ἀρχὰς τῆς ὀργῆς του, καὶ ἐφήρμωσε τὸν κώδικα τῶν παθῶν του· καὶ ὅμως οὐδ' αὕτη ἡ πράξις, οὐδ' ἄλλαι μεταγενέστεραι τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἰσχυσαν νὰ μεταβάλωσι τὸ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων φρόνημα καὶ πολίτευμα τῶν Ἰόνων, ὧν ὁ φιλογενὴς ζῆλος ἔμεινε διακαὴς μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἐν μέσῳ ἀπειλῶν, δημεύσεων, καταδιώξεων καὶ τιμωριῶν.

1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ

Συνέλευσις ἐν Καλτετσιαῖς καὶ σύστασις πελοποννησιακῆς γερουσίας.—"Ἐλευσις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς Ἑλλάδα καὶ διενέξεις αὐτοῦ καὶ τῆς γερουσίας.

ΚΟΙΝΗ ἐπιθυμία συστάσεως γενικῆς Ἀρχῆς εἰς τακτοποίησιν τῶν κατεπειγουσῶν ὑποθέσεων ἐπεκράτει ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος· ἀλλ' οὔτε δυνατὴ οὔτε ὠφέλιμος ἦτο καθ' ἣν ὥραν ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες τὰ ὅπλα τοιαύτη τακτοποίησις, ὥς τείνουσα εἰς τὸ νὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὰ πολιτικὰ τὴν προσοχὴν τῶν δυνατῶν τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἀπῆτει ὅλην ὁ πόλεμος. Συνήθως ἐπὶ τῶν ἐπαναστάσεων ἀνατρέπονται τὰ ἐνυπάρχοντα πολιτικὰ συστήματα, ἀλλὰ διατηροῦνται τὰ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, τὰ συντηροῦντα τὴν κοινωνίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ Ἑλλάδι, καθ' ἣν ὥραν κατεστράφη ἡ ἐξουσία τοῦ σουλτάνου, συγκατεστράφη καὶ ὅλη ἡ δημοσία ὑπηρεσία· ὥστε διὰ μόνης τῆς ἐπὶρροῆς τῶν προκρίτων τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεπληροῦντο τὰ ἐλλείποντα. Εἶναι δὲ παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι ἡ εὐταξία διετηρεῖτο ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν δὲν ἔπασχαν καὶ ἡ ὑπηρεσία ἐνηργεῖτο. Ἐπειδὴ δὲ εἰς σύστασιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Ἀρχῆς οὔτε ἐθνικὴν συνέλευσιν οὔτε τακτικὴν ἐκλογὴν πληρεξουσίων ἐπέτρεπεν ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ἀπεφασισαν οἱ προκριτότεροι τῆς Πελοποννήσου, ἐκκλησιαστικοί, πολιτικοὶ καὶ πολεμικοί, νὰ συστήσωσιν προσωρινῶς πελοποννησιακὴν μόνον Ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ὄχι διὰ συνδρομῆς τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Εἶχε συστηθῇ ἐν Καλαμάτᾳ τὴν 25

μαρτίου “μεσσηνιακὴ γερουσία.” ἄλλ’ ἦτο μόνον τοπικὴ τοῦ μέρους ἐκείνου Ἀρχή, καὶ ἐσυστήθη καὶ αὕτη διὰ τοῦ προΐσταμένου τῆς Μάνης. Εἰς εὐόδωσιν δὲ τοῦ προκειμένου ἤδη σκοποῦ συνήλθαν διάφοροι πρόκριτοι τῶν πλείστων τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχιῶν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Λακεδαίμονος μονὴν τῶν Καλτετσιῶν, ὡς πλησίον τῶν περὶ τὴν Τριπολιτσὰν στρατοπέδων, καὶ ἔχοντες τὴν γνώμην καὶ τῶν ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου ἀπόντων προκρίτων ὑπέγραψαν τὴν 26 μαΐου πρᾶξιν, ἣν ἐκδίδομεν ὁλόκληρον, διότι ὅλα τὰ πρακτικὰ τῆς συνελεύσεως εἶναι αὕτη καὶ μόνη, δεικνύουσα πρὸς τίνα σκοπὸν συνήλθαν οἱ συγκροτήσαντες αὐτήν, ἐκ τίνων ἐσύστησαν τὴν Ἀρχήν, ἣν ἐκάλεσαν πελοποννησιακὴν γερουσίαν, ποίαν ἐξουσίαν τῇ ἔδωκαν καὶ ποίαν διάρκειαν αὐτῆς ὥρισαν.

“ Πατρίς·

“ Ἡ γενικὴ εὐταξία τῶν ὑποθέσεων τῆς πατρίδος
 “ μας Πελοποννήσου, καὶ ἡ αἰσία ἔκβασις τοῦ προ-
 “ κειμένου ἱεροῦ ἀγῶνος περὶ τῆς σεβαστῆς ἐλευ-
 “ θερίας τοῦ γένους μας, ἐπειδὴ καὶ ἀναγκαίως ἀπῆ-
 “ τουν τὴν γενικὴν συνέλευσιν καὶ σκέψιν, συνα-
 “ θροίσθημεν ἐπὶ τούτου οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀπὸ
 “ μέρος τῶν ἐπαρχιῶν μας, ἔχοντες καὶ τὴν γνώ-
 “ μην καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀπόντων μελῶν κατὰ
 “ τὴν σεβαστὴν μονὴν τῶν Καλτετσιῶν, κατ’ εὐ-
 “ λογον κοινὴν ἡμῶν γνώμην καὶ ἀπόφασιν καὶ
 “ ὅλων τῶν ἀπόντων, ἐκλέξαντες τοὺς φιλογενε-
 “ στάτους κυρίους τὸν τε ἅγιον Βρεσθένης Θεοδώ-
 “ ρητον, Σωτήριον Χαραλάμπην, Ἀθανάσιον Κανα-
 “ κάρην, Ἀναγνώστην Παπαγιαννόπουλον, Θεοχα-
 “ ράκην Ῥέντην καὶ Νικόλαον Πονηρόπουλον (α),
 “ καθ’ ὑπακοὴν καὶ συγκατένευσιν καὶ αὐτῶν εἰς
 “ τὴν κοινὴν ἡμῶν ταύτην πρότασιν, τοὺς διορίζο-
 “ μεν διὰ νὰ παρευρίσκωνται μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου

“ κοινῷ ἀρχιστρατήγῳ μας Πετρόμπεη Μαυρομι-
 “ χάλῃ, καὶ πάντες οἱ ἄνωθεν ἐπέχοντες τὴν γερου-
 “ σίαν ὅλου τοῦ δήμου τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοπον-
 “ νήσου, προηγουμένου τῆς ἐνδοξότητός του, νὰ
 “ συσκέπτονται, προβλέπωσι καὶ διοικῶσι καὶ κατὰ
 “ τὸ μερικὸν καὶ κατὰ τὸ γενικὸν ἀπάσας τὰς ὑπο-
 “ θέσεις, διαφοράς, καὶ πᾶν ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν
 “ κοινὴν εὐταξίαν, ἁρμονίαν, ἐξοικονομίαν τε καὶ
 “ εὐκολίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγώνος μας καθ’ ὅποιον τρόπον
 “ ἡ Θεία πρόνοια τοὺς φωτίσει καὶ γνωρίσωσιν
 “ ὠφέλιμον, ἔχοντες κατὰ τοῦτο κάθε πληρεξου-
 “ σιότητα, χωρὶς νὰ εἰμπορῇ τινες νὰ ἀντιτείνῃ ἢ
 “ νὰ παρακούσῃ εἰς τὰ νεύματα καὶ διαταγὰς των.
 “ Καὶ τοῦτο τὸ ὑπουργημὰ των καὶ ἡ ἡμετέρα
 “ ἐκλογὴ θέλει διατρέξει καὶ θέλει ἔχει τὸ κῦρος
 “ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ δευτέρας
 “ κοινῆς σκέψεως. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀπὸ τὸ μέρος
 “ των εἰλικρινούς, ἀπαθούς καὶ μετὰ τῆς δυνατῆς
 “ ἐπιμελείας καὶ σκέψεως εἰς τὸ ἄνωθεν ὑπουργη-
 “ μὰ των ἐξακολουθίας, καθὼς καὶ τῆς ἀπὸ τὸ μέρος
 “ ἡμῶν τε καὶ ὅλων τῶν ἀπόντων ὑπακοῆς καὶ ἀνευ
 “ τινὸς ἀνθιστάσεως, προφασιολογίας καὶ ἀναβολῆς
 “ τῆς ἐξακολουθίας καὶ ἐνεργείας τῶν νευμάτων καὶ
 “ διατάγων των, ἐλάβομεν ἀμφότερα τὰ μέρη τὸν
 “ πρέποντα ὄρκον ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ἐν
 “ βάρει συνειδότος καὶ τῆς τιμῆς μας, καὶ οὕτως
 “ ἐπεδόθη αὐτοῖς τὸ παρὸν ἐνυπόγραφον ἀποδεικτι-
 “ κὸν καὶ κυρωτικὸν γράμμα μας.”

Πλατυτάτῃ καὶ πάντῃ ἀνεύθυνος ἦτον ἡ δοθεῖσα
 τῇ πελοποννησιακῇ γερουσίᾳ παρὰ τῆς ἀρχαιρεσια-
 ζούσης συνελεύσεως ἐξουσία, διότι οὔτε ὑπὸ περι-
 ορισμὸν τινὰ ἐδόθη, οὔτε ὑπ’ εὐθύνην περὶ τῆς χρή-
 σεως αὐτῆς ἐτέθησαν οἱ ταύτην ἐμπιστευθέντες.
 “ Διοικήσατε,” τοῖς εἶπαν οἱ ἐντολεῖς των, “ καθ’
 “ ὅποιον τρόπον ἡ Θεία πρόνοια σᾶς φωτίσει

“καὶ γνωρίσετε ὠφέλιμον·” ἐγγύησιν δὲ οὔτε ἐζήτησαν οὔτε ἔλαβαν ἄλλην παρὰ τὸν εἰς Θεὸν ἐν βάρει συνειδήσεως καὶ τιμῆς ὄρκον· καὶ τὸ περιεργότερον, ὠρκίσθησαν ταῦτοχρόνως καὶ οἱ λαβόντες καὶ οἱ δώσαντες τὴν ἐξουσίαν, ἐκεῖνοι μὲν ἵνα ὑπηρετῶσιν εἰλικρινῶς, ἀπαθῶς καὶ ἐπιμελῶς, οὗτοι δὲ ἵνα ἐκτελῶσιν ἀνεξετάστως τὰς διαταγὰς τῶν καὶ ὑπακούουσιν εἰς τὰ νεύματά των. Ἡ πρὸς ἀλλήλους αὕτη ὀρκοδοσία χαρακτηρίζει τοὺς καιροὺς, καὶ δεικνύει τὴν τότε πρὸς ἀλλήλους πίστιν. Ἀλλ’ ὅσον πλατεία καὶ ἀνεύθυνος ἦτον ἡ δοθείσα ἐξουσία, τόσον περιωρισμένη καὶ συνετὴ ἐγένετο αὐτῆς χρῆσις, λαβόντων κυρίως ὑπ’ ὧσιν τῶν ἀναδεχθέντων ταύτην ὅσα συνέτειναν εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἀφ’ οὗ δὲ ὑπεγράφη ἡ ἀνωτέρω συστατικὴ τῆς πελοποννησιακῆς γερουσίας πρᾶξις, ἐψάλη πάνδημος δοξολογία ἐπ’ ἐκκλησίας· καὶ, ἀπολύσεως γενομένης, ὁ ἐνάρετος, ὁ ταπεινόφρων, ὁ φιλόπατρις ἐπίσκοπος Ἐλους, Ἀνθίμος, ἐπῆρεν ἐκ τῆς ζώνης τοῦ Χαραλάμπε τὰς δύο πιστόλας του, ἔκαμε δι’ αὐτῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ, καὶ προτείνας αὐτὰς πρὸς τοὺς παρεστῶτας εἶπεν ἔνθους καὶ μεγαλοφώνως· “Ἕλληνες, ὁ Κύριος εὐλόγησε καὶ ἀγίασε τὰ ὄπλα σας.” Οἱ φιλοπόλεμοι λόγοι τοῦ ἀγίου ἀνδρὸς ἠλέκτρισαν ὅλον τὸ ἀκροατήριον. Μετὰ ταῦτα ἡ συνέλευσις διελύθη, ἡ δὲ γερουσία μετετόπισεν εἰς Στεμνίτσαν, ὅπου συνεδρίασε καὶ ἐξέδωκε τὴν 30 εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου ἐγκύκλιον, δι’ ἧς διέταττε τὴν σύστασιν γενικῶν ἐφοριῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ πάσης ἐπαρχίας καὶ ὑπεφοριῶν ἐν τοῖς χωρίοις, προσδιώριζε τὰ διοικητικὰ καθήκοντα τῶν δημοτικῶν τούτων Ἀρχῶν, καὶ εἵλκυε κυρίως τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τοῦ στρατεύματος ἐκάστης ἐπαρχίας. Ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ πρὸ τῆς

ἐπαναστάσεως ἀπεδεκάτουνεν ὅλα τὰ προϊόντα τῆς γῆς· οἱ δὲ Τούρκοι, οἱ μισθοῦντες τὰ κτήματά των ἀπελάμβαναν τὸ πέμπτον τῶν προϊόντων. Τὰ κανονικὰ δὲ ταῦτα δέκατα καὶ γαιόμορα καὶ τὰ παντὸς εἶδους ζῶα τῶν Τούρκων διέταξεν ἡ γερουσία νὰ λαμβάνωνται εἰς χρήσιν τοῦ κοινοῦ καθὼς καὶ οἱ καρποὶ ὅλων τῶν τουρκικῶν χωραφίων τῶν εἴτε ὡς παρασπορίων, εἴτε παρ' αὐτῶν τῶν Τούρκων ἐσπαρμένων, ἀφ' οὗ ἐξεπίπτοντο τὰ ἔξοδα τῆς συγκομιδῆς. Ὅλα δὲ τὰ τρόφιμα ταῦτα ἐχρησίμευαν πρὸς διατήρησιν τοῦ στρατεύματος τῆς ἐπαρχίας, διότι πᾶσα ἐπαρχία ἔτρεφε ἐκ τῶν ιδίων προσόδων τὸ στράτευμά της, ἅλλὰ δὲν τὸ ἐμισθοδότηι. Μόνοι οἱ Μανιάται ἐτρέφοντο ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ ἐμισθοφόρουν. Ἡ γερουσία ἀπηγόρευσε καὶ τὴν ἐξαγωγὴν ὅλων τῶν τροφίμων καὶ λοιπῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος, καὶ διέταξε νὰ τρέφονται παρὰ τοῦ κοινοῦ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα τῶν ἀποθνησκόντων ἐν πολέμῳ, καὶ νὰ καταγράφονται τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ κώδικι τῆς ἐπαρχίας· παρήγγειλε καὶ ἐπαγρύπνησιν ἀστυνομικὴν, καὶ τὴν μὴ ἐπέμβασιν τῆς Ἀρχῆς μιᾶς ἐπαρχίας εἰς τὰ τῆς ἄλλης, καὶ ἔδωκεν ἐξουσίαν ταῖς ἐφορίαις νὰ τιμωρῶσι τοὺς πταίστας κατὰ τὰ πταίσματά των, ἀπαγορεύσασα μόνον τὸν φόνον καὶ τὴν δήμευσιν.

Εἴτε διὰ τὸ κατεπεῖγον τῶν περιστάσεων, εἴτε διὰ τὴν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εὐτυχῇ ἄγνοιαν πολιτικῶν θεωριῶν, τὰ μέλη τῆς ἐν Καλτετσιαῖς συνελεύσεως καὶ τῆς γερουσίας περιωρίσθησαν δι' ὧν ἔπραξαν εἰς ὅσα ἀπῆτει τὸ ἀληθὲς συμφέρον τῆς πατρίδος, ἥγουν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολέμου, καὶ τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἡσυχά· ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μόνον δύο ἐβδομάδας.

Τὴν 7 ἰουνίου ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πληρεξούσιος τοῦ αὐταδέλφου του Ἀλεξάνδρου, ἐφθασεν

εἰς Ὑδραν ἐκ Τεργέστης. Χαράς καὶ ἐλπίδων ἐπλήρωσε τὰς καρδίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων τὸ ἄκουσμα προσδοκῶντων καὶ τὰ τῆς ἀγνώστου Ἀρχῆς παρ' αὐτοῦ νὰ μάθωσι, καὶ τὰ περὶ συμπράξεως τῆς Ῥωσσίας νὰ βεβαιωθῶσι, καὶ βοηθήματα νὰ λάβωσιν. Ἐπειδὴ δὲ διαβὰς διὰ Σπετσῶν θ' ἀπεβιβάζετο εἰς Ἄστρος, κατέβησαν ἐκεῖ ὅλοι οἱ γερουσιασταὶ καὶ οἱ περὶ τὴν Τριπολιτσὰν εὐρεθέντες σημαντικώτεροι, ἐκκλησιαστικοί, πολιτικοὶ καὶ πολεμικοί, τὸν ὑπεδέχθησαν ὡς ἄλλον Μεσσίαν τὴν 9, τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην, τὸν συνῶδευσαν εἰς τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον τὴν 10, καὶ τῷ ἔδωκαν τὴν ἐπαύριον ἐπὶ τῇ αἰτήσει του 200 φρουρούς· τὴν δὲ 12 συνῆλθαν ὅλοι εἰς τὰ ἀλώνια τῶν Βερβένων, ὅπου ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν, ὡς ἀποστείλαντα τὸν λυτρωτὴν των. Μετὰ δὲ τὴν δοξολογίαν ἀνεγνώσθησαν εἰς ἐπήκοον ὅλων γράμματα, τὰ μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, τὰ δὲ ὡς στελλόμενα παρὰ τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, δι' ὧν ἐδίδετο τῷ Δημητρίῳ Ὑψηλάντῃ πᾶσα ἐξουσία. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν εἰς τιμὴν του πυροβολισμῶν καὶ τῶν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ζητωκραυγῶν ἠκούσθησαν καὶ φωναὶ λέγουσαι “νὰ μᾶς ζήσει ὁ ἀφέντης τοῦ τόπου.” Ἀλλ' εὐθὺς ἤρχισαν αἱ λογοτριβαὶ καὶ αἱ διαιρέσεις.

Ὁ Ὑψηλάντης ἤξευρεν ὅτι ἕως τότε ἠγνόουν οἱ Πελοποννήσιοι, δηλαδή, ὅτι ἡ πολυθρύλλητος Ἀρχὴ ἦτον ἀπάτη· καὶ ὁμῶς ἐν ὀνόματι τῆς ἀπάτης ἀπήτησεν εὐθὺς τὴν κατάργησιν τῆς γερουσίας καὶ τὴν εἰς χεῖράς του συγκέντρωσιν ὅλης τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ὅσον ὠφέλιμος καὶ ἂν ἦτο κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις ἡ γερουσία, ἡ συγκέντρωσις ὅλης τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας ἑνὸς καὶ μόνου ἦτον ὠφελιμωτέρα, διότι ὅπου ἀπαιτεῖται δραστηριότης, ἡ πολυαρχία εἶναι πρόσκομμα. Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες τῆς Πελοπον-

νήσου ἀπέκρουσαν τὴν ἀπαίτησιν ταύτην ὡς ὑποδουλοῦσαν καὶ ἐξευτελίζουσιν αὐτούς. ἐπροθυμήθησαν ὁμῶς καὶ συμπράκτορά των ἐν τῇ γερουσίᾳ νὰ τὸν παραλάβωσι, καὶ πρόεδρον αὐτῆς νὰ τὸν ἀναγορεύσωσι, καὶ μηδὲν ἔργον νὰ τῇ ἐπιτρέψωσι ἄνευ τῆς γνώμης αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὁ Μαυρομιχάλης, ὅστις ἐπρώτευνεν, ἔσπευσεν νὰ τὸν τιμήσῃ ὡς ἀνώτερόν του· ἀλλ' οὐδεμία τοιούτου εἵδους παραχώρησις εὐχαρίστει τὸν Ὑψηλάντην· ἤθελε νὰ ᾔῃαι μόνος αὐτὸς ἡ ὑπερτάτῃ ἐξουσίᾳ, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς του· ἤθελε νὰ ᾔῃαι ἐν τῇ Ἑλλάδι ὅτι ἦτον ὁ ἀδελφός του ἐν Βλαχομολδαυία· ἀφ' οὗ δὲ εἶδεν ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν εὐδουῖτο, καὶ ὅτι οἱ γερουσιασταὶ ἐλογομάχουν μετ' αὐτοῦ πικρῶς, τόσον ἠπόρησε καὶ δυσηρεστήθη, ὥστε ἀνεχώρησεν εἰς Καλαμάταν.

Μεγάλη ἦτον ἡ προδιάθεσις τοῦ κοινοῦ ὑπὲρ τῆς Ἀρχῆς τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας, καὶ μεγάλαι αἱ ἐκείθεν προσδοκίαι. Τὸ κοινὸν ἐθεώρησε τὸν Ὑψηλάντην ἐλθόντα ὡς πλήρωμα τῶν προσδοκιῶν του, οἱ δὲ στρατιῶται ὡς δοτῆρα μισθῶν, τιμῶν καὶ βαθμῶν· διὰ τοῦτο ἡ ἀναχώρησις του ἐξηγρίωσε τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον, καὶ τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον διεδόθη λόγος, ὅτι διὰ τὴν δυστροπίαν τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου διανοεῖτο νὰ ἐγκαταλείψῃ ὀλοτελῶς τὴν Ἑλλάδα. Ἡρέθιζαν τὸ στρατιωτικὸν ἔτι μᾶλλον καὶ τινες τῶν περὶ τὸν Ὑψηλάντην· ὥστε καθ' ἣν ὥραν ἦσαν οἱ πλείστοι τῶν γερουσιαστῶν καὶ ἄλλοι πρόκριτοι συνηγμένοι παρὰ τῷ Μαυρομιχάλη, καὶ ἐσκέπτοντο περὶ τῆς ῥήξεως, καὶ κατεγίνοντο νὰ εἰδοποιήσωσι περὶ τούτου τοὺς γείτονάς των προκρίτους Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, ἦλθαν ἔξωθεν πάμπολλοι στρατιῶται βοῶντες τὰ μύρια κατὰ τῶν προκρίτων, καὶ ἀπειλοῦντες νὰ τοὺς σφάξωσιν ὡς ἀποδιώξαντας τὸν σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Εὐρέθησαν καλῇ τύχῃ ἔξω τῆς οἰκίας διάφοροι Μανιάται καὶ ἄλλοι στρατιῶται

ἀκόλουθοι τῶν προκρίτων καὶ ἐμπόδισαν τὴν πρώτην ὁρμὴν τῶν φιλοταράχων. Ἐξῆλθε μετὰ ταῦτα καὶ ὁ παρευρεθεὶς Κολοκοτρώνης, τοὺς καθησύχασε, καὶ τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὰ ἴδια, ὑποσχόμενος τὴν ταχεῖαν ἐπιστροφὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸ στρατόπεδον. Τῷ ὄντι ἐστάλησαν πρὸς αὐτὸν ἀνυπερθέτως οἱ ὀπαδοὶ του, Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Δικαῖος, οἱ καὶ ὑποκινήσαντες τὴν στρατιωτικὴν ταραχὴν, τὸν ἐπρόφθασαν εἰς Λεοντάρι, τὸν μετέπεισαν καὶ τὸν συνώδυσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικόρφων.

Ἄν ὁ Ὑψηλάντης εἶχε τόσην πολιτικὴν τόλμην ὅσην ἔδειξε πάντοτε ἀνδρίαν ἐν πολέμῳ, ἡ περίστασις ἐκείνη ἦτον ἀρμοδιωτάτη νὰ τὸν περιβάλῃ ἢ ἐπεθύμει ἐξουσίαν· τὸν ἐτίμων καὶ τὸν ὑπῆκουαν αἱ ναυτικαὶ νῆσοι καὶ ὅλη ἡ στερεὰ Ἑλλάς· τὰ ἐν Τρικόρφοις καὶ ἐν Βερβένοις στρατόπεδα τὸν ἐχαιρέτησαν ἐπανελθόντα ἀγαλλόμενα καὶ ἦσαν ὑπὸ τὰ νεύματά του· ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου τὸν ἠγάπα, καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι ἠθελαν μόνον νὰ περιστείλωσι τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν του, ἀλλ' ὅχι καὶ νὰ τὴν καταργήσωσι, διότι ἐφοβοῦντο τὴν Ἀρχὴν τῆς Ἑταιρίας ἀγνοοῦντες ὅτι ἦτο μῦθος· ἐν συντόμῳ πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ, οἱ τῆς θαλάσσης καὶ οἱ τῆς ξηρᾶς, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι εἰς τὸν Ὑψηλάντην ἠλπιζαν· ἀλλ' ὅλα ταῦτα δὲν τὸν ὠφέλησαν. Ἐκάθητο ἐπὶ τῶν Τρικόρφων καὶ ἀνταπεκρίνετο μετὰ τῶν ἀντιπάλων του συνηγμένων εἰς Ζαράκωβαν. Σχέδια ὀργανισμοῦ συχνάκις ἀντεπεστέλλοντο, καὶ οὐδὲν ἀπεφασίζετο· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅ,τι ἔπρεπεν ὡς ἐπαναστάτης καὶ ἐδύνατο ἐν μέσῳ τόσων εὐτυχῶν περιστάσεων ὡς τολμηρὸς νὰ κατορθώσῃ ἐν μιᾷ στιγμῇ, σείων μόνον τὴν σπάθην του καὶ μηδὲ ρανίδα χύνων αἵματος, ὡς μηδενὸς τολμῶντος ν' ἀντισταθῇ ἐνόπλως, τὸ διεπραγματεύετο ὡς ἀδύνατος συμβιβαστῆς δι' εἰρηνικῶν πρεσβειῶν καὶ δι' ἀνωφελῶν συζητήσεων. Μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ δράξῃ

τὴν ἐξουσίαν κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου του, μηδὲ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ κατώρθωσε καθ' ὅλον τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, πάντοτε ἀντιπολιτευόμενος τὰς κυβερνήσεις, ἅς ἐθεώρει σφετεριστὰς τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ ἐξουσίας, καὶ πάντοτε σχετιζόμενος πρὸς τοὺς στρατιωτικούς κατὰ τῶν ἀντιζήλων του πολιτικῶν· ἀλλὰ καὶ πάντοτε τρέχων αὐθόρμητος εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ διαπρέπων ἐν πολέμῳ, καὶ μηδαμῶς φειδόμενος τῆς ζωῆς του διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του. Κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις ὑπώπτευσαν πολλοὶ τὸν Ὑψηλάντην ὡς ὑπενεργοῦντα τὸν φόνον τῶν ἀντιπάλων του, διότι ἐφωράθησαν τῷ ὄντι τινὲς τῶν περὶ αὐτὸν ὑποκινούντες χεῖρας μαιφόνους κατ' ἐκείνων. Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης ἀμέτοχος ἦτο καὶ ἀμέτοχος παντὸς ἐγκλήματος διέμεινε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του καὶ ἐν ἔργῳ καὶ ἐν λόγῳ.

Ἀφ' οὗ δὲ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ προεστῶτες τῆς Πελοποννήσου ἐκουράσθησαν, ἀνωφελῶς διαπραγματευόμενοι, ἀνέβαλαν τὰς περὶ Ἀρχῆς λογοτριβὰς καὶ γραφομαχίας εἰς τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, καθ' ἣν ἔπαυε καὶ ἡ δύναμις τῆς γερουσίας κατὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς τῆς ἐν Καλτετσιαῖς συνελύσεως. Ἐν τοσούτῳ ὁ Ὑψηλάντης ἔπηξε τὴν καλύβην του ἐπὶ τῶν Τρικόρφων καὶ ἔστησεν ἐκεῖ καὶ τὴν ἀρχιγραμματίαν του ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Βάμβαν, ἐνεργῶν μὲν ἀδιαφιλονεικῆτως καθ' ὅλην τὴν ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ Ἑλλάδα ὡς πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας, ἀντιφερόμενος δὲ πάντοτε ἐντὸς τοῦ ἰσθμοῦ πρὸς τὴν γερουσίαν καὶ ἀντικρουόμενος ἐν τῇ χρήσει τῆς ἐξουσίας του.

Τοιοιουτρόπως παρίστατο ἐν Πελοποννήσῳ τὸ φαινόμενον δύο ἐνόπλων καὶ ἀντικαταδιωκομένων, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐνόπλως συγκρουομένων κυβερνήσεων, τῆς μὲν μονοκρατορικῆς, τῆς δὲ ὀλιγαρχικῆς, ἀλλ' οὐδεμίας αὐτῶν δημογενοῦς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

(α.)

Ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος εἶχε καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐπαναστάσεως ὡς ἀνατρέψας τὰ καθεστῶτα, καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἀποστασίας ὡς ἀποστήσας τὴν Ἑλλάδα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, εἰς ἣν ὑπέκειτο· διὰ τοῦτο μεταχειρίζομαι ἀδιαφόρως τὰς δύο ταύτας λέξεις, συγχεομένας παρ' ἡμῖν, ἂν καὶ διεκρίνοντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. (Ὅρα Θουκυδίδην, βιβλίον γ', παράγραφον λθ'.)

(β.)

Ἄξια προσοχῆς καὶ ἐφαρμοζόμενα εἰς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος περιστάσεις τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων εἶναι ὅσα ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ ἀκολουθῶν παραγράφῳ περὶ τῆς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ληστείας ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων τῆς Ἑλλάδος.

“Οἱ γὰρ Ἕλληνες τὸ πάλαι καὶ τῶν βαρβάρων οἳ τε ἐν τῇ
“ἡπείρῳ παραθαλάσσιοι καὶ ὅσοι νήσους εἶχον, ἐπειδὴ ἤρ-
“ξαντο μᾶλλον περαιουῖσθαι ναυσὶν ἐπ' ἀλλήλους, ἐτράποντο
“πρὸς ληστείαν, ἡγουμένων ἀνδρῶν οὐ τῶν ἀδυνατωτάτων
“κέρδους τοῦ σφετέρου αὐτῶν ἕνεκα καὶ τοῖς ἀσθενέσι τροφῆς,
“καὶ προσπίπτοντες πόλεσιν ἀτειχίστοις καὶ κατὰ κώμας
“οἰκουμέναις ἥρπαζον καὶ τὸν πλεῖστον τοῦ βίου ἐντεῦθεν ἐποι-
“οῦντο, οὐκ ἔχοντός πω αἰσχύνῃν τούτου τοῦ ἔργου, φέροντος
“δέ τι καὶ δόξης μᾶλλον” δηλοῦσι δὲ τῶν τε ἡπειρωτῶν τινες
“ἔτι καὶ νῦν, οἷς κόσμος καλῶς τοῦτο δρᾶν, καὶ οἱ παλαιοὶ τῶν
“ποιητῶν, τὰς πύστεις τῶν καταπλεόντων πανταχοῦ ὁμοίως
“ἔρωτῶντες εἰ λησταί εἰσιν, ὥς οὔτε ὧν πυνθάνονται ἀπαξι-
“οῦντων τὸ ἔργον, οἷς τ' ἐπιμελὲς εἶη εἰδέναι οὐκ ὀνειδιζόντων.

“ Ἐληίζοντο δὲ καὶ κατ’ ἡπειρον ἀλλήλους· καὶ μέχρι τούδε
 “ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ παλαιῷ τρόπῳ νέμεται περί τε Λο-
 “ κροὺς τοὺς Ὀξόλας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνᾶνας καὶ τὴν
 “ ταύτην ἡπειρον. Τό τε σιδηροφορεῖσθαι τούτοις τοῖς ἡπει-
 “ ρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας ἐμμεμένηκεν.”

(γ.)

Εἰς πλήρη γνῶσιν τοῦ δημογεροντικοῦ τούτου συστήματος
 παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ ΚΕ Κεφάλαιον τῆς ἱστο-
 ρίας ταύτης.

(δ.)

Ἡρώτησάν τινες, διατί δὲν συμπαρέλαβα ἐν τῇ ἀνὰ χεῖρας
 ἱστορίᾳ καὶ τὰ κατὰ τὸν Ῥήγαν. Ἰδού ἡ ἀπάντησίς μου.

Συγγράφων τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὥφειλα νὰ
 ἐξετάσω κατὰ πρῶτον τίς ὁ ὀργανίσας καὶ τίς ὁ κινήσας αὐτήν.
 Τούτου χάριν, ἐνδιέτριψα εἰς τὰ τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας, ἥτις
 τὴν ὀργάνισε καὶ τὴν ἐκίνησεν· οὐδεὶς δὲ σύνδεσμος ὑπάρχει
 αὐτῆς καὶ τῶν κατὰ τὸν Ῥήγαν, οὐδὲ λόγος περὶ τούτων γίνεται
 ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς ἢ ἐν τοῖς ὅρκοις ἐκείνης· μαρτυρεῖ δὲ τὰ
 λεγόμενα καὶ ὁ συνεταῖρος τοῦ Ῥήγα καὶ ἀπόστολος τῆς Ἑται-
 ρίας Περρραῖβος ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασί του. Σχέσιν τινὰ
 εἶχεν ἡ φιλικὴ Ἑταιρία μόνον πρὸς τὴν ἐν ἔτει 1813 συστη-
 θεῖσαν ἐν Ἀθήναις φιλόμουσον Ἑταιρίαν, καὶ τὴν σχέσιν ταύ-
 την δὲν ἀπεσιώπησα. Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι τὰ σημερινὰ
 συμβάντα εἶναι γεννήματα τῶν χθεσινῶν, καὶ ὅτι εἰς ἀκριβῆ
 γνῶσιν ἐκείνων ἀναγκαῖα ἡ διήγησις τούτων· ἀλλὰ, ἂν ἔνεκα
 τούτου χρέος εἶχα νὰ συμπαραλάβω τὰ κατὰ τὸν Ῥήγαν,
 χρέος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θὰ εἶχα νὰ συμπαραλάβω καὶ τὰ κατὰ
 τὸν Παπαθύμιον, τοὺς πολέμους Σουλίου καὶ Ἀλήπασα, τὰ
 ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τούτου, τὰ κατὰ τὸν Λάμπρον Κατσώνην καὶ
 τὰ ἐπὶ τῆς Λίκατερίνης, νὰ ρίψω τὸ βλέμμα εἰς τὰ διάφορα
 πολιτεύματα τῆς Ἐπτανήσου, νὰ ἐπεξέλθω τοὺς πολέμους
 Ἑνετῶν καὶ Τούρκων, νὰ διατρέξω τὰ κατὰ τὸν Σκενδέρμπεην,
 καὶ ἄλλους τοπάρχας, ν’ ἀναβῶ εἰς αὐτοὺς τοὺς καιροὺς τῆς
 ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἂν ὅχι ἀπώτερον καὶ νὰ
 ἐξετάσω ὅποια ἢ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ κατάστασις τοῦ ἑλ-
 ληνικοῦ ἔθνους, ὅποια ἢ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ πόθεν
 ἢ πρόοδος ἐκείνου καὶ ἡ παρακμὴ τούτου. Τοιαύτη δὲν ἦτον

ἢ πρόθεσίς μου· ὑπαινίττομαι ὅμως ἐν προοιμίῳ τὰ σκοπιμώτερα. Τόσον ἀπῆλτει ἡ οἰκονομία τοῦ συγγράμματος νὰ εἶπω καθ' οὓς ἔθεσα ὅρους, καὶ τόσον εἶπα.

(ε.)

Ἦγεμονείαν γράφω τὸν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τόπον, ἡγεμονίαν δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγεμόνος πρὸς διάκρισιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

(α.)

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς Ἀρχῆς δὲν ὠρίσθη, ὥς κοινῶς ἐπιστεύετο, εἰς δεκαῆξ. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐπεκράτησε, διότι τὸ ἐφοδιαστικὸν τῶν ἱερέων εἶχε 16 στήλας καὶ τὸν δεκαῆξ ἀριθμὸν δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοῦ ἐν αὐτῷ σημείου τοῦ σταυροῦ, καὶ διότι ἐρωτώμενος ὁ συστημένος ἢ ὁ ἱερεὺς ὑπὸ τινος τῶν συναδέλφων, “ποσ’ ἔχει” ἀπεκρίνετο, “δεκαῆξ,” ἕξ αἰτίας τῶν 16 στηλῶν τοῦ ἐφοδιαστικοῦ τῶν ἱερέων. Ἐκαστον δὲ μέλος τῆς Ἀρχῆς ἐλάμβανεν ὡς γνώρισμά του τὸ στοιχείον Α καὶ ἐν ἄλλο τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου, τὸ πρῶτον τῶν μὴ εἰσέτι παραληφθέντων. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἐν τῶν τελευταίων, ἴσως καὶ τὸ τελευταῖον μέλος τῆς Ἀρχῆς, ἐγνωρίζετο διὰ τοῦ στοιχείου τοῦ ἀλφαβήτου Ρ, καὶ ἐντεῦθεν συνάγεται πόσος ἦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς ἀγνώστου Ἀρχῆς, ὃ ἐστὶν ὅσων ἤξευραν, ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη Ἀρχὴ ἦτον ἀπάτη.

(β.)

Κατ’ ἄλλους μόνον ἕξ, μὴ συμπαλαμβανομένου τοῦ τῶν ἀρχιποιμένων. Ἐγὼ ἐδέχθην τὴν βαθμολογίαν ταύτην ὡς τὴν κανονικὴν· ἀλλὰ ἠξεύρω ὅτι τὸ δίπλωμα τοῦ Γρηγορίου Δικαίου ἔφερε σφράγισμα λέγον ἐπὶ τῆς περιφερείας του “ἀρχιερεὺς δικαιοσύνης.” Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ἐφυλάττετο ἀκριβῶς ἡ ῥηθεῖσα βαθμολογία, ἢ τοὐλάχιστον ἡ ῥηθεῖσα ὀνοματοθεσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

(α.)

Ἴδου τὸ ἔγγραφον.

“ Ἀγαθὴ τύχη.

“ Οἱ ὑπογράφωντες, κινοῦντες ὅλην τὴν μηχανὴν τῆς φιλικῆς
 “ Ἑταιρίας, καὶ μέλλοντες νὰ χωρισθῶσι, καθὼς συμφώνως
 “ τοὺς ἐφάνη εὐλογον, λαμβάνων καθεὶς ἑτέραν διεύθυνσιν διὰ
 “ τὰς ὑποθέσεις τῆς ἰδίας, κρίνουσι καὶ ἀποφασίζουσι τὰ ἀκό-
 “ λουθα, τὰ ὅποια θέλει τοὺς χρησιμεύσουσι κανόνες τῶν ἰδίων
 “ των πράξεων καὶ τῶν σχέσεών των μὲ τοὺς ἄλλους.

“ ατον. Οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς κινοῦντας εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλει
 “ ἐνεργεῖν ἢ πράττει πρὸς ἰδιαίτερον τέλος· ἀλλ’ ὅλαι αἱ πράξεις
 “ του θέλουν εἶναι ὅλως διόλου διὰ τὴν Ἑταιρίαν. Εἰς αὐτὴν
 “ τὴν ὑποχρέωσιν ὑπόκεινται καὶ οἱ ἀπόντες γνωρίζοντες καὶ
 “ λαμβάνοντες μέρος ὅπως οὖν εἰς τὴν κίνησιν κατὰ τὸ παρόν.
 “ Πλὴν πρὸς τελείωσιν καὶ παύσιν τῶν μερικῶν ὑποθέσεών
 “ των δίδεται διορία τῶν μὲν Ἀντωνίου Κομιζόπουλου καὶ
 “ Ἀθανασίου Σέκερη μῆνας ἕξ, τοῦ δὲ Ἀνθίμου Γαζῆ μῆνας
 “ τρεῖς ἀπὸ τὴν σήμερον, οἱ ὅποιοι ἀνίσως δὲν κάμωσι κατὰ
 “ ταύτην τὴν ἀπόφασιν θέλει θεωροῦνται εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ἀπλᾶ
 “ μόνα μέλη· μόνον τοῦ Παναγιώτη Σέκερη, ἐπειδὴ καὶ ἡ παρ-
 “ ουσία του εἶναι καλὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν, συγχωρεῖται
 “ νὰ ἐξακολουθῇ τὸ ἐμπόριόν του ὅπως ὁ ἴδιος τὸ κρίνει
 “ εὐλογον.

“ βον. Ὑποχρεοῦνται οἱ κινοῦντες νὰ εἰδοποιῶνται ἀνα-
 “ μεταξύ των διὰ τὰς πράξεις των, διαθέτοντες ἐκ συμφώνου
 “ διὰ τὰ χρήματα τῆς Ἑταιρίας πρὸς ὠφέλειαν αὐτῆς, καθὼς
 “ καὶ διὰ τὰ γράμματα χωρὶς νὰ ἔχη οὐδεὶς τὸ δικαίωμα νὰ
 “ τὰ κατακρατῇ ἢ νὰ τὰ μεταχειρίζεται κατ’ ἀρέσκειάν του.

“ γον. Οὐδεὶς δὲν θέλει φανερώσει τὴν κινητικὴν Ἀρχὴν
 “ μῆτε κανόνα ἀπὸ τοὺς κινοῦντας, μῆτε τὸν ἑαυτὸν του ὡς
 “ κινοῦντα, μῆτε ὅτι ἠξέυρει τι περὶ τῆς Ἀρχῆς· δὲν θέλει
 “ δεχθῇ ἢ κάμει συνθήκην μὲ ἄλλοεθνεῖς· δὲν θέλει ἐπιχει-
 “ ρισθῇ τι σχετικὸν ἀποστασίας γενικῆς ἢ μερικῆς χωρὶς τὴν
 “ συναίνεσιν καὶ τῶν ἄλλων κινούντων ἀδελφῶν· εἰς περίστα-
 “ σιν διαφωνίας αἱ περισσότεραι γνώμαι ὑπερισχύουσιν.

“ Γίνεται ἐξαίρεσις ὡς πρὸς τὴν φανέρωσιν μόνον τῆς κινητῆς
 “ Ἀρχῆς τοῦ Ἐμμανουὴλ Ξάνθου, ὑπάγοντος εἰς ἀντάμωσιν

“ τοῦ κόμητος Ἰωάννη, ἔχων τὴν ἄδειαν νὰ φανερώσῃ τὴν
 “ Ἀρχὴν εἰς αὐτὸν μόνον, ὅστις ἐμβαίνειν εἰς τὸν ἀριθμὸν
 “ τῶν κινούντων θέλει ὑπογράψῃ τοῦτο τὸ ὑποχρεωτικόν,
 “ ὑποχρεούμενος ὅμως ὁ Ξάνθος νὰ δώσῃ εὐθὺς εἶδῃσιν εἰς
 “ τὰ πλείστα μέλη τῶν κινούντων ὅλων τῶν σχέσεών του καὶ
 “ ἀναφορῶν του μὲ τὸν Κόμητα.

“ Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 22 Σβρίου 1818.

“ Ἀνθιμος Γαζῆς.

“ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος.

“ Ἀθανάσιος Ν. Τζακάλωφ.

“ Παναγιώτης Α. Ἀναγνωστόπουλος.

“ Παναγιώτης Σέκερης.

“ Νικόλαος Μ. Πατζιμάδης.

“ Γεώργιος Λεβέντης.

“ Ἀντώνιος Κομιζόπουλος.”

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ἐν ᾧ φαίνονται ὀκτὼ οἱ προϊστάμενοι
 τῆς Ἑταιρίας, ἀναφέρει τινὰς τῶν ὑπογεγραμμένων ὡς ἀπόντας.
 Τῷ ὄντι, καθ’ ὃν καιρὸν συνετάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ
 Γαζῆς, ὁ Πατζιμάδης, ὁ Λεβέντης καὶ ὁ Κομιζόπουλος δὲν
 παρῆσαν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ τὸ ὑπέγραψαν ὅπου τότε
 ἕκαστος διέτριβε.

(β.)

Πολλοὶ ἠπόρησαν πῶς ἄνθρωποι νουνεχεῖς καὶ ὑψηλῆς θέ-
 σεως ἐν Ἑλλάδι, ὅποιοι ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Ἀνδρέας Ζαήμης, ὁ
 Πανούτσος Νοταρᾶς, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι
 παρεδέχθησαν τὴν Ἑταιρίαν ἀνεξετάστως. Ἴδου τὶ ἤκουσα.
 Ὁ Ἀντώνης Πελοπίδας Καρυτινὸς ἐστάλη τὸ 1818 παρὰ τῶν
 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑταίρων εἰς Πελοπόννησον ὡς κατη-
 χητής. Ἐπειδὴ τινες αὐτῶν ἐγνώριζαν τὸν Π. Πατρῶν καὶ
 τὸν Ἀνδρέαν Καλαμογδάρτην, πρόκριτον τῆς πόλεως ἐκείνης,
 ἐσύστησαν αὐτοῖς τὸν κατηχητήν. Ὁ Πελοπίδας ὑπέδειξε
 πρῶτον τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του τῷ Καλαμογδάρτῃ,
 ἀλλὰ μὴ εὖρων αὐτὸν εὐδιάθετον ἐδοκίμασε τὴν διάθεσιν τοῦ
 Π. Πατρῶν, ὅστις, ἂν καὶ νουνεχῆς καὶ πολυπράγμων, ἐδέχθη
 προθύμως τὴν πρότασιν διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

Πρὸ τινων ἡμερῶν εἶχε λάβει γράμμα τοῦ ἐν Πίσῃ τῆς
 Τοσκάνης Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου πολλὰ περιποιητικόν.
 Διὰ τοῦ γράμματος τούτου ὁ Μαυροκορδάτος τῷ ἔλεγεν, ὅτι

ἤλπιζε μίαν ἡμέραν νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἀσπασθῇ τὴν ἱερὰν δεξιάν του ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μαυροκορδάτος συνώδευσε τὸν αὐθέντην Καρατσᾶν φυγόντα ἐκ Βλαχίας· ὁ δὲ Π. Πατρῶν οὔτε προσωπικὴν, οὔτε ἐξ ἀλληλογραφίας εἶχε πρὸς αὐτὸν σχέσιν διὰ τοῦτο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπροσδόκητον καὶ αἰνιγματῶδες γράμμα τὸν ἔφερεν εἰς πολλοὺς διαλογισμοὺς ἀποροῦντα πῶς ὁ Μαυροκορδάτος, φυχάς, ἤλπιζε ν' ἀσπασθῇ τὴν δεξιάν του, ἐν ᾧ ἦτον ἐπίσης πάντῃ ἀπίθανος ἢ μετάβασις τοῦ Π. Πατρῶν, ὡς ἀρχιερέως, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας· ἡ δὲ φράσις “ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος” τῷ ἐφαίνετο ἔτι μᾶλλον μυστηριώδης. Διὰ τοῦτο μόλις ἤκουσε τὴν πρότασιν τοῦ Πελοπίδα, ἐνόμισεν, ὅτι ἤυρε τὴν λύσιν τοῦ αἰνιγματώδους τούτου γράμματος. Ὑποθέσας δ' ἐντεῦθεν ὅτι οἱ σημαντικώτεροι καὶ οἱ συνετώτεροι τοῦ ἔθνους ἦσαν μέλη τῆς Ἑταιρίας, ἐδέχθη προθύμως τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μυστηρίου καὶ κατετάχθη ὡς ἱερεὺς ἐν τῷ χορῷ τῶν Φιλικῶν· διέταξε δὲ καὶ τὸν Πελοπίδαν νὰ μὴ κατηχήσῃ ἄλλον ἐν Πάτραις σκοπῶν αὐτὸς νὰ κατηχήσῃ τοὺς ἀξίους· ἀλλὰ νὰ μεταβῇ εἰς Βοστίτσαν καὶ νὰ κατηχήσῃ τὸν ἐκεῖ προεστῶτα Ἀνδρέαν Λόντον. Οὕτως ἔγεινεν. Ὁ Λόντος κατηχήθη ἐπὶ τῇ συστάσει τοῦ Π. Πατρῶν, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει ἀμφοτέρων κατηχήθησαν οἱ Νοταράδες, οἱ Ζαῆμαι καὶ ἄλλοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

(α.)

Οἱ λεγόμενοι Πανδοῦροι εἶναι χωρικοὶ τῆς μικρᾶς Βλαχίας, ὀπλοφόροι παιδιόθεν, φιλόθηροι μᾶλλον καὶ ὀκνηροί, ἢ φιλόπονοι καὶ γεωργοί· στρατολογοῦνται δὲ ἐπὶ μισθῷ εἰς ὑπηρεσίαν καὶ εὐταξίαν τοῦ τόπου· εἶναι ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ παλληκάρια τῆς Βλαχίας.

(β.)

Κατ' ἄλλους ἐξέδωκεν ὁ Βλαδιμιρέσκος τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος προκήρυξιν διατρίβων εἰσέτι ἐν μικρᾷ Βλαχίᾳ· ἐπὶ δὲ τῆς ἐν Κουτροτσάνῳ διαμονῆς του ὑψωσε κατὰ πρώτην φορὰν σημαίαν φέρουσαν ἐπὶ κυανοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος τὰ ὁμοιώ-

ματα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν μεγαλομαρτύρων Γεωργίου καὶ Δημητρίου, καὶ τὸ “Ζήτω ἡ Ἐλευθερία” χρυσοῖς γράμμασιν.

(γ.)

Κατ’ ἄλλους ὁ Γεώργιος Καντακουζηνὸς ἦλθεν εἰς τὸ Ἰάσι τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Ὑψηλάντου.

(ε.)

Ὁ νέος στρατηγὸς ἤνρεν ἐν Φωξάνῃ τρεῖς δυστυχεῖς μεταπράτας Τούρκους· “ἡ βαπτίζεσθε,” τοῖς εἶπεν, “ἡ σὰς σκοτόνω.” οἱ δύο ἐβαπτίσθησαν, ὁ δὲ τρίτος ἐσκοτώθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

(α.)

Πολλοὶ πολλὰκις εἶπαν, ὅτι ὁ Πετρόμπεης ἔλαβε σημαντικὰς ποσότητας χρημάτων εἰς προετοιμασίαν τοῦ ἀγῶνος. Ἐρωτήσας αὐτὸν περὶ τούτου ἤκουσα, ὅτι ἑκατὸν μαχμουδιέδας ἔλαβεν ἅπαξ διὰ χειρὸς τοῦ Περρραϊβοῦ καὶ πλέον οὐδέν.

(β.)

Εἰς γνώσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Χουρσήδπασα σημειοῦμεν τὰ ἀκόλουθα ἀνέκδοτα.

Διορισθεὶς ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου ἦλθε διὰ θαλάσσης εἰς Ναύπλιον· ἐπειδὴ δὲ ἔφερε καὶ ἀμάξας, ἔγινε φροντὶς νὰ ἐξομαλυνθῇ ἡ ἄγουσα εἰς Τριπολιτσὰν ὁδός. Ἀλλὰ τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἡμέρας καθ’ ἣν ἀνέβαινεν, ἔπεσε τόσον ῥαγδαία βροχή, ὥστε μία τῶν ἀμαξῶν του ἐκόλλησε καὶ ἐμπόδισε τὴν ὁδὸν ὅλης τῆς συνοδίας. Ὁ Χουρσήδης ὑπολαβὼν ἔνοχον τὸν ἡνιόχον τὸν ἐπιστόλισεν αὐτοχειρὶ ἀνεξετάστως· διανυκτερεύσας δὲ κατὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον ἔμαθε τὴν ἐπαύριον, ὅτι ἐξ αἰτίας πεσοῦσης καὶ αὐθις τὴν νύκτα ῥαγδαίας βροχῆς καὶ τοῦ νυκτερινοῦ ψύχους τινὲς ἀγωγιᾶται ἔφυγαν κρυφίως ἐγκαταλείψαντες τὰ ζῶα τῆς ἐπαρχίας των, καὶ μεταπεμφάμενος αὐθωρεὶ τὸν ἐν Τριπολιτσᾷ ἀνθηγεμόνα Μουσταφάμπην τὸν διέταξε ν’ ἀποκεφαλίσῃ εὐθὺς τὸν προεστῶτα τοῦ ἁγίου Πέτρου,

Γιαννούλην Καραμάνον, διὰ τὴν φυγὴν τῶν ἀγωγιατῶν τῆς ἐπαρχίας του. Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς Μουσταφάμπης ἀνέβαλεν ἐπιτηδείως τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς, ἕως οὐ οἱ προεστῶτες τῆς Πελοποννήσου, λαβόντες καιρὸν, ἐξιλέωσαν τὸν ἄγριον πασὰν δι' ἀδράς δωροδοκίας. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν εἰσήρχετο εἰς Τριπολιτσὰν ἐφέρετο ἐπὶ λαμπρᾶς ἀμάξης ἐλκομένης ὑπὸ ἑξ λευκῶν ἵππων. Τρία σχεδὸν τέταρτα τῆς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως ἐν τῶν ζώων τούτων ἀπεξεύχθη, ἀπέπτυσσε τοὺς χαλινοὺς καὶ ἔφυγεν. Ὁ Χουρσήδης, ἐκλαβὼν τὸ συμβὰν τοῦτο ὡς κακὸν οἰωνόν, ἔσπασε θυμοῦ πλήρης τὴν ὑαλίνην θυρίδα τῆς ἀμάξης καὶ διέταξε τὴν συνοδίαν νὰ στραφῇ. “Ἀτυχής,” ἐφώναξεν, “εἶναι ἡ ἡγεμονία μου” δὲν θέλω νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πρωτεύουσάν μου.” Ἄλλ' ὁ Σεχνεσίπης, ὁ τιμώμενος διὰ τὴν ἀγιότητά του, γονατίσας ἐνώπιόν του τὸν ἔπεισε νὰ παραβλέψῃ τὸν κακὸν οἰωνόν. Εἰσελθὼν δὲ ὁ Χουρσήδης εἰς τὸ παλάτιόν του ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς εἰς χρῆσιν τῶν αὐλικῶν του θαλάμους· μὴ παρευρεθέντος δὲ κατὰ τύχην τοῦ κλειδούχου καὶ μετ' ὀλίγον ἐλθόντος διέταξε νὰ τοῦ σπιάσωσι τοὺς ἐμπροσθινοὺς ὁδόντας. Παρατάξεως δὲ μεγαλοπρεποὺς γενομένης τὴν ἐπαύριον, ἀφ' οὗ ἀνεγνώσθησαν τὰ ἔγγραφα τοῦ διορισμοῦ του εἰς ἐπήκοον τῶν ἀγάδων καὶ τῶν προεστῶτων, ἐγερθεὶς τοῦ θρονίου του ἔρριψε κύκλῳ βλοσυρὸν βλέμμα καὶ διέλυσε τὴν συνέλευσιν εἰπὼν βαρεῖα τῇ φωνῇ, “ὁ Θεὸς νὰ λυτρώσῃ τὸν δίκαιον ἐκ τῆς σπάθης μου!” Τοιαῦτα θηρία ἐστέλλοντο νὰ διοικήσωσι τοὺς ἀθλίους Ἕλληνας!

(γ.)

Ἐπέστρεψεν οὗτος μετ' ὀλίγον εἰς Μάνην ἀδεία τῆς ἐξουσίας εἰς ἐξόπλισιν δῆθεν τῶν Μανιατῶν κατὰ τῶν κακὰ βουλευομένων.

(δ.)

Ψευδὴς εἶναι ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσα ἰδέα, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Λαύρας ἀνυψώθη κατὰ πρῶτον ἡ σημαία τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐξέφρασα καὶ ἐγὼ ἐν τῷ ἐπικηδεῖῳ μου λόγῳ εἰς Ἀνδρέαν Ζαήμην πρὶν ἐξακριβώσω τὴν ἀλήθειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

(α.)

Δὲν ἐγνώρισα ἄνθρωπον τόσον ὀλιγόλογον ὥς τὸν Ἀσημάκην Ζαήμην· τὸν εἶδα πολλάκις ἐν συναναστροφῇ πολλῶν καπνίζοντα καὶ σιωπῶντα σιωπὴν βαθεῖαν καθ' ὅλην τὴν ὁμιλίαν.

(β.)

Ὁ διερμηνεὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ προξενείου, Βαρθόλδης Σταυροδρομίτης, κατηγορήθη ὡς προδόσας τὴν ὑπόνομον. Τὸν δὲ ἐν τῇ πόλει τῶν Πατρῶν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας οἱ πολιορκοῦντες καὶ πολεμοῦντες τοὺς ἐκεῖ Τούρκους Ἕλληνες ἐθεώρησαν πάντοτε ὡς ἐχθρὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς βοηθοῦντα ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς οὐδετερότητος τοὺς Τούρκους δι' ὅσων ἐδύνατο τρόπων· διεμαρτυρήθησαν δὲ καὶ κατὰ τῆς διαγωγῆς του. Ἄλλ' ὁ πρόξενος ἀπηνήθη πᾶσαν ἐνοχλήν. "Ορα Green's Sketches on the War in Greece.

(γ.)

Πλησίον τοῦ χωρίου τῆς Μανολάδας κατέφθασαν οἱ ἐχθροὶ τὸν δυστυχῇ Ἀναστάσῃν Χαματσόπουλον φεύγοντα, τὸν ἔφεραν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὸν ἐλιάνισαν.

(δ.) Πρόκήρυξις.

“ Πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀνὰς ἐκ μέρους τοῦ φιλογενοῦς ἀρχιστρατήγου τῶν σπαρτιατικῶν στρατευμάτων Πέτρου Μαυρομιχάλη, καὶ τῆς μεσσηνιακῆς γερουσίας τῆς ἐν Καλαμάτῃ.

“ Ὁ ἀνυπόφορος ζυγὸς τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας εἰς τὸ διάστημα ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος κατήντησεν εἰς μίαν ἀκμήν, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ ἄλλο εἰς τοὺς δυστυχεῖς Πελοποννησίους Ἕλληνας εἰμὴ μόνον πνοή, καὶ αὐτὴ διὰ νὰ ὠθῇ κυρίως τοὺς ἐγκαρδίους ἀναστεναγμούς των. Εἰς τοιαύτην ὄντες ἀθλίαν κατάστασιν, στερημένοι ἀπὸ ὅλα τὰ δίκαιά μας, μὲ μίαν γνώμην ὁμοφώνως ἀπεφασίσαμεν νὰ λάβωμεν τὰ ἄρματα καὶ νὰ ὀρμήσωμεν κατὰ τῶν τυράννων. Πᾶσα πρὸς ἀλλήλους

“ φατρία καὶ διχόνοια, καρποὶ τῆς τυραννίας, ἀπερρίφθησαν
 “ εἰς τὸν βυθὸν τῆς λήθης, καὶ ἅπαντες πνέομεν πνοὴν ἐλευ-
 “ θερίας. Αἱ χεῖρές μας, ὅπου ἦσαν δεδεμέναι μέχρι τοῦ νῦν
 “ ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς ἀλύσους τῆς βαρβαρικῆς τυραννίας, ἐλύθη-
 “ σαν καὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν τυράννων. Οἱ πόδες μας,
 “ οἱ περιπατοῦντες ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ εἰς τὰς ἀγκαρεύσεις τῆς
 “ ἀσπλαγχνίας, τρέχουν εἰς ἀπόκτησιν τῶν δικαιωμάτων μας.
 “ Ἡ κεφαλὴ μας, ἡ κλίνουσα τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγόν, τὸν
 “ ἀπετείνανε καὶ ἄλλο δὲν φρονεῖ εἰμὴ τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ
 “ γλῶσσά μας, ἡ ἀδυνατοῦσα εἰς τὸ νὰ προφέρῃ λόγον, ἐκτὸς
 “ τῶν ἀνωφελῶν παρακλήσεων πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν τυράννων,
 “ τώρα μεγαλοφώνως φωνάζει καὶ κάμνει νὰ ἀντηχῇ τὸ γλυκύ-
 “ τατον ὄνομα τῆς ἐλευθερίας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀπεφασίσαμεν,
 “ ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν, ἢ νὰ ἀποθάνωμεν. Διὸ καὶ παρακα-
 “ λούμεν τὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν ἐξευγενισμένων εὐρωπαϊκῶν
 “ ἐθνῶν, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν ἱερὸν καὶ
 “ δίκαιον σκοπὸν μας καὶ νὰ λάβωμεν τὰ δίκαιά μας καὶ νὰ
 “ ἀναστήσωμεν τὸ τεταλαιπωρημένον ἑλληνικὸν γένος μας.
 “ Δικαίῳ τῷ λόγῳ ἡ μήτηρ μας Ἑλλάς, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ
 “ σεῖς ἐφωτίσθητε, ἀπαιτεῖ ὅσον τάχιστα τὴν φιλάνθρωπον
 “ συνδρομὴν σας, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς θέλομεν δεῖξει ἐν
 “ καιρῷ πραγματικῶς τὴν εὐγνωμοσύνην μας.

“ Ἐν τῷ σπαρτιατικῷ στρατοπέδῳ τῆς Καλαμάτας τῇ 25
 “ μαρτίου, 1821.

“ Πέτρος Μουρομυχάλης, ἡγεμὼν καὶ ἀρχιστράτηγος, καὶ ἡ
 “ μεσσηνιακὴ Γερουσία ἡ ἐν Καλαμάτῃ.”

(ε.)

Οἱ κάτοικοι τῆς παλαιᾶς Ἀρκαδίας ἐλέγοντο Ἀρκαδες·
 ἀλλὰ ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀρκαδία δὲν εἶναι ἡ παλαιά, καὶ Ἀρκαδιοὶ
 ἢ Ἀρκαδινοὶ λέγονται οἱ κάτοικοι αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐπροτιμήθη
 τῆς παλαιᾶς ἡ νέα ὀνομασία· “ Ἀρκαδιοί.”

(στ.)

Αἱ νύκτες μνηολογοῦνται ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὥπως αἱ
 προηγόμεναι αὐτῶν ἡμέραι κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν συνθήκειαν
 φέρ' εἰπεῖν, νύκτα τῆς 25 μαρτίου λογίζομαι τὴν νύκτα τὴν μετὰ
 τὴν ἡμέραν τῆς 25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

(α.)

Ἔπονται τὰ ἔγγραφα.

“ Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπό-
 “ λεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

“ Οἱ τῷ καθ’ ἡμᾶς ἀγνωτάτῳ, πατριαρχικῷ, ἀποστολικῷ καὶ
 “ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενοι ἱερώτατοι μητροπολίται καὶ
 “ ὑπέρτιμοι καὶ θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι τε καὶ ἐπίσκο-
 “ ποι, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ,
 “ καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῆς καθ’ ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης
 “ ἐκκλησίας καὶ ἐκάστης ἐπαρχίας· εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ
 “ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι, οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς
 “ Πόλεως, τοῦ Γαλατᾶ καὶ ὅλου τοῦ Καταστένου καὶ ἀπαντα-
 “ χου, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ, τέκνα
 “ ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ
 “ Θεοῦ, παρ’ ἡμῶν δὲ εὐχὴ, εὐλογία καὶ συγχώρησις! Ἡ
 “ πρώτη βάσις τῆς ἠθικῆς, ὅτι εἶναι ἡ πρὸς τοὺς εὐεργετοῦντας
 “ εὐγνωμοσύνη εἶναι ἡλίου λαμπρότερον· καὶ ὅστις εὐεργετού-
 “ μενος ἀχαριστεῖ εἶναι ὁ κάκιστος τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴν
 “ τὴν κακίαν βλέπομεν πολλαχοῦ στηλιτευομένην καὶ παρὰ
 “ τῶν ἱερῶν γραφῶν καὶ παρ’ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 “ Χριστοῦ ἀσυγχώρητον, καθὼς ἔχομεν τὸ παράδειγμα τοῦ
 “ Ἰούδα. Ὅταν δὲ ἡ ἀχαριστία ᾖ συνωδευμένη καὶ μὲ
 “ πνεῦμα κακοποιῶν καὶ ἀποστατικὸν ἐναντίον τῆς κοινῆς ἡμῶν
 “ εὐεργέτιδος καὶ τροφῆς, κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας,
 “ τότε ἐμφαίνει καὶ τρόπον ἀντίθεον, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι, φησί,
 “ βασιλεία καὶ ἐξουσία εἰμὶ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη· ὅθεν καὶ
 “ πᾶς ὁ ἀντιταττόμενος αὐτῇ τῇ θεόθεν ἐφ’ ἡμᾶς τεταγμένη
 “ κραταιᾷ βασιλείᾳ, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε. Καὶ τὰ
 “ δύο ταῦτα οὐσιώδη καὶ βάσιμα ἠθικὰ καὶ θρησκευτικὰ χρέη
 “ κατεπάτησαν μὲ ἀπαρადευγμάτιστον θρασύτητα καὶ ἀλαζο-
 “ νείαν ὃ, τε προδιορισθεὶς τῆς Μολδαβίας ἡγεμών, ὡς μὴ
 “ ὠφείλε, Μιχαήλ, καὶ ὁ τοῦ γνωστοῦ ἀγνώμονος καὶ φυγάδος
 “ Ὑψηλάντου ἀγνώμων υἱὸς Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Εἰς
 “ ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς μας εἶναι γνωστὰ τὰ ἄπειρα ἐλέη, ὅσα
 “ ἡ ἀένναος τῆς ἐφ’ ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς βασιλείας πηγὴ

“ ἐξέχεεν εἰς τὸν κακόβουλον αὐτὸν Μιχαήλ· ἀπὸ μικροῦ καὶ
 “ εὐτελοῦς τὸν ἀνύψωσεν εἰς βαθμοὺς καὶ μεγαλεία· ἀπὸ
 “ ἀδόξου καὶ ἀσήμεν τὸν προήγαγεν εἰς δόξας καὶ τιμὰς· τὸν
 “ ἐπλούτισε, τὸν περιέθαλψε, τέλος πάντων τὸν ἐτίμησε καὶ
 “ μὲ τὸν λαμπρότατον τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς θρόνον καὶ τὸν
 “ κατέστησεν ἄρχοντα λαῶν. Αὐτὸς ὅμως, φύσει κακόβουλος
 “ ὢν, ἐφάνη τέρας ἔμφυχον ἀχαριστίας καὶ συνεφώνησε μετὰ
 “ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, υἱοῦ τοῦ δραπετοῦ καὶ φυγάδος
 “ ἐκείνου Ὑψηλάντου, ὅστις παραλαβὼν μερικοὺς ὁμοίους του
 “ βοηθοὺς ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ αἴφνης εἰς τὴν Μολδαβίαν, καὶ
 “ ἀμφοτέροι ἀπονενοημένοι ἐπίσης, ἀλαζόνες καὶ δοξομανεῖς, ἡ
 “ μᾶλλον εἰπεῖν, ματαιόφρονες, ἐκήρυξαν τοῦ γένους ἐλευθερίαν
 “ καὶ μὲ τὴν φωνὴν αὐτὴν ἐφείλκυσαν πολλοὺς τῶν ἐκεῖ κακοή-
 “ θεις καὶ ἀνοήτους, διασπείραντες καὶ ἀποστόλους εἰς διάφορα
 “ μέρη διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι καὶ νὰ ἐφελκύνωσιν εἰς τὸν ἴδιον
 “ τῆς ἀπωλείας κρημνὸν καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν ὁμογενῶν
 “ μας. Διὰ νὰ δυνηθῶσι δὲ τρόπον τινὰ νὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς
 “ ἀκούοντας μετεχειρίσθησαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ῥωσσικῆς Δυνα-
 “ μεως, προβαλλόμενοι, ὅτι καὶ αὕτη εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς
 “ στοχασμοὺς καὶ τὰ κινήματά των· πρόβλημα διόλου ψευδὲς
 “ καὶ ἀνύπαρκτον, καὶ μόνον τῆς ἰδικῆς των κακοβουλίας καὶ
 “ ματαιοφροσύνης γέννημά τε καὶ ἀποκύημα· ἐπειδὴ, ἐν ᾧ τὸ
 “ τοιοῦτον εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς καὶ πολλῆς πρόξενον μομφῆς
 “ εἰς τὴν Ῥωσσικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ὁ ἴδιος ἐνταῦθα ἐξοχώ-
 “ τatos πρέσβυς αὐτῆς ἔδωκεν ἔγγραφον πληροφορίαν, ὅτι
 “ οὐδεμίαν ἢ εἶδῃσιν ἢ μετοχὴν ἔχει τὸ Ῥωσσικὸν κράτος εἰς
 “ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, καταμεμφόμενον μάλιστα καὶ ἀποτρο-
 “ πιαζόμενον τοῦ πράγματος τὴν βδελυρίαν καὶ προσεπιπλέον
 “ ἢ αὐτοῦ ἐξοχότης εἰδοποίησεν ἐξ ἐπαγγέλματος τὰ διατρέ-
 “ χοντα, ὑπομνήσας τὸ βασιλείον κράτος, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ
 “ φροντίσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἀποσκορακισμόν καὶ τὴν διά-
 “ λυσιν τῶν τοιούτων κακῶν· καὶ τόσον ἐκ τῆς εἰδοποιήσεως
 “ ταύτης, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα, τὰ ὅποια ἐπιάσθησαν
 “ ἀπὸ μέρους τῶν μουχαφίσιδων τῶν βασιλικῶν σερχατίων,
 “ καὶ ἀπὸ ἄλλους πιστοὺς ὁμογενεῖς ἐπαρρήσιάσθησαν, ἔγεινε
 “ γνωστὴ εἰς τὸ πολυχρόνιον κράτος ἡ ρίζα καὶ ἡ βάσις ὅλου
 “ αὐτοῦ τοῦ κακοήθους σχεδίου. Μὲ τοιαύτας ῥαδιουργίας
 “ ἐσχημάτισαν τὴν ὀλεθρίαν σκηνὴν οἱ δύο οὗτοι καὶ οἱ τούτων

“ συμπράκτορες φιλελεύθεροι, μᾶλλον δὲ μισελεύθεροι, καὶ
 “ ἐπεχείρησαν εἰς ἔργον μιὰν, θεοστυγὲς καὶ ἀσύνητον, θέ-
 “ λοντες νὰ διαταράξωσι τὴν ἀνέσιν καὶ ἡσυχίαν τῶν ὁμογενῶν
 “ μας πιστῶν ῥαγιάδων τῆς κραταιᾶς βασιλείας, τὴν ὁποίαν
 “ ἀπολαμβάνουσιν ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφὴ αὐτῆς σκιὰν μὲ τόσα
 “ ἐλευθερίας προνόμια, ὅσα δὲν ἀπολαμβάνει ἄλλο ἔθνος ὑπο-
 “ τελὲς καὶ ὑποκείμενον, ζῶντες ἀνενόχλητοι μὲ τὰς γυναῖκας
 “ καὶ τὰ τέκνα των, μὲ τὰς περιουσίας καὶ καταστάσεις, καὶ
 “ μὲ τὴν ὑπαρξίν τῆς τιμῆς των, καὶ κατ’ ἐξοχὴν μὲ τὰ προ-
 “ νόμια τῆς θρησκείας, ἣτις διεφυλάχθη καὶ διατηρεῖται ἀσκαν-
 “ δάλιστος μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ ψυχικῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ.
 “ Ἀντὶ λοιπὸν φιλελευθέρων ἐφάνησαν μισελεύθεροι, καὶ ἀντὶ
 “ φιλογενῶν καὶ φιλοθρήσκων ἐφάνησαν μισογενεῖς, μισό-
 “ θρησκοὶ καὶ ἀντίθεοι, διοργανίζοντες, φεῦ, οἱ ἀσυνείδητοι μὲ
 “ τὰ ἀπονενομημένα κινήματά των τὴν ἀγανάκτησιν τῆς εὐμενοῦς
 “ κραταιᾶς βασιλείας ἐναντίον τῶν ὁμογενῶν μας ὑπηκόων της,
 “ καὶ σπεύδοντες νὰ ἐπιφέρωσι κοινὸν καὶ γενικὸν τὸν ὀλεθρον
 “ ἐναντίον παντὸς τοῦ γένους. Καὶ ἀγκαλὰ εἶναι γνωστὸν,
 “ ὅτι, ὅσοι εἶναι κατηρτισμένοι τῷ ὄντι εἰς τὴν εὐσέβειαν, ὅσοι
 “ νουνεχεῖς καὶ τίμιοι καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θείων νόμων
 “ ἀκριβεῖς φύλακες δὲν θέλουν δώσει εὐκοίαν εἰς τὰς ψευδο-
 “ λογίας τῶν ἀχρεῶν ἐκείνων καὶ κακοβούλων· ἐπειδὴ ὅμως
 “ εἶν’ ἐνδεχόμενον νὰ συνηρπάσθῃσιν τινες καὶ παρασυρθῶσι
 “ καὶ ἄλλοι, διὰ τοῦτο προκαταλαμβάνοντες ἐκ προνοίας ἐκ-
 “ κλησιαστικῆς ὑπαγορεύομεν πᾶσιν ὑμῖν τὰ σωτήρια, καὶ
 “ γράφοντες μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων συναδελφῶν, τοῦ
 “ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, τῶν ἐκλαμ-
 “ προτάτων καὶ περιφανεστάτων προϋχόντων τοῦ γένους, τῶν
 “ τιμιωτάτων πραγματευτῶν, τῶν ἀφ’ ἐκάστου ρουφετίου προ-
 “ κριτωτέρων καὶ ὅλων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ ὀρθοδόξῳ
 “ μελῶν ἐκάστης τάξεως καὶ ἐκάστου βαθμοῦ, συμβουλευόμεν
 “ καὶ παραινόμεν καὶ ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν πᾶσιν
 “ ὑμῖν τοῖς κατὰ τύπον ἀρχιερεῦσι, τοῖς ἡγουμένοις τῶν ἱερῶν
 “ μοναστηρίων, τοῖς ἱερεῦσι τῶν ἐκκλησιῶν, τοῖς πνευματικοῖς
 “ πατράσι τῶν ἐνοριῶν, τοῖς προεστώσι καὶ εὐκαταστάτοις
 “ τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς κατὰ
 “ τύπον προκρίτοις νὰ διακηρύξετε τὴν ἀπάτην τῶν εἰρημένων
 “ κακοποιῶν καὶ κακοβούλων ἀνθρώπων, καὶ νὰ τοὺς ἀποδεί-

“ ξετε καὶ νὰ τοὺς στηλιτεύσετε πανταχοῦ ὡς κοινούς λυμεῶ-
 “ νας καὶ ματαιόφρονas, καὶ νὰ προσέχετε ὅσον τὸ δυνατόν εἰς
 “ τὰς ἀπάτας αὐτῶν καὶ ῥαδιουργίας, γινώσκοντες, ὅτι ἡ μόνη
 “ ἀπόδειξις τῆς ἀθωότητός των εἶναι νὰ ἐμφανίσωσιν ὅσα
 “ γράμματα λάβωσι τυχὸν εἰς χεῖρας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέ-
 “ σεως, ἢ εἰδήσεις μάθωσι, καὶ νὰ παρῤῥησιάσωσιν οἱ μὲν ἐν-
 “ ταῦθα ἐν βασιλευούσῃ πρὸς ἡμᾶς, οἱ δ’ ἐν τοῖς ἔξω μέρεσιν
 “ εἰς τοὺς κατὰ τόπον ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς διοριζομένους παρ’
 “ ἡμῶν ἐκκλησιαστικούς ἐξάρχους καὶ τοὺς βασιλικούς ἐξου-
 “ σιαστὰς καὶ διοικητάς, δηλοποιούντες καὶ παραδίδοντες καὶ
 “ ἐκείνους τοὺς ἀπλουστέρους, ὅσοι ἤθελον φωραθῇ ὅτι ἐνε-
 “ γοῦν ἀνοίκεια τοῦ ῥεαγιαδιακοῦ χαρακτήρος· καθότι οἱ τοιού-
 “ τοι διαταράττουσι τὴν γενικὴν ἡσυχίαν, καὶ κατακρημνίζουσι
 “ τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀθῶους ὁμογενεῖς μας εἰς τῆς ἀπωλείας
 “ τὸ βάραθρον. Καὶ τόσον ὑμεῖς οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ μοναστηρια-
 “ κοὶ, οἱ ἱερωμένοι, καὶ οἱ προεστῶτες καὶ εὐκατάστατοι καὶ
 “ πρόκριτοι ἐκάστου τόπου μὲ τὴν ἄγρυπνον προσοχὴν σας,
 “ ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ ἄνθρωποι μὲ
 “ τὰς ἐκ μέρους σας ἀδιαλείπτους συμβουλάς καὶ νουθεσίας,
 “ καὶ κατὰ τὰς πατρικὰς καὶ προνοητικὰς ἐκκλησιαστικὰς
 “ ἡμῶν ὁδηγίας καὶ παραινέσεις νὰ γενήτε ἐδραῖοι καὶ ἀμετα-
 “ κίνητοι ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ ῥεαγιαλικίου, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς
 “ καὶ καρδίας σας νὰ διαφυλλάττετε τὴν πίστιν καὶ κάθε ὑπο-
 “ ταγὴν καὶ εὐπείθειαν εἰς αὐτὴν τὴν θεόθεν ἐφ’ ἡμᾶς τεταγ-
 “ μένην κραταιὰν καὶ ἀήττητον βασιλείαν, καὶ νὰ ἀποδεικνύετε
 “ ἐντελῶς μὲ ὅλα τὰ πραγματικὰ τῆς εἰλικρινείας σημεῖα·
 “ καθότι ἡ μετ’ εὐχαριστίας καὶ εἰλικρινείας ὑποταγὴ χαρα-
 “ κτηρίζει καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν, καὶ τὴν πρὸς
 “ τὰς θείας αὐτοῦ ἐντολάς καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν θείων
 “ νόμων καὶ ἱερῶν κανόνων ὑπακοήν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς
 “ καρδίας ἡμῶν διὰ τ’ ἄπειρα ἐλέη, ὅπου ἀπολαμβάνομεν παρὰ
 “ τῆς βασιλικῆς φιλανθρωπίας. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις
 “ ἐγένετο γνωστόν, ὅτι οἱ τὸ σατανικὸν τῆς δημεγερσίας φρό-
 “ νημα ἐπινοήσαντες, καὶ ἑταιρίαν τοιαύτην συστήσαντες πρὸς
 “ ἀλλήλους, συνεδέθησαν καὶ μὲ τὸν δεσμὸν τοῦ ὅρκου, γινω-
 “ σκέτωσαν, ὅτι ὁ ὅρκος αὐτὸς εἶναι ὅρκος ἀπάτης, εἶναι ἀδιά-
 “ κριτος, καὶ ὅμοιος μὲ τὸν ὅρκον τοῦ Ἡρώδου, ὅστις, διὰ νὰ
 “ μὴ φανῇ παραβάτης τοῦ ὅρκου του, ἀπεκεφάλισεν Ἰωάννην

“ τὸν βαπτιστήν. * Ἄν ἤθελεν ἀθετήσῃ τὸν παράλογον ὄρκον
 “ του, τὸν ὁποῖον ἐπενόησεν ἡ ἄλογος ἐπιθυμία του, ἔξῃ βέβαια
 “ τότε ὁ θεῖος πρόδρομος· ὥστε ἐνὸς ἀπλοῦ ὄρκου ἐπιμονή
 “ ἔφερε τὸν θάνατον τοῦ προδρόμου. Ἡ ἐπιμονή ἄρα τοῦ
 “ ὄρκου εἰς διατήρησιν τῶν ὑποσχεθέντων παρὰ τῆς πατρίας
 “ αὐτῆς, πραγματευομένης οὐσιωδῶς τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς ὁλο-
 “ κλήρου γένους, πόσον εἶναι ὀλεθρία καὶ θεομίσητος εἶναι
 “ φανερόν· ἐξ ἐναντίας, ἡ ἀθέτησις τοῦ ὄρκου αὐτοῦ, ἀπαλ-
 “ λάττουσα τὸ γένος ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἀπαραμυθῆτων
 “ δεινῶν, εἶναι θεοφιλὴς καὶ σωτηριώδης. Διὰ τοῦτο τῇ
 “ χάριτι τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔχει ἡ ἐκκλησία αὐτὸν δια-
 “ λελυμένον, καὶ ἀποδέχεται καὶ συγχωρεῖ ἐκ καρδίας τοὺς
 “ μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας, καὶ τὴν προτέραν ἀπάτην
 “ ὁμολογοῦντας, καὶ τὸ πιστὸν ῥεαγματικῇ αὐτῶν ἐναγκαλιζο-
 “ μένους εὐκρινῶς. Ταῦτα ἀμέσως νὰ κοινολογήσετε εἰς
 “ ὅλους τοὺς γνωστούς σας, καὶ νὰ κατασταθῇτε ὅλοι προσ-
 “ εκτικώτεροι, ἀνατρέποντες καὶ διαλύοντες ὡς ἀραχνιώδη ὑφ-
 “ ἄσματα, ὅσα ἡ ἀπάτη καὶ ἡ κακοβουλία τῶν πρωταιτίων
 “ ἐκείνων καθ’ οἷονδήτινα τρόπον συνέπλεξε. Ἐπειδὴ, ἐὰν, ὁ
 “ μὴ γένοιτο, δὲν ἤθελε καθαρισθῇ ἡ θανατηφόρος αὕτη λύμη,
 “ καὶ φωραθῶσί τινες τολμῶντες εἰς ἐπιχειρήματα ἐναντία τῶν
 “ καθηκόντων τοῦ ῥεαγματικίου, κοντὰ ὅπου οἱ τοιοῦτοι ἔχουσι
 “ νὰ παιδευθῶσι χωρὶς ἐλέους καὶ οἰκτιρμῶν, (μὴ γένοιτο,
 “ Χριστέ βασιλεῦ!) ἀμέσως θέλει ἐξαφθῇ ἡ δικαία ὀργὴ τοῦ
 “ κράτους του καθ’ ἡμῶν, καὶ ὁ θυμὸς τῆς ἐκδικήσεως γενικὸς
 “ τῶν ἐχλιῦσλάμιδων, καὶ θέλουν ἐκχυθῇ τὸς τῶν ἀθῶων αἵματα
 “ ἀδίκως καὶ παραλόγως, καθὼς ἀποκριματίστως ταῦτα πάντα
 “ διεσάλπισεν ἡ κραταιὰ καὶ ἀήττητος βασιλεία διὰ τοῦ ἐκδο-
 “ θέντος καὶ ἐπ’ ἀκροάσει κοινῇ ἡμῶν ἀναγνωσθέντος ὑψηλοῦ
 “ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ. Ἐκείνους δὲ τοὺς ἀσεβεῖς
 “ πρωταίτιους καὶ ἀπονενοημένους φυγάδας καὶ ἀποστάτας
 “ ὀλεθρίους νὰ τοὺς μισήτε καὶ νὰ τοὺς ἀποστρέψετε καὶ
 “ διανοίᾳ καὶ λόγῳ, καθότι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ γένος τοὺς
 “ ἔχει μεμισημένους, καὶ ἐπισωρεῖν κατ’ αὐτῶν τὰς παλαμναι-
 “ οτάτας καὶ φρικωδεστάτας ἀράς· ὡς μέλη σεσηπότα, τοὺς
 “ ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς καθαρᾶς καὶ ὑγιαίνουσας χριστι-
 “ ἀνικῆς ὁλομελείας· ὡς παραβάται δὲ τῶν θείων νόμων καὶ
 “ κανονικῶν διατάξεων, ὡς καταφρονηταὶ τοῦ ἱεροῦ χρήματος

“ τῆς πρὸς τοὺς εὐεργέτας εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας, ὡς
 “ ἐναντίοι ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ὅρων, ὡς τὴν ἀπώλειαν τῶν
 “ ἀθῶων καὶ ἀνευθύνων ὁμογενῶν μας ἀσυνειδήτως τεκταινό-
 “ μενοι, ἀφωρισμένοι ὑπάρχειεν καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώ-
 “ ρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι, καὶ τῷ αἰωνίῳ ὑπόδοκοι
 “ ἀναθέματι, καὶ αὐτοὶ, καὶ ὅσοι τοῖς ἔχουσιν αὐτῶν κατηκο-
 “ λούθησαν ἢ κατακολουθήσωσι τοῦ λοιποῦ, ἂν μὴ θελήσωσιν
 “ ἐννοῆσαι τὴν ἀρπαγὴν καὶ ἀπάτην, καὶ ἐπιστραφῆναί τε καὶ
 “ βαδίσαι τὴν εὐθείαν τῆς σωτηρίας ὁδόν, ἂν δὲν ἀναλάβωσιν,
 “ ὃ ἐστὶ, τὸν ἐντελῆ χαρακτῆρα τοῦ ρεαγιαδικοῦ αὐτῶν ἐπαγ-
 “ γέλματος. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ κατὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σας καὶ
 “ ἱερωσύνης σας ἐπανατείνομεν, ἐὰν μὴ βαδίσετε, εἰς ὅσα ἐν
 “ Πνεύματι ἀγίῳ ἀποφαίνόμεθα διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησια-
 “ στικῶς, ἐὰν δὲν δείξετε ἐν ἔργῳ τὴν ἐπιμέλειάν σας καὶ προ-
 “ θυμίαν εἰς τὴν διάλυσιν τῶν σκευωριῶν, εἰς τὴν ἀναστολὴν
 “ τῶν καταχρήσεων καὶ ἀταξιῶν, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν πλα-
 “ νηθέντων, εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον καταδρομὴν καὶ ἐκδί-
 “ κησιν τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὰ ἀποστατικὰ φρονήματα, ἐὰν
 “ δὲν συμφωνήσετε τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ, ἐν ἐνὶ λόγῳ,
 “ ἐὰν καθ’ οἰονδήποτε τρόπον δολιευθῇτε καὶ κατενεχθῇτε κατὰ
 “ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐεργέτιδος κραταιᾶς βασιλείας, ἔχομεν
 “ ὑμᾶς ἀργοὺς πάσης ἱεροπραξίας, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ πανα-
 “ γίου Πνεύματος ἐκπτώτους τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης
 “ καὶ ἱερωσύνης καὶ τῷ πυρὶ τῆς γέέννης ἐνόχους, ὡς τὴν κοι-
 “ νὴν τοῦ γένους ἀπώλειαν προτιμήσαντας. Οὕτω τοίνυν
 “ γινώσκοντες, ἀνανήψατε πρὸς Θεοῦ καὶ ποιήσατε καθὼς
 “ γράφομεν ἐκκλησιαστικῶς καὶ γενικῶς παρακελευόμεθα, καὶ
 “ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως, ὅτι περιμένομεν κατὰ τάχος τὴν
 “ αἰσίαν τῶν γραφομένων ἀποπεράτωσιν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ
 “ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

“ αἰκά ἐν μηνὶ μαρτίῳ.

“ Ὑπεγράφη συνοδικῶς ἐπάνωθεν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου
 “ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς μακαριότητός του καὶ
 “ πάντων τῶν συναδέλφων ἀγίων ἀρχιερέων.

“ Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀποφαίνεται.

“ Ὁ Ἱεροσολύμων Πολύκαρπος συναποφαίνεται.

“ Ὁ Καισαρίας Ἰωαννίκιος.

- “ Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος.
 “ Ὁ Δέρκων Γρηγόριος.
 “ Ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος.
 “ Ὁ Βιζύης Ἱερεμίας.
 “ Ὁ Σίφνου Καλλίνικος.
 “ Ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος.
 “ Ὁ Νικαίας Μακάριος.
 “ Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ.
 “ Ὁ Βεῤῥόλας Ζαχαρίας.
 “ Ὁ Δυδιμοτοίχου Καλλίνικος.
 “ Ὁ Βάρνης Φιλόθεος.
 “ Ὁ Ῥέοντος Διονύσιος.
 “ Ὁ Κυζίκου Κωνσταντίος.
 “ Ὁ Χαλκηδόνος Γρηγόριος.
 “ Ὁ Τουρνόβου Ἰωαννίκιος.
 “ Ὁ Πισειδίας Ἀθανάσιος.
 “ Ὁ Δρύστας Ἀνθιμος.
 “ Ὁ Σωζοπόλεως Παῖσιος.
 “ Ὁ Φαναρίου καὶ Φερσάλων Δαμασκηνός.
 “ Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης Ἀνθιμος.”

“ Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

“ Ἱερώτατε μητροπολίτα ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε
 “ πλαγηνῶν, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφε, καὶ συλλει-
 “ τουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, Κύριε (ὁδεῖνα) χάρις εἴη σου τῇ
 “ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

“ Πόσον διετάραξε τὰς καρδίας οὐ μόνον τῶν ἐκκλησιαστι-
 “ κῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ κατοίκων ὁμο-
 “ γενῶν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου τὸ ἀπροσδόκητον ἀποστα-
 “ τικὸν αὐτόθι κίνημα, ἀδυνατοῦμεν γραφῇ παραδοῦναι ὅλοι
 “ πενθοῦντες καὶ σκυθρωπάζοντες μένομεν ἐκστατηκότες, ὅτι καὶ
 “ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς θεοῦ ἐφ’ ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς
 “ καὶ ἀηττήτου βασιλείας ἔφθασεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνώμων καὶ
 “ ἀχάριστος νὰ φανῇ ὁ ἐπὶ τὴν ἡγεμονείαν αὐτήν, ὡς μὴ
 “ ὧφειλε, προαχθεῖς Μιχαήλ, καὶ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἐλευ-
 “ θερίας νὰ κηρυχθῇ τῷ πράγματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐχθρὸς τοῦ
 “ γένους ἐπίσημος, συμφωνήσας τῷ φυγάδι ἐκείνῳ, καὶ ἐπίσης

“ ἀγνώμονι Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ὑψηλάντῃ. Αὐτοὶ μήτε τὰ πρὸς
 “ Θεὸν ὅσια, μήτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια διατηρήσαντες,
 “ καταπατήσαντες καὶ θρησκευτικὰ καὶ ἠθικά, οὐ μόνον ἐξη-
 “ πάτησαν τοὺς αὐτόθι οὐτιδανούς καὶ ἀφελεστέρους, ἀλλὰ καὶ
 “ τὸ γένος ὅλον ἀσυνειδότως ἐσυκοφάντησαν, προβαλλόμενοι
 “ τὸ κακοθεστάτον σχέδιον αὐτὸ ὡς ἐθνικόν. Ἄλλ’ ἡ θεία
 “ πρόνοια καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις τῆς κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου
 “ βασιλείας, διὰ τῶν κατὰ τόπους φωραθέντων γραμμάτων,
 “ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπαγγελματικῶς δοθείσης εἰδοποιήσεως
 “ τοῦ ἐξοχωτάτου πρέσβεως τῆς Ῥώσσιας, ἀνεκάλυψε τὴν
 “ σκηνὴν, καὶ ἐγνώσθη ἡ βάσις καὶ ἡ ἀρχὴ πόθεν, καὶ ἐφωράθη
 “ τὸ ψεῦδος τοῦ προβλήματος καὶ ἡ ἀπάτη, τὴν ὅποιαν ἀναι-
 “ σχύντως μεταχειρίζονται, ὡς ἔχοντες δῆθεν συνεργὸν εἰς
 “ τοιοῦτους σκοποὺς ὀλεθρίους τὴν Ῥώσσικὴν Δύναμιν, καθὼς
 “ ταῦτα πάντα διεκηρύχθησαν καὶ διὰ τοῦ ἐπίτηδες ἐπ’ αὐτῇ
 “ τῇ ὑποθέσει ἐκδοθέντος, καὶ σήμερον ἐπ’ ἀκροάσει κοινῇ
 “ πάντων ἡμῶν ἀναγνωσθέντος, ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνη-
 “ τοῦ ὀρισμοῦ.

“ Τὸ βασιλικὸν κράτος ἐπεχείρησεν εὐτάκτως τὴν ἀνατρο-
 “ πὴν τοῦ κακοήθους σχεδίου, καὶ ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλη-
 “ σία κατὰ χρέος ἀπαραίτητον ἐπαγρυπνοῦσα ὑπὲρ τῶν ἀπαν-
 “ ταχοῦ ὁμογενῶν, ἐξέδωκε γράμματα καὶ διένειμε δι’ ἐξάρχων,
 “ ὑπαγορεύουσα τοῖς ὁμογενέσι κοινῶς τε καὶ κατὰ μέρος τὰ
 “ σωτήρια καὶ στηρίζουσα πάντας εἰς τὸ πιστὸν τοῦ Ῥαγιαλ-
 “ κίου καὶ τὰ χρέη τῆς εὐλκρινοῦς εὐπειθείας καὶ ὑποταγῆς·
 “ ἐκείνους δὲ τοὺς πρωτουργοὺς καὶ τοὺς ἀμεταμελήτως αὐτοῖς
 “ κατακολουθοῦντας καὶ συμφωνοῦντας ἀραῖς ἀλύτοις καθυ-
 “ ποβάλλει καὶ ἀναθέμασιν, ὡς προφανῶς ὀλετήρας καὶ τὴν
 “ ἐκχυσιν τόσων καὶ τόσων ἀθῶων αἱμάτων ὁμογενῶν ἀσπλάγ-
 “ χως καὶ ἀπανθρώπως ἐπιθυμήσαντας. Τοιαῦτα γράμματα
 “ στέλλονται προσφόρως καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς ἱερότητός
 “ σου, καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων σου, ἐκ τῶν ὁποίων
 “ γραμμάτων καὶ ἀκριβέστερον πληροφορεῖσαι· ἰδίως δὲ γρά-
 “ φοντες καὶ διὰ τῆς παρουσίας ἐντελλόμεθά σοι ἐκκλησιαστι-
 “ κῶς νὰ διασαλπῇς εἰς ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν
 “ σου προστασίαν Χριστιανοὺς τὰς ἐννοίας τῶν ἐκκλησιαστι-
 “ κῶν μας γραμμάτων, νὰ ἀγωνισθῇς ἐκ παντὸς τρόπου εἰς τὸ
 “ ν’ ἀποδείξῃς τὴν πλάνην, εἰς τὴν ὅποιαν εὐρίσκονται, νὰ

“ διαλύσης τοὺς ματαίους στοχασμούς των, καὶ τέλος πάντων
 “ ν’ ἀποδείξῃς, ὅτι μὲ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἀπονενομημένον
 “ τοῦτο κίνημα διοργανίζουσι τὸν ὀλεθρον ὅλου τοῦ γένους, να
 “ πληροφορήσῃς αὐτοὺς, ὅτι, ἂν δὲν διορθώσωσι τὸ σφάλμα
 “ μὲ μίαν τελείαν καὶ εἰλικρινῇ μεταμέλειαν, ἡ ἐκκλησία τοὺς
 “ ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς τῶν πιστῶν ὁλομελείας καὶ ἀπο-
 “ βλήτους καὶ ἐνόχους τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι.

“ Πρὸ πάντων δὲ προσεκτικώτατος ἔσο ἡ ἱερότης σου, ἀγα-
 “ πητὲ ἀδελφέ! ἐννόησον ὅτι ἔχεις νὰ δῶς ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ
 “ ἀδεκάστου βήματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ
 “ ἡμέρᾳ τῆς ἐτάσεως περὶ ὅλων τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν καὶ τῶν
 “ ἀλλαχοῦ εὕρισκομένων καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν κακόν τι ὑπο-
 “ στησομένων. Ἐκ τῆς χειρὸς σου ἐκζητηθήσεται τὸ αἷμα
 “ αὐτῶν, ἂν μὴ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ δὲν προφθάσῃς τὴν ἀναγ-
 “ καίαν θεραπείαν καὶ διόρθωσιν, ἂν δὲν ἐκτελέσῃς τὰ ἀρχιε-
 “ ρατικὰ χρέη σου, μεταπείθων τοὺς ἐξαπατηθέντας, ἀποδεχό-
 “ μενος καὶ συγχωρῶν τοὺς μετανοοῦντας, καὶ τῶν ὄρκων ἐκεί-
 “ νων τῶν σατανικῶν ἀπαλλάττων, μισῶν, ἀποστρέφόμενος,
 “ καταδιώκων καὶ κατατρέχων τοὺς λειποτακτήσαντας, καὶ
 “ κατὰ πάντα συμφρονῶν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ τῇ ἐφ’
 “ ἡμᾶς θεοδότῳ κραταίᾳ βασιλείᾳ· καθότι, ἐάν, ὃ μὴ γένοιτο,
 “ ἀντιδιατεθεῖς καὶ ἄλλα παρὰ τὰ ἐκκλησιαστικῶς γραφόμενα
 “ ἐπιχειρήσῃς, ἢ λόγῳ, ἢ ἔργῳ ἢ διανοίᾳ, σὲ ἔχομεν ἐξ ἐκείνης
 “ τῆς ὥρας ἐκπτωτον τοῦ ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ, αὐτοκατάκρι-
 “ τον, καὶ μέλος ἀλλότριον καὶ ξένον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ,
 “ καὶ καθαιρέσει ἀμετακλήτῳ ἔνοχον. Διὸ, περιπόθητε ἀδελφέ!
 “ ἀγωνίσθητι ὅσον τὸ δυνατόν, διὰ ν’ ἀποφύγῃς τὸν ψυχικὸν
 “ κίνδυνον, ὅτι ἐν ὀχετοῖς δακρύων καὶ τὸ στελλόμενόν σοι
 “ συνοδικὸν γράμμα ἐπὶ τοῦ θείου ὑπεγράφη θυσιαστηρίῳν
 “ οὕτως ἐξεκαύθη ἡ δικαία τῆς ἐκκλησίας ἀγανάκτησις κατὰ
 “ τῶν κοινῶν φθορέων καὶ λυμεῶνων. Περιμένομεν νὰ χαρο-
 “ ποιηθῶμεν μὲ τὰς ταχείας ἀποκρίσεις σου, δηλωτικὰς τῆς
 “ αἰσίας τῶν γραφομένων ἀποπερατώσεως διὰ νὰ σὲ καταστή-
 “ ψωμεν καὶ μὲ τὰς κοινὰς ἡμῶν εὐχὰς καὶ εὐφημίας· ἡ δὲ τοῦ
 “ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σου.

“ Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ Ἀδελφός.

“ ἀρκά μαρτίου ιά.”

“ Γρηγόριος ἐλέφ Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπό-
 “ λεως, νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

“ Ἰερῶτατε μητροπολίτα . . . ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε πλαγῆ-
 “ νῶν, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγέ,
 “ καὶ εὐγενέστατοι ἄρχοντες οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, αὐτό-
 “ χθονές τε καὶ ἡμεδαποί, τιμιώτατοι πραγματευταί, χρησιμώ-
 “ τατοι πρόκριτοι τῶν αὐτόθι εὐλογημένων ρουφετίων (συντεχ-
 “ νιῶν), καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ ἐκά-
 “ στης τάξεως καὶ βαθμοῦ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά,
 “ χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

“ Ἡ πρώτη βάσις τῆς ἠθικῆς ὅτι εἶναι ἡ πρὸς τοὺς εὐεργε-
 “ τούντας εὐγνωμοσύνη, εἶναι ἡλίου λαμπρότερον, καὶ, ὅστις
 “ εὐεργετούμενος ἀχαριστεῖ, εἶναι ὁ κάκιστος πάντων ἀνθρώ-
 “ πων. Αὐτὴν τὴν κακίαν βλέπομεν πολλαχοῦ στηλιτευομέ-
 “ νην παρὰ τῶν ἱερῶν γραφῶν καὶ παρ’ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν
 “ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀσυγχώρητον, καθὼς ἔχομεν τὸ παράδειγμα
 “ τοῦ Ἰούδα. Ὅταν ἡ ἀχαριστία ἦναι συνωδευμένη καὶ μὲ
 “ πνεῦμα κακοποιὸν καὶ ἀποστατικὸν ἐναντίον τῆς κοινῆς ἡμῶν
 “ εὐεργέτιδος καὶ τροφοῦ κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βασιλείας,
 “ τότε ἐμφαίνει καὶ τρόπον ἀντίθεον, ἐπεὶ οὐκ ἔστι, φησί,
 “ βασιλεία καὶ ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη, καὶ πᾶς ὁ
 “ ἀντιτασσόμενος αὐτῇ, τῇ θεόθεν ἐφ’ ἡμᾶς τεταγμένη κραταιᾷ
 “ βασιλείᾳ, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε. Αὐτὰ τὰ δύο
 “ οὐσιώδη καὶ βάσιμα ἠθικὰ καὶ θρησκευτικὰ χρέη κατεπάτη-
 “ σαν μὲ ἀπαραδειγματίστον θρασύτητα καὶ ἀλαζονείαν ὅτε
 “ προδιορισθεῖς τῆς Μολδανίας ἡγεμόν, ὡς μὴ ὄφειλε, Μι-
 “ χαὴλ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Εἰς ὅλους τοὺς ὁμο-
 “ γενεῖς μας εἶναι γνωστὰ τὰ ἄπειρα ἐλέη, ὅσα ἡ αἰένανος τῆς
 “ ἐφ’ ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς βασιλείας πηγὴ ἐξέχεεν εἰς
 “ τὸν κακόβουλον Μιχαὴλ. Ἀπὸ μικροῦ καὶ εὐτελοῦς τὸν
 “ ἀνύψωσεν εἰς βαθμοὺς καὶ μεγαλεῖα· ἀπὸ ἀδόξου καὶ ἀσή-
 “ μου τὸν προήγαγεν εἰς δόξας καὶ τιμὰς· τὸν ἐπλούτισε· τὸν
 “ περιέθαλψε· τέλος πάντων τὸν ἐτίμησε καὶ μὲ τὸν λαμπρό-
 “ τατον τῆς ἡγεμονείας αὐτῆς θρόνον καὶ τὸν κατέστησεν ἄρ-
 “ χοντα λαῶν. Αὐτὸς ὅμως, φύσει κακόβουλος ὢν, ἐφάνη τέρας
 “ ἔμφυχον ἀχαριστίας, καὶ συμφωνήσας μετὰ τοῦ δραπετοῦ
 “ καὶ φυγάδος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἀμφότεροι ἀπονενοη-
 “ μένοι, ἐπίσης ἀλαζόνες, δοξομανεῖς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ματαιό-

“ φρονες, ἐκήρυξαν ἐλευθερίαν τοῦ γένους, καὶ μὲ τὴν φωνὴν
 “ αὐτὴν ὑφείλκυσαν καὶ πολλοὺς τῶν αὐτόθι, διασπείραντες καὶ
 “ ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη διὰ τὰ ἐξαπατήσωσι καὶ τὰ
 “ ἐφελκύνωσιν εἰς τὸν ἴδιον τῆς ἀπωλείας κρημνὸν καὶ ἄλλους
 “ πολλοὺς τῶν ὁμογενῶν μας. Διὰ τὰ δυνηθῶσι δὲ τρόπον
 “ τινὰ τὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς ἀκούοντας, μετεχειρίσθησαν καὶ
 “ τὸ ὄνομα τῆς ῥωσσικῆς Δυνάμεως, προβαλλόμενοι, ὅτι καὶ
 “ αὕτη εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ κινήματά
 “ των, πρόβλημα διόλου ψευδὲς καὶ ἀνύπαρκτον, καὶ μόνης
 “ τῆς ἱδικῆς των ματαιοφροσύνης ἀποκύημα· ἐπειδὴ, ἐνῶ τὸ
 “ τοιοῦτον εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς, καὶ πολλῆς πρόξενον μομφῆς
 “ εἰς τὴν ῥωσσικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ὁ ἴδιος ἐνταῦθα ἐξοχώ-
 “ τατος πρέσβυς αὐτῆς ἔδωκεν ἔγγραφον πληροφορίαν, ὅτι
 “ οὐδεμίαν ἢ εἶδισιν, ἢ μετοχὴν ἔχει τὸ ῥωσσικὸν κράτος εἰς
 “ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, καταμεμφόμενος μάλιστα καὶ ἀποτρο-
 “ πιαζόμενος τοῦ πράγματος τὴν βδελυρίαν. Μὲ τοιαύτας
 “ ῥαδιουργίας ἐσχημάτισαν τὴν ὀλεθρίαν σκηνὴν οἱ δύο οὗτοι,
 “ καὶ οἱ τούτων συμπράκτορες φιλελεύθεροι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν
 “ μισελεύθεροι, καὶ ἐπεχείρησαν εἰς ἔργον μιᾶν, θεοστυγῆς.
 “ καὶ ἀσύνετον, θέλοντες τὰ διαταράξωσι τὴν ἄνεσιν καὶ ἡσυ-
 “ χίαν τῶν ὁμογενῶν μας, πιστῶν ραγιαδῶν τῆς κραταιᾶς
 “ βασιλείας, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουσιν ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῇ
 “ σκιᾷ αὐτῆς μὲ τόσα προνόμια ἐλευθερίας, ὅσα δὲν ἀπολαμ-
 “ βάνει ἄλλο ἔθνος ὑποτελὲς καὶ ὑποκείμενον, τὰ τε ἄλλα καὶ
 “ εἰς τὰ τῆς θρησκείας μας κατ’ ἐξοχὴν, ἣτις διεφυλάχθη καὶ
 “ διατηρεῖται ἀσκανδάλιστος μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ ψυχικῇ
 “ ἡμῶν σωτηρίᾳ. Ἀντὶ λοιπὸν φιλελεύθεροι ἐφάνησαν μισε-
 “ λεύθεροι· ἀντὶ φιλογενεῖς καὶ φιλόθρησκοι ἐφάνησαν μισο-
 “ γενεῖς, μισόθρησκοι καὶ ἀντίθεοι, διοργανίζοντες, φεῦ, οἱ
 “ ἀσυνειδήτοι μὲ τὰ ἀπονενομημένα κινήματά των τὴν ἀγανά-
 “ κτησιν τῆς εὐμενοῦς κραταιᾶς βασιλείας ἐναντίον τῶν ὑπη-
 “ κόων τῆς ὁμογενῶν μας, καὶ σπεύδοντες τὰ ἐπιφέρωσι κοινὸν
 “ καὶ γενικὸν τὸν ὀλεθρον ἐναντίον παντὸς τοῦ γένους.

“ Τοιαῦτα τοίνυν ἀκούσαντες ἡμεῖς τε καὶ πᾶσα ἡ περὶ ἡμᾶς
 “ ἱερὰ ἀδελφότης, καὶ ὅλα τὰ ἐνταῦθα μέλη τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν
 “ γένους ἐκάστης τάξεως, κατηφείας ἐπλήσθημεν πολλῆς καὶ
 “ καιρίας ὀδύνης, καὶ προήχθημεν ὑπὸ φιλοστοργίας πατρικῆς
 “ καὶ προνοίας ἐκκλησιαστικῆς ἀμέσως εἰς τὸ τὰ ἐμπνεύσωμεν

“ ὑμῖν τὰ σωτήρια. Καὶ δὴ γράφοντες ἐντελλόμεθα καὶ
 “ παραγγέλλομεν τῇ ἀρχιερωσύνῃ σου, καὶ ὁ ἴδιος ἀμέσως καὶ
 “ διὰ τῶν ὑπαλλήλων σοι ἡγουμένων, ἱερομονάχων καὶ πνευ-
 “ ματικῶν πατέρων νὰ διακηρύξῃς τὴν ἀπάτην τῶν εἰρημένων
 “ κακοβούλων ἀνθρώπων, καὶ νὰ καταρτίσῃς τοὺς ὑπὸ τὴν
 “ πνευματικὴν προστασίαν σου Χριστιανούς ἐκάστης τάξεως
 “ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ πιστοῦ ῥαγιαλικίου, καὶ τῆς ἄκρας
 “ ὑποταγῆς καὶ δουλικῆς εὐπειθείας πρὸς αὐτὴν τὴν θεόθεν
 “ ἐφ’ ἡμᾶς τεταγμένην κραταίαν βασιλείαν· νὰ διαλύσῃς μὲ
 “ τὰς πραγματικὰς ἀποδείξεις τῆς ἀληθείας τὰς πλεκτάνας
 “ τῶν ὀλεθρίων ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξῃς κοι-
 “ νοὺς λυμεῶνας καὶ ματαιόφρονas, χωρὶς μῆτε ἡ ἀρχιερωσύνῃ
 “ σου, μῆτε τὸ λογικόν σου αὐτὸ ποίμνιον νὰ δώσῃτε εἰς τοὺς
 “ λόγους των καὶ εἰς τὰ κινήματά των κάμμίαν προσοχήν·
 “ μάλιστα δὲ νὰ τοὺς μισήτε καὶ νὰ τοὺς ἀποστρέψετε,
 “ καθότι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ γένος τοὺς ἔχει μεμισημένους,
 “ καὶ ἐπισφρεῦει κατ’ αὐτῶν τὰς παλαμναιοτάτας ἀράς, ὡς
 “ μέλη σεσηπότα τοὺς ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς καθαρᾶς καὶ
 “ ὑγιαίνουσας χριστιανικῆς ὁλομελείας. Ὡς παραβάται τῶν
 “ θείων νόμων καὶ ἀποστολικῶν διατάξεων, ὡς καταφρονη-
 “ ται τοῦ ἱεροῦ χρήματος τῆς πρὸς τοὺς εὐεργετήσαντας εὐ-
 “ γνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας, ὡς ἐναντίοι τῶν ἠθικῶν καὶ
 “ πολιτικῶν ὅρων, ὡς τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀθῶων καὶ ἀνευθύνων
 “ ὁμογενῶν μας ἀσυνειδότως τεκταινόμενοι, ἀφωρισμένοι ὑπάρ-
 “ χουσι καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλντοι μετὰ
 “ θάνατον, καὶ τῷ αἰωνίῳ ὑπόδικοι ἀναθέματι καὶ τυμπανι-
 “ αῖοι· αἱ πέτραι, τὰ ξύλα καὶ ὁ σίδηρος λυθείσαν, αὐτοὶ
 “ δὲ μηδαμῶς· σχισθεῖσα ἡ γῆ καταπίοι αὐτούς, οὐχ ὡς τὸν
 “ Δαθῖαν καὶ Ἀβειρών, ἀλλὰ τρόπῳ δὴ τινι παραδόξῳ, εἰς
 “ θαῦμα καὶ παράδειγμα· πατάξαι Κύριος αὐτοὺς τῷ ψύχει,
 “ τῷ πυρετῷ, τῇ ἀνεμοφθορίᾳ καὶ τῇ ὥχρᾳ· γενηθήτω ὁ οὐρανός,
 “ ὁ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, χαλκοὺς, καὶ ἡ γῆ, ἡ ὑπὸ τοὺς
 “ πόδας αὐτῶν, σιδηρᾶ· ἐκκοπήσαν αἰῶρος τῆς παρούσης ζωῆς
 “ καὶ προσζημιωθείσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ἐπιπεσάτωσαν
 “ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν κερανοὶ τῆς θείας ἀγανακτήσεως·
 “ εἶψαν τὰ κτήματα αὐτῶν εἰς παντελὴ ἀφανισμόν καὶ εἰς
 “ ἐξολόθρευσιν· γενηθήτωσαν τὰ τέκνα αὐτῶν ὀρφανὰ καὶ αἱ
 “ γυναῖκες αὐτῶν χῆραι· ἐν γενεᾷ μιᾷ ἐξαλειφθεῖν τὸ ὄνομα

“ αὐτῶν μετ’ ἤχου, καὶ οὐ μὴ μένη αὐτοῖς λίθος ἐπὶ λίθον
 “ ἄγγελος Κυρίου καταδιώξει αὐτοὺς ἐν πυρίνῃ ῥομφαίᾳ,
 “ ἔχοντες καὶ τὰς ἀράς πάντων τῶν ἀπ’ αἰῶνος ἀγίων καὶ τῶν
 “ ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων, καὶ αὐτοὶ καὶ ὅσοι τοῖς
 “ ἔχουσιν αὐτοῖς κατηκολούθησαν ἀμεταμελήτως, ἡ κατακο-
 “ λουθήσουσι τοῦ λοιποῦ. Τοιαῦτα ἀπαρώμεθα κατ’ αὐτῶν,
 “ κρουνούς δακρύων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀφίεντες καὶ
 “ πλήρεις ἀγανακτήσεως δικαίας ὑπάρχοντες. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς
 “ τοῖς ἄλλοις ἐγνώσθη, ὅτι οἱ τὸ σατανικὸν τῆς δημεγεργίας
 “ φρόνημα νοήσαντες καὶ ἐταιρίαν τοιαύτην συστησάμενοι
 “ πρὸς ἀλλήλους συνεδέθησαν καὶ μὲ τὸν δεσμὸν τοῦ ὄρκου,
 “ γινωσκέτωσαν, ὅτι ὁ ὄρκος αὐτὸς εἶναι ὄρκος ἀπάτης, εἶναι
 “ ἀδιάκριτος καὶ ἀσεβής, ὁμοιος μὲ τὸν ὄρκον τοῦ Ἡρώδου,
 “ ὅστις, διὰ νὰ μὴ φανῇ παραβάτης τοῦ ὄρκου του, ἀπεκε-
 “ φάλισεν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἂν ἤθελεν ἀβηθήσει τὸν
 “ παράλογον ὄρκον, τὸν ὅποιον ἐπενόησεν ἡ ἄλογος ἐπιθυμία
 “ του, ἔζη τότε βέβαια ὁ θεῖος πρόδρομος, ὥστε ἐνὸς παρα-
 “ λόγου ὄρκου ἐπιμονὴ ἔφερε τὸν θάνατον τοῦ προδρόμου· ἡ
 “ ἐπιμονὴ ἄρα τοῦ ὄρκου εἰς διατήρησιν τῶν ὑποσχεθέντων
 “ παρὰ τῆς φατρίας αὐτῆς, πραγματευομένης οὐσιωδῶς τὴν
 “ ἀπώλειαν ἐνὸς ὁλοκλήρου γένους, πόσον εἶναι ὀλεθρία καὶ
 “ θεομίσητος, εἶναι φανερόν· ἐξ ἐναντίας ἡ ἀβέτησις τοῦ ὄρκου
 “ αὐτοῦ, ἀπαλλάττουσα τὸ γένος ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἀπαρα-
 “ μυνήτων δεινῶν, εἶναι θεοφιλὴς καὶ σωτηριώδης. Διὰ τοῦτο
 “ τῇ χάριτι τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔχει ἡ ἐκκλησία διαλε-
 “ λυμένον τὸν ὄρκον αὐτῶν καὶ ἀποδέχεται καὶ συγχωρεῖ ἐκ
 “ καρδίας τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας καὶ τὴν προ-
 “ τέραν ἀπάτην ὁμολογοῦντας καὶ τὸ πιστὸν τοῦ ῥαγιαλικίου
 “ αὐτῶν ἐναγκαλιζομένους εἰλικρινῶς· ἀποτείνοντες δὲ τὸν
 “ λόγον ἰδίως καὶ πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην σου ἀποφαινόμεθα,
 “ ἐὰν μὴ βαδίσῃς εἰς ὅσα ἐν πνεύματι ἀγίῳ παραινοῦμεν διὰ
 “ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικῶς, ἐὰν δὲν δείξῃς ἐν ἔργῳ
 “ τὴν ἐπιμέλειάν σου καὶ προθυμίαν εἰς τὴν διάλυσιν τῶν
 “ σκευωριῶν, εἰς τὴν ἀναστολὴν τῶν καταχρήσεων καὶ ἀταξιῶν,
 “ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν πλανηθέντων, εἰς τὴν ἄμεσον καὶ
 “ ἔμμεσον καταδρομὴν καὶ ἐκδίκησιν τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὰ
 “ ἀποστατικὰ φρονήματα, ἐὰν δὲν συμφρονήσῃς τῇ ἐκκλησίᾳ,
 “ καὶ ἐνὶ λόγῳ, ἐὰν καθ’ οἷονδῆποτε τρόπον κατενεχθῇς κατὰ

“ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐεργέτιδος κραταιᾷ βασιλείᾳ, σὲ ἔχομεν
 “ ἀργὸν πάσης ἀρχιεροπραξίας, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου
 “ Πνεύματος ἐκπτώτον τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τῶν
 “ ἱερῶν περιβόλων ἀπόβλητον καὶ τῆς θείας χάριτος γεγυμνω-
 “ μένον καὶ τῷ πυρὶ τῆς γαέννης ἔνοχον, ὡς τὴν ἀπώλειαν τοῦ
 “ γένους ἡμῶν αἵρετισάμενον καὶ προτιμήσαντα.

“ Οὕτω τοίνυν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀνανήψατε πρὸς Θεοῦ
 “ καὶ ποιήσατε καθὼς ἐκκλησιαστικῶς ὑμῖν γράφοντες κε-
 “ λεύομεθα, ὅτι περιμένομεν κατὰ τάχος τὴν αἰσίαν τῶν γραφο-
 “ μένων ἐκτέλεσιν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον
 “ ἔλεος εἴῃ μετὰ πάντων ὑμῶν.

“ ἀσκά ἐν μηνὶ μαρτίῳ.

“ Ὑπεγράφη συνοδικῶς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς παρὰ τῆς
 “ ἡμῶν μετριότητος, καὶ τῆς μακαριότητός του καὶ πάντων
 “ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων.

“ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ἀποφαίνεται.

“ ὁ Ἱεροσολύμων ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ συναποφαίνεται.

“ ὁ Καισαρείας ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ.

“ ὁ Ἡρακλείας ΜΕΛΕΤΙΟΣ.

“ ὁ Κυζίκου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ.

“ ὁ Νικομηδείας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.

“ ὁ Νικαίας ΜΕΛΕΤΙΟΣ.

“ ὁ Χαλκηδόνος ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

“ ὁ Δέρκων ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

“ ὁ Θεσσαλονίκης ΙΩΣΗΦ.

“ ὁ Τυρνόβου ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ.

“ ὁ Ἀδριανουπόλεως ΔΩΡΟΘΕΟΣ.

“ ὁ Προύσσης ΜΕΛΕΤΙΟΣ.

“ ὁ Δυδιμοτοίχου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ.

“ ὁ Ἀγκύρας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.

“ ὁ Ναξίας ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

“ ὁ Σίφνου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ.

“ ὁ Φαναρίου καὶ Φερσάλων ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ κτλ. κτλ.”

(β.)

Ἴδου δύο ἄλλα νεώτερα ἔγγραφα τοῦ σουλτάνου περὶ τῶν αὐτῶν, τὸ μὲν πρὸς τὸν κεχαγιάμπεην, τὸ δὲ πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος τῶν Μουσουλμάνων. Τὸ πρὸς τὸν κεχαγιάμπεην ἔλεγεν·

“ Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὰ κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας ἐσχάτως συμβάντα, καὶ τὴν παντοτεινὴν τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων ἀπιστίαν. Ἄς ἐλπίσωμεν εἰς τὸν Θεὸν ὅτι ἡ ἡσυχία θὰ ἐπανέλθῃ. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ φέρεται εἰς τὸ ἐξῆς ἕκαστος Μουσουλμάνος ἀξίως τῶν σημερινῶν περιστάσεων, αἵτινες ἀπαιτοῦν τὴν ἀπάρνησιν πάσης τρυφῆς, ἥτις τοὺς ἡχμαλώτευσεν, τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἐν τοῖς στρατοπέδοις ζωὴν ὡς ἀνέκαθεν καὶ τὴν κατ’ ὀλίγον μίμησιν τῶν ἡθῶν τῶν προγόνων μας. Εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖον καὶ οἱ ὑπουργοὶ τοῦ κράτους καὶ οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ γραφεῖς ν’ ἀπαρνηθῶσι πᾶσαν ἡδυπάθειαν καὶ νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μεταβολὴν τῶν ἡθῶν ἀγοράζοντες ὅπλα καὶ ἵππους.”

Ἴδου τὸ πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Μουσουλμάνων.

“ Οἱ ἄπιστοι, μάρτυρες τῶν ἀκολασιῶν τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους μου, καὶ προβλέποντες ὅτι οὗτοι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ν’ ἀντισταθῶσιν, ἐτόλμησαν νὰ κινήσωσιν ἔνοπλον χεῖρα. Ἐξεύρουν τοῦτο ὅλοι οἱ μεγιστᾶνες, οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους μου· καὶ ὅμως οὐδεὶς δεικνύει τὸν πρέποντα ζῆλον· μόλις οἱ γραφεῖς ἔρχονται εἰς τὰ ἔργα τῶν τὴν γ’ ὥραν. αἱ ὑποθέσεις δὲν διεξάγονται πρεπόντως κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον· ὅλαι αἱ ὥραι δὲν εἶναι ὥραι τρυφῆς. Ἴδου τὰ ἐλεεινὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ζωῆς. Ἐψυχράνθησαν οἱ Μουσουλμάνοι. Τινὲς κακεντρεχεῖς δὲν παύουν χλευάζοντες καὶ κατηγοροῦντες τοὺς ἄλλους· διὰ τοῦτο δὲν θὰ συμβουλευώ εἰς τὸ ἐξῆς, ἀλλὰ θὰ παραδίδω εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δημίου τοὺς ζῶντας ταύτην τὴν ζωὴν, τοὺς ὀλιγωροῦντας τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀδελφούς τοὺς ἄλλους, τοὺς τρέφοντας μίσος κατ’ αὐτῶν, τοὺς μὴ φροντίζοντας διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων, τοὺς ἐρχομένους παρ’ ὥραν εἰς τὰ ἔργα τῶν καὶ τοὺς κακολο-

“ γούντας ἀλλήλους. Ἄς ἀνοίξωσιν οἱ τοιοῦτοι καλὰ τὰ
 “ ὄμματά των. Αἱ σημεριναὶ περιστάσεις δὲν εἶναι ὡς αἱ παρ-
 “ ελθοῦσαι. Πρόκειται περὶ θρησκείας. Ὁ αὐτοκρατορικὸς
 “ σκοπὸς μου εἶναι νὰ κερδίσω τὰς καρδίας τῶν ἀληθῶν πιστῶν
 “ καὶ νὰ ἐνισχύσω τὸν νόμον τοῦ Μωάμεθ. Εἴθε νὰ φανῇτε
 “ ὅλοι ἄγρυπνοι! Ἀμήν!”

Σημειωτέον, ὅτι ὅσα τουρκικὰ ἔγγραφα ἐκδίδω μετεφρά-
 σθησαν ὅλα ἐκ γαλλικῶν μεταφράσεων.

(γ.)

Μετά τινας ἡμέρας ἀπεκεφάλισεν ἡ Πύλη καὶ ἓνα τῶν υἱῶν
 καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Παπαρῤῥηγοπούλου.

(δ.)

“Οτι ἀκρίτως καὶ ἀνεξετάστως καὶ ἐπὶ ἀπλῇ ὑποψίᾳ ἐφό-
 νευαν οἱ Τοῦρκοι τοὺς Χριστιανούς, ἀρκεῖ ν’ ἀναφέρω, ὅτι τὸ
 ἔγγραφον τῆς καταδίκης τοῦ Γεωργίου Μαυροκορδάτου ἔλεγεν,
 ὅτι “κατεδικάσθη εἰς θάνατον, διότι μετέφερεν ἔξωθεν κανό-
 “ νια ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας του εἰς ἀνατροπὴν τῆς τουρκικῆς
 “ Ἀρχῆς.” Ἡ δὲ παραμορφωθείσα ἀλήθεια ἔχει οὕτως. Ἡ
 οἰκία του ἦτο παραθαλάσσιος, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῆς ἠγκυρο-
 βόλουν πλοῖα ἀποβιβάζοντα συνήθως χάριν ἐπισκευῆς τὰ
 κανόνιά των.

(ε.)

Ἐξωρίσθη καὶ ὁ μέγας οὗτος διερμηνεὺς καὶ κληθεὶς εἰς
 γεῦμα ἐπὶ τῆς ἐξορίας του παρὰ τῷ διατρίβοντι ἐν τῇ ἐξοχῇ
 διοικητῇ ἔδολοφονήθη καθ’ ὁδὸν ὑπὸ τινων τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ
 τοῦ διοικητοῦ ὑποκριθέντων ὅτι ἦσαν λησταί.

(ε δὶς.)

Ἴδον αἱ ὁδηγαί δι’ ὧν ὁ σουλτάνος ἐφωδίασε τὸν νέον
 ἀρχιβεζίρην Μπεντερλή-Ἀλήπασαν.

“ Ἀλήπασα.

“ Σὺ, ὁ εὐνπόληπτος ἀρχιβεζίρης μου καὶ ὁ γενικὸς ἐπίτρο-
 “ πός μου, μετὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χαιρετισμούς μου μάθε,

“ ὅτι ὁ προκατόχος σου Σαῖδ· Ἀλήπασας δὲν ἔδειξε τὴν ἀναγ-
 “ καίαν σταθερότητα· ἡγάπα τὰς ἀναπαύσεις καὶ τὰς τρυφὰς
 “ καὶ δὲν ἦτον ὁ ἄνθρωπος τῶν σημερινῶν περιστάσεων, διὰ
 “ τοῦτο τὸν ἔξωσα· ὕψωσα δὲ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπιτρόπου μου
 “ σέ, τὸν διακρινόμενον μεταξὺ τῶν βεζιρῶν μου διὰ τὸν ζήλόν
 “ σου, τὴν ἀνδρίαν σου, τὴν πρὸς ἐμὲ πίστιν σου καὶ τὴν εὐθύ-
 “ τητά σου, καὶ τὸν δόσαντα μέχρι σήμερον δείγματα φρονή-
 “ σεως διὰ τῆς διαγωγῆς σου καθ’ ἧς σοὶ ἐνεπιστεύθην ὑποθέ-
 “ σεις· ἀναμένω δὲ νὰ ἴδω καὶ τὰς πράξεις σου ἐν τῇ σημερινῇ
 “ ὑπηρεσίᾳ σου. Ὁ σημερινὸς καιρὸς δὲν ὁμοιάζει τοὺς ἄλ-
 “ λους. Παράστησε διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου σου, διὰ τῆς τιμιό-
 “ τητός σου καὶ διὰ τοῦ πρὸς τὴν θρησκείαν ζήλου σου, ὅτι
 “ εἶναι ἐπάναγκες ὅλοι οἱ πιστοὶ νὰ ἐνωθῶσι κατὰ τὸ ἀκόλου-
 “ θον ἱερὸν ῥήτον τοῦ κορανίου, ‘ὁ δὲ Θεὸς βλέπει ἰλαρῶς
 “ ‘ τοὺς πιστοὺς τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ὑπὸ τὸ δένδρον
 “ ‘ καὶ τοὺς ἀξιόους τῆς θείας χάριτος.’ Διάταξε τοὺς ἀγαπη-
 “ τούς μου οὐλεμάδας, τοὺς βεζίρας καὶ ὑπουργοὺς τῆς αὐτο-
 “ κρατορίας μου, τοὺς ἀρχηγούς τῶν γενιτσάρων νὰ ζῶσιν ἐν
 “ ὁμονοίᾳ, καὶ νὰ μὴ κατηγορῇ ὁ εἰς τὸν ἄλλον· οἱ ὑπουργοί, οἱ
 “ μεγιστᾶνες, οἱ ἀγάδες τῶν γενιτσάρων, οἱ ὑπηρεταὶ μου ἐν
 “ γένει ὀφείλουν ν’ ἀφήσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς πᾶσαν ἡδυνάθειαν
 “ καὶ πολυτέλειαν καὶ ἐν γένει τὸν συνήθη τρόπον τοῦ ζῆν,
 “ μόνον ἀνεκτὸν ἐν καιρῷ εἰρήνης· μήτε δὲ ν’ ἀσωτεύωσι πρέπει
 “ ἢ ν’ ἀργῶσιν· ἀλλὰ, καθὼς διατάττει ὁ νόμος τοῦ προφήτου,
 “ νὰ προσεύχωνται οἱ μὲν μεγιστᾶνες τῆς αὐτοκρατορίας μου
 “ ἰδία καὶ δημοσίᾳ, ὁ δὲ κοινὸς λαὸς ἐν τοῖς ζαμίοις καὶ τοῖς
 “ εὐκτηρίοις. Προμήθευσε δὲ πρὸ πάντων τὴν βασιλεύουσαν
 “ παντὸς εἶδους τροφῶν καὶ ἐπαγρύπνει μεθ’ ὅλων τῶν ὀρθῶς
 “ φρονούντων καθὼς καὶ μετὰ τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ὑπαλ-
 “ λήλων τὴν ἀσφάλειαν τῆς βασιλευούσης καὶ τῶν ὀρίων. Κοι-
 “ νοποίει μοι πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀξίαν λόγου, ὥστε οὐδεμία ν’
 “ ἀμελῇται ἢ ν’ ἀναβάλλεται.

“ Εἶθε ὁ Παντοδύναμος νὰ εὐλογήσῃ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ
 “ ἐν τῷ μέλλοντι ὅλους ὅσοι σέ συνδράμουν καὶ ὅσοι ὑπακού-
 “ σουν τὴν θείαν φωνὴν τὴν λέγουσαν ‘ἔσω ταπεινὸς ἐνώπιον
 “ ‘ τοῦ Θεοῦ καὶ εὐπειθὴς εἰς τὸν προφήτην.’ Αὕτη εἶναι ἡ
 “ δοθεῖσα πρώτη ἐντολή.”

(στ.)

Ἴδου τὸ χάτι σερίφι περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Μπεντερλῆ-
Ἀλήπασα καὶ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ διαδόχου του
Σαλήχπασα·

“ Σαλήχπασα·

“ Δέξου τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χαιρετισμούς μου καὶ μάθε,
“ ὅτι ἀφ’ ὅτου ἔγινε φανερά ἡ ἀπροσδόκητος ἀποστασία τοῦ
“ γένους τῶν Ἑλλήνων, ὅλοι οἱ βεζίραι, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ
“ νόμου, ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ καὶ σημαντικοὶ τῶν στρατευμάτων
“ μου, γνωρίζοντες ὅτι ὅλοι οἱ Μουσουλμάνοι εἶναι ἀδελφοί,
“ ἠνώθησαν χάριτι θείᾳ καὶ ἀγρυπνοῦν ἐνοπλοὶ νύκτα καὶ
“ ἡμέραν εἰς ἀπόσβεσιν τῆς ἀποστασίας παιδεύοντες τοὺς
“ πρωταιτίους τῆς· ἀλλ’ ὁ προκατόχος σου Μπεντερλῆ-Αλή-
“ πασας, ὅστις ἐφάνη ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ὑπηρεσίας του
“ μῆτε τῶν νόμων τῆς αὐτοκρατορίας μου, μῆτε τῶν αἰτιῶν τῆς
“ ἀποστασίας γινῶσιν ἔχων, ἠθέλησε νὰ φεισθῇ τῆς ζωῆς
“ τῶν Ἑλλήνων, ὧν ἡ προδοσία εἶναι πασίγνωστος, μὴ κατα-
“ νοήσας τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνακαλυφθείσης ἀποστασίας.
“ Τολμηρὸς ἐδείχθη ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνοίας του καὶ ἐπολιτεύθη
“ ὅπως δὲν ἔπρεπε· παραδείγματος χάριν, ἐτόλμησε νὰ ἐναν-
“ τιωθῇ εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀξιοκαταφρονήτου τούτου ἔθνους,
“ νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλον τῶν Μουσουλμάνων, νὰ διαλύσῃ τὴν
“ ὑπάρχουσαν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιάν των καὶ νὰ σπείρῃ μεταξὺ
“ ὅλων τῶν κλάσεων τὰ ζιζάνια τῆς διαφωνίας. Ἐπειδὴ τοι-
“ αὐτὴ διαγωγὴ ἐδύνατο νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα ἐλεεινά, ἐκρίθη
“ ἀναγκαῖον ὅχι μόνον νὰ μὴ ἀναβληθῇ ἡ πτώσις του, ἀλλὰ
“ καὶ ν’ ἀπομακρυνθῇ καὶ μείνῃ ἐκτὸς πάσης ὑπηρεσίας.

“ Ἐπειδὴ σὺ εἶσαι ἐκ τῶν παλαιότερων ὑπουργῶν μου καὶ
“ γνωρίζεις ἐπίσης καλῶς καὶ τὰς αἰτίας καὶ τὰ ἀποτελέσ-
“ ματα παντὸς ἔργου, προσδοκῶ παρὰ σοῦ τιμιότητα καὶ
“ ζῆλον· δι’ ὃ καὶ σὲ ἀνέδειξα ἀρχιβεζίρην. Φανοῦ λοιπὸν
“ τοιοῦτος ὅποιον σὲ νομίζω· πολιτεύσου μετὰ τῆς συνήθους
“ σου τιμιότητος καὶ τοῦ ζήλου σου· ἐνώσου μετὰ τῶν βεζιρῶν
“ μου, τῶν ὑπηρετῶν τοῦ νόμου, τῶν ὑπουργῶν τῆς αὐτοκρατο-
“ ρίας μου καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν στρατευμάτων μου κατὰ τὴν
“ ἐντολὴν τοῦ προφήτου, καὶ πρόσεχε μηδεμίαν ὑπόθεσις ν’
“ ἀμελῇται, ἀναφέρων πρὸς ἐμὲ ταχέως τὰς κατεπειγούσας·
“ διάταξε δὲ ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους ν’ ἀπαρνηθῶσι τὴν
“ ἡδυπάθειαν, τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἀσωτίαν, μεταβάλ-

“ λοντες τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης εἰς κατάστασιν πολέμου
 “ καὶ πράττοντες κατὰ τοὺς νόμους τοῦ προφήτου. Φρόντισε
 “ νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ διαταττόμενα.

“ Εἶθε ὁ Παντοδύναμος ν’ ἀνταμείψῃ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι
 “ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὅλους τοὺς μὴ τὴν παροῦσαν ἀποστα-
 “ σίαν ὡς ἀσήμαντον ἐκλαμβάνοντας, τοὺς θεωροῦντας τὸ
 “ βασιλείον μου ὡς βασιλείον τοῦ Μωάμεθ, τοὺς πεπεισμένους
 “ ὅτι τὸ συμφέρον ὅλων τῶν Μουσουλμάνων κρέμαται ἀπὸ
 “ τῆς εἰλικρινοῦς ἐνώσεως ὅλων καὶ τοὺς ἐνεργούντας ἐκ συμ-
 “ φώνου καὶ σεβομένους τὰς διαταγὰς σου. Αὕτη εἶναι ἡ ἐπι-
 “ θυμία μου !”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

(α.)

Ἴδου τὸ αὐτοκρατορικὸν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου διάταγμα.

“ 1. Ὁ Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀποβάλλεται
 “ τῆς ὑπηρεσίας τῆς Ῥωσσίας.

“ 2. Νὰ τῷ γνωστοποιηθῇ, ὅτι ὁ μεγαλειότατος αὐτοκράτωρ
 “ ἀποδοκιμάζει ἐπισήμως τὰ ἐπιχειρήματά του καὶ ὅτι εἰς ὑπο-
 “ στήριξιν αὐτοῦ μηδεμίαν ἔπρεπέ ποτε νὰ προσδοκᾷ συνδρο-
 “ μὴν παρὰ τῆς Ῥωσσίας.

“ 3. Νὰ σταλῶσι ῥηταὶ διαταγαὶ πρὸς τὸν κόμητα Βιτγεν-
 “ στέην, γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπὶ τοῦ Προῦθου καὶ ἐν Βεσ-
 “ σαραβία ῥωσσικῶν στρατευμάτων, ὅπως διατηρῇ αὐστηρο-
 “ τάτην οὐδετερότητα καὶ ἀμεροληψίαν ὡς πρὸς τὰς ἐκρα-
 “ γείσας ἐντὸς τῶν ἡγεμονειῶν ταραχάς.

“ 4. Νὰ κοινοποιηθῶσιν αἱ ἀποφάσεις αὗται τῷ ἐν Κων-
 “ σταντινουπόλει πρέσβει τῆς Ῥωσσίας, ὅπως τὰς γνωστο-
 “ ποιήσῃ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ ἐπαναλαμβάνων ἐν ταύτῳ τὰς εἰλι-
 “ κρινεῖς καὶ καθαρὰς διαβεβαιώσεις τὰς παρ’ ἡμῶν ἐπὶ τῆς
 “ ἀποστασίας τῶν ἡγεμονειῶν δοθείσας· νὰ ἀναγγεῖλῃ δὲ
 “ αὐτῇ ῥητῶς, ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ μεγαλειοτάτου αὐτοκράτορος
 “ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἀλλοτρία τῶν ραδιουργιῶν, δι’ ὧν ἐπαπει-
 “ λείται ἡ ἡσυχία ὁποιουδήποτε τόπου· ὅτι πᾶσα τοιαύτης
 “ φύσεως ἐνοχὴ ἀντίκειται εἰς τὴν εὐθύτητα τῶν σκοπῶν του,
 “ καὶ ὅτι περὶ τῶν πρὸς τὴν Πύλην σχέσεών της ἡ μεγα-
 “ λειότης του δὲν τρέφει ἄλλον σκοπὸν οὐδ’ ἄλλην ἐπιθυμίαν

“παρὰ τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν συνθη-
 “κῶν τῶν δύο Δυνάμεων.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

(α.)

Ἄφ' οὗ ὁ Πεντεδέκας ἤρπασε τὴν ἐξουσίαν, οἱ ἄρχοντες τῆς
 Μολδαβίας διέσωσαν τοὺς ῥηθέντας Τούρκους στείλαντές τους
 εἰς Βεσσαραβίαν.

(β.)

Ὑπαινίττεται ὁ Ὑψηλάντης τὸ πρὸς αὐτὸν ἐξ ὀνόματος τοῦ
 αὐτοκράτορος γράμμα τοῦ Καποδιστρίου καταχωριζόμενον
 ἐνταῦθα ὅπως ἐδημοσιεύθη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐν ταῖς ἡγεμο-
 νείαις.

“Ἐν Λαυβάρχῃ, τὴν 14 μαρτίου τοῦ 1821 ἔτους.

“Κομισάμενος τὴν ἀπὸ 24 φεβρουαρίου ἐπιστολὴν σας ὁ
 “Αὐτοκράτωρ ἐδοκίμασε λύπην τοσοῦτον μᾶλλον βαθεῖαν,
 “ὅσον ἐτίμα τὸ εὐγενὲς τῶν αἰσθημάτων σας, τῶν ὁποίων
 “ἐδώκατε πείραν ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς μεγαλειότητός του. Ἡ
 “αὐτοκρατορικὴ μεγαλειότης του ἦτον λοιπὸν μακρὰν παντός
 “φόβου, ὅτι ἡδύνασθέ ποτε αἴφνης νὰ παρασυρθῇτε ὑπ' αὐτοῦ
 “τοῦ πνεύματος τῆς σκοτοδινιάσεως, ὅπερ φέρει τοὺς ἀνθρώ-
 “πους τοῦ αἰῶνός μας νὰ ζητήσωσιν εἰς τὴν λήθην τῶν πρῶ-
 “των χρεῶν των ἐν ἀγαθόν, τὸ ὅποιον οὐδέποτε τις δύναται νὰ
 “τὸ ἐλπίσῃ εἰ μὴ μόνον ἀπὸ μιᾶς ἀκριβοῦς διατηρήσεως τῶν
 “κανόνων τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς. Τὸ λαμπρὸν τοῦ
 “γένους σας, ἡ ὁδός, τὴν ὁποίαν ἤρχισατε, ἡ δικαία ὑπόληψις,
 “τὴν ὁποίαν ἀπεκτήσατε, ὅλα αὐτὰ σᾶς ἐχορήγουν τὴν περί-
 “στασιν καὶ τὰ μέσα νὰ φωτίσῃτε πρὸς τὰ συμφέροντα αὐτῶν
 “τοὺς τὰ πρῶτα φέροντας τῶν Γραικῶν, οἱ ὅποιοι σᾶς ἔδειχναν
 “μίαν τόσον δικαίαν ἐμπιστοσύνην. Βέβαια ἀνθρώπινον εἶναι
 “ἡ ἔφεσις τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης του· βέβαια παλαιαὶ
 “περιστάσεις ἐμπνέουν εἰς τοὺς Γραικοὺς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
 “νὰ μὴ μείνωσιν ἀλλότριοι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν τύχην.
 “Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνταρσίας τάχα καὶ δι' ἐμφυλίου πολέμου
 “δύνανται νὰ ἐλπίσωσι τὴν ἄφιξιν τοῦ μετεώρου σκοποῦ των;
 “μήπως διὰ σκοτεινῶν ὑπωρύχων καὶ ζοφωδῶν σκευωριῶν

“ δύναται ἐν ἔθνος νὰ ἐλπίσῃ ἀναβίωσιν καὶ ὑψώσιν εἰς τὸν
 “ βαθμὸν τῶν ἀνεξαρτήτων ἐθνῶν; ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν τὸ
 “ φρονεῖ· ἔσπευσε ν’ ἀσφαλίσῃ εἰς τοὺς Γραικοὺς τὴν ὑπερά-
 “ σπισίν του διὰ τῶν μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ Πόρτας γεννη-
 “ θεισῶν συνθηκῶν. Τὴν σήμερον αἱ εἰρηνικαὶ αὐταὶ ὠφέλειαί
 “ εἶναι ἡθετημέναι, καὶ νόμιμοι ὁδοὶ ἐγκαταλελειμμέναι, καὶ
 “ φαίνεται, ὅτι θέλετε νὰ προσηλώσητε τ’ ὄνομά σας εἰς συμ-
 “ βεβηκότα, τὰ ὅποια ἀδύνατον ἄλλως ἢ ἀπαράδεκτα νὰ ᾔναι
 “ τῇ μεγαλειότητί του τῷ αὐτοκράτορι πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν.
 “ Ἡ Ῥωσσία εἶναι εἰς εἰρήνην μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς μοναρ-
 “ χίας. Ἡ εἰς τὴν Μολδαυίαν διαρῥαγείσα δημεγερσία δὲν
 “ δύναται κατ’ οὐδένα λόγον νὰ δικαιώσῃ διάρρηξιν μεταξὺ
 “ τῶν δύο Δυνάμεων. Ὅθεν ἤθελεν εἰσθαι διάρρηξις μετὰ τῆς
 “ ὀθωμανικῆς διοικήσεως, ἤθελεν εἰσθαι τρόπος ἐχθρικός πρὸς
 “ αὐτήν, ἤθελεν εἰσθαι ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀθέτησις τῆς πίστεως τῶν
 “ συνθηκῶν, βοηθοῦντες καὶ τοι διὰ σιωπηλοῦ αἰσθήματος μίαν
 “ ἀποστασίαν, τῆς ὁποίας τὸ σκοπούμενον εἶναι νὰ κατα-
 “ στρέψῃ μίαν Δύναμιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε
 “ καὶ κηρύττει ὅτι ἔχει στερεὰν ἀπόφασιν νὰ διαφυλάττῃ στα-
 “ θερὰς σχέσεις εἰρήνης καὶ φιλίας.

“ Ἄλλως, ὅποῖον καιρὸν ἐξελέξατε νὰ πολεμήσητε τὴν
 “ Πόρταν; αὐτὴν τὴν ἰδίαν στιγμὴν, καθ’ ἣν αἱ πραγματεῖαι
 “ καθημέραν εὐφορώτεραι μετ’ εὐτυχῶν ἀποβάσεων ἐπεριτρι-
 “ γύριζον αὐτὴν τὴν εἰρήνην μὲ νέας ἐγγυήσεις· τὴν στιγμὴν,
 “ καθ’ ἣν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς οἰκογενείας σας ἐμελλον νὰ ἱκανο-
 “ ποιηθῶσιν. Ἡ ἐκλαμπρότης σας ἐξεύρετε, ὅτι ὁ σουλτάνος
 “ ἐσκόπευε νὰ σᾶς ἀποδώσῃ μίαν πλήρη καὶ ἐντελὴ δικαιο-
 “ σύνην. Ἰδόντες τὰς περιστάσεις ταύτας, καὶ γνωρίζοντες
 “ τὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι νὰ εὐθύνωσι πάντοτε τὴν πολι-
 “ τικὴν τῆς μοναρχίας, πῶς ἐτολμήσατε νὰ ὑποσχεθῆτε εἰς
 “ τοὺς κατοίκους τῶν ἡγεμονειῶν τὴν ὑποστήριξιν μιᾶς μεγά-
 “ λης Δυνάμεως; ἂν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἠβελήσατε νὰ στή-
 “ σῃτε τὰς ὀφείας των, οἱ συμπατριῶταί σας θὰ τὴν ἰδῶσιν
 “ ἀκίνητον, καὶ μετ’ ὀλίγων θὰ αἰσθανθῇτε πίπτουσιν ἐπάνω
 “ σας μ’ ὅλον τῆς τὸ βάρος τὴν ἀπολογίαν μιᾶς ἐπιχειρήσεως,
 “ τὴν ὁποίαν τὰ ἐν μανίᾳ πάθη μόνα ἠδύναντο νὰ ὑπαγορεύ-
 “ σωσι. Μολοντοῦτο δὲν εἶναι ποτὲ πολλὰ ἀργὰ ν’ ἀποδώ-
 “ σῃτε τὸ ἀνήκον σέβας εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ εἰς τὴν ἀλη-
 “θειαν· εἰσέτι εἰς χεῖράς σας ἔχετε τὴν σωτηρίαν τῶν περι-

“στοιχούντων σας πεπλανημένων ανθρώπων, δύνασθε νὰ τοὺς
 “φέρητε εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ἐπακολουθημάτων τοῦ σκοποῦ
 “των καὶ τοῦ ἰδικοῦ σας. Ἐπανέλθετε ἐκ ταύτης τῆς ὀλεθρίας
 “τυφλότητος· δύνασθε νὰ τοὺς ἀποσύρῃτε καὶ ν’ ἀποφύγητε ὁ
 “ἴδιος ἐκ τῆς ἐκδικήσεως μιᾶς διοικήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ
 “πολυτιμότερά της συμφέροντα ὑπαγορεύουσι νὰ ἐκθέσῃ κατὰ
 “σοῦ καὶ κατ’ αὐτῶν μίαν δικαιοτάτην αὐστηρότητα. Οὐδεμία
 “βοήθεια ἄμεσος ἢ ἔμμεσος δὲν θέλει σὰς χορηγηθῇ παρὰ
 “τοῦ αὐτοκράτορος· ἐπειδὴ, ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἀνάξιον
 “εἶναι νὰ ὑποσκάπτωμεν τὰ θεμέλια τῆς ὀθωμανικῆς μοναρχίας
 “διὰ τῆς αἰσχίστου καὶ ὑπευθύνου ἐνεργείας μιᾶς μυστικῆς
 “Ἑταιρίας. Ἄν ἡ Ῥωσσία εἶχε μέμψεις ἐννόμους κατὰ
 “τῆς Πόρτας, καὶ ἡ Πόρτα ἀπέφευγε νὰ δικαιώσῃ αὐτάς, ἂν
 “ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ χρῆσις τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων κατήντα
 “ἄφευκτος, εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν ἔπρεπε νὰ καταφύγῃ· ἀλλ’
 “ἐξ ἐναντίας σχέσεις διόλου εἰρηνικαὶ συνίστανται μεταξὺ
 “τῶν δύο Δυνάμεων, καὶ αἱ πραγματεῖαι, τὰς ὁποίας οἱ ὑπουργοί
 “τῶν ἡρχισαν, ἐπιβεβαιοῦσι καθημέραν ἐπὶ πλεῖον τὴν
 “ἐλπίδα τῶν εὐτυχεστέρων ἀποτελεσμάτων.

“Σταθμίσατε, πρίγκιψ μου, τὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προ-
 “τεθειμένας σοι παρατηρήσεις πρὸς ἀπόδοσιν τῆς τελευταίας
 “ἀποδείξεως τῆς πρὸς τὴν ἐκλαμπρότητά σας καλοκάγαθίας
 “του, ὠφελήθητε ἀπὸ μιᾶς σωτηρίου ὑποθήκης, διορθώσατε τὸ
 “κακόν, ὅπερ ἤδη ἐπράξατε, προλάβετε τὴν καταστροφὴν, τὴν
 “ὁποίαν μέλλετε νὰ ἐπισύρῃτε ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ δυστυχῇ
 “πατρίδα σας. Ἄν μᾶς ἐνδείξῃτε τὰ μέσα νὰ καταπαύσουν
 “αἱ ταραχαὶ χωρὶς νὰ χαλασθῶσιν αἱ ὑπάρχουσαι συνθήκαι
 “μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ τῆς ὀθωμανικῆς Πόρτας, χωρὶς νὰ
 “ἐπιφερθῇ ἡ παραμικρὰ παρέκβασις εἰς οὐδὲν τῶν συμφωνη-
 “θέντων, ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν ἀποφεύγει νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς τὴν
 “ὀθωμανικὴν διοίκησιν νὰ τὴν ὑποχρεώσῃ νὰ λάβῃ μέτρα
 “συνετά, τὰ ὁποῖα νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν τὴν
 “γαλήνην, τῆς ὁποίας αὐταὶ αἱ ἐπαρχαί ἔχουσι τόσῃν ἀφεύ-
 “κτως ἀνάγκην· εἰς πᾶσαν δὲ ἄλλην ὑπόθεσιν, ἡ Ῥωσσία
 “θέλει εἶσθαι θεατὴς τῶν συμβεβηκότων, καὶ τὰ στρατεύματα
 “τοῦ αὐτοκράτορος ἔσονται ἀσάλευτα.

“Μήτε ἡ ἐκλαμπρότης σας, μήτε οἱ ἀδελφοί σας εἰσθε
 “πλέον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς του μεγαλειό-
 “τητος. Ἡ πριγκηπέσσα Ὑψηλάντη θέλει εἶσθαι ὅμως ὑπὸ

“ τὴν ὑπεράσπισίν του· ἀλλ’ εἰς ὅ,τι ἀποβλέπει τὸ ὑποκείμενόν
 “ σας, ὁ αὐτοκράτωρ δὲν συγχωρεῖ ἐπ’ οὐδεμιᾷ ὑποθέσει νὰ
 “ ἐπανέλθῃτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

“ Αὕτη ἡ ἐπιστολὴ θέλει σᾶς ἀποσταλῇ διὰ τοῦ βαρώνου
 “ κύριου Στρογανόφ, ὅστις ἀφ’ οὗ τὴν κοινοποιήσει εἰς τὴν
 “ Πόρταν, εἶναι προσταγμένος νὰ σᾶς τὴν ἐξαποστείλῃ· εἰς
 “ αὐτὴν προσθέτει συμβουλὰς, τὰς ὁποίας ὁ αὐτοκράτωρ σᾶς
 “ παρακινεῖ καὶ πάλιν νὰ τὰς ἀκολουθήσῃτε.

“ Ἴσον ἀπαράλλακτον

“ Ἀλέξανδρος Πίνης.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

(α.)

Ὁ Παπᾶς οὗτος κατέφυγεν εἰς τὸ αὐστριακὸν λοιμοκαθαρτή-
 ριον, καὶ ἀποβληθεὶς ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ τῶν Τούρκων ἐπανήλθεν
 εἰς Βλαχίαν, ἐσυλλήφθη μαχόμενος καὶ ἐστάλῃ εἰς Σελιστρίαν
 ὅπου καὶ ἐκρεμάσθη. Ὁ ἀνδρεῖος οὗτος ἀλλὰ κουφόνους
 παπᾶς ἠγάπα νὰ κρεμᾷ ἐπὶ τοῦ στήθους του πολλοὺς σταυροὺς
 ὡς παράσημα.

(β.)

Τὰ περιστατικὰ ταῦτα μᾶς ἐνθυμίζουν τὰς πρὸ τοῦ θανάτου
 ἐν Θερμοπύλαις ἐτοιμασίας τῶν περὶ τὸν Λεωνίδαν.

(γ.)

Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Θανάσης Καρπενησιώτης, ὁ Κοντογόνης
 Πελοποννησίος, ὁ Σοφιανὸς Κεῖος, οἱ δύο ἀδελφοὶ Μιγγλιάραι
 Κεφαλῆνες, ὁ Σταυράκης Ἀγιομανυρίτης, ὁ Ἰντσές, ὁ Τρύφων
 Κλήρης καὶ ὁ Πάτρος Καρβουνώφ. Διηγούμενος ὁ Ῥίξος τὰ
 ἐν Σκουλενίῳ συμβάντα λέγει· “ Εἶδα τὸν στρατιωτικὸν διοι-
 “ κητὴν τῆς Βεσσαραβίας ἐπιστρέφοντα ἀπὸ τοῦ λοιμοκαθαρ-
 “ τηρίου, ὅπου ὑπῆγε καὶ αὐτὸς εἰς θεᾶν τῆς μάχης, καὶ ἤκουσα
 “ παρ’ αὐτοῦ, ὅτι ἂν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἦτο τόσῳ τυ-
 “ χηρὸς ὥστε νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του δεκακισχιλίους ὁμοί-
 “ οὺς τῶν μαχητῶν τοῦ Σκουλενίου, ἡμπόρει εὐκόλως ν’ ἀνθέξῃ
 “ ἐναντίον τετραπλασίων Τούρκων.”

(δ.)

Ὁ Ὑψηλάντης κατηγορήθη ὅτι ἐν τῇ κατὰ τὸ Τεργόβιστον κατοικίᾳ του ἔστησεν ἰδιαιτέραν κλίμακα ἄγουσαν κατ' εὐθείαν εἰς τὰ δωμάτιά του πρὸς χρήσιν μόνον τῶν ἀδελφῶν του καὶ τῶν τιτλοφόρων· ἀλλ' ἐγὼ ἐβεβαιώθην, ὅτι ἡ κοινὴ χρήσις τῆς κλίμακος ταύτης ἀπηγορεύετο ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ νὰ ἐμποδίζεται ἡ δι' αὐτῆς εἰς τὰ ἰδιαίτερα δωμάτια ἀνάβασις ὑπόπτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

(α.)

Τὸ περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλοίων διαγραφόμενον σύστημα εἶναι ἀκριβῶς τὸ τῆς "Ἰδρας" τοιοῦτον ἦτο καὶ τὸ τῶν Σπετσῶν. Τὸ δὲ τῶν Ψαρῶν διέφερε, καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐναυλόγοντο.

(β.)

Ἴδου τὸ ἔγγραφον τῆς πληρεξουσιότητος.

“ Δηλοποιεῖται διὰ τοῦ παρόντος κοινοῦ ἐσφραγίστου τε καὶ ἐνυπογράφου γραμματος ὅτι, συνελεύσεως κοινῆς γενομένης διὰ τὴν καλὴν σύστασιν τῆς πατρίδος μας, ἐκρίναμεν ἄξιον διὰ νὰ ἀναδεχθῇ τὴν φροντίδα τῆς τοπικῆς διοικήσεως τὸν τιμιώτατον πατριώτην μας κύριον καπητὰν-Ἀντώνιον Οἰκονόμου, τῷ ὁποίῳ δίδομεν πᾶσαν πληρεξουσιότητα εἰς τὸ νὰ διοικῇ μετὰ τῶν κατὰ καιρὸν συμψηφισθέντων προεστώτων προκρίτων, κάτωθεν ὑποσημειωμένων, τὴν πολιτείαν ταύτην, κρίνων καὶ ἀνακρίνων πᾶσαν ἐπιτυχούσαν ὑπόθεσιν πολιτικὴν τε καὶ ἐμπορικὴν.

“ Ὁ ἀναγορευθεὶς κοινῇ ψήφῳ διοικητῆς κύριος καπητὰν-Ἀντώνιος θέλει ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ δώδεκα συμβούλους ἐκλελεγμένους ὑπ' αὐτοῦ, οἱ μὲν δύο θέλει ἔχουσιν εἰς πᾶσαν συνέλευσιν ἐλευθέραν τὴν εἰσοδὸν καὶ τὴν ψήφον ἰσοδύναμον τοῖς κατὰ καιρὸν προεστώσι προκρίτοις, οἱ δὲ δύο μόνην τὴν αὐτοπρόσωπον παράστασιν πρὸς ἡσυχίαν τοῦ λαοῦ.

“ Ὁ ῥηθεὶς διοικητῆς καπητὰν-Ἀντώνιος ἔχει ἀπόλυτον ἐξουσίαν, χρείας τυχούσης, νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ ξηρᾶς τε καὶ

“ θαλάσσης κατ’ ἀρέσκειαν πᾶσαν ἀναγκαιοῦσαν δύναμιν ἐπὶ
 “ κεφαλῇς τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἀπέλθῃ καὶ ὁ ἴδιος ὀψέ ποτε
 “ βουληθῇ. Ἡμεῖς δὲ οἱ κάτωθεν γεγραμμένοι προσετώτες οἱ
 “ φέροντες τὸ πρόσωπον τοῦ κοινοῦ τούτου ὑποσχόμεθα ἐτοίμως
 “ καὶ ἀναντιρρήτως προμηθεῦσαι τὴν τοιαύτην δύναμιν καὶ τὴν
 “ ἔξοδον τοιαύτης ἐκστρατείας.

“ Ἡ ἀναγκαία κουστωδία τῆς πατρίδος θέλει εἶναι ὑπὸ τὴν
 “ ἐξουσίαν τοῦ διοικητοῦ κυρίου καπητᾶν-Ἀντωνίου καὶ θέλει
 “ εἶναι εἰς χρέος δι’ αὐτῆς νὰ διατηρῆται ἡ εἰρήνη, δικαιοσύνη
 “ καὶ ἡ καλὴ διαγωγή πάντων τῶν κατοίκων χωρὶς νὰ παρα-
 “ βλέπεται ἡ παραμικρὰ ἀταξία.

“ Οἱ κατὰ καιρὸν προσετεύοντες θέλουν εἶναι ἀνεξάρτητοι
 “ ἀπὸ τοῦ διοικητοῦ κυρίου καπητᾶν-Ἀντωνίου.

“ Οὕτως εὐχαριστήσῃ ἡμῶν τελείᾳ συνεφωνήθη, διὸ καὶ εἰς
 “ τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν ὑπογραφομεθα αὐτοχειρὶ πάντες.

“ Ὑδρα 31 μαρτίου 1821.”

(γ.)

“ Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Παντοκράτορος.

“ Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος βεβαρυμένον πλέον νὰ στενάξῃ ὑπὸ
 “ τὸν σκληρὸν ζυγόν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τέσσαρας περίπου αἰῶνας
 “ καταθλίβεται ἐπονειδιστικῶς, τρέχει μὲ γενικὴν καὶ ὁμό-
 “ φωνον ὁρμὴν εἰς τὰ ὄπλα, διὰ νὰ κατασυντρίψῃ τὰς βαρείας
 “ ἀλύτους τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων Μωαμεθανῶν περιτεθείσας
 “ εἰς αὐτό. Τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ εἰς ὅλα τὰ
 “ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ πᾶσα ἑλληνικὴ καρδιά ἀναφλέγεται
 “ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ πολῦτιμον τοῦτο
 “ δῶρον τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ ἀπολεσθῇ εἰς τὸν ὑπὲρ τούτου ἀγῶνα.

“ Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας δὲν θέλουν μείνει ὀλιγώ-
 “ τερον πρόθυμοι εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον ἀγῶνα· ἀλλὰ κατα-
 “ φρονοῦντες πάντα κίνδυνον διὰ νὰ καταστρέφωσι τοὺς τυράν-
 “ νους των, θέλουν μεταχειρισθῇ τοῦτο τὸ μόνον μέσον, τὸ
 “ ὁποῖον ἡ φύσις τῆς τοπικῆς αὐτῶν θέσεως δίδει εἰς αὐτοὺς
 “ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡμεῖς οἱ προὔχοντες, οἱ συγκρο-
 “ τοῦντες τὴν διοίκησιν τῆς νήσου ταύτης, ἐπιτρέπομεν εἰς τὸν
 “ καπητᾶν-Γιακουμάκην Νικολάου Τουμπάξη, τοῦ πλοίου ὁ
 “ Θεμιστοκλῆς, τὸ ὁποῖον ἔχει κανόνια δέκα ἕξ καὶ ἄλλα
 “ πολεμικὰ ὄπλα ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν, νὰ ὑπάγῃ μετὰ

“ τοῦ πλοίου τούτου ὅπου ἤθελε κρίνει ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον
 “ εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ ἐνεργῇ κατὰ τῶν ὀθωμανικῶν
 “ δυνάμεων διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης πᾶν ὅ,τι συγχωρεῖται
 “ εἰς νόμιμον πόλεμον ἕως οὗ ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ
 “ ἑλληνικοῦ γένους νὰ ἀποκατασταθῇ μὲ στερεώσιν.

“ Παρακαλοῦμεν τοὺς ἄρχοντας τῶν θαλασσιῶν καὶ ἡπειρω-
 “ τικῶν Δυνάμεων πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐξουσιῶν, ὅχι μόνον
 “ νὰ μὴν ἐπιφέρωσι κανένα ἐμπόδιον εἰς τὸ πλοῖον τοῦτο καὶ
 “ εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέ-
 “ ρωσι πᾶσαν βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν συγχωρημένην ἀπὸ
 “ τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν. Ταῦτα ἐλπίζομεν ἐκ μέρους τῆς
 “ γενναιότητος τῶν πολιτευμένων ἐθνῶν, καὶ ἤθελεν εἰσθαι
 “ ὕβρις πρὸς αὐτοὺς ἐὰν ἀμφιβάλλαμεν κἂν μίαν στιγμὴν περὶ
 “ τῆς προθύμου αὐτῶν εὐνοίας εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνά μας, ὅστις
 “ γίνεται ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνθρωπότητος.

“ Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐτίμη-
 “ σαν τὸ ἀνθρώπινον γένος μὲ τὰς ὑψηλὰς αὐτῶν ἀρετὰς καὶ
 “ ἐφώτισαν τὸν κόσμον, μάχονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐναντίον
 “ εἰς τοὺς τυράννους των βαρβάρους ἀπογόνους τοῦ βαρβάρου
 “ Ὀσμάνου, τοὺς ἐξολοθρεῦτὰς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν καὶ
 “ ἐχθροὺς τῆς ἱερᾶς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τίς θέλει
 “ εἰσθαί ποτε τοσοῦτον ἀπάνθρωπος, ὥστε νὰ γένῃ ὀχληρὸς
 “ εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην περίστασιν μας, ἢ νὰ μὴν εὐχεται
 “ ὑπὲρ ἡμῶν;

“ Ἐξεδόθη εἰς τὴν καγγελαρίαν τῆς νήσου Ὑδρας, τὴν 16
 “ ἀπριλίου 1821.

“ Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας.”

(δ.)

“ Διάταξις περὶ διανομῆς τῶν λειῶν.

“ Α'. Ἡ διανομὴ τῶν θαλασσιῶν λειῶν θέλει γίνεσθαι ὡς
 “ ἀκολούθως. Τὸ ἐν τρίτον ἐκ τούτων θέλει μερίζεσθαι εἰς τὰ
 “ διαμαχόμενα πλοῖα, τὸ ἕτερον τρίτον εἰς τοὺς ναῦτας, καὶ τὸ
 “ διαμένον ἐν τρίτον θέλει ἀποταμιεύεσθαι εἰς τὸ κοινὸν τῆς
 “ πολιτείας. Τὰ δὲ λάφυρα, ὅπου ἤθελε πορισθῶσιν οἱ ναῦταί
 “ μας εἰς τὴν πρώτην κατὰ τοῦ ἐχθροῦ προσβολήν, ὡσὰν
 “ ἄρματα, ρόυχα καὶ ἄλλα τοιαῦτα μικρὰ πράγματα, μὴ ὑπερ-
 “ βαίνοντα τὴν ποσότητα τῶν ἐκατὸν γροσίων, αὐτὰ ἀναλογοῦν

“ εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ καράβια ὅπου ἤθελαν ἐφορμήσει κατὰ
 “ τῶν ἐχθρικῶν πλεουμένων.

“ Β'. Τὰ πλοῖα, ὅπου παραδίδονται χωρὶς πόλεμον, αὐτὰ
 “ λογίζονται κοινά, καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν μαρινάρων ἐκείνων τῶν
 “ караβίων, ὅπου θέλει κάμουν τὴν τοιαύτην λείαν, δὲν ἔχει
 “ τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ τὸ παραμικρὸν πρᾶγμα, ἀλλ' ὅλα
 “ θέλει εἶναι τῆς κοινότητος.

“ Γ'. Διὰ νὰ ὑπάρχῃ εὐταξία καὶ σύμπνοια εἰς ὅλα τὰ
 “ καράβιά μας, ὅπου δουλεύουν τὴν πατρίδα, ἀπεφασίσαμεν ὥς
 “ δίκαιον καὶ νόμιμον, ὅσαι λείαι γίνονται, αὐταὶ νὰ ᾔναι κοιναὶ
 “ εἰς ὅλα τὰ ἐφωπλισμένα πλοῖα διὰ τὴν μάχην, τὰς πολιορ-
 “ κίας καὶ καταδρομάς, ἐξαιρούμενα ὅσα μένουν ἀκίνητα εἰς τὸν
 “ λιμένα, ἢ εἰς κανένα ἄλλο μέρος.

“ Δ'. Κρίνομεν ὡσαύτως νόμιμον, ὅσα καράβια περιφέ-
 “ ρονται διὰ καταδρομὴν, μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς μηνὸς νὰ
 “ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν πατρίδα διὰ νὰ ἀλάσσουν τὸ διαβατή-
 “ ριον των, διευθυνόμενα ἐκ νέου ὅπου τὰ προσδιορίσουν οἱ
 “ ἔφοροι. Ἄν δὲ καὶ δὲν ἐπιστρέφουν εἰς τὴν αὐτὴν προθεσμίαν
 “ ἄνευ λόγου, θέλει λογίζονται οἱ πλοίαρχοι τούτων ὑπεύθυνοι.

“ Ε'. Ὁφείλουσα ἡ πατρίς νὰ ἀντιβραβεύῃ τὸν συμπολίτην,
 “ ὅστις ἤθελε πάθει μαχόμενος εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο στάδιον,
 “ κρίνομεν δίκαιον νὰ ζωτρέφεται διὰ βίου ἀπὸ τὸ κοινὸν
 “ ταμεῖον, καὶ ἂν θανατωθῇ, νὰ τρέφεται διὰ κοινῶν ἐξόδων ἢ
 “ ὀρφανὴ οἰκογένειά του, καταγράφοντες εἰς τὸν κώδικα τῆς
 “ πολιτείας τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐκάστου, διὰ νὰ μακαρίζεται ἀπὸ
 “ τὰς ἐπερχομένας γενεάς, καὶ νὰ τιμῶνται οἱ τούτων ἀπό-
 “ γονοι.

“ Στ'. Ἐπειδὴ καὶ ὁμοφώνως οἱ καπητάνοι εὗρηκαν εὐλο-
 “ γον νὰ μερίζωνται ἐκ τρίτου μὲ τοὺς ναύτας τῶν τὰς λείας
 “ τῶν ὅσα πλοῖα ἐξέπλευσαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος,
 “ οἱ ἴδιοι καπηταναῖοι κρίνουν ὀρθὸν καὶ δίκαιον νὰ δουλεύωσιν
 “ οἱ αὐτοὶ ναῦται χωρὶς νέον μισθὸν ἕως νὰ τελειώσουν τὰ δύο
 “ μηνιαῖα ὅπου ἐπληρώθησαν, καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτῶν τῶν δύο
 “ μηνῶν τότε ἐπιστρέφοντα ἐδῶ τὰ καράβια νὰ μερίζωνται αἱ
 “ λείαι, καὶ νὰ γίνεται δευτέρα σκέψις παρὰ τῶν ἐφόρων διὰ
 “ τὴν νέαν ἐξοδὸν τῶν αὐτῶν караβίων καὶ περὶ τοῦ τρόπου
 “ ὅπου μέλλουν νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς ναύτας των.

“ Σπέτσαις τῇ 22 ἀπριλίου 1821.”

(ε.)

“ Ἐντιμότατοι κύριοι καπητάνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

“ Ἡ ἔγερσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τῶν τυράννων του
 “ καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ στόλου μας γίνεται μόνον ἐπὶ σκοπῷ νὰ
 “ βλάψωμεν τὸν κοινὸν ἐχθρόν. Ἔως οὗ νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ
 “ δίκαιά μας καὶ τὴν ἐλευθερίαν μας ὅλαι αἱ φροντίδες μας
 “ πρέπει νὰ ᾔναι προσηλωμέναι εἰς τοῦτο τὸ τέλος, τοῦ ὁποίου
 “ τὴν ἔκβασιν ἐπιθυμοῦμεν καὶ βέβαια θέλομεν ἀπολαύσει,
 “ ἐὰν ὁδηγηθῶμεν μὲ φρονήματα ἄξια ἐλευθέρων ἀνδρῶν.

“ Τὰ πολιτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης θέλουν βέβαια εὐφη-
 “ μήσει τὴν ἀπόφασίν μας· πρέπει ὅμως καὶ ἡμεῖς νὰ πορευ-
 “ θῶμεν πρὸ αὐτὰ μὲ ὅλην τὴν ὑπόκλισιν, σεβόμενοι τὰ
 “ δικαιώματά των καὶ προσφέροντες ἀνήκουσαν εὐλάβειαν εἰς
 “ τὴν οὐδετερότητά των.

“ Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι νὰ σὰς ἐνθυμίσωμεν, ὅτι ἡ οὐδετέρα
 “ σημαία σκεπάζει καὶ διαφυλάττει τὰς ἐχθρικὰς πραγμα-
 “ τελάς· μάλιστα δὲ σὰς διορίζομεν νὰ ἀπέχητε ἀπὸ κάθε
 “ πρᾶξιν, ἡ ὁποία ἤθελεν ἐπιφέρει σύγχυσιν ἢ δυσარέσκειαν
 “ εἰς τοὺς καπηταναίους τῶν ἐμπορικῶν καραβίων φερόντων
 “ σημαίαν τινὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων· νὰ μὴ συγχωρή-
 “ σῃτε νὰ τοὺς γίνεται βίβριτα βιαστικῶς, οὔτε νὰ τοὺς ζητῇτε
 “ τὰ χαρτία των διὰ νὰ τὰ ἐξετάσῃτε· ἡ μόνη προσοχή σας
 “ θέλει περιορίζηται νὰ βεβαιωθῇτε ἐὰν τοιαῦτα καράβια
 “ μετακομίζουν πολεμικὰ ἐφόδια καὶ στρατεύματα ἐχθρικά,
 “ καὶ εἰς αὐτὴν μόνην τὴν περίστασιν θέλετε ἐμποδίσαι τὴν
 “ πρόοδόν των καὶ θέλετε παραλάβει τὰ ἐφόδια, πληρώνοντες
 “ τὸν ναῦλον, ἢ ἐὰν φέρουν στρατεύματα, νὰ διορίσῃτε νὰ
 “ ἐπιστραφούν εἰς τὸν τόπον ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἐπαράλα-
 “ βαν. Ὑγιαίνετε.

“ Ὑδρα 19 ἀπριλίου 1821.

“ Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας.”

(στ.)

“ Πανοσιώτατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώτατοι μοναχοὶ τῶν εὐσεβῶν
 “ καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.

“ Ἡ φιλογενεστάτη πατρίς μας, βλέπουσα τὴν γενικὴν
 “ κίνησιν τῶν ὁμοπίστων καὶ ὁμογενῶν εἰς τὸ νὰ ἀποσεῖσῃ τὸν
 “ ἀσεβῆ καὶ τυραννικὸν ζυγόν, ἐκινήθη καὶ αὐτὴ μὲ ὅλας τῆς

“ τὰς δυνάμεις, ὕψωσε μὲ ἱερὰν καὶ δημοσίαν τελετὴν τὴν
 “ πανευφρόσυνον σημαίαν τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους τῶν εὐσε-
 “ βῶν καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, καὶ προσκαλεῖ μετὰ τῆς
 “ κοινῆς πατρίδος ὅλους εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἱερὸν πόλεμον.
 “ Ἄνδρες θεῖοι, μεσῖται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, γένητε τώρα συν-
 “ ελευθερωταί· ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ οὐρανίου Βασι-
 “ λέως καὶ τὰ ἐπίγεια ὄπλα ὁμοῦ κατὰ τῶν βλασφημούντων
 “ τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ Ὑψίστου, κατὰ τῶν βεβηλούντων
 “ τοὺς θεῖους του ναοὺς, κατὰ τῶν ἀσεβεστάτων καὶ τυραν-
 “ νικωτάτων Ὁθωμανῶν. Αἱ ἱεραὶ χεῖρές σας, αἱ εὐλογοῦσαι
 “ τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς, ἅς λάβωσι τώρα μάχαιραν καὶ
 “ πῦρ κατὰ τῶν τυραννούντων τὰς ὀρθοδόξους. Μιμήθητε
 “ τὸν Μωϋσῆν, τὸν καταβαλόντα τὸν Αἰγύπτιον. Τὸν Ἰησοῦν
 “ τοῦ Ναυῆ τὸν καταπολεμήσαντα τοὺς Ἀμαλικίτας. Τὸν
 “ Θεσβίτην Ἡλίαν, τὸν ἐν στόματι μαχαίρας ἐξαφανίσαντα
 “ τοὺς ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης· ἐγέρθητε Χριστιανοὶ ἥρωες. Ὁ
 “ Κύριος τῶν Δυνάμεων εἶναι μεθ’ ὑμῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ
 “ γένους ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πίστεως μάχεσθε, εὐ-
 “ λογεῖτε, ἐνθαρρύνεσθε, κανεῖς ἅς μὴ μείνη ἄργος εἰς τὸν ἱερὸν
 “ τοῦτον πόλεμον. Παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς εἰδοποιήτε περὶ
 “ τῶν νικητικῶν προόδων σας.

“ Ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν στόλον, συναινέσει τῶν
 “ προϋχόντων τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν.”

“ Προκήρυγμα ἐθνικόν.

“ Γενναῖοι ἀδελφοί, φιλελεύθεροι Ἕλληνες, ἔφθασε τὸ τέλος
 “ τῶν στεναγμῶν σας διὰ τὰς ἀδικίας, τὰς ὑβρεῖς, τὰς ἀτιμίας
 “ καὶ τ’ ἄλλα ἄπειρα κακὰ ὅπου ἐπάσχετε. Ἐπεσκέψατο
 “ ἡμᾶς ἐξ ὕψους ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. Εἰς ὅλους ἐνέπνευσεν ὁ Θεὸς
 “ ἀμετάτρεπτον ἐνθουσιασμόν τοῦ νὰ ἀποτεινάξωμεν τὸν
 “ σκληρότατον καὶ ἀνυπόφορον ζυγὸν τῶν βαρβάρων καὶ ἀσε-
 “ βῶν τυράννων μας. Χιλιάδες ἀνδρεῖοι ἀδελφοί μας μὲ τὸν
 “ ἀρχιστράτηγον πρίγκηπα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην προχω-
 “ ροῦν καὶ καταβαίνουν μὲ γιγαντιαῖα βήματα ἀπὸ τὸν Δούναβιν
 “ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ καταβάλωσιν ἐκ θεμελίων
 “ τὸν τύραννον, ὅπου ἤδη κλονεῖται. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ὅλη
 “ ἡ Ἑλλὰς ἐσήκωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ σταυρὸς
 “ τώρα βασιλεύει. Εὐσεβεῖς ἀπόγονοι ἀνδρειοτάτων προγόνων,

“ κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῆς ξηρᾶς, ὅσοι μένετε ἀκόμη εἰς τὸν
 “ τουρκικὸν ζυγόν, σηκωθῆτε, πιάσετε τὰ ὅπλα διὰ τὴν κοινὴν
 “ ἐλευθερίαν· ὅσοι ἔχετε καράβια μικρὰ καὶ μεγάλα ἄρμα-
 “ τώσετε τα καὶ ἐνωθῆτε μὲ τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ὅπου
 “ συγκροτεῖται ἀπὸ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῶν Ὑδριωτῶν,
 “ Σπετσιωτῶν καὶ Ψαριανῶν, καὶ σᾶς ὑπόσχεται τὴν ἐλευθερίαν
 “ ὅλου τοῦ Ἀρχιπελάγους. Μὴ δειλιάσετε ἀπόγονοι τοῦ Μιλ-
 “ τιάδου καὶ Θεμιστοκλέους· μὴ φανῆτε ἀνάξιοι τῆς ἐλευθερίας
 “ σας. Ὁ πόλεμος γίνεται διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα.
 “ Συλλογισθῆτε πόσα κακά, πόσας τυραννίας ὑποφέρετε ἀπὸ
 “ τοὺς Τούρκους. Συλλογισθῆτε πόσα κακὰ θέλουν κάμει,
 “ ἐὰν (ὅπερ μὴ γένοιτο) ξαναπιάσωσι τὰ ἄρματα. Δὲν πρέπει
 “ νὰ λυπηθῆτε μήτε ἄσπρα μήτε κορμιά, μήτε κανὲν ἄλλο
 “ πρᾶγμα, διὰ νὰ κερδίσῃτε καὶ ζώῃν καὶ ἐλευθερίαν. Τώρα
 “ εἶναι καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὅποιος θέλει νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν
 “ του, πρέπει νὰ τὴν ἀπολέσῃ. Ὅποιος ἡμπορῶν νὰ συν-
 “ αγωνισθῇ καὶ νὰ συντρέξῃ μὲ ὅποιον τρόπον ἡμπορεῖ, ἤθελεν
 “ εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὸν κοινὸν πόλεμον τοῦ ἔθνους, ὁ τοιοῦ-
 “ τος εἶναι ἔθνοκατάρατος, βδέλυγμα ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα
 “ λαοῦ. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο νὰ φανῇ κανεὶς τοιούτος· ἀνδρίζεσθε
 “ λοιπὸν ἀδελφοί· σηκωθῆτε ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας· πιά-
 “ σετε τὰ ὅπλα καὶ κατακόψετε τοὺς τυράννους, διὰ νὰ λάβητε
 “ τὴν ἐλευθερίαν ὅπου ὅλοι κοινῶς ἐπιθυμοῦμεν.

“ Διαδίδεται διὰ μέσον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.”

“ Προκήρυγμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

“ Φίλοι ὁμογενεῖς προεστῶτες τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ
 “ παραλίων, καὶ λοιποὶ κάτοικοι αὐτῶν.

“ Ὅμογενεῖς, οἱ προεστεύοντες τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ
 “ ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτῶν. Ὁ πόλεμος, τὸν ὁποῖον κάμνομεν
 “ κατὰ τῶν ἀσεβῶν τυράννων, δὲν εἶναι κλέπτικος, ἀλλ’ ὅλου
 “ τοῦ ἔθνους μας, ἀποφασισμένος Θεόθεν καὶ ὠργανισμένος
 “ ἀπὸ μεγάλους ἄνδρας. Ζητοῦμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ γέ-
 “ νους μας, καὶ δι’ αὐτὴν συνεισφέρομεν ὅλοι καὶ ὅπλα καὶ
 “ πλοῖα καὶ σώματα. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχωμεν εἰς ὅλα
 “ μας τὰ κινήματα· νὰ ἔχωμεν ἐνωμένην τὴν ἀνδρίαν μὲ τὴν
 “ τιμὴν, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τοὺς ἀληθινούς φίλους τῆς
 “ ἐλευθερίας· νὰ μὴ ἐνοχλῶμεν τοὺς ὁμοπίστους καὶ ὁμο-

“γενεῖς μας” ἐξ ἐναντίας μάλιστα πρέπει καὶ νὰ βοηθῶμεν τὴν
 “ὑπὲρ τοῦ γένους ἀγαθὴν προθυμίαν τῶν” ὁμοίως πρέπει νὰ
 “σέβησθε καὶ τῶν ἄλλων Δυνάμεων τὰ πλοῖα καὶ τοὺς ὑπη-
 “κόους. Ἡμεῖς δὲν πολεμοῦμεν παρὰ μόνους τοὺς τυράννους
 “μας Ὁθωμανούς, τὰς δὲ ἄλλας Δυνάμεις σεβόμεθα καὶ τιμῶ-
 “μεν. Προσέχετε λοιπὸν, ἀδελφοί, νὰ μὴ πειράξῃ κανεὶς οὔτε
 “ἄνδρα ὁμογενῆ οὔτε πλοῖον ἐλληνικόν, ἀλλὰ νὰ φέρησθε
 “ὅλοι πρὸς ἀλλήλους μὲ ἀγάπην καὶ φιланθρωπίαν” κατὰ
 “δὲ τοῦ τυράννου μὲ ἀμετάτρεπτον ἐνθουσιασμόν. Ὅστις
 “ἤθελε τολμήσῃ νὰ πειράξῃ ἀδίκως καὶ ληστρικῶς πλοῖον
 “ἐλληνικόν, ἢ ἄνδρα Χριστιανόν, ἢ ἄλλης Δυνάμεως οὐδε-
 “τέρας, ὁ τοιοῦτος θέλει κρίνεται ἐχθρὸς τοῦ γένους καὶ ὡς
 “τοιοῦτος θέλει κατατρέχεται.

“Ἐγχαίνετε εὐτυχοῦντες ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ
 “κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ.

“Ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν στόλον συναιέσει τῶν τριῶν
 “νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν.”

(ζ.)

Τυφλότερον καὶ φονικώτερον εἶναι τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος
 τῶν ὁμοθρήσκων καὶ μὴ ὁμοδόξων παρὰ τὸ μεταξὺ ἀλλοθρή-
 σκων. Ἀπόδειξις τρανὴ τῶν λεγομένων εἶναι ὅσα κακὰ ὑπέ-
 φεραν οἱ Λουθηροκαλβίνοι ὅπου ἐπεκράτει τὸ δόγμα τῆς ἐκκλη-
 σίας τῆς Ῥώμης. Ἴδου ἐν φρικτὸν ἄκουσμα.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος ὁ β' ἐγγυήθη τοῖς
 Μωαμεθανοῖς τῆς Γρενάδης τὰ τῆς θρησκείας των, ἀφ' οὗ ἐγει-
 ναν ὑπήκοοί του· ἀλλὰ τοὺς Λουθηροκαλβίνους Χριστιανούς
 τῶν Κάτω-Χωρῶν, τοὺς πρὸ πολλοῦ πιστοὺς καὶ ὠφελίμους
 ὑπηκόους τοῦ, τόσον κατετυράννησε, διότι δὲν ἐπρέσβευαν τὸ
 δόγμα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ὅπερ ἐπρέσβευεν αὐτός, ὥστε
 τοὺς ἐβίασε νὰ κινηθῶσι καὶ εἰς φανεράν ἀποστασίαν. Ὁ
 χριστιανικώτατος οὗτος βασιλεὺς ἐσύστησεν ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ
 δεκαοκτὼ δικαστήρια καταγινόμενα ἀκαταπαύστως νὰ κατα-
 δικάζωσιν εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὅλους τοὺς μὴ δεχομένους
 τὸ Ῥωμαϊκὸν δόγμα Χριστιανούς. Δεκατρεῖς ἐκήησαν μίαν
 ἡμέραν ἐνώπιόν του, καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐκινήθη εἰς συμπάθειαν,
 ἀλλ' εἶπε παρρησίᾳ πρὸς τινὰ τῶν εὐγενῶν ἐλκόμενον εἰς τὴν
 πυρὰν καὶ ἐπικαλούμενον τὸ ἑλεός του, ὅτι ἔτοιμος ἦτο νὰ

καύση διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν καὶ αὐτὸν τὸν υἱόν του, ἂν ἦτον αἰρετικός. Τόσον αἱ αἱρέσεις ὑπὸ τὰς ἀντιχρίστους μάλιστα εἰσηγήσεις φανατικῶν κληρικῶν νοθεύουν τὸ ἐπικεικὲς πνεῦμα τοῦ θεοῦ χριστιανισμοῦ!

(η.)

Ἴδου τί ἔγραφαν συγχρόνως καὶ οἱ Ὑδραῖοι πρὸς τὸν στόλον.
 “ Προσέξατε, ἀδελφοί, πάντες ἀκριβῶς, καὶ τοῖς Ψαριανοῖς καὶ
 “ λοιποῖς Ἑλλησι παραγγείλατε, νὰ μὴν ἐνοχληθῇ οὐδεὶς ἐκ
 “ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, διότι ἀντιπράττοντες θέλετε ὑπο-
 “ πέσει εἰς τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἐκείνων καὶ τοῦ γένους μας.

“ Ὑδρα 20 ἀπριλίου 1821.

“ Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

(α.)

Ζήτει τὴν σημασίαν τῶν ὀνομασιῶν ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς
 Ἑλλάδος ἐν τῷ ΚΕ΄ κεφαλαίῳ.

(β.)

Κατὰ τινας τῶν ἐντοπίων οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐλογίζοντο,
 χριστιανοὶ μὲν 200,000, τοῦρκοι δὲ 150,000.

(γ.)

“ Οστις ἀμφιβάλλει περὶ ὧν διηγοῦμαι, ἄς ἀναγνώσῃ τὸ
 περὶ Κρήτης ἐν ἔτει 1837 ἐκδοθὲν σύγγραμμα τοῦ Ἀγγλου πε-
 ριηγητοῦ Πασλέη (Pashley), ὅπου εὐρίσκεται ἡ ἐπικύρωσις τῶν
 λεγομένων ὅχι μόνον ἐκ τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ
 ἀποσπασμάτων ἐπισήμων γραμμάτων τῶν τότε ἐν Κρήτῃ προ-
 ξένων Γαλλίας καὶ Αὐστρίας.

(δ.)

“ Ορα τὰ ἐν τῷ συγγρ’ ἑμῳι τοῦ Πασλέη ἐπίσημα ἔγγραφα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

(α.)

Ἀκούσαντες οἱ ἐν Ἀργεὶ τὰ περὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ κεχαγιαμπη καὶ θέλοντες νὰ βεβαιωθῶσιν ἂν οὕτως εἶχαν, ἔστειλάν τινα συμπατριώτην τῶν ἔφιππον εἰς κατασκοπὴν δόσαντές τῳ καὶ γράμμα πρὸς τὸν Δικαῖον, ἂν τὸν ἀπῆντα. Ὁ σταλεὶς ἔτυχε νὰ ᾔναι οἰνοπότης καὶ δὲν ἔπαυσε πίνων, ἐν ᾧ ὤδευε πρὸς τὴν Κόρινθον, ἕως οὗ ἐμέθυσε· φθάσας δὲ τὴν νύκτα ἔπεσεν εἰς τὴν ἐχθρικὴν φυλακὴν. “Ποῖος εἶσαι” τὸν ἠρώτησεν ὁ φύλαξ. “ἐγὼ εἶμαι, ἀδελφία,” ἀπεκρίθη, νομίζων ὅτι ἦτο μεταξὺ φίλων. “Χριστὸς ἀνέστη καὶ τοῦ χρόνου τὰ κόκκινα αὐγά.” Τότε ὁ φύλαξ τὸν ἐξεπέξευσε καὶ τὸν ἔφερεν ἐνώπιον τοῦ κεχαγιαμπη τραυλίζοντα καθ’ ὁδὸν ἐκ τῆς μέθης τὰ ἐξῆς. “Δόξα σοι ὁ Θεός! τὸ κερδίσαμε, ἀδελφία, τὸ ῥωμαῖκο, τὸ κερδίσαμε.” Ἰδὼν δὲ τὴν γενειάδα τοῦ κεχαγιαμπη τὸν ὑπέλαβεν ὡς ἀρχιερέα καὶ τῷ εἶπε “προσκυνούμεν ἀφέντη δεσπότη.” Ἀλλ’ ὁ κεχαγιαμπης, λαβὼν γνῶσιν τοῦ γράμματος, τὸν ἐξέλαβεν ὡς ὑποκρινόμενον τὸν μεθυσμένον καὶ διέταξε νὰ σουβλισθῇ καὶ νὰ ψηθῇ.

Τὸ κωμικοτραγικὸν τοῦτο ἀνέκδοτον διηγήθησαν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς Ἀλβανοὶ ἐκ τῶν ἐκστρατευσάντων μετὰ τοῦ κεχαγιαμπη.

(β.)

Τόση ἦτον ἡ πολεμικὴ φήμη τοῦ Κολοκοτρώνη ἀρχομένου τοῦ ἀγώνος ὥστε ὁ Στάϊκος εἰς σύστασιν τῆς ὑπολήψεώς του ὑπεγράφετο Κολοκοτρώνης.

(γ.)

Σημειόνω ἐνταῦθα τὸν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως κατ’ ἐπαρχίαν ἀριθμὸν τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων καθ’ ὃν κατάλογον οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου κατέστρωσαν ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου κατ’ αἴτησιν τῶν εἰς Πόρον συνελθόντων πρέσβεων τῶν τριῶν συμμάχων Ἀλβῶν.

Ἑπαρχίαι.	κάτοικοι Χριστιανοί.	κάτοικοι Τούρκοι.
Κόρινθος καὶ Δερβενοχώρια . .	38,000	2,000
Βοστίτσα	10,000	300
Καλάβρυτα	40,000	450
Πάτραι καὶ Ῥίον	30,000	3,500
Γαστούνη, Πύργος καὶ Λάλα..	40,000	5,000
Φανάρι.	13,000	2,500
Ἀρκαδία	26,000	3,000
Νεόκαστρον	3,000	1,000
Μοθώνη	6,000	2,500
Κορώνη	12,000	1,000
Καλαμάτα	12,000	50
Ἐμπλάκικα	15,000	
Ἀνδρούσα καὶ Νησι	10,000	750
Μικρομάνη	2,000	
Λεοντάρι	13,000	1,500
Καρύταινα	40,000	200
Μιστράς καὶ Πραστός	60,000	6,000
Τριπολιτσά	25,000	7,000
Μονεμβασία	8,000	1,500
Ἅγιος Πέτρος	10,000	
Ἄργος	18,000	1,000
Ναύπλιον καὶ Κάτω- Ναχαγιές	10,000	3,500
Μάνη	30,000	
	471,000	42,750

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

(α.)

Τὸ ῥήμα “σουβλίζω” εἶναι, ὡς εἰκάζω, τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις “ὀβελίζω” ὀλίγον παρηλλαγμένον· τὸ ἐπρωτίμησα δὲ τοῦ πάντη ἀσυνήθους ταῦτοσήμου ῥήματος “ἀνασκοιοπίζω” ὡς συνηθέστατον παρ’ ἡμῖν.

(β.)

Κατ’ ἄλλους ὁ φονεύσας τὸν δερβίσην ἦτον ὁ παρακολουθῶν πάντοτε τὸν Ὀδυσσεά μωαμεθανὸς Μουσταφᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

(α.)

Ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκστρατείας, ὡς εἶδαμεν, ὁ Γιακουμάκης Τομπάζης κατέστη ἀρχηγὸς τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου ὑπὸ τῶν πλοιάρχων τοῦ στόλου· ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ταύτης ὑπὸ τοῦ κοινου τῆς Ὑδρας.

(β.)

Εἶχαν καὶ οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες τὰ πυρπολικά των. Ὁ Θουκυδίδης ἐν τῇ Ζ' Συγγραφῇ, ὅπου ἀναφέρει, ὅτι οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί των ἐνίκησαν κατὰ θάλασσαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐκυρίευσαν 18 πλοῖά των, προσθέτει· “Καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς (ναῦς), ἐμπρῆσαι βουλόμενοι, ὀλκάδα παλαιὰν κληματίδων καὶ δαδὸς γεμίσαντες (ἦν γὰρ ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ὁ ἀνεμὸς οὐριος) ἀφείσαν τὴν ναὺν πῦρ ἐμβαλόντες. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δείσαντες περὶ ταῖς ναυσὶν ἀντεμυχανίσαντό τε σβεστήρια κωλύματα, καὶ παύσαντες τὴν φλόγα καὶ τὸ μὴ προσελθεῖν ἐγγὺς τὴν ὀλκάδα τοῦ κινδύνου ἀπηλλάγησαν.”

Κατεσκεύασαν τοιοῦτόν τι πλοῖον καὶ οἱ Τύριοι ἐπὶ τῆς πολιορκίας των· ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ὁ Ἀρρίανός.

“Οἱ δὲ Τύριοι πρὸς ταῦτα ἀντιμυχανῶνται τοῖόνδε. Ναὺν ἱππαγωγὸν κλημάτων τε ξηρῶν καὶ ἄλλης ὕλης εὐφλέκτου ἐμπλήσαντες, δύο ἰστοὺς ἐπὶ τῇ πρῶτῃ καταπηγνύουσι, καὶ ἐν κύκλῳ περιφράσσουσιν ἐς ὅσον μακρότατον, ὡς φορυτόν τε ταύτη καὶ δᾶδας ὅσας πλείστας δέξασθαι. Πρὸς δὲ πίσσαν τε καὶ θεῖον καὶ ὅσα ἄλλα ἐς τὸ παρακαλέσαι μεγάλην φλόγα ἐπὶ ταύτῃ ἐπεφόρησαν. Παρέτειναν δὲ καὶ κεραίαν διπλὴν ἐπὶ τοῖς ἰστοῖς ἀμφοτέροις, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐξήρτησαν ἐν λέβησιν ὅσα ἐπιχυθέντα ἢ ἐπιβληθέντα ἐπὶ μέγα τὴν φλόγα ἐξάψειν ἔμελλεν. Ἑρματά τε ἐς τὴν πρύμναν ἐνέθεσαν τοῦ ἐξῆραι εἰς ὕψος τὴν πρῶραν πιεζομένης κατὰ πρύμναν τῆς νεώς· ἔπειτα ἀνεμὸν τηρήσαντες ὡς ἐπὶ τὸ χῶμα ἐπιφέροντα, ἐξάψαντες τριήρεσι τὴν ναὺν κατ’ οὐρὰν εἰλκον. Ὡς δὲ ἐπέλαζον ἤδη τῷ τε χῶματι καὶ τοῖς πύργοις, πῦρ ἐμβαλόντες εἰς τὴν ὕλην, καὶ ὡς βιαιότατα ἅμα ταῖς τριήρεσιν ἐπανελκύσαντες τὴν ναὺν ἐνσείουσιν ἄκρῳ τῷ χῶματι. Αὐτοὶ δὲ οἱ

“ ἐν τῇ νηὶ καιομένη ἤδη ἐξενήξαντο οὐ χαλεπῶς· καὶ ἐν τούτῳ
 “ ἢ τε φλόξ πολλὴ ἐνέπιπτε τοῖς πύργοις, καὶ αἱ κεραῖαι περι-
 “ κλασθεῖσαι ἐξέχεαν εἰς τὸ πῦρ ὅσα ἐς ἑξαψιν τῆς φλογὸς
 “ παρεσκευασμένα ἦν. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν τριηρῶν πλησίον τοῦ
 “ χώματος ἀνακωχεύοντες, ἐτόξευαν ἐς τοὺς πύργους ὥς μὴ
 “ ἀσφαλὲς εἶναι πελάσαι ὅσοι σβεστήριόν τι τῇ φλογὶ ἐπέφερον.
 “ Καὶ ἐν τούτῳ κατεχομένων ἤδη ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν πύργων,
 “ ἐκδραμόντες ἐκ τῆς πόλεως πολλοὶ καὶ ἐς κελήτια ἐμβάντες
 “ ἄλλη καὶ ἄλλη ἐποκέιλαντες τοῦ χώματος, τὸν τε χάρακα
 “ οὐ χαλεπῶς διέσπασαν τὸν πρὸ αὐτοῦ προβεβλημένον καὶ
 “ τὰς μηχανὰς ξυμπάσας κατέφλεξαν ὅσας μὴ τὸ ἀπὸ τῆς νεῶς
 “ πῦρ ἐπέσχεν.”

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πυρπολικῶν.
 Περὶ δὲ τῶν καθ’ ἡμᾶς ἐκθέτω ἐνταῦθα χάριν τῶν περιέργων
 ὅσα ἐπορίσθην ἔκ τινων ἀνεκδότων ὑπομνημάτων τοῦ πυρπο-
 λητοῦ Κωνσταντίνου Νικοδήμου πρὸς γινῶσιν τῆς παρασκευῆς,
 τῆς ἐφοπλίσεως καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν.

Τὸ μεταποιούμενον εἰς πυρπολικὴν πλοῖον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ
 δύο πατώματα· τὸ ἐπάνω, ἢ γων, τὸ κατὰ στρωμα ἢ κατὰ φραγμα,
 καὶ τὸ κάτω ἢ ὑπόφραγμα, τὸ κοινῶς λεγόμενον κοραδοῦρον·
 ὅσάκις δὲ τὸ πλοῖον ἐξ αἰτίας τῆς μικρότητός του εἶχε μόνον τὸ
 ἐπάνω, κατεσκευάζετο τὸ κάτω ἐκ τοῦ προχείρου, διότι ἐπ’
 αὐτοῦ παρεσκευάζοντο τὰ εἰς ἐμπρησμόν ἀναγκαῖα. Γύρωθεν
 τῶν ἄκρων τοῦ ἐπάνω πατώματος καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ κατὰ
 μήκος ἠνοίγοντο κατὰ σειρὰν στόμια, κοινῶς λεγόμενα ρούποι.
 Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἦτον ἀνάλογος τοῦ μήκους τοῦ πλοίου, τὸ
 σχῆμα τετράγωνον, αἱ δὲ πλευραὶ δύο γαλλικῶν ποδῶν.
 Ἡνοίγοντο δὲ καὶ τέσσαρα στόμια δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν
 τοῦ καταρτίου τῆς πρῶρας· καὶ ὑποκάτω μὲν αὐτῶν καὶ δύο
 τριῶν ἄλλων ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς μέσης τοῦ πλοίου ἐτίθεντο πίθοι
 (βαρέλια) προσηλωμένοι, κλίνοντες πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, καὶ
 ἀνοικτὸν μὲν ἔχοντες τὸ ἐπάνω μέρος, τρυπημένον δὲ τὸ κάτω·
 ὑποκάτω δὲ ἐνὸς ἐκάστου τῶν λοιπῶν στομιῶν ἐτίθετο ἐσχάρα
 ὑπὸ τεσσάρων δοκῶν βασταζομένη ἐπὶ τῶν τεσσάρων γωνιῶν
 τοῦ στομίου προσηλωμένων καὶ ἐπὶ τοῦ κάτω πατώματος
 στηριζομένων· ἐτίθεντο δὲ καὶ ἐπιστόμια εἰς προφύλαξιν ἀπὸ
 τῆς βροχῆς καὶ τῆς θαλάσσης μὴ ἀφαιρούμενα εἰμὴ καθ’ ἣν
 ὥραν ἐπρόκειτο νὰ καῇ τὸ πλοῖον· ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω πατώ-
 ματος προσηλοῦτο γύρωθεν ὅλου τοῦ πλοίου ἀπὸ τῆς μιᾶς

θυρίδος τῆς πρύμνης μέχρι τῆς ἄλλης ἀσκεπῆς τετράπλευρος σωλὴν ἐκ σανίδων, δύο δακτύλων ἔχων ὕψος καὶ πλάτος δύο ἡμισυ· ἀπὸ τοῦ σωλήνος δὲ τούτου ἐξεπορεύοντο ἄλλα ταυτόσχημα σωληνάρια ἀπολήγοντα ὑπὸ τὰς ἐσχάρας καὶ πίθους· τὸ δὲ ἐφόλκιον (ἐφόλκιον δὲ καλῶ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ τὴν λέμβον τοῦ πυρπολικοῦ) ἐσύρετο πάντοτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς προφύλαξιν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης ἐχθρικῆς βολῆς ἠνοίγοντο συνήθως ἐκατέρωθεν τῆς πρύμνης δύο θυρίδες, καὶ δι' αὐτῶν ἐσύρετο τὸ ἐφόλκιον κατὰ τὰς περιστάσεις ποτὲ δεξιᾷ καὶ ποτὲ ἀριστερᾷ διὰ σχοινίων δεδεμένων πρὸς τὴν πρῶραν τοῦ πλοίου· ἠνοίγοντο δὲ καὶ ἄλλαι θυρίδες ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου εἰς ἐπιτυχεστέραν φλόγισιν αὐτοῦ ἐν καιρῷ δι' εἰσαγωγῆς αἵματος, καὶ εἰς ταχύτεραν διάδοσιν τῶν φλογῶν πρὸς τὰ ἔξω. Αἱ εἰς χρῆσιν δὲ ὕλαι ἦσαν ἡ πυρίτις, τὸ οἰνόπνευμα βαθμῶν 36 μέχρι 42, ἡ νάφθα, τὸ θεῖον, οἱ κληματάνθρακες, ἡ πίσσα, ἡ ῥητίνη, αἱ δάδες καὶ τὰ ἐχينوπόδια (εἶδος φρυγάνων). Ἐκ τῶν πέντε δὲ πρώτων εἰδῶν κατεσκευάζοντο φλογιστικαὶ σφαῖραι κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ἐρρίπτετο ἐν ξυλίνῳ ἀγγεῖῳ ποσότης τις πυρίτιδος, ἐπεχέοντο οἰνόπνευμα καὶ νάφθα, καὶ ἀφ' οὗ ἔπινεν ἡ πυρίτις τὰ ῥευστὰ ταῦτα, ἐρρίπτοντο ἐν τῷ ἀγγεῖῳ θεῖον καὶ κληματάνθρακες τριπτοί, συνεμειγνύοντο ὅλα ταῦτα τὰ εἶδη, ἐρρίπτοντο καὶ αὖθις εἰς ζύμωσιν οἰνόπνευμα καὶ νάφθα, καὶ ἐκ τῆς συμπεφυρμένης ταύτης φλογώδους ὕλης ἐσχηματίζοντο αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος σφαῖραι καὶ ἐξηραίνοντο ἡλιαζόμεναι. Τὸ δὲ ἐσωτερικὸν τοῦ πλοίου, δηλαδὴ τὸ κάτω πάτωμα καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ βλέπον πρόσωπον τοῦ ἐπάνω πατώματος καὶ αἱ πλευραὶ αὐτοῦ, ἠλείφοντο διὰ πίσεως, ῥητίνης, οἰνοπνεύματος, θεῖου καὶ νάφθας. Καὶ αὗται μὲν ἦσαν αἱ πρὸ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ πυρπολικοῦ προπαρασκευαί.

Μετὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν ἐβάλλετο κατὰ πρῶτον ἐν ἐκάστη τῶν πρὸς τὴν πρῶραν ἐστιῶν 15 ἕως 20 ὀκάδων πυρίτις ἐντὸς τῶν τρυπημένων πίθων ἢ καὶ πλειότερα κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πλοίου, ἡλαττοῦτο δὲ βαθμῆδὸν ἡ ῥιπτομένη ποσότης ἐν ἐκάστη τῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐπάνω πατώματος ἄλλων ἐστιῶν ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς πρῶρας, καὶ ἀπετίθοντο ὑφ' ἐκάστην τῶν λοιπῶν δύο ἢ τρεῖς φλογιστικαὶ σφαῖραι καὶ ἐπ' αὐτῶν μέχρι τῆς ἐσχάρας μεταξὺ τῶν τεσσάρων δοκῶν ἐχينوπόδια, ἐπὶ δὲ τῆς ἐσχάρας δάδες· ἐρραντίζοντο δὲ αὗται καὶ τὰ

ἐχινοπόδια διὰ νάφθας ἢ οἶνοπνεύματος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπλησίαζε τὸν ἐχθρικόν, ἔρριπταν πυρίτιδα εἰς τὸν μεγάλον σωλήνα ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἄλλης ἄκρας, προσέχοντες μὴ τύχη καὶ μείνῃ κενόν τι μέρος αὐτοῦ· ἔρριπταν πυρίτιδα καὶ εἰς τὰ σωληνάρια, ἐξεσκέπαζαν τὰ ἐπὶ τοῦ ἐπάνω πατώματος στόμια, καὶ ἐπέθεταν πίθους, τρυπητοὺς ὑποκάτωθεν, ἀνοικτοὺς ἐπάνωθεν, καὶ περιέχοντας ἀνὰ 40 ἢ 50 σφαίρας καὶ ὀλίγην πυρίτιδα· ἐκρέμων δὲ ἐπὶ τοῦ δόλωνος (μπομπρέσου) καὶ πίθον φέροντα τοιαύτας ὕλας· ἔβαλλαν καὶ ἐπὶ διαφόρων μερῶν τοῦ ἐπάνω πατώματος ἄσκους πλήρεις πίσεως καὶ ῥητίνης καὶ ἀγγεῖα πλήρη οἶνοπνεύματος καὶ νάφθας· ἐτύλιζαν ὀπισθεν τοῦ πηδαλιούχου τοὺς κάλωας εἰς προφύλαξιν αὐτοῦ· μετεβίβαζαν εἰς τὸ πλησιέστερον πυλεμικὸν πλοῖον τὰς τροφάς, τὰ φορέματα καὶ ὅ,τι περιττόν, καὶ ἡρώτα ὁ πλοίαρχος τοὺς ναύτας του, ἂν τις ἐξ αὐτῶν μικροψυχήσας ἐνώπιον τοῦ κινδύνου ἐπεθύμει νὰ μεταβιβασθῇ εἰς ἄλλο πλοῖον.

Ἐψυμένον δὲ τοῦ σημείου τῆς μάχης παρὰ τοῦ ναυάρχου, ἐκρέμων οἱ πυρποληταὶ ἐπὶ τῶν ἀκροκεραίων ἄρπαγας (τσιγκέλια) πρὸς ἀντιλαβὴν, καὶ εἰσήρχοντό τινες τῶν ναυτῶν εἰς τὸ ἐφόλκιον ἔχον ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δύο κανόνια, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς πρύμνης τὸ δὲ ἐπὶ τῆς πρῶρας, καὶ ἐτοιμάζοντες ἐν αὐτῷ τὰ πάντα εἰς πλοῦν καὶ εἰς κωπηλασίαν ἀναπταν πῦρ ἐν σιδηρᾷ σκάφῃ ἐπὶ τῆς πρῶρας αὐτοῦ κειμένη καὶ τὸ μετέφεραν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ πλοίου κατὰ τὰς περιστάσεις μὴ πάθῃ τι πυροβολούμενον, διότι δι' αὐτοῦ ἤλπιζαν τὴν σωτηρίαν των.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὥρμα τὸ πυρπολικὸν ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ὑπὸ τὴν ἀδιάκοπον ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κανονοβολὴν καὶ τουφεκοβολὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπολέμουν δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ πυρπολικῷ ἔχοντες συνήθως δύο κανόνια πρὸς τὴν πρύμνην. Συνέβαιεν ἐνίοτε γαλήνη, καὶ τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἔστελλαν τοὺς δρόμωνας (κατσαμπάσια) εἰς σύλληψιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπέστρεφαν συνήθως ἄπρακτοι ἐξ αἰτίας τῆς τόλμης καὶ τῆς ἐπιδειξιότητος τῶν Ἑλλήνων.

Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ ριφθῇ τὸ πυρπολικὸν ἐπὶ τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, ἐπεθεωροῦντο τὰ πάντα ἂν ἦσαν ἐν τάξει, ἐνδιέμεναν ὁ πλοίαρχος καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες ναῦται, καὶ οἱ λοιποὶ κατέβαιναν εἰς τὸ ἐφόλκιον· οἱ δὲ μέιναντες, ἀφ' οὗ

ἐκόλλων τὸ πυρπολικόν, ἔδεναν τὸ πηδάλιον ὅπου ἔπρεπε καὶ ἐρρίπτοντο καὶ οὗτοι εἰς τὸ ἐφόλκιον, ὕστερος δὲ πάντων ὁ πλοίαρχος, καὶ τότε ὁ ἰστάμενος παρὰ τὴν καιομένην ἀνθρακιὰν ἐντὸς τοῦ ἐφολκίου ἐρρίπτει αὐτὴν διὰ χαλκίνης κυψέλης ἔσω τῶν ἐπὶ τῆς πρύμνης ἢ τῶν πλευρῶν τοῦ πυρπολικοῦ θυρίδων, δηλαδὴ ὅθεν ὁ κίνδυνος ἦτον ὀλιγώτερος, καὶ ἀμέσως ἀπεμακρύνετο τὸ ἐφόλκιον καὶ διεσώζοντο οἱ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου παρακολουθοῦντος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ὅσον ἐδύνατο πλησιέστερον τὸ πυρπολικόν. Ὁ κυριεύων δὲ φόβος τοὺς Τούρκους ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ πλησιάζοντος πυρπολικοῦ καὶ ἡ ἐντεῦθεν σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἦσαν ἀνέκφραστα.

(γ.)

Περὶ τοῦ πλοίου τούτου ὅρα κεφάλαιον ΙΗ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ.

(α.)

Εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μεγάλου φόβου, ὃν συνέλαβαν οἱ πρόξενοι τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν καὶ πρὶν συμβῶσι τὰ δυστυχήματα ταῦτα, ἐκδίδω τὸ ἀκόλουθον γράμμα σταλὲν παρ' ὅλων ὁμοθυμαδὸν μεσοῦντος τοῦ μαΐου πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ τόπου. Ἐντεῦθεν φαίνεται ἡ δεινὴ θέσις τῆς Σμύρνης.

“ Ἐπιστεύαμεν ὅλοι ἀδιστάκτως τὴν πλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεών σας· ἀλλὰ παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις σας τὰ κακὰ ὅχι μόνον δὲν ἔπαυσαν, ἀλλὰ καὶ ἠϋξήσαν· συνηύξησαν διὰ τοῦτο καὶ οἱ φόβοι τῶν γυναικῶν μας καὶ τῶν τέκνων μας. Πιστεύομεν, ὅτι ἐνηργήσατε ὅ,τι ἐδυνήθητε. Ἀλλὰ δὲν εὐρίσκεται τάχα τρόπος συντελεστικώτερος πρὸς πλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεών σας; ὕβρεις καὶ ἀπειλαὶ ἐξερεύγονται καθ' ἡμέραν ἀπὸ τοῦ συναθροιζομένου ὄχλου διασπείρουσαι τόσοντρόμον εἰς τὴν ἐνορίαν τῶν Φράγκων, ὥστε τὸ μᾶλλον κινδυνεύον αὐτῆς μέρος κατέφυγεν εἰς τὸ ἄλλο. Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ. Οἱ Φράγκοι εὐρίσκονται ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν συνθηκῶν· ὁ σουλτάνος τοὺς ἔθεσε πάντοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν

“ τῶν ἀνδρείων τοῦ γενιτσάρων· αἱ συνθήκαι τοῖς ὑπόσχονται
 “ ἀσφάλειαν· ἂν ἐναντίον τῶν ἱερῶν τούτων δικαίων δὲν παύ-
 “ σωσιν αἱ κατ’ αὐτῶν ὕβρεις καὶ οἱ μέχρι θανάτου φοβερισμοὶ
 “ ἐξ αἰτίας πάλης ἀλλοτρίας θ’ ἀναγκασθοῦν νὰ μεταχειρισ-
 “ θῶσιν εἰς ἀσφάλειάν των τὸ ναυτικόν των καὶ νὰ φύγωσι
 “ διὰ παντὸς ἐκ πόλεως, ἣτις τόσον ἤκμαζε πρὸ ὀλίγου ἐξ
 “ αἰτίας τῆς ὁμονοίας τῶν ἐγκατοίκων, καὶ τὴν σήμερον κατα-
 “ πατᾷ ὅλα τὰ καθήκοντα τῆς φιλοξενίας. Τί θὰ καταντήσῃ
 “ ἡ πόλις αὕτη, ἂν πέσῃ τὸ ἐπὶ τούτους αἰῶνας πλουτίσαν
 “ αὐτὴν ἐμπόριον; τί θὰ κατανήσουν αἱ πέριξ πεδιάδες της,
 “ ἂν οὐδεὶς ἀγοράσῃ πλέον τὰ προϊόντα της; μὴ λησμονήσετε,
 “ ὅτι διὰ τοιαύτας αἰτίας παλαιαὶ καὶ πλούσιαι πόλεις
 “ ἔπεσαν. Ἐξ αἰτίας τῆς παύσεως τοῦ ἐμπορίου τῆς
 “ Σμύρνης ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦδε τὰ εἰσοδήματα τοῦ τελωνείου.
 “ Πολλαὶ χιλιάδες κατοίκων εἶναι ἄργοι. Ἡ φήμη τῶν τωρι-
 “ νῶν κακώσεων θὰ διαδοθῇ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ θὰ
 “ φθάσῃ καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ὅσοι ἔμελλαν νὰ φέρωσιν
 “ ἐδῶ πλοῦτη δὲν ἔρχονται πλέον, καὶ τὰ ἔξωθεν εἶδη θ’ ἀκρι-
 “ βύνουν διπλάσιον ἢ καὶ τετραπλάσιον. Ἀνδρεῖοι γενίτσαροι,
 “ φρόνιμοι γέροντες, ἀρχηγοὶ στρατιωτικοὶ οἱ ἔχοντες τὰ ὅπλα,
 “ μεταχειρισθῆτέ τα εἰς παῦσιν τῆς γενικῆς δυσπιστίας· ἐπ-
 “ αγρυπνεῖτε τοὺς ῥαγιαῖδας σας, ἀφοπλίσατέ τους, ἀλλὰ μὴ
 “ στερεῖσθε τῶν διὰ σᾶς ἐργαζομένων χειρῶν· καὶ πρὸ πάντων
 “ μὴ συγχέετε ἡμᾶς καὶ ἐκείνους· ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι ἂν εἶχαν
 “ οἱ ἡμέτεροι κακοὺς σκοπούς, ἡμεῖς πρῶτοι θὰ τοὺς ἐμποδί-
 “ ζαμεν. Δὲν ἔχομεν ὀλιγώτερον συμφέρον. Τὸ συμφέρον
 “ τῶν Φράγκων εἶναι τὸ συμφέρον τῶν Μουσολμάνων. Μὴ
 “ ἐπιτρέπετε λοιπὸν νὰ συμπεριλαμβάνωσι καὶ ἡμᾶς οἱ μὴ
 “ εἰδότες τὰ πράγματα εἰς τὰ ἐκδικητικὰ των σχέδια· ἐμ-
 “ ποδίσατέ τους ἐπίσης νὰ παιδεύωσι τοὺς ἀθῶους διὰ τὰ
 “ πταίσματα τῶν ἀποστατῶν. Οἱ ἀποστάται μόνοι εἶναι ἄξιοι
 “ τιμωρίας, καὶ ἡ τιμωρία των δὲν θὰ ἀργήσῃ· διδάξατε
 “ τοὺς ἀμαθεῖς, φωτίσατε τοὺς τυφλοὺς τοὺς βάλλοντάς σας
 “ εἰς κίνδυνον, εἶπατέ τοις νὰ μὴ πιστεύωσιν, ὅτι ἔχετε φερμάνι
 “ διατάττον τὸν ἐξολοθρευμὸν ὅλων τῶν Χριστιανῶν. Ἄν μᾶς
 “ ἀσφαλίσετε τὴν ζωὴν, δὲν θὰ παύσωμεν φέροντες εἰς τὴν
 “ πόλιν σας πλοῦτον καὶ ἀφθονίαν· ἀλλ’ ἂν δὲν παύσωσιν αἱ
 “ ὕβρεις καὶ αἱ ἀπειλαί, σᾶς λέγομεν, ὅτι ἀναχωροῦμεν εἰς τὰ
 “ ἴδια.”

(β.)

“Αν ὑποθέσῃ τις ὅτι ἐνοχοποιῶ τοὺς Τούρκους ὑπὲρ τὸ δέον, τὸν παραπέμπω εἰς τὸ ΧΙ κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ῥαφενέλου, συγγραφέως ἀλλοεθνοῦς καὶ καθολικοῦ, ἀλλ’ αὐτόπτου ὅσων διηγεῖται περὶ Σμύρνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

(α.)

Ἐναπέμεινάν τινες γυναῖκες μετὰ τῶν τέκνων, ὡς ἀπόντων τῶν ἀνδρῶν.

(β.)

Παρόμοιόν τι ἔπραξαν καὶ οἱ Πέρσαι ὅτ’ ἐπολιόρκουν τὰς Ἀθήνας. Ἴδου τί διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος βιβλ. Η’.

“Οἱ δὲ Πέρσαι ἰζόμενοι ἐπὶ τὸν καταντίον τῆς ἀκροπόλιος ὄχθον, τὸν Ἀθηναῖοι καλέουσι Ἀρήιον πάγον, ἐπολιόρκεον τὸν τρόπον τοιόνδε· ὅκως στυπεῖον περὶ τοὺς οἴστους περιθέντες ἄψφειαν, ἐτόξευαν εἰς τὸ φράγμα.”

(γ.)

Ἀξίαν σημειώσεως κρίνω τὴν πρὸς τὸν πρόκριτον τῶν Καλαρρύτων Κωνσταντῖνον Τουρτούρην ἀκόλουθον ἐπιστολὴν ἀπαιδεύτου τινὸς Ἀλβανοῦ, τοῦ Ἰβραήμ-Πρεμέτη, διὰ τὰ ἐν αὐτῇ ὑγιῇ καὶ γενναῖα φρονήματα. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἣν ἀντέγραψα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ταῦτολεξεί, χρησιμεύει καὶ ὡς παράδειγμα τοῦ ἐν κοινῇ χρήσει ὕφους τοῦ γράφειν παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν ἡμιπαιδευτῶν ἐπιστολογράφων ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀλήπασα Τεπελενλή.

“Κατὰ πολλὰ ἡγαπημένε μου κύρ Κωσταντῇ σέ χαιρετῶ ἀδελφικὰ καὶ σοῦ φιλῶ τὰ μάτια.

“ 1821, ἰουλίου 4, Καλαρύτες.

“Ἐλαβα τὸ ἀγαπητόν μου γράμμα σου καὶ εὐχαριστῶ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην σου καὶ φιλίαν· εἶδα καὶ τὰ ὅσα φιλικὰ μοῦ λέγεις καὶ τὰ ἐκατάλαβα, διὰ τοῦτο σοῦ ἀποκρίνομαι. Ἐγὼ, φίλε μου, καλὰ ἤξεύρεις, ὅτι ἐστάλθην ἐδῶ ἀπὸ τοῦς πολυχρονεμένους βεξιράδες μου διὰ φύλαξίν σας, μαντὰμ

“ ὅπου τὰ ταξεράτια τοῦ πολέμου ἔτσι εἶναι, φίλε μου, ἐγὼ
 “ δὲν ἔλαβα τὴν χώραν σας οὔτε ἐλτιζάμι, οὔτε βοηβοδα-
 “ λίκη, μὲ ὅλον ὅπου ἦλθα καθὼς ἐδῶ καὶ ἔφαγα ψωμί εἰς
 “ τὴν χώραν σας, δὲν σᾶς ἀγάπησα τὸ ζαράρι, ἀμὴ ἔβανα τὸ
 “ κεφάλι του διὰ τὸ διαφορόν σας καὶ διὰ τὴν ἀγάπην σας.
 “ Ὅμως τὸ ἐπήρετε λάθος καὶ ἔπρεπε νὰ μᾶς τὸ εἰπῇτε
 “ ἔσκερέ, ὅτι ἡμεῖς ἄξιοι διὰ πόλεμον δὲν εἴμασθαν, καὶ ἡ
 “ αὐθεντία σας νὰ πάρετε τὰ μέτρα σας· τότε ἡμεῖς ἀληθινὰ
 “ ἐπέρναμεν τὰ μέτρα μας καὶ δὲν ἀκολουθοῦσαν αὐτὰ ὅπου
 “ ἀκολουθήσαν· τὰ ταξιράτια τοῦ πολέμου ἔτσι εἶναι· διὰ δὲ
 “ τὸ νὰ μοῦ γράφης ὅτι εἴμεσθαν πέντε ἀδέλφια καὶ ὅλα εἰς
 “ τὸν πόλεμον, εἶναι ἀλήθεια, καὶ ἐγὼ ὅπου ζῶ μὲ ἔδωσεν ὁ
 “ Θεὸς καὶ βιὸ καὶ τσεντιλήκια καὶ ἡμπορῶ νὰ ζήσω ἀφεν-
 “ τικά· μαντὰμ ὁ ἄνθρωπος εἰς τοῦτον τὸν ψεύτικον τὸν του-
 “ νιὰ μίαν φορὰν θὰ ἀποθάνει, καθὼς μίαν φορὰν γεννᾶται,
 “ ὅμως πρέπει, φίλε μου, νὰ ἀποθάνῃ μὲ πίστιν, μὲ τιμὴν καὶ
 “ μὲ ὑπόληψιν, καὶ ἰταέτι εἰς τὰς βασιλικὰς προσταγὰς· καὶ
 “ ὅποιος ἀπεθέγει ἔτσι, αὐτὸς εἶναι τιμημένος εἰς τοῦτον τὸν
 “ τουνιά. Ἐγὼ φίλε μου στοχάζομαι πῶς ἔχω πίστιν, τιμὴν,
 “ ὑπόληψιν καὶ ἰταέτι εἰς τὸ δεβλέτι, καὶ δὲν κάμνω αὐτό,
 “ ὅτι ἐγγίζω τὴν πίστιν μου καὶ τιμὴν μου, καὶ ἔχω ἀπό-
 “ φασιν μαζὴ μὲ τὸν Χουσεΐναγα καὶ Ματούσιαγα νὰ στα-
 “ θοῦμεν κατὰ τὴν τιμὴν μας καὶ νὰ ἀποθάνωμεν μὲ αὐτὴν.
 “ Ἡμεῖς διὰ αὐτὴν τὴν τιμὴν ἀποφασίζομεν νὰ πολεμήσωμεν
 “ ἀνδρειωμένα ἕως ὅπου ἔχομεν ζαερέν, καὶ ἔπειτα ὅπως μᾶς
 “ τὸ ἔχει ὁ Θεὸς ταξηράτι. Δὲν ἔπρεπε νὰ κάμετε αὐτὸ τὸ
 “ λάθος, μάλιστα ὁ ἀδελφός σου, ὅταν ἐκινήσαμεν ἀπὸ τὰ
 “ Γιάννινα, μοῦ ἔδωσεν ὅλην τὴν πίστιν του καὶ ἔδωσα ὅλην
 “ τὴν πίστιν μου, ὅπου ἔξω ἀπὸ μίαν πίστιν τὸν ἔκαμα ἀδελ-
 “ φόν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε αὐτὸς νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ λάθος
 “ καὶ νὰ ἐγγίξῃ τὴν τιμὴν του εἰς ἐμένα καὶ νὰ ἀκολουθήσουν
 “ αὐτὰ ὅπου ἀκολουθήσαν· καὶ μάλιστα εἶσαι βέβαιος ὡς μοῦ
 “ τὸ γράφεις ὅπου εἰς ἕναν χρόνον μοῦ ἠκολούθησαν τόσα
 “ ταξεράτια. Διακὴμ, φίλε μου, ἂν ἀποφασίσετε νὰ χαλά-
 “ σετε ἐπτακόσους Ἀρβανίτας, μὴ στοχασθῇτε νὰ σώσετε
 “ τὴν Ἀρβανιτιάν, καὶ ὅποιος ἤθελεν αὐτὰ τὰ ἀνακατώματα
 “ καὶ αὐτὰ τὰ κακά, ἄς τὸ ἔβρῃ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐγὼ κάνω
 “ τέλος εἰς τὸ γράμμα μου μὲ τοῦτο, ὅτι μὴ στοχαστῇτε ὅπου
 “ ἐκλεισθήκαμεν ἡμεῖς· διατὶ ὅποιος ἠξεύρει ἀπὸ τουφέκι,

“ τὸ στοχάζεστε ὅτι κλείονται καὶ ῥηγάτα διὰ τὴν τιμὴν τους
 “ καὶ βερέδες γίνονται καὶ εἰς τοὺς βασιλιάδες, καὶ ἐντροπὴ
 “ δὲν εἶναι. Φίλε μου, ἐγὼ θέλω ἀνταμώσω καὶ τὸν Χουσεῖν-
 “ ἀγα καὶ τὸν Ματούσιαγα νὰ τοὺς εἰπῶ τοὺς χαιρετισμούς
 “ σου νὰ μοῦ δώσουν τὴν γνώμην τους, καὶ νὰ ἔχω τὸ τσεβάπι
 “ σου, καὶ ὑγίαινε.

“ Ὁ φίλος Σας

“ Ἰμπραήμ Πρεμέτης.”

(Τ. Σ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

(α.)

Ἡ λέξις “Ἐπτάνησος” ἐγράφετο ἕως χθὲς διὰ δύο ν
 καὶ οἱ περιώνυμοι Εὐγένιος, Θεοτόκης, καὶ Κοραῆς διὰ δύο ν
 τὴν ἔγραφαν καὶ αὐτοί. Οἱ πλεῖστοι σήμερον τὴν γράφουν δι'
 ἑνὸς θεωροῦντες ἴσως ἀδικαιολόγητα τὰ δύο· ἀλλ' ἰδοὺ τί λέγει
 ὁ Στράβων ἐν βιβλίῳ ΙΓ' περὶ τοῦ πλεονάζοντος ν.

“ Κατὰ δὲ τὸν πορθμόν, τὸν μεταξὺ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς
 “ Λέσβου, νησίᾳ ἐστὶ περὶ εἴκοσιν. . . . Καλοῦνται δ'
 “ Ἐκατόνησοι συνθέτως, ὡς Πελοπόννησος, κατὰ ἔθος τι
 “ τοῦ ν γράμματος πλεονάζοντος ἐν τοῖς ταιούτοις, ὡς Μυόν-
 “ νησος καὶ Προκόννησος λέγεται καὶ Ἀλόννησος, ὥστε
 “ Ἐκατόνησοί εἰσιν, οἷον Ἀπολλωνόννησοι.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

(α.)

Ἀνηγορεύθησαν μετὰ ταῦτα μέλη τῆς γερουσίας ὁ Π.
 Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ὁ Ἀσημάκης Ζαήμης.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελίς.	Στίχος.	ἀντὶ	ἀνάγνωθι
ιζ'	12	ε	ἡ
ιη'	30	ἰδί ζοντα	ἰδιάζοντα
20	28	ἐταιρίας	Ἑταιρίας
29	26	πάσαν	πᾶσαν
72	10	Δεδέμπεη	Τετέμπεη
74	34	(ζ)	
87	9	καρακιοῖον	Καρακιοῖον
91	21	συναδελφούς	συναδέλφους
92	7	τὴν	τὴν
94	33	ἀλλ' ἐπὶ	ἀλλ' οὗτος ἐπὶ
131	16	καί που	καῖπου
140	24	δικαιεστέρου	διακαεστέρου
149	2	τῆς	της
167	26	ἐπιρροήν	ἐπιρροήν
184	27	μακρὺς	μακρός
201	16	Ἀμάρι	Ἀμαρίου
209	9	ἐξεστράτευσαν διὰ	ἐξεστράτευσαν τὴν 13 διὰ
240	9	πυριταποθήκη	πυριτοθήκη
249	27	πατῶντες	πατοῦντες
251	13	ἀφήσαντες τὸ	ἀφήσαντές το
255	1	Κυττίων	Κιτίον
"	"	Κυρηνίας	Κερυνείας
257	25	ἀνατολῆς	Ἀνατολῆς
296	34	καὶ ἡ θερμὴ συμπάθεια καὶ ὁ μέγας ἐνθουσιασμός	καὶ ἡ θερμὴ συμπάθεια καὶ ὁ μέγας ἐνθουσιασμός

Τέλος

τοῦ πρώτου τόμου.

